Incipit prologus in compendium theologyce veritatis·

VEritatis theologyce ſublimitas cum ſupermi ſit ſplendoris\ radius illuminans intellectũ· ⁊ regalium deliciaꝝ diuinium reficiens affectũ· De magiſtroꝝ theologoꝝ ſcriptis breue cõpẽdiũ colligere dignũ duxi· quo vt euitet mater faſtidiĩ plixitas· Et tñ ad inueſtigandũ plura via det\ ⁊ occaſio ſapiẽti· Theologia ceteraꝝ ſciẽtiaꝝ eſt princeps oĩm ⁊ regina· cui artes cetere tãq̃ pediſſeque famulant· Nam de naturis reꝝ illa ſolũ ad vſum ſuũ accipit· de quibus ſibi ſpec̃lm fabricare valeat\ in quo ↄſpiciat ↄditorem Hec eſt ſcia ſcientiaꝝ\ q̃ ſup omnẽ ſpeculatõem philoſophicã extollit Et dignitate ac vtilitate oĩbus añfert· Ipſa enĩ phĩa cũ ĩ natalẽ· et rõnalẽ ⁊ moralẽ diſtinguat Phĩa quidẽ naturalis licȝ doceat ↄgnoſcere creaturã· Rõnalis vero licet doceat ↄcludere hoĩbus· nõ tñ dyabolo· Et phĩa moralis licȝ doceat acq̃rere virtutes ↄſuetudinales· nõ tñ docet acquirere caritatem Noſtra vero phĩa ſcȝ veritas theologica hec oĩa opat Docȝ enĩ deũ ↄgnoſcẽ\ dyabolo reſiſtere caritatis exercitijs inſudare Hec eſt enĩ diuinoꝝ pigmentorũ apotheca delectabilis ſup mel et fauũ· Hec quoqȝ theſaurus eſt deſidabilis ſup aurũ et lapideȝ precioſum multũ· hec fons eſt · Nihilominꝰ de loco voluptatis egrediens· eccl̃ie militãtis irrigans padiſum · Deniqȝ pñs ſcriptũ in ſeptẽ libellos diſtinxi· et ſingulas in vno quoq̃ materias rubricis ꝓprijs cõſignaui· Primꝰ eſt de natura diuitatis · Scd̃s eſt de opibꝰ conditoris Tertiꝰ de corruptela peccati· Quartꝰ de hũanitate criſti· Quintus de ſanctificacõe grãꝝ Sextus de virtute ſacramẽtoꝝ· Septimꝰ de vltis tpibus· et de penis maloꝝ· et de premijs beatoꝝ · Sicubi ergo in hoc ſcripto deuiaui parcat mihi\ q2 ignorãs feci· vbi vero recte ꝓceſſi laudet gracia iheſu criſti Ad cuiꝰ honorẽ et beatiſſime matris eius pñs etiã opuſculum compilaui·

Explicit prologus· Incipiunt tituli capitulorum primi libri·

Quod deus eſt j
Quod vnus deus eſt ij
Qd̃ vnũ ſolũ principiũ eſt iij
Quod pater eſt iiij
Quod filius eſt ·v·
q᷑ filiꝰ ymago pr̃is eſt ·vj·
Qd̃ ſpiritusſanctꝰ eſt ·vij·
Qd̃ ſpũſſanctꝰ amor patris ⁊ filij eſt ·viij·
Qd̃ ſpũſſanctus caritas et donum ſanctoꝝ eſt ·ix·
Qd̃ in trinitate pſonarũ eſſentie eſt vnitas ·x·
Qd̃ multiplex trinitas eſt ·xj·
Quod eq̃litas pſonaꝝ eſt ·xij·
Quod inter eſſentiam et pſonam differentia eſt ·xiij·
De immenſitate dei ·xiiij·

De infinitate dei ·xv·
De incõphẽſibilitate dei ·xvj·
De incircũſcriptibilitate dei xvij·
De eternitate dei ·xviij·
De incõmutabilitate dei ·xix·
De ſimplicitate dei· ·xx·
De excellentia dei ·xxj·
De notiõibus dei ·xxij·
De nomibus diuis ·xxiij·
q̄ deꝰ ineffabilis eſt ·xxiiij·
De ꝓdeiſtĩ et libro vite ·xxv·
De apparitiõis diuis ꝑſonis ·xxvj
De potentia dei ·xxvij·
De virtute miraclorꝫ ·xxviij·
De ſcientia dei ·xxix·
De predeſtinatione ·xxx·
De preſcia et reprobatiõe ·xxxj·
De voluntate dei ·xxxij·
De iuſticia dei ·xxxiij·
De miſericordia dei ·xxxiiij·
Expliciũt ti·capi·j·libri·

Incipit liber primꝰ·De natura deitatis·

Quod deus eſt Capitulum·j·

DEum eſſe multis modis oñditur Hec enĩ fides recta teſtatur·ſcriptura ſacra loquitur ·ↄpatio rerũ ad ipm idẽ indicat·Sancti quoqꝫ p̄dicant Creature clamant Ratio naturalis dictat ·Primo igit̃ deũ eſſe fides teſtatur\qꝛ fides katholica credit deũ\credit in deũ\⁊ credit deo Credere vero deum eſt credere ipm eſſe Credere in deũ eſt credẽdo ipm amare deũ·et credẽdo ĩ eũ ire at mẽbris eiꝰ incorpari Credere aũt deo ẽ credere verbis eius Primũ et terciũ bonorꝫ et malorꝫ eſt Sed ſcdm bonorꝫ tm̃ Quia credere deũ et credere deo bonis et malis ↄmũe ẽ·Sꝫ in deũ credere ſpẽal̃r bonorꝫ eſt Deꝰ itaqꝫ ſolus hꝫ eſſe pfectum·Illud enĩ pfectũ eſt cuiꝰ nihil eſt extra ipm Eſſe qꝛ eẽ noſtrꝫ habet aliqđ extra ſe impfectũ eſt Deeſt enĩ nobis aliqd qđ de nrõ eſſe iam p̄terit vel qđ futurũ eſt·Diuinũ aũt eſſe cũ totũ ſimul ſit\nec quicq̄ de ipo preterierit\aut futurũ ſit\pfectiſſimũ eſt·Scdo deũ eſſe ſcripta loqtur Pſal̃·Ab eterno vel vſqꝫ in ſcl̃m tu es Exo·Qui ẽ miſit me Johẽs dama·Ridꝛ oĩbus principaliꝰ eorꝫ q̄ de deo dicunt noĩbis eſſe\qui eſt·Tercio deũ eſſe ↄpatio rerũ ad ipſũ facta indicat· Tam verũ enĩ eſſe deus hꝫ ꝙ noſtrꝫ eſſe ↄpatiõ ſuo\nihil eſt·ymo deꝰ ſuo pn̄tiali eſſe\dat oĩbꝰ rebꝰ eſſe\ita ꝙ ſi ſe rebꝰ ſubtraheret ſicut de nihilo facte ſũt\ſic in nihilũ defluerẽt vniuerſa Gregꝰ·Dia hũana q̄ iuſta q̄ pulcra ſunt\dei iuſticie et pulcritudini ↄpata nec iuſta nec pulcra ſunt oĩno nec ſunt·Quarto deũ eſſe ſcti p̄dicãt Anſhel̃·in ſoliloq̃o Credimꝰ dñe te eſſe aliqd\quo nihil maiꝰ cogitari poſſit·Dyoꝰ·Eſſe oĩm eſt ſupſubſtãtialis diuitas Sꝫ intelligas cauſal̃r nõ formal̃r·qꝛ ſicut dicit Anſhel̃·Illud hꝫ maxie eſſe qđ maxie diſtat a nõ eẽ·ꝙ ſcꝫ nõ hꝫ eſſe pꝰ eſſe·nec eſſe pꝰ nõ eſſe·nec põt cogitari nõ eẽ ·Quito deũ eſſe creature clamãt Dia nãqꝫ ſuo mõ dicũt· Ipe fecit nos\et non

ipſi nõs. q2 ipe de9 eſt vox nature qua oĩa pulcra teſtant ipm pulcerri
mũ. dulcia dulciſſimũ .ſublimia altiſſimũ. pura puriſſimũ et ſic de aliijs
q2 ſicut in pria eſt de9 ſpeclm in quo relucẽt creatẽ Sic in via ecõuer-
ſo creature ſunt ſpeculum quo creator vidr Apl's Videm9 nũc p ſpecu
lum in enigmate. Jdẽ Inuiſibilia dei p ea q̃ fctã ſunt rc. Sexto deũ eẽ
racõ naturalis dictat que per effectum in cognicõz cauſe puenit Omne
nãqz cauſatum indiget aliquo vt ſit. et iter illud alio vt ſit. et ita erit
vel in infinitũ pcedere. vel erit ibi circul9. vel puenieẽ ad aliqd qd nõ
ſit cauſatum Circulus aũt non erit in rebus ſingularibus Quoniã op-
teret aliqd eſſe prius et poſterius ſeipo. nec erit pceſſus in infinitũ. q2
vniuerſitas cauſatorum tota cauſa eſt ſiue ſit finita ſiue infita. ergo in
diget alio vt ſit qd eſt extra cauſatoz vniuerſitatez. et hoc deus eſt a
quo fluũt omĩa.

Q vnus deus eſt. Ca. ij.

Vnum deum eſſe oñditur auctoritate Vnde in deutro. Videte
q ego ſum ſolus et non ſit alius deus preter me. Apl's Vn9
deus. vna fides. vnũ baptiſma. Bernh. Si dici poteſt vniſſi-
mus eſt Jdẽ. Eſt ſemp et vno modo nihil in ſe niſi ſe habet Hoc vere
vnũ eſt in quo nullus eſt numerus nullum in eo aliud p̃ter quod eſt
Jdem oñditur et ratione q2 ſimplex forma diuĩtatis ſi nõ eſſet eadẽ
numero ſ3 cõmunicabil' plurib9 cõtraheret aliquo addito ad eſſe ſingu
lare. et ita cõpõeret alteri nec eſſet ſimpliciſſima qd falſum eſt. quia in
ſummo bono nulla poteſt eẽ adiectio cũ ſit oĩno ſimplex Nota q vnũ
ſumit put eſt principiũ numeri ſic deo nõ cõuenit Alio modo cõuertit
cũ ente ſic deo potius cõuenit q̃ alicui rei create. quia cum vnũ ſit indi
uiſum in ſe ⁊ diuiſum ab aliis excepto ſolo deo nihil eſt in quo ñ intel
ligat aliq̃ diuiſio vel actualis vel potẽtial' Cũ vnitatis nũerus aliqs
de deo dr nihil ponit ſed tantũ priuat vt quidã dicũt Vnde cũ dr. de9
vn9. intelligit nõ eſſe plures. Aliquid ñ ẽ vnũ trib9 modis. ſcz plurali
tate ſm ſpecies diuerſas. ſicut angeli et ſtelle ñ vnũ ſunt Vl' mutabili
tate. ſm q vn9 hõ plures dr qui mõ ſan9 eſt mõ eger mõ diues mõ
pauper Vel ppagacõe ſm eandẽ ſpẽm put vn9 hõ plures eſt in filiis
qui ppagãt ab ipo ſed nichil hoz p̃dictoz eſt in deo De primo enim
cõtrariũ habem9 in ſymbolo Atanaſij Hec eſt fides katholica vt vnũ
deũ in trinitate et trinitatẽ in vnitate veneremur De ſcdo pſal. Ipſi pi
bũt tu aũt pmanes Bern. Nõ ex tẽpe alteracõez habet nõ in ſubſtan
tia alteritatẽ Leo papa Simplici diuinitatis natẽ nichil addi vel minui
poteſt. De tercio pſal. Nõ erit inte deus recẽs Recens eſt recẽter for
matũ vel natũ. Diuinitatẽ tria genera maloz hoĩm multiplicãt ſcz ydo
latre. pſal. Omẽs dij gẽtiũ demonia Jtẽ nigromãtici qui attribuunt
virtutẽ caracteribus et huiuſmodi ſtulticiis rc. Jtẽ carnales hoẽs ſm
qd guloſi colũt vẽtrem. Aplus Quoz deus venter eſt. Et auari ſuper

Ad Ephe. v. omīa diligūt pecuīam Aplꝰus · Auaricia eſt ydoloꝝ ſuitus Eſt itaqꝫ
in deo vera vnitas ꝓpter ſimplicitatē imutabilitatē ſingularitatē et ꝓ
pter vnitatis create ſilitudinē · Quia ſicut vnitas a nullo deſcendit · et
omīs pluralitas ab ea defluit · ſic deus a nullo et oīa ab ipo · Itē ſicut
vnitas de ſe gignit vnitatem · ita deus pater de ſe gignit alterum ſe
vt dicit Augꝰ · i · alterū ſimilem ſibi · vel alterū a ſe ſcꝫ filium · Hoc no=
men deus tripl̄r accipit · ſcꝫ natural̄r · adoptiue · nūcupatiue Pmo mō
ſoli deo ꝯuenit Scdo mō ꝯuenit bonis hominibus qui diuīe bonitatis
ꝑticipes ſunt ꝑ grām ꝓuidencie · vel ꝑ doctrinā · vel per ꝑtātem pla=
tōis / vl̄ ꝑ ꝑtātem miraculoꝝ Pſal · Ego dixi dij eſtis ꝛc · Tercō mō dij
dicūt ydola / ſꝫ ſolo noīe / qꝛ res noīs ſcꝫ diuīitatis n̄ ꝯuenit illis · Pmo
mō non habet hoc nomē deus plurale ꝑ ſe cū ſit vnus ſolꝰ verꝰ deꝰ ne
diuīitas recipiat diſtinctōem · Sed ſcdo et tercio mō plurale habet ·

Qd vnum ſolum principium eſt Caplm · iij ·

Sicut vnꝰ ſolꝰ deus eſt ſic vnum ſolum principiū eſt Qd oñdit
multiplici racōe Primo ſic quomā ſi duo ſunt principia · Vnū
ſcꝫ ſumme bonū Et aliud ſumme malum · aut ꝯmunicāt in exi=
ſtere ꝑ ſe aut nō · Si nō / ergo alterū illoꝝ erit ens per aliud · et ita nō
erunt duo principia · Si ſic / ſed exiſtere ꝑ ſe eſt bonum · malū aūt plus
eſſꝫ malū ſi nō haberet illud bonū · ergo nō eſt ſumme malū · Preterea
in creaturis īueniuntur iiij · videlicet multitudo ordo impfectio et cō=
nexio ſm qōlibet iſtoꝝ ꝓbatur vnū tantum eſſe principiū Omis enim
multitudo · ſm Dyo · ab vnitate trahit originē · ergo neceſſe eſt omnis
multitudinis vnū eſſe principiū Itē oīs ordo cū habeat priꝰ et poſte=
rius · oportꝫ ꝙ vnū habeat principiū Itē ſcdm Boe · Omne impfectū
ab aliquo ſimil̄r pfecto trahit originē · et hoc eſt deꝰ noſter · Itē omis
ꝯnexio diuerſoꝝ cauſam habet ſue ꝯnexionis et ꝯſuacōis aliqd vnū ·
et hoc eſt deꝰ Item ſi eſſet aliqd ſumme malū a quo oīa mala · ſeqret
ꝙ xp̄s ſcdm corpus eſſꝫ ab illo principio cū in eo fuerit malū pene / qd
eſt abſurdū dicere Ex p̄dictis patet ꝙ deus eſt principiū et ſummū et
vnū ſolū principiū tum racōe dignitatis tum racōe anteceſſionis tum
racōe cauſalitatis ·

Qd pater eſt · Caplm · iiij ·

Eternū patrem per hoc eſſe oñditur ꝙ cum deꝰ ſit potētiſſimꝰ
ſapiētiſſimus ⁊ optimꝰ / poteſt / ſcit / et vult ſe ſume cōmuīcare
hoc aūt alteri maieſtatis ſue plenetudinē dare · ergo deꝰ pa=
ter ab eterno filiū eqlem ſibi genuit cui diuīitatis ſue eſſentiā ꝯmuica
uit · Dicit etiā dn̄s in yſa · Si ego generacōeꝫ alijs tribuo ipſe ſterilis
ero Pater multipliciter ſumit Dicit enī pater eterna generacōe Iſa ·
Generacōem eiꝰ qs enarrabit · Predeſtinacōe · Ad eph · Gra vobis ⁊
pax a deo patre qui p̄deſtinauit nos in adoptionem filioꝝ · Creacōe ·
Deutro · nūquit enī ipſe eſt pater tuus qui poſſedit et fecit et creauit

te Fecit inq̄z ſcōm corpus .creauit ſcōm aīam.poſſedit ſcōm vtrumq̄z
Redempcōe Iſa.Tu dn̄e pater noſter et redemptor noſter a ſeculo no
men tuū Sacramētali regeneracōe.Pria petri. Benedict⁹ de⁹ et pa=
ter domi noſtri ieſu xp̄i q̄ regenerauit nos fidei īſtructiōe Joh.j.De
dit eis poteſtatē filios dei fieri hys qui credūt in nomine ei⁹.Gracie
adoptōe Ro.Accepiſtis ſpiritū adoptōis filiorꝫ ī quo clamam⁹ abba
pater.Glīe collacōe Gal.Itaq̄z iā nō ē ſeruus ſꝫ filius ꝙ ſi fili⁹ ⁊ he=
res ꝑ deū .i.ꝑ opa dei Opa em̄ noſtra magna ſunt ꝑ deū vite eterne
meritoria q̄ꝑ nos Prīo mō ſumit̄ pr̄ ꝑſonalr̄ ⁊ ille modus ſoli patri
ꝯueīt Quarto mō ſcꝫ redēptōis ñ effectīe dicte ſꝫ ꝑ miſterij exhibicōꝫ
ſumit̄ et eciā ꝑſonalr̄.et ille mod⁹ ſoli filio ꝯuenit ſcōm ꝙ modus re=
demptōis fuit ꝑ mortem filij. Omnes alij modi tribus ſimul ꝑſonis
ꝯueniunt\q2 indiuiſa ſunt opa trinitatis.niſi forte aliquis illorꝫ modo
rum ꝯueniat alicui ꝑſone ꝑ appropriatōꝫ. ¶ Circa generatōꝫ nota q̄
tuor ꝓpoſitōes in quibus videri poterit vtrꝫ eſſentia diuina generet\
vel generetur.Prima eſt.Hec eſſentia generat eſſentiam. Secūda eſt
hec.Eſſentia generat ꝑſonam.Tercia hec.Perſona generat eſſentiam
Quarta hec.Perſona generat ꝑſonam.Harꝫ ꝓpoſitionum tres prime
falſe ſunt.quarta aūt vera.Eſt em̄ regula in theologya.ꝙ eſſentia diui
na nec generat nec generat̄.Dicendū tn̄ ꝙ pater virtute eſſentie exi=
ſtentis in ſe generat.et ꝙ filio ꝑ generatōem ꝯmunicat̄ eſſentia\ſicut
ſpūiſancto ꝑ proceſſionem. ¶ Quod filius eſt. Capl'm.v.

C Um ſint correlatiua pater et filius.ꝑ eaſdem ratōeſ oñditur
filium eſſe ꝑ quas oſtenſum eſt et patrem eſſe.Preterea inter
omnes emanatōes ꝑfectiſſima eſt generatio. q2 penitus aſſi=
mulat genitum ſuo genitori.quod alie emanatōes non faciunt Cū igit̄
copioſiſſimo fonti bonitatis ꝯpetat emanatio ꝑfectiſſima ꝯſtat ꝙ pr̄ q̄
eſt fons bonitatis generat filium equalem ſibi cui ꝯmunicat ſue pleni
tudinem maieſtatis.Aliquis eſt filius dei ꝑ grām vnionis\ vt criſtus
homo.Aliquis ꝑ veritatem natiuitatis vt xp̄s inq̄ꝑtum deus . Aliq̄s
ꝑ adoptōem vt ſancti.Aliquis ꝑ creatōeꝫ vt queuis factura.De filio
dei dicit Atha.in altricatōe ꝯtra arrium.ꝙ ipſe dicit̄ ſenſus quo cun
cta cogitantur.Sapientia qua cogitata diſponunt̄.Virtus qua diſpo
ſita ꝑficiuntur.Verbū quo ꝑfecta nunciant̄.Lumen quo ꝑfecta clare
ſcunt.Filius ergo dr̄ ſapia patris.non ꝙ pater ſit ſapiens ſapia geni
ta.ſꝫ q2 filiū genuit cui appropriat̄ ſapia . Vn̄ dr̄ pater omnia in ſapia
feciſſe.i.cū ſapia que eſt filius.qm̄ indiuiſa ſunt opa trinitatis Vl' hec
prepoſitio.in.notat ſubauctoritatem in filio.qui hocipm habet a pr̄e \
ꝙ res creat.Generalr̄ em̄ verꝫ eſt ꝙ quecūq̄z habet ꝑſona\vel opat̄\
vel eſt.hꝫ ab eo a quo eſt. ¶ Qualiter aūt filius ſit a patre. Nota ꝙ
hec ꝓpoſitio.de.q̄n̄q̄z notat cauſam efficientem.vt cum dicitur criſtus

conceptus eſt de ſpūſancto· Quandoqȝ materiā\ vt cum dicitur criſtus
natus eſt de virgine· Qñqȝ idemptitatem eſſentie vt cū dicitur criſt⁹
natus eſt de patre· Qñqȝ tranſlatōem\ vt cum dr̄ corpus xp̄i fieri de
pane· Qñqȝ ordinem ſcḋm ꝙ creatura dr̄ eſſe de nihilo ꝛc·

Quod filius ymago patris eſt· Capl̄m· vi

Ymago patris eſt triplex· ſcȝ equalitatis imitatōis repreſen
tatōis· Primo modo filius eſt ymago patris · Secundo mō
homo factus eſt ad imaginem dei· Gen̄· Faciamus hominē ad yma·
Tercio modo mundus dicitur ſpeculum creatoris· Aplus· Videmus
nunc ꝑ ſpeculum in enigmate· Item eſt ymago non ad ymaginē ſicut
filius· et eſt ymago ad ymaginem vt homo et angelus· Et eſt aliud n̄
ymago ſed ad ymaginem vt mundus hic qui non ꝓprie dicitur yma-
go ſed veſtigium creatoris· Quia licet trinitatem repn̄tet non tn̄ imi-
tatur nec eſt capax eius vt homo · Eſt tn̄ mundus ad ymaginem dei
factus· q2 deus aliud exemplar non habuit ad cuius ſimilitudinē crea
turas faceret niſi ſeipm̄· Eſt ymago genita vt filius· et eſt ymago cre
ata· vt homo et angelus· et eſt ymago facta vt ſtatua herculis q̄ ipm̄
repn̄tat· Ex his patet ꝙ eſſe ad ymaginem ꝯuenit creatori et creaẗe·
Creatori quidem q2 filio qui eſt ymago patris· Creature quidem cō-
uenit tam corꝑali ꝙ̄ ſpirituali ꝙ̄ etiā ꝯpoſite· Proprie tn̄ loquendo \
dicitur ꝙ creatura corꝑalis eſt creatoris veſtigium· Vnde Aplus In
uiſibilia dei ꝑ ea que facta ſunt· ibi hec ꝑpoſitio· per· non dicit mediū
diſponens inꝙ̄tum creatura ꝯſideratur in ſe\ ſed excitans inꝙ̄tum eſt
creatura· et inꝙ̄tum eſt ſimilitudo creatoris\ q2 non diſponit ad ꝯgni
tionem ꝯditoris· ymo per talem modum potius impediret cognitōeȝ
cum inter creatorem et creaturam maior ſit diſſimilitudo ꝙ̄ ſil̄itudo·
Creatura vero ſpūalis dicitur creatoris ſimilitudo· Ezech· Tu ſigna-
culum ſimilitudinis· Et hoc ideo\ q2 in angelo ꝓpter nature ſimplicita
tem expreſſior eſt ſimilitudo ad deū ꝙ̄ in hoīe· Creatura aūt ꝯpoſita
id eſt homo dicitur ymago dei· Gen̄· Faciamus hominem ad ym· no·
Et hoc ideo quia in homine plures inueniuntur trinitates ꝙ̄ in angl̄o
Vnde quo ad hoc potius dicit̄ ymago trinitatis· Filius dei poſſidet
triplicem excellentiam· ſicut innuit Aplus vbi ait ad hebreos· Qui cū
ſit ſplendor glorie et figura ſubſtantie eius portans omnia verbo vir
tutis ſue· videlicet in reſpectu patris a quo ꝓducitur· Sic eſt ſplēdor
paterne gl̄ie Eſt em̄ vt ait Dyo· fontalis radius in ſe manifeſtās glo
riam paternam· Scḋm aūt reſpectu ſpūſſancti quē ꝓducit ex ſe ſic eſt
figura ſubſtantie patris· Eſt em̄ pſona alia ab ipo ſicut a patre ꝙ non
accepit ſpūſſanctus a patre ſicut filius· Tercia reſpectu creaturaꝝ q̄ ꝑ
eū ꝓducuntur· ſic eſt portans oīa verbo virtutis ſue · ꝓpter primū dr̄
fili⁹ verbū patris qm̄ ꝑfecte loquit̄ bonitatē et ſummā patris libera-

litatem. qui nihil habere voluit qđ filio ſuo nō ɔmūicaret. Iſtuđ eſt
verbū eternal̄r genitū a p̄re tp̄al̄r ꝓmiſſum. a ꝓphetis et ab ap̄l̄is p̄di
catum. ab angelo in incarnatōe nunciatum. Propter ſcđm dr filiꝰ ima
go p̄ris. Q̄uis em̄ tres perſone ſint eq̄les in eternitate ⁊ maieſtate ac
pōtate. tn̄ filiꝰ dr potius ymago p̄ris q̄ ſp̄ūſſanctꝰ. qꝛ non ſolū habet
ɔueniētiā intus cū patre in eſſentie idemptitate ſicut et ſp̄ūſſanctus\
Sꝫ hꝫ etiā ɔueniētiā eſſentialem cū patre\ ex eo q̄ ſicut a patre ꝓce
dit filius ſic a filio ſp̄ūſſanctus. ſꝫ a ſp̄ūſancto nullus. Nam ſ̄m rōem
intelligendi reſpectus huiꝰ relatiui ſunt extrinſecus exiſtentes. qꝛ po
tius ſunt ab aliquo q̄ in aliquo. Propter terciū dr filius virtus p̄ris.
Ad corinth. Nos aūt p̄dicamus xp̄m dei virtutē et dei ſapiam. Inue
nitur et ymago trinitatis in nobis\ videlicet in memoria\ intelligētia\
et volūtate. Vel in mente\ noticia\ et amore. in quibus per ordinē p̄ri ⁊
filio et ſp̄ūiſancto ſimulamur. ¶ Qđ ſpiritusſanctus eſt. Cap̄l̄m. vij

E
manatio duplex eſt in diuinis. Vna per modū nature. et hec
eſt generatio ſ̄m quā filius eſt a p̄re. Alia eſt per modū vo
lūtatis. et hec dr ꝓceſſio appropriate ꝓprie vero dr ſpiratō ſ̄m
quā ſp̄ūſſanctꝰ eſt a p̄re et filio. Idcirco aūt hec emanatio per modum
voluntatis dr eſſe. qꝛ ſp̄ūſſanctus amor eſt. Amor aūt ſ̄m volūtatē eſt
Procedit aūt ſp̄ūſſanctus a patre mediate et immediate. Mediate qꝛ
filius ipſum ſpirat qui hoc habet a patre. Immediate vero quia ipſe
pater ip̄m ſpirat.

¶ Qđ ſpiritusſanctus amor patris et filij eſt. Cap̄l̄m. viij.

S
piritusſanctꝰ amor dr. Et hoc tripl̄r. videlꝫ eēntial̄r ꝑſonal̄r\
et exempl̄r. Eſſential̄r dr ſp̄ūſſanctus amor inq̄tū ip̄e cū p̄re ⁊
filio vnus eſt deus. Ipſi em̄ tres inq̄tum ſunt vnū in eſſentia diligunt
ſe amore eſſentiali qui appropriat̄ ſp̄ūiſancto. Perſonal̄r vero dr ſp̄ūs
ſanctus amor inq̄tum ip̄e eſt nexus p̄ris et filij. Pater enim et filius
diligunt ſe amore ab eis ꝓcedente. qui nō eſt pater\ nec filius\ ſꝫ ſp̄ūs
ſanctꝰ. De hoc nexu dicit Augꝰ. Eſt ineffabilis quidē ɔplexꝰ in illa tri
nitate nō genitus ſꝫ genitoris genitiqꝫ ſuauitas ingenti largitate per
fundēs oēs creaturas ꝓ captu earꝫ. Exempl̄r quoqꝫ ſp̄ūs dr amor\ qm̄
amoris gratuiti qui eſt in nobis. ſp̄ūſſanctus nō ſolū cauſa efficiēs eſt
ſed etiā exemplar atqꝫ finis. Amor em̄ qui eſt in nobis eſt a ſp̄ūſctō ef
ficienter. et hoc inq̄tum ipſe ſpiritusſanctus eſt deus. Exemplariter
aūt in nobis eſt inq̄tum ipſe ſpiritusſanctus eſt ꝓcedens ꝑ modū amo
ris a patre et filio. Sed finaliter eſt in nobis noſter amor inq̄tū ſpiri
tusſanctus\ a quo amor noſter eſt\ habet rationem primi boni in quod
tendit amor noſter. Propter hoc enim nos diligimus deum. quia ipſe
pater et filius diligunt nos amore ab eis procedente. Notandum er
go eſt\ q̄ amor qui eſt ſpiritusſanctus ex modo procedendi eſt nexus.

Sed ꝓpter ipam pceſſionē eſt diſtinctus. ꝓpter nature vero diuine pfe
ctōem eſt pſona et ſuppoſitū. ꝓpter diuinā vero ſimplicitatē eſt ipe de
us ac ſumme bonus. Igit̄ ſpūſſanctus eſt amor quo pater et filius ſe
diligūt. Cū aūt dr̄ pater et filius diligūt ſe ſpūſctō. duplr̄ pōt exponi
Prīo ergo diligunt ſe ſpūſancto.i.amore qui eſt ſpūſſanctus. et ſcōm
hoc eſt vera. Secundo mō ſic diligūt ſe ſpūſancto.i.p ſpm̄ſanctum. vl̄
p amorem qui eſt ſpūſſanctus. ⁊ ſm̄ hoc non eſt ꝯcedenda. qr̄ non eſt
ibi aliud reſpectu cuiꝰ hec dictio.per.dicat principiū. Eſt em̄ regula
ꝙ hec dictio.per.ſemp dicit ratōem principij reſpectu alicuiꝰ poſiti in
locutōe. ſicut qn̄ dr̄\pater opatur creaturas p filiū. Ibi em̄ vocat̄ ratō
principij in filio reſpectu opis. ſimilr̄ hec ꝯcedit̄\filius opatur p prē
Nam ibi notat̄ ratio principij in patre. Et hoc duplici reſpectu ſcȝ re-
ſpectu filij et reſpectu opis. ¶ Quō ſpūſſanctꝰ caritas et donū ſan-
ctorū eſt Ca. ix

Cum inueniat̄ in ſcripturis ſepius ꝙ ſpūs
ſanctus caritas et donū dr̄. Diligenter notandū eſt qualiter
hoc debeat intelligi. Et vtꝝ ſpūſſanctus ſit caritas qua nos
deum et ꝓximū diligimus. Unde notandū eſt ꝙ amor ſiue caritas tri
bus modis ſumit̄. Uno mō effectiue. ſic abſqȝ dubio veꝝ eſt ꝙ ſpūſ-
ſanctus amor eſt quo deum diligimus. qr̄ ſpūſſanctus opatur in nobiſ
habitum et motuȝ caritatis. Et alio mō ſumit̄ formalr̄ ⁊ exemplariter
ſic etiā ſpūſſanctus eſt caritas qua diligimus deū et ꝓximū. Caritas
em̄ que eſt ſpūſſanctus eſt exemplar noſtre caritatis Tercio mō ſumit̄
caritas formalr̄ p modū inherentie. ſic caritas dr̄ virtutis habitus in
anima qua diligimus deum ⁊ ꝓximum. et ſm̄ hunc modū ſpūſſanctus
non dicit̄ caritas. Sciendū tn̄ ꝙ ſpūſſanctus datur cū datur eius do-
num. qr̄ ſpūſſanctus amor eſt et primū donum. poſterius aūt non dat̄
ſine priori. Preterea corpꝰ miſticum eſt vnū p amorē. Cum ergo nihil
creatum ſit vnum in diuerſis pticularibus. optȝ ꝙ membra miſtici cor
poris vniantur vno amore increato qui ſcȝ eſt ſpūſſanctus. Preterea\
qr̄ ſm̄ Augu. Totum malū hoīs eſt vti fruendis\et frui vtendis. Cō
ſtat ꝙ oppoſitū eſt totū bonū eius. Sed ad fruendū eo quo fruendum
eſt\requirit̄ pn̄tia fruibilis. et etiā diſpoſitio debita fruentis. Unde
requirit̄ pn̄tia ſpūſſancti et eius donū ſcȝ amor quo inhereat̄ ei. Veꝝ
tn̄ cū datur nobis ſpūſſanctus\non incipit eſſe in loco nouo ſȝ nouo mō
p ꝓductōnem noui effectus et noui reſpectus ex quo creatura ſe habȝ
aliter ad ſpm̄ſanctum ꝙ̄ prius. ꝓpter qd̄ et ipe dr̄ alr̄ eſſe in creat̄a ꝙ̄
priꝰ. qr̄ eſt in ipo vt in ꝯgnoſceāte et amāte ipm̄ quod nō fecit prius.
Ex iam dictis patet ꝙ iuſtificatōe duplr̄ caritas nobis dat̄. ſcȝ creata
et increata. Illa qua diligamus. et iſta qua diligamur. Vl̄ dat̄ nobis
caritas creata qua diligimus formalr̄. et increata qua diligimꝰ effe-
ctiue\qr̄ noſtꝝ diligere ipſe cauſat. Ex his colligit̄ ꝙ licet deus ſit in

omnibus non tñ habet ab omnib9. ¶ Miſſio ſpũſſancti duplex eſt ſicut
et filij. Una viſibilis\ſicut apparuit ſup xp̃m in columbe ſpecie. et ſup
apoſtolos in linguis igneis. Alia inuiſibilis qua mittit in mentem ad
ſanctificandũ creaturã. Et iſta miſſio fit ad habitatõem creature rati
onalis. ſed prior fit ad habitatõem demonſtrandã alijs. ¶ Eodẽ mõ
filij miſſio duplex eſt. ſcz viſibilis\vt eius incarnatio eſt. ⁊ inuiſibilis\
vt eſt interna mentis illuminatio. Nota ꝙ miſſio filij et ſpũſſancti in=
ſepabilia ſunt. Sed dr filij qñ mens ꝑ gratiã illuminat ad deũ ↄgno
ſcendũ. dr ſpũſſancti\qñ affectus accendit ad amandũ. Sciendũ ꝙ ſo
lius eſt patris mittere et non mitti. Cũ em̃ pater a nullo ꝓcedat nuſꝙ
mitti dr. q2 vero filius. et ꝓducit. et ꝓducit. ideo mittit et mittit. ſpũs
vero ſanctus q2 ꝓducit eternalr\ſed non ꝓducit niſi ex tpe. ideo ipi9
ꝓpũm eſt mitti et nõ mittere\niſi reſpectu creature. et niſi forte dicat
mittere hoĩem aſſumptũ. Ex his patet ꝙ hec ſunt improprie et inex=
ponendẽ. Spiritusſanctus mittit ſe et mittit filiũ. Filius mittit ſeipm\
niſi intelligat. inꝙtum eſt de virgine natus. Hec eſt aũt ratio\q2 mit=
tere dicit aũctatẽ ratõe ꝓductõis eterne. ¶ Quib9 modis dat9 ſit. ſ.
ſcz ĩ ſigno viſibili. ſciendũ\ꝙ in igne vt calefaceret frigidos In lin=
guis vt doceret ignaros. In ſono ut terreret rebelles. Apparuit etiaꝫ
in alijs tribus ſignis. ſcz in nube tpe moyſi\vt ductor eius in columna
nubis eſſet. Sicut legit yſa. lxiij. In columna ſup xp̃m baptiſatũ ad o
ſtendendã plenitudinẽ gratie que in ipſo erat. Item in flatu poſt re=
ſurrectõem\ad deſignandũ viuificatõem affectus. q2 flatus ab interi=
ori ꝓcedit. Datus eſt ergo ſpũſſanctus bis poſt reſurrectõnem. ſcz in
terra ꝓpter dilectõem ꝓximi. et de celo ꝓpter dilectõem dei. Vel da=
tus eſt in terra ad relaxanda peccata alioꝝ Joh. xx. Inſufflauit in eos
et dixit. Accipite ſpm̃ſanctuꝫ. quo. re. pec. ⁊c. Datus eſt de celo in pen=
the. ad robur et ad opatõem miraculoꝝ. De his duob9 pſal. Verbo
dñi ce. fir. ſunt. quo ad primũ. Et ſpũ oris eius oĩs virtus eoꝝ. quo ad
ſecũdum. Tercia fuit collatio ſpũſſanct i aptis facta añ paſſionem\ qñ
fuert baptiſati. Eoꝝ em̃ baptiſm9 innuit ibi. qui lot9 eſt nõ indiget niſi
vt pedes lauet. In ſignũ ꝓdictoꝝ triũ ter inungit hõ. ad ſignificãduꝫ
hanc triplicẽ ſpũſcti inunctõꝫ\ſcz in baptiſmo\in ↄfirmatõe \ in morte
Quadruplicẽ effcm̃ ↄſecuti ſũt apl'i ex pñtia. ſ. pⁱo eloquẽtiã ĩ liguis
Secũdo audaciã in tormentis. Tercio efficaciã in miraculis. Quarto ꝓ
tectõem a vicijs. q2 poſt penth. nunꝙ peccauerũt mortalr. Accipiunt
et mõ vtilr ſpm̃ſcm̃. Peccatores quidẽ ad purgandũ. Math. Ipe bap
tiſ. nos in ſpũſcõ et igne. Itẽ penitẽtes ad ꝓficiẽdũ. Pſal. Spũs tuus
bo dedu. me in ter. rec. Itẽ pfci ad certificãdũ. Ad Ro. Qui dedit no=
bis pignus ſpiritus. Item beati ad fruendum. Pſalmiſta. Rennuit
conſolari anima mea. Item tribulati ad ↄſolandũ. Ro. Nõ accepiſtis

ſpiritū ſeruitutis ī timóre ſm acce.ꝛc. Item ignorantes ad inſtruen-
dum Jo. Paraclitus autem ſpiritusſanctus quem mi. Quo tempore
datus ſit ſpiritusſanctus attendendum eſt. Quia in die quinquageſi-
ma vt oſtendatur auctor eſſe remiſſionis Nam annus iubileus ſeruie-
bat remiſſioni Venit etiam in die dominica vt eſſet dies renouatōnis
qui fuit et creationis. Datus quoqꝫ fuit hora tercia. quia dicitur pri
mus homo in hora tercia perdidiſſe graciam. Vndē conueniens fuit
ꝙ eadem hora apſtolis mitteretur. Item alia ratione datus eſt\
hora tercia ſcilicet vt oſtendatur ꝙ etiam nobis hora tercia gracia
dei datur. Sunt enim tres hore morales ſcilicet contricio \confeſſio\
et ſatiſfactio. De hoc nomine ſpiritusſanctus Sciendū ꝙ poteſt eſſe
circumlocutio vnius proprij nominis. et tunc conuenit tm̄modo perſo-
ne tercie in trinitate Vel poſſunt ille due dictiones ſumi diuiſim. et
ſic quelibet trium perſonarum eſt ſpiritusſanctus Spiritusſanctus ha
bet multa nomina. Dicitur enim ſpiritusſanctus a ſpirando actiue eo
ꝙ ſpiret Johannis. iij. Spiritus vbi vult ſpirat. Secundum hunc
modum hoc nomen \ſpiritus\ commune eſt omnibus tribus perſonis
ſed ſpirituiſancto conuenit per appropriationem. Alio modo dicitur
ſpiritusſanctus a ſpirando paſſiue eo ꝙ ſpiretur. et hoc modo propriū
eſt ſpirituiſancto qui procedit per modum ſpirationis. Non ſolum
autem dicitur ſpiritus\ ſed additur ſanctus. quia ſanctus idem eſt ꝙ
mundus vel firmus vel ſine terra. Iſta non ſolum conueniunt ei quo
ad ſe \ſed eciam in conparatione quo ad nos. Nam per graciam ſpi-
ritusſancti mundamur a peccatis\ firmamur in bono. a terrenis ſepa-
ramur. Sanctus ergo eſt non ſolum in ſe ſed quia nos ſanctos facit.
ea ſanctitate. de qua dicit. Dyo. Sanctitas eſt ab omni immundicia
libera et perfecta et omnino immaculata mundicia Preterea ſpiritus
ſanctus vocatur nexꝰs vnitas et amplexus. Et hoc prout compatur
ad patrem et filium Itez dicitur donum dei altiſſimi\et hoc ꝑut com
paratur ad nos. quia omne datum optimum et omne donum perfectū ī
de. eſt de. Item dicitur fons viuus. quia ſeptemplici riuo donorum
nobis fluit Item dicitur ignis\quoniam affectum accendit Item di-
citur caritas non ſolum quia eſt amor patris et filij ſed quia nos amā
tes facit. Item dicitur ſpiritalis vnctio. quia omnes tribulationes
mundanas ſuaues facit et iocundas. ſm illud. In labore requies \in
eſtu tempies. ꝛc. Item dicitur dextre dei digitus. quia ſicut res cor-
pales digito demonſtrantur. ita per ſpiritumſanctum oſtenduntur res
ſpirituales oculo ſpirituali Item dicitur paraclitus. quia conſolatões
celeſtes mentibus inſtillat. Item dicitur magiſtrorum optimus. quia
intellectum ad cognitionem dei et ſuijpſius illuminat.

Quod in trinitate pſonarum eſſentie eſt vnitas Capitulum · xi ·

IN vnitate nature diuine tres ſunt pſone Quarum pria eſt a nul
la Secunda p generationē ē a ſola perſona Tercia p comūem
ſpiratōem eſt a prima et ſecunda Iſtud tn̄ eſt qd trinitas pſo
nar̄ū nō excludit ab eſſentia vnitatem ſimplicitatē imenſitatem eterni
tatē incōmutabilitatē· Huius ratio p hoc patet\ qz qui crederet deū non
poſſe ſumme cōmunicare\ negaret in eo potentiā· Qui vero credit eum
hoc poſſe ſz nolle negat in eo clementiā· Qui aūt credit eū hoc poſſe et
velle ſz neſcire· negat in eo ſapiam Cū igit pater potuerit ſciuerit et
voluerit ſe ſumme cōmunicare hoc faceret eternalr ſcz habēdo dilectū
et dilectū· hoc ē filum et ſpiritumſanctum Preterea boni ſemper eſt ef
fluere· vt ait Dyo· Vn̄ pater cū ſit fōs bonitatis ab ipſo erit emanatō
pfectiſſima q̄ eſt generatio· Erit eciā emanacio iocūdiſſima que eſt p
modū benignitatis et liberalitatis Hec emanatō amor eſt qui eſt ſpūs
ſanctus a patre filioqz pcedens Et bn̄ dr amor emanatio liberalitatis
qz amor primū donū eſt qd a liberalitate pcedit cū ſit donū intrinſecū
in ipo dāte in quo oīa dona alia donātur Hec beata trinitas tribus mo
dis nobis innoteſſcit Ipſa enī patet in ſcripēis\ oñditur in figuris\ re
lucet in creaturis· Dico inquā beata trinitas patz in ſcripturis Vnde
Leo papa Credimus ſāctā trinitatē patrē et filiū et ſpiritūſanctū vnū
deū omipotentē vnius ſubſtācie\ vnius eſſentie\ vnius ptātis Item Iſay·
Audiuit ſeraphim dicēcia ter Sanctus i laudē beate trinitatis· et ſubiū
gentia in ſingulari· dn̄s deus ſabaoth· pter cōfeſſionē diue vnitatis·
Itē ſi nō eſſent tres pſone nō diceret in Geñ· faciamus hoiez\ ſz faciā
nec diceret\ ad ymaginē ſz ad ymagiēs Ad idē oñdend pōit in pſal
ter· deus· cū dr· Bn̄dicat nos deus deus· etc· et tn̄ ſemel ponit hoc pnomē
eū\ et ibi ſubiungit· Et metuāt eū oēs fines terre Itē Iere· A a a dn̄e
deus ecce neſcio loqui Vide qz· a· triplicat et in ſingulari dicit domine
deus Item apoſtolus· A quo omia· per quem omnia· in quo omnia ipſi
gloria· Et nota qz hec prepoſitio· ex· dicit auctoritatem \ et eſſe a nullo
Hoc autē patri cōuenit q̄ eſt principium ſine principio Sed hec prepo
ſitio· per· notat opacōnem ſeu mediū et eſſe ab alio Vnde per hoc in
telligit filius qui eſt pricipiū de principio Hec aūt prepoſitio· in· notat
cōſeruationem et eſſe ab alijs· et preterea competit ſpirituiſancto \ qui
eſt continentia omnis boni· Oſtenditur etiam beata trinitas in figu
ris Significatur enim per tres amicos iob Item per tres digitos\
quibus moles terre appēditur Item per tres ciuitates refugij equali
ſpacio inter ſe diſtantes Item per tria difficilia ad inueſtigandum ·
Item per tres portas ciuitatis quam vidit Ezechiel· Relucet quoqz
in creaturis veſtigium beate trinitatis · Cognoſcitur enim in mag
nitudine creaturarum potentia patris · In diſpoſitione ſapientia filij·

7

In ornatu bonitas ſpūſſancti. Itē in quolibet indiuiduo inuenies vni-
tatem/ ſpeciez/ ⁊ vtilitatē. Quoꝝ primū patri. ſcḋm filio. terciū ſpūiſctō
ꝯuenit. Item in ſole vides ſuā eſſentiā/ ſplendorē ⁊ calorem. in quibus
prēm ⁊ filiū ⁊ ſpm̄ſctm̄ ꝯgnoſces. Itē in aīa ſm memoriā intellectum
⁊ voluntatem ꝯſidera ꝑſonaꝝ trinitatē Itē in ierarchia celeſti ſupiori
deus eſt in thronis vt maieſtas. in cherubin vt veritas. in ſeraphin vt
caritas/ ꝑ que ꝯſiatur trinitas ꝑſonaꝝ Itez in virtutibus theologicis
ſcz fide ſpe ⁊ caritate/ idem intellige. Item in tribus dotibus anime
ſcz ꝯprehenſione/ ꝯgnitōe/ dilectōe/ ſimr idem nota. Ex p̄dictis nota ꝙ
tam in creatura corꝑali ꝙ̄ ſpūali/ ꝙ̄ etiā ex his ꝯpoſita beata trinitas
ꝯgnoſcit/ tn̄ diuerſimode/ ꝓut vnū iſtoꝝ dicitur creatoris veſtigium.
Aliud dicitur eius ſilr̄itudo ⁊ aliud ymago/ ſicut ſupius eſt notatum.
in titulo ꝙ filius ymago patris eſt Denique ſciendum ꝙ pluralita-
tem perſonaꝝ in vnitate eſſencia aut ipſam vnitatē eſſencie in ꝑſonarū
pluralitate ſm Bernhr̄. ſcrutari temeritas. credere pietas eſt. Noſce
re vita eterna eſt

¶ Quō multiplex trinitas eſt — Ca. xi.

MVltiplex inuenit trinitas in ſcripturis. eſt enī trinitas increa
ta q̄ ſumma et ineffabilis ē Alie trinitates ſunt create Inter
has vna eſt que cecidit. ſcz racionabilis ꝯcupiſcibilis iraſcibi
lis Alia ē ꝑ quā homo cecidit ſcz ſugeſtio diaboli. delectacio ſenſuali
tatis et ꝯſenſ9 rationis que tria ſignificate ſūt ꝑ ſerpētem mulierem
et virū in ꝑadiſo Tercia eſt inquā cecidit. ſcz ignorantiā veri. impotē-
ciā boni. ꝯcupiſcentiā mali Quarta ꝑ quā reſurget ſcz fides ſpes cari
tas Itē eſt trinitas ꝑ quā ad graciā repamur ſcilicz triplex ſubſtācia
que ē in xp̄o. i. diuinitas anima et caro Eſt et alia ſm quā repamur ſcz
ſpūs aqua et ſanguis Spūs inꝙ̄ ſanctificacōis. aqua ablucōis ſang-
uis redēpcōis Hāc iohēs i cāoīca ſua nobis recitat Eſt quoqz tritas
alia ꝑ quā ad glām reformamur vt ſūt tres dotes aīe ſcz ꝯgnitio di
lectio ꝯphēſio Probat eciā trinitas in vnitate ꝑ ſcripturas teſtimoni
ales vt ibi hy tres vnū ſunt Per hyſtorias figurales Gen. Abrahā
vidit tres et vnum adorauit. per auctes inſinuales Pſal. Benedicat
nos deus deus noſter et bn̄dicat nos deus. Per res exemplares Nā
ratio/ memoria/ affect9 eadē ſunt Per ratōes topicales Quicquid em̄
agit in tribus ꝑfectius ꝯſumat. Eſt p̄terea multiplex trinitas in crea-
turis que eſt veſtigiū beatiſſime ⁊ increate trinitatis Et de hoc habes
ſupra in titulo. ꝙ trinitas ꝑſonaꝝ ⁊ vnitas eſſentie eſt.

¶ Quō equalitas perſonarum eſt. — Caplm. xij.

EQualitas ꝑſonaꝝ i trib9 ꝯſiſtit vt ait aug9. nā ſicut ait. null9
aliū p̄cedit eternitate. aut excedit magnitudīe. aut ſupat ꝑtāte
ꝙ eq̄litas ſm hec tria ſit in deo ſic oñdit. q2 in iſtis iferiorib9 tria ſūt
ſcz ſubſtātia/ ꝙ̄titas/ q̄litas. igit vnitas i ſubſtātia cauſat idemptitatē

Vnitas aūt ī q̄litate cauſat ſimilitudinē Sed vnitas in q̄titate cauſat equalitatē In diuīs aūt ē eq̄litas tātūmō ſc̄m triplicē q̄titatē put q̄titas in deo eſſe dr licȝ īpprie Primo ſc̄m q̄ztitatē virtutis que eſt potencia Alio mō ſc̄m q̄ztitatē duracōis q̄ ē eternitas Tercio mō ſc̄m q̄ztitatem māgnitudis qua ipē eſt intra om̄ia et extra eā ī qua ɔtinet et locat om̄ia Eq̄litas pſonaꝝ aliter in hys trib⁹ oñdit̄ quoniā in creatura triplex magnitudo repit̄ ſcȝ temporis dimēſiōis virtutis Prima magnitudo eſt in reb⁹ mutabilib⁹ Scd̄a ī corpib⁹ Tercia in ſpiritib⁹ creatis Iſtis trib⁹ rn̄t in creatore Alia tria in q̄b⁹ et pſone diuīe ſūt equales videlicet eternitas in eſſe magnitudo im̄mēſitate ·Et virt⁹ in poſſe Dicēdū eſt ergo ꝙ tanta ē eq̄litas ī trinitate ꝙ ſc̄m Augu·nec eſt mai⁹ aliq̄ꝙ duo q̄ꝫ vn⁹ ·nec mai⁹ aliud omēs q̄ȝ ſinguli Coeterne quoqȝ ſūt pſōe diuīe·q̄a ī diuis nō eſt ponere niſi duo genera ſcȝ ſubſtācie et ad aliq̄d Quātitas vero et qualitas ibi trāſit ī gn̄⁹ ſubſtācie ſicut eq̄litas et ſil'itudo dicūt relacōes Sed ſubſtācia ɔmuīs ē trib⁹ pſōis Relatiuoꝝ aūt pprīū ē ſil' eſſe·ergo n'lo mō pater ē prior filio neqȝ ſc̄m id q̄d abſolutū ē·neqȝ ſcd̄m id qd̄ ad aliud ē Itē oñdit̄ p exēplu ī natura·q̄a ſplēdoꝝ licȝ ſit a ſole tn̄ eſſet ſole coetn̄⁹ ſi ſol eſſet etn̄⁹

Apud grecos q̄tuor· ¶Nō īter eſſēciā et pſonā drā eſt C·xiij· ſūt vocabola ſcȝ vſya vſyaſis ypoſtaſis pſopon Hec apud latīos eq̄pollēt iſtis q̄uor videlicȝ eſſēcia ſubſtācia ſubſiſtēcia pſōa Inter hec talis ē drā Vſya ſiue eſſēcia dicit naturā vt ē hūanitas Vſyaſis ſiue ſubſtācia dicit hūs naturā ſiue ſubſiſtēs nature ut homo·ypoſtaſis dicit diſtīguibile·n̄ tn̄ diſtīctū cū determīata pprietate ad digitatē ptinēte vt aliq̄s hō Proſopō ſiue pſōa dicit diſtinctū cū determīata pprietate ad digitatē ptinētē vt petr⁹ Nā ſicut hoīes ptic'lares diſtīcti ſūt ſuis ppīs q̄litatib⁹·ita pat̄ et fili⁹ et ſpūs ſtūs ſuis ppīs nocōib⁹ Sicut aūt greci dixerūt prēȝ et filiū et ſpūȝ ſtūm tres ypoſtaſes·i·tres res ita et nos dicim⁹ tres ſubſiſtēcias·i·tres res nō īdigētes alia re vt ſit Cōſidata igit̄ eſſēcia diūa in ſe oīno indiſtīcta ē Perſōa vero ī ſe diſtīcta ē ſuis pprietatib⁹ Cōſidata aūt eſſēcia ī pſōis t' pſōa in eſſēcia mediū mod tȝ ſcȝ vnitatē et diſtīctōeȝ·et hoc patȝ in appriatis que omnibus perſonis conueniunt·ſed ad vnam magis determīat̄ Nota ꝙ ſepe ſubſtancia ſumitur pro eſſencia·et quod eſſēcia nūq̄ꝫ tranſfertur ad ſignificandū pſōaȝ Tres ſūt diffīcones pſone Prima ē Boecy·tal' Perſōa ē rōnl' nature indiuidua ſubſtācia Hec ſuit̄ penes naturam rei·Scd̄a eſt Rich·de ſanc· vict·talis Perſona eſt ſubſiſtēs per ſe ſolum iuxta q̄ꝫ ſingularē ſubſtācie modum Hec ſumitur iuxta ethiologiam nominis Dicitur enim perſōa quaſe res per ſe vna Tercia eſt diffinicio magrāl' ſic Perſona e ypoſtaſis diſtincta porprietate ad dingnitatem pertinentē Notandum eciam quod

predicta q̄tuor ꝓūt ibi ſūt expoſita et exēplificata ſcilicꝫ eſſencia ſu-
bſtācia ſubſiſtēcia pſōa dr̄ūt i creata re et noīe·ſed i diuīs dr̄ūt racōe

De im menſitate dei C· xiiij·

Non eſt in deo ꝙ̄titas dimēſiōis ſed virtutis ·nec vbique eſt
de9 mole corporis·ſed pn̄cia maieſtatis ·et p hunc modū dr̄
immēſ9 Sed nota ꝙ imēſitas q̄tuor i deo ꝯp̄rehēdit ſcꝫ īfīitatē
in ꝯprehēſibilitatem in circūſcriptibilitatē et eternitatē Si eīn ꝯſida
tur deus i ſe ſic eſt īfinitus Pſal· Magnus dn̄s et lau· ni·et mag·ei9
nō ē finis·Si vero ꝯſidat i ꝯpacōe ad intellectū ſic eſt in ꝯphēſibilis
Apl's·O altitudo diui·ſap· ⁊c ꝓpter hoc eciā dr̄ ſedere ſup cherubin·i·
ſup plenitudinē ſcīe·et ſuper oēm intellectum Si in ꝯpacōe ad locum
ſic eſt incircūſcriptibilis Ambr· Nichil ꝯſcriptū·nichil circūſcriptum·
nichil dimenſū trinitas habet Non in loco claudit nō eſtimacōe ꝯclu
dit·n̄ etate variat Sed ſi ꝯſidat in ꝯpacōe ad duracōm ſic eſt etern9
Apl' Regi ſcłoꝝ immor·inuiſi·ſoli ⁊c De hys quatuor dicendum eſt in
ſeq̄ntibus ordinē Tenendū eſt ergo certiſſime qd̄ in deo non eſt ꝓprie
longitudo nec latitudo nec ſublimitas aut ꝓfundum ·ſed hec methafo
rice ſunt in deo Eſt eīn i deo latitudo caritatis qua nos ab errore re-
uocat Jē·Caritate ꝑpetua dilexi te ideo at te n̄x·ē et lōgitudo pacie
q̄ malos portat Diſſimulat nāqꝫ pctā hoim ꝓpter pn̄īaꝫ Eſt eciam in eo
ſublimitas ſapie quā oēm ſenſū ſupat Apl'us oīa nuda et apta ⁊c·Eſt
eciā in eo ꝓfundū iuſticie qua pectōres dāpnat Math· Ite maledicti
in ignem etrnū ⁊c

De in finitate dei C·xv·

Dubitandū non eſt deū eſſe infinitū ·quia cū in deo idē ſit po-
tencia et eſſencia ptꝫ qd̄ eſſencia eius eſt infinita ſicut et potē
cia Vn̄ ſicut potencia dei non ita poteſt in tot extendi qn̄ poſ-
ſit i plura ·ſic et eſſencia dei nō ita ē in reb9 quin poſſit eſſe i plurib9
vino ſi mundi eſſent infiniti oēs repleret Preterea deus cū ſit rerum
cauſa efficiens formalis et final' ſi non eſt dicere de ipo in q̄ntum ē cau
ſa efficiēs ꝙ ſit effectiua nec in q̄ntum eſt cauſa formalis ꝙ ſit formata
Eadem racōe non eſt dicere cum ſit cauſa finalis ꝙ ſit finita Nullo
ergo mō dicendū eſt deum eſſe finitū ſꝫm ſubāꝫ niſi finitū dicat ꝯple-
tū l' pfectū Sāe tripl'r dr̄ īfinitū ſcꝫ negatiue priuatiue ꝯtrarie ſiue de
ſpate Infitū negatiue dr̄ p abnegacōeꝫ fis·et ſic dr̄ īfitū id qd̄ n̄ fi-
it·et hoc mō īfinitū ē qd̄ n̄ ē natū finiri Infinitū priuatiue ē qd̄ ē natū
finiri ·tn̄ n̄ finit Infinitū ꝯtrarie ē qd̄ habet ꝯtrariā diſpoſicōē ad
finiēd Primo mō eſſēcia diuia ē īfita· q̄a n̄ habet fieꝫ nec ē nata firi
Sitr ſi dicat īfinitū tercio mō Si vero dicat īfinitū priuatiue ſic nō
poteſt dici īfinita·q̄a n̄ ē nata finiri vno ē finiēs oīa Itē fis dr̄ tripl'r
Dicit eni t'mi9 et ſꝫm hoc ꝙ̄titas ꝯtīua ē potēcia īfinita·q̄ ē diuiſibil'
infitū·Et hoc ideo q̄a ī ꝯtīuo n̄ ē termi9 idiuiſiōe ſicut nec inūero ē

terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem qđ perfectō. Ter
cio mō dicitur finis id ꝓpter quod vnum quodq̄ fit. Primo modo de9
eſt infinitus \ non ſm̄ quantitatē dimenſiuā que in eo non eſt \ ſed ſm̄
quantitatē virtualem que in ipſo eſt. Sed q2 in deo omnimoda eſt indi
uiſio virtutis et eſſentie ergo nō poteſt eē infinitas virtutis quin etiā
ſit eſſentie infinitē. Secūdo mō materia dicit̄ infinita q2 caret pfectōe
Tercio mō malum culpe dr̄ infinitum. q2 non eſt ordinatū ad finem.

De incomprehenſibilitate dei. Capl'm. xvi.

CReator a creatura ɔgnoſci non poteſt ad plenū in via vt etiā
in patria. q2 infiniti ad infinitum nulla eſt ꝓportio. Hoc. Trini
tas ſibi ſoli nota eſt et homini xp̄o. Vnde Bern̄. Nil deo pn̄tius eſt
et nil incomp̄henſibilius q̄d nempe cuiq3 rei p̄ntius qđ eſſe ſuum. Sa
ne eſſe oīm dixerim deū non q2 illa ſunt qđ eſt ille. Sed q2 ex ipō ꝛ p
ipm̄ et in ipſo ſunt omnia. Eſt em̄ intelligentia noſtra ad illam lucē in=
acceſſibilem multomin9 qđ viſus noctue et veſpertilionis ad ſolē. Vn̄
dicitur in Danie. deum ambulare ſup pennas ventoꝝ hoc eſt ſup intel
ligentias etiā angelicas. Verꝝ tn̄ ɔprehendit̄ deus aliquo mō p fidē
in via. Aug9. Mentis humane acies inualida in tam excellenti luce n̄
figitur niſi per iuſticiaꝫ fidei emundet̄. Ad idem Bern̄. Jta deus eſt
in irrationalibus creaturis vt tn̄ non capiat̄ ab ipſis. A ratōnabilib9
omnibus capi poteſt p ɔgnitōem. ſed a bonis tm̄ capit̄ p amorem. Di
cimus ergo qđ de deo ſcire poſſum9 qđ non ſit. non aūt quid ſit. Aug9
Intelligamus deū ſine qualitate bonum ſine q̄titate magnū. ſine indi
gentia creatorem. ſine ſitu preſidentem. ſine habitu omnia ɔtinentem.
ſine loco vbiq3 totum. ſine tp̄e ſempiternū. ſine mutatōe ſui mutabilia
faciētem \ nilq3 patientem. Comprehendit̄ quoq3 deus p ſpeciem pro
dignitate meritoꝝ in patria. Aug9. Videbimus tue maieſtatis eſſen=
tiam \ et vnuſquiſq3 eo pſpicatius quo hic vixerit purius. Et eſt exem
plum in mari quod ſe offert quidē viſui. Et tn̄ ſm̄ ſuū ambitū totū vi=
deri non poteſt. et hoc eſt tn̄ ꝓpter maris latitudinē \ tum ꝓpter viſus
noſtri ad tantā ſupficiem ꝓportionabilitatē. Nota tribus modis ali
quid cognoſcit̄. ſcilicet. qđ eſt. vel \ ſicut eſt. vel \ quid eſt. Primo mō co=
gnoſcit̄ deus in via etiam a malis. Secūdo mō videbit̄ in patria a bo
nis. Vnde Johan̄. Similes ei erimus in prima qn̄ videbimus eū ſicut
eſt. ſicut eſt id eſt ſuā maieſtatem \ claritatem \ et bonitatem. Tercio mō
nec a bonis nec a malis. nec in via nec in patria videbit̄. q2 finitū nūq̄
capiet infinitum. Hoc igit̄ tenendū qđ deum in via ɔgnoſcere non poſ
ſumus \ quid eſt. et in patria \ ſicut eſt. nunq̄ tn̄ \ nec hic nec ibi quid eſt
Viſus corpalis impedit̄ tripl'r ſc3 p tenebras \ p falſam lucem \ p auer
ſionem a re viſibili. Eodem mō impedit̄ viſus ſpūalis circa ɔgnitiōe3
dei Prīo modo p tenebras peccati vel erroris. Johā. Qui facit pc̄m

in tenebris eſt. Apl'us ad hebre. Adhuc cū legit̄ moyſes eoꝝ velamē
eſt ſuper corda eorum ꝛc̄. Secūdo ꝑ falſam lucem. hoc aūt fit qn̄ quis
metit̄ eterna ſm̄ naturalia Exemplū habes in lingno putrido quod in
nocte quandā lucem videt̄ habere. ſed cū dies venerit nihil eſt Tercō
modo ꝑ auerſionē a re cognoſcibili. hoc fit qn̄ quis ſpreto incōmuta-
bili bono rebus mutabilibus adheret. Taliū ocul'is cum ſint egri odi
oſa eſt lux que puris eſt amabilis. Deus cognoſcit̄ intus et exterius/
Jntus dupl'r. q2 qn̄qȝ ꝑ inſpiratōem/ quod paucis datum eſt. Apl'us.
Scio hoīem ꝛc̄. Qn̄qȝ ꝑ ratiocinacōem. ſm̄ quē modū plures philoſo-
phi de deo noticiā habuerūt. Apl'us. Jnuiſibilia dei ꝛc̄. Exterius etiā
cognoſcit̄ dupl'r ſcȝ ꝑ creaturas. Apl'us. Videmus nunc ꝑ ſpeculum.
videlȝ creaturaꝝ que ſunt modo ſpeculū creatoris in pn̄ti. Sicut econ-
tra ipē deus erit creaturaꝝ ſpecl'm in futuro in quo omnia videbim9.
que ad noſtꝝ gaudiū ꝑtinebūt. Jtem ꝑ doctrinā. Apl'us. Fides ex au
ditu ꝛc̄. Sicut em̄ vnū ꝯgnoſcit̄ qn̄qȝ ex auditu. qn̄qȝ viſu. qn̄qȝ guſtu
ſic quodāmō deus ꝯgnoſcit̄. auditu cognoſcūt deum qui audiūt ver-
bum dei. et ꝑ illud credūt. Viſu credūt theologi. qui legūt deum in
ſcripturis. et philoſophi qui ſpeculant̄ ipm̄ in naturis. Guſtu cogno-
ſcunt ſoli boni. Pſal'. Guſtate et videte qm̄ ſua. ꝛc̄. Et iſte vltimus mo-
dus ꝑfectiſſimus eſt et certiſſim9. Dyo. dicit ꝙ tribus modis ꝯgno-
ſcat̄ deus. ſcȝ ꝑ ablacōem ſiue ꝑ abnegacōem. vt cū d2. deus nō eſt hic
vel ibi. vel deus non eſt hoc vel illud ꝛc̄. Jtem ꝑ emminentiā/ ut cū in
creatura inueniat̄ potentia. attribuenda eſt deo ſumme potentie. et ſic
de aliis Jtem ꝑ cauſas ſm̄ ꝙ ꝑ effectus ꝑueniat̄ ad ꝯgnicōem cauſe
vel ꝑ ꝯgnicōnem motuū ꝑuenit̄ ad ꝯgnicōem mouentis. Nota ꝙ aīa
ſenſu ꝑcipit corpora q2 formas in materia cū pn̄te corꝑe. ymaginacōe
vero corꝑum ſimilitudines etiā abſente corꝑe. hoc eſt formas abſtractas
a materia. Rōne aūt corporꝝ naturas. Jntellectu vero ſpūm creatum.
Jntelligentia vero ſpm̄ increatum. Sciendū ꝑterea ꝙ ꝯgnoſcibilia q̄-
dam ſunt infra raciōem. quedā iuxta. quedam ſupra Jnfra racōz ſunt
q̄ ſenſu ꝑcipim9. vt alba nig̃ ꝛ ſilia Juxta racōz ſunt q̄ raciōe ꝑcipim9
vt vera flā iuſta vel iniuſ. Supra rationem ſunt q̄ ſolum diuina reue-
laciōe ꝯprehendūtur aut ſcripturarū aūcte credūtur vt tres eſſe ꝑſo-
nas et vnū deum ¶ De incircūſcriptibilitate dei / Ca'm. xvij.

(v) Ubiqȝ deus eſt. ꝛ tamē nuſq̄ꝫ eſt quia nec abeſt vllo loco ne
vllo capit̄ loco Aug9 Deus eſt in mūdo non incluſus. extra mū
dū nō excluſus. ſupra mundū nō elatus. infra mūm nō depſſus
Ex his patet ꝙ deus eſt intra oīa et hoc q2 oīa replet ꝛ vbiqȝ pn̄s ē
Jtē extra oīa ē q2 oīa ꝯtinet nec vſqȝ valet coartari. Sed nota ꝙ hec
ꝑpoſicō extra dicit ibi nō actualem pn̄tiam ad locū. ſȝ potentialē q̄ eſt
dei jmmenſitas q̄ infinitos mūdos poſſȝ implere ſi eſſent. Jtē ipe eſt

ſupra omnia \ quia omnibus preſtat nec aliquid ei equat᷑· Item infra oīa eſt qꝛ cuncta ſuſtinet·et ſine ip̄o nihil p̄t ſubſiſtere·Dicimus etiaꝫ ꝙ deus eſt vbiqꝫ vt nō indigeat rebus ꝙ in eis ſit ſed poti⁹ res ſui indigent vt ꝑ eum ſubſiſtant·Deus em̄ an̄ mundi ꝯſtitucōꝫ fuit vbi nūc eſt videlꝫ in ſe qm̄ ip̄e ſibi ſufficit Per quod patet ſol᷑o q̄ſtionis quorū dam ſimpliciū \ q̄ꝛi·querūt·vbi deus fuerit ante mundi ꝯſticōem· Sciendū aūt ꝙ aliquid eſt in loco circūſcriptiue et diffinitiue vt corp⁹ Aliquid diffinitiue et n̄ circūſcriptiue vt angel⁹·Aliquid nec ſic nec ſic vt deus·Et hoc eſt ideo qꝛ non indiuiduat᷑ ꝑ materiā vt corpus· neqꝫ ꝑ ſuppoſitum vt angelus·Aliquid etiā eſt in loco ꝑtim circūſcriptiue et ꝑtim diffinitiue vt corpus xp̄i ſub ſacramēto quod eſt totum ſub tota hoſtia ita ꝙ non excedit·et ſꝫm hoc eſt ibi circumſcriptiue· Eſt quoqꝫ ſic ſub hoſtia ꝙ non vbiqꝫ·et ſic eſt ibi quodāmō diffinitiue· Corpus aūt criſti licet nō ſit vbiqꝫ cū ſit creatura·nec equari poſſit in hoc creatori in pluribus tn̄ locis eſt·i·diuerſis hoſtiis·et hoc eſt ꝓpter vnionem eius ad creatorem·Vnde merito habet amplius q̄ꝫ alia creata· ſcꝫ ꝙ in locis pluribus poſſit eē·Ex p̄dictis patet ꝙ eſſe vbiqꝫ ſimpl᷑r ſoli ꝯuenit creatori·ſꝫ in vno loco eſſe ꝯuenit creature In plurib⁹ vero locis eſſe et nō vbiqꝫ ꝯuenit corpi ihesu xp̄i·Deus eſt vbiqꝫ potētial᷑r p̄ntial᷑r eſſētial᷑r ꝑ gubernacōꝫ·ꝑ ꝯgnicōꝫ·ꝑ ꝯſuacōꝫ·Aug·ꝙ de⁹ vbiqꝫ eſt ſcimus·qual᷑r aūt neſcimus·Nota ꝙ deus multipl᷑r eſt in rebus ſcꝫ per naturā·ſic eſt vbiqꝫ potential᷑r·p̄ntial᷑r·eſſential᷑r· Iteꝫ ꝑ gr̄am ſic eſt in bonis·Iohā·Qui manet in me et ego in eo hic fert fructū multum·Item ꝑ gl̄iam \ ſic eſt in rōnali vt veritas·in ꝯcupiſcibili vt bonitas·in iraſcibili vt poteſtas· Item ꝑ vnionem ſic fuit in vtero virginis ſic fuit vnitus humane nature xp̄i·et in ſepulcro vnitus carni· et in inferno vnitus aīe xp̄i· Item deus d᷑ eſſe alicubi ꝑ occultoꝝ reuelacōem Gen̄·Vere dn̄s eſt in loco iſto· Item per veſtigioꝝ eius excellentem rep̄ntacōem·ſic d᷑ eſſe in celo qꝛ ibi maxime relucet ſua potentia ac ſapientia et bonitas· Item ꝑ nature identitatē ſicut filius eſt in patre et pater in filio·et ſp̄ūſſanctus in vtroqꝫ· Item ꝑ miraculoꝝ operacōꝫ Exo·Digitus dei eſt hic· Item per ꝯſeruacōem et gubernacōnem \ ſic eſt in mūdo· Item deus eſt in ſeip̄o vt alpha et o·ſꝫm illud·dic vbi tūc eſſꝫ cū patre cū p̄ter eum nihil eſſet tūc vbi nūc in ſe qm̄ ſibi ſufficit ip̄e Per quod patet ſol᷑o queſtionis quorūdam ſimpliciū qui querunt vbi deus eſſet priuſq̄ꝫ mundus eſſet· Item ip̄e eſt in mundo ſicut rex in regno Bern̄·Deus vbiqꝫ regnat·vbiqꝫ impat·vbiqꝫ maieſtas eius oīa replet·et ꝯplectit᷑ vniuerſa· Item in angelo eſt vt decor in q̄ꝫtum veritas·et ſicut ſapor in q̄ꝫtum bonitas· Item in eccl᷑ia eſt ſicut paterfamilias in domo·Vnde·Vobiſcum ſum vſqꝫ ad conſumationē ſeculi· Iteꝫ in electis vt liberator a malis·et adiutor in bonis· Et hoc eſt qd̄ dicit

Bern̄. Deus eſt in creaturis mirabilis. ꝛ in hoibus amabilis. in ange
lis deſiderabilis. in ſeipſo inꝯprehenſibilis. in reꝓbis intolerabilis.
Item in reprobis eſt vt error et horror. Aug⁹. Qui te dimittit quo
id niſi a te placato ad te iratū. Vnde vltio mō deus eſt in dampnatis
ſicut terror et horror. Non eni manū dn̄i poterim⁹ effugere. Pſal'. Si
aſcendero in celum. tu illic es. Si deſcēdero ad infernū ades. Si vero
dubitatur vtrum deus ſit in dyabolo Sciendum ꝙ quedā ſunt noīa
que important naturas prout ſunt nature. In hijs ꝯcedendū eſt ꝙ de⁹
inſit. Sunt alia que intelliguntur deformitates vt dyabolus de qui-
bus non eſt dicendū ꝙ deus inſit niſi addatur inꝗtum ſpiritus vel
aliquid tale. Deus eſt in aīa fideli. ſicut ſpōſus in thalamo rex in reg-
no. turris in caſtro. Item ſicut magiſter in ſcolis. fons in orto. lux in te
nebris Item ſicut teſaurus in agro. vinum in celario. carbūculus in au
ro. Item ſicut manna ꝛc̄. Item ſicut māna in archa. ſigillum in carta.
medicina in apotheca Item ſicut cythera in ꝯuiuio. ymago in ſpeculo
mel in fauo. Item ſicut fruct⁹ in arbore. oleum in lampade. liliū in cō-
valle

De eternitate dei. Caplm̄. xviij.

Sicut deus vbiq; eſt nec tn̄ aliquo loco ꝯtinetur. Sic eternus
eſt et tn̄ nullo tempe menſurat' Non eni conpetit ei tpus pn̄s
nec preteritū nec futurū. Nam pn̄s tempus manens eſſe non
habet q̄a ptranſit. deus aūt ſemp manet idem. Vnde Hylarius Eſſe
non eſt accidens deo ſed ſubſiſtens veritas et manens cauſa. Simil'r
tempus p̄teritū mō non eſt nec habet eſſe ſubſiſtens. Sed de deo d̄r
in Pſal'. Ipſi pibunt tu aūt permanes. Eodem mō tempus futurū
non eſt ſed expectanter. deus autem ſemper eſt. Vn̄ mercurius. So-
la manēs eſt alpha et o. hoc eſt quia deus eſt principiū ſine principio
et finis ſine fine Cum eni deus oīno ſimplex ſit non habet in ſe princi-
pium ꝯtrarietatis que eſt cauſa corrupcōis. Quid autem ſit eternitas
ſm̄ rem Sciendū ꝙ ꝓprie d̄r diut̄nitas ſine principio ꝛ ſine fine et ſine
naturabilitate. et ſm̄ hoc ꝯuenit eternitas ſoli diuie nature in qua eſt
diutn̄itas immenſa Eternitas vero ſcd̄m ethymologiam d̄r q̄ſi extra
terminos q̄a termio caret. tam iniciali q̄z finali. Sed ſm̄ diffinicōem
Boecij in li. d̄ ꝯſolacōe. Eternitas eſt intermiabilis vite tota ſimul et
pfecta poſſeſſio. Ad hui⁹ diffinicōis intelligenciā Notandum ꝙ in q-
buſdam eſt terminabilitas ſimpliciter. quia ex pte ante et ex pte poſt
vt ſunt generabilia et corruptibilia ad quoꝝ drām ponitur intermia-
bilitas. Et bn̄ ponitur iſtud p negacōez quia ſimplicia et p̄cipue diuia
nullo mō melius manifeſtātur q̄ p remocōem vt ait. Dyo⁹ Et hoc
eſt ratio quia ſimplicium eſſe nō poteſt intellectus pfecte ꝯphendere
Et ideo ex negacōibus eorum que ab ipſo remouent' manuducitur in-
tellectus ad ea aliqualiter ꝯgnoſcēda. Item in quibuſdā eſt intermia

bilitas eſſencie ſed non vite vt in corpibus celeſtibus ad quorũ drãm additur vite· De deo autem dicit ·Aug⁹· Nõ ſolus dꝛ habere in mortalitatem· In omĩ enĩ mutabili natura nõnulla mors eſt ipſa mutacio quia facit aliquid in ea non eſſe qd̃ prius erat Vnde et homo qñ naſcitur qdãmõ incipit mori In quibuſdam eſt interminabilitas vite·ſed tñ cum miſeria et infelicitate vt in demonibus et dãpnatis· Ad quorum drãz additur poſſeſſio In cui⁹ intelectu eſt iocũditas felicitatis Quia tunc poſſeſſio rei alicui⁹ dꝛ qñ ad libitum habetur· In q̃buſdã eſt intermĩabilis vite poſſeſſio· Sed tñ non tota·vt in homibus beatis añ iudicium quoꝝ eſt beatitudo ſm ꝑtem anime et nõ corpis· Ad quorum drãm dꝛ tota·quia totum eſt non dimiutum· vel cui nichil eſt extra· In quibuſdam eſt intermĩabilis vite poſſeſſio tota vt ĩ angelis beatis añ iudicium·quia ſcdm̃ totam ſui ſubſtanciam habent felicem et intermĩabilem vitam· Sed tñ non ſimul cum aliqua ſit in eis ſucceſſio reuelacionũ et gaudioꝝ· Ad quoꝝ drãm ponitur ſimul· In quibuſdam eſt intermĩabilis vite poſſeſſio tota ſimul·ſed tñ nõ ꝑfecta eo mõ nos dicimus ꝑfectum nullo indigens· ſic eſt in angelis et hominibus beatis poſt iudicium Ad quorũ drãm additur ꝑfecta·i·nullo indigẽs ad ſuum beatum eſſe· Patet ex predicta diffinicõe ꝙ tres ponũtur ibi additiones que ſunt inſeꝑabiles ab eternitate increata que deus eſt ſcꝫ intermĩabilitas ibi intermĩabilis vite poſſeſſio· Item inuariabilitas ibi tota ſimul· Nichil enĩ variabile eſt totum ſimul· Item ſimplicitas ibi ꝑfecta · Illud enĩ ſumme ꝑfectum eſt cui non eſt poſſibilis aliqua addicio· Per primum ſeꝑatur deus ab omni corruptibili· Per ſm ab omni variabili· Per tercium ab omni ꝯpoſito · Igiẗ nota ꝙ illud qd̃ caret principio et fine· Dicitur eternũ vt deus cui⁹ eſſe intermĩatũ eſt Sed que principiũ habent et fine carent dicuntur perpetua vt angeli Et ipius que vero principium et finem habent·dicuntur tempalia vt corruptibilia et vegetabilia et ſenſibilia vt bruta et h⁹mõi

De commutabilitate dei· Capl̃m·xix·

Immutabilis eſt deus·et ꝑmutabilis·et incommutabilis· Inmutabilis eſt quia non cadit in eum motus accedentalis ſcꝫ augmẽtũ Leo papa· Simplici ꝯſubſtãtiatis nature nihil addi vel minui poteſt qꝛ ſemper eſt quod eſt· Item nec diminucõ Malach· Ego deus et nõ mutor· Item nec alteracõ· Ja· Apud quẽ nõ eſt tranſmu·nec vi·ob· Item nec ſm locum mutacõ qꝛ vbiqꝫ pñs eſt·yſa· Celũ et terrã ego impleo· Impmutabilis aũt eſt qꝛ nõ cadit in eũ mot⁹ ſubſtantialis qui eſt de non eſſe ad eſſe vt generacõ qꝛ inicium non habuit Nec ille qui eſt de eſſe ad non eſſe vt corruptio qꝛ finẽ nõ habebit· Illud enĩ ſolũ in nihil eſt vertibile quod eſt de nihilo· Eſt etiã incõmutabilis eo ꝙ nõ cadit in eũ motus ex operacõe· Nam ſoli deo ꝯuenit in opacõe quietum eſſe

Vnde Boe· Stabiliſqꝫ manens dans cuncta moueri· Vnde qñ deus
facit aliquã rem non fit in ipſo deo mutacõ ſꝫ in re crca quã operat̃·
ꝙ aũt deus fecit p̄dicare ſubuerſionẽ niniue·et p̄dicere mortẽ ezechie
quoꝝ neutꝝ accidit·In talibus non mutauit deus ꝯſilium quod ab e
terno ſecum habuit ẜm ſententiã que reſpectũ ad ip̄a negocia habuit·
q² Niniue ſubuertẽda erat ẜm merita·et ezechias moriturus erat ẜm
cauſas inferiores·Sed hee non impoſuerũt neceſſitatẽ diuine potẽtie
Item tripl'r diſtinguit̃ motus ſcꝫ naturalis violentus et voluntarius
Naturalis eſt quo natural'r tendũt res ad locũ ꝓprium· Motus autẽ
violentus eſt qñ cogunt̃ res eſſe extra locũ ꝓprium·Sed motꝰ volun-
tarius eſt vt in aĩalibus qñ currũt ꝯmedunt vel opant̃· et ipſe motus
eſt medius inter motum naturalem et violentũ / q² partim eſt natura
lis ſcꝫ inq̄tum voluntas ꝯiungit̃ actui ſicut cã ſuo effectui Itẽ p̄tim ẽ
violentus inq̄tum mouent̃ mẽbra ꝯtra motũ ſuũ naturalẽ·ꝓpter quod
etiã laſſant̃·q̄ ex motu naturali nunq̄ laſſerent̃· Igit̃ p̄mo mõ motꝰ nõ
eſt in deo ſcꝫ naturalis·Et hoc ꝓpter quatuor racões· Pr̄ia eſt q² oĩs
motꝰ eſt ad quietẽ et ꝓpter indigentiã·vt dicit phũs· ſed deus nulliꝰ
eget·Secũda eſt cũ ſit vbiqꝫ nõ hꝫ neceſſe de loco ad locũ moueri Ter
cia eſt q² non eſt in eo grauitas ſeu leuitas ꝓpter q̄ ſurſum vel deorſũ
moueat̃·Quarta eſt q² cũ deus ſemꝑ in ſeip̄o maneat non hꝫ neceſſe lo
cum ꝓp̄m et ſibi naturalẽ extra ſe querere ſicut alie creature· Itẽ ſcd̃o
mõ nõ mouet̃ ſcꝫ motu violẽto q² nõ fit ei violẽtia· Job· Si fortitudo
querit̃ robuſtiſſimus eſt· Item tercõ mõ nõ mouet̃ motu ſcꝫ volũtario
q² in opacõe non laſſat̃ vt animalia·Preterea noſtra mens eſt inſtabil'
q² modo ꝑficimus mõ deficimꝰ·mõ reminiſcimur modo obliuiſcimur
modo volumꝰ modo nolumus·mõ diffuſis cogitacõibus et affectõibꝰ
atqꝫ ꝯſilijs huc illucqꝫ vagamur·Deus aũt ſemꝑ ſe hꝫ equal'r et im-
mobiliter· Item alius eſt motus circularis·alius rectus·alius obliqꝰ
Circularis eſt corpoꝝ ꝑut firmamentũ mouet̃ ẜm formam·Quidã / vt
dicit phũs non ẜm ſubſtantiã / hoc eſt dicere / ꝙ non mouet̃ ad locum
ſed in loco·Motus aũt rectus eſt ſurſum vel deorſum ẜm ꝙ corpora
inferiora mouent̃ ꝓpter leuitatem vel grauitatẽ·Motus obliquus cõ-
poſitus eſt ex circulari et recto· Vnde ꝙ flectitur hoc habet a motu
circulari · et recto· ꝙ vero linealiter mouetur hoc habet a recto· Nul
lo iſtoꝝ predictoruꝫ modoꝝ mouet̃ deus·q² ꝓprietates iſtoꝝ motuum
non ꝯueniũt ei·Poſſemus tñ dicere ꝙ iſti motus deo ꝯueniũt miſtice
vt dicat̃ moueri motu circulari omnia regendo et gubernãdo Itẽ mo
tu recto bonos remunerando· Item motu obliquo / ꝑuerſos a peccato
mundando·Eodem mõ poſſet dici ꝙ deus mouet̃ motu naturali ·quo
ſcꝫ inclita ſua bonitate omnibus creaturis ꝑ captu earum ſe communi
cat· Item motu violento quo peccatores damnat· Itẽ motu volũtario

quo ita in eſſe conſeruat vel cuncta ꝯfirmat · Sic etiam poteſt expoñ
dictum philoſophi qui aſſignat motum a centro ad centrum ⁊ circa cē
trum Quoniam deus mouetur ad centꝝ in incarnacōe·et a centro in a=
ſcenſione·⁊ circa centrū in̄ predicacōne·ꝓpter hoc et hys ſimilia·Dici=
tur in libro ſapientie ſpiritus ſanctus et mobilis ⁊ ſtabilis · Mobilis
quia facit ſanctos mobiles ad opandum ac in bono proficere·Stabi=
lis autem quia dat in bono perſeuerare·vel mobilis in via·ſtabilis in
patria·Vel mobilis in actiuis·ſtabilis in cōtemplatiuis·Vel mobilis
in alijs ſanctis·ſtabilis in criſto yſai·xi·Requieſcet ſuper eum ſpiritus
Sciendum ꝙ opaciones quedam attribuūtur deo·quedam ſꝫm cauſa
litatem ⁊ eſſenciā vt ſcire·quedam ſecundū cauſalitatem ⁊ non eſſenci=
am·vt cōmedere currere·quedam ſecundū eſſentiam et non cauſalitatē
vt creare vel iuſtificare aūcte·Quedam nec ſic nec ſic· vt peccare men=
tiri ⁊ cetera· De ſimplicitate dei· Capitulum ·xx·

Simplex eſt deus ⁊ angelus et anima·ſed differenter quia in
deo idem eſt ꝙ eſt ⁊ quo ē·⁊ hec eſt pfecta ſimplicitas Ber·
Sola increata natura hanc ſibi vendicat ſimplicitatem ut nō
aliud ⁊ aliud alibi et alibi modo eſt modo inueniat̃ in ea·Nempe qđ
habet et quod eſt ſemper ⁊ vno modo eſt·Sed in angelo et in anima
drn̄t·quod eſt et quo eſt·et ideo eſt ibi quod alteritas et ꝯpoſito·licet
ibi non ſit dimenſio q̄ʒtitatis ·Vnde mercurius · In ſuperceleſti eſt
vnitas In celeſti alteritas·In ſubceleſti pluralitas Simplex eſt itaqʒ
deus in eſſentia quia nihil ei accidens eſſe poterit ymo pfecta ſimpli=
citas ibi eſt cum non ſit ibi poſſibilis additio·quia quicquit eſt in deo
deus eſt·Vnde Leo papa·Simplici diuinitatis nature nihil addi vl̃
minui poteſt·quia ſemper eſt quod eſt·Cui proprium eſt·cui ſempiter
num eſt·cui idem eſt viuere ⁊ intelligere·Verūtn̄ multiplex eſt in do=
nis·Apl's·Alij datur ſꝫmo ſapientie ⁊c̄·Jac·Omne datum op·et om·
do·⁊c̄·Non eſt in deo ꝯpoſicio pcium integralium ſ't in domo·nec pti=
um potencialium vt in anima ·nec generis et drāꝫ vt in ſpecie·nec ma
terie et forme vt in corpibus·nec coaceruacōis vnitatum vt in numero
nec et quod eſt et quo eſt vt in angelo·nec ſubſtantie et accidentis vt
in diuiduo·nec corporee ſubſtantie et incorporee vt in homine·De his
Berñ·Non partibus conſtat deus vt deus·nec corpus non affectibꝰ
diſtat vt anima·non formis ſubſtat vt omne quod factum eſt·Itē ipm
oſtenditur ex racōe·quia cum omne compoſitum ſit poſterius ſuis cō=
ponentibus·nec primo quiſꝙ ſit prius·Oportet deum qui primum eſt
principium non eſſe compoſitum· Preterea em̄ nullum compoſitū eſt
totum ſuum eſſe·deus ergo cum ſit ſuum eſſe non erit compoſitꝰ· Vn̄
Berñ·Non eſt formatus deus·forma eſt·non eſt effectus deus\effe=
ctio eſt·non eſt compoſitus deus\ſimplex eſt·

De excellentia dei. Capitulum xxi.

D iuine dignitatis excellentia tāta eſt ꝙ mens de deo cogitās
deficit cum ſit incomprehenſibilis ſenſus eum non ꝑcipit cum
ſit inuiſibilis. linguā ipm̄ non explicat cum tn̄ ſit ineffabilis. tempus
eum non menſurat cum ſit interminabilis. Locus eum non rapit cum
ſit incircumſcriptibilis. Scriptura ipm̄ non explicat cum ſit ineſtimabi
lis. Uirtus eum non attingit cum ſit inacceſſibilis. Deſideria et vota
tranſgredit̄ cum ſit incomparabilis. Et breuiter omnis creatura ad de
um ꝯpata defectum habet. quia infiniti ad finitum nulla eſt ꝓporcio.
Ecce patet ꝙ̄ excellentia diuina non eget aliquo. quia ipe ſibi ſufficiēs
bonum eſt. Non em̄ indiget corpore vt ſic. nec loco vt alicubi. nec tēpe
vt aliqn̄. nec cauſa vt aliunde. nec forma vt materia. nec ſubſtancia in
qua ſubſiſtat vel cui aſſiſtat. Sunt eciā alia que ſoli diuine maieſtati ꝯ
ueniunt. et nulle alie creature. in quibus excellencie ſue dignitas appa
ret. ſicut eſt eſſe omnipotentem omne bonum omniſcientem. qꝛ conoſcit
omnia pn̄tia preterita et futura. et omnia ſingularia ſimul actu. Solꝰ
ꝯgnoſcit ea que ſubſunt libero arbitrio. et cogitacōes hoīm ſolus ꝯg
noſcit ſeipm̄. Item ad ipm̄ ſolum pertinet vbiqꝫ pn̄tem eſſe. de nichilo
res creare. in inſtanti operari. in operacōe quietū eſſe. miracula facere
ex autoritate. de qualibet creatura facere quod vult. voluntateꝫ hoīs
cogere. in ictu oculi mortuos ſuſcitare. eſſencie anime illabi. peccata di
mittere. graciam infundere. in igne perpetuo corpus ſeruare. Quādo
aliquid creature euenit quod ꝯpetit creatori tunc excellētius de deo
dicit̄. vt ſi in creatura eſt potentia. in deo ſit ſumma potencia. ſi ſapiā
in ipo ſit ſumma ſapiā. et ſic de alijs. Unde et huiꝰmōi dicunt̄ de deo
modo ſuperlatiuo. ꝓpter ꝙ deus dicit̄ potentiſſimus ſapientiſſimꝰ op
timus pulcerrimus dulciſſimus miſericordiſſimus iuſtiſſimus perfec
tiſſimus altiſſimus amantiſſimus mirabiliſſimus deſiderantiſſimꝰ di
tiſſimus veraciſſimus fideliſſimus et ſic de alijs. Augꝰ in libro de tri
nitate. Oportꝫ vt ſumme viuere et cūcta ſentire atqꝫ intelligere et mo
ri et corrumpi imitariqꝫ. non poſſe nec corpus eſſe ſed ipm̄ omnipoten
tiſſimū iuſtiſſimum ſpecioſiſſimū optimū beatiſſimū deum fateamur.
Poteſt et p̄ter autoritatē racō aſſignari ꝙ bona ſunt excellencius in
deo ꝙ̄ in creat̄a. qꝛ ſemꝑ eſt aliquid nobilius in cauſa ꝙ̄ in cauſato ꝛc.
Uidemus eciā ꝙ aqua purior eſt in fonte ꝙ̄ in riuo. Radij quoqꝫ ſol
luci diores ſunt in ipo ſole ꝙ̄ in aere. et dulcedo maior eſt in melle ꝙ̄
in mellico.

De notionibus dei. Caplm̄ .xxij.

N Otiones ſunt quinqꝫ videlicꝫ paternitas filiacō ꝓceſſio inna
ſcibilitas ꝯmunis inſpiracō. Prima eſt patris. ſecūda filij. ter
tia ſpūſſancti. quarta patris quinta patris et filij. Ex quibus
patꝫ ꝙ tres nocōes inſunt patri. due filio. et vna ſpūiſancto. Tres prīe

tm̄ nocões dicunt̄ perſonales eo ꝙ perſonas faciant: et eas ꝓprie di-
ſtinguant. Et ille ſole ſunt tres vnitates triū perſonaꝝ quibus ꝑſone
dicunt̄ tres. vnde licet pater habeat tres ꝓprietates. tn̄ pater p̄rnitate
eſt vnus. Pater em̄ p̄rnitate eſt indiuiſus in ſe et diuiſus ab alijs. In
naſcibilis tm̄ eſt in patre. et ſumit̄ priuatiue eo ꝙ ipe ſit a nullo. et tn̄
patrem notificat. Sic ouis non ſignata per hocp̄m diſtinguit̄ a ſigna
tis. Similr̄ ꝯmunis inſpiracõ eſt vna nocõ. et illa vnitas eſt in patre
et filio. et eſt diſtincta ab omni alia nocõe. Notandū ergo ꝙ ꝓprie lo-
quendo tres ſunt ꝓprietates ſcꝫ paternitas filiacõ ꝓceſſio qꝛ ꝑſonalis
ꝓprietas eſt que vni ſoli perſone ꝯuenit et eam ab omni alia re diſtin
guit. Relacões vero ſunt quatuor. qꝛ vna eſt patriſ ad filium ſcꝫ pater
nitas. alia eſt em̄ econuerſo ſcꝫ filiacõ. Tercia eſt patris et filij ad ſpi-
ritūſcm̄ ꝯmunis ſpiracõ. Quarta eſt econuerſo ſcꝫ ꝓceſſio. Nocões au
tem ſunt quinqꝫ. qꝛ quelibet relacõ eſt nocõ. et p̄terea innaſcibilitas q̄
patri ꝯuenit per priuacõem relacõis ad aliud principium Nocões hn̄t
multa noīa\ Dicunt̄ em̄ nocões qꝛ perſonas notificant. Dicunt̄ et di-
ſtinctões qꝛ perſonas diſtingunt. Item dicunt̄ relacões qꝛ ꝑſone per
eas ad ſeinuicē referunt̄. Dicunt̄ quoqꝫ ꝓprietates qꝛ ꝓprie perſonis
inſunt. Nota regulas nocõum. nulla nocõ de alio p̄dicat̄. Item queli-
bet nocõ eſt illa perſona cui ineſt. Item quelibet nocõ eſt eſſentia diui
na et deus. Item omnes nocões ſunt vna eſſentia. Item nulla notio
ineſt diuine eſſentie que diſtinguit nec diſtinguit̄. Item nocões ſum-
pte abſtractiue predicant̄ de eſſentia. ſed ſumpte concretiue non. Vn̄
bene dicit̄ eſſentia eſt paternitas ſed non de eſſentia generans. Item
nocõ ſemper importat dignitatem Item ſuppoſita nocõe non ſupponit̄
perſona. quia abliquid ꝯuenit nocõni quod non conuenit perſone. No
cioni em̄ ꝓprie conuenit diſtinguere. ſed perſone diſtingui.

¶ De nominibus diuinis. Capłm. xxiij.

Omne nomen quod de deo dicit̄ aut eſt eſſentiale aut ꝑſonale
aut nocõale. Eſſentialia quedam ſunt ſubſtantiuā. vt deus diuinitas
creator. et ſimilia. Quedam vero ſunt adiectiua vt bonus eternus im-
menſus et huiuſmodi. Perſonalia ſunt vt pater et filius et ſpirituſ-
ſanctus. Nocialia ſunt vt paternitas et innaſcibilitas ꝛc. De his notā
dum ꝙ nomē eſſentiale ſubſtantiuum et abſtractiuum nullomodo po
teſt trahi ad ſupponendum pro perſona. vnde falſe ſunt hee. Eſſentia
genuit eſſentiam. vel deitas deitatem. vel diuinitas diuinitatem. Sed
concreta licꝫ ſint eſſencialia trahi poſſunt ad ſupponendum ꝓ perſona
Et hoc per hec verba nocionalia vel propoſitiones nocionales. Vnde
iſte vere ſunt. Deus genuit deum. creator creatorem. vel deus de deo
Similiter de noībus que media ſunt. vt lumē de lumīe Itē hoc nomē
ſapīa lꝫ ſit abſtractū tn̄ p̄t ex vſu ſumi quaſi ꝯcretū. vt ſapīa de ſapīa.

Eſſentialium aũt adiectiuoꝝ\quedam p̄dicant pure eſſentiã diuinam
vt bonus et ens. Quedam diuinam eſſentiã ↄnotando priuacõem prin
cipij et finis vt eternus. vel certe menſure localis vt immenſus. Que-
dam principaliter ſignant diuinam eſſentiã ⁊ connotant effectũ in cre
atura in actu vt creat iuſtificat. vel in habitu vt iuſtus miſericors \vel
in potentia vt oĩpotens. Sunt quedã verba quoꝝ nec ſignificacõ nec
modus ſignificandi deo ↄuenit vt currere ambulare. Quedã ſunt quo
rum ſignificacõ deo ↄuenit. ſed nõ modus ſignificãdi vt creare facere
Quedam ſunt quoꝝ ſignificatio et modus ſignificandi deo ↄuenit vt
patet in hoc verbo eſt. Exo. Qui eſt miſit me. Notandũ ꝙ oĩa que ſũt
pfectionis de deo vere dicunẗ. que aũt imperfectõis ſunt. aut non di-
cunẗ. aut ſm aſſumpcõem humane nature dicunẗ. vel tranſlatiue. Itez
in diuinis ſunt duo modi p̄dicandi ſcꝫ p modũ ſubſtantie et relacõis.
ſed ſubſtantia continet vnitatem. et relacio multiplicat trinitatem ꝛc.
Noĩa quedã dicunẗ de deo eternalr̃ vt dñs et miſericors. q̄ ↄnotant
effectũ in creatura ſm habitũ. Quedã tpalr̃ vt dñator et miſerator q̄
ↄnotant effectum in actu. Quedã pluralr̃ vt perſone. Quedã ſingulr̃\
vt deus. Quedã ꝓprie vt ꝓpetates perſonaꝝ. Quedã appropriate \ vt
potentia et ſapĩa. Quedã poſitiue vt iuſtus oĩpotens. Quedã priuatie
vt immortalis. et hec magis ꝓprie dicunẗ de deo q̄ꝫ poſitiua qꝛ meli⁹
dr̃ de deo ꝙ non ſit q̄ꝫ quid ſit. Quedã tranſlatie ſicut que ſymbolice
dicunẗ vt agnus leo. Quedã collectiue vt trinitas trinus. Quedam re
latiue vt equalis ſimilis Quedã reſpectiue ad creaturas vt creator re
fugiũ. Et hec noĩa non dicũt relacõem dei ad aliud. ſed alioꝝ ad deũ.
Duo ſunt principalia dei noĩa ſcꝫ. qui eſt. et. bonũ. per primũ ſignificaẗ
eſſe dei abſolutũ in ſe. et ſic ↄſideratur vt infinitum. qꝛ qui dicit ſub-
ſtantiam infinitã cũ ſit nomen infinitum. Per ſecũdũ notaẗ eſſe diuinũ
vt cauſa. Fecit eñ deus oĩa ꝓpter bonitatẽ ſuã. In theologia ſupponiẗ
quid. et hoc p noĩa eſſẽtialia vt deus deitas diuinitas potentia natura
et eſſentia. Item ſupponitur\quis. vt cum ſupponiẗ perſona. Item ſup-
poniẗ que. cũ ſupponiẗ notio. Preterea per neutꝝ genus dr̃ ſubſtantia
diuina. per maſculinũ perſona. per femininũ notio. Per hoc patet ꝙ ñ
debet in ymno cantari. Unus patri cũ filio. ſed vnum patri cũ filio. qꝛ
pater et filius non ſunt vnus in perſona ſed vnum in ſubſtantia. Ergo
magis cantandum eſt. vnum patri q̄ꝫ vnus.

¶ Nõ deus eſt ineffabilis. Capitulum .xxiiij.

Nihil digne vel proprie de deo dici poteſt propter eius excel-
lentiam. Non enim per nomina de deo proprie loquimur. quia
noĩa ſignificãt ſubſtantiã cũ q̄litate. et ita intelligiẗ ibi ↄpoſicõ forme
cũ materia q̄ in deo ñ ẽ. nec p ꝓnoĩa q̄ de deo dcã cadũt a dmõſtracõe
Non eñ poteſt ibi eſſe demonſtracõ ad ſenſum cũ ſit incorporeus Nec

demonſtracõ ad intellectū cū ſit incognoſcibilis. Si ergo dicis ꝙ h⁹ modi ꝑnoīa ſm Priſti. Si cadūt a demonſtracōe caſſa erūt et vana. Dicendū ꝙ ibi eſt demonſtracō ad fidem Nec ꝑ verba que cū modis et formis cū tpe ſine caſu agendi vel patiendi ſignificatiua ſunt. ſ3 talia non cadūt in deū. Nec ꝑ participia cū ſequanť naturā nois et verbi. Nec ꝑ alias parteſorõnis q2 non ſunt ſubiicibiles nec ꝑdicabiles. Ex his patet ꝙ deū notificare non poſſumus ꝑ diffinicõem ſ3 qualr cunq3 ꝑ circulacõem. Vñ Berñ. Quid eſt deus ex quo oīa. in quo oīa ꝑ quē oīa. Quid eſt deus \ quo nihil melius cogitari poteſt. Quid eſt deus \ volūtas oīpotens. beniuolentiſſima virtus. lumen eternū. incommutabilis rō. ſumma beatitudo. inuiſibilis et inacceſſibilis in ſe. in ſuis ſpectabilis. et ſolus mirabilis ¶ Multis modis aſſeriť aliquid de deo Prīo ꝑ ſynderiſim que dictat ꝙ vn⁹ eſt deus \ remunerator bonoꝝ et punitor maloꝝ. Secūda ꝑ fidē qua deū credim⁹ eſſe vnū in ſubſtātia. et trinū in ꝑſonis. Tercō ꝑ ſacrā ſcripturā. Quarto ꝑ rōnes ꝓbabiles. Quīnto ꝑ ꝑdicacõem exteriorē. Sed his duobus vltimis modis nō ē innitendū niſi firmitatē habeant ab aliquo tlm ꝑdictoꝝ. Eſt em̄ regła ꝙ quicūq3 aſſerit de deo aliquid quod nō eſt ſibi certū ꝑ ſynderesim vel ꝑ naturalē rōnem vel ꝑ fidē vł ꝑ ſacrā ſcripturā \ ꝑſumit et peccat

¶ De ydeis et libro vite. Capitulum xxv.

Ydee reꝝ et exemplar et rōnes ſic in deo ſunt \ ꝙ ydea imptat cauſam efficientē ꝯformē effectū. ſ3 exemplar cauſam formalē Racō vero cām finalē. De⁹ em̄ oīm reꝝ eſt principiū a quo ſunt. et forma exemplaris ad cuius imitacõe3 ſunt. et finis ad quē ſunt. Hec tria ſic a ſe dr̄nt ꝙ exemplar vnū eſt \ q2 exemplar cōnotat cauſalitatē. cauſata vero in cā ſunt vnū. ſ3 rōnes et ydee plura ſunt. q2 iſta reſpectu rerum dicūť. Sūt itaq3 plr̄es ydee q2 ꝯnotāt ꝯgnicõem. Cognoſcibilia aūt diſtinguūť in ꝯgnoſcente. Silr̄ et rōnes in deo plr̄es ſunt \ q2 ſingła creata ſunt ꝓpriis racōibus. Abſurdū ē em̄ dicere vt dicit Aug. Equū ea rōne creatū qua hoīem. Dicēdū eſt ergo ꝙ licet racōes in deo vel ydee ſīnt vna veritas et vna lux et eſſentia dicūť tñ plr̄es racōnes et ydee ꝓpter plr̄itatē ydeatoꝝ. Cui⁹ exemplū habes in naťis. Videm⁹ em̄ ꝙ oēs linee circłi vniunť in centro. Remote aūt a circło dr̄nt ab inficē Sūt aūt ydee \ vt dicit Aug. forme principales reꝝ q̄ diuīa intelligentia ꝯtinenť. Dicendum eſt ergo ꝙ ſicut in mente artificis pri⁹ eſt forma rei q̄ in op⁹ exeat. Sic ydee reꝝ añ mōi ꝯſtõem in mēte creatoris erāt. Nō em̄ aliquid extra ſe inſpiciebat ſm qō mōm faceret. Ex hoc pat3 ꝙ oīs creaťa pri⁹ mōo extitit q̄ in ſeipā. vñ cū lib ea ꝑ creacō3 ꝓceſſit ab ipō quodāmō diſtare cepit Vñ rōnalis creaťa ad ipm̄ redire d3 cui prīo ꝯiūcta fuerat et añq̄ eſſ3. et hoc ꝑ ideas q̄ ñ aliō q̄ ipē de⁹ ſc̄r erāt. ſic aūt ad locū vñ exeūt flumina reuertūť. res aūt ꝑut ſūt i deo

dicunꝫ vita que importat rõem boni. Joh. Quod factũ eſt in ipo vita
erat. Dicũtur et lux que importat racõem veri. Aug⁹. ſup. Geñ. Crea
ture in deo ſunt lux. hec aũt ideo dicũtur. quia in deo nõ ſunt neqꝫ ma
la neqꝫ falſa. Differentia eſt inter exemplar et librum vite et ſpeculũ.
Exemplar nanqꝫ dr̃ reſpectu rer̄ vt exeuntiũ. Liber vite reſpectu rer̄
vt redeuntiũ. Sꝫ ſpecl̃m reſpectu rer̄ vt euntiũ. De libro vite. Hugo
de ſan. vict. ſic dicit. Liber vite eſt cuius origo eterna\ incorruptibilis
eſſentia\ ꝯgnicõ\ vita\ ſcriptura indelibilis\ inſpectõ deſiderabilis\ do
ctrina facilis\ ſcia dulcis\ ꝓfunditas impſcrutibilis\ verba innumerabi
lia\ tñ vnum verbum oĩa. Anima vero moralr̃ loquẽdo multiplr̃ eſt in
deo. ſcꝫ ſicut ramus in arbore\ apis in flore. nauis in littore\ feſſus in
thalamo\ theſaurus in agro\ ſcriptura in libro\ obſeſſus in caſtro\ aui-
cula in nido\ piſcis in riuo\ quelibet res in ſibi ꝓprio vel vi ꝓpria\ ſtella
in firmamento\ ymago in ſpeculo\ cera in ſigillo\ gemma in auro\ et
mel in fauo. ¶ De appropriatis diuinis perſonis. Ca. xxvj.

Quamuis oĩa eſſentialia oĩbus perſonis equalr̃ ꝯueniãt. appriãtꝫ
tñ patri potentia. filio ſapĩa. ſpũiſancto bonitas. Et hoc eſt ꝓ-
pter excluſionẽ carnalis intellectus. ne videlicꝫ pater racõe antiq̃tatis
credatꝫ impotens. Et ne fili⁹ rõe iuuentutis credatꝫ inſipiens. Et ne ſpi
ritusſanctus rõe impetuoſitatis credatꝫ crudelis. Hec rõ ꝑtinet ad ſim
plices. alia ad ſapientes ſcꝫ q2 potentia naturalr̃ p̄cedit ſapĩam. ⁊ vtr̄
qꝫ bonam voluntatẽ. De attributis itaqꝫ dupl̃r eſt loqui. aut ꝫm rem
ſic omnio idem ſunt nec appropriantꝫ. aut ꝫm rõnem\ ſic eor̄ quedã ap
ꝓpriantꝫ\ quedã non. Nam appriacõ nõ eſt aliud q̃ ſpecialis attribucõ
rõne alicui⁹ ꝯformitatis cũ ꝓprio illius perſone. ſicut hꝫ ſilitudinẽ po
tẽtia cũ pr̃e qui eſt principiũ vniuerſale. et ſapĩa cũ verbo. et boĩtas cũ
amore. Predictã appriacõꝫ hꝫ ꝯſuetudo ſcripꝫe q̃ opa manifeſtantia\
potentie attribuit patri\ ſapĩe filio bonitatis ſpũiſctõ. Alia eſt appacõ
Hyla. talis. Eternitas eſt in pr̃e q2 nõ hꝫ principiũ incipiẽdi. nec princi
piũ eſſendi ab aliquõ. Spẽs in ymagĩe. i. in verbo q2 ſum̃e pulcr̄. vſus
in munere. i. ſpũſcõ\ q2 ſum̃e ꝓficuũ et ꝯmũicatiuũ. Iſtud ꝑ alia verba
ſic inſinuat Aug⁹. In pr̃e vnitas. in filio eq̃litas. in ſpũſcõ vnitas. eq̃li
tatis ꝯcordia. Conueit aũt pr̃i vnitas. q2 ſicut vnitas a nullo deſcẽdit
et oĩs plr̃itas ab ea defluit\ ſic de⁹ pr̃ a nullo eſt. et alie ꝑſone ab ipſo
ſunt. Preterea ſic̃ vnitas de ſe gignit ĩ vnitatẽ. ita pr̃ de ſe gignit alter̄
ſe. i. filiũ In filio vero dr̃ eẽ eq̃litas q2 eq̃ꝫ pr̃i ñ ſolũ in potẽtia ſapĩa
et boĩtate ſꝫ etiã ĩ hoc q2 ſic̃ pr̃ dat ſuã boĩtatẽ alteri ꝑſone\ ſic et fili⁹
In ſpũſcõ aũt ẽ vnitatis eq̃litatiſqꝫ ꝯnexio q̃ ẽ amor ãbor̄ pr̃is. ſ. et fi.
Item quarta appropriacõ eſt\ q̄ in patre eſt racõ principiãdi et origi-
nandi. q2 ſumme principiũ In filio vero rõ exemplificãdi q2 ſum̃e pul
crũ. ſꝫ in ſpũſcõ rõ faciẽdi q2 ſumme bonum et proficuum.

De potentia dei Capitulum· ·xxvii·

Potentia dei duplex eſt ſcȝ abſoluta et ordinata· Multa vero poteſt primo modo·que non poteſt ſecundo modo·quia multa ſubſunt ſue potentie que non congruunt ſibi vt nunc facere poſſet tñ facere ea congruentia et ſi poſſet illa facere·Deus poteſt facere omnia omnibus modis quia poteſt pducere non ens in eſſe· et hoc p creationem Item poteſt ex incompleto completum facere·et hoc per ppagationem· Item poteſt mutare vnum completum in aliud completum ſicut in tranſſacōe panis in corpus xpi·De talib⁹ dicit Aug⁹·Dem⁹ deo aliquod poſſe·et nos intelligere non poſſe Potētia dei apparet in mundi inicio·et in medio·ac in fine· In principio quidem quia res de nihilo creauit· In medio autē quia res ne in nihilum vertantur ſua potentia continet· In fine vero quia mortuos mira celeritate ſuſcitabit· Apparet quoqȝ dei potentia in rebus ſpiritualibus quia cum dyabolus poteſtatem habuit in nobis immutandi ſenſum et fantaſiam· Angelus etiā cum poteſtatem habeat ſuper hoc·ꝛ inſuper intellectum immutandi·Solus deus habet poteſtatem non ſolum ſuper tria predcā ſed poteſt etiam mutare voluntatem·Aug⁹·ꝙ deus nos puenit vt velimus\et ſequitur\ne fruſtra velimus·Licet deus omnipotēs ſit tñ nō attribuūt ei act⁹ culpabiles vt mētiri et male velle· nec penales vt metuere dolere·nec corpales vt dormire ꝯmedere et ambulare niſi forte tranſſumptiue· Nec actus inconuenientes· Qui poſſunt eſſe tripliciter·Primo ſi aliquis actus contradicit diuine potentie\ vt eſt facere maiorem ſe·Secundo ſi contradicit eius veritati vt eſt facere aliquid ſimul eſſe vel non eſſe·vel ꝙ pteritum fiet futurum· Tercio ſi contradicit eius bonitati vt damnare petrum ſaluare iudam· De his Anſhel· Quodlibet inconueniens etiam minimū eſt impoſſibile apud deū· Horum autē hec eſt racō·quia potentia dei cum ſit pfectiſſima·nec eſt de nihilo·nec eſt ſub aliquo· nec eget aliquo· Unde non poteſt deficere peccando·nec ſuccumbere patiendo·nec egere ſubſidium in tempor⁹ querendo·ac per hoc nec culpabilia nec penalia nec materialia poteſt Dicendum quoqȝ ꝙ deus poteſt omnia vel per ſe vel per creaturam illa dico omnia que poſſe eſt pure potentie·hoc autem ideo dicitur qꝛ poſſe peccare non eſt potentie ſed infirmitatis· Deo autem competit perfectum poſſe et perfectum dominium·De quo Dyo·Dominatio ē non peiorum exceſſus tantum·ſed etiam omnium pulcrorum ꝛ bonorū omnimoda ꝛ perfecta poſſeſſio firma\ꝛ non valens cadere fortitudo· Notandum ergo ꝙ quedam operacōes attribuuntur deo ſm cauſalitatem ꝛ eſſentiam vt ſcire·Quedam ſm cauſalitatem ꝛ non ſm eñtiaȝ vt comedere et currere·Quedaȝ ſm eñtiaȝ et non ſm cauſalitatē vt iuſtificare creare·Quedam net ſic nec ſic attribuuntur ei vt peccare·

De virtute miraculorum. Capitulum. xxviij.

Quoniam p diuinam potentiā fiunt miracula. ideo de miraculis eſt agendum. Auguſtinus illud vocat miracl'm . quicquid arduū aut inſolitū ſupra ſpeciē vel facultatē admirantis apparet. Ad hoc ꝙ aliquid ſit miracl'm quatuor ɔcurrūt. Primum eſt ꝙ ſit a deo. Secūdum eſt ꝙ ſit pter exiſtentiā nature contra cui⁹ ordinē fiat. Tercium eſt ꝙ ſit euidens. Quartum ꝙ ſit ad fidei roborationem. Unde ſi aliquod iſtoꝝ quatuor defuerit mirum poteſt dici et non miraculū. Nota ꝙ quedā ſunt ſupra naturam. quedam ɔtra naturā. quedā preter naturam. Supra naturam ſunt illa quibus non eſt ſimile in natura nec etiā in potentia nature. ſicut eſt virginem parere. Contra naturā vero ſunt que fiūt vſu contrarie nature tñ terminanť ad ɔforme naťe. ſicut eſt ceci illuminatio Sed pter naturam ſunt que ſunt ordine ſimili nature. non tñ p principiū nature. vt in mutacōe virgarum in ſerpētes qꝛ illud potuiſſet fieri ordine nature per longam putrefactionem cum ibi eſſent rationes ſeminales. Uerūtñ ibi non fuit opatio nature \ miraculum fuit. Res qñqꝫ pducitur ab agente ſimiľr ſucceſſiue hoc attribuitur nature et dicitur naturale. Qñqꝫ pducitur ab agente diſſiľi repente. hoc attribuitur angelis \ et dicitur mirabile Qñqꝫ. pducitur ab agē te diſſimili in inſtanti. hoc attribuiť deo \ et dicitur eſſe miraculum. Sciendum ꝙ qñqꝫ potentia aliqua et actus eius eſt naturalis. ſicut viſus et videre. Quandoqꝫ potentia eſt miraculoſa et actus naturaľ. vt quando cecus illuminatus vidit. Qñqꝫ vtrunqꝫ eſt miraculoſum \ vt partus virginis. Nota ꝙ miracula vel mira quandoqꝫ fiūt tm̄ in ente vt ſtatio ſolis et eius retroceſſio. Quandoqꝫ fiunt in vegetabili \ ſicut qñ virga aaron floruit. Quandoqꝫ in ſenſibili \ ſicut fuit in locutione aſine balaan Quandoqꝫ rationabili \ ſicut fuit in ambulatione claudoꝝ auditione ſurdoꝝ. ſuſcitatione mortuorū. et partu virginali. Ut ſciam⁹ qñ aliqđ fit miracl'm; Nota drñam inter rōnes cauſales et ſeminales. ⁊ naťales. qꝛ rō cauſalis eſt potentia paſſiua creature abſqꝫ omni diſpoſicōe vt ſolūmō deus ex ea faciat qđ vult \ ſicut fuit in partu virgiſ et in talibus eſt miracl'm ſimpľr. Ratio aūt ſeminalis eſt potentia paſſiua creature ſꝫ cū diſpoſicōe remota cauſa. ſicut fuit in virgis de quibus facte ſunt ſerpentes. et hoc factū fuit in inſtanti. Natura aūt cum idem feciſſet ſꝫ non niſi paulatim p longā putrefactōem. Unde patet ꝙ ea que fiunt ſm racōes ſeminales ptim ſunt naturalia. partim ſunt miraculoſa. Ratio naturalis eſt potentia cum diſpoſicōe ꝓpinqua. ſicut patet in materia qñ eſt in vltima diſpoſicōne vt formam recipiat. ſm hunc modum eſt racō naturalis in grano ſeminato ad productionem ſegetis. vnde hoc non eſt miraculum.

Scit deus omnia pñtial'r ¶ De ſcientia dei. Capl'm. xxix.
s et ſimul perfecte quoqȝ et immutabiliter. Preſentialiter di-
co hoc eſt ita lympide ac ſi cuncta eſſent pñtialiter exiſtentia.
Simul etiam ſcit omnia. qꝛ videndo ſe qui ſibi pñs eſt omnia videt.
Perfecte quoqȝ qꝛ ꝯgnicio eius nec poteſt minui nec augeri. Scit eti
am immutabiliter. qꝛ noſcit omnia per naturam ſui intellectus qui eſt
immutabilis. Dicendum ergo ꝙ deus ꝯgnoſcit omnia tꝑalia eterna-
liter. mutabilia immutabl'r. contingencia infallibil'r. futura pñtialiter.
dependentia īdependēter. creata increate. alia a ſe. in ſe et ꝑ ſe. Nota
differentiā inter ſciam dei et angeli et hominis. qꝛ deus ſcit omnia ſi-
mul. videt em̄ multa vno id eſt ſeipſo. Vnde in viſione dei nō differt
quod videt. et ꝑ quod videt. qꝛ videt ſe ꝑ ſe. ⁊ in ſe videt omnia. Cri-
ſtus aūt ſm̄ ꝙ homo eſt ſcit omnia que ſcit deus ſed non ita limpide
ſcia ſcȝ viſionis. Angelus autē difformē habȝ intellectum. id eſt illa q̄
ſcit illa ſcientia que eſt in verbo ſcit ſimul et actu. ſicut deꝰ licet neſciat
omnia que ſcit deus. ſed homo vnum ſolum ſcit actu. quia licet videat
multa. illa tñ nō videt vno ſed multis ſcȝ ꝑ multas rerum ſimilitudies
Sapientia dei licet in ſe non diuerſificetur\ diuerſa tñ ſortit' nomina.
Inꝙtum em̄ ſapiētia dei cognoſcitiua eſt poſſibilium dicitur ſcientia\
ſiue cognitio Item inꝙtum eſt cognoſcitiua omniū que fiunt in mūdo
dicitur viſio. Item inꝙtum eſt cognoſcitiua futurorum dicitur preui-
ſio. Item inꝙtum eſt cognoſcitiua eorū que ab ipſo deo facienda ſunt
dicitur diſpoſitio. Item inꝙtum eſt cognoſcitiua premiandorum dicit'
predeſtinatio. Item inꝙtum eſt cognoſcitiua damnandorum dicit' re-
probatio. Cognitio diuina cum dicitur perfectiſſima cognoſcit omnia
diſtinctiſſime ſub omnibus diſtinctionibus ſeu cōditionibus quas res
habent. et ꝓpter hoc futura ſcit eſſe futura. et preſentia preſentia. ⁊ bo
na approprianda\ malaqȝ reprobanda. Si aūt ſcire voluerit qualiter
deus cognoſcat mala. Notandum ꝙ ꝯtingit aliquid cognoſci duplici-
ter. aut per ſpeciem propriam aut per ſpeciem aliēnam. Primo modo
cognoſcitur habitus. ſecundo modo priuatio. Item primo modo cog-
noſcitur lux. ſecundo modo tenebre. Eodem modo dicendum eſt ꝙ pri
mo modo ꝯgnoſcitur bonum. ſecundo modo cognoſcitur malum ſcilicȝ
per ſpeciem oppoſiti habitus. Vnde dicendum eſt ꝙ deus cognoſcit
bonum per vnicum medium ſcilicet per eſſentiam propriaȝ. mala vero
quaſi per duplex medium. Nam per eſſentiam ſuam cognoſcit habitū
oppoſitum malicie. Et illo habitu mediante vt eſt in ipſo deo cogno-
ſcente cognoſcit eius defectum. Et ideo dicitur mala a longe cogno-
ſcere.

De predeſtinatõe dei. Capitulum. xxx.

Predeſtinationis diffinitões aſſignant̃ quatuor. ſm̃ Auguſt.
Prima enim p̄deſtinatio eſt \ preſcientia beneficioꝝ dei. Secun-
da eſt p̄deſtinatio p̄ordinatio alicuius ad gloriam. Tercia eſt p̄deſtina
tio ꝓpoſitum miſerendi. Quarta eſt p̄deſtinatio ꝑparatio gratie in p̄ñ
ti et glorie in futuro. In prima diffinitõne notat̃ diuina p̄cognitio. In
ſecunda electio. In tercia voluntas. In quarta directio in finẽ. Prede
ſtinationis cauſa efficiens deus eſt. ꝙtũ ad effectus cõnotatos in no
mine p̄deſtinatõis. Materialis aũt eſt ille qui p̄deſtinat̃. Sed formal̃
eſt modus vel ordo p̄deſtinatõis q2 primo datur gr̃a. poſt hoc gloria.
Cauſa finalis eſt vt ſimꝰ ſancti et immaculati. Nota differentiã inter
hec quatuor \ quas ponit Apl̃s ad Ro. viij. ſcz vocacõem \ iuſtificacõez
p̄deſtinacõem \ magnificacõem. q2 vocatio retrahit a malo. iuſtificatio
reſpicit iniciale bonũ gr̃e. p̄deſtinatio reſpicit gr̃e bonum finale. mag-
nificatio vero eſt bonũ future glorie. Vel dicas ꝙ p̄deſtinatio gr̃am
ꝑparat. vocatio gr̃am offert. iuſtificatio illã confert. ſed magnificatio
eam ꝑ gloriam multiplicat. Sciendũ ꝙ p̄deſtinatio non infert rebus
neceſſitatem. ſicut verbigr̃a. Deus ſcit ſi iſte eſt ꝯmeſturus hodie \ vel
non. nihilominus ille poteſtatẽ hꝫ ꝯmedendi. et manũ ad os porrigẽdi
Quã ſi p̄deſtinatio rebus neceſſitatem imponeret multa ſequerentur
inconueniẽtia. Nam fruſtra ꝓponerent̃ bonis p̄mia \ et malis ſupplicia.
Item iniuſte remunerent̃ boni \ vel punirent̃ mali. Item maloꝝ nr̃oꝝ
deus auctor eſſet Item nec ſperandi aliquid. nec ſupplicandi vlla racõ
eſſet. Item euacueret̃ libertas arbitrij que ſe habet ad vtrũlibet. Itez
nec bona facientes eſſent laudabiles. nec mali vituꝑabiles. Sciendũz
tñ ꝙ hoc eſt duplex. Si deus preuidet hoc neceſſe eueniet. q2 ꝯiuncti
natura eſt vera. diuiſim falſa. et eſt ibi neceſſitas ꝯſequentie et non cõ
ſequentis. Habemus exemplũ Boe. in li. de ꝯſo. Si aliquis videt ali-
quẽ faciẽtẽ rotã neceſſe ꝙ ille faciat rotã. nec tñ viſus eiꝰ cã ẽ factõis
illiꝰ. Sic deꝰ p̄uidet mala iſtiꝰ opa. nec tñ eſt cã q̄re male opet̃. veꝝ tñ
fiet ſi p̄uiſum eſt. Item due ſunt pagine libri vite. Vna eſt p̄ñtis iuſti
cie a qua poteſt quis deleri Alia eſt diſpoſitionis eterne. de qua nullꝰ
delebit̃. Differentia eſt inter p̄deſtinatõem et p̄ſcientiã. Quia p̄deſti-
natio eſt p̄cognitio bonoꝝ cum cauſalitate eorũdem. Sed p̄ſcientia di
cit p̄cognicõem reſpectu maloꝝ ſine cauſalitate. que potius reſidet pe-
nes liberꝝ arbitrium Cum dr̃ a ſanctis ꝙ p̄deſtinatio oracõibus iuuat̃
non eſt ſic intelligendũ ꝙ tꝑale cauſet eternum. ſed ꝙtum ad effectuz
p̄deſtinacõis iuuat oratio ſcz ꝙtum ad gr̃am et gl̃iam. q2 ſm̃ illa libe
rum arbitriũ bene cooꝑat̃ p̄deſtinationi. Vnde ſicut deus aliquẽ ſal-
uandum p̄uidet. ſic ⁊ modum quo ſaluari debeat. ꝓpter quod ſtultꝰ eſt
qui dicit. volo facere quid placuerit. q2 ſi ſaluari debeo ſaluabor. vel ſi

dam̄nari debeo dam̄nabor.ſicut ſtultus eſſet infirmus qui diceret.vo
lo comedere et bibere quod placuerit quia ſi curari debeo curabor.vel
ſi mori debeo moriar. Sic em̄ eſſent inutiles medicine ſane ſi deus per
mittit liberꝝ arbitriū ꝙ ſe habet ad vtrūlibet in malū cadere hoc non
ꝑmittit niſi iuſte. Rurſus ſi per grām perueniat nulli facit iniuriā . cū
ergo de⁹ malos dānat et reprobat opatˀ ſcḋm iuſticiaꝫ. Qū vero ꝑdeſti
nat agit ſcḋm grām et miſericordiam q̄ non excludit iuſticiam.

De preſciencia dei et reprobacione. Capl'm. xxxi.

Reprobacō eſt vt ait Aug⁹. ꝑſcia iniquitatis quoꝝdam et pre
paratio damnacōis eorūdē. Vn̄ nota ꝙ in reprobacōe tria ſunt. Vnū
eſt ꝑuiſio iniquitatis ab eterno. Alterꝝ obduracō.i.ſubtractio gracie ī
ꝑn̄ti. Terciū ꝑparacō pene eterne in futuro.ſicut econtra in ꝑdicta pre
deſtinacōe ſunt tria contraria. Sed in hoc eſt differentia. qꝛ ꝑdeſtina
tio ꝑparat glīam ſcḋm beneplacitū.ſed reprobacō ꝑparat penam ſcḋm ex
igenciā meritoꝝ. De obduracōe ſciendū ꝙ tranſlatiue dꝛ ad ſilitudi-
nem obduracōis in corporibus. Duriciam aūt corpoꝝ ſequitˀ triplex ꝓ-
prietas. Primū eſt inhabilitas ad ſuſcipiendū impreſſionem. Secūdū
eſt ſtabilitas ad ꝑmanendum in ſe. Terciū eſt fortitudo ad reſiſtendū
His modis dꝛ cor obdurare triplr̄. Vno mō ꝑ inhabilitatem ad ſuſci-
piendā grām. Secundo ꝑ firmā adheſionem ad peccatum. Tercio mō
ꝑ rebellionem diuinaꝝ inſpiracōnum et mandatorum.

De voluntate dei Capl'm xxxii.

Voluntas dei duplex eſt.ſcꝫ voluntas beneplaciti.⁊ eſt duplex
antecedens que ſepe non expletˀ. et cōueniens ſiue cōſequens.hec nūꝙ̄
remanet inexpleta. Alia voluntas ſigni.hec q̄nq̄ꝫ remanet inexpleta.
Volūtas beneplaciti dei cōſequens eſt recta efficax et irreꝑhenſibilis
vnde qꝛ eſt recta nullus eſt rectus niſi cōformetˀ ei. Item qꝛ eſt efficax
nihil ſine illa poteſt effici.nihil cōtra illam poteſt fieri. per nulluꝫ pōt
impediri. Item qꝛ eſt irreprehenſibilis.nihil precipit aut ꝑmittit niſi
iuſte.nihil agit aut cōſulit niſi bene. Signa beneplaciti volūtatis ſunt
quinqꝫ videlicet.precepcō ꝓhibicō cōſilium ꝑmiſſiō et opacō. Contra
tria prima poteſt aliquid fieri qꝛ ſe habent vt inferius. Sed cōtra vl-
tima duo ſcꝫ ꝑmiſſionē et opacōem nihil pt̄ fieri.qꝛ ſe habent vt in fa
ctum eſſe.et quod factum eſt.non poteſt non fieri. De his ſignis nota
ꝙ ꝑceptū dicit obligacōem ad faciendū bonū. Prohibicō notat obli-
gacōem ad vitandū malū. Conſiliū dicit doctrinā ꝑ quā ſcim⁹ ꝙ illud
quod cōſulitˀ ſi fiat affert premiū.ſi nō fiat affert ſuppliciū. Permiſſio
dicit priuacōem cohibicōis.et eſt ſignū diuine uoluntatis nō reſpectu
mali qđ ꝑmittitˀ.ſꝫ reſpectu boni qđ ex malo ꝑmiſſo elicitˀ. Nō em̄ per
mittit deus malū fieri niſi ex eo bonū eliciat. vt patet in temptacōib⁹
dyaboli qui ſanctis cōſunt multiplr̄. Preterea ſi nō eſſꝫ malū non eſſꝫ

in bono niſi pulcritudo abſoluta. Nūc vero ꝓpter ꝯpacōem ad malum
clarius eluceſcit. Ꝯpacō notat factōem in re ꝑ quam refert̄ creata ad
creatorem ¶ De ꝯformitate voluntatis noſtre ad deum. Sciendū eſt
ꝙ ſi hanc attendimus in forma volendi tunc ſi volumus habere mer-
cedem noſtri opis oportet ꝙ ſemper ꝯformet̄ ei in forma volendi. Si
aūt querit̄ vtꝝ abſolute teneamur. ad hoc dicendū ꝙ eſt ꝯformitas ī
actu ad quā non tenemur niſi habita caritate. et nec tunc niſi ꝓ tpe et
loco. Vnde qn̄ quis cogitat articulos fidei tenet̄ credere qn̄ cogitat.
dei bonitatem tenet̄ diligere Eſt aūt alia ꝯformitas in habitu ad quā
non tenet̄ quis niſi qn̄ actu bonitatem dei recogitat. qꝛ tunc tenet̄ ſe
ad caritatem ꝑparare. De ꝯformitate aūt in volito ſciendū. ꝙ volun-
tate ſenſualitatis non tenemur ꝯformari volūtati diuine. neqꝫ in voli-
to. neqꝫ in modo volendi Sed voluntatē racōis deliberatam tenemur
deo ꝯformari in volito ꝙ ꝯſtat nobis deum abſolute velle Si vero n̄
ꝯgruit nobis q̄uis ſit bonum in ſe non vult deus illud nos velle. Vn̄
non tenemur velle niſi q̄tum volitum eſt a deo. ſicut ſi ſcio deum velle
mortem patris mei. tn̄ poſſum eius vitam velle et laborare ad hoc. qꝛ
deus non vult me velle ꝯtrarium. Item voluntate ꝯdicionata non te-
nemur deo ꝯformari. vt qn̄ pluit vellemus ꝙ nō plueret ſi deus vellꝫ
ꝙ volendo ꝯdicionat̄ non diſcordamus a voluntate dei. qꝛ hoc nō eſt
velle ſimpl'r. Item illud quod deus non vult ſimpl'r et abſolute vt ſen
tenciam ꝯminacōis quā aliqn̄ mutat qn̄ merita mutant̄ non tenemur
velle. Conformitas diuine voluntatis quadrupl'r pt ꝯſiderari ſm ha
bitudinem quatuor cauſaꝝ. Pr̄io ſm cām materialē vt qn̄ idem eſt vo
litum quod ſe habet vt materia. circa quod eſt act⁹ volūtatis. Et ideo
iſta ꝯformitas eſt ſm quid tm̄ et nō ſimpl'r. qꝛ eſſe ſimpl'r nō eſt a ma
teria Scđo modo accipit̄ conformitas ſm cauſam efficientem. ſicut qn̄
quis vult hoc quod vult deus ipm̄ velle. qꝛ deus hanc voluntatem in
eo fecit. Deus eīm vnāquāqꝫ volūtatem in bonū ordinauit. et hoc vult
nos velle. Tercio ſm cauſam finalē. vt qn̄ quis in gl'iam dei facta ſua
ordinauit. ꝓpter quam et deus facit omnia. Et in his duobus eſſentia-
liter ꝯformitas ꝯſiſtit. Quarto ſm cauſam formalez vt ſcꝫ ex caritate
velit quis quod vult. ſicut et deus ex caritate vult oīa. et in iſto conſi-
ſtit perfectio ꝯformitatis. vt videlicꝫ actus volūtatis noſtre tanto ſit
diuine voluntati ꝯformior q̄to eſt melior et ꝑfectior. Ex predictis col
lige ꝙ plena ꝯformitas ad deum ꝯprehendit quatuor Primo vt veli
mus qđ deus vult. Secūdo vt velim⁹ qđ nos vult velle. Tercio vt ve
limus eo mō ꝓpter qđ vult. Quarto vt velimus eodem mō quo vult.
Sꝫ ꝯformitas non plena eſt tripl'r. Pr̄io ſi ꝯformat̄ quis deo in voli
to tm̄. ſicut iudei ꝯformes deo erant in morte xpi. Secūdo ſi ꝯforma
tur aliquis in volito et in fine ſꝫ nō in modo vt qn̄ non fit ex caritate.

Tercio qñ ꝯformat quis ĩ volito et ĩn mõ ſʒ non ĩ fine vt cũ ad aliũ
finẽ bonũ tñ retorquet intencõ. ¶ De iuſticia dei Capitulũ .xxxiij.

Iuſticia tribus modis ſumit. Prĩo mõ qñ reddit alicui qđ
meruit. Secũdo mõ qñ ꝓmiſſum ſoluit. Tercio qñ imꝑfectuʒ
ꝑficit. Prĩo mõ remuneracõ bonoꝝ et pena repboꝝ đr opus
iuſticie. Secũdo mõ incarnacõ xp̄i eſt opus iuſticie qꝛ ꝓmiſit hoc ꝑ ꝓ
phetas. Tercõ mõ đr opus iuſticie qñ deus peccatorẽ iuſtificat cum ſe
ad grãm abilitat faciendo qđ in ſe eſt. Nota ꝙ in oĩbus opibus dei in
uenit iuſticia ⁊ miſericordia. Sʒ iuſtia qñqʒ eſt oculta et miſcđia apta
vt in iuſtificacõe impij et in p̄rio aduentu xp̄i. Aliqñ eſt ecõuerſo ſcʒ a
perta iuſticia et oculta miſericordia\vt in punicõe ꝑuuloꝝ ſine baptiſ
mo decedenciũ. et ĩ ſcđo aduentu xp̄i. Aliqñ vtrꝛqʒ eſt ocultũ vt in tri
bulacõe quoꝝlibʒ iuſtoꝝ et innocentiũ\ſicut fuit in Job\et in infirmi
tatibus paruuloꝝ. Aliqñ vtrꝛqʒ eſt apertũ\vt in remuneracõe iuſtoꝝ\
et damnacõne reprobor. qꝛ illos remunerat ſupra meritũ. iſtos punit
citra ꝯdignum qđ eſt mĩe. Sʒ vtriſpʒ tribuit ſm̄ merita. hoc eſt bonis
bona\malis mala quod eſt iuſticie. Si vis ſcire qua iuſticia puniatur
homo ꝓ peccato momentaneo eternalr̄. Vide p̄rio aũctes yſaie. Ver
mis eoꝝ non morietur et ignis eoꝝ non extinguetur. Pſal. Jbunt vſqʒ in
ꝓgenies patrꝝ ſuoꝝ. et vſqʒ in eternũ non vi. lu. Math. ait. Jte maledi
cti in ignem eternũ. Apoc. Aſcendit fumus tormentoꝝ ſuoꝝ in ſecula
ſeculoꝝ. Racõnibus idem oſtendit. qꝛ ſcʒ homo peccauit in ſuo eterno
merito. punietur in eterno dei ſeu in eterna damnacõe. Jtem materia ig
nis eterna eſt ſcʒ macula peccati. ergo et pena. Jtem pec̄tm̄ eſt contra
illũ qui infinitus eſt. ergo pena debet eſſe infinita. Sed hoc non p̄t eẽ
acerbitate. vnde oportʒ ꝙ fiat diuturnitate. Jtem cũ homo peccat er
rat in infinitum quodãmõ rõnalis et iraſcibilis et ꝯcupiſcibilis. qꝛ fi
nitum p̄ponit infinito. Jlla quidẽ iudicando. iſta adherendo. et vltima
appetendo. Vnde ꝯgrue pena debet eſſe infinita. Jtem mala voluntas
reproboꝝ eſt eterna\ergo et pena. Oſtendit exemplis idẽ. ꝙ vendicõ
momentanea dat ius poſſidendi ꝑpetuũ. Jtem vulneracõ momẽtanea
cicatricem infert ꝑpetuam. Jtem caſus in foueam tp̄alis eſt detencõ ꝑ
petua. Jtem crimen leſe maieſtatis tp̄ale eſt ſeruitus perpetua. Jtem
effoſſio oculoꝝ momentanea cecitatem operatur perpetuã. Jtem potio
veneni momentanea operatur mortem ꝑpetuam. Dicit Aug⁹. ꝙ reddit
deus mala ꝓ malis. hoc eſt penam pro iniuſticia qm̄ iuſtus eſt. Jtem
reddit bona pro malis hoc eſt graciam iniuſtis qm̄ bon⁹ ẽ. Jtẽ red
dit bona ꝓ malis. i. grãm ꝓ grã quoniam bonus et iuſtus eſt. Nunꝙ
aũt reddit mala ꝓ bonis. qm̄ iniuſtus non eſt. Aliquis punit in p̄nti tẽ
pore ꝓpter ſeip̄m vt ſcʒ pc̄m̄ in eo p̄teritũ purget. Johañ. Ecce ſan⁹ fa
ctus es. Jtem vt ꝓpter pc̄m̄ ꝑpetuo crucietur tam hic ſcʒ ꝙ in futuro.

Exemplum habẽs in herode. Item vt culpa declinet vt in paulo. Co-
rinth. ii. Ne magnitudo reuel. Item vt gloria in futuro det. Act. Optet
nos ꝑ multas tribulacões ⁊c. In primis duab⁹ cauſis exercʒ deus iu
ſticiã. In duab⁹ ſeq̃ʒtib⁹ miaʒ. Quĩto puitur q̃s ꝓpter deũ ſcʒ vt glo-
rificet. Joha. Neqʒ hic peccauit ⁊c. Sexto ꝓpter xp̃m vt ſcʒ q̃s edificet
ſic punitus fuit. Job et ſilr Thobias. vt aliis daret exemplũ paciẽcie.
Sic puniũt et innocẽtes pueri ne videat incõueniẽs pctõrib⁹ ſi qñ tri-
bulant. iuſto dei iudicio puniunt qui vel ꝯceſſis abutunt vt adam. vel
nõ ꝯceſſa rape conant vt lucifer. De miſericordia dei. Ca. xxxiiii

Iſericordia ſm ethimologiã dr trib⁹ mõis. Prĩo mõ dr miſe-
cordia q̃ſi miſeriã cordis diuidẽs. ſic accipit in illa auc̃te. Celi
nõ indigẽt mĩa q: in eis nulla eſt mĩa. ſm hũc modũ mĩa ſolũ
eſt in terra. Scdo mĩa dr q̃ſi mittẽs ſeorſum cordis rigorẽ. ſic accipit
ibi. mĩa et veritas obuiauerũt ſibi. Nã vitas ſm rigorẽ ꝓcedit. ſʒ mĩa
hũc rigorẽ tꝑat remunerãs ſupra meritũ et puniẽs citra ꝯdignũ. ſic ẽ
mĩa in celo et in inferno. Tercĩo mõ dr mĩa q̃ſi mira ſuauitatis rigans
corda. ſic mĩa maxĩe eſt in celo. licet de⁹ ſit iuſt⁹ ſicut et miſericors. tñ dr
ei ꝓp̃m eſſe miſereri poti⁹ q̃ȝ iuſtũ eſſe. q: nil reqrit ad opus mĩe niſi
volũtas ei⁹. Sʒ ad ꝯplendũ op⁹ iuſtĩe requirit etiã aliq̃d ex pte hoĩs
ſcʒ exigencia meritoꝝ. Mĩa dei ptʒ in effectib⁹ bñficioꝝ. Dat em̃ reis
veniã dimittẽdo tã pcĩi reatũ q̃ȝ pcĩi ſeq̃las. De q̃b⁹ duob⁹ Pſal. Qui
ꝓpiciat oĩb⁹ iniq. tu. Quo ad primũ. Qui ſanat oẽs infir. tu. Quo ad ſe
cundũ. Item largit iuſtis grãm dãdo ſcʒ virtutis habitũ et virtutis
motũ vt ꝑ primũ faciat hoĩem deo gratũ ac vita eterna dignũ. ſʒ per
ſecũdũ augeat ei⁹ meritũ. De his duob⁹ Pſal. Qui coronat te in mĩa
quo ad primũ. et miſeracõibus. quo ad ſcdm. Et loquit de corona glĩe.
Item ꝯfert ſanctis glĩam. et hoc dupl̃r. q: nũc in ſpe\ tandem in re. de
his Pſal. Qui replet in bonis deſideriũ tuũ. quo ad primũ renouabit
vt aquila iuuentus tua. Quo ad ſcdm. Item ex mĩa deus pctõres pati
ẽnter expectat. benigne reuocat. vlciſci diſſimulat. a multis piculis li-
berat. grãm liberal̃r donat. datã multiplicat. multiplicatã ꝯſeruat. cõ-
ſeruatã in celo p̃miat. Item ex mĩa de⁹ pctõrem ad ſe redeũtem hila-
riter ſuſcipit. ad penitentiã cor emollit. offenſaʒ cito remittit. iniurie p⁹
remiſſionẽ non meminit. Item ex mĩa dat deus aduerſa vt peccatum
purget. dat aſpera vt ad amorem ꝓuocet. dat ſacra vt meritũ ꝯmulet
dat p̃ceptũ vt p̃mia ditet. Item ex mĩa de⁹ errantes ad ſe reducit. eun
tes ad ſe ꝯducit. cadentes erigit. ſtantes tenere non deſinit ꝑueniẽtes
in gloriam intromittit.

Explicit liber primus.

Incipiūt titli capitloꝝ ſecūdi li.

D E reꝝ creacōe j
De diſtinctōe creaturaꝝ in genere ij
De diſtinctōe orbiū tam celeſtiū ꝙ elementorum iij
De naťa celoꝝ ꝛ ſupioꝝ corp· iiij
De naťa ſtellaꝝ in ꝯmūi v
De luce vj
De planetis in ſpē vij
De naťa q̄tuor elemētoꝝ viij
De impſſionib⁹ aeris ix
De tempore x
De angelis in ꝯmuni xj
Diſtinctio ierarchiaꝝ xij
De ꝓpetatib⁹ angloꝝ in ꝯū· xiij
De ꝓprietatibus et officijs ſmguloꝝ ordinū xiiij
De ꝯgnicōe ꝛ motu āgloꝝ xv
De placōib⁹ angeloꝝ xvj
De ꝯfirmacōe angeloꝝ xvij
De cuſtodia angeloꝝ xviij
De locacōe angeloꝝ xix
De ſpēalib⁹ noīb⁹ angloꝝ xx
De caſu demonis xxj
De ſpūali caſu demōis xxij
De locali caſu demonis xxiij
De reſtauracōe ruine ang· xxiiij
Quare pc̄m̄ dyaboli ſit irremiſſibile xxv
De ꝓpetatibus demonū xxvj
De malicia dya· ꝯtra nos · xxvij
De Lucifero ſpeālr̄ xxviij
De aīa\ q̄d ſit ſm̄ diffō3· xxix
Quid ſit aīa ſm̄ rem xxx
Quid ſit aīa ſm̄ nomē xxxj
De triplici anima xxxij
De potēcijs aīe vegetabil· xxxiij
De potencijs apprehenſiuis aīe ſenſibilis xxxiiij
De ſenſibus pticularib⁹ xxxv
De ſenſu cōmuni xxxvj
De ymaginatiua xxxvij
De eſtimatiua xxxviij
De fantaſia xxxix
De memoria xl
De inſenſibili motiua xlj
De potēcijs aīe rōnalis xlij
De diuiſiōe potētiaꝝ aīe xliij
De potēcijs ꝯgnitiuis xliiij
De mō ꝯgnoſcendi res xlv
De intellectu agente et poſſibili xlvj
De intellectu ſpeculatiuo ꝛ practico xlvij
De racōib⁹ ꝛ ptib⁹ ipius· xlviij
De potēcijs aīe motiuis xlix
De voluntate l
De ſynderiſi lj
De conſcientia lij
De opacōibus anime liij
De quantitatibus aīe liiij
De immortalitate aīe lv
De libero arbitrio lvj
De naťa corpis hūani lvij
De phiſonomia lviij
Regl'e generales phiſonoīe· lix
De toto homine lx
De ꝓpetatibus hominis lxj
De primis pentibus lxij
De preceptis ſibi datis lxiij
De paradiſo lxiiij
De caſu primi hoīs lxv
De ordine temptationis in nobis lxvj

Explitiunt tituli Secundi libri·

Incipit liber Secundus· De rerum creatione· Capitulum primum

Summe bonitatis triplex eſt effluxio · ſcʒ ꝑ generacoēm \ ꝑ
ſpiracoēm \ ꝑ creacoēm · Due priores emanacoēs ſunt ab e-
terno · Tercia eſt ex tpe de qua nunc eſt agendū · Inter cre
are et generare et facere differētia eſt · quia res exit ineſſe
de nihilo per creacoēm · Sed exit ineſſe de aliquo faciente
aliquid de ſubſtantia ꝓpria ꝑ generacoēm · Facere autem eſt operari
de materia aliena · Deus eſt rerum triplex cauſa · efficiens et exempla-
ris ac finalis · ſed nullo modo materialis Inter operari dei et creature
differentia eſt · q2 deus operatꝛ in inſtanti · angelus aūt repente · ſed na
tura paulatim · Preterea reꝝ principia ſunt a deo immediate · Effectꝰ
vero ꝯſequentes ſunt ab ipſo mediante natura et eciam immediate ·
Nihil autem eſt de deo mediate tantum ¶ Circa mundi creacoēm qua
tuor erant errores · Quidam enī dicebant mundū eternū · Alij dicebāt
mundū quidem factum · ſed habuiſſe materiale principiū et non eſſe de
nihilo · Alij dicebant deum ſuperiores creaturas per ſe ꝓduxiſſe · ſʒ in-
feriores per miniſteriū angelorum · Alij ponebant duo principia ſicut
manichei · Unum ſcʒ ſumme bonum et aliud ſumme malum · dicentes \
incorruptibilia eē a bono principio · ſed corruptibilia eſſe a malo princi
pio · Hos errores omnes excludit moyſes · primum cum dicit in princi
pio · Secundum ibi \ creauit · Tercium ꝙ dicit \ deus · Quartum cum ſe-
quitꝛ celum ꝛc · Tenentum eſt etiam ꝙ deus omnia ſimul creauit · niſi a
liquam nouam ſpeciem poſtmodum condidit quam prius non fecerit ·
vel in ſimili \ vt animas hominum · vel in ratione ſeminali ſicut patet in
his qui naturaliter introducuntur in eſſe · Et hoc eſt ꝙ dicitur deū die
ſeptima quieuiſſe · non quidem a labore vel opere \ ſed ſicut dictum eſt \
a nouarum ſpecierum condictione · De operibus vero ſex dierum di-
cunt quidam \ non in illis debere intelligi ordinem temporis · ſʒ nature
quia dicunt omnia ſimul tempore fuiſſe facta et diſpoſita ac ſuis ſpeci
ebus diſtincta · Alij dicunt omnia ſimul creata in materia ſed nō in tali
forma ſicut in diebus ſequentibus receꝑunt · Sed hec opinio magis
ſequitur literaʒ · ſed prima magis ſequitꝛ racoēm · Deus enī dupliciter
operatur · Aliqua nanqʒ facit mediante natura · et hec fiunt ſucceſſiue ·
Aliqua facit per ſe immediate · vt creare \ peccata dimittere · graciam
infundere et huiuſmōi · Et talia fiunt in inſtanti et ꝑfecte et complete ·
Cum ergo deus primordiales res non produxerit mediante natura \
ſed immediate per ſe · videtur ꝙ in inſtanti fecerit eas et ꝑfectas ac
ꝯpletas tam in materia ꝙ̄ in forma Coequeue ſunt quatuor hee primi
tiue rerum creature · Celum empireum angeli materia mundi et tem
pus · ¶ De diſtinctione creaturaꝝ in genere ·

Capitulum · ij ·

Creatura triplex eſt ſcilicet ·
corporalis tantum vt elementa Spiritualis tantū vt angelus

compoſita ex his vt homo. Corporalis quoqꝫ natura diſtinguitur in corpora lucida/vt ſunt ſidera. Et opaca vt ē terra et metalla et hꝰmoi Atqꝫ perſpicua ſiue dyaphana vt aer ⁊ aqua. Creature quedam hn̄t eſſe tm̄ vt lapides. quedam viuere vt arbores. quedam ſentire vt animalia. quedam intelligere vt angeli. Diſtinguitur mundus tripliciter ſcꝫ archetypus id eſt deꝰ. Et dicit archetypus ab archos. i. princeps et typus quod eſt figura. qꝛ ipe eſt exemplar mundi ſenſibilis. Item eſt mundus qui dicit macrocoſmus. i. maior mundus vt eſt hic mūdꝰ viſibilis. Tercius eſt mundus qui dicit microcoſmus. i. minor mundꝰ vt eſt homo. De his tribus Johan̄. In mundo erat. ecce primū. Et mūdus p ipm factus eſt. ecce ſecundū. Et mūdus eum non coguouit. ecce tercium. ¶ Differentia eſt inter elementum et elementatum et quintā eſſentiam. Elementum eſt primum componibilium et non compoſitum. Vnde nec terra nec aqua nec aer nec ignis purum eſt elementū apud nos et ſimplex. qꝛ iſta inter ſe ꝯmiſcent. et maxime in ea parte vbi ſe contingunt. Elemētatum eſt quodlibet corpus compoſitum ex quatuor elementis. Quinta eſſentia eſt corpus per ſe differens ab omnibꝰ elementis et elementatis in materia ꝙ̄ in forma. tam in natura ꝙ̄ etiā in virtute non habens in ſe contrarietatem vnde nec cauſam corrupcōis Opera ſex dierum/ꝑut moyſes diſtinxit/moraliter ſic habent. Significat em̄ rex de nihilo creacō impij iuſtificacōem. Firmamenti apacō boni propoſiti confirmacōem. Aquarum congregatio cordis adunationem. Siderum perfectio exemplum bone operationis. Piſcium et auium formatio ſtatum actionis et contemplationis. Hominis plaſmatio rectitudinem intētionis. Poſt iſta ſequitur ſeptīe diei requies eternitatis. Eſt locus ſummus id eſt celū vbi ſumma leticia eſt. Et infimꝰ. id eſt infirnis vbi ſola triſticia. Et eſt medius id eſt mundus in quo ſunt ſumma ſperanda et infima timenda. Dyabolꝰ ergo a ſummo corruit et in ymo detruſus eſt. quia reperandus non erat. Homo vero a ſummo non cecidit In medio collocatus eſt vt eſſet ei locus quo aſcenderet per iuſticiam vel deſcenderet p culpam. Item Hugo de ſancto victore dicit. ꝙ aliquis eſt locus in quo ſolum et ſummum bonum eſt/ ſcꝫ celum. Aliquis in quo ſummum malum eſt ſcꝫ infernus. Aliquis in in quo ſolum bonum eſt ſed non ſummum vt paradiſus ⁊c. Aliquis in quo ſolum malum eſt ſed non ſummum vt purgatorium. Aliquis in quo bonum et malum eſt ſed neutrum ſummum vt mundus ⁊c.

Diſtinctio orbium tam celeſtium ꝙ̄ elementorum Caplm. iij.

Corporalis mundi machina tota conſiſtit in duobus/ ſcilicet in natura celeſti et in natura elementari Celeſtis autem diſtinguitur in tres celos principales ſcꝫ empireū criſtallinū et firmamētū Intra firmamentum vero quod eſt celum ſtellaꝝ ꝯtinent ſeptē orbes

ſeptem planetaꝝ. Qui ſunt ſaturnus iupiter mars ſol venus mercuri9
luna. Nomīe aūt celi criſtalini ſiue aquei intelligit̄ prima ps materie
prime\que ſm phm̄ formata eſt in duos orbes. quoꝝ ſupior eſt primū
mobile. Iſtoꝝ orbium natura eſt ꝙ omnes mouent̄ excepto empireo
celo\quod quietum eſt. Natura vero elementaris in quatuor ſperas
principales diſtinguit̄ ſcȝ ignis\aeris\terre\et aque Spera ignis tria
habet interſticia videlicet ſupremū quod vocat̄ igneū ac mediū ac in-
fimū. quod vocat̄ olympium. Aer ſilr̄ habet tria interſticia ſcȝ ſupmū
quod vocat̄ etheriū et mediū ac infimū qđ dr̄ aereum. Et in ſupmo eſt
calor ꝛ lux ꝓpter ſolis ꝓpinquitatem. Silr̄ eſt ꝛ in infimo ſed ꝓpter ra
dioꝝ repcuſſionem a terra. In medio aūt interſticio ad quod nō ptin-
gere poteſt. repcuſſio radioꝝ eſt frigiditas et obſcuritas in quo dicūt̄
habitare demones detruſi ſunt in hunc aerem caliginoſum Ibi eciam
fiunt tempeſtates tonitrua grando niues ꝛ ſimilia. Ex his collige. xij. or-
bes terram ꝛ aquam ambientes qui omnes pn̄t celi vocari. Iſtos aūt
excellit celū trinitatis ipē deus qui eſt in oībus et ſup oīa Diſtancia p̄
dictoꝝ orbium et planetaꝝ hec eſt a terra vſqȝ ad lunā ſunt miliaria.
xv. dc. xxv. hec ſunt ſtadia. c. xxvj. A luna vſqȝ ad mercuriū ſunt milia-
ria. vij. dccc. xij. Et ſemis a mercurio vſqȝ ad venerem tm̄. A venere vſ
qȝ ad ſolem. xxiij. cccc. xxxvj. A ſole vſqȝ ad martem ſunt miliaria. xv.
dc. xxv. A marte vſqȝ ad iouem. vj. dccc. xij. a ioue vſqȝ ad ſaturnuȝ tm̄
A ſaturno vſqȝ ad firmamētū. xxiij. cccc. xxxvj. Ex iſtis ſequit̄ ꝙ a ter-
ra vſqȝ ad celum ſtellatum ſunt miliaria. cix. ccc. lxxv.

De natura celorum et ſuperiorum corporum Capitulum. iiij.

C Elum eſt corpus primū ſimpliciſſimū ꝛ incorruptibilitate ſoli-
diſſimū. eſſencia ſubtiliſſimū. ꝗtitate maximū. qualitate lucidū
dyaphanacōe pſpicuū. materia puriſſimū. figura ſpericū loca
li ſitu ſupremum. amplitudine creaturaꝝ in ſe aliaꝝ ꝯtentiuū. Iſte p-
prietates tam celo ꝯueniunt empireo ꝗ celo primo mobili. Sed p̄ter
hoc celum empireum motus eſt extraneū beatoꝝ ſpirituū habitacl'm
ſpūalr̄ ſedes dei nuncupatum. Similiter primo mobili ſpecialiter ꝯue
nit. quod eſt motu velociſſimū. ac in inferiora virtutis influxiuū. Eodeȝ
mō dicendum eſt de firmamento ꝙ plīme ꝯueniunt ei de ꝓprietatib9
ſupradictis. et inſuper eſt aquarum diuiſiuum. ac ſtellis decoratiuum.
Corpora celeſtia diuiduntur in lucentia et non lucencia ac dyaphana.
Nam corpus lucēns eſt ſol qui ſolus inter ſidera per ſe lucet. Sed nō
lucenciā ſunt ſtelle cetere \ ꝛ planete qui lumen ſuum a ſole mutuant.
Corpa vero dyaphana ſunt oēs ſpere celeſtes Itē ſpere celeſtes cum
mouent̄ nō mutāt locū ſȝ mouent̄ in locis ſuis. Superiora influunt vt
inferiora virtutem motiuam vegetatiuam ſenſitiuam ac omnium gene
rabilium productiuā. Item licet careant qualitatibus elemētarib9 nō

eꝝ ſant calida vel frigida ſicca vl' hūida tū iſta cauſant in inferioribꝯ Verū tñ non influūt ſup liberꝝ arbitrium. nec habent virtutem immutandi hoīs voluntatē licet bñ immutant ꝛ diſponant ꝯplexionem hoīs que voluntatem non habet quidem cogere. ſed ſm magis et minꝯ in diuerſis hoībus inclinare. Operant̄ quoqꝫ corpa ſupiora diſtinctā ſignacōem dieꝝ ſm lumen ſolis. et diſtinctōem menſium ſm motū lune. ac diſtinctōem annoꝝ ſm motum ſolis in aliquo circulo. atqꝫ diſtinctionem tpm ſm variū curſum planetaꝝ. et diſtantiam et ꝯcurſum aſcenſum et deſcenſum retrogradacōem et ſtatum

De natura ſtellaꝝ in communi. Caplm. .v.

STelle ſupreme in firmamento figunt̄. et cū illo ſp mouentur. Materia ſunt puriſſime. figura ſperice. ꝙtitate magne. apparēcia pue qualitate lucide. radioꝝ diffuſiue. reꝝ inferioꝝ generatiue. a ſole illuminacōnis receptiue. tenebraꝝ expulſiue. ꝙto nox obſcurior tāto plus ſui manifeſtatie in pñcia ſolis ſui lumis ocultatie tempeſtatis et ſerenitatis ꝯcitatiue viaꝝ nauigancīū directiue ꝙto ꝯiunctiores tanto in ꝯmuni lucidiores. Sed ſingule minus apparentes vt patet in galaxia claritate ac ꝙtitate diffundit̄ ac virtute. Galaxia eſt multitudo puaꝝ ſtellaꝝ quaſi ꝯtiguaꝝ illi loco orbis vbi diffundit̄ lumen ſolis. Eclipſis fit cum ſoli ſe luna ſubnectit vt tenebras orbis efficiat Nota ꝙ omnes ſtelle eclipſant̄. et hoc vel a terra vel a planetis. Planete dicunt̄ qñqꝫ retrograde qñqꝫ ꝓgreſſiue. qñꝫ ſtacionarie ꝑut in epiciclis ſuis mouent̄. Planete ſunt ſidera inter celum et terram errancia. firmamēto ꝯtrarium curſum agencia. curſum quem habent ab influxu primi mobilis mouent̄ directiue ſed curſu ꝓprio mouent̄ oblique. Non ſcintillant. ſinguli ſuos colores habent et cum circulos alioꝝ ingrediuntur eciam iſtoꝝ participāt qualitatē cū ſole micātes ocultant̄. ꝙto terre ꝓpinquiores tanto circl'os hñt breuiores et minores. ꝙto ſunt altiores tanto curſus eoꝝ nat̄alis vidr̄ eſſe tardior. Corpa eoꝝ non ſunt pſpicua ſꝫ opaca alioquin non eclipſarent ſe.

De luce Caplm. .vi.

LVx eſt\vt ait phūs. actus lucidi ſm ꝙ lucidum. Ante ſciendum ꝙ lux eſt qualitas actiua corporis luminoſi ſicut calor ignis. Lux quoqꝫ dat coloribus eſſe intencionale. ſicut intellectꝯ agēs fantaſmatibus eſſe intellectuale. Ipſa eſt medium deferēs omnia que de celo ad nos deſcendūt Ipſa mutuat corpus non lucens a lucido Ipſa eſt\vt ait ſecundus phūs\celi purpura. maleficioꝝ inimica. nauigātum directio. oculus noctis. facies omnium rerum. Lux\vt ait Augꝯ rectum habet inceſſum. et nullo modo incedit per curuum. Hec etiam omnibus rebus formam et decorem tribuit. et abſqꝫ illa cuncta ſunt ignota et abſcōdita. Motꝯ eius eſt ſubitus qꝛ ſine mora replet oīa hec

m̄ ſuperficie vmbroſi corporis non ſe pfundit ſʒ in̄ corpe dyaphano·
Unde ſm corporis groſſiciem vel ſubtilitatem magis et minus parti
cipat·Lux etiā ſine diminucōe vbiqʒ ſe diffundit·plures ꝓpetates ha
bes·ſ·de ſole que illi ꝯueniūt inq̄tum lucet· Sciendū ꝙ lux vocat in
corpore luminoſo ſed lumen put eſt ꝯmūicatum alijs ab ipſo in lucido
tranſpenti·ſplendor aūt in denſo terſo·et color put eſt in corpe opaco

De planetis in ſpecie· Capitulum· vij·

SAturnus nobis eſt remotiſſimꝰ·frigidus eſt et ſiccus·hoc in
telligas in effectu ſicut et in alijs planetis Ex vicinitate eius
calor ſolis remittit·Ex ꝯiunctione eius cū ioue clarus efficit Cū nata
liter ſit palidus nociuꝰ eſt·Et ipo dn̄ante fetus qui naſcit mortificatꝰ
aut debilis·plus nocʒ retrocedēdo q̄ pcedendo Morat in quolibet ſi
gno·xxx·menſibus·Ex quo ſequit ꝙ ꝯplet curſum ſuū·xxx·annis. Iu
piter eſt clarus quaſi ad inſtar lactis candidus· In qualitatibꝰ eſt bn̄
tēpatus qꝛ calidus et humidꝰ· In ſupiori ſui pte obſidis tempat ma
liciam ſaturni ·cū aſcenderit in circulū ſaturni ꝯtrahit palloꝛem licʒ ſit
clarus· In quolibet ſigno morat p annum·Et ita ꝯplet curſum in duo
decim annis·Mars calidus et ſiccꝰ·et ideo nociuꝰ·Ex ꝓprietatibꝰ ſuis
irritat hoīem ad bellum·Ex interpoſicōe veneris et iouis eius nocui
tas reprimit·Igneus apparet et radioſus· In quolibet ſigno morat
xl·diebus Sol dr̄ octies maior terra Sed ſm ptolomeū eſt·c·lx·vicibꝰ
maior terra·Calidus eſt et lumīoſus·eclipſim patit·et ꝯmunis eſt oī
bus·Nube celat·ꝛ ſolus p ſe lucet·quod nulli alteri ſideri ꝯpetit·Un̄
et nomen accipit·ſtellas illuminat·et tn̄ eas p pn̄tiam ſuam apparēcia
luminis priuat·Medius eſt planetaꝝ·odioſus egris oculis·ſʒ amabil
eſt puris·tpa diſtinguit·locis immūdis non coinquinat· terreſtria ꝯſo
lidat·gelida reſoluit·flores aperit·fructus maturat·corpa dyaphana
penetrat·non requieſcit·viſum recondit·vapores eleuat· emiſperia vi
ciſſim pluſtrat·approꝓpinquans nobis eſtatem facit·recedens vero ye
mem facit·oculus eſt mundi In quolibet ſigno morat·xxx·diebus et·x
horis Curſum p annum pficit motu ꝓprio·ſed diem pficit motu primi
mobilis·Venus eſt lucifer calidus et humidus·maliciā martis tem
pat·ſemper comitat ſolem·Sed qn̄ precedit dr̄ lucifer·qn̄ ſequit dicit
veſper·colorem habet cadentem et refulgentē electro ſimilem·inter ſi
dera plus ſplendet·Complet curſum·ccc·xlviij·diebus·Mercurius ſp
cū ſole gradit·nunq̄ ab eo amplius·xxx·gradibus diſtans·colorēʒ ha
bet radiantem·Raro propter vicinitatem ſolis cernitur· aliquādo ſub
ipſo eſt·aliqn̄ dicitur dominari et preeſſe ſeminibus· Curſum complet
ccc·et·xxxviij·diebus·Luna noctem illuminat·lumen mutuat· Augmē
tum patitur·et detrimentum·Infima eſt inter omnes planetas·eclip
ſim patitur·et effigiē maculoſam hʒ ꝓpter ꝯiunctōʒ eiꝰ cū inferioribꝰ

Item corniculata interdū apparet ex eo ꝙ ps eius illumīata a nobis
abſcondit᷑· Itē regina celi appellat᷑\ qꝛ ſol mꝙtum medi⁹ planetaꝝ pti
cipat ꝓprietates oīm et eas ad lunā cū lumīe ſuo tranſmittit· Ipſa vero
luna quecunqꝫ a ſole ſic recipit influit· Vn̄ qꝛ ꝑ eum tali mō virtutes
planetaꝝ recipim⁹· merito regina celi vocat᷑ · His viſis patet ꝙ luna
qn̄ p̄rio mō incendit᷑ optimū eſt ſemīa iacere· qꝛ tūc virtutes planetaꝝ
quas in inferioꝛib⁹ influit incipit colligere\ frigida ꝛ humida eſt· ſo=
lem p̄cedens minuit᷑\ ſꝫ eundem ſequens creſcit· ꝛ ab eo elongat᷑ acceſ=
ſus ꝛ receſſus maris ꝑ eam cauſant᷑· ſigna zodyaci quolibꝫ menſe per
currit· De natura quatuoꝛ elementoꝛum· Capl̄m· viij·

Ignis ꝯſumit ꝛ incinerat· In ſil̄itudinē ſuā ſibi a ꝓpinquantia
ꝯfert· motū facit de centro ad circūferēciā· ardet ꝛ lucet in ali
ena materia\ ſꝫ nō in ſpera ꝓpria· Inferioꝛa rēducit ad ſupioꝛa· qꝛ re=
ſoluit terrea in aquoſa· ꝛ aquoſa in aerea· Mollificat dura \ ꝛ indurat
mollia· Subtiliat vt patꝫ in reſolucōe glaciei· et ꝯdenſat ſcꝫ lutū· depu
rat vt in auro · ꝛ coꝛrumpit ſcꝫ ea que ꝯſumit· frigefacit ꝑ accn̄s vt pꝫ
in aceto· eſt eciā penetratiu⁹ actiu⁹ diuiſiuus Item ignis in ſpera ſua n̄
lucꝫ qꝛ ꝯpactus nō eſt· Nullū em̄ coꝛpus dyaphanū lucꝫ· ſꝫ pocius eſt
illumīnabile· Si aūt ignis in ſpera ſua ꝯpactus eſſꝫ eclipſaret oēs ſtel
las q̄ ſupꝛa ipm̄ ſunt· Ignis vero lucꝫ hic apud nos ꝓpter materiā co=
adunatā in qua eſt· Et hoc ptꝫ ꝙ candela appoſita alteri facit vmbrā·
ſꝫ eſt ſubtilis mobilis pſpicuus ꝑ inſpiracōem et reſpiracōem caloꝛis·
coꝛdis tꝑatiu⁹ decoꝛat᷑ volatilibus\ loc⁹ impꝛ̄ſſionū\ manſio ſpirituum·
Eſt eciā alterabilis leuis et ſubtilis atqꝫ rarus· Nō lucꝫ ſicut nec aliō
coꝛp⁹ dyaphanū· ſꝫ eſt illumīabilis Aqua ſup celos eleuat᷑· piſcibus
decoꝛat᷑ tempeſtatibus ſubijcit᷑· oēs fontes ad mare ꝯtinuant᷑ ad locū
vn̄ venerīt reuertuntur· Aeri p̄bet aqua infoꝛmacōꝫ volatilib⁹ oꝛnamē
tum· et vegetabilibus nutrimentū· Optīe eſt terminabilis termīo alie
no ſꝫ mīme termīo ꝓpꝛio· Coꝛp⁹ em̄ dyaphanū\ oībus eſt ꝯmūis· ī cri
ſtallū ꝯgelat᷑· Irim in nubib⁹ creat· ſoꝛdes purgat· Oꝛtos em̄ rigat· fe
bꝛicitātes ſua frigiditate et humiditate delectat· Naues vehit· lumen
recipit· ad ſuū pꝛincipiū recurrit· loca vacua ſubit · lapides cauat· ignē
extinguit· Olī mōm purgauit· In mari rubꝛo ꝑplō dei ceſſit· de latere
xp̄i fluxit· hanc xp̄s in vinū mutauit· ac de ip̄a baptiſmi foꝛmā oꝛdina=
uit· Terra inter elemēta eſt infima\ nigra\ magiſqꝫ deſpecta\ ponde=
roſa\ rotūda\ elemētis alijs circūdata· mater fructuū· radix plantaꝝ· nu
trix animalium· edificioꝝ fundamentū· defunctoꝝ receptaculū· machīe
mūdi centꝝ· includit in ſe īfernū· frigida· ſicca· opace· coꝛꝑis hūani ma
teria· ꝑuat metalla· cētro tenet᷑· motu ex vapib⁹ incluſis ꝯcutit᷑· herbis
floꝛib⁹ et arboꝛib⁹ decoꝛat᷑· circ̄ eā motu circl̄ari celū cū ſiderib⁹ voluit᷑
ab hoīb⁹ et iumētis calcat᷑· hoꝝ q̄dam terre ꝯpetūt ꝑm eſſe ſuū· quedaꝫ

ſm ſitum. quedā ſm ↄtemptū. quedā ſm oꝛnatū. quedā ſm vtilitatē.

De impreſſionibus aeris — Capitulum ix.

C

Ometes licet appareat q̄ſi ſtella nō eſt tñ aliud ꝙ aer inflat⁹ ex vicinitate ignis. Hic comes lumīs fundit. et dꝛ ſignare mutacōem regni vel bella vel peſtilēcias. Coꝛona eſt alb⁹ circulus. q̄ qñꝫ apparet circa ſolē vel lunā aut ſtellas alias. Et cauſaꝛ ex reliquijs nubiū ꝑ planetaꝝ radios attractis ac illumīatis. Talis etiā circul⁹ ſignū eſt ſerenitatis. Aſub duplex eſt ſcꝫ aſcendēs et deſcendēs. Aſcendens fit ex vapoꝛib⁹ inflatis in ſuꝑmo aeris. et videꝛ aſcendere ſicut ſi euolarent ſcintille de foꝛnace. Aſub vero deſcendēs ignis eſt retentus in nube. q̄ tñ expelliꝛ obuiante nube frigida. et cadit ↄtinue. ꝓpter quod vidꝛ q̄ſi ſtella cadēs longa. et relinquit veſtigia caſus poſt ſe. Lumen qđ vidꝛ de nocte diſcurrētibus ſe ꝓcedere eſt vapoꝛ ↄpact⁹ deſcendēs cui cū nihil obuiat accendiꝛ ↄfricacōe ſuiipſi⁹. et aliqn̄ diu ſtat in aere. Draco dꝛ vapoꝛ foꝛtis ↄglobatus. cui frigida nubes ad lat⁹ vnū. et calida ad aliud. Et tūc ꝓpter ↄueniētiā ad calidū attrahiꝛ ad illō et ita incendiꝛ pars interioꝛ. et hoc vidꝛ q̄ſi ſpiramē draconis. Media vero ꝑs incuruaꝛ vt ſerpēs. et volat ſꝑ ad illō lat⁹ vbi calidū circūſtat ipm̄ Nubes fiūt qñ virtute ſolis extrahūꝛ vapoꝛes de aquis ⁊ paludib⁹ ac locis humidis / et ferūꝛ ſurſum Nebula eſt id qđ ex nubibus aquaꝫ pluentibus relinquiꝛ. Et ideo nebula / ſm Ari. eſt ſignū ſerenitatis Caligo vapoꝛ eſt tenebꝛoſus quā vulgus appellat nebulā. Iſte vapoꝛ nō eleuaꝛ ſꝫ priuſꝙ ↄuertaꝛ in nube vel in pluuiā depꝛimiꝛ et remanet iuxta terram. Ros eſt id qđ deſcēdit ex vapoꝛe ꝑuo et in deſcenſione ſua vertiꝛ in ꝑuas guttas minutiſſimas. Pluuia eſt aq̄ deſcēdēs ex nubibus reſolutis. velocitatē hn̄s ſue deſcēſiōis et hoc guttatī. Pꝛuina eſt ex vapoꝛe rozido q̄ ↄgelaꝛ anꝙ ex ip̄o reſoluaꝛ aqua Nix generaꝛ in nube calida. cui⁹ ↄgelacō ſimul fit cū ↄuerſione in aquā. Et ideo ꝑtes ei⁹ non inſpiſſanꝛ. Grando generaꝛ ex nube calidiſſima virtute ſol' mꝉtum eleuata. qui poſꝙ in aquā reſoluiꝛ tūc demū in medio interſtitio aeris ↄgelaꝛ. Tonitruū eſt ſonus vapoꝛis ſicci egrediētis de nube humida Sed fragoꝛ diuturnus qui poſt ictū ſequiꝛ fit ex ignis intinctōe in ventre nubis Coꝛuſcacō eſt illuminacō vapoꝛis ſicci incenſi in nube frigida et humida. Vulgur generaꝛ ex vapoꝛe groſſo eleuato ex calore ſiccato. qui cū ſit ignee naꝛe vi ventoꝝ ↄtra naturā deſcēdit et ꝑrit et nihil reſiſtit. Et eſtate ꝓcipue in mōtes cadit vel ꝑcutit. Fulmen eſt vapoꝛ terreſtris inflamatus. qui qñ tangit nubem que iam eſt in ↄuerſione ad aquam conglutinatur ſicqꝫ decoquitur foꝛtiſſimo calido et induratur in lapidem. qui vocatur telum tonitrui. et ſcindit quodcunqꝫ inuenit. Iris autem eſt lumen ipſius ſolis. receptum in nube concaua et aquoſa. ac ſoli ex aduerſo oppoſita. Glacies eſt aqua congelata /

Ventꝰ eſt vapor terreus aeris ſuperiora tranſcendens et aerem forti
ter percutiendo impellens. Venti ſunt.iiij.principales ſcilicet ſubſola
nus ab oriente tēꝑatus habens a dextris vulturnū deſiccantem et a ſi-
niſtris eurum nubes generantem. Item a meridie eſt auſter calidus
qui fulmīa gignit.et pluuias largas.habens a dextris affricum cali-
dum.et a ſiniſtris nothum tempatū quid ſed peſtilencias inducentem
Item a ſeptemtrione eſt aquilo frigidus. habens a dextris draciam
ventū niues facientem et grandines. A ſiniſtris boream nubes ꝯſtrin-
gentem ac pluuiā prohibentem. Item ab occidente eſt zephirus flo-
res producens.habens a dextris circinū tempeſtates et pluuias et to
nitrua generantem. A ſiniſtris fauoniū in oriente nubila ſed ſerena in
uidia facientem. Turbo eſt ventꝰ de nube egrediens in ſeipſum refle-
xus.vel duo venti lateraliter ſibi occurrentes ſe ſeqꝫ iuxta terram or-
bicular iter inuoluētes. Terremotus eſt vapor groſſꝰ extractus de pro
fundo terre non potens exire ꝓpter ſupficiei terre illius ſoliditatem.
Sicqꝫ coartatus in īterioribus concauitatibus terram ꝯcutit

De tempore. Capl'm.x.

Tempus eſt menſura motus primi
mobilis. Ex hoc patet ꝙ hic eſt tempus ſcđm ſuam ſubſtāti-
am et non in celo quia hic mutantur omīa et non ibi. Hic eſt
nūc yems.nunc eſtas.nūc pax.nunc diſcordia.nunc tranquillitas.nunc
tempeſtas. Mutabilitas rerum oñditur in hoc quia ea q̄ mundus pre
cipue amplectitur ſcꝫ ſapientia potentia in oriente ceperunt.et noſtrā
habitacōem pcurrerunt vſqꝫ ad occidentem in ſignum ꝙ omīa tendūt
ad occaſum. Nam ſtudium ſapientie cepit in egypto. poſt hoc fuit in
grecia poſt hoc fuit rome.deinde in frantia et in anglia. Silr̄ regna
fuerunt et prius in oriente.poſt apud romanos.nunc poteſtas impe-
rij reſidet in germania.ꝓpter hmōi compat. Jacobus vitam noſtram
et hec mutabilia vapori.ypſa. Sompno et baculo arundineo et liber re
gum aque dilabenti. Differentia eſt inter tempus et euū et eternitatē
Nam tempus habet principium et finem. Euū caret fine ſed non prin-
cipio. Eternitas caret vtroqꝫ termino quia eſt menſura increata. Iſte
ſunt etates mundi. Prima eſt ab adam vſqꝫ ad noe habens ānos iux-
ta hebreos hy.m.dc.lvj. Sed iuxta ſeptuaginta interpretes duos.m.
xlij. Secunda a noe vſqꝫ ad abraham habens annos ſcđm hebreos.m.
cc.xcij.ſed ſcđm.lxx int.m.lxxij. Tercia ē ab abrahā vſqꝫ ad dauid hab-
ens ānos ſcđm hebreos.d.ccc.xliiij. Sed ſ.lxx.in.m.c.xxxvij. Quarta a
dauid vſqꝫ ad tranſmigracōem babilonis habens annos ſ hebreos.
cccc.lxxviij.ſꝫ ſcđm.lxx.int.cccc.lxxxxv. Quarta ē a tranſmigracōe babi
lōis vſqꝫ ad xp̄m habēs annos ſcđm hebreos.d.lxxxix. Sꝫ ſcđm.lxx.int.
d.lxxviij. Igitur ab exordio mundi vſqꝫ ad criſtum habemus annos
ſcđm hebreos proſequenti beato. Jero.iij.m.d.cccc.lij. Sed ſecundm.

lxx·quas greci ſecuntur·v·m·d·viij·Euſebius q̄z oroſius ſecutus eſt in-
ter vtroſqz incidens nūerat annos·v·m·c·xcix·quos pene omēs latini
ſecūtur·Sexta etas a xp̄o vſqz ad finem mundi Septima eſt quieſcen
cium et currit cum·vi·Octaua eſt reſurgenciū·Porro ſecūdū hebreos
in prima etate mundi ſunt generacōes·x·In ſecunda·x·In tercia·xiiij
In quarta·xvij·quas tñ matheus gracia miſtery·xiiij·ponit·In quin-
ta·xiiij·Etates homīs ſunt iſte·Prima eſt infancia hoīs·a natiuitate
hoīs vſqz ad annos·vij·Secunda eſt puericia vſqz ad ānos·xiiij·Ter
ecia eſt adoleſcntia a·xv·anno vſqz in·xxviij·Quarta eſt iuuētus vſqz
ad·xlix·Quinta eſt ſenectus a·l·anno vſqz ad·lxxix·Sexta eſt decrepi-
ta etas ab anno·lxxx·vſqz dum vita finitur Dignitas dñice diei nota
tur in hoc ꝙ fuit prima dierum·Item ut dr̄ erit vltima dies·Itē nox
illam non p̄ceſſit·Item nox illi non ſuccedit Item celum ⁊ terra in ea
creata ſunt·Item angelus in illa ꝯuerſus eſt ad deum·Itē pria data
ſunt in ea filijs iſrl̄ mādata ſicut dicit Orig·Item in ea criſtus natus
eſt Item in illa criſtus ſurrexit Item ſpiritus ſanctus in ea datus eſt
apl̄is·Item omnes in ea reſurgemꝰ atqz in ea iudicamur·Item in ea
ꝯtinuamur ꝑpetuo in laude dei·

¶ De angelis in ꝯui· Capl̄m·xi·

Angelus eſt ſecundum Dam·ſubſtancia intellectual' ſemp mo-
bilis arbitro libero incorporea deo miſtrans immortalitatē
ſuſcipiens ſcdm graciam et non ſcdm naturā·Subſtancia po-
nitur in hac diffinicōe pro genere et ponitur ad drām accidentis·In-
telligitur eciam ſubſtantia hic qualitercumqz ꝯpoſita ſz ex eo ꝙ eſt ⁊
quo eſt Intellectualis dr̄ pocius quam racionalis·quia racio eſt virtꝰ
collatiua cauſe et cauſate ⁊ ideo ꝯpoſita·Intellectus autem de raciōe
ſui non habet collacōem·ſed eſt ſine inquiſicōne ⁊ ꝯpoſicōe·et ideo cō
petit nature magis ſimplici pro differentia vt eſt angelus·Racio aūt
eſt differentia nature minus ſimplicis ſcz homīs·Sed ſemp mobilis
non dico de loco ad locum·ſed mobilitas dicit hic triplicē vertibilita
tem in angelo·ſcz nature·intelligētie·⁊ voluntatis·Mobilitatem enim
habz nature·quia omne creatum vertibile eſt in nihil niſi manu omni-
potencie dei contineretur·Similiter angelus mobilitatem habet intelli-
gentie·quia licet in angelo non ſit viciſſitudo intelligentie quo ad ſci-
ta congnicione in verbo cum defformem haebat intellectum ſecundū
Dyoniſium·Poteſt in eo tñ eſſe viciſſitudo intellegentie quo ad ꝯgni
cionē rerum in ꝓpria natura ⁊ quo ad diſcenda·Et hoc eſt ꝙ ait·Au-
ꝙ omē creatum habens intellectum intelligit vnum poſt aliud Itē in
voluntate mobilis eſt angelus quia nōn ſimul vult hoc et illud Item
poteſt dici ſemper mobilis motu dilectionis arbitrio libera hoc nō dr̄
ꝓpter deflectiōem ad bonum indrñter ⁊ ad malum·ſed ꝓpter liberā
electionem eorum que voluerit Vnde angelus bonꝰ ſemp elegit liber

bonum et angelus̄ malus libere ac ſine omni coactione eligit malum.
Incorporea/ nota ꝙ angelus habet proprietatem corporis non na-
tura ſed in loco contineri. Cum enim corpus ſit in loco circumſcrip-
tiue et diffinitiue. Angelus tm̄ diffinitiue eſt in loco deo miniſtrās. Mi-
niſteriū ponit hic ꝑ quocūqȝ obſequio. Et ſm hūc modū tam aſſiſten-
tes ꝙ etiā demones miniſtrāt. Immortalitatē ſuſcipiēs ſm grām non
naturā. qr tenderet in nihilū niſi ꝑ grām ꝯſeruatoris ꝯtinerent. Ange
lo attribuunt quatuor. ſcȝ entie ſubtilitas. intelligentie ꝑſpicacitas. li-
beri arbitrij facultas. diſcretio ꝑſonalis In primis tribꝰ ꝯuenit anima
cū angelo. In quarto nō qr aīa nō eſt ꝑſona. Itē hȝ et alia tria angl̃s
ſcȝ ꝟtuoſitatē in operando. officioſitatē in miſtrando. imutabilitatē poſt
electōem ſiue in bono ſiue in malo. Differētie q̄tuor aſſignāt inter an-
gelū et aīam. Pria eſt et principalis penes eſſe naturale. qr aīa ē vni-
bilis corpi etiā actu ſeꝑata. angelus non. Secūda eſt penes eſſe logi-
cum. i. diffōem. qr aīa rōnalis eſt. ſȝ angelꝰ intellectualis Aīa em̄ appre
hendit inquirēdo et ꝯferēdo. angl̃s aūt intuēdo. Tercia aſſignat dr̄na
penes eſſe methaphiſicū. i. ſeꝑatū a materia et motu. qr angelꝰ nō hēt
paſſibilitatē niſi reſpectu ſupiorꝝ. aīa ꝟo reſpectu inferiorꝝ ſenſibiliū qr
ibi imutat a ſenſibilibꝰ Quarta eſt penes eſſe theologicū/ qr aīa verti
bilis eſt a bono in malū/ ⁊ ecōuerſo. angl̃s vero nō/ qr ſp in eo manet
ad qd ſe ꝯuertit ſiue ſit bonū illud ſiue malū. Angeli ſunt oēs ſimiles
in eo ꝙ ſunt imortales et inuiſibiles ⁊ indiſſolubiles ſimplices diſcre
ti perſonis incommutabiles alteri nature. Sed diſſimiles ſunt in do
nis nature gracie et glorie. Propterea etiam dicit Dyoniſius. ꝙ in
oi natura ſpūali creata aliud eſt entia/ aliud virtꝰ/ aliud opacō.

Diſtinctio celeſtium ierarchiarum. Capitulum. xij

Ierarchia triplex eſt ſcȝ ſupceleſtis/ celeſtis/ ⁊ ſubceleſtis Sup
celeſtis eſt in tribus ꝑſonis vt quidā dixerūt/ et male. qr ſm Dyo. Ier
archie dicit ordinē. et ille abſolute nō eſt in tribꝰ ꝑſonis/ ſȝ tm̄ ordo na-
ture. Celeſtis in ordibus angelicis. Subceleſtis in oībus ſanctis. Por
ro ierachia celeſtis diuidit in ſupiorem/ mediā/ ⁊ inferiorē Supior ꝯ
tinet tres ordines ſcȝ ſeraphin cherubin ⁊ thronos. quorꝝ primi ꝯſide
rant dei bonitatē. ſecūdi virtutē. tercij equitatē. Item in primis deus
amat vt caritas. In ſecūdis noſcit vt veritas. In tercijs ſedet vt equi
tas. Media ꝯtinet dn̄acōes/ principatꝰ/ ꝑtates. quorꝝ primi officia re-
gūt angelorꝝ. ſequētes capitibꝰ ꝑſunt ꝑplorꝝ. vltimi ꝑtatem coercēt de-
monū Itē in primis dn̄s dn̄atur vt maieſtas. in ſequentibꝰ regit vt pri-
cipatus. in vltimis tuet vt ſalus. Inferior ierarchiā ſilr ꝯtinet tres or
dines. ſcȝ virtutes/ archangelos/ angelos Ad quorꝝ priores ꝑtinet mi
raculorꝝ opacō. ad ſecūdos magnorꝝ negociorꝝ denūciatio. ad tercios
humane cuſtodie ſollicitudo. Itē in primis deus opat vt virtꝰ. in ſecū

dis reuelat vt lux·in tercijs nutrit vt inſpirās Hec dcā ſunt ſm Greg·
Sꝫ ſm Dyo· Virtutes ſunt mediꝰ ordo ſecūde ierarchie·⁊ principatꝰ
primꝰ ordo tercie ierarchie Hoc attēde ꝙ in q̄libet triū ierarchiaꝝ pre
miſſaꝝ notat̄ trinitas ꝑſonaꝝ diuinaꝝ·vt pꝫ in celeſti ierarchia tā ſu·
ꝑiori ꝙ̄ media ꝙ̄ inferiori·

¶ De ꝓprietatibus angeloꝝ· Ca·xiij

Angeli ſm Iſido·ſunt ſpūali ſubſtācia fcī an̄ omnē creaturam
creati·nat̄a mutabiles ꝯditi·ſꝫ ꝯtemplacōe īmutabiles facti·
Animo impaſſibiles·mente racōnales·felicitate ſecuri·futuri
ꝑſcij·iuſſi mundū regūt·miſſi corpa aerea ſumūt·in celeſtibus ꝯmorāt
Bern̄·de eodē· Inueſtigemꝰ inueſtigabilia·et p̄o ſpūs eſſe potentes
glorioſos beatos\diſtinctos in ꝑſonas\diſpoſitos in dignitates·ab in
icio ſtantes in ordīe ſuo·īmortalitate ꝑpetuos·mēte puros·affectu be·
nignos·religione pios·vnanimitate indiuiduos·pace ſecuros·diuinis
laudibus et obſequijs deditos· Itē ſm Bern̄· In angelis eſt digni·
tas creacōis·gr̄a ꝯfirmacōis·et amor creatoris·viſio deitatis· Eſt in
angelis ꝑſona ſicut ſupra dcm̄ eſt·eſſencie ſubtilitas·intelligēcie ꝑſpi·
cacitas·liberi arbitrij facultas·agilitas·velocitas ꝓmpte oēs obediūt
maiores ſine elacōe p̄ſunt·minores ſine vicio ſubſunt·qui ad exteriora
exeūt\ab interiori ꝯtemplacōe nō recedūt·omnē vtutē inferioꝝ ſupio·
res ꝑticipāt·et nō ecōuerſo· Qui excellūt in nat̄a p̄cellūt in gr̄a ⁊ gl̄ia·
et in eodē ordīe credūt̄ alij eſſe alijs digniores· Duplicē hn̄t viſionem
ſcꝫ matutinā et veſpetinā· Illumiacōes quas ab alijs recipiūt alijs tri
buunt·

¶ De officijs et ꝓprietatibus angeloꝝ ordinū· Ca·xiiij

Propriū eſt ſeraphin in amore dei ſp ardere·et alios ad incen·
diū diuini amoris ꝓmouere·et deū ordinate diligendi formā
tribuere· Iſti īmediate deo iungunt̄·et ideo p̄o ⁊ ꝑfectiꝰ in
ipos opantes theophonie deferūt̄·ad aliud quoqꝫ extra amatū nō di
uertūt· Cherubin p̄o ⁊ principalr̄ relucēt diuini lumīs radio eo ꝙ vi
ciniꝰ p̄me veritati iungūt̄ Hoꝝ offm̄ eſt ꝓmouere hoīes ad diuinā ꝯg
nicōem·ideo p̄ ceteris dicunt̄ lucere·q2 plenitudinē quā ſuſcipiūt alijs
inferioribꝰ ꝯmūicādo tranſfundūt· Throni dicūt̄ eo ꝙ ī eis deꝰ ſedeat
et iudicia ſua diſcernat· In his p̄cipue relucet rectitudo diuini iudicij
Hy quoqꝫ dei vtutē quā ſupra ſe accipiūt ad inferiores trāſfundunt
Dn̄acōes dicūt̄ q2 ceteris angl̄is dn̄ant̄·ab oī oppſſione ſunt liberi·⁊
nulli inferiori ſubijciūt̄· Hoꝝ offm̄ eſt ſm Greg·in ſpūali bello inſtru
ere q̄lr̄ opteat p̄lacōis offm̄ exercere·et q̄lr̄ debeāt ſubditis dn̄ari·ho
rum eciā offm̄ ē ſm Dyo·timore ſeruili depoſito in deū moueri et in
ceſſanter ei famulari· Principatꝰ ſubditis angelis p̄ſunt et eos ad mi
niſteriū diuinū explēdū diſponūt· Ad hos ꝑtinet ſm Dyo·vniuerſale
regimē vniꝰ regni vel gentis ductiuū ad dei ſiſitudinē· Miſteriū quo
qꝫ eoꝝ ſm Greg·eſt docere hoīes exhibere reuerētiam vnicuiqꝫ ſm

gradū ſuū·Hoꝝ etiā offm̄ eſt ꝓmouere hoīes vt nō ꝓpter vtilitatem ꝓpriam ſʒ ꝓpter ſoli⁹ dei amorē ⁊ honorē faciāt iuſticiā·Ptātibus ſcōm Iſid·virtutes aduerſe ſubiecte ſunt ne mōo tm̄ noceāt ꝙtum cupiūt· Hoꝝ offm̄ eſt ſm̄ Greg·illos qui ſpūali certamie deſudāt ꝯfortare· Et ne regimē ſpūale amittant defendere·Et ſm̄ Dyo·ad ipos ſpectat angelos inferiores ꝙtū poſſibile eſt diuīe potēcie ꝯformare· Virtutes ſunt infatigabiles ad execucōem faciendoꝝ et robuſti ad ꝑcepcōꝫ muneꝝ·Hoꝝ offm̄ eſt ſm̄ Dyo·docere p̄latos vt facile ⁊ pſeuerāter q̄ ad officiū p̄lacōis ꝑtinent exequanꝰ et ipius onera ſuſtineant patienter·Itē p illos miracula fiūt et v̄tus faciendi miracula pfectis ꝯcedit Archangeli ſummi nūcij nuncupanꝰ ⁊ ſumma nunciāt· Hoꝝ offm̄ eſt ſm̄ Greg·de illis que ꝑtinēt ad ꝓmocōem fidei\vt de natiuitate xp̄i\ et factis eius hoīes expedire·et demones ab hoībus remouere·ſcōm Dyo·ꝓphecias reuelare·Iſti illumiacōes quas a ſupioribus recipiūt inferioribus anunciant\et p eoſdeꝫ nobis·Angeli ſunt in celeſti diſpoſicōe vltimi et hoībus magis ꝓpinqui·Angelus eſt nomen officij non nature·Iſti minora nunciant·et hoīes ad diuinā ꝯgnicōem ducūt· Et vt iuſte viuāt inſtruūt·hi ſurſum extendūꝰ p dilectōem dei et in ſemet ipſis firmanꝰ p cuſtodiā ſui ac ſub ſe ꝓgrediūꝰ ad auxiliū ꝓximi·nos aūt aſſimilare debemus ſeraphin p caritatē·cherubin p ꝯgnicōꝫ·thronos per equitatē·Item dn̄acōibus carnē ſubiugādo·principatibus reuerentiā q̄ſi nr̄is maioribus exhibēdo·ptātibus temptacōib⁹ dyabolicis reſiſtendo·Item virtutibus per ꝯpaſſionē aſſimilari debem⁹ archangelis per miſtracōem·angelis per obſequij exhibicōem

De cognicōe et motu angelorum· Caplm̄ ·xv·

Angeli ꝯgcōem hn̄t matutinā hoc eſt ꝯgnicōem dei in ſe·Itē veſpertinā·i·ꝯgnicōem reꝝ in ſe·Item meridianā·i·apertam viſionē dei·Eſt et alia ꝯgnicō angelica ꝓut ſcʒ maiores indicant minoribus q̄ per diuinas theophanias perceperūt·Theophania eſt oñſio alicui⁹ ꝯgnoſcibilis de deo per illuminacōem ſcʒ de deo veniētē·⁊ hoc p̄t eſſe vel in ſymbolo·vel facie ad faciē ꝯgnicōe non naꝰa ꝓpria· Nota ꝙ angelus ꝯgnoſcit plura ſimul\habitu nō aūt actu· Circa incarnacōem et paſſionē xp̄i ſciuerꝰ angeli ſubſtanciā facti·ſʒ nō oēs circumſtancias·Preterea quecūqʒ ꝯgnoſcūt angeli cognoſcūt remota ſicut ꝓpinqua·qꝛ cognicō eoꝝ non eſt per ſenſum ſʒ per intellectum· Status angeli eſt triplex ſcʒ innocentie grē et glie·Diſtinguiꝰ motus angelorum tripl'r ſm̄ Dyo·ſcʒ circularis rectus et obliqu⁹·Circularis ē ab eodē ad idem et circa idem centꝝ imobile·hūc motū hn̄t angeli qꝛ immediate recipiūt illuminacōes a deo et per illos reuertunꝰ ad deum· Iſtud aūt ꝯuenit ſuperiori ierarchie tm̄·Itē motu recto mouenꝰ q̄n ꝓcedūt ad ꝓuidenciā ſubiectoꝝ recte oīa trāſeūtes· et ibi nō reuertunꝰ

ab eodē ad idē ſʒ de vno ad aliud. Itē eſt in angelis mot9 obliqu9 qñ
ↄdescēdūt (sic) ↄgnicōʒ inferioꝝ quib9 ꝓuident reflectūt in deū principiū et finē pul-
cri et boni. Nota dñam inter aſſiſtere et miſtrare qꝛ aſſiſtere eſt faciem
dei ↄtēplari. ſic aſſiſtūt oēs angeli boni. Itē aſſiſtere eſt īmediate reci
pere illuminacōes a deo \ ſic aſſiſtūt tm̄ tres primi ordies Itē aſſiſtere
eſt appropinquare deo et extraneū eē miſſioni ad exterius \ ſic aſſiſtūt
quatuor primi ordies. Miniſtrare eſt nūciare ꝑ tpis optumitate vł opa
ri ſm offm̄. eſt em̄ miſteriū nūcij et officij. Erratū eſt circa motū ange-
loꝝ tribus mōis. Dicebāt em̄ quidā phi ꝙ angeli nūꝙ mouenť ſʒ mo
uent ſperas ⁊ volūtates hoīm. Item dixerť quidā ꝙ angłs ſit ī plib9
locis et etiā vbicūqʒ ſi voluerit. Item dixerť alij ꝙ angłs ſic venit de
fine ſpacij ꝙ nō tranſit media ſʒ tranſilit. Illud quoqʒ ꝑtermittendūʒ
nō eſt ꝙ vnuſquiſqʒ ordo ab eo denoīať qd̄ reſpectu inferioꝝ ordinuʒ
excellenti9 accepit in munere ¶ De placōib9 angeloꝝ Capłm. xvj

P Reſunt quidā angeli regionibus \ vt dicić in Dañ. Princeps
grecoꝝ ⁊ princeps pſaꝝ. Quidā vō pſunt eccłijs. Apoč. An-
gelo epheſi eccłie ſcribe. Itē alij pſunt pſonis. Act. Angelus
Petri credebať ad hoſtiū ſtare Quidā etiā ſpūs maligni dicūť vicijs
preeſſe. Vñ aliquis vocať ſpūs luxurie ⁊ ſupbie ⁊c̄. Que aūt placōnes
maneāt vel q̄ ceſſant poſt hāc vitā. Sciēdū ꝙ ierarchie ſtabūt ſp q̄tū
ad diſtantiā btitudinis ⁊ q̄tum ad gradū dignitatis et mobilitatem
doni gratuiti ac nałe. Et q̄tum etiā ſupiores hñt reducere inferiores
in theophanias glie. Ceſſabūt aūt placōnes angelice ſup hoīes et an-
gelos quo ad actū regiminis ſm gubernacōʒ mūdi et electoꝝ ſm vitaʒ
ad patriā. Prelacō aūt in demonibus quo ad offm̄ inſultādi ⁊ irritādi
ſm ꝙ vnus ꝓuocat alteꝝ in maliciā nō deſtrueť Pſał. Supbia eoꝝ q̄
te oderť aſcendit ſp. Nec deſtrueť q̄tum ad maliciā et naturā. Ceſſa-
bit aūt placō eoꝝ quo ad offm̄ temptandi eos qui ſunt in via. In hoī-
bus etiā placōes euacuabunť qꝛ non erūt decani centurionis tiliarche
et hmōi. In creaturis ſiłr ceſſabit placō qꝛ ſupiora nō mouebūt in bo-
nū vł malū \ nec inferiora ſicut ⁊ mō ¶ De ↄfirmacōe angłoꝝ Ca. xvij

C Onfirmacōem hʒ angel9 ex tribus ſcʒ ex natura gr̄a et glia.
Ex natura qꝛ natura ſpūalis tm̄ ſemel vertibilis eſt in bonū vł
in malum niſi ex vnione eius cū alio. ſicut patet in aīa que dum
eſt ī corpe pt mutari ſepiuſ de bono in malum et ↄ̄uerſo \ ſoluta vero
non. Huius aūt racō eſt qꝛ natura pure ſpūalis ꝑpter ſimplicitatē ſuā
ſe totam ↄuertit ad id qd̄ elegit. qd̄ nō facit vnica natura. qꝛ corp9 hʒ
retrahēs Ex gr̄a ſiłr hʒ ↄfirmacōem. qꝛ ſi aliquid ↄnectić ſtabili eter
no deo vinculo ꝑpetuo illa ↄnectio ſp manet Sic angeli colligati ſunt
ſtabili eterno ſcʒ deo \ et hoc vinculo indiſſolubili caritatis. Apłs. Ca
ritas nunꝙ excidet. Ex gloria quoqʒ habet eam qꝛ cū deū habeant ꝑ

gloriam qui eſt forma ↄpletiua angelici deſiderij · non vagant extra ipm vt querāt quicꝙ illo melius vel deſiderabilius vel iocūdius·Nihil eī in creaturis inueniūt quod poſſꝫ eos a fōte dulcedinis auertere Tenēdū eſt itaqꝫ ꝙ angeli boni ex libertate arbitrij ad deū ↄuerſi fuerūt·ſtatim ꝑ grām et gloriā in volūtate ↄfirmati fideles ac felices effecti\at in rōne illumiati vt ñ ſolū ↄgnoſcerēt res in ꝓprio genere ſꝫ etiā in arte hoc eſt in verbo·Accepūt inſuꝑ pfectōem in virtute opatiua ſiue exequant illaꝫ aſſumpto corꝑe ſiue alias·atqꝫ pfectōem in virtute ↄtemplatam qua quocūqꝫ mittant intra deum currunt

De cuſtodia angelorum· Capl'm ·xviij·

Angeli nobis ad cuſtodiā deputati tenent nos ſtantes ne cadamus·et cadentes nos adiuuant vt ſurgamus ne vnꝗ nos deſerūt etiā peccantes\quin ſp ſint parati auxiliari ſi velimus·Hoc tñ fallit in obſtinatis a quoꝝ cuſtodia deſiſtit angelꝰ actualr·Paratꝰ eſt tñ cuſtodire ſi redire velint qm̄ nunꝗ homo deſerit ex toto ab anglo Nota ꝙ xp̄s ſibi deputatū anglm habuit\et ſicut hebebit anticriſtus vnū·verꝫ tñ licet ꝓpter obſtinacōem ſuā non ſit habiturus ad pmocōꝫ habebit tñ ad accuſacōem·Effectus aūt angelice cuſtodie multiplex ē Primus eſt impedimenta boni et occaſiones peccandi remouere Exo· Mittam anglm p̄curſorem qui eijciat Jebuſeū robuſtum·Secundꝰ eſt temptacōes mittigare·Dañ·Angelus dñi deſcendens in for·Tercius ē ↄtra hoſtes viſibiles adiuuare Regū·Heliſeus vidit caſtra angeloꝝ ꝛc·Quartus eſt elimoſinas et orōnes noſtras deo pñtare et ꝑ nobis orare·Thobi·Qñ orabas cū lacrimis·Quintus viam oñdere·Thobias Ego ſanum ducā et redu·Sextus eſt in agendis docere·Zach·ij·De angelo qui inſtruxit eū de quatuor fabris·Septimus ſeipm et alia ſecreta reuelare·Thob·Ego ſum Raphael angelus · Octauꝰ eſt a pctis excitare·Act·iiij·Surge velociter·Nonus ad feruorē excitare·Regū· Surge grandis eīn reſtat tibi via·Decimꝰ eſt ↄſolari·Tho·Forti aīo eſto in ꝓximo eſt vt a deo cureris·Vndecimus eſt de peccato increpare·Judith·Dixit angelus ꝓplo iſrael\cur hoc feceſtis Duodecimꝰ eſt poteſtates ↄtrarias arcere ne tm̄ nocere valeant ꝗtum vellent·Tho· Qualr angelus Aſmodeū ligauit·Angeli nobis ſeruiūt ꝓpter tria ſcꝫ ꝓpter ruine ſue reparacōem·Hoies eīn ſaluandi intrabūt locū cadētiū angeloꝝ·Item ꝓpter meriti accidentalis cumulacōnem qd augent in eis vſqꝫ ad diem iudicij·Item ꝓpter amoris erga nos demonſtracōꝫ Dyoniſius attribuit angelo tres actus ſcꝫ purgare illuminare et pficere·Purgant itaqꝫ angeli amouendo fantaſmata ꝗ impediūt illuminacōem quā intendūt angeli facere in nobis ·Vñ tria remouēt ab aīa ſcꝫ ignorantiā et nubila fantaſiaꝝ ac opiniones falſas philophicaruꝫ rōnum reuelacōꝫ ↄtrariaꝝ·Illumināt vero aīam triplr ſcꝫ ad ſenſum

vt patet qñ manifeſtant aliquid in aſſumpto corpe. Item ad imagīna
cōem ſcʒ cū furioſitates q̄ p ſpm̄ aīalem et cerebrū eleuant̄ tranſmutāt
ī diuerſa fantaſmata. et hanc ptātē dyabolus etiā hʒ. Item ad intel-
lectum/et talis illuminacō ſolū pfecta eſt. Notandum aūt ꝙ angelus
non illuminat intellectū efficiendo ꝯgnicōem in aīa. qꝛ non poteſt in-
tellectui nouaʒ ſpēm imprimere. nec habitū noui lumīs excitare. ſʒ nec
eius intencōem quo vult conuertere. Hec em̄ tria requirūt̄ vt intelle-
ctus noſter aliquid intelligat. ſcʒ ſpēs qua ꝯgnoſcat̄. et lumen in quo
ꝯgnoſcat̄. ⁊ intencō qua ꝯuertat ſe intellectus ſup ſpēm Illuminat em̄
angelus intellectum noſtꝝ tm̄ excitando et diſponendo. et lumen diui
num in nos tranſfundendo Facit em̄ vt dictum eſt in fantaſia tranſmu
tacōem ſpecieꝝ ꝯponendo et diuidendo ſm̄ exigentiam rei quā vult
reuelare. Item irradiat lumen intellectus ſui ſup illas vt moueat intel
lectum noſtꝝ. Et ſic plura et ſubtiliora videri pn̄t in lumine duplicato
Item excitat intentionem anime aliquo motu vt ſe conuertat ſuper il
la fantaſmata abſtrahendo ab alijs. Perficiunt etiā. i. pmouēt ad me
lius. Utrum angelus incendere poſſit affectum humanum. Nota ꝙ
hoc tripliciter poteſt intelligi. ſcʒ vel efficiendo. vel mouendo. vel exci
tando vel adiuuando. Primo modo ſolus deus poteſt inflamare affe
ctum. Secundo modo ipm̄ deſideratum inflamat ad affectum. Tercio
modo poteſt angelus noſtꝝ incendere affectum. De iſtis habemus ex
emplum in naturis. qꝛ primo modo accendit ignis ligna. ſecūdo ligna
accendunt ignem. tercio qui ligna igni apponit ignem accendit. Diffe
rentia eſt inter immittere cogitacōem/et incendere/et mentem illumi-
nare. Quia cogitacōem immittere eſt/vt dicit Beda. Intus creare et
facere cogitacōem. Sʒ incendere ē cogitacōʒ iam factam inflamare. il
luminare vero eſt dare reuelacōem de aliquo oculto intelligibili.

De locutione angeloꝝ Capitulum. xix.

Verbum triplex eſt ſcʒ mentis oris et operis. Verbo mentis
loquitur deus angelis et econuerſo. Item deus anime/et ecō
uerſo. Item dyabolus deo cuius tn̄ intentio deum latere non poteſt.
Verbo autem oris loquitur homo homini. et angelus homini aſſump
to corpore. Sed verbo operis loquit̄ deus dyabolo/et angelus dya-
bolo. De locucōe itaqʒ angeloꝝ nota ꝙ angelus loquit̄ deo cū in mo-
tum amiracōnis ex viſis exurgit. vel cum affectus ſuos ei pn̄tat quos
tn̄ eum non latere minime dubitat. Angelus vero loquit̄ angelo men
tis ſue ſpēs oſtendēdo mediante quadaʒ illuminacōe ſpūali irradiāte
ab ipſo. et ſic loquūtur homines hoībus. ſcʒ maiores minoribus/⁊ ecō
uerſo. Item angelus facit aliquid coram angelo. quo facto intelligit
qđ ante non intelligebat. et oēs ſic loquunt̄ oībus/ſcʒ maiores inferio
ribus/et econuerſo. Item loquit̄ angelus angelo p ꝯgnicōnem diuini

lumīs ipm̄ inſtruendo. Sic nō loquūť omnes oībus nec oīa·ſed tm̄ ſupi
ores inferioribus de his que p diuinas theophanias pcepunt· Loqui
tur aūt angel9 homini dupľr· Primo mō verbo vocali·i·aſſumpto cor
pore\ſʒ tunc ſicut non pfert ſonum in organis materialibus ſm̄ natu=
ram ita nec circulariter immutat medium quēadmodum eſt in voce na
turali· Unde non auditur niſi ab illo ad quem ordinatur· Et eſt ſimile
in apparitionibus angelorum quos quidam vident et alij eque pximq̄
non vident\vt apparet in heliſeo et puero eius. Dicunt tñ aliqui ꝙ an
gelus nunꝙ̄ apparuit vel apparet·aut loquiť homini in ſubiecta crea=
tura· Sed intentionem ſiue ſimilitudinem ponit in oculo eius·vel in=
tentionem vocis ponit in aure illius\et ibi recipit ſenſus ↄmunis ſpe=
cies illas ac deinde puenīunt ad imaginacōem\poſt hoc ad intellectū
et hoc eſt ꝙ dicitur angelum apperere vel homini loqui. Secundo mō
loquitur per impreſſionem rerum ſenſibilium inſtrumento ymaginis
et ſic loquuntur vigilantibus et dormientibus· Loquitur etiam ange=
lus dyabolo ſpeciem ſui intellectus ei ſine aliqua illuminacōne oſten=
dendo· Item loquitur dyabolus homini dupliciter \ quia quandoqʒ
ſenſum immutando·et hoc vel ymaginem alicuius rei imprimendo in
ſtrumento viſus·vel obijciendo viſui ſimilitudinem alicuius rei· Secū
do loquitur dyabolus homini per impreſſionem rerum ſenſibilium in
ſtrumento ymaginis· Et hoc quandoqʒ facit vigilantib9· quandoqʒ
dormientibus·et ſic immittit cogitationem mali· Cogitationem vero
malam non poteſt immittere niſi que tantum per conſenſum mala fit·
Eſt etiam lucutio animārum\quia anima loquitur deo per deſideriuʒ
cuius affectiones nude ſunt oculis dei et aperte· Anima eciam ſimiľr
loquitur angelo·ſed hoc per voces corporis quas bene percipit ange
lus ſicut et alia ſenſibilia·vnde et anima exiſtens in corpore aliqua ſpe
ciali poteſtate loquendi non indiget ad angelos ſed hoc habebit exu
ta a corpore· Item anima loquitur dyabolo quia ſimilitudines affecti
onum imprimuntur ſenſibus ſiue carni vbi dyabolus legit eas·

De ſpecialibus nominibus angelorum· Capitulū·xx·

DE Michael Gabriel et Raphael· Sciendum ꝙ hec ſunt pro=
pria nomina angelorum·licet et interpretationes eorū et alijs
ſint communes· Sed eorum propria ſunt quia eis horꝝ noim interpre
tacōes ↄueniunt excellentius· Michael interpretať quis vt deus·hic ē
de ordīe principatuū· Et attribuunť ei quatuor·ſcʒ eſſe ꝑpoſitum para
diſi·i·eccľie\ſicut et olim fuit princeps ſinegoge· Itē deferre aīas in
padiſum\ſm̄ hoc intelligas ꝙ gľioſi9 deferat ꝙ̄ alij Itē pugnare cū
dracōe·i·dyabolo·vt in Apoc· Itē venire i adiutoriū pplo dei· Gabriel
·i·fortitudo dei·hic ē de ordīe archangľoꝝ ⁊ merito q2 mag̃ nūciauit
Raphael·i·medicina dei·⁊ ē de ordīe angľoꝝ q̄ vnā pſonā cuſtodiūt

¶ De caſu angelorum· Capl̃m ·xxi·

Omnes angelos fecit deus bonos non tm̃ ſummos ſed medios inter ſe ſummum bonum et bonum incõmutabile quod ē creatura ita ꝙ ſi ↄuerterent̃ ad amandū quod erat ſupra ſe aſcenderēt ad ſtatum gracie et glorie Si vero ↄuerterent̃ ad bonū ↄmutabile quod fuit infra ſe hocipſo ruerūt in malū culpe ⁊ pene quod non eſt dedecꝰ peccati ſine decore iuſticie.

¶ De ſpūali caſu angeloꝝ· Ca·xxij·

Caſus dyaboli fuit duplex ſcȝ ſpūalis et localis· Spiritualis quidem qꝛ cecidit de nature puritate ad impuritatē·de liberi arbitrij culmine ad bonum flexibile·de luce in tenebras·de ſciencia ad ignorantiam·de innocentia in culpā·de felicitate in penā · de dilectione in odium·Poſt caſum em̄ factus eſt impenitens et obſtinatus in malo·et excecatus a vero·et deordinatus in bono·et infirmatꝰ in virtute·⁊ excluſus a dei ↄtemplacōe·Preterea voluntas eius ĩpia ↄuerſa eſt homini ad odium et inuidiā·Vn̄ toto conamine mittit̃ ad eius ſubuerſionem ꝑ temptacōnem multiplicem · Intm̄ aūt excecatus eſt ꝙ potius vult eſſe ꝙ̄ non eſſe vt pugnet ↄtra deum·licet ex hoc ſciat ſibi ſꝑ malum euenire·qꝛ quolibet facto ſuo quod ex libero arbitrio ꝓcedit peccat mortal̃r·

¶ De locali caſu dyaboli· Capl̃m·xxiij·

Caſus etiā localis dyaboli fuit·vel quia in infernū· vel in aerē caliginoſum qui eſt in medio interſticio aeris\corruit· Demones em̄ non ſunt in ſuꝑiori parte aeris ne lumine gaudeāt.nec ſunt in parte inferiori\ne nimis contra nos ſeuiant·Vnde notandū eſt ꝙ in demonibus tria ſunt conſideranda ſcȝ natura officium et peccatū Et nature quidem conuenit locus ſummus·i·celum in quo tanꝙ̄ in loco congruo ſunt creati·⁊ poſtmodum in natura ſi ſtetiſſent perficiendi Officio vero qđ h̄nt exercendi hoīes ↄuenit locus medius·i·aer caliginoſuſ vbi et ſatis ꝓpinq̄ ſunt nobis ad tēptādū·⁊ tn̄ nō h̄nt lumē ad gaudendū·Sȝ pc̄tō ↄuenit locus infimus ſcȝ infernꝰ·Vnde demones poſt finē mūdi qn̄ ceſſat eoꝝ offm̄ detrudent̃ inſimul in infernū·Dicūt quidā ꝙ angl̃s ceciderit ſecūda die·ſȝ ↄmūior eſt opio ꝙ pria die ſubito poſt creacōȝ ſuā ceciderit·dꝛ ↄmūiter ꝙ decimꝰ chorꝰ angl̃oꝝ ceciderit·ſȝ hoc n̄ dꝛ ꝙ decē ordines angeloꝝ fuer̄t·ſȝ qꝛ tot de ſingl̃is ceciderīt ꝙ poterāt facere choꝝ vnū

¶ De reſtauracōe ruine angelice Ca·xxiiij

Angl̃oꝝ ruina reſtaurabit̃ ꝑ ſaluādos·dicit Aug· ꝙ tot hoīes ſaluabūt̃ quot demones ceciderīt· Sȝ Greg·dicit ꝙ tot hoīes ſaluabūt̃ quot angeli ꝑſtiterīt· Dixerīt etiā quidā ꝙ duo pietes erūt ī celo ſcȝ vnꝰ hoim\aliꝰ angl̃oꝝ·Et ꝙ ruina angl̃ica reſtaurabit̃ ꝑ virgīes·et de alio piete tot erūt ſaluādi quot in alio piete ſunt vgīes ⁊ angl̃i·

¶ Quare pc̄m̄ dyaboli ſit irremiſſibile· Ca·xxv

Quare pc̄m̄ dyabl̃i ſit irremiſſibile aſſignāt̃ plr̃ime rōes

Scđo ſuadēdo malū ſub ſpē boni vt peiorare ꝑ rebꝰ alterius ꝯſuādis Tercō diſuadēdo bonū tanq̄ nociuū\vt cū diſuadet bono viro religio nis ingreſſuz ne de hoc peniteat et egrediēs ꝯfundat̄.vt qn̄ diſuadet alicui orōez vel elimoſinā vt ꝑ hoc incurrat vanā glr̄iam Quarto diſua dendo malū vt ducat ad peius\vt qn̄ diſuadet intēperanciā in victu ⁊ ſomno vt inducat in indiſcretā abſtinenciā qđ peius eſt. Impedit̄ dya bolꝰ in effectu ſue malicie multis modis.qn̄qz ꝑ terminū ſue ꝑtāti ipo ſitum a deo. Itē qn̄qz ꝑ reſiſtenciā bonoꝝ ſpūum. Habet em̄ q̄libz aīa duos angelos.ſcz vnū bonū ad cuſtodiā.aliū malū ad exerciciū. Itē ꝑ arbitriū hoīs nō ꝯſentientis. Itē qn̄qz ꝓpter pc̄ti abhomīacōez\qꝛ de mones nobilioris nat̄e pc̄tā vilia deteſtant̄. Itē ꝓpter cautelā qn̄qz o mittit facere mala vt peiora fiāt.ſicut mō nō vexant excōīcatos vt ſen tencias tales minꝰ timeāt. Ꝓtꝫ virtꝰ in dyabolo temptādi minuat̄ qn̄ vincit̄. Diuerſe ſunt opiniones. Dicūt em̄ quidā ꝙ ſupatꝰ in vno vicio ip̄m victorē nō poſſit ampliꝰ tēptare de eodē vicio.ſz aliꝰ dyabolus p̄t Alij dicūt ꝙ ſupatꝰ ī vno vicio nlł̄m de illo p̄t ampliꝰ tēptare Orig. di cit\ꝙ ſuperatꝰ ab vno vicio neminem p̄t decetero temptare. Data eſt demonibꝰ poteſtas exercēdi magicas artes multiplici rōne Prīo ad fallēdū fallaces ſicͭ egipcios et ip̄os magos .vn̄ eciā ip̄i q̄ ꝑ mođ talē acturi ſunt q̄ diuinādo ꝓdicūt. Scđo ad mouēdū fideles ne ſcz tale q̄d ꝓ magno deſiderēt cū videāt eciā et malos facere hꝰmōi. Tercō ad ꝓ bandū et exercēdū paciēciā ſc̄tōꝝ

De lucifero ſpc̄al̄r Capl̄m.xxviij

D E lucifero ſciendū ꝙ fuerit de ſupmo ordīe ſupioris ierachie Ac in illo ordīe ſupmū gradū tenuit.cui tāq̄ principi de ſin gulis ordibus mag̃ mł̄titudo adheſit quos oēs ſecū traxit Lu cifer dictꝰ ē qꝛ p̄ ceteris luxit ſue pulcritudīs ꝯſideracō eū excecauit. Primū hoīem tēptauit et vicit.xp̄m tēptauit et victꝰ ē.ꝑtatem tūc ami ſit quā vltīs tēporibꝰ recuperabit.nūc religatꝰ in fine ſoluet̄. Peccatū luciferi fuit ꝙ ſe et ſuū.priuatū bonū excecatꝰ dilexit.de altitudīe hita ꝑſumpſit.ac ꝓpriam excellenciā ambiuit.ꝙ habiturꝰ erat ex ſe n̄ ab alio et ſine meritis habere voluit ſtare cū poſſz vſqzquo gr̄a oppoueret̄ no luit.dei ſilitudinē ꝯcupiuit.n̄ quidē imitacōis ſz ꝑtātis.i.ſubditos ha bere voluit et nulli ſubditꝰ eſſe ꝯcupiuit.

De anima quid ſit ſm̄ diffinitionem Capl̄m.xxix.

P Oſt naturā coporeā et incoporeā dicendū eſt de natura ex v triſqz ꝯpoſita. Sed prīo ex ꝑte mentis. Secūdo ex ꝑte copis. Tercō ex ꝑte totiꝰ hoīs. De aīa igit̄ videndū eſt.prīo quid ſit ſm̄ dif finicōem. Porro a quibuſdā ſanctis diffinit̄ vt ſpūs.a quibuſdam vt aīa.a quibuſdā vt ſpūs et aīa. Inq̄tum igit̄ aīa naturā hꝫ ſpūs diffi nit̄ ab alexandro in li.de motu cordis. Aīa eſt ſubſtātia incorꝑea intel lectualis illuminacōez a prīo vltīa relacōe ꝑceptiua. Ex hac diffinicōe

ↄgnoſcimus ꝙ ſpūs human⁹ qui eſt aīa inter oēs creaturāſ imediate
poſt angelos illuminacōis diuine ſit ꝑceptiuus· Aīa vero inꝙtū diffi·
nitur a Remigio\ eſt ſubſtātia incorporea regens corpus· Ex hac diffi
nicōe habem⁹ ꝙ aīa eſt quaſi corporis motor et rector· Item inꝙtum
diffinit̄ a phō in li· de aīa· Aīa eſt endelechia corꝑis phiſici organici
vitam hn̄tis in potentia· Endelechia dr̄ hic actus prim⁹ ſiue ꝑfectio·
Ex hac diffinicōe habet̄ ꝙ aīa vnibilis eſt copori\ non omni\ ſꝫ ſoli or
ganico et phiſico·i·naturalr̄ ad ſuſcepcōnem an̄ie naturalis diſpoſito·
Anima inꝙtū ſpūs ab Augu·ſic diffinit̄· Aīa eſt oīm ſimilitudo · hec
data eſt diffō ꝑ ↄpacōem aīe ad creaturas · Aīa em̄ ex ſua natura ad
ſuſcipiendas ſil̄itudines oīm reꝝ coporaliū et ſpūalium eſt apta· Iteꝫ
alia deſcripcō eſt talis· Aīa eſt dei forme ſpiracl̄m vite · Hec diffītio
ſumit̄ a Gen̄·ij·et dat̄ ſm̄ ꝙ aīa ↄparat̄ ad deum ꝑut non extra duce
vel ſeminali rōne ꝓpagat̄·ſed a deo corꝑi creando infundit̄ et infūdē·
do creatur· Item Gen̄·ſic diffinit aīam· Anima eſt ſpūs intellectualis
ad beatitudinem in ſe ⁊ in corꝑe ordinatus· Hec deſcripcō dat̄ in rela·
cōe aīe ad finem ſm̄ ꝙ nonſolū ſeꝑata beatificat̄ in ſe ſicut angelus·
ymo et in corpore glorificato ipſius beatitudo ampliatur

Quid ſit anima ſm̄ rem· Capl̄m ·xxx·

De aīa ſm̄ rē diuerſas vident̄ phī ſn̄ias ꝓtuliſſe· Plato em̄ di
cit aīam eē eſſentiā ſeipm̄ mouētē. Gen̄·dicit materiā ſe mouētē· Are·
Endelechiā· Pytag·armoniā·ypo·ſpūm tenuē· Radius·lucē· Democri
tus·ſpūm ↄpoſitū ex anthomis·ypart⁹·ↄpoſitū igneū vigorē· Perme
nides\ dicit eā eſſe ex terra et igne· Epicu·aūt ex aere et igne· Int̄ has
diuerſitates nos ſeqmur dcā ſanctoꝝ et katholicoꝝ mgr̄oꝝ· dicentiū
ꝙ aīa eſt ſpūalis ſubſtātia ⁊ rōalis ad viuificandū corp⁹ hūanū ex ni
hilo creata Creata eſt inꝙ aīa ꝑfectibilis ⁊ ipſcā ꝙtū ad ſciam ꝑ vir
tutes·ꝑfectiſſima tū ē ꝙtū ad potētias naalesEt qꝛ ī icorpea ē ſenſui
nō ē ſubiecta neqꝫ ſm̄ dimēſionē extēſiua· Quātitatē em̄ hꝫ aīa vt di·
cit Aug⁹·nō dimēſiuā ſꝫ ꝑtatiuā et ꝟtualē· Et qꝛ ſimplex eſt aīa· ideo
nec augm̄ti nec decremti ē ſuſceptiua·qꝛ nec in coꝑe maiori maior· nec
in minori minor repit̄· Sicut dicit Aug⁹ Multitudo quoqꝫ potentiaꝝ
in aīa n̄ pōit maioritatē in aīe naa·ſꝫ ml̄tiplicitatē effectuū· Aīa ē etiā
vita ꝑpetua ꝑ memoriā intelligētiā et volūtatē ad ymaginē dei facta
capax ꝟtutis vel vicij ſuſceptibilis pene vl̄ ꝑmij arbitrio libera·poten
tijs ⁊ hītib⁹ ac affectōib⁹ decorata·caret pōdere figura ⁊ colore\ paſſi
bilis eſt et imutabil̄·eo magna eſt quo capax eſt eternitatis· Eo recta
quo appetens bonitatis· Eo beata quo eſt particeps deitatis·

Quid ſit anima ſm̄ nomen· Capl̄m ·xxxi·

Anima dr̄ inꝙtū animat\ ſiue corpus viuificat· Mens inꝙtum
recolit· Anim⁹ dū vult· Ratio dū rectū iudicat· Sp̄s dū ſpirat·

Prima eſt quia ſm Augu· Nullo ſuggerēte peccauit idō nullo repāte
ꝓdibit· Scda rō qꝛ ſm Dam̄· ꝯtra deifformē intellectuʒ peccauit\ q̄to
aūt ē nobilior ꝯgnicō tāto peior ē error· ſuꝰ ſciens po·do·ꝛc· Tercia eſt
ſm eūdē Dam̄· Angl's nō ē ſuſceptibil' pn̄ie vn̄ nec venie· Quarta qꝛ ī
dyabolo extīcta ē ſmderiſis q̄tū ad boni ꝓmocōʒ Quīta eſt nat'a ſpūa
lis tm̄ ſemel ꝯtibilis ē eo ꝙ totā ſe ꝯuertat qd̄ hō nō facit \ qꝛ caro ſꝑ
repugnat ſpūi· Statꝰ mali angl'i triplex ē vt patere poterit ex p̄dictis·
pmꝰ ſcʒ īnocētie· ſecūdus culpe· tercius pene et miſerie

De proprietatibus demonum Capitulum· xxvj

D Emōes ſunt ſpūs īpuri\ hūani generis inimici\ mēte rōales· in
nequicia ſubtiles· nocēdi cupidi· ꝑ ſupbiā tumidi· ſꝑ in fraude noui· im
mutāt ſenſus· inq̄nāt affectꝰ· vigilātes turbāt· dormiētes ꝑ ſomnia in
q̄etāt· morbos infert· tēpeſtates ꝯcitāt· in lucis angl'os ſe trāſformant
ſꝑ infernū ſuū ſecū ꝑtāt· in ydolis ſibi diuinū cultū vſurpāt· ſup bonos
dn̄ari appetūt· magice artes ꝑ eos fiūt· bonis ad exercitiū dant'· ſꝑ fini
hoīs inſidiant'· Triplici acumīe ſcie vigent demones· Prīo ſubtilitate
nature\ et hoc ꝑ ꝯgnicōʒ veſptinā· Scdo expiētia tpm· Tercio reuela-
cōe ſpūum ſupnoꝝ· Prīo mō intelligūt nat'alia p̄ntia· ſcdo itelligūt na
turalia futura· tercio mō ꝯgnoſcūt et volūtaria · Multipl'r dyabolus
noīat' ꝑ qd̄ et ꝓprietates ſue ꝯgnoſcūt'· Vocat' em̄ dyabolus qd̄ inter-
pretat' defluēs qꝛ defluxit· i· corruit ſpūal'r ꝛ local'r vt dictū eſt· Grece
qꝫ interpretat' dyabolus clauſus ergaſtulo· et hoc ꝯuenit ſibi\ qꝛ nō ꝑ
mittit' tm̄ nocere q̄tū vellet· Preterea dyabolꝰ dr̄ a dya quod eſt duo
et bolos quod eſt morſellus qꝛ duo occidit ſcʒ corpꝰ ꝛ animā· Item vo
cat' demon· i· ſanguineꝰ· et hoc ꝓpter pctm̄· vel ſciens qꝛ viget triplici
ſcia\ vt dictū eſt· Item belial qd̄ interptat' abſqꝫ iugo vel abſqꝫ dn̄io·
qꝛ ꝑ poſſe pugnat ꝯtra eū cui deberet eſſe ſubiectꝰ· Itē beelzebub\ qd̄
interptat' vir muſcaꝝ· i· aīaꝝ peccātiū vl' peccatricū q̄ reliq̄rūt veꝝ ſpō
ſum· i· xp̄m Itē ſathanas· i· aduerſariꝰ· Pe· Aduerſariꝰ vr̄ dya· tāq̄ leo
cir· Itē vehemoth· i· beſtia qꝛ facit hoīes beſtiales Itē leuiathā· i· ad-
ditamētū eoꝝ q̄ pctis ꝑpctā tumulāt·

De malicia dyaboli ꝯtra nos· Ca· xxvij

D Yabl's nocet hoī multipl'r qꝛ ꝑ violētiā· et hoc q̄n̄ʒ
exteriꝰ corpꝰ ledēdo\ ſicut fecit Iob· q̄n̄ʒ intra mēbra ligando
ſicut eſt in obſeſſis· et ꝓpter hoc dat' puulis angl's bonꝰ ne dy-
abolꝰ in his ledat vl' excedat eos Itē nocet ꝑ impſſionē imaginū mala
ſuggerēdo· vl' ꝑ ꝯmocōʒ ſanguis ad pctm̄ occidēdo· vl' ſenſus exterio-
res ꝑ obiectōʒ falſaꝝ formaꝝ decipiēdo· De his et ſīlib' dicit Greg·
ꝙ dyabl's aut opprimēdo rapit\ aut inſidiādo circūuolat\ aut ſuadendo
blandit'\ aut minando terret\ aut deſperando frangit\ aut promittēdo
decipit Dyabolꝰ decipit hoīes quatuor mōis· prīo ſuadēdo bonū ſʒ hoc
ꝓpt' malū vt cū hoī ſuadʒ īſtabili īgreſſū religiōis vt pꝰ modū apoſtatʒ

vel qꝛ naturã ſpũalem hꝫ·ſenſus dũ ſentit·memoria dũ recordat᷑·volũ
tas dñ ꝯſentit·Hec noĩa diuerſa ſunt aĩe nõ ꝓpter entĩe ꝑlitatẽ ſꝫ ꝓpter
effectuũ et opacõnum multiplicitatẽ· Dicit᷑ etiã anĩa ab a qđ eſt ſine et
mene qđ eſt ſanguis/eo ꝙ ſit ſine ſanguĩe·Vel dꝛ ab a et mene qđ ẽ
tribuere/eo ꝙ aĩa vitã tribuat·

¶ De triplici anima·Capl'm· xxxij·

Actus aĩe triplex eſt/ſcꝫ vegetare/ſentire/ratiõari·Et ſm hoc
diſtinguit᷑ aĩe potẽtia tripl'r·ſcꝫ vegetabilis/ſenſibilis/ rõna
lis·De quibus Ambro·dicit·ꝙ aĩa vegetabilis appetit eſſe/
Senſibilis bene eſſe · Rationalis autem optime eſſe· Et ideo
nunꝗ̃ quieſcit quouſqꝫ optimo ꝯiungatur· ꝓpter hoc vi amoris ĩ deũ
mouet᷑ tãꝗ̃ ad centꝝ/vt in ipo ſumme delectet᷑ · Hee tres potentie in
diuerſis ſubiectis tres aĩe dici pñt·Nã aĩa vegetabilis eſt in plantis
ſenſibilis in brutis·rõalis in hoibus· In hoĩe aũt ꝑdicte tres aĩe vna
ſunt entia·ſꝫ drñt in potentijs·Nec obſtat ꝙ in hoĩe ſucceſſiue ac in di
uerſis tꝑibus manifeſtant᷑ Hec eñ eſt a vtute formata q̃ rõnabl'r pri⁹
diſponit ad vitã ꝗ̃ ad ſenſum·et pri⁹ ad ſenſum ꝗ̃ ad rõnem· ꝑſertim
cũ natura nõ ineſt/ſꝫ paulatim et ſucceſſiue opet᷑ Cũ aũt aĩa rõnalis in
fundit᷑ corpi tũc ꝑdicte potentie prĩo infundũt᷑ et nõ hñt actõnes ſuas
deinceps a vtute formatas ſꝫ ab ipa aĩa·Aĩa quoqꝫ primas duas po
tentias ſcꝫ vegetabilẽ et ſenſibilẽ exercet tm̃mõ in corpe·Terciã vo hꝫ
etiã exuta a corpe·Aĩa vegetabilis ⁊ ſenſibilis nõ dñt dici in hoĩe ſꝫ
potentie·Nec aĩa vegetabilis dicenda eſt aĩa in ſenſibili ſꝫ potentia/
Aĩa aũt vegetabilis in vegetabili dꝛ aĩa non potentia·

¶ De potentia anime vegetabilis· Capl'm·xxxiij·

Anima vegetabilis tres hꝫ potentias·ſcꝫ generatiuã/ nutriti
uam et augmentatiuã·Prima eſt ad ꝯſeruacõem ſpẽi · Secũda eſt ad
ꝯſeruacõem indiuidui·Tercia eſt ad ꝯſeruacõem ſeu ꝑfectõeꝫ ſubiecti
Virtuti eñ nutritiue quatuor deſeruiũt·ſcꝫ virtus attractiua que aſſu
mit neceſſaria in nutrimento Item digeſtiua que ſeparat conueniens
ab inconueniente in alimento Itẽ retentiua que cibũ tamdiu retinet in
vno loco donec debitã recipiat alteracõem· Item expulſiua q̃ expellit
qđ ſupfluũ ẽ in nutrimẽto·ſꝫ ante has oẽs eſt appetitiua·

¶ De potentijs apprehenſiuis anime· Capl'm xxxiiij·

Anima ſenſibilis duplicẽ hꝫ potentiã ſcꝫ apprehenſiuã et moti
uam·Apprehẽſiua diuidit᷑ in apphenſiuã deforis et in app·deint⁹ Vi
res apphẽſiue deforis ſunt quiqꝫ ſenſus ꝑticulares ſiue exteriores ſcꝫ
viſus ⁊c·Vires etiã app·deint⁹ ſunt quiqꝫ potẽtie iterioris aĩe ſenſibil'
qui ſunt ſenſus ꝯmunis/ymaginacõ/eſtimacõ/fantaſia / et memoria ·
Tradũt pypothetici omnes iſtas vires organicas eſſe·et ꝙ ꝑ inſtrumẽ
ta corpalia ſuas opationes ꝑficiunt eo ꝙ ſunt circa particularia tantũ
Omnis eñ forma ꝑticularis in materia aliqua eſt ꝗ̃ forma ſine omni·

materia acceptã vniuerſalis eſt circa ꝙ opatur intellectus· Iſta facile eſt videre in ſenſibus ꝑticularibus quoniam illi non apprehendunt niſi per rei ſenſibilis pñciam· De virtutibus autem interioribꝰ que ſunt ymaginacõ eſtimacõ fantaſia meõria idem eſt quoniaʒ in illis omibꝰ eſt apprehenſio forme ſingularis ſecundum ſitum principiũ eius ⁊ liniamenta ⁊ ꝙtitatem· Omnes iſte potentie paſſiue ſunt et paciuntur a formis et indiuiduis que ſunt pricipia ꝯgnicõis ſenſibilis· Sciendũ primo ꝙ nulla potencia apprehenſiua ſenſibilis retinʒ id quod apprehendit ymmo ꝙ vna apprehendit retinet alia· Notandum eciã eſt ꝙ alia eſt virtus que bene tenet· ⁊ alia que bene recipit· Illa q̃ bene teʒ ꝑficitur ſicco et frigido· Sed illa que bene recipit ꝑficitur humido·

¶ De ſenſibus ꝑticularibus Capitulum·xxxv·

SEnſus ꝑticularis in·v·diuiditur ſcʒ viſum auditũ guſtum odoratum et tactum · Qui in multis ꝯueniunt·et in multis differũt· Conueniunt enĩ quinqʒ ſenſus in hoc ꝙ ſunt vires paſſiue· Sentimus enim intra ſuſcipientes non extra mittẽtes· Senſibile poſitum ſupra ſenſum nõ ſenſitur· Omnes ſenſus ſunt ꝑceptibiles ſingulariũ non vniuerſalium· Ad quẽlibet ſenſum extendunt numeri duplices· Vnꝰ ad ſenciendum · et alter ad motum voluntarium ⁊c· In omni ſenſu oportet eſſe ꝓporcionẽ ſenſibilis ad ſenſum·quia in medijs delectantur· ⁊ in extremis corrumpuntur· Ad ſenciendum aliquit oportet eſſe obiectum pñs ⁊ medium deferens· ⁊ organum ſanum atqʒ ꝯueniens·et anime intentio actualis· Omnes ſenſus vnam habent originem ſcilicʒ ſenſum ꝯmunem a quo velud a centro q̃ſi linee quedam exeunt·differũt eciam ſenſus ꝑticulares in multis· Nam quilibet habet ſpeciale inſtrumentum· Differunt eciam in obiectis· Differũt medio differẽte quia tactus et guſtus habent eciam medium intrinſecũ·alij extrinſecũ Differunt apprehendendi velocitate·quia viſus citiſſime eciam remota apprehendit· Differunt ſitu quia viſus eſt ſupremus pꝰ auditus·deinde alij ſecundõ ordinem· Differũt vtilitate quia guſtus ⁊ tactus maxime ſunt neceſſarij ad ſeruacõem indiuidui eciam ſpẽi· Guſtus eciam diſcernit cibum quo ſeruatur a nociuo animal· Et tactus diſcernit ſua obiecta ſicut calidũʒ frigidum et hmõi vt animal declinet ad extrema talium q̃litatum ne corrupcionem incurrat Differunt eciam generalitate quia tactus generalior eſt cum non habeat organum determiatum ſed in omnibus membris ſit· differunt impreſſione intencione· Senſꝰ enim groſſiores fortius retinẽt ſuas impreſſiones·ſicut patet in tactu Nota ꝙ videmus viſu et oculõ·ſed differenter· Nam viſu videmus effectiue ſiue formaliter·ſed oculo videmus inſtrũentaliter· Eodẽ mõ dicendum eſt de auditu et guſtu ceteriſqʒ ſenſibus· Anima alienatur a ſenſibꝰ tripl̃r· Primo mõ in ſomno·ſed i extaſi magis·i morte tñ maxie

De ſenſu cõmuni. Caplm. xxxvi.

Senſus cõmunis eſt potentia que oĩm ſenſuum ꝑticularium ob
iecta apprehendit. Omnes enim ſenſus exteriores a ſenſu in-
teriori cõmuni velud a centro ꝑticulariter exeunt. et ſenſatorum
ſuorum ſimilitudines ad ſenſum cõmũez reducũt quo mediante de ſin-
gulorum ꝓprietatibus iudicant et diſcernũt. Vnde ſciendum ꝙ ſenſꝯ
cõmunis eſt fons ex quo omnis ſenſus oritur. et ad quem omĩs motus
ſenſibilium refertur ſicut ad vltimũ finem. Hec potentia quedam ha-
bet inq̃ztum ſenſus eſt. et quedam inq̃ztum cõmunis eſt. Inq̃ztum enĩ
ſenſus eſt habet recipe rerum ſpẽs ſine materia. et tñ pñti materia. In
q̃ztum autem cõmunis eſt habet duo. Quorum vnum eſt iudiciũ ſenſi-
bile ꝑ qđ apprehendimꝯ nos videre qñ videmus. et audire qñ audimꝯ
et ſic de aliis. Si enim iudicium hoc non eſſet in animalibus non ſatis
vtile eſſet videre et audire. et ſecundum alios ſenſus apprehendere.
Scđm eſt cõpare plura ſenſata dicendo vnũ eſſe dulce. et aliud dultiꝯ
et hoc ideo ſenſus cõmunis habet. quia ad ipſum referuntur omnium
ꝓpriorũ ſenſuum ſenſata. Hec virtus in anteriori ꝑtis cerebri ponitur
in loco vbi cõcurrunt nerui ſenſitiui quinq; ſenſuum. qui locus medullo-
ſus eſt et humidus

De ymaginatione. Caplm. xxxvii.

Virtus ymaginatiua eſt potẽtia apprehenſiua in qua ymagĩes
rerum ſenſibilium reſeruantur. Hec virtus plus abſtrahit q̃z
ſenſus quoniã ſenſus non accipit formam niſi pñte re. Iſta au
tem reſeruat formã eciam abſente re In hoc eciã ymaginacio differt a
ſenſu cõmuni qui preſentia rei exterioris indiget. ſicut ſenſus ꝑticula-
ris. Iſta virtus theſaurus formarum vocatur quoniam in ea ſicut di-
ctum eſt forme a particularibus ſenſibus recepte retinentur. et imobi
litantur. Hec potentia ordinatur in anteriori ꝑte cerebri. ſicut et ſenſꝯ
cõmunis. et hec maior eſt duricies ex firgiditate cerebri ꝓueniens vbi
et ymaginatiua retinet impreſſiones a ſenſu cõmuni receptas.

De eſtimatiua. Ca. xxxviii.

Eſtimatiua virtus eſt que a
forma acq̃ſita intencões elicit que ſenſu nõ ꝑcipiuntur ſecundũ
quã ouis fugit lupum. et lupus miſeretur nato ſuo. Hoc autẽ
non poſſet fieri niſi lupus haberet cõgnicionem huius indiuidui et ꝙ
hoc indiuiduũ eſt natus eius. ſicut ⁊ ouis apprehendit ſibi lupum no-
ciuum. Iſta vero non pñt diſcerni et ſciri ꝑ ſenſum. Eſtimatiua differt
ab ymaginatiua. quoniã ymago ſolũmodo retinet formaſ apprehẽſas
per ſenſum cõmunem et ad ymaginacionez ſolam non ſequitur affectꝯ
miſerie vel triſticie vel fuga vel inſecutio. Ad eſtimacõem autẽ ſtatim
ſeq̃tur ꝙlibet illorum. Vnde ſicut intellectus practicꝯ ſe habet ad ſpe
culatiuũ. ita ſe habet eſtimatiua ad ymaginatiuam. et ꝓpter hoc eſti-
matiua non penitus apprehenſiua eſt. ſed eciam motiua per hoc ꝙ de

terminat ad quid moueri debeat animal et a quo fugere Cum em̄ ani
mal mouetur ad cibum oportet imaginem cibi eſſe in animali· Sꝫ ima
ginatiua nō ſolum mouet ymo apprehendit·Oportet igiť animalia ha
bere eſtimacōem qua moueanť·Officium em̄ eſtimatiue eſt apprehen=
dere intentiones non quidem racōnis ſꝫ nature·Unde non apprehen·
dit quid ſit ſillaba vel nomen aut verbum\vel amiciciā vel inimiciciā·
ꝯmodum vel incomodū\ſicut dictum eſt · Hec virtus in prima parte
medie cellule cerebri poniť\q̄ calida ē ex motu mľtiplici ad ipam aīaꝫ

De fantaſia Capitulum xxxix

f Antaſia eſt potentia ꝯponens imagines cū imaginib⁹ ⁊ ima
gines cum intentionibus·et intencōes cū intencōibus·Cōpoīt
inquam fantaſia imagines cum imaginibus\vt eſt aliquid apprehende
re cū imaginibus\aliquid eſſe albū ⁊ nigrum\vel diuerſas formas cō
ponere\et fingere chimeras·Componit etiā imagines cū intencōibus
vt cū apprehendit ouis formā lupinā eſſe fugiendū·Componiť etiā in
tencōes cum intencōibus\vt patet in oue que apprehendit nato ſuo eē
prebenda vbera\et alienum repellendum·Per fantaſiam eſt maior co
gnitio que poteſt haberi in aīa ſenſibiliPer hanc em̄ non ſolum ſcit p̄
ſentia ſed etiā ſibi ꝓuidet in futuꝝ·per hanc em̄ quedam animalia fa
ciunt ſibi caſas·et de cibo ꝓuident ſibi in longinquū· Per hanc etiam
de illo ſcit ꝙ ſit idem·de alio ꝙ ſit aliud·et ſic de omni eo de quo ſen
tentia ꝓfertur ꝑ modū affirmacōis vel negacōis·Per hanc quoqꝫ vi
demus aīalia aliud eligere et aliud refutare Ad electōem aūt et refu
tacōem p̄exigitur ſentētia et diſcretio·Ideo multi dixerūt ꝙ fantaſia
eſt aliquid rōnis·ſꝫ dicimus non eſſe veram electōꝫ aīe ſenſibilis ſ̄m
aliquid ſiľe·Hoc aūt a vulgo vocať in homine cogitatiua· cū tñ ꝓprie
cogitare ſit rōnis·Fātaſia opať in ſomno ſicut in vigilia·ꝙ aūt in ſom
no res eſſe videnť pñtes·Hoc em̄ eſt ideo qꝛ fit reuerſio ad ſenſum cō
munem ·Iſta potentia qñ ꝯiuncta eſt rōni ſicut eſt in hoīe\tunc agēdi
accipit et opandi regimen a rōne artemSed qꝛ ratio diuerſificať ſ̄m
diuerſitatem eoꝝ de quibus ratiocinatio fit· Ideo opacōnes fantaſie
multiplicanť in hoīe valde·Ubi aūt fantaſia non eſt cum rōneꝑut eſt
in brutis tunc regiť ſolū ſ̄m inſtinctū nature·Et qꝛ natura vno mō eſt
in habentibus ſpēm vnā\ideo ꝯceptio fantaſie operať in talibus vno
mō Inde eſt ꝙ irundo facit nidum ſuū·Dixerūt quidā phī\ꝙ iſte vir
tutes in brutis potius aguntť a natura q̄ꝫ agunt·Sed in homīe potius
agunt q̄ꝫ aganť·qꝛ bruta mouenť ſ̄m impetum et impulſum appetitus
naturalis·motus aūt humani regľr ſ̄m regimen rōnis·Notādū ꝙ me
lancolici et infirmi ⁊ amentes hñt multas fantaſias\ ſꝫ hoc non eſt ex
illuſtracōe que fit ꝑ imagines reꝝ ſenbilium·ſꝫ ex paſſionib⁹ nať e ⁊ cō
verſione ſpirituū aſcendentiū ad cerebrū et caput turbantiū·Tales em̄

ſpūs diuerſaꝝ imaginū inuolucōnes faciunt et generant horribiles vi ſiones et concepcōes. Sciēdum ꝙ bruta citius recipiūt influxiōes pri mi motoris ꝙ hoīs. Sicut ptꝫ in formica que qn̄ cibum colligit infra tres dies non pluit. Et gallus cantum ꝑ tpe variat qꝛ mutacōem aure ex influxione primi motoris pnoſticāt. Huius dicti hec eſt rō. qm̄ ho mines multum occupanť circa conceptiones ſuas conferendo et dpo nendo ac diuidendo quare et influxiones primi motoris non ꝑcipiunt ſicut bruta que non ſic occupanť in ſuis ꝯcepcōnib9. nec ſm̄ illas opā tur ſiue ocupantur. ſed tantūmodo ſm̄ inſtinctum nature. Iſta vis ſcꝫ fantaſia plurimum impedit intellectum eo ꝙ nimis occupat animam compoſitione et diuiſione imaginum non ſolum acceptarum a ſenſib9 ſed etiam fictarum. Maxime aūt impedit intellectum quando aliquid de celeſtibus ꝛ de diuinis ei imprimitur. Et hoc eſt ideo quia concep tiones intellectus frequenter non ſunt ſimiles imaginibus et fictioni bus fantaſie. Fantaſia ponitur in medio medie celle cerebri tanꝙ cen trum inter imaginatiuam et memoratiuam. quia fantaſia conuertit ſe tā ſupra formas q̄s accepit imaginatiua ꝑ ſenſū ꝙ ſup intentiones q̄s reſeruat memoria. Et tunc illas formas et intentiones diuidit et com ponit.

De memoria Capitulum .xl.

Memoria eſt repoſitorium preteritorum. Reſeruat aūt memoria tam formas apud imaginatiuam repoſitas ꝙ intentiones per eſtimacōem a figuris rerum ellicitas. Anima per memoriam mediantibus rebus ſenſibilibus redit in ipſas res ſenſibiles que ſunt extra ipſam. Et ꝓpter hoc oportet actuꝫ memorie duas precedere ope rationes. Quaꝝ vna eſt hoc eſſe receptum . et hoc eſt operatio ſenſus communis. et in hoc memoria incipit. Secunda eſt hoc eſſe ꝯſeruatum apud nos quod fit per imaginatiuam. Oportet etiam ꝙ ante memoriā quedam virtus operetur que ex figuris rerum dicat rerum intencōes ſingulares. Cum igitur memoria vtrūqꝫ hoꝝ habeat / oportet in ipſa depictas eſſe tam figuras ꝙ intencōes. Ex quoꝝ compoſicōe ꝯpletur actus memorie. Differt imago et memoria. qꝛ hec ꝯſeruat ſpecies reꝝ illa ꝯſeruat intencōes ſpecieꝝ. In hoc etiā virtus imaginatiua differt a memoria / quia licet illa reſeruet imagines ſicut iſta. tn̄ memoria cō ponendo imagines cum intēcōnibus quas habet apud ſe repoſitas re fert illa ad res earum. Per memoriam em̄ fit reflexio ad rem ꝑ ſenſū prius acceptam. Sciendum quoqꝫ ꝙ memoria differt a reminiſcentia quia memoria diſtincte et diſcrete reuertiť ad res componendo inten tiones diſtinctas cum imaginibus. Reminiſcentia ſiue recordacō ē mo tus q̄ſi intercept9 et abſciſus ꝑ obliuionē. et eſt cū collacōe tpis et loci et hmōi. Remiſcentie em̄ motus nō eſt vniformis. ſꝫ cauſať ex plibus principijs circūſtantib9 illud cui9 ꝓprie eſt remiſcibilitas cū ſit pricipiū

multorum prius memoratorum. Cum enī ꝑ memoriam fiat rerum ap-
p̄henſio ꝙ eedem res prius fuerūt in ſe vel in aliis ſenſibus cognite/
Patet ꝙ ſi quis rem total'r eſt oblitus non p̄t ꝑ memoriam recordari
ſe eſſe oblitum. Sʒ ſi oblitus eſt in parte tūc ꝑ id qđ remanſit p̄t remi
niſci qn̄qʒ ſe ſciuiſſe ꝑ collacōem reminiſcentie. p̄t etiam ad id qđ obli-
tus fuerat redire cū eius adiutorio quod remanſit memorie. Alia eſt
dr̄ia inter memoriā ⁊ reminiſcentiā. qꝛ memoria mł'ta participāt aīalia
ſʒ remiſcentia ſoliꝰ eſt hōis qꝛ remiſcentia eſt quedā inueſtigacō q̄ ſine
ordinacōe rōnis non eſt ac ſine deliberacōne ꝑ que ancedens ordinat᷑
ad ꝯſequens. Sane cū quis remiſci uoluerit ea que non eo mō quo ꝑ
ſenſum ſʒ ꝑ intellectum apprehendit. hoc non fit ꝑ memoriā / qꝛ talia
memoria non reſeruat/ ſʒ intellectus ꝯuertit ſe ſuꝑ ea q̄ hʒ apud ſe et
ea reducit ad actum q̄ hʒ in habitu. Iſte aūt habitus remanet actual'r
apud intellectū poſſibilem qui eſt locus vniuerſaliū ſpēꝝ. vn̄ et vł'ia pri
us ſpeculata remanent apud ip̄m tanꝗ in loco ſue generacōis etiā qn̄
in actu illa non ꝯſiderat. Intellectus aūt poſſibilis ad has ſpēs quas
ſic hʒ apud ſe ꝯuertit᷑ vel ab eis auertit᷑ qn̄ uoluerit. Vltio no. ꝙ me-
moria ponit᷑ in poſteriori ꝑte cerebri. qui locꝰ ē ſiccꝰ ꝓpter neruos mo-
tiuos q̄ oriūt᷑ ex ipſo.

¶ De ſenſibili vi motiua. Caplm̄. xli.

Sequit᷑ de vi ſenſibili motiua. Hec mouet qn̄qʒ ſpūal'r qn̄qʒ cor
pal'r. Pr̄ia dr̄ appetitiua/et diuidit᷑ in appetitū ꝯcupiſcibilē et
iraſcibilē ꝑ q̄s appetit aīa bonū vł inſurgit ꝯtra malū. Ab his v̄o duo
bus ſcʒ ꝯcu. et iraſci. oriūt᷑ quatuor affectiōes ſcʒ gaudiū ſpes dolor ⁊
timor. Nam ſi pn̄s eſt quod ꝯcupiſcimus gaudemꝰ. ſi abſens eſt ſpera
mus. Simil'r ſi pn̄s eſt de quo iraſcimur dolemus. ſi abſens eſt time-
mus. Senſualitas etiā vis eſt aīe ſenſibilis motiue. et ad idem mouet
ad quod ꝯcupiſcibilis et iraſcibilis. Senſualitas em̄ ſꝑ appetit q̄ dele
ctabilia ſunt corpi/ac nociua refugit Differt tn̄ ſenſualitas a ꝯcupiſci
bili et iraſcibili. qꝛ ſenſualitas magis ꝯiungit᷑ corpi. et ſicut in brutis
ita et in hōie nulla lege ſtringit᷑ quin ſꝑ in appetitus reꝝ ad corpus ꝑ
tinentiū moueat᷑. Sed ꝯcupiſcibilis et iraſcibilis ꝯiungunt᷑ rōni ꝓut
ſunt in hōie frenāt᷑ rōe/ac regūt᷑ virtutibꝰ q̄ in ipſis fūdant᷑. Eſt em̄ tē
p̄atia in ꝯcupiſcibili. fortitudo in iraſcibili ⁊c. Sciendū ꝙ vis motiua
ſenſibilis q̄ mouet corpal'r ſic diuidit᷑ in virtutem naturalem vitalem
et animalem. Quaꝝ prima ſitum habet in epate in ꝓximo principio. tn̄
primū principium eſt cor. ſecunda in corde. tercia in capite. vt in ꝓximo
principio. cū primū principiū eſt cor. Virtus em̄ naturalis eſt motiua
humoꝝ. Vitalis eſt motiua pulſuū. Animalis eſt motiua membrorum
Dicimus igit᷑ ꝙ virtus naturalis eſt motiua humoꝝ mediantibꝰ ve-
nis arteriis q̄ radicant᷑ in epate ſm̄ Galie. Sʒ ſm̄ Areſto. in corde. ⁊
hoc ꝑ ſpūm naturalē. Eſt aūt ſpūs naturalis ſubſtātia ſubtilis ⁊ aerea

ex ebulitione ſanguinis ī epate vi caloris generata ī corde. hic ſan guinem ad ſingula membra impellit ex quo corpus vegetaꝛ. Virtus vitalis eſt motiua pulſuum mediantibus arterijs que radicantur in corde Spiritus autem vitalis eſt idem qui et naturalis\idem dico in ſubſtantia.ſed differens in virtute. Hic per arterias ad membra cor= pis ſe diffundens viuificat ipſum corpus tanꝙ inſtrumentum.Virtꝰ animalis eſt motiua membrorum mediantibus neruis qui radicantur in capite.et hoc ꝑ ſpiritum animalem Eſt autem ſpiritus animalis idē qui naturalis et vitalis.Sed animalis dicitur cum ad cerebrum deue nerit hic ceteris ſubtilior per neruos ad organa ſentiendi dirigiꝛ \ vt ſenſus et motus ſm locum exinde genereꝛ in corpore animalis.Circa vires iſtas deniqꝫ ſciendum ꝙ cum virtutes animales intenduntꝛ tūc naturales remittuntur.ꝓpter hoc in homine dedito ſtudio vel medita tionibus minus operatur virtus nutritiua.et generatia ⁊ augmētatia Ex quo patet ꝙ concupiſcētia carnis domatur in viro ſtudioſo. Unde ait Jero.Ama ſcientiam ſcripturarum et carnis vicia non amabis.ꝑte rea quando virtutes animales remittuntur naturales intenduntur.ſi cut patet in ſomno qui deſcribitur eſſe quies virtutum animalium cū intencōe naturaliū.

De potentijs anime racōnalis. Ca.xlij.

TRia ſunt in aīa\vt ait Phūs.potentie\habitus\ et paſſiones. Et potentie quidem ſunt īnate.Habitus aūt ſunt acquiſiti vel infuſi.Paſſiones vero ſunt innate vel illate.Habitus eñ ſunt acquiſiti\vt ptꝫ in ſcia et virtute pollitica Nam ex frequenti ſtudio ac quirit homo ſcientiam.Et ex frequenti beneagere fit homo bonus bo nitate virtutis pollitice.Sunt et habitus quandoqꝫ non per acquiſiti onem ſed ꝑ infuſionem.Sicut ſcientia fuit infuſa ſalomoni.et virtutes theologice conferunꝛ quottidie in baptiſmo paruulis.et etiam penitē tibus in iuſtificacōne Et ex actibus non generāꝛ tales habitꝰ ſꝫ potiꝰ econuerſo. Ex talibus habitibus eliciuntur boni actus ex potentijs. Unde in habitibus acquiſitis ſequitur. Quales ſunt actus tales ſunt et habitus.Sed in habitibus infuſis eſt contrarium.ſcꝫ Quales ſunt habitus tales ſunt et actus.Eſt tamē verum ꝙ habitus acquiſiti ſicut generantur per actus ita et generant actiones.ſed non meritorias in quantum tales paſſiones autem ſunt illate ab extrinſeco.Vocat auteꝫ Philoſophus paſſiones ipſas recepcōnes obiectorum. Sumuntur et aliter paſſiones vt dicantur affectiones\ſicut ſunt timor dolor ſpes et gaudium.

De diuiſione potentiaꝝ anime. Capłm xliij.

NUnc ad diuiſiones potentiārum anime accedamus. Phūs ergo diuidit principaliter anime potentias in cognitiuam et motiuam quas theologus appellat intellectum et affectū. Ip= ſum autem affectum intelligit voluntatem. Potentia etēī anime tunc

dr intellectus dū eſt apprehenſiua·et dicitur voluntas dum eſt motiua
Item quedam vires ſunt anime ſeparate a copore vt velle ⁊ intellige
re ſm quas anima non vtit̃ corpe ſed vtitur vtente corpe ſcʒ fantaſia
que ſic ſe habet ad intellectū vt color ad viſum·vt ait Phūs· Quedā
vero ſunt vires inſepabiles a corpore·vegetabiles et ſenſibiles et q̃tū
ad eſſentiam et q̃tum ad opacōem·Sed in hoīe ſeparant̃ iſte vires a
corpe q̃tum ad eſſentiam\licet aīa opacōnes eaꝝ exercere non poſſit
extra corpus· In brutis vero ſimpl'r pereūt q̃tum ad vtrunqʒ Itē aīa
potentias habet quaſdam ꝯmunes cum brutis\vt eſt ſenſualitas· ſen·
ſus ꝯmunis·ſenſus pticularis·imaginacō·eſtimacō·memoria·Quaſdā
aūt habet nō ꝯmunes cū illis\vt eſt racō·intellectus et hmōi· Itē aīa
vires habet quaſdam quo ad ſe\vt eſt racō·voluntas liberꝝ arbitrium
Quaſdam habet quibus corpi pmiſcet̃\vt eſt vis naturalis·vitalis a·
nimalis\de quibus ſupra dictū eſt·Ex iam dictis patet ꝙ potentie q̄·
dam ſunt organice\quedam non· Ex pdictis collige ꝙ anima rōnalis
oēs potentias hʒ aīe vegetabilis et ſenſibilis·ſʒ non inq̃tum rōnalis
Verꝝ inq̃tum rōnalis addit intellectum et liberꝝ arbitrium ac hmōi·
Et hoc eſt quod dicit Greg·Omnis\inquit\creature aliquid hʒ homo
Habet nanqʒ homo ꝯmune eſſe cum lapidibus·viuere cum arborib9·
ſentire cū aīalibus·intelligere cum angelis· Quicquid eñ virtutis et
nobilitatis hn̄t nature inferiores\hn̄t et ſupiores·ſed pfectiori modo\
Et quod pn̄t inferiores pn̄t et ſupiores\et nobiliori mō et pfectiori·
ꝓpter hoc manifeſtū eſt ꝙ oēs vires quibus ꝯmūicamus cum brutis
dint in ſpē put ſunt in nobis et in brutis· ¶ De potentijs ꝯgnitis·

Ca·xliiij

Quatuor aſſignant̃ differentie virtutis intellectiue
Prima aſſignat̃ ſm drām nature·ſic diuidit̃ intellect9 in agē
tem et poſſibilem·Secunda dat̃ ſm drām obiecti· ſic diuidit̃
intellectus in ſpeculatiuum et practicū· Tercia aſſignat̃ dīa ſm digni·
tatem ſic diuidit̃ rō in ptem ſupiorē et inferiorē·Quarta dat̃ differē
tia ſm ꝙ opatur ad actum·et ſic dicit̃ intellectus in habitu vl' in actu
In habitu quidem cū poteſt intelligere qn̄ vult· In actu vero cū actu
aliter ad intelligibile ſe ꝯuertit·Differentia vero intellect9 in effectu
et eius qui dicit̃ adeptus ſumitur ſm maiorem et minorem pfectionē
ipſius intellectus poſſibilis· Cum eñ intellectus poſſibilis recipit ſpe
cies cum lumine intellectus agentis\tunc intellectus dicit̃ in effectu ⁊
etiam in habitu·ſed cum idem intellectus recipit perfecte lumen intel·
lectus agentis ſm formalem ꝯiunctōnem tūc vocatur intellectus ade
ptus· Unde patet ꝙ intellectus in effectu et adeptus nō differunt re
ſed tantummō ratione·Diligenter autem notandum eſt ꝙ omnes dif
ferentie intellectus iam predicte ſumūtur vel ſm habitū vel ſm actū
vel ſm modū intelligidi·⁊ nulla ſumit̃ ſm diuiſionē potentie ꝯgnitie

niſi prima tm̄/ ſm̄ quā diuidit intellectus in agentem et poſſibilem

De modo cognoſcendi res. Capitulum .xlv.

Res ɔgnoſcit aliter deus/ aliter angelus/ aliter hō. Ipſe quo-
qȝ homo aliter ꝑ intellectum ipſum cognoſcit deum/ et aliter
creaturas. Intellectus vero diuinꝰ ɔgnoſcit res in ſeipſo .i. ꝑ ſeipſum.
Intellectus aūt angeli ɔgnoſcit res ꝑ ſpecies ſibi creatas que ſunt ſi-
militudo rei. Sȝ intellectus humanus cognoſcit res ꝑ ſpecies abſtra-
ctas a rebus ꝑticularibus ꝑ ſenſum prius cognitis. Unde ſciendū ꝙ
ſicut ſenſus cognoſcit res preſente obiecto/ ⁊ tn̄ cum appendicijs mate-
rie. ⁊ ſicut imaginatio ɔgnoſcit res abſente obiecto/ ita intellectus co-
gnoſcit ſine appendicijs materie ſub intentione vniuerſali. Anima igit̄
per intellectum aliqualiter attingit omnia. Cognoſcit enī deum ſupra
ſe. ⁊ ſe in ſe. ⁊ angelos iuxta ſe. ⁊ quicquid ambitu celi contietur infra
ſe. Quis ſit aūt modus cognoſcendi deum. nota ꝙ intellectus hūa-
nus non cognoſcit deum per abſtractionem ſicut alias res Et hoc ideo
eſt/ qr ſimilitudo abſtracta ſimplicior eſt illo a quo fit abſtractio. deo
autē nihil ſimplicius eſt Alia ratio eſt/ quia in abſtractione oportet eē
particulare ⁊ vniuerſale. Particulare quidem a quo fiat abſtractio.
Uniuerſale autem ſcȝ ipm̄ abſtractum. ſed nihil horum cadit in deum
Cognoſcitur ergo deus ſic naturali cognitione/ quia intellectus poſſi-
bilis informatus lumine intellectus agentiſ quod eſt ſimilitudo prime
lucis/ in hac ſimilitudine cognoſcit lumen primū. quod eſt deus. Sciē-
dum preterea ꝙ per ſenſum cognoſcimus particularia. ſed per intelle-
ctum vniuerſalia. ⁊ qn̄ ſe intellectus conuertit ad particulare vt ipſum
apprehendat/ tunc ſimilitudo abſtracta a ꝑticulari erit vniuerſalis ⁊ n̄
particularis. Item nihil venit ad intellectū niſi per ſenſum. Et hoc fit
duobus modis. ſcȝ vel ſimpliciter/ vel per accidens. Simpliciter qui-
dem vt cum intelligimus ſenſibilia prius per ſenſum apprehenſa. Per
accidens aūt vt quando intelligimus ſenſibilia per effectum. Notādū
etiam eſt ꝙ aliud eſt rem per cognitionem in intellectum venire Et ali-
ud eſt in re iam intellecta verſari. quia rerum cognitio per ſenſum ve-
nit in intellectum/ ſicut dictum eſt. Sed cum intellectus rem iam app-
hendit tunc delectatur ⁊ negociatur in illa etiam ſine ſenſus adminicu-
lo. Ad intelligendum iſta plenius nota vtrūqȝ verum eſſe ſcȝ ꝙ parti-
cularia ɔgnoſcūt̄ vl'ia. ⁊ econuerſo ꝑ vl'ia cognoſcūt̄ ꝑticularia. Iſtud
ptȝ ſic/ qr duplex eſt vniuerſale. Unum ꝓut eſt abſtractum. aliud con-
fuſum videlicet ſm̄ ꝙ ē in particulari Dicimus ergo ꝙ ad cognitionē
vniuerſalis abſtracti venimus per particularia. Sicut patet in pueris
in quibus prius operat̄ ſenſitiua ꝙ̄ intellectiua. qr prius cognoſcūt ꝑ-
ticularia per ſenſum. poſtea vniuerſalia per intellectum. Sicut enī phi-
loſophi inuenerunt modum argumentandi ꝑ inductionem/ quia ex mlt̄

tis ꝓpoſitionibus particularibus cõcluſerunt vnam vniuerſalẽ. hoc mõ Sortes eſt animal. plato eſt animal. cicero eſt animal. ⁊c̃. ergo omnis homo eſt animal. Econuerſo in vniuerſali confuſo\quoniã per tale vniuerſale venimus ad cognitionem particularium. Sicut patet qñ videmus hominem a remotis tunc enĩ non cognoſcitur niſi ſubſtantia corporea. Sed poſtea per motũ cernitur eſſe anima. dum vero magis appropinquat cernitur eſſe homo. tandem cognoſcitur eſſe petrus. Nota ꝙ ſm Philoſophum plura ſcire poſſumus. ſ3 vnum ſolum intelligere quoniam ſcire dicit habitum per quem plura ſcimus. Intelligere aũt dicit actum qui non poteſt eſſe in intellectum duplicatus. Intellectus autem ad vnum ſolum actualiter ſe poteſt conuertere. Et hoc patet qñ quis agit duos actus rationis ſimul vno tempore \ vnus eſſet intellectus\alius memorie ſiue conſuetudinis Verbigracia\aliquis dicit horas ⁊ cum hoc querit in libro concordantias vel numerat denarios. Vnum illorum ſc3 querere concordantias eſt actus intellectus. ſ3 aliꝰ ſc3 dicere horas eſt actus memorie. Sicut etiam animal brutũ ſine regimine intellectus vadit ad domum ad quam ſepe iuit. Item nota ꝙ ad intelligentiam rei non queritur preſentia rei intelligibilis ſed pñtia similitudinis eius tm̃. quia res non cognoſcitur per eſſentiam ſed ꝑ ſimilitudinem. Et inde eſt ꝙ intellectus apprehendit remota ſicut propinqua

De intellectu agente poſſibili. Capitulum. .xlvi.

Nunc de intellectu agente ⁊ poſſibili ſpecialr̃ eſt dicendũ Intellectus igit̃ agens eſt qui abſtrahit ſpecies ab imaginacõe ſiue fantaſia ⁊ ſua irradiacõe facit vniuerſales \ ac ponit eas in intellectu poſſibili. Nam ſicut ad viſum corporalez exigit̃ lux abſtrahens intentiones colorꝫ id eſt ſimilitudines a colorato. Et ponit eas ĩ aere non quidem ſm eſſentiam ſed ſm intentionem. i. ſimilitudinẽ. ſic intellectus agens qui eſt lux aĩe ponit ſpecies ſubtrãctas a fantaſia in intellectu poſſibili. non quidem actualiter\ſed ſm intentionem. Quare aũt inter imaginacõem ⁊ intellectum poſſibilem ſit potentia media q̃ abſtrahat ſc3 intellectus agens. ſed inter ſenſum cõmunem ⁊ imaginationem non ſit media potẽtia que abſtrahat. Hec eſt racõ. quia ſenſus cõmũis ⁊ imaginacõ ſunt eiuſdẽ aĩe potentie. ſc3 aĩe ſenſibilis. ſed imaginacõ ⁊ intellectꝰ poſſibilis nõ ſunt potẽtie eiuſdẽ ſpẽi. Quoniam altera eſt potentia aĩe ſenſibilis. altera aĩe rõnalis. Intellectꝰ aũt poſſibilis dicitur qꝛ pt̃ recipe tales ſpẽs ſ3 ñ dũ ſuſcepit eas. Cuiꝰ exẽplũ ẽ tabl'a nuda nullã hñs picturã pt̃ aũt hr̃e ꝙcũq3. Sane cũ ĩtellcũs poſſibil' tl'es ſpẽs recipit\tũc ſic hẽs. q̃. vocat̃ ĩtellcũs ĩ actu l' ĩ hitu. cũ vo illuſtrat̃ ml'titudie ſpẽꝝ ſcibiliũ tũc ẽ ĩtelcũs adeptꝰ. q̃l'r aũt iſte ſpẽs remaneãt in ĩtelcũ poſſi. vl' q̃l'r ad eas fiat ꝑ remiſcẽtiã reuerſio hẽs. q̃. d mẽoria Intl'cũs agẽs ⁊ poſſibil' dr̃ũt vt lux ⁊ illuĩatũ. l' ꝑficiẽs ⁊ ꝑfcibile. phũs

Intellectus agẽtis eſt omnia facere·ſʒ intellect⁹ poſſibilis eſt oĩa fieri

¶ De intellectu ſpeculatiuo et practico· Capl'm·xlvij

Sequitur de intellectu ſpeculatiuo et practico. qui ambo in cog
nicõne conſiſtunt·ſed in hoc differunt\quia intllectus ſpecula
tiu⁹ ɔgnoſcit verꝝ in rõne veri\practicus aũt ɔgnoſcit verꝝ in racõne
boni·Item ſpeculatiu⁹ intellectus vocatur ɔgnicõ ſpeculatiua· ſʒ pra·
cticus dicit̃ ɔgnicõ affectiua·Item finis ſpeculatiui eſt verꝝ· finis aũt
practici eſt opus Item ꝑ ſpeculatiuũ recte intelligimus·ſed ꝑ practicũ
recte viuimus·Itellectus practicus vocatur opatiuus·qꝛ dꝛ a praxis\
quod eſt opacõ·Iſte intellectus practicus diuidit̃ in ſinderiſim et ra·
tionem Ratio aũt diuidit̃ in partem inferiorem et ſupiorem·de quib⁹
ꝑ ordinem eſt dicendum·

¶ De racõne et ptib⁹ ipſi⁹· Ca·xlviij·

Ratio eſt vis aĩe non ſolum cognitiua ſed etiam motiua·Ratio
eñ cum iudicat aliquod eſſe bonum vel malum et ibi ſiſtit tũc
dicit̃ ɔgnitiua·Si aũt ꝓcedit amplius et iudicat eſſe bonum
vt fiat ſic eſt motiua·Si vero adhuc vlterius ꝓcedit et non ſolum iu·
dicat eſſe bonum vt fiat·ſꝫm etiaʒ illud appetit·ſic dꝛ eſſe liberꝝ arbitri
um·qm̃ liberꝝ arbitrium ɔprehendit racõnem et voluntatem·Ratio ſe
habet ad bonum particulare·et diuidit̃ in partem ſupiorem et inferio
rem·Supior pars diuinis et eternis intendit·inferior aũt de tranſito·
rijs iudicat et ea diſponit·Item ſupior ps accipit racões ꝑ leges di
uinas·vt hoc eſt faciendum quia deus precipit Pars aũt inferior acci
pit racões per leges humanas·vt hoc eſt faciendum quia honeſtum
eſt·vel ꝙ expedit reipublice·Item ſuperior pars racõis dicitur vis
que licet vſqʒ ad ɔtemplacõem eternorum ſe extendat·Differt tamen
ab intelligentia qm̃ intelligentia negociat̃ in eternis ꝑ modum intui·
tionis·Racõ aũt non ſic ſed ɔferendo et ratiocinando·Differt etiã rõ
alio modo ab intelltctu\qm̃ intellectus apprehendit eſſe rei abſolute\
racõ aũt cum collacõne vnius ad alterum Inferior vero pars rationis
dicitur mulier que quia circa res corporales verſatur cõiuncta eſt ſen
ſualitati et allicitur ſepe ab ea·Videt eñ ſemper porrigi ſibi pomum
id eſt illecebram vicinam

¶ De potentijs anime motiuis· Capitulum· xlix·

Virium motiuarum anime racõnalis talis eſt diuiſio· Diuidit̃
eñ vis motiua in impatiuam et conſiliatricem et affectiuam·
et conſiliatricem ſimul et affectiuam·Vis impatiua eſt liberum arbi·
trium et ſinderiſis·Conſiliatrix eſt ipſa racõ que diuiditur in partem
ſuperiorem et inferiorem·Vis affectiua eſt voluntas que diuiditur ĩ
thelisim et buliſim·Vis que ſimul conſiliatrix et effectiua eſt ipſe in·
tellectus practicus·

De voluntate· Capitulum· ·l·

I Nter dictas potentias primo dicendum eſt de voluntate que
inter motiuas eſt pcipua\cū ſit generalis motor oīm virium·
Cū em̄ intellect9 apprehēdit aliqd vt bonū· volūtas īpat ptutib9 affixis
ipis organis ſicut ē viſui ad vidēdū· auditui ad audiēdū· et ſic de alijs
ſenſibus· Silr in motu locali volūtas īpat vtuti aīali· et virtuti que eſt
in neruis et muſculis· et ita mouet ad ambulandū vel currendū\ ꝛ hu-
iuſmōi ſilia· Sz fallit iſtud in potēcijs aīe vegetabilis in quib9 volun
tas ſuū impiū nō exercet· Nutritia em̄ ꝛ generatiua et augmētatia nō
ſm noſtꝝ arbitriū ſz naturalr opanē Volūtas in duas ptes diuiditur
ſcz in thelisim et buliſim· i· volūtatem naturalē et deliberatiuā· qꝝ pri
ma ſcz volūtas naturalis dirigiē p ſinderesim· ſcda vo ſcz deliberatia
p rōnem· Notandū φ volūtas ꝓprie ꝛ ſtricte rōnabiliū eſt tm̄mō · ſed
large dr etiā eſſe et brutoꝝ· Impꝓpe vo et qſi methaphorice dr eē etiā
vegetabiliū· Vn̄ volūtas prio mō ſumpta ſcz put eſt rōnabiliū ꝓprie
volūtas dr· Scdo mō put volūtas brutoꝝ eſt vocaē deſideriū ꝓpe Ter
cio put volūtas eſt vegetabiliū vocaē appetitus· Inter potētias nulla
liberior eſt φ volūtas· q2 nec obligaē organo ſicut imaginacō eſtimacō
et hmōi· nec cogiē obiecto ſicut intellect9 cogiē vero vires affixe orga
nis imutanē neceſſario imutato organo quib9 oībus volūtas caret· vn̄
ait Aug9· φ nihil adeo in nr̄a ptāte eſt ſicut volūtas· Si aūt ſcire vo-
lueris qre volūtas nō cogaē bono ſicut intellect9 vero hec eſt racō· q2
circa pmū nihil ita bonū eſt φ n̄ aliqd īpfectōis habeat· ſz aliqd ita
vm eſt φ nihil falſitatis hz· vt ptz in hac ꝓpoſicōe· Quodlibz totū ma-
ius ē ſua pte· vn̄ tali vo cogiē intellcūs aſſentire· ſz volūtas nulli bono
creato cogiē adherere· Itē volūtas vidr cogi interdū p inordinatū ap
petitū put volūtas qn̄qz trahit ꝛ allicit hoīem vt bonū ſpernat incom
mutabile ꝛ reb9 mutabilib9 adhereat· ſz in hmōi coactōe libertas etiaz
quedā aſt· Vn̄ Aug9· Omne pctm̄ adeo voluntariū eſt φ ſi nō eſt vo
lūtariū nō eſt pctm̄·

De ſinderiſi· Caplm ·li·

h Ec nomē Sinderiſis vis eſt aīe motiua q̄ ſp nata eſt figi in ſu
perioribus\ naturalr mouēs ꝛ ſtimulās ad bonū ac abhorrēs ma
lū· ꝛ in iſtis nūφ errat\ neqz ſm ſinderiſim eſt peccare · Sciendū ē φ
ſinderiſis nō extinguiē totalr eciā in dyabolo ꝛ damnatis· remanet em̄
in illis aliqs act9 ei9· Sinderiſis em̄ qtum ad inſtinctum boni ꝛ qtū
ad diſplicentiā mali culpe abſolute aſiderate extincta eſt in dyabolo ꝛ
damnatis· ſm vero φ culpa apaē ad penā ſic non eſt in illis extincta
ſinderiſis· ꝛ in hūc modū remanet eis ad penā Iſa· vermis eoꝝ n̄ mo
rieē Habent em̄ diſplicentiam mali in collatione ad penam

De conſcientia· Capitulum· ·lij·

HOc nomen conſcientia componitur ab hac prepoſicōne cum et
hoc nomine ſcientia· Unde conſcientia dicit duo ſcꝫ ſcientiam
et ẜm hoc ꝯſcientia eſt habituſ naturalis non ſolum cognitiuus ſꝫ etiā
motiuus · Inclinat eñ animam ad ꝓſecutionem boni et fugam mali·
Alio mō ꝯſcientia dicit accepcōem ex parte rationis\quod notatur in
hac ꝑpoſicōe cum· Primo modo ſcꝫ ꝓut ꝯſcientia includit ſcientiā i ſe
habet ſe ſicut ſupius\et coniungitur ſinderiſi· et ſemper eſt recta· Se·
cundo modo coniungiẗ magis racōni · et ſic habet ſe ſicut ſupius· hoc
modo recipit errorem et ꝯturbacōem· In ꝯſcientia eñ ex pte inferiori
bene poteſt accidere error· Nam racō cui ꝯſcia ex pte inferiori iungiẗ
hꝫ verſari ſcꝫ circa pticularia· in quibus ſepe ꝯtingit errare· ſicut patet
in ſilogiſmo ꝯſcie\in quo ſinderiſis ꝓponit maiorem\ſic nullum maluꝫ
eſt faciendum· racō aſſumit minorem\ſcꝫ hoc eſt malum· conſcientia cō·
cludit· ergo non eſt faciendū· Circa primā non eſt error· ex hoc eſt fal·
ſitas in ꝯcluſione Cauēda eſt conſcia nimis larga et etiā nimis ſtricta
Nam prima generat pſumpcōem· ſecūda deſperacōem In prima dicit
ſepe malum bonū· ſecūda econuerſo bonū malū· Itē prima ſepe ſaluat
damnandū· ſecūda econuerſo damnat ſaluandū · Nota aliud eſt ꝯſcia
aliud timor conſciētie· Tunc eñ eſt conſcia qñ ſententiaẗ quis iudicat
aliquid eſſe faciendū vel vitandū· Contra talem conſcientiam facere
etiam ſi ſit erronea\peccatū eſt· Sed contra timorem conſciētie facere
non ſemper peccatum eſt · Quia talis timor non ſemper ex diffinitiua
ſententia racōnis per quam iudicet ſe teneri ad aliquid· Sed ex eo ꝙ
facillat inter dubia neſciens quid ſit melius vel ad quid teneaẗ potiꝰ
cum tñ non omitteret quicquid ſciret eſſe placitū diuīe volūtati De cō
ſciētia quoqꝫ ſciendū ꝙ qñqꝫ reſpicit ꝑteritū\qñqꝫ pñs\ qñqꝫ futurū·
Nam conſcia accuſat de ꝑterito· remurmurat de pñti· ꝑcauet de fuẗo·
Preterita nanqꝫ reſpicit vt qñ ꝯſcientia mentē de hoc qd̄ ſibi conſcia
repħendit ſicut eſt de malo cōmiſſo et bono omiſſo· Preſentia etiā re
ſpicit cōtradicendo eis cuiꝰp ſcientiam habuimꝰ oppoſitū· Fuẗa reſpiẗ
vt qñ inſtruit ⁊ ſtimulat mentem ad ea facienda vel vitanda ad q̄ ipa
ꝯſcientia iudicat nos teneri· ꝙ aūt ꝯſcientia ſe extendat vt dictum eſt
tā ad facta ꝙ faciēda pt colligi ex diffōibus ꝯſcie· q̄ tales ſunt · Dicit
Johañ· Dam̄· Conſcientia eſt lex intellectus noſtri Baſilius dicit eam
eſſe racōnale iudicatorium· Diffinicōes naturales et magiſtrales ſunt
iſte· Conſcia eſt ꝯgnitio ſuiipſiꝰ Itē ꝯſcia eſt habitꝰ animi agendorꝫ
⁊ nō agendoꝝ· Item ꝯſcia eſt habitus mentis boni et boni diſcreti·
Item conſcientia eſt credulitas ad aliquid faciendum vel non facien
dum animi deliberatio firmata Error conſcientie octo modis cauſatur
Primo ex ignorantia quādo ſcilicet neſcit quis quid ad eligendū vel
declinandū ſit De tali errore Paralippo· Cum ignoremus quid agere

debeamus hoc ſolū habem⁹ reſidui vt oculos noſtros dirigam⁹ ad te Secundo ex negligētia vt cū quis negligit ɔſciam diſcutere· vel ſi neſcit ſe expedire negligit tūc ab aliis querere · Tercio ex ſupbia vt qñ quis nō humiliat intellectum ſuū vt ſcȝ melioꝛib⁹ ꝛ ſapientioꝛib⁹ ſe velit credere· Contra quod Apl's Captiuātes omnē intellectū in obſequium xpi· Hoc eſt dicere ꝙ quilibet in credendis plus dȝ ɔſentire fidei ꝙ ſibi· et in agendis plus debet credere aliis ꝙ ſibi· Quarto ex ſingularitate qua homo ſequens ſenſum ꝓpꝛium non ɔfoꝛmat ſe aliis nec ſequitur vias ɔmunes· De his Numeri· Extrema caſtroꝝ ɔſumpſit ignis· Quinto ex affectu inoꝛdinato qui ſepe inclinat ɔſcientiā ad id qd homo tunc appetit· et ſic facit eam a ſua rectitudine deuiare· Sen· Perit omne iudicium cum res tranſit in affectum· Sexto ex puſillanimitate qua quis timet non timenda ſm rectum iudicium rationis· Iſa· Dicite puſillanimis ɔfoꝛtamini et nolite timere· Septio ex perplexitate qua homo ſe credit inter duo peccata poſitum eſſe quoꝝ alterꝝ ſit impoſſibile declinare· Sed ſciendum ꝙ pplexitas nihil eſt ſimpliciter· pt tñ aliquis eſſe perplexus ſm quid id eſt ſm erroneam ɔſcientiā / qua depoſita erit liberatus· Octauo ex humilitate et coꝛdis puritate· Grego· Bonarum mentium eſt ibi culpas agnoſcere vbi culpa non eſt· Erroꝛ pꝛimis ſeptem modis acceptus repꝛehēſibilis eſt· octauo vero laudabilis eſt· ymo nec erroꝛ debet dici· ſed humilis ſuoꝛum defectuum recognitio dūmō nō ſit nimia

¶ De opationibus anime· Ca· liii·

Anima ſm diuerſas potentias multas et diuerſas habet opationes· Ipſa eīn cognoſcit verum per intellectum ſpeculatiuū Affectat bonum per intellectum pꝛacticum· Diſcernit conferēdo inter bonum ꝛ malum verum ꝛ falſum p rationem· Diſcernit ſimul ꝛ eligit per liberum arbitrium· Conſentit per voluntatem Inuenit medium per ingenium· Stimulat ad bonum per ſinderiſim· Anima etiaȝ in actibus ſuis modum habet et oꝛdinem· Nam quod ſenſus percipit / imaginatio repꝛeſentat· cogitatio foꝛmat· ingenium inueſtigat· ratio iudicat· memoꝛia ſeruat intelligentia compꝛehendit / et ad ɔtemplationē adducit· Anima pꝛeterea ɔgnoſcit res pꝛeſentes p ſenſum · abſentes vero per imaginationem· Res autē immateriales p ſui pꝛeſentiam in ſemetipſa ac ſeipſam per reflexionem ſui ſupꝛa ſe habet ꝛ alios actus anima pertinentes ad coꝛpus / ſicut eſt vegetare p virtutem naturalē· ſentire per virtutem animalem· ꝛ viuificare per virtutem vitalem · de quibus omnibus dictum eſt ſupꝛa·

¶ De quantitate anime· Capitulum· liiii·

Anima / cum ſit ſimplex / non habet quantitatem dimenſiuam · ſed virtualem· Unde patet ꝙ anima ſm eſſentiam non eſt in toto coꝛpe ſȝ in pte coꝛpis determinata· ꝛ inde vtutē influit toti coꝛpi·

Et ad hoc Calcidius ponit exemplum in aranea que in medio tele ſue
reſidens ſentit quemlibet motū ſiue interius ſiue exterius in tela ſcm̄
Eodem mō aīa in centro cordis exiſtenſ ſine ſua defenſione totū corpꝰ
ſibi vnitum ſenſificat viuificat et mouet· Nec ꝯtra ſimplicitatē aīe eſt
ꝙ dicūt eſſe tres aīe ſcꝫ vegetabilis\ſenſibilis\rōnalis·cuiꝰ intellecti
ua ſupius eſt expreſſa·Anima quoqꝫ licet ſit ſimplex tn̄ ſm Boe·dīt ī
eo ꝙ eſt\et quo eſt·ſicut et angelus et omne quod creatū eſt·ꝗ omnia
dīnt ſm rōnem vniuerſalē et ꝑticularē·

¶ De morte aīe· Ca·lv·

Animam eſſe immortalē autoritate oñdit et rōne· Dicit in lib·
ſapie· Iuſtoꝝ aīe in manu dei ſunt·⁊ non tanget illos tor·ma·
Idem·Spes illoꝝ immortalitate plena eſt Item in euanglīo
Querent hoīes mortem et non inuenient Item Greg·loquit de malis
inferni ibi·Mors ſꝑ viuit·finis ſꝑ incipit· et defectus deficere neſcit·
Item Johañ·Qui manducat carnem meā et bibit ſang· meū hꝫ vi·e·
Oſtendit etiā aīe īmortalitatē ꝑ rōnes·Omnis nanqꝫ corrupcō cauſat
ex ꝯtrarietate·nihil aūt eſt quod aīe ſubſtātie ꝯtrariet·ꝑterea aīa ca·
pax eſt beatitudīs·Deus aūt\vt ait Augꝰ·ingēti libertate replet oēs
creaturas ꝑ captu eaꝝ·ergo ꝯfert aīe beatitudinem·ad beatitudinem
aūt ſpectat vita eterna·Preterea ſi aīa moreret cū corpe hō nō timere
tur mortuꝰ·ſicut nec lupus nec canis mortuꝰ · Ergo relinquit aliquid
viuens poſt mortem hoīs qđ timet Preterea cū deus iudex iuſtus ſit
ex iuſticia dei habebūt boni p̄mium\mali penā·Sꝫ hoc non fit in hoc
mūdo cū mali videant florere·Ducūt em̄ in bonis dies ſuos·Boni ṽo
tribulari·ergo fiet alibi·Hoc ergo nō p̄t eſſe niſi aīa ſit īmortalis·ꝑte
rea deus fecit animā ad imaginē et ſil'itudinem ſuā·ſꝫ deꝰ imortalis ē
ergo et anima·

¶ De libero arbitrio· Capl'm lvi·

Liber arbitriū\vt dicit Augꝰ·eſt facultas rōnis et volūtatis
qua eligit bonū gr̄a aſſiſtente·malū ṽo gr̄a deſiſtente In hac
diffinicōe ponit rō et volūtas ·Racō quidē vt ꝯſiliarius·vo·
luntas aūt vt impator·Nam racō dicit illud eſſe bonū vel malum·volū
tas aūt dicit fiat fiat·Nota ꝙ libertas liberi arbitrij eſt libera a coa
ctione ſufficienti·ſꝫ non libera a coactōe efficienti Nulla em̄ coactio ex
terior ſufficiens eſt cauſa vt aliquid fiat·licet qn̄qꝫ ſit efficiens·vt pa
tet in multis qui coacti ſunt negare xp̄m ꝑ tormn̄ta\qm̄ in hmōi coacta
eſt voluntas·Voluntas eſt\vt ait Augꝰ·qn̄ ṽo pc̄tōr trahit a gr̄a tūc
non deſtruit libertas arbitrij·qꝛ cecus vel feſſus vl' claudus in foueā
cadens qn̄ extrahit non fit hoc illo inuito··Libertas arbitrij triplex ē
ſcꝫ a neceſſitate a peccato a miſeria·Prima libertas eſt nature ſecūda
gr̄e·tercia gl'ie·Item prima eſt maloꝝ et bonoꝝ·ſecūda tm̄ bonoꝝ eſt
tercia eſt in celo regnantiū·Ex his pꝫ ꝙ libertas viatoꝝ eſt nolle vel
velle peccare·et etiā poſſe peccare· Sꝫ libertas in paradiſo fuit poſſe

non peccare ⁊ etiã non poſſe pturbare·Libertas vero patrie eſt nolle
⁊ ñ poſſe peccare·nec peccare·nec poſſe turbari· Ptʒ igiť ꝙ liberꝝ arbi
triũ liberiꝰ ẽ in bonis ꝙ̃ i maľ·qꝛ in bonis tm̃mõ fuitꝰ mifie·i maľ aũt
fuitꝰ mifie ⁊ pcti·ſʒ in pãa erit liberrimũ·qñ oĩs taľ ſeruitꝰ deſtrueť·
Nota ꝙ licet deus non poteſt malefacere ⁊ ſiľr angelꝰ ⁊ btẽ aĩe·tñ eſt
in eis liberꝝ arbitriũ·qꝛ bonũ eligũt ⁊ malum declinãt\non ex infirma
neceſſitate ſʒ libera volũtate·Eodẽ mõ dicẽdũ eſt de dyabolo ꝙ hʒ li
berꝝ arbitriũ·Bonũ t ñſp reſpuit·⁊ malũ eligit·ſʒ hoc nõ facit in eo vi
olenta coactio ſʒ voluntaria obſtinacõ·Liberꝝ arbitriũ hʒ ſe in qbuſdã
indĩnter ad bonũ ⁊ ad malũ·vt in primis pentibꝰ añ lapſum· In qbuſ
dam plus ſe hʒ ab malũ ꝙ̃ ad bonũ\vt in regeneratis ꝑ baptiſmũ In
quibuſdã ſe hʒ plus ad bonũ ꝙ̃ ad malũ\ vt in ſanctificatis in vtero·
In quibuſdã neceſſario ſe hʒ ad malũ\vt in infidelibꝰ ñ regeneratis·
In quibuſdã nccrio ſe hʒ ad bonũ\ vt in ꝯfirmatis ſicut fuit btã vgo·
poſt ꝯcepcõem filij·

De natura corpis humani· Ca·lvij·

HOmo\grece anthropos dr̃ q̃ſi arbor inuerſa·hʒ em̃ caput cum
capillis ad modũ radicis·brachia vo cũ cruribꝰ ſunt q̃ſi remi·
Solꝰ etiã hõ eſt lõgi ⁊ lati corpis·Solus quoqʒ hõ eſt erecti
corpis·Et hꝰ rõ duplex eſt ſcʒ naturalis ⁊ moralis·Naturalis quidem
rõ ẽ qꝛ in alijs aĩalibꝰ habũdat in capite materia terrea deprimẽs ⁊ de
ficit calor erigens\qđ nõ eſt in hoĩe·Eſt ⁊ rõ moralis vt ſcʒ rectitudo
ſtature corpalis atteſteť rectitudinẽ mentis ſurſum ad celeſtia tenden
tis·Accñа em̃ aĩe trãſmutãt corpus·qꝛ forma delectabilis imaginatia
mouet corpus ſicut ⁊ triſtabilis·Et ideo dicit Auiceñ·ꝙ multũ triſtis
ac leprã timens erit qñqʒ leproſus·Sic etiã econuerſo ꝙ corpis paſſi
ones redundãt in hoĩe ꝯturbacõem·ſicut ptʒ in ſomno· Item ptes cor
pis humani hñt ſiľitudinẽ totiꝰ mundi·qꝛ tãta eſt diſtantia inter extre
mitates duorꝝ longorꝝ digitorꝝ vtriuſqʒ manꝰ q̃ta eſt a vertice capitiſ
vſqʒ ad plantã pedis·ſicut eſt tanta diſtantia a centro capitis ad oppo
ſitũ tropitũ in celo q̃ta eſt ab oriente in ocidentẽ·Corpus humanũ ex
quatuor ꝯpoſitum eſt elemẽtis·ſʒ apparet terra in oſſibꝰ ⁊ carne ·aqua
vero in humoribus ſcʒ ſanguĩe flegmate colora ⁊ melancolia· Itẽ aer
ꝯtineť in pulmone\⁊ hoc patet ex eo qꝛ ſp eſt in motu Nam pulmo vẽ
tilabꝝ cordis eſt\ne nimio calore diſſoluať· Itẽ ignis ꝯtineť in corde·
⁊ ideo inferiꝰ latum eſt ⁊ ſupacutum·quã formã ignis retinet·Mẽbra
corpis triplicia ſunt·Sunt em̃ q̃dã radicalia vt epar cor cerebꝝ geni
talia·Inter que tria pãa ſunt de eſſe indiuidui·In quibus\vt dictũ ẽ·
ſedem hʒ ſpũs naturalis vitalis ⁊ aĩalis·Sed mẽbra genitalia ſunt\
ad ꝯſeruacõem ſpẽi·Alia ſunt membra deſeruientia\vt vene arterie ⁊
nerui·p que vehiť ille triplex ſpũs·vt habeť·ſ·Tercio mõ dicunť mẽ
bra officialia\ſicut manꝰ pedes ⁊ hmõi Sunt etiã mẽbra tã artificialiť

ordĩata vt mutuo ſibi deſeruiant Nam ſupiora inferiorib⁹ admiſtrãt
gubernacõꝫ vt ptꝫ in oculis. Item inferiora ꝑbent ſupiorib⁹ ſuptacõꝫ.
vt ptꝫ in pedibus ⁊ crurib⁹ q totũ pondus alioꝝ membroꝝ ſuſtinent.
Itẽ media impꝑtiunt vtriſqꝫ defenſionẽ ⁊ neceſſarioꝝ ꝯquiſicõꝫ vt ptꝫ
manib⁹ ⁊ brachijs. Item ſic ſunt ordiata vt mutuo ſibi ꝯdoleãt omĩa
membra. Si em̃ vnũ dolet membꝝ ꝯdolent oĩa membra. ⁊ hoc ẽꝑpter
ꝯnexionẽ ⁊ colligacõꝫ. Itẽ ſic ordinata ſunt vt vnũ mẽbꝝ in ꝑiculis ꝓ
alio ſe exponit. vt ptꝫ in capite ꝓ cui⁹ defenſione alia mẽbra ꝑiculis ſe
exponũt. Item qñ vnũ membꝝ deficit alia defcm̃ ei⁹ ſupplent. Vñ vi-
demus aliquos carentes manib⁹ cũ pedib⁹ mãducare. ⁊ alios carẽtes
pedibus cũ manibus ambulare. Item magn⁹ dolor in vno mẽbro facit
minorẽ in alio nõ ſentire. Item membra quoꝝ mot⁹ ſubeſt libero arbi
trio tam ꝓmptã ſeruãt obedientiã vt impiũ voluntatis ⁊ executionem
opis q̃ſi nulla hora videat. Et hanc obñtiam videmus ſeruare oculũ
in vidẽdo ⁊ liguã in loquẽdo. os in ꝯmedẽdo. man⁹ in opãdo. ⁊ hmõi.

De phiſonomia. Capitulum. .lviij.

Diuerſe mẽbroꝝ diſpoſicões ſcḋm artẽ phiſonomie diuerſos af
fectus ⁊ mores indicant in hoĩe Non ꝙ iſta ſigna nccitatẽ im
ponãt moribus hoĩm ſꝫ oñdunt inclinacõem nature. que tñ retineri ꝑt
freno rõnis. Sequamur igit̃ in hac arte magnos h⁹ artis autores ſcꝫ
Areſt. Auicen̄. Conſtã. Philomonem. Loxũ ⁊ Pallemonẽ incipientes
a ꝯplexionibus. Igit̃ melancolicos triſtes ⁊ graues dicim⁹. Sangui
neos aũt oppoſita hoꝝ videm⁹ hẽe. Item colerici faciles ſunt ad iras.
Et flegmatici ſunt pigri ⁊ ſomnolenti. Phiſonomie ſexus eſt ꝙ maſcu
linus anim⁹ vehemens eſt ad impetus. ſtudioſus ⁊ animoſus. Femine
aũt miſericordes ſunt ⁊ timide. Capilli etiã molles ⁊ rare ebes inge
nium pce locũt. Item capilli criſpi ꝓnũciãt timidũ ⁊ lucri cupidum
Item capilli depꝛeſſi nimiũ ⁊ fronti iminentes veꝝ declarant aĩm. Et
his ꝯcordat capitis vꝛſmi capillatura. Itẽ capilli flaui ⁊ craſſi ⁊ albi
indicãt indociles. Capilli vero ſubnigri ſi ſint moderate tenues mo-
res indicãt bonos ⁊ bonam hoĩs ꝯplexionẽ ⁊ ꝯpoſicõem. Caput ni-
mis magnũ ſtudiũ indicat. Caput aũt globoſũm breue eſt ſine ſapiã ⁊
memoria. Item caput hũile ſupi⁹ ⁊ q̃ſi planũ inſolertie ⁊ diſſolucõis
dat iudiciũ. Itẽ caput oblongũ aliq̃tulũ ⁊ malleo ſilẽ hoĩem circũſpe
ctũ iudicat ac ꝓuidũ. Frons anguſta nimiũ indocilẽ ⁊ voracẽ declarat
Lata vo ꝑuitatẽ ſignificat diſcrecõis. Itẽ rotũda deſignat iracũdiã.
Itẽ humilis ⁊ dimiſſa ſignificat verecundiã ⁊ nõ admittentẽ turpia.
Item quadrata ⁊ moderate magnitudinis magne ſapie ⁊ magnani-
mitatis eſt iudiciũ. Supcilia artualia vſqꝫ ꝯiungant ad curuũ naſi ſi-
gnant ſubtilẽ ⁊ ſtudioſum in oĩbus opib⁹ ſuis. Si aũt ibidẽ coeũt tri-
ſtem hoĩem paꝝ ſapientẽ demõſtrant. Si vo artuoſitas ad timpa. et

ad ginꝑoſitatem generaꝝ ſignificat negligentem· Itē ſupcilia ſi ſint lon
goꝝ ⁊ tumultoꝝ piloꝝ ſignificāt ferum magna meditantē Oculi qui
tanꝗ guttule nitoris nitite relucēt mores ꝯpoſitos iudicāt·qn̄ vero va
rie mouent̄ oculi vt mō curiāt mō quieſcant ſignificant mala reuolui
iam in animo\ſed non dum eſſe perpetrata· Oculi glauci ſplendore tn̄
micante ſignificant audacem ⁊ peruigilem ad maliciā Oculi magni tre
mentes ⁊ obſcuri deſignant vini potatorē\⁊ intemꝑantiam veneris·O
culi puri nigri deſignant imbecillem ⁊ ſine virtute animi\⁊ lucri cupi=
dum· qn̄ aūt guttule rubentes aliꝗtulū ibi ſunt\⁊ tn̄ nigri apparent\
ſignificant animū iuſtum ꝓbum ⁊ ingenioſum·Ubi aūt in nigris ocul'
guttule vehementer rubeant\⁊ aliꝗtulum tendant ad quadraturam
quedam ſint palide\quedam glauce ⁊ circuli qui forinſecus ambiunt\
pupille ſint ſanguinolente·⁊ ſint magni oculi·⁊ nitor pupille moueat̄·
vt mouetur palpebra tales inꝗtum oculi ſignificant aīm qui omnem
excedat morē feraꝝ Quicquid eñ nephandoꝝ cogitacōem cogitari pt
talibus oculis ꝑpetrabile eſt·nec etiā a domiſtico ceſſabunt ſanguine·
Oculi nimium prominentes rubicundū ⁊ parui linguam declarāt affre
natam ⁊ corpus inſtabile·Oculi acriter intuētes\ſi ſint humidi indicāt
hominem verecundum ⁊ veridicum ac in agendis velocem ꝓuidum·
Oculi qui frequenter claudunt̄ atqꝫ reſerant̄ timidum atqꝫ inbecilleꝫ
declarant·Oculi multe apitionis ſignificant ſtulticiam ⁊ inuerecundiā
Si aūt multe clauſure fuerint\ſignificant mollem ⁊ inconſtantē in om
nibus factis ſuis·Aures prominentes\⁊ valde magne ſignificant ſoli
ditatem ⁊ garrulīditatē ⁊ imprudentiā·ſed valde parue malignitatis
ſunt indicium·Aures rotunde nimium indocilē ſignificāt·Aures oblō
ge ⁊ anguſte inuidie ſigna ſunt Aures iacentes ⁊ ſupra caput applica
te pigritiam deſignant·Gene craſſe deſignant ignauiā ⁊ violentiam·
nimium aūt tenues malignitatem·Gene rotunde inuidie arguunt̄ Na
res patule alacritatis ⁊ fortitudinis dant indiciū·Longe vero tenues
mobilitatis ſignum hn̄t·Narū aūt pars que iuxta frōtem eſt· Si nec
alta nec humili ſed equali linea deſcendat\virile ſignū eſt·⁊ conſtanti
am demonſtrat ac prudentiam·Nares minores debite furibus aſſig=
nantur·Omnis vultus cum plenus eſt ⁊ craſſus ignauum ⁊ voluptati=
bus deditum ſignat·Uultus dependens cogitatorem ⁊ ſubdolum in=
dicat·Labia tenua in ore maiori·ſi ſupius labium aliquātulū exuperet
ſup inferius magnanimū indicat ⁊ fortē·Tenua vero labia parui oris
imbecillem aīm ⁊ verſutum ſignant·Labia cū ſoluta ab ore aliquātulū
dependūt inertem demonſtrant·Nam in aſinis ⁊ equis antiquis hoc
ſignum inuenit̄·Os paruum conuenit tam vultibus muliebribus anis
ꝗ effeminatis·Os quod vltra modū ꝓtendit ſeu dilatatur voracē indi
cat ⁊ immitē ⁊ impiū·Talis eñ oris rictus marinis beſtijs ⁊ mōſtris

dnuenit. Mentum prolixum aliquantulum demonſtrat minus iracun-
dum ⁊ minus perturbatum. Qui paruum ⁊ breue mentum habent im-
mites ſunt ⁊ inuidi. Hos em̄ Plato ad ſerpentes referebat. Ptilius
mentum eſt ſm̄ aliud dmenſuratum ad quadraturam accedens. Men
tum ſi longe improlixum diſtentat᷑ \ dolorem aſſuetum oſtendit. Vox
exiſtens ſimile voci ouium aut capraꝝ ſtulticie habet indicium. Qui
autem in modum auium vocem intendunt defacile fiūt leues. Vox te-
nuis ⁊ quaſi lugubris triſtem indicat ⁊ ſuſpicioſum. Quoꝝ vox incur-
rit nares ita vt nares conſonant mendaces ſunt ⁊ maliuoli \ ⁊ malis a
lienis gaudentes. Ceruix longa ⁊ tenuis ſignificat eum qui maligna
meditat᷑. Ceruix rotunda ꝓbat virtutem animi ⁊ coporis humilitatē
Ceruix breuis indicium eſt eius qui cum tenacitate audax eſt. Ceruix
nimis erecta inſolentem ⁊ contumacem oſtendit. Pectus quod multis
carnibus contextum eſt indociles indicat ⁊ ingratos Pectus quod lō
gius eſt ꝙ venter prudentē indicat. Pect9 ſi cū vētre nimietate piloꝝ
tegatur ſignificat hominem inſtabilem ⁊ animum ſine religione ac pi
etate. Cum aūt ſolus pectus capillos prefert animoſum deſignat Hu
meri tenues ⁊ qui in acumen erecti ſunt inſidioſum indicant hominē
Brachia qn̄ in tanta plixitate extenduntur vt recto corpore extremi-
tates medij digiti appropinquat ad genu licet forte mēſurat᷑ quatuor
digitorum deficiat abiles oſtendit homines ⁊ fortes. Cum autem pli
xitas hec ad femur deſinit \ vel parum vltra. declarat homines mali-
uolos ⁊ malis alienis gaudentes. Manus nimiū breues ⁊ exigue for
tes demonſtrant ⁊ ſagaces Craſſe manus ſi digitos breues vltra mo
dum habeant declarāt tergiuerſorem inſidioſum ⁊ furem. Manus in-
torte ⁊ tenues loquacem ſignificant ⁊ foracem. Vngues albi plani et
molles ac tenues ac obrubentes ⁊ bene perlucidi optimum ingenium
indicant ⁊ rapaces. Vngues inflexi ⁊ curui imprudentes deſignant ⁊
rapaces. Vngues breues nimium declarāt malignum. Digiti collecti
⁊ conglobati auarum dicunt ⁊ malignum. Digiti parui ⁊ tenues ſtul-
tum demonſtrant. Digiti vero parui ⁊ craſſi inuidum indicant ⁊ auda
cem. Latera tenua ⁊ anguſta ⁊ depreſſa timiditatem indicant Latera
referta carnibus ⁊ dura oſtendunt hominem indocilem. Hec em̄ ad ra
nas \ ſm̄ Platonem \ referuntur. Pars cruris que ſub genu eſt. ⁊ voca
tur ſura quando plena eſt ⁊ quaſi grauida intemperatum hominem ſi
gnificat ⁊ imprudentem. Moles ſure effeminatis aſſignantur. Pedes
craſſi ⁊ breues valde infirmum ſignificant hominem. Pedes nimium
prolixi ad hominem doloſum referuntur. Pedes pertenues ⁊ breues
producunt hominem malignum. Qui longis paſſibus incedunt mag-
nanimi eſſe ſolent ⁊ efficaces. Qui celeriter incedendo ſe comprimit ⁊
vultum deducit atq; totum corpus complicat ſignat inuidum ⁊ pcum

ꝛ verſutum·Qui breues paſſus habet eiſdem accellerat malignus eſſe dicitur ꝛ imbecillis·Color cutis niger verſutum indicat· Color albus rubens fortes ꝛ animoſos oſtendit· Color albus vehementer cū pallore defectum virtutis ſignificat ex nimia victoria flegmatis· Color ignitus lucentibus oculis ad inſaniam vergit· Color medius inter album ꝛ nigrum qui declinat in brunum\ſi clarus eſt oſtendit virum ignei boni ꝛ bonorum morum

¶Regule generales phiſonomie· Capitulum ·lix·

Generaliter igitur tenendum eſt ꝙ membra que in proporciōe ſunt naturali quo ad figuram\colorem\quantitatem\ſitū motum indicant bonam mentis habitudinem naturalem· Membra vero que peruerſa ſunt\figura\quantitate\ſitu\motu\qualitate\peruerſam mentem indicant·Preterea Plato dicit\ꝙ quecūqȝ ſimilitudo aīaliū\ in hominibus eſt\tales homines etiam talia imitantꝰ mores·Notandūȝ inſuper ꝙ licet per ſigna membrorum naturalium mores hominū ꝯgnoſcantur·non tñ imponunt neceſſitatem·ſȝ oñdunt inclinacōnem nature·nec ſꝑ denunciāt affectus hominū·ſed frequenter ꝛ probabilr Item ꝓpter ſigna exteriora\de quibus dictum eſt\non ſtatim ꝓferendum eſt iudicium\qꝛ forte ſignum eſt ꝑ accidens ꝛ nō ꝑ naturam·ꝛ forte fictū eſt per contrariam ꝯſuetudinem vel freno racōis teneť·Unde narrat Areſto·exemplum·ꝙ diſcipli ypocratis portabāt figuram ypocratis pictam Philemoni excellenti phiſonomie·qui ꝓnunciauit de ipſo\ꝙ eſſet vir luxurioſus·illis aūt indignantibus ꝛ culpantibus philemonē ꝙ de optimo viro ſcȝ ypocrate taliter iudicaſſet· Retulerunt hȝ ypocrati·qui confeſſus eſt Philemonem verum iudicaſſe· Sed ex amore philoſophie ꝛ honeſtatis dixit ſe ꝯcupiſcentias cordis ſui viciſſe·ꝛ accepiſſe ꝑ ſtudium quod nature fuerat denegatum·Deniqȝ ſciendū ꝙ ſigna exteriora non referuntur niſi ad eas paſſiones que naturaliter inſunt homini\ſicut eſt ira concupiſcentia ꝛ hmōi·non aūt ad eas que ſunt anime ſolius ſicut eſt muſica geometria ꝛ ſilia·Sciendum quoqȝ ꝙ in oculis principaliter ꝯſiſtit omnis ꝑfectio phiſonomie·ꝛ ſi oculorum iudicium ꝯfirmat ceterorum membrorum iudicium·tunc rata eſſe dixit Loxus·Si aūt ꝯtrariantur tunc ꝑualent iudicia oculorum· ꝓpter quod oēs phiſonomi affirmauerunt oculorum verum eſſe cordis nuncium·

¶De toto homine· Capitulum ·lx·

Poſtꝙ expeditum eſt de homine ex parte mentis ꝛ ex ꝑte corporis·Nunc dicendum eſt de ipſo ꝓut compoſitꝰ eſt ex vtroqȝ Ubi ſpecialiter notandum eſt dei potentia\quia naturaliter tam diſtantes coniunxit in vnam perſonam\naturam videlicet corpoream ꝛ incorpoream\que maxime diſtant in predicamēto ſubſtantie·Preterea cum eſſet creatura vna que habebat cognitionem intus per intellectū

vt angelus· ꝛ alia que habeat cognitionem foris per ſenſum\ vt quod
libet animal brutum fieri debuit creatura ꝓpter perfectionem vniuerſi
tatis que hac lege cognitionis duplicis eſſet predita vt legere poſſit
in libro ſcripto intus ꝛ foris· hoc eſt in creatore ꝛ ſuo opere· Vnita eſt
anima corpori multiplici ratione\ licet ſeparata dignior videatur· Pri
ma ratio eſt vt per coniunctionem tam diſparium naturarum erigeret
mens ad ſperandum vnionem que erit inter animam et ſpiritum incre=
atum· Alia ratio eſt vt anima ſeruiendo deo in corpore maius meritū
habeat· quia vbi maior pugna ibi maior victoria· ꝛ per conſequēs ma
ior corona· Difficultas eñ operis multum valet ad efficaciam merēdi
Tercia ratio eſt propter complementum vniuerſi· Cum eñ\ ſicut dictū
eſt\ quedam eſſet creatura pure ſpiritualis· quedam pure corporalis\
conueniens fuit fieri creaturam mixtam partim ſcʒ ſpiritualem ꝛ ꝑtim
corporalem· Quarta ratio eſt quia ſicut corpus viuum valet ad fructū
penitentie· ſic corpus poſt mortem reſuſcitatum valebit ad conſumacōʒ
ſtole duplicate· quia non ſolum anima ſed etiam corpus premiabitur
dote ſua· Quinta ratio eſt quia homo ex defectibus corporis multam
habet materiam humiliationis· Vnde dicitur· Humiliatio tua in me=
dio tui· Sicut aūt anima ex coniunctione ad corpus plura bona conſe=
quetur· ſic ꝛ multa contrahit incomoda· Primo peccati originalis inq̄
nationem· Job· Quis poteſt facere mundum de immundo ꝯcep· ſe· ꝛc·
Secundo peccandi pronitatē· Geñ· Proni ſunt ſenſus hominis ad ma
lum ab adoleſcentia ſua· Tercio bene operandi difficultatem· Prouer·
Per agrum pigri hominis tranſiui ꝛ ecce totum ꝛc· Quarto intellectꝰ
ebitudinem· Sapie· Corpus quod corrumpitur aggrauat animam et
ter in ha· Quinto continuam impugnationem· ad Galt· Caro concupi=
ſcit aduerſus ſpiritum· Sexto curarum ſollicitudinem Math· Dico vo
bis ne ſolliciti ſitis anime veſtre dicendo quid manducabimus aut q̄d
bibemus vſqʒ ad corpus noſtrum · Septimo paſſionum multiplici=
tatem· Job· Homo natus de muliere breue· ꝛc· Octauo glorie retarda=
tionem· gloriam eñ non percipiemus ꝙdiu in corpore detinemur· pro
pter hoc apoſtolus cupiebat diſſolui ꝛ eſſe cum xp̄o·

De proprietatibus hominum Capitulum ·lxi·

PRoprietates hominis ſunt iſte\ diſcernere inter honeſtum et
turpe· Vnde ꝛ ſolius hominis eſt honeſtum obſequi cum oīa
bruta non niſi delectabilia ꝛ vtilia proſequantur \ paſſiones ordinate
ad limitem rationis ſupra mundum ꝛ intellectum eleuari· Et ideo ſi ali
quando quis per adheſionem in terrenis ſe mundo inferiorem fecerit
iam quaſi honore humanitatis exutus proprietatem accipit beſtie vt
dicatur fieri per concupiſcentiam porcus· per iram canis· per rapinaʒ
leo· ꝛ ſic de alijs· quod Plato vocauit ſ̄m animarum incorporationem

amiciciam habere ſm omne genus amicicie·Et in hoc differt homo a
brutis·que non hn̄t amicicie ſpēm que eſt dilectionis vel nutritoꝝ vel
hmōi· In intellectualibꝰ theorematibꝰ ſpeculari ⁊ delectari talibus·ve
recundari in turpi ꝑpetrato·ꝓpter quod inemendabiles dicunt̄ inuere
cundi q2 in aliquo mutati ſunt a rōnis honore pecorinā naturā aſſumē
tes·Perfecte eſſe ꝯiugale aīal eo ꝙ legibꝰ ordinatas faciat honeſtas
nuptias·Ciuile aīal eſſe q2 diſtribucōnes ⁊ cohibitiones ⁊ federa et
pugnas ꝑfectas hꝫ ⁊ vtilitatibus ordinatas Diſcipline eſſe ꝑceptibile
ꝓpter rōnis vſum Eſſe aīal manſuetū natura ꝓpter ciuilitatem·eſſe aīal
riſibile·eſſe aīal gr̄abile·ꝓpter ꝑfectas gaudēdi racōes q̄ ſoli ꝯtingūt
homini·Eſſe microcoſmū·i·minorē mundū eo ꝙ oīs creature aliquid
habeat hō·videlꝫ eſſe cum lapidibus·vegetare cū arboribꝰ·ſentire cū
aīalibus·intelligere cū angelis·Ex duplici natura eſſe ꝯpoſitum ſcilꝫ
corpali ⁊ ſpūali·Creaturaꝝ eſſe digniſſima·eſſe aīal rōale mortale hu
mana fragilitas in hoc ꝯſiſtit qđ in hoīe eſt aſſiduitas deficiendi·im
poſſibilitas ſtandi·facultas cadendi·difficultas reſurgendi·vtilitas
naſcendi·incertitudo moriendi·Defectus humanus eſt quia quitꝙ ha
bemus ⁊ ꝑfecte habemꝰ·⁊ inſuꝑ amittere poſſumus · In hoīe quoqꝫ
moriendi eſt neceſſitas·⁊ hoc eſt vel illata neceſſitas·⁊ hoc eſt ſicut in
Adā·vel innata / ſicut eſt in nobis·vel aſſumpta / ſicut in xp̄o·

De primis parentibus· Capitulum lxij·

Summa bonitas volens ꝯmūicare ſuū bonū ⁊ alijs / fecit cre
aturā naturalem que ſummū bonū intelligeret · intelligendo
amaret·amando poſſideret·poſſidendo beata eſſet·Fecit autē deꝰ pri-
mum hoīem formādo corpus eiꝰ ꝑ miniſteriū angeloꝝ de limo terre ī
agro damaſceno·Et inſpirauit in faciē eius ſpiracl̄m vite ⁊c̄·Hoc eſt
aīam creauit quā corpi facto vniuit·Factus aūt eſt hō ad imaginē dei
in naturalibus·⁊ ad ſil̄itudinem in gratuitis ·Dicit̄ aūt homo factus
ad imaginē dei potiꝰ q̄ꝫ angelus· quia conuenientiam homo cum deo
habet intus ⁊ extra quod non habet angelꝰ·Intus em̄ hꝫ ꝯuenientiā
ſm memoriam intelligentiam ⁊ voluntatem ſicut angelus·Sed extra
ꝯuenientiā habet quam non habet angelus· Nam ſicut a patre filius
ſic ab homine homo eiuſdem nature·Preterea ſicut deus prelatus eſt
omnium in ſuo vniuerſo Item ſicut deus vbiqꝫ eſt / ſic anima vbiqꝫ eſt
ſue abilitatis·Vbiqꝫ ſue·i·in corpore / non quit em per eſſentiam ſed ꝑ
potentias·Dignitas humana eſt in hoc ꝙ deus fecit hominem racōne
ſapientem·vita innocentem·diuino potentem·Primum notatur in hoc
q2 factus eſt homo ad dei imaginem·ſecundum q2 ad ſimilitudinē·ter
cium quia propoſitus eſt homo animantibus ⁊ alijs creaturis que oīa
ſibi ſeruiūt·Ex his notatur ꝙ voluntati bonoꝝ hominum ſubditur nō
ſolum creatura / ſed etiā ipe deus·Pſal·Voluntatē timentiū ſe faciet·

Item angeli qui deputantur ad eius cuſtodiam. Item demones qui
dant ad exercitium bonoꝝ. Item homines boni qui cum ſocij tribula-
tionũ ⁊ erunt ſocij ꝯſolationum Item homĩes mali qui bonos magis
ꝓmouent pſequendo ꝙ poſſent facere ſeruiendo. Corpus tale dedit
deus primo homini ꝙ aĩe eſſet ſubiectum. vt eſſet obtempans ſine re-
bellione. eſſet etiã ꝓpagabile ſine libidine. eſſet vegetabile ſine morta
litate. eſſet ꝓportionabile ꝙtum ad ꝯplexionem equalẽ. eſſet quoqꝫ aĩe
ꝯforme vt ſicut erat aĩa innocens ⁊ tñ non poterat peccare. ſic corpus
eſſet ĩpoſſibile. vt tñ poſſet incurrere mortalitatẽ Et ideo poterat mori
⁊ non mori. Poterat habere ſufficientiã ⁊ indigentiã. poterat obtem-
perare ⁊ rebellare. ⁊ hoc fuit racõe\nec defectiue ex nihilo creare. nec
ꝑ glĩam confirmare. Fuit tñ corpus illud ita conditum. vt in eo eſſet
nulla pugna rebellionis. nulla ĩminutio vigoris. nulla corruptio mor-
tis. nulla pronitas libidinis. Hec aũt immortalitas Ade principaliter
fuit ab anima ſicut ab effluente. A corporis equali compoſitione ſicut
a diſponente. A ligno aũt vite ſicut a vegetante. A regimine vero di-
uine prouidentie ſicut ab interius conſeruante ⁊ exterius protegente.
Factus eſt itaqꝫ homo abſqꝫ omni culpa ⁊ miſeria nec ad culpam ha
buit fomitis incitamentum Inſuper datum eſt ei quadruplex adiutoriũ
Vnum eſt recte ad volandum quod iſt conſcientia. Secundum eſt con
ſcientia ad murmurandum contra malum\⁊ ſtimulandum ad bonum.
quod eſt ſinderiſis. Tercium fuit ſcientia illuminans intellectum ad co
gnoſcendum ſeipm̃\deum ſuum\⁊ mundum iſtum qui factus fuit pro
pter ipm̃. Quartum fuit caritas accendens affectum ad diligendum
deum ſuper omnia\⁊ ꝓximum ſuum ſicut ſeipſum. Prima duo ꝑtinent
ad pfectionem naturalium. alia duo ad pfectionem gratuitaꝝ. quorũ
vnum fuit gratie gratis date ſcꝫ ſcientia. reliquum gratie gratum fa-
cientis ſcꝫ caritas. Accepit homo triplicem oculum ſcꝫ\carnis quo vi-
deret mundum. rationis quo videret animum. contemplationis quo vi
deret deum. Et ſic oculo carniſ videt homo que extra ſe ſunt Oculo ra
tionis que intra ſe ſunt Notitiam em̃ dei habuit cuius preſentiam qua
dam interiori aſpiratione contemplabatur non tamen ita excellẽter vt
in patria. nec ita vt in enigmate vt modo in via. Res etiã factas nouit
quia nomina omnibus animantibus impoſuit. Noticiam quoqꝫ ſui ha-
buit\quia qualis factus erat ſciuit. ⁊ quid agere vel cauere deberet\
intellexit. Fuit quoqꝫ ſine penalitatibus\ quia non eſuriuit nec ſitiuit.
Item frigus vel eſtas\labor vel infirmitas eum non leſerit. nec mor-
tem expectauit. quia viuens erat ad gloriam transferendus. Veſtibꝰ
non eguiſſet. ⁊ nudus verecundiam non ſenſiſſet. Natura in eo quo ad
diſformitatem membrorum non errasſet. Conceptus fuiſſet pudore. et
partꝰ ſine dolore. Motus membrorum ſubiecti fuiſſent voluntati

De preceptis ſibi datis· Capitulum· ·lxiij·

F Actum Adam deus in paradiſum trāſtulit·ꝛ ibi de coſta dor
mientis Euam produxit ſibi ſociam formauit· Hanc non fecit
de capite\ne viro dominaretur· Nec de pede viri\ ne contemnaretur·
ſed de latere\vt amoris vinculum probaretur· Duplex bonum illis de
us prēparauit·vnum temporale·ꝛ aliud eternum·primum dedit·ſecun
dum promiſit Jdeo duplex preceptum primus homo habuit·vnum na
ture ad cuſtodiēdum bonum datum. aliud diſcipline ad promerendū
bonum promiſſum· Et hoc non poterat promereri melius ꝙ per merā
obedientiam·que tunc mera eſt qn̄ preceptum ex ſe ſolo obligat\ꝛ non
ex alia cauſa· Et tale preceptum dicitur diſcipline·quia per ipſum di=
ſcitur quanta ſit virtus obedientie· Vnde et preceptum diſcipline dr·
quia vitare lignum ſcientie non ſuadebat natura\ſed diſciplina· Pre=
ceptū vero nature fuit duplex·vnum de conſumatione indiuidui vt ibi
De omni ligno paradiſi comede· Jnter que ligna fuit in medio para
diſi ſpecialiter nominatum lignum vite\ſicut dictum ab effectu · quia
corpora primorum parentum debebat continue vegetare· Aliud pre=
ceptum fuit nature pro conſeruatione ſpeciei\vt illud· Creſcite ꝛ mul=
tiplicamini · Circa preceptum diſciplnie nota ꝙ aliquid prohibetur
quia malum· Exo· Non furtum facies· Aliud quia occaſio mali · Ma=
thei· Non iurare omnino· Sic prelatus multa prohibere poteſt \ quia
nō ſunt expreſſa in ſua regula· Aliud ad probationē obedientie·et tale
fuit ꝑceptū de ligno vetito·

De paradiſo Capitulū·lxiiij·

H Omo predictis fultis auxilijs accepit locum paradiſi terre=
ſtris in habitationem tranquillam· Fuit autem locꝰ ille\vt ait
Damaſcenus\exultationis vniuerſe promptuarium·qui terre excelſior
poſitus eſt·ꝛ temperato ac puriſſimo aere refulget·plātis ſemper flo=
ridis comatus·eſt bono odore plenus·nullumqꝫ irracōnabiliū inhabi
tat· Preterea habetur ex Gen̄·ꝙ a dn̄o padiſus plantat̄ fonte·qui di=
uidit̄ in quatuor capita irrigata ligno vite ac ſcientie·decorat̄ p cheru
bin\ꝛ flameū gladiū cuſtodit̄· Notādū inſup ꝙ nulle ſunt ibi tēpeſta
tes Due quoqꝫ ſunt ibi hyemes·ꝛ due eſtates·ꝛ bis fructificāt ibi ar
bores· Jtē in vtroqꝫ ſolſtitio hꝫ hyemē·ꝛ in vtroqꝫ equinoctio hꝫ eſta
tem Hmōi aūt rō eſt·qꝛ padiſus ſub circulo equinoctiali ſitꝰ eſt Jtē ſp
hꝫ equinoctium

De caſu primi hominis· Capitulum ·lxv·

I Nuidēs ergo dyabolꝰ felicitati hoīs in ſpecie ſerpentiſ ipam
mulierem tanꝙ fragiliorē tēptandū aggredit̄·quam cū in re
ſponſione dubitantē cerneret\fortius inſiſtit·ꝛ ſic vincens eā in
virū illa mediāte reiecit· Proceſſit ergo ſic·pr̄io q̄rendo·cur ꝑcepit vo
bis deꝰ·ſcd̄o aſſerēdo·nequaꝙ inq̄t moriemi·tercō pmittēdo·eritis ſic
dij ſci·bo ꝛc̄·ꝑceſſuſ iſte fuit maxie ꝟſutie qꝛ expiēdo ipellēdo alliciēdo

Experientiam em̄ accepit in interrogacõe·impulit in aſſertione· allexit
in promiſſione·Allexit vero dyabolus mulierem ꝑ triplex appetibile·
ſcꝫ ꝑ ſcientiam que eſt acceptibilis racõnali·ꝑ excellentiam ad modum
dei que eſt appetibilis iraſcibili·per ſuauitatem ligni que eſt appetibiľ
concupiſcibili·Igiť vir peccauit ꝙ lignum vetitum guſtauit vnde et
penam acceperit·vt in ſudore vultus ſuo pane veſceret·Mulier autem
in duobꝰ peccauit·nam ſuꝑbiuit ⁊ vetitum ꝯmedit/ vñ ⁊ duplicem ma
ledictionem habuit/ſcꝫ ſub viri poteſtate eris·⁊ hoc ꝓpter primũ Itẽ
dolore paries·ꝓpter ſecundũ·Dyabolus vero in ſerpente inuidit men
titus eſt decipit·Unde ꝓpter primũ dictum eſt ei·Super pectus tuũ
gradieris·ꝓpter ſecundũ d̄r ei·Terram ꝯmedes·ꝓpter terciũ d̄r ei Ip
ſa ꝯteret caput tuum·Si ſcire volueris quiſ eoꝝ plus peccauerit ſcꝫ
vir vel mulier·Notandum ꝙ q̄tum ad aliqua mulier plus peccauit/
⁊ q̄tum ad aliqua ip̄e vir·Nam mulier peccauit plus quo ad prioris
finis intentionem Voluit em̄ fieri ſicut deus·ſed vir nõ intendebat cõ
triſtare delicias ſuas·Item mulier peccauit in plures quia in deum·
in ſe/et in ꝓximum·Item mulier peccauit damnoſius/qꝛ plures male-
dictiones recepit·Vir aũt peccauit plus q̄tum ad originẽ qꝛ ex certa
ꝯſcientia·Itẽ vir peccauit maiori ingratitudine·Querunt quoqꝫ mlti
cur deus hoiem fecerit qui peccare poſſet·Sed ad hoc aſſignanť plu
rime rõnes·Prima vt oſtendať dei potentia/qꝛ ſolus deus inuertibiľ
eſt·omnis aũt creaťa mutabilis·Secunda ratio eſt vt declaretur dei
ſapiencia qua ex malo ſcit elicere bonũ qđ non potuit fieri niſi deꝰ cre
aturam feciſſet vertibilem in malum Tercia vt manifeſtetur dei clemẽ
tia/qua xp̄s per mortem ſuam hominem perditum liberauit·Quarta
vt oſtendatur dei iuſticia que non ſolum reddit boniſ premia ſed etiã
malis ſupplicia Quinta ut homo non ſit peioris conditionis q̄ alie cre
ature quas omnes deus ſic aminiſtrat vt eas agere proprijs motibꝰ
ſinat·vnde ⁊ hominem arbitrio proprio relinquere debuit·Sexta eſt
laus humana·Laus eſt enim viri iuſti/ꝙ potuit tranſgredi ⁊ non eſt
tranſgreſſus·Septima eſt decor vniuerſi quia oppoſita iuxta ſe poſita
magis eluceſcunt·Ita mali bonos commendant ⁊ ꝯinuicem comparati
Octaua quia boni exercitantur ⁊ probantur per malos·Adam et Eua
poſt peccatum de paradiſo expulſi ſunt/ ſicut ⁊ ipſe Lucifer de celo·
Et in hac valle miſerie habitantes hy omnes facti ſunt mortales·
Nam ſicut in celo eſt non poſſe mori·et in paradiſo mori non poſſe Sic
in terra eſt non poſſe non mori et in inferno ſemper mori Ex his patet
ꝙ primus ſtatus hoĩs fuit ĩnocencie ſecundus gracie·tercius culpe
hominis·quartus penitencie·quintꝰ glorie·Dũ enim inordinate erexit
ſe ſupra ſe cecidit miſerabiľr·ſcꝫ a ſtatu ĩnocẽtie ⁊ gr̄e in ſtatũ culpe ⁊
miſ̄ie Item qꝛ factꝰ eſt inobediẽs ſuo ſuꝑiori iuſto dei iudicio factum

vt ſibi fieret inobediens ſuum inferius et maxime circa membra generatiue virtuti deſeruientia·

De ordine temptationis· Capitulum· ·lxvi

O Rdo temptationis qui fuit in primis parentibus etiam in nobis ɔplet·Nam ſicut ſerpens ſuggeſſit mulier delectata eſt· vir comedit·Sic in nobis\ſm Grego·dyabolus gerit in nobiſ ſerpentis officiũ·Senſualitas vero mulieris ⁊ ratio viri locum per conſenſum·Vel dicas ſm Aug·ꝙ ſuggeſtio ſerpentis eſt primus motus ex fomite·Comeſtio vero mulieris eſt delectatio cogitacõis per inferiorem partem rõnis·Sed ɔmeſtio viri eſt conſenſus ſuperioris partis rationis·Per hec em̃ tria ſcȝ ſuggeſtionẽ\delectacõem \⁊ conſenſum homo in temptacõem ducit·q₂ temptacõ ꝑ ſuggeſtionẽ inchoat·ꝑ delectacõem ꝓgreditur·ꝑ ɔſenſum aũt ɔſumit·Sũt aũt alia tria ꝑ q̃ q̃s in temptacõem detinet ſcȝ\opus prauum\ɔſuetudo\⁊ deſperatio· Sciendum ꝙ temptatio eſt triplex·Prima a dyabolo vel ꝑ modũ ſuggeſtionis·vel per modum afflictionis·Secunda eſt a mundo qui volũtate vel voluptate allicit·vel perſecutione frangit·Tercia eſt carnis q̃ ꝑ ſenſualitatem ac fomitem impellit ad peccatum·quibuſ etiam racõ cõſentiens peccatum perficit·Due temptationis ſpecies·Prima ſcȝ dyaboli ⁊ mundi ſunt extra nos\⁊ non habent peccatum · Vnde Aug⁹· Temptatio cui non conſentitur non eſt peccatum ſed materia exercẽde virtutis·Secundus modus temptãdi eſt intra nos\⁊ eſt peccatum veniale quando primus motus tm̃ eſt·ſed mortale ſi cõſenſus aduenerit Contra predictas temptacões dedit nobis deus tria remedia· quia contra dyabolum habemus ſpiritus angelicos qui ad bonum nos ſtimulant·⁊ contra inſultus dyaboli nos defendunt Item contra mundũ habemus exempla ſanctorum·\quos nou alliciebant mundi blandimẽta non terrebant ſupplicia·Item contra carnem habemus bona naturalia ſcȝ ſinderiſim ⁊ vim iraſcibilem·habemus etiam bona gratuita· ſcȝ caritatem\temperantiam ⁊ hmõi·quibus carnis vicia mortificam⁹ Eſt autem differentia temptationis que eſt a dyabolo ⁊ carne· Temptationes enim que a dyabolo ſunt ſepe oriuntur preter rationem \ vt nuper ſatiatus famem patiatur·⁊ poſt longam dormitacõnem ſomno pregrauentur·Temptationes vero que ſunt a carne frequenter ſurgũt propter neceſſitatem ſed excreſcunt interdum in ſuperfluitatem vt ſic cibus poſt ieiunium jmmoderate appetitur·vel in comedendo menſura ⁊ modus non tenetur·Temptatio multiplex eſt·Quedam probationis hec eſt a deo\ſm ꝙ dominus temptauit Abraham·Quedam eſt examinationis·hec eſt ab homine · Quedam precipitationis· et hec eſt a dyabolo qui ſcilicet temptauit primos parentes noſtros · Quedam ẽ delectationis·hec eſt a carne Quedam aũt conſenſus ·hec eſt rationis

Temptationis quatuoꝛ ſunt ſpecies· Pꝛima eſt aſpera\ hec fit de labo
ribus inconſuetis in pꝛincipio conuerſationis· Secunda eſt vana\ ⁊ oꝛi
tur de proſperibus ſpiritualibus· vt cum quis virtutum ſucceſſibꝰ glo=
riatur· Tercia eſt dubia\ vt quando quis embigit quid certum de aliq̄
re quam tenere debeat· Vnde accidit ꝙ ſenioꝛ quiſqꝫ ad bonum red=
ditur qn̄ id quod agit bonum eſſe dubitatur· ⁊ ꝓmptioꝛ fit ad malum
qn̄ malum eſſe neſcit· Quarta eſt fraudulentia\ vt qn̄ dyabolus ſe ī an
gelum lucis transfigurat ſub ſpē ſcʒ virtutum inducens vicium· Hoc
fit qn̄ ſuadendo honeſtatem inducit ſupbiam· ſuadendo diſcretum ob=
ſequium inducit nimium carnis comodum· Vel ſuadendo iuſtum iudi
cium inducit crudelitatem· vel ſuadendo miſericoꝛdiam inducit remiſſi
onem ⁊ negligentiam· Vel ſuadendo largitatem inducit ꝓdigalitatē
⁊ ſic de alijs· In talibus aūt piculoſiſſimum piculum eſt non videre·
Pꝛimum appellat Pſal· timoꝛem nocturnum· Per noctem em̄ aduerſi
tas deſignat· Secundum appellat\ ſagittam volantem in die· qꝛ p diē
pꝛoſperitas ſignat· Tertium appellat negocium pambulās in tenebꝛis
⁊ hoc ꝓpter dubium perplexitatis Quartum vocat demonium meridi
anum· Vnde dicit· Non timebis a timoꝛe noct· A ſagitta volante in d·
A negocio pam· in tene· Ab incurſu ⁊ demo· meri· De his quatuoꝛ ge
neribus temptacōnum idem ait· Sup aſpidem· quo ad pꝛimum\ ⁊ ba=
ſiliſcum ambu· quo ad ſecundum· ⁊ concalcabis leonem· quo ad terciū
⁊ dꝛaconem\ quo ad quartum· Propter p̄dictas decepcōes dyaboli n̄
ſunt etiam licita facienda· Et hoc in quinqꝫ caſibus· Pꝛimus caſus ſi
dyabolus ipſe ſuadet bonum aliquod non eſt faciendum ne videamur
conſilijs ſuis conſentire· Vnde xps ipſo ſuadente noluit panem de la=
pidibus facere\ quod tn̄ opus bonum fuiſſet· Secundus ſi aliquod bo
num ꝓponitur contra legē dei n̄ eſt faciendum· Vnde machabei nole
bant ꝯmedere carnes quas tn̄ tpe neceſſitatis ꝯmedere licuiſſet· Ter
cius qn̄ bonum fit cum ſcandalo alioꝝ· Coꝛinth· Peccantes in frēm ⁊c̄
Et loquit̄ de ydolatria· Quartus eſt qn̄ bonum fit ꝓpter oſtentacōem
Job· Si oſculatꝰ fuero ma· me· Quintꝰ cū impēdit obediētiaʒ ſupioꝛis
ꝙ licet ꝓpter mandatū p̄lati malū nunꝙ debeat fieri· p̄t tn̄ bonū aliqn̄
ꝓpter obedientiā intermitti· Remedia ꝯtra temptacōes ſunt· memoꝛia
dominice paſſionis· mortificacō carnis vtile exercitium· declinacō occa
ſionum· conculcatio pꝛincipij temptationum· ⁊c̄·

Explicit Liber Secundus·

Incipit liber Tercius.
De corruptela peccati.

Incipiũt ti. caplo℞ Tercij libri

De malo in genere	j
De peccati diffinitione	ij
Quid ſit peccatum ſm rem	iij
Quid ſit peccatũ ſm nomẽ	iiij
De origine peccati	v
De diuiſione peccati	vj
De effectu peccati	vij
De pctō originali ſm rẽ	viij
De pctō originali ſm nomẽ	ix
De primis motibus	x
De moroſa delectatione ⁊ conſenſu in peccatum	xj
De peccato venĩali	xij
De effectu pcti venĩalis	xiij
De ſeptem vicijs capitalibus in genere	xiiij
De ſuperbia	xv
De inuidia	xvj
De ira	xvij
De accidia	xviij
De auaricia	xix
De gula	xx
De luxuria	xxj
Quando ſeptem vicia ſint mortalia vel venĩalia	xxij
De peccato in ſpm̃ſanctũ	xxiij
Enumeratio peccatorum	xxiiij

Expliciunt tituli capitulo℞ Tercij libri.

De malo in genere. Capitulum Primum.

Malum triplex eſt videlicet culpe pene ⁊ damñ. quod opponitur triplici bono. ſcʒ honeſto delectabili ⁊ vtili Nam culpe opponitur honeſtum. Pene opponitur delectabile. Damno opponitur vtile. ⁊c. Malum eſt vtile multis modis. Primo modo ꝓpter ſuam ordinationẽ quia ꝓpter puilificationem ponitur in loco inferiori. in vniuerſitate rerum. Unde bene ordinatur ſicut ⁊ ꝓdinate ponitur. Dyabolus in inferno. Fur in patibulo. Secundo modo eſt vtile ꝓpter ſuam coactionem. Amaritudo em̃ conſcientie cogit hominem recedere a peccato. Jeremias. Arguet te malicia tua et auerſio tua. Ibidem. Uide ꝙ malum ⁊ amarum eſt dereliquiſſe te deum tuum. Tercio eſt vtile per ipſius mali ꝯſideracōem. Ex eo em̃ ꝙ hō malũ videt naturaliter proficit. quia ſicut homo naturaliter bonum appetit. ita naturalr malum horret et fugit.

De peccati diffinitione. Capitulum .ij.

Poſt malum in genere. ſequitur de malo culpe in ſpẽ. Diffinitꝰ aũt pctm̃ multis modis. Primo ab Aug. Pctm̃ eſt voluntas retinendi vel ꝯſequendi id quod iuſticia vetat. Secũdo ſic ab eodem. Pctm̃ ẽ dictũ vel factum vel ꝯcupitũ ꝯtra legẽ dei. Tercō ſic ab Ambro. Pctm̃ ẽ ꝑuaricacō legis diuĩe ⁊ celeſtium inobediẽtia ꝑceptorum

Quarto ſic ab Augu. Peccare eſt ſpreto incommutabili bono rebꝰ mu
tabilibus adherere. Diffinitio prima daẗ ſm cām efficientē. Secūda
ſm cām materialem. Tercia ſm cām formalem Quarta ſm cām finalē
Juxta diffinicōem nota ꝙ in pctō duo ſunt. ſcʒ auerſio a creatore ⁊ cō
uerſio ad creaturā. Quoꝝ primū eſt quaſi formale. ſecundū quaſi mate
riale. Et in actione non eſt pctm̄ rōne ꝯuerſionis ſi non ſiſtaẗ in creaẗa
ſʒ rōne auerſionis in qua eſt deformitas ⁊ ꝯtemptus. ꝙ aūt rōne con
uerſionis non ſit pctm̄ principaliꝛ ptʒ. qꝛ pt̄ fieri venialiꝛ qñʒ. vt qñ q̄s
delectaẗ in creatura delectaẗ plus debito ſʒ tam̄ citra deum. Qñqʒ q̄s
etiā pt̄ delectari in creatura ſine omni pctō, vt cū delectacō naturalis
eſt tm̄ ſm ꝙ viſus delectaẗ in viridi. guſtus in dulci. ⁊ ſic de alijs. In=
terdum etiā pt̄ quis delectari in creatura meritorie. qñ ſcʒ ad deum re
ferẗ. Vñ Pſal. Delectaſti me dñe in fact. tu. Sed tunc ſumiẗ delecta
tio ꝓ opacōe ⁊ nō ꝓ paſſione. ¶ Quid ſit pctm̄ ſm rem. Ca. iij.

Tenendū eſt de pctō, ꝙ non eſt res aliqua vel ſubſtātia, ſʒ de=
fectus vel corruptela. Et dr̄ pctm̄ nihil ꝓpter tria Primo ꝓpter
defectū, qꝛ pctm̄ non eſt aliqua res naturalis, ſʒ corruptio bo
ni. Secūdo ꝓpter effectum, qꝛ pctm̄ anihilat hoīem ⁊ deficere facit a
vero bono eſſe. Tercio ꝓpter deſpectum qꝛ vilem facit hoīem ⁊ indig
num premio. Circa p̄dicta tñ ſciendum ꝙ aliud eſt peccati actus. ⁊ ali
ud habitus. ⁊ aliud eſt reatus peccati. Peccati actꝰ aliquid eſt. ſed qñ
non amplius fit deſinit eſſe etiam ſine grā. Sed peccati habitus q̇ re
linquitur ex malis actibus etiā aliquid eſt ⁊ remanet. Interdum etiā
ceſſantibus actibus ⁊ poſt infuſam grām ⁊ peccati remiſſionem. Pcī
uero reatus ſine macula ſm rem nihil eſt. ⁊ tñ deformat animā non ꝑ
modum corpis ſed priuacōis Sicut truncacō membri deformat corpꝰ
⁊ maculat. Dicit etiā Augꝰ. ꝙ ſicut abſtinencia nulla ſubſtantia eſt. et
tñ ex ea corpus languet. Ita pctm̄ non eſt aliqua ſubſtantia, eo tñ na=
tura anime corrumpiẗ. ſemper aūt deletur per gratiam. Notandū prio
ꝙ peccatum qñqʒ tranſit actu ⁊ remanet reatu, ſicut peccatum actuale
qñqʒ em̄ ecōuerſo vt cum peccatum tranſit reatu ⁊ remanet actu, ſicut
pctm̄ origiale pꝰ baptiſmū. Qñqʒ trāſit actu ſimr̄ reatu, ſicut pctm̄ actu
ale poſt penitentiam ꝑfectam. Quandoqʒ remanet actu ⁊ reatu ſicut
peccatum originale ante baptiſmum.

¶ Quid ſit peccatum ſm nomen. Capitulum. iiij.

Peccatum autem habet multa nomina. Vocatur em̄ macula. et
hoc quoniam imaginem dei deformat. Item reatus quoniam
ad eternam penam obligat. Item pollūtio ⁊ hoc quantum ad ꝯtagiōʒ
contractam ex terrena delectatione. Item vocatur pena ⁊ hoc inꝙtuʒ
reſpicit peccatum primi hominis in quo natura noſtra fuit corrupta.
Itē vocaẗ delictū ⁊ hoc ſm ꝙ eſt receſſus a dignitate grē habite Itē

vocaꝛ̃ culpa ⁊ hoc ꝓut reſpicit penã Jtẽ offẽſa ⁊ hoc qꝛ contra deũ eſt
Jtem preuaricatio/ ⁊ hoc inq̄tum mandatum dei reſpuit· Vocatur vi
cium·i·defectus bonoꝝ naturalium· Vocatur peccatum ꝓut eſt cõuer
ſio ad bonum ꝯmutabile· Vocatur ſcelus ꝓpter iniuriam dei magnã·
Vocaꝛ̃ nephas ꝓut eſt illicitum perſone ꝑpetranti· Vocaꝛ̃ crimẽ ꝓut
eſt dignũ accuſacõe ⁊ pena· ¶ De peccati origine Capl̃m·v·

Q Vamuis pc̃m̃ ſit contrarium ipſi bono/ tñ non habet eẽ niſi ĩ
bono/ nec ortum trahit niſi a bono· ꝙ quidem bonum eſt libe
rum arbitrium ⁊ voluntas a qua pc̃m̃ eſt ſicut a prima origĩe
⁊ ĩn qua eſt ſicut in ꝓprio ſubiecto· Voluntas igiꝛ̃ eſt cauſa peccati/ di
co non efficiens ſed deficiens· Voluntas em̃ ſᷓm ꝙ habet reſpectũ ad
ſuum principium a quo eſt ſcꝫ ad deũ non eſt nata elicere ex ſe niſi bo-
num· Sed ſᷓm ꝙ habet reſpectum reꝝ ad principiũ ex quo eſt ꝙ eſt ni
hil/ cũ ipa voluntas ſit ex nihilo tendit ad defectum· Si ergo velimꝰ
ſcire vnde ſit malum culpe materialiter dicemus ꝙ ex nihilo Si vero
velimus ſcire vnde ſit formaliter / tunc dicemus ꝙ ex abſentia debiti
boni ſcꝫ ſpeciei modi ⁊ ordinis Si velimus ſcire vnde ſit originaľr· di
cemus ꝙ a voluntate ſiue a libero arbitrio· De progreſſo pccati/ nota
ꝙ peccatum iniciatur in cogitatione· procedit ⁊ creſcit in delectatione
proficitur in conſenſu· Circa progreſſum peccati ſciendum/ ꝙ quedam
antecedunt ipſum peccatum· quedam conſequuntur/ quedam circũſtãt
Peccatum aũt antecedunt / aliqua ex parte auerſionis · aliqua ex pte
conuerſionis· Ex parte auerſionis antecedunt ipſum peccatum iſta· cõ
temptus/ obmiſſio/ ingratitudo· inobediencia/ preuaricatio · Jlla vero
que peccatum antecedunt ex parte conuerſionis ſunt hec· Cogitatio/
libido/ concupiſcentia/ delectatio/ peruerſa intentio/ ꝯſenſus· Alia ſunt
que peccatum ſequuntur ſicut eſt macula· id eſt deformatio imaginis
dei/ ⁊ reatus id eſt obligatio ad penam eternam· Sunt adhuc alia q̃
peccatum concomitantur/ vt ſunt peccatorum circumſtantie que pecca-
tum aggrauant vel diminuunt· Que notantur in hoc verſu· Quis/ q̃d
vbi/ per quos/ quotiens/ cur/ quomodo/ quando · Actio em̃ deprauaꝛ̃
etiam illa que ſunt de genere bonorum quandoqꝫ in principio · quan-
doqꝫ in medio· quandoqꝫ in fine· ⁊ hoc per malam intentionem· vel ne
gligentiam vel vanam gloriam· Vnum peccatum dicitur maius alte-
ro multis modis· ſcilicet cauſalitate vt peccatum luciferi· Vel genera
litate vt peccatum Ade· Vel deformitate/ vt peccatum Jude Vel dif
ficultate remittendi· ſicut peccatum in ſpiritum ſanctum· Vel periculo
ſicut peccatum ignorantie Vel inſeparabilitate· vt peccatum cupidita
tis Vel pronitate· vt peccatum carnis· Vel offenſione vt peccatũ ydo
latrie· vel expugnãdi difficultate· vt ſupbia· vel mẽtis cecitate vt ira·
Circa peccati grauitatem nota/ ꝙ nichil eſt peccatum viro perfecto/

ꝙ non ſit peccatum in pfecto niſi in que vouit· Nam perfectio nõn mu
tat genus peccati ſed quantitatem auget·

De diuiſione peccati· Capl'm·vj·

Diuiſio peccatoꝝ multiplex eſt· Alia eſt em̄ ſm cām efficiētē·
ſm ſe Vt hoc peccatum· Aliud eſt ex īpotentia· Aliud ex ignorantia·
Aliud ex malicia Aliud ſumit' ſm cām efficientē rōne annexi· ſm quā
ſumit' hec diuiſio· Pc̄m̄ aliud eſt ex amore male attendente Aliud ex
timore male humiliante· Hoc eſt dicere\ ꝙ hō potius vult pc̄m̄ amit-
tere ꝙ̄ amato carere· Aut malū pene quā timet incurrere· Sumuntur
etiā pc̄ōꝝ diuiſiones ſm cām materialem circa quā· ⁊ ſm cām materi
alem ꝯtra quā· Primo mō ſumit' hec diuiſio· Pc̄m̄ aliud cordis\ alid
oris\ aliud opis· Item hoc pc̄m̄ aliud cogitacōis\ aliud locucōnis\ ali
ud opacōnis· Secūdo mō ſumit' hoc pc̄m̄\ aliud eſt in deū\ aliud in ſe
ipm̄\ aliud in ꝓximum· In deum diuidit' pc̄m̄\ aliud in pr̄em\ aliud in
filium\ aliud in ſpm̄ſanctum· Alijs tribus modis peccat' in deum ſcilꝫ
male p infidelitatē de deo ſentiendo· Item plaſphemādo· Item ſacra
indigne tractādo· Alio mō peccat quis in deum ſcꝫ ipm̄ temptando·
Et hoc fit tripl'r· q2 qn̄qꝫ temptat quis dei potentiam\ vt cū ſigna pe-
tit Qn̄qꝫ dei iuſticiā\ vt p candens ferrum\ vel duellū· vl' ſil'ia· iudiciuꝫ
querit· Qn̄qꝫ dei miſericordiā\ vt cū quis bonitatē dei examinans cō-
mittit ſe ſtultis piculis· In ſeipm̄ peccat quis ſil'r tribus modis· vide-
licet neceſſaria ſibi ſubtrahendo· Item ſupflua ſumendo· Item vltra
vires quippiam aggrediendo· In ꝓximum peccat quis etiā tripl'r ſcꝫ
in ꝓximo ſua aufferendo· Item ſua ſibi in neceſſitate non ꝯmunicādo·
Item malo exemplo in pc̄m̄ illum trahendo· Sumunt' prime diuiſio-
nes ſm cauſam formalem· Et hoc fit tribus mōis· qm̄ vel ſm qualita-
tem\ vel ſm quantitatē\ vel ſm relacōem· Scd̄m qualitatem ſumitur
hec diuiſio· Pc̄m̄ aliud eſt commiſſi\ aliud delicti· Quoꝝ primum eſt
preuaricatio preceptoꝝ negatiuorum· Secundum eſt preuaricatio pre-
ceptorum affirmatiuorum· Item predictum duplex peccatum eſt ꝯtra
duas partes iuſticie· que ſunt declinare a malo ⁊ facere bonum· Item
alia diuiſio ſm qualitatem ſumitur ſic· Peccatoꝝ̄ quedam ſunt cor-
poralia· quedam ſpiritualia· ſed corporalia maioris ſunt infamie· ſpiri-
tualia maioris culpe· Scd̄m quantitatem ſumitur hec diuiſio Peccato
rum aliud mortale· aliud veniale· Quorum primum dicitur peruerſio\
ſecundum vero inordinatio· quoniam mortale peccatum eſt auerſio to-
talis ab incommutabili bono· ⁊ conuerſio totalis ad bonum commuta-
bile· Sed peccatum veniale eſt amor voluptatis in creatura citra deū
Secundum relationem ſumitur hec diuiſio· Peccatorum\ aliud actua-
le\ aliud originale· Vltimo ſumuntur diuiſiones ſm cauſam finalē· Et
hoc dupl'r· q2 vel ſm ipſum appetibile\ vl' ſm actum homis appetetis

Secunđ ipſum appetibile ſumitur hec diuiſio. Omne ꝙ eſt in mūdo. aut eſt cōcupiſcentia carnis·aut ↄcupiſcentia oculoꝝ· aut ſupbia vite· Quoꝝ primū eſt appetitus deliciaꝝ·ſecunđ diuiciarum· tercium hono rum·Secundum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in ſe ptem vicia capitalia·ſcilicȝ in ſupbiam inuidiam iram accidiā auarici am gulam luxuriam·Nota ꝙ quinqȝ ſunt genera opum. Nam quedā ſunt mala in ſe·vt ſunt illa que ſcđm naturā ſuam ſunt mala· Poſſunt tamen per aliquam circūſtanciam fieri bona ſicut homicidium Quedā ſunt mala ſcđm ſe·vt ſunt illa que per nullam circumſtanciā poſſunt fi eri bona·ſicut ſunt odire deum·vel fornicari et hmōi·Quedam bona in ſe vt que ſunt bona ex genere·et tñ poſſunt fieri mala per circūſtāci am·ſicut eſt dare elemoſinā· Quedam ſunt bona ſecundum ſe que per nullam circūſtanciam poſſunt fieri mala ſicut eſt diligere deū ex cari tate·Quedam ſunt indifferentia·vt que nec bona nec mala ſunt·tamē poſſunt bona vel mala fieri·ſicut eſt mouere pedem ſine deliberacōe· vel ↄmedere quandoqȝ·

De effectu peccati — Capitulum vij.

Molta mala facit peccatum homini ante mortem·et in morte· et poſt mortem et cetera·Ante mortem peccatum hoc opatur naturalia voluerat vt ſignatur in illo qui incidit in latrones· quia intellectus obſcuratur in ↄgnicōe veri et effect⁹ tepeſcit in opa cione boni·Gratuitis ſpoliant·Treñ·Diſperſi ſunt lapides ſctuary in ca·Ne autem aliꝗ bonum pereat·Illa bona opa que quis peccando mortificat alijs ſaluādis dabuntur·ſicut qñ corpali morte quis morit̃ Fratres et ꝓpinqui in bonis eius ſuccedunt·Animam maculat·Treñ· De nigrata eſt ſuper carbo·fa·e·Ad penā eternā obligat Geñ·Qua cumqȝ die ↄmederitis ex eo moriemi ꝛc̄·Conſciam amaricat Jeremie Vide ꝙ malū et amarum eſt dereliquiſſe·Indurat· Prou· Peccator cum in ꝓfundum malorum peccatorum vere In ſenſibile reddit Geñ· Videbatur eis quaſi ludens loꝗ·Sic̃e habes in cane ſubmergendo qui non ſentit in collo lapidem donec in aquam extra nauē ꝓiciatur· Animaȝ occidit quia vita vera·i·deo priuat·Saul in gladium irruit· Sed nota ꝙ peccatū veniale diſponit ad mortem· Mortale vero īfert mortem·ſed obſtinacio detinet in morte·Ad peccata alia trahit·Gre· Peccatum ꝙ per penetenciam non diluitur mox ſuo pondere ad ali ud trahit·Exemplum habes in Cayn qui egreſſus ſcȝ a gracia occi dit fratrem·Eodem mō in figura· Egreſſus coru⁹ de archa interce ptus eſt aquis Et dina egreſſa eſt vt videret ꝛc̄·ꝛ virginitatē amiſit· Et iudas egreſſus eſt criſtum tradidit·Et poſt adulteriū dauid ſecu tus eſt homicidium·Et ſic patet ꝙ peccatū eſt pena peccati Peccatum enim ꝙ in ſe eſt culpa dicitur precedentis peccati pena·ꝛ ita dicit̃ ali quid ſimul culpa ꝛ pena·Sed culpa dicitur racōe actiōis·Pena vero

Trenoꝝ iiij

racōe paſſionis. quia culpā eſt ꝙ facimus. pena qd̄ patimur. Licet igi
tur omīs culpa ſit a nobis. Non tamē omnis pena eſt a nobis. ymo q̄-
dā eſt a nobis acta. quedā a deo inflicta. quedam a primis parentib9
contracta. Et quia eum qui facit qd̄ non debet iuſtum eſt pati ꝙ deb3
Ideo omnis pena iuſta eſt et a diuina prouidencia et potencia ordina
ta. Qd̄ aūt vnum peccatum naſcitur ex alio. ſic aparet in ſuperbia. quia
vult omnes ꝑcellere dolet ſi aliquis ei equatur. Et ſic ex ea naſcitur in
uidia. Inuidus quia de facile iraſcitur ei cui inuid3. Ideo ex ea naſcit̄
ira. Sed ira cum ſe vidicare non poteſt triſtatur ⁊ ideo ex ira naſcitur
accidia. Accidia vero ↄſolacionem querens facit auarū. Auaricia quia
in tempoꝛalibus habundat poteſt magis exercere gulam. Gula ve-
ro propter ventris repletionem de facile ſpumat in libidinem. et ita
generat luxuriam. Bona que fiunt infructuoſa reddit. et hoc quātum
ad meritum. et quantum ad premium. ſicut ramus preciſus ab arboꝛe
non facit fructum. ſed areſcit ⁊ habilitatur ad incēdium. De talib9 di
citur. Deutro. Maledictus eris ingrediens ⁊ egrediens ſcilic3 eccl'a3
materialem ad oꝛādum. quia taliū oracio nō eſt meritoꝛia. dicit Aug9
ꝙ ſi tales ſignant ſe cruce includunt in ſe pocius dyabolū q̄ excludāt
quia iam in eis per effectum habitat. Ex homie infernū facit quia in
peccatoꝛe eſt ignis auaricie. fetoꝛ luxurie. tenebꝛe ignoꝛancie. vermis
conſciencie. ſitis concupiſcentie. demones ꝑ effectū. ⁊ huiuſmodi. Va-
cuum hominem tandem relinquit. Gen̄. Terra erat inanis et vacua. ⁊
merito quia mūdo adherentes ſugunt vbera exencia eo ꝙ reliquūt
fontem vite et venam aquarum viuencium ac paludibus turbidis ſe
faciant. Fallendo decipit. ſicut lignum putridum de nocte lucens et
ſicut eſca in hamo piſcem decipit. Stultum homīem demonſtrat quia
peccando quis ſibi opprimenda imponit. et lignum ſuper doꝛſum ſuū
cremando colligit. et illi ſeruit qui eum pro ſeruicio toꝛquebit. Aug9.
Stultum eſt in tali ſtatu viuere in quo quis non audet moꝛi. Sequit̄
ꝙ peccatum in moꝛte grauat homīem quia in moꝛte priuatur homo
ſolacio viſibilium que dilexit ſc3 cibo potu amicis rebus lumine et re-
quie. Proprio priuatur coꝛpe ꝙ nūq̄ tali foꝛma recipiet ymmo vellet
habere. Sicut quando pro dimidij parte coroſ⁊n eſt a vermibus. quia
ſtupebit anima paccatoꝛis quando coꝛpus reſummendū videbit. Tur-
babitur peccatoꝛ in moꝛte quando videbit concurſum demonū. ad aia3
parentum. ad res. Trenoꝝ. Omnes inimici apprehenderunt eam inter
anguſtias. Poſtremo videndum eſt qualiter peccatum ꝑmat homi-
nem poſt moꝛtē. Confuſiō3 habebit ex operū denudacione. Propheta
Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobracionem xp̄i audit in iudi
cio. Mathei. Eſuriui et non dediſtis michi manducare. Requie et luce
priuabitur. Mathei. Ligatis maībus et pedib9 ꝓiſate eū in tenebras

exteriores ⁊c̄·Unde non valebit ei cantus iſte·Requiem eternam do
na eis domine ⁊c̄·Suffragijs eccleſie non gaudebit·Iſaias·Vermis
eorū ñ morietᷣ·et ignis eoꝝ ñ exting·In infernū ꝑcipitatᷣ Exēplū de la
pide morali quem proiecit angelus·in Apoc·in mare dicēs·Hoc im
petu mittetur babilon in infernū. A deo ⁊ electis ⁊ omnibus bonis ſe
parabitur Mat hei·Ite maledicti in ignem eternum·A ſtatu peniten·
cie cadet Ier·Tranſit eſtas finita eſt meſſis·Omnis ſpes miſericordie
precidetur·Iſaie·Non remanebit teſta ut portetur igniculus ſcȝ cari·
tatis de incendio aut hauriatur aque parum de fouea·ſcilicet diuine
miſericordie·Sicut itaqȝ peccatum nocet in peccato exiſtente ac ī pec·
cato morienti ſic eciam multipliciter nocet eciam peccatum ipſum defe
renti ⁊ de illo petenti·quia gloriam prime innocincie numꝙ recupera
bit Sicut enim corrupta decetero virgo non erit ita ſemel peccans nū
ꝙ ſe non peccaſſe gaudebit·Illud multis exemplis oſtenditur·Nam
poſt ſanacionem vulneris ſemper manet cicatrix·Item qui ſemel fura
tur fur dicitur·Item domus eius domus diſcalciati decetero poteſt
dici·Item ſymon leproſus quem dominus lepra mundauit poſt emun
dationem tamen ſemper vocabatur ſymon leproſus·Item templū qđ
reedificatum fuit poſt deſtructionem primi·nullo modo fuit ſimile in
pulchritudinem templi prioris·Ad penam obligāt tempalem·Unde
non exibit inde donec reddat no·q̄·Item regnum celorum non intra
bit donec lignū fenum·ſtipula·i·pena peccatorum tam mortalium ꝙ
venialiū que in preſenti ſoluta nō eſt ſuper ipſum cremetur·A gloria
retardat·ꝙ figuratum eſt in abſolone qui priuſꝙ patri reconciliatus
fuit·manſit tamen duobus annis ꝙ faciem illius non vidit·¶ Item
tamdiu differtur quis ab omni gloria quouſqȝ fiat ſine omni macula
ſicut erat in baptiſmo·¶ Tempus amiſſum ⁊ premium quod ſibi po·
tuit conquirere cum premio numquam recuperabit Ieremie·Qui ven
dit ad id quod vendidit non reuertur·Obſcurat oculum cognicionis ⁊
hoc propter ſtercora irundinum que ipſum cecauerant·vt ſignatur in
Thobia·Et propter trabem que intus erat·Auguſtinus·Oculis e·
gris odioſa lux eſt·ſicut noctuis ⁊ veſpertilionibus·Et hoc nota de
quodam ceco quem dominus licet illuminauerat non tñ ſtatim perfe·
cte vidit·ſed vidit homines primo vt arbores ambulantes·Affectum
reddit tepedum ſicut in pede vulneratus eciam ſanatus claudicat·⁊
arbor mota de loco ſuo virtutis aliquid amittit·Unde dictum eſt ho·
mini poſt peccatum·Spinas ⁊ tribulos ⁊c̄·Et dictū eſt ſerpenti·Sup
pectus tuum gradieris·Faſtidium boni generat·Exodi·Anima nr̄a
nauſeat ſuper cibo iſto leniſſimo·Augu9·Palato nō ſano pena panis
eſt·qui ſano eſt ſuauis·Item dixit de ſe poſtquam conuerſus fuerit
plus valebat malum inolitum ꝙ bonum inſolitum·Ad bene operādū

impedit. Geneſis. Uxor loth reſpiciens retro verſa eſt in ſtatuā ſalis.
ſcilicet ꝙ ſterilem facit terram ⁊c̄. Idem. In dolore paries ſcilicet fi-
lios bonorum operum. Ad reſiſtendum temptacionibus debilitat. Iu
dicum. Samſon poſt crinium preciſionem amiſit vires. ⁊ arbor leſa ꝑ
ſecurim cicius vento deicitur. Feruorē minuit caritatis. ſicut eclipſis
ſolis diu poſtmodum nocet terre pro eo ꝙ modicum tempore ſibi vir-
tus radiorum ſolis ſubtrahitur. Regum. Dauid ſenuerat. ⁊ cum ope-
riretur veſtibus non califiebat. Et aqua calorem ignis vel minuit vel
extinguit. Dolorem et timorem decetero ſemꝑ infligit. Dolorem qui-
dem quia certus eſt de perpetrata culpa. Timorem quidem. quia incer
tus eſt de venia. Auguſtinus. Penitens ſemper doleat. ⁊ de dolore
gaudeat. ⁊ non ſemper doluiſſe doleat. Per peccatum corrumpitur
poteſtas liberi arbitrij dupliciter ſcilicet in agendo ⁊ in ſuſcipiendo
In agendo quidem quia non poteſt facere ſemper qd̄ oportet vel vi-
tare quod nocet. In ſuſcipiendo autem quia graciam ſtabilem non po
teſt ſuſcipere in hac vita Item corrumpitur racio dupliciter ſcilicet q̄
tum ad diſcrecionem iudicij inter bonum ⁊ malum. Item q̄tum ad de
liberacionem conſilij inter expediens ⁊ inexpediendis. Item corrum-
pitur effectus dupliciter. ſcilicet in ordine ⁊ in modo. quia nec ſemper
eſt ordinatus nec ſemper moderatus. Peccatum nocet multis. ſcilicet
ipſe facienti. Pſalmiſta. Peccatum meum contra me eſt ſemper Hiis
qui ſunt in purgatorio quos non poſſunt paccatores iuuare efficaciter
ſicut ſi eſſent in gracia ipſis dampnatis ⁊ hoc per modum ꝯiunctiōis
Quanto enim plures ſunt in inferno tanto maior horror ⁊ pena. Fallit
enim in inferno illa regula. Solacium eſt miſerorum ſocios habere pe
narum. Saluatis ⁊ hoc per mod̄ ſubtractionis. Nam ex conſorcio ac
ſocietate glorificatorum habetur gaudium accidentale. Deniq̨ nocet
ipſis viatoribus. tum pro eo ꝙ acies eorum contra demones minuitur
in illo qui peccatum perpetrat. tum pro eo ꝙ aliquos exēplo malo cor-
rumpit ⁊ ſcandaliſat. Multa mala ſimiliter eueniunt homī ex eo ꝙ in
peccatum aliquod per penitēciam ſurrexerat recidiuat. primum eſt ꝙ
homo fit impotentior ad reſurgendum Hebr̄. Impoſibile eos ē qui ſe
mel illuminnati ſunt ⁊c̄. Secundū eſt ꝙ vicium fortificatur ad impug-
nandum Auguſtinus. loquitur de ſe. Plus inquit valebit malum ino-
litum q̄ bonum inſolitum. Tercium eſt ꝙ culpa fit difficilior ad remi
tendum. Ieremie. Q̄ vilis facta es nimis iterans vias tu. Unde e-
ciam dicitur qd̄ vulnus iteratum tardius ſanatur. Quartū eſt qd̄ deꝰ
fit difficilior ad placandum. iij. Regū. de ſemei qui ad primā peticōez
inuenit miſericordiam. eo tamen pacto ꝙ ſtaret in iheruſalem. Sed q̄n
ſecundario petiuit ſine omni miſericordia occiſus erit. Quintum eſt ꝙ
dyabolus difficilior eſt ad excellendum. Luce. Tūc aſſumit ſeptē ſpūs

nequiores ſe ⁊ ĩgreſſi habitant ibi·⁊ fiunt nouiſſima homĩs illꝰ pe-
iora·⁊c̃· Sequit̃ de corrupcione ſpeciei modi ⁊ ordinis·Vnde nota
ꝙ bonitas naturalium comparata ad animam quã ſpecioſam facit di
cit̃ ſpecies·Sed comparata ad opus quod modificat dicitur modus·
Comparata vero ad finem ſcilicet ad deum ad quem ordinatur dicit̃
ordo Alio modo corruptio ſpeciei eſt diſſimilitudo aĩe ad deũ Speci
es enim anime ſimilitudo dei eſt Corrupcõ autem modi eſt dei nõ ex
tencionis virtualis ſiue infirmacio potencie que ex hoc eſt ꝙ anima
non ſuſtentatur cibo ſpirituali guſtando quoniam ſuauiſ eſt dominus
Corrupcio autem ordinis eſt in anima cum aſpectus ⁊ affectus deor-
ſum eſt ad creaturas extra naturalez ſitum·Cum enim hec que ſunt q̃
ſi caput anime ſurſum ſunt ad deum in naturali ſitu ⁊ ordine ſunt·alio
quin homo erit quaſi euerſus·Aliter priuacio ſpeciei eſt deformitas
ſiue carencia debite rectitudinis voluntatis Rectitudinis autem volũ
tatis eſt vt non declinet a ſuis extermis ſcꝫ a deo principio et a deo fi
ne·vt videlicet que omnia habet a deo principio· reſeruatur eciam
ad deum finem·Quando vero ſibi quiſqꝫ quod habꝫ attribuit· aut
ponit alium finem quam deum·curuus eſt Item priuacio modi eſt ex
ceſſus proprie voluntatis·ſcilicet cum vult aliquid diuine voluntati
contrarium Item priuacio ordinis eſt auerſio voluntatis a deo ⁊ con
uerſio ipſius ad creaturam ⁊c̃· Item aliter creatura racionalis a ſum
mo bono eſt ſecundum triplicis cauſe habitudinem ſcilicet efficientis
cauſe formalis ⁊ finalis·Et ideo nata eſt opera ſua agere a deo·⁊ ſm
deũ ⁊ ꝓpter deũ ⁊ hoc ſm mod·ſpeciẽ ⁊ ordinẽ ſibi inſitũ·Sed qm̄ ea-
dem racionaliſ creat̃a de nihilo facta fuit potuit deficere in ſuis actõ
nibus vt operaciones ſue non eſſent a deo·ac nec per hoc ſm deum
nec ꝓpter deum Hoc autem eſt peccatum ipſius ſpeciei·modi·⁊ ordi-
nis corruptiuum ⁊c̃· De peccato originali ſcdm rem Ca· viij·

Expedito de peccato in genere dicendum eſt de peccato in ſpe-
cie·⁊ primo de originali poſt hoc de actuali·Licet igitur ani
ma non ſit extra duce·tamen originalis culpa ab anima Ade
tranſit ad animas poſteriorum mediante carne per concupiſcentiam
generata· ita ꝙ ſicut ab aĩa peccante infecta fuit caro ade ⁊ prona ef
fecta ad libidinem· ita ſeminata ſecum trahens infectionem viciat a-
nimam· Ex quo patet ꝙ peccatum originale eſt in carne ⁊ in anima ſꝫ
in carne materialiter ⁊ originaliter· in anima vero eſt formaliter ⁊
tamꝙ̃ in ſubiecto· Sola enim anima ſuſceptibilis eſt virtutis ⁊ vicij·
Et tamen ſicut dictum eſt ex coniunctione ipſius ad corpus corruptũ
contrahit iſtud vicium·ſicut quando quis cadit in lutum fedatur ⁊ ma
culatur· Talis autem infectio anime non tantum eſt anime pena· ſed
eciã culpa· Ipſa vero culpa que eſt maccula in baptiſmo delet̃ Pena

autem que fomes appellatur ſiue peccandi promitas hec remanet poſt baptiſmum. Sic enim in baptiſmo curatur culpa quantum ad reatum dampnationis eterne. quod tamen remanet ipſa pena quantum ad actum et motum concupiſcencie cum quo nos oportet quamdiu viuimus pugnare. Non extinguitur concupiſcencia per graciam cõmunem in aliquo hommine quod dico propter beatam virginem in qua fuit extincta in cõceptione filij per graciam ſingularem. Ex predictis patet quod perſona corrumpit naturam et econtra natura corrupta corrumpit perſonam Nã per peccatum primi hominis corrupta eſt humana natura. ſed natura ſic corrupta corrumpit perſonas alias Nota autẽ quod corrupcio perſone eſt reatus mẽtis. corruptio vero nature eſt infectio carnis prout eſt prĩcipiũ ad carnem alteram. Deniqz nullo modo debet imputari deo infectio anime. licet eã creando infundat et vniat cũ carne infecta. Quoniam ordinatiſſimum fuit quod humana natura ita conderetur quod condita propagaretur. et quod pro peccato puniretur. Vnde ſicut in conditiõe ſeruatus eſt ordo ſapientie et in propagatione ſeruatur ordo nature. ſic in punitione ſeruare debuit ordo iuſticie Et ita patet quod non eſt contra diuinam equitatem ſi ad poſteros culpa tranſmittitur. Dicendum ergo quod originalis culpe tranſfuſio non eſt a deo nec a natura condita ſed a vicio primi hominis perpetrato. Et hoc eſt quod ait. Auguſtinus. Nõ peccatum originale non tranſmittit ad poſteros propagatio. ſed libido. Sic enim conditus eſt homo vt ſpiritus ſemper preeſſet corpori et corpus ſubeſſet ſpiritui quamdiu ille ſuo obediret conditori etc. Et econtra ſi ſpiritus non obediret deo. iuſto iudicio corpus inciperet ei rebellare Sicut igitur ſi adam ſtetiſſet corpus ſuum ei obediens fuiſſet et tale ad poſteros tranſmiſiſſet. Sic Adam exquo peccauit caro eius facta eſt rebellis ſibi. oportet quod tale ad poſteros eius trãſmittat et quod deus ſecundum inſtitutionem primariam eidem corpori animam infundat Ex hoc patet quod pater eſt cauſa peccati originalis in filio. ſz cauſam hic intelligas in genere cauſe efficientis. Omnes per concupiſcentiam nati. naſcimur filij ire. propter quod incurrimus defectũ multiplicem cauſa anime et corporis ad quas ſubſequitur pena mortis et pena carencie diuine viſionis et amiſſionis glorie celeſtis. non ſolum in adultis. verum eciam in paruulis non baptiſatis qui pena minutiſſima inter ceteros puniuntur. quia ſolam penam damni habent. ſiue penam ſenſus. Originale peccatum ſic curatur per baptiſmum in pente quod nihilominuſ ab eo qui curatus eſt tranſmittit in prolem peccatũ originale ſicut videmuſ circumciſus generat filium cũ prepucio. et granum nudum ſeminatum procreat granũ cum palea. Et hec eſt racio. quia homo generat filium non ſecundum quod reatus eſt in mente. ſz ſecundum quod corruptus eſt in carne. Nõ ſecundum quod ſpiritualis ſed ſecundum quod carnalis.

De peccato originali ſm nomen. Capłm . xi.

O Riginale peccatum habet multa nomina ⁊ hoc multiplici rõe. Secundum enim ꝙ originale peccatum comparatur ad aiam vocatur infirmitas. quia reddit animam impotentem reſiſtẽdi motibus. Item feditas quia per ipſum anima maculatur. Item pꝛauitas quia per continuam inclinacionem appetitus ad malum Item corruptio. quia ducit ad nihilum. i. ad peccatum. Item viciũ. qꝛ eſt diminutio bonorum naturalium. Item languor nature. quia durat in natura corrupta. Habet eciam nomina ſcdm ꝙ comparatur ad corpus. quia vocatur lex carnis eo ꝙ lege diuina carni ſit inflictum ⁊c. Item lex membrorum. quia mouet organa ad opera concupiſcencie Item tyrannus propter dominacionem. quia violentia in ipſa cõcupiſcibili Itẽ fomes / quia ſicut cinis fouet ignem ita per ipſum fouetur peccatum in carne ſm actum nutritiue ⁊ generatiue. Item ſtimulus carnis quia ſtimulat carnem ad primos motus ⁊ ad animum ⁊ ad conſenſum. Habet quoqꝫ nomina prout comparatur ad actus delectabiles. ſm hoc vocatur cõcupiſcentia que ſonat vicium in actu prout eſt vicium in adultis. Item concupiſcibilitas que ſonat vicium in potentia prout eſt in paruulis. Habet etiam nomen ſm ꝙ comparatur ad primum hominẽ a quo contrahitur. ſic vocatur peccatum originale. quod eſt carentia debite iuſticie.

De primis motibus. Capitulum. .x.

C Vm peccatum aliud ſit actum / aliud contractum. Ipſum peccatum actuale frequenter habet ortum a primis motibus Pñ ſciẽdum ꝙ in ſtatu innocentie non moueretur ſenſualitas niſi ſm motum rationis Ideo ſtante homine non poterat in eo eẽ peccatũ etiã veniale. Nunc autem quia ſenſualitas rationi repugnat. Ideo per primos motus neceſſe habemus committere peccatum veniale Primi motus ⁊ſi particulariter ⁊ ſigillatim poſſint declinari omnes tamen nullo modo poſſunt cauere. quia ſic ſunt peccata ꝙ ſunt etiam pene peccati. Et ideo merito dicuntur venialia / quia hocipſo ſunt digna venia. Primus motus ſic deſcribitur / ꝙ omnis motus ſenſualitatis ſm ĩpulſum fomitis impetuoſe tendens ad fruitionem creature delectabilis. Duplex motus diſtinguit̃ ꝙtũ ſpectat ad preſentẽ materiã. ſcꝫ p̃io prim⁹ qui ẽ naturalis. ⁊ ſcdo prim⁹ q̃ ẽ ſenſualitatis Cũ ergo loquit̃ de primis ꝙ ſint pc̃ã intelligendũ eſt de ſecũdo primis. qꝛ primo primi nõ ſunt peccata / cum ſint naturales / ⁊ extra genus moris. Quod patet ꝑ hoc / quia non ſequitur ymaginationem ſed ſolũmodo naturalium qualitatum actionem Motus autem ſecundo primi ſunt peccata qꝛ ſunt actus inordinati in genere moris. qđ patet per hoc ꝙ tales motus ſunt ſenſualitatis que ſubiacet in talibus dominio volũtatis. Volũtas autem

eſt principium moralium·ſicut habetur·vij·mathe·hinc eſt ꝙ ibi gen⁹
moris incipit vbi primo dñium voluntatis inuenitur·Hoc autem eſt in
ſenſualitate Quamuis ergo propter rationem predictam ſit in ſenſua
litate peccatum·non tamen hoc erit mortale ſed tantūmō veniale · qꝛ
voluntas non habet dominium completum ſuper primos motus qui
ſunt ſenſualitatis vt in illis actib⁹ qui per imperium rationis proce=
dunt Sed habes in eis dominium incompletum ſicut eſt ī illis actib⁹
qui non ex imperio rationis procedunt·Et tamen voluntas tales mo
t⁹ ſenſualitatis impedire poterat·ꝛ ideo ſunt peccatū veniale Primi
quoqꝫ mot⁹ idcirco ſenſualitati aſſcribuntur quia talium motuum pri
cipium eſt ſenſualitas ꝛ ſubiectum· Dicendum ergo ꝙ primi motus
ſm predicta ſunt peccata venialia triplici ratione · Primo quia mo=
uet ad illicitum Secundo quia ſunt quodamodo voluutarij non ſm ſe
ſed quia ſicut dictum eſt nō impediuntur a voluntate Vel eciā ꝓpter
precedentem apprehenſionem Tercio propter delectationem annexā ·
Cum enim anima ꝑ delectationem coniungiẗ creature obtenebratur
ꝛ peioratur·ſicut quando coniungitur deo illuminatur ꝛ melioratur ·
Nota ꝙ homo pronior eſt ad malum quam ad bonum multis de cau
ſis Primo quia ſicut dicit·Apłus·Corpus quod corrumpitur aggra=
uat animam·trahens illam ſcilicet ad malum ꝛ non ſit erigens ad bo
num·Scdo quia ſicut dicit Auguſtinus·Plus valet malum inolitum
ꝙ̄ bonum inſolitum·Tercio quia naturaliter eſt facilius deſcendere
ꝙ̄ aſcendere· ꝛ vnus trahit magis deorſum ꝙ̄ decem ſurſum · Quar
to qꝛ incitans ad malū preſens eſt·ſed finis virtutis abſens eſt·Delec
tabile autem apprehenſum per ſenſum vel per ymaginacionem quaſi
de neceſſitate mouet concupiſcenciam Quinto quia plures circumſtan=
cie requiruntur ad bonum ꝙ̄ ad malum·Sexto quia tendimus ad no
ſtrum principium ſcilicet ad nihilum· Septimo quia fomes qui mo=
uet ad malū ſp itra nos ē·gꝛām vo quā ꝗrim⁹ extra nos ē Octauo qꝛ
vires aīe ſunt actiue ad diligēdū tꝑalia·ſꝫ paſſiue et materiales ad ea
q̄ ſunt gracie ꝛ glorie·qꝛ nō poſſunt habere virtutes ꝑ modū acquiſi
cionis ſed per modum recepcionis·Vnde et malum poſſum⁹ acere ꝑ
os ſed bonum non poſſumus facere ſine gracia adiutrice·

De moroſa delectatione et conſenſu in peccatis· Ca·xi·

Delectacio carnalis moroſa mortale peccatum eſt·Sed nulla
dicitur moroſa niſi quādo ex conſenſu eſt·Vnde non intelligi=
tur hic mora temporis ſꝫ conſenſus· Sciendum egro ꝙ delectacio ſi
ſiſtit citra conſenſum veniale peccatum eſt · Si vero procedit vlteri=
us conſenſus· ita ꝙ vult interius in delectatione voluptari · nec ta=
men vult in opus procedere talis inquam conſenſus eſt inter morta=
lia computandus maxime ꝙ intelligi de peccatis carnalibus·ꝛ cetera

Verūmtamen iſte conſenſus in illecebram duplex eſt· Quia conſenſus in illecebram·aliquis eſt ſubitus non prehabita deliberacione· ſed ex ſola corrupcione racionis ꝙ precedit appetitus ſenſualitatis in primo motu· Tal' conſenſus dicitur ſubcepcio·⁊ eſt peccatum veniale· Alius eſt conſenſus in delectacionem motuum qui eſt ex deliberacione raci= onis·⁊ iſtud eſt peccatum mortale·vt dictum eſt· Si autem racio cōſen tit cum deliberacione que fit per raciones diuinas hoc modo·q2 omne lege dei prohibitum eſt vitandum Tunc dicetur eſſe peccatum in ſupi ori parte racōis· Sed ſi deliberacio fit per raciones hūanas·hoc mō omne in quo tranſcenditur medium virtutis eſt vitandum tunc dicit peccatum eſſe in inferiori parte racionis· Adhuc procedit conſenſus vlterius quādo ſcilicet preponit opus conſumare tunc voluntas profe cto computatur eciam ſi facultas deſit proficiendi opus ipſum· Si ve ro ſequitur conſenſus ⁊ opus in hijs que lege diuina ſmt prohibita peccatum eſt mortale conſūmatum· Ex predictis collige diſtinctionem quia delectacio duplex eſt ſcilicet volūtaria ⁊ naturalis· In delectaci= one pura naturali·nec eſt meritum nec demeritū· Voluntaria duplex eſt·quia alia eſt in creatore·alia in creatura· Delectacio que eſt in cre= atore bona eſt· De qua dicit· Pſal·Memor fui·dei·⁊ de·ſu·⁊c· Que= dam autem in creatura duplex eſt·quedam propter deum ⁊ hec bona eſt· Sed ſumitur delectacio pro operacione racionis non pro paſſione De qua·Pſalmi· Delectaſti me dn̄e in fa·tua· Quedam eſt contra de= um· Et ſimilter hec duplex eſt·quia quedam eſt non contra deum· ſed preter deum·⁊ hoc peccatum veniale dicitur·quedam vero contra deū eſt·⁊ hoc eſt peccatum mortale·

De peccato veniali Capl'· xij·

Peccatum veniale minoris eſt culpe· Nam in paruulis poſt ba ptiſmum primo ſurgūt veniatia·poſt hec mortalia Veniale au tem peccatum eſt vt ait· Auguſtinus·qd hominem vſq3 ad re atum perpetue mortis nō grauat·ſed penā meretur ⁊ nec facile indul= getur· Peccatum veniale ſemper eſt a valuntate ad hoc mouēte·vel p mittente vel non cohibente· Peccatum aliud eſt veniale trib9 modis Primo modo ex genere·ſicut verbum ocioſum eſt veniale· Secundo modo ex euentu ſcdm'ꝙ per penitenciam de mortali fit veniale· Ter cio modo ex cauſa vt quando fiunt quedā ex infirmitate vel ignorācia que licet quandoq3 ſmt mortalia·tamen dicuntur venialia vel remiſſi= bilia ex ꝯparacōe ad pc̄tm̄ ꝙ fit ex certa malicia ꝙ ē irēiſcibile morta le ex ſuo genere·ſicut ē fornicari· q2 tale quid eciā ſi fiat ex īfirmitate tūc ſemp eſt mortale· Sciēdū ꝙ peccatū vēiale nūꝗ poteſt mortale fi eri·ita videlic3 ſi īrelligat' idē ſ·ſubſtāciā ꝙ pri9 fuit vēiale mortale fieri Et hoc neq3 ꝗtū ad actū neq3 ꝗtū ad maculā Racio huius eſt q2 nulla res poteſt mutare ſpeciē ſuam· Peccatū aūt mortale ⁊ veniale

ſunt diuerſe ſpecies peccati·Verūtamē actꝰq̄ ex ſe ē de genere venia
lis poteſt fieri mortalis q̄tuor modis Primo mō ex ꝯſcia q̄a quicquid
fit ꝯtra ꝯſciaȝ edificat ad gehēnaȝ·eciā ſi ſit ꝯtra eroneam ꝯſciēciaȝ
Et hec eſt racio quia cum in peccato duo ſint ſcȝ auerſio ⁊ conuerſio·
Penes primum iudicatur peccatum quoniam a uerſio a deo eſt quaſi
formale·⁊ conuerſio ad creaturam quaſi materiale·Quamuis ergo le
uare calamū de terra videatur leue vel indifferens·tamen quando fit
ꝯtra cōſcienciam peccatum eſt·quia ſpernitur bonū incōmutabile·⁊ ita
fit auerſio a creatore·Scdo ex conplacencia·Vnde·Augꝰ·Nullū pec-
catum adeo veniale ꝙ non fiat mortale dum placet·Tercio ex diſpoſi-
cione quia per freq̄ntez lapſum in venialia diſponitur homo ad mor
tale·Et ſcdm hoc intelligitur illud·Gregorij·Vitaſti grandia \ vide
ne obruaris harena·hoc dicit quia ſic ſepe de peccatis minimis veni-
tur ad magna·ſicut de modica ſcintilla quandoq̄ȝ ſurgit magnꝰ ignis
Prouerbiorum·Qui negligit minima palatim defluit·Quarto ex pro-
greſſu quia qn̄ inſurgit veniale ſi nō prohiberetur poſſit progredi vſ-
q̄ȝ ad mortale non quia ipſum veniale in ſubſtancia fieret mortale·ſed
quia ex ipſo occaſionaliter fieret progrediēdo mortale·Iſtud patet
in primis motibus qui inter venialia computantur·Sed quando de-
lectacio conualeſcit intantum quia conſenſus accidit iam peccatū eſt
mortale ⁊c̄·Differēncia eſt inter peccatum mortale ⁊ veniale·quia pec
catum veniale eſt libido ſiue voluptas in creatura citra deum·Morta
le vero eſt libido ſiue voluptas in creatura ſupra deum vel eque deo·
Rectus enim ordo eſt vt bonum inconmutabile preferatur cōmutabi-
li ⁊ honeſtum vtili ⁊ voluntas dei noſtri nrē voluntati ⁊ racio ſenſua-
litati quando iſte ordo peruertitur·tunc pecatum cōmittitur·Vtrum
aliquis poſſit eſſe vel viuere ſine peccato veniali·dum eſt in hac vita
videndum eſt·Ad ꝙ dicendum eſt ꝙ ſi loquitur de tota vita homis
qui peruenit iam ad etatem adultam·de excellente ac ſpeciali gracia
eſt·ꝙtalis ſine peccato veniali ſit·Sicut videtur beatus·Auguſtinus
dicere de beata virgine·Si autem loquimur de aliqua particula vite
preſentis·ſic poteſt aliquis eſſe ſine peccato veniali Iſtud patet per ex
empla quia nauta poteſt ſingl'a foramina nauis in numero obſtruere
ne aqua intret·Sed non poteſt anima ſimul obſtruere vt aqua nuſq̄
intret·Vnde eciam caritas perfecta non facit ꝙ peccatum veniale nō
adueniat ſed facit ꝙ non duret q̄zadmodum caminus ignis non facit
vt gutta aque ſibi non apponatur ſed facit vt appoſita cicꝰ extinguat̄
Perfecta enim caritas ſtatim inflammat hominem vt de peccato veni
ali doleat ⁊ peniteat ꝙ non facit caritas imperfecta·Vnde ī imperfe
ctis agregāt̄ multa vēialia per que fit ad proſtracōȝ maior diſpoſicio

¶ De effectu peccati venialis Capitulum· xiij·

Effectū peccati venialis multiplex eſt. Primus quia ad penā
obligat. nō autem determiate ⁊ preciſe obligant ad penam
eternam vł purgatoriam vel preſentis ſatiſfactionis. ſed ad
aliquam illarum penarū. Quoniā ſm forum eccleſie pſentis ſatiſfacit
homo leuiter. Sed ſm forum purgatorij punieť homo grauius. Sed
ſecundum forum inferni punietur pro veniali grauiſſime quia eternali
ter ſi cum mortali et veniali deceſſerit. Exemplum eſt de hoc ꝙ menſu
ra vini que valet in loco vno. vj. denarios. ſi ducitur vlterius valȝ vnū
ſolidum ſi ducitur adhuc vlterius valet duos ſolidoſ. Pena tamē illa
in inferno pro veniali incomperabiliter minor eſt q̄ illata ibidē pro
mortali eſt ſicut ſoliditas. Illata pro veniali ibidem eſt ſicut ſuperfi-
cies. Illata pro veniali in purgatorio eſt ſicut linea. Illata pro veni-
ali in preſente eſt ſicut punctus. Vnde ſicut illa quatuor ſunt impro-
porcionabilia. ita inter penas predictas magna eſt differencia. Secun
dus effectus eſt ꝙ peccatum veniale animam maculat Et ponitur tale
exemplum. Aliquando enim denigratur aliqua ymago depicta intm̄
vt videre nō poſſit. Aliquando em̄ ſic obſcuratur vt videri quidē poſ-
ſit ſed non plene diſcerni. et ideo propter talem differenciā dicit Gre.
ꝙ veniale obſcurat. mortale obtenebrat. De macula vero illa dicitur
ꝙ in ſaluādis omne peccatum veniale deleť in preſenti a gracia finali
et hoc quantum ad culpam. et non quantum ad penam. ymo illa ſoluē-
tur in purgatorio Delet autem gracia finalis peccatum veniale in ipa
diſſolucione corporis et aīe ex virtute ꝯpletiōis et ſui ſtatꝰ q̄uis non
ſit motꝰ ꝯtricōis ad idem directus. ſecundum hoc intelligitur verbū
Auguſtini qui dicit ꝙ in purgatorio poteſt eſſe abſolutio a pena et nō
a culpa hoc ab antiquis dictum eſt. ſed modo ꝯūiter teť ꝙ peccatum
veniale hinc deferatur a multis eciam q̄tum ad culpam ⁊ in purgato-
rio purgatur. Quia dominus dicit de quibuſdaȝ peccatis ꝙ nō remit
tuntur neque in hoc ſeculo neqȝ in futuro. Nō exponit. Gregꝰ. ꝙ veni
alia dimittuntur in futuro ꝙ ſi intelligatur quantum ad penam tantū
tunc exponit gregorius. ꝙ nulla eſt quia eciam mortalia quantum ad
penam purgantur que hic ſoluta non ſunt. Tercius eſt ꝙ minuit feruo
rem caritatis. ſicut aquam in ignem proiectam licet ignem non extin-
guat feruorē tamen illius temperat. Quartus eſt ꝙ potencias anime
in operibus bonis laſſat. ſicut quando ponitur onus ſuper equū minus
eſt promptum ad ambulandum Quintus eſt ꝙ retrahat a gloria quia
homo qui deberet ⁊ poſſet ſtatim poſt mortem euolare cogetur pro-
pter venialia ad tempus in purgatorio expectare ⁊c. Nūquam enim
ab aliquo facies dei videbitur donec ſoluat per penas minimum qua-
drātē vēialiū peccatorū. Oportȝ em̄ quēlibȝ ita mūdū eſſe ante ītroitū
paradiſi. ſicut fuerat ī īnocēcia baptiſmali. Sextꝰ ē ꝙ bona celeſtis

hic per meritum repoſita que debent ſi venialia non fierent quia me-
dio tempere poſſent aliqua bona fieri qn̄ fiūt illa. Preterea poſt per-
petracionem venialium oportet nos quedam opera ↄuertere ad ſolu-
cionem horū debitorꝝ per que nobis debeat creſcere cumulus eterni
premij. Septimus effectus eſt ꝙ venialia ſepe ſunt ocaſio peccatorꝝ
mortalium. ⁊ hoc quatuor mōis ſicut habes ſupra titulo primo Vbi
dr ꝙ actus qui ex ſe venialis eſt poteſt fieri quatuor modis mortalis.
Hoc eſt eciam ſingl'ariter aduertendum ꝙ ſicut ad remiſſionem pc̄ti
mortalis exigitur deſercio actus peccandi cum voluntate in̄ poſterū
abſtinendi. Sic quoqȝ peccatum veniale in̄ pn̄ti non dimittitur niſi ⁊
actu et ꝓpoſito deſeratur. ¶ De vicijs capitalibus. Capl'm. xiiij.

Peccatorum actualium. vnum eſt inicium. duplex radix. triplex
fomentū. ſeptiforme caput. Vnū iniciū dicimꝰ ſuperbiā Iuxta
illud Inicium omnis peccati ſuperbia. Duplex vero radix eſt
ſcȝ timor male humilians. ⁊ amor male accedens. Tamen omnis timor
ortum habet ab amore. Nullus em̄ timet aliquid perdere niſi quia a-
mat illud habere. Triplex peccati fomentum eſt. ſcilicȝ tria que ſunt in
mundo. Hoc eſt cōcupiā carnis. concupiā oculorum. ⁊ ſuperbia vite.
Septiforme caput. ſcilicȝ ſupbia inuidia ira accidia auaricia gula lu-
xuria. Inter que ſunt quinqȝ ſpūalia. duo vero carnalia Sufficiencia
vero horum ſeptem viciorꝝ ſic poteſt colligi. Voluntas noſtra ſic deor-
dinatur Aut quia appetit non appetendū. Aut quia refugit ꝙ non eſt
fugiendum Si primo modo. aut eſt interius. ⁊ ſic eſt vana gl'ia. Aut
exterius ſic eſt auaricia. Aut inferius ⁊ tūc eſt delectabile. ſcōm illud
delectabile. aut eſt ad ↄſeruacōez indiuidui. ⁊ ſic eſt alimentum ꝙ ap-
petitur inordinate a gula. Aut eſt ad cōſeruacōez ſpeciei. et ſic eſt coi-
tus qui appetitur a luxuria ⁊c. Si autem voluntas deordinatur qa re-
fugit qd̄ n̄ ē fugiēdū. Poteſt eſſe tripliciter. Aut em̄ ſcōm ꝑuerſum i-
ſtinctum racionalis et ſic eſt inuidia. Aut ſecundū inſtinctum iraſcibi-
lis et ſic eſt ira. Aut ſecundū inſtinctum concupiſcibilis. et ſic eſt acci-
dia. Ex hijs patet ꝙ quatuor ſunt principia appetibilia. Et tres ſunt vi-
res ſecundum quarum inſtinctum eſt fuga. Ideo tantum ſunt ſeptem
capitalia peccata. Peccata q̄ dicta ſunt quādoqȝ publice ſe oſtendūt
vt quando directe ſunt. quandoqȝ vero ſub quadam ſpecie boni pallia-
ta decipiunt. Vnde ſuperbia quādoqȝ dicit ad hoc volo preeſſe vt poſ-
ſim prodeſſe Ita dicit non debet illata mala tolerari ne conſueſcant in-
ferri. Inuidia dicit alijs bona non cupio ne in ſucceſſibus eleuantur.
Accidia dicit ad hoc mihi in laboribus parco ne indiſcrecōis arguar.
Auaricia dicit ad hoc ſunt multa ↄgreganda ne ꝓpter inopiā ↄmit-
tatur furtum vel rapina. Gula dicit ad hoc eſt corpus cibis ⁊ potibꝰ
delicacioribus nutriendum vt ſit forcius domino ſeruiendū. Luxuria

dicit/ad tempus debet quiſqꝫ ad libitum viuere ⁊ poſtea fortiter pe=
nitere. Septem vicia ſeptem beſtijs ꝯparant̃ Vana gl'ia ꝯpartur leõi
Inuidia cani. Ira lupo. Accidia aſino. Auaricia ericio. Luxuria porco
Gula vrſo. Alio modo ꝯparantur ſeptem vicia ſeptem infirmitatibꝰ.
Vana gloria ꝯparatur inflationi. Inuidia lepre. Ira freneſi. Accidia
litargie. Auaricia ydropiſi. Luxuria febri. Gula epilenſie. Septem vi
cia xp̄i paſſione curant̃ . Capitis in cruce inclinatio curat ſuperbiam .
Oratio ꝓ inimicis iram. Aperitio lateris inuidiam. Portatio crucis ac
cidiam. Traditio ſpūs patri/corpis cruci/matris diſcipulo/veſtiū cru
cifixoribus. hec/inquam/curant auariciā. Flagellatio luxuriam. Pota=
tio fellis gulam. ¶ De ſuperbia Capitulum .xv.

Nunc dicendum eſt de ſeptē vicijs in ſpecie. Et primo de ſuper
bia/que eſt regina oīm vicioꝝ. Eſt aūt ſupbia/ vt ait Augꝰ .
peruerſe celſitudinis appetitus. Idem. Superbia oībus inui=
det/ſcꝫ ſupioribus qꝛ illis ñ equat̃. inferioribus ne ei equāt̃. pibꝰ qꝛ ei
equāt̃. Supbia dr̄ iniciū omnis peccati triplici rōe. Prio ꝓpter cām q̄
inuenit̃ in omni peccato. qꝛ in omni peccato inuenit̃ ꝯtemptus dei/ qui
eſt quedam cauſa peccati. Iſte aūt ꝯtemptus eſt auerſio a creatore/q̄
in omni peccato eſt/vbi ꝑponitur bonū ꝯmutabile bono incōmutabili.
Quia ſicut ſine caritate alie virtutes nihil ſunt/ita ſine ſupbia alia vi
cia nihil ſunt. Abſtrahe ſuperbiā ⁊ habebis grām . qꝛ ſuperbis deus
reſiſtit/humilibus aūt dat grām. Connexum em̄ inꝑtum huius nō ē
receptiuum ſꝫ ꝯcauum. Secundo qꝛ primū principiū peccatorū fuit ſu
perbia. Hoc em̄ genere peccauit dyabolus in celo. ⁊ primus homo in
paradiſo. Tercio qꝛ ex ea naſcuntur alia vicia ſm prius ⁊ poſteriꝰ. hoc
eſt mediate ⁊ immediate. Sicut habetur ſupra in titulo de effectu vici
orum. Eſt aūt inter ſuperbiam ⁊ vanam gloriam talis differentia. qꝛ li
cet vtrobiqꝫ ſit appetitus ꝓprie excellētie tn̄ ſuperbus apparet ſibi ma
gnus intra. Sed vaniglorioſus appetit in ore alioꝝ apparere ꝑ laudē
extra. Diuerſa peccata dicuntur radices ⁊ inicia ſiue cauſe aliorū pec
catorum diuerſis reſpectibꝰ. Superbia em̄ dicitur iniciū propter tres
cauſas ſupra enumeratas. Libido etiam dicitur cauſa omnis peccati.
Sicut dicit Augꝰ. ⁊ hoc propter delectationem creature/ que inordi=
nate trahit animam ⁊ auertit a ſummo bono . Eſt em̄ libido improba
voluntas qua mouetur anima rationalis ad hoc ꝙ delectetur in crea=
tura. Cupiditas etiam dicitur radix omnium maloꝝ. ſicut dicit Apl's.
⁊ hoc ꝓpter eandem cauſam ſicut libido. Eſt em̄ libido cupiditas ex a=
more inordinata ad creaturam. Luxuria etiam/ſm Caſſianum/dicitur
radix omnis peccati. quia carnales delectatiōes ſunt nobis naturales
Ad naturalia autem proni ſumus ⁊ difficulter reſiſtimus Inanis gl'e
ſeptem ſunt filie/ſm Grego. Prima eſt inobediētia qꝛ vaniglorioſus

ī nullo vult videri inferior\quod fieret ſi faceret mandātum· Secun
da eſt contentio quia vult vincere cum clamore \ ⁊ per hoc apparere ·
Tercia eſt iactantia qua quis enumerat bona ſua vt laudabilis appa=
reat Quarta eſt ypocriſis que querit hominibus in exterioribus appa
rere· Quinta eſt pertinacia que factum ſuum malum vel dictum defē=
dit ne erraſſe videatur· Sexta eſt diſcordia \ que contra omne dictum
aſſumit contrarium propter vanam gloriam· Septima eſt nouitatum
preſumptio qua quis noua vel dicit vel inuenit vt laudetur · Quatuor
ſunt ſpecies ſuperbie\quas aſſignat Grego·xxxij· Job· Prima eſt cum
homo a ſeipſo eſtimat bonum habere quod habet· Secunda ſi deſup
datum credit\pro ſuis tñ meritis accepiſſe putat· Tercia cum iactat ſe
habere quod non habet· Quarta eſt quando ceteris deſpectis ſingu=
lariter vult videri· Per primam ⁊ ſecundam ſpeciem iniuriatur homo
deo in ſe· Quia per primam ponit ſe homo totam cauſam ſui boni· ſed
ī ſecunda ponit ſe cauſam principalem· In tercia vero ſpecie iniuriatᷓ
homo deo in proximo· In quarta aūt iniuriatur deo in hoc quod nō
habet· Grad⁹ ſuperbie ſm Berñ· ſunt duodecim· Qui ſunt curioſitas
mentis leuitas\inepta leticia\iactantia\ſingularitas\arrogantia\pre=
ſumptio\peccatorum defenſio\ſimulata ꝯfeſſio\rebellio\libertas pec
candi\conſuetudo· Numerus illorum ſic accipitur· Homo ꝑ ſuperbiā
iniuriatᷓ deo ⁊ homini cui debet eſſe par· ⁊ homini cui debet eſſe infe
rior· Sex primi gradus determinantᷓ ſm iniuriam primi qui debet eē
par· Quatuor ergo alij ſm iniuriā que fit homini ſupiori· Due vltime
determinantᷓ ꝓprie ꝗtum ad iniuriam que deo immediate fit· Hoc idō
dicimus qr ⁊ ſupiores gradus in deum redundant\ſʒ mediante prio·
Gradus aūt vocatᷓ qr fit a minori ꝓgreſſus vſqʒ ad maiorem· Prim⁹
eñ malus eſt· ſecundus eſt peior· ⁊ ſic aſcendendo\inuenitᷓ ꝙ vltim⁹ eſt
peſſimus· Vnde iniuria que reſpectu paris eſt minor· illa vero que eſt
reſpectu ſuperioris eſt maior· ſed illa que eſt reſpectu dei eſt maxima·
ꝓpter quod ⁊ taliter iſti gradus ordinantᷓ· Supbia multa mala facit·
Primo id quod dei eſt vſurpat ſcʒ gloriam· Yſa· Gloriam meā alteri
non dabo· In bonis eñ operibus que facimus duo ſunt videlicet ho=
nor ⁊ vtilitas· ſed primum dominus ſibi reſeruat· aliud nobis tribuit·
Vnde debemus deo partem ſuam relinquere\ſi noſtra parte nolum⁹
ſpoliari· Secundo perfectos viros impugnat· Superbia enim eſt ꝗſi
turris babel\que vſqʒ ad celos ·i· vſqʒ ad celeſtes viros debebat per
tingere· Aug⁹· Superbia etiam bonis operibus inſidiatur vt pereāt·
Vnde ſuperbia inexpugnabilis eſt ſicut caſtrum in alto monte ſito ·
Tercō grā dei hominē denudat· Petrus· Supbis deus reſiſtit humi
libus aūt dat gratiam· ij· Regum · Mons Gelboe nec ros nec pluuia
veniant ſuper vos· Vnde ſm naturam connexum non eſt receptiuum

ſed concauum. Quarto hominem deo priuat. Hugo de ſancto victore. Superbia aufert mihi deum. inuidia proximum. ira meipſum. Superbia deo eſt odibilis. Prouerb. Tria ſunt que odit deus. Pauperem ſuperbum ꝛc. Deum impugnat. quia vexillum inimici ſui id eſt dyaboli ponit in caſtro ſuo. ⁊ deponit vexillum xp̄i ſcꝫ crucem quam ſemper homo deberet portare. Scd̄m illud. Qui vult venire poſt me abneget ſe metipſum ꝛc. Dyabolo hominem aſſimulat. Ipſe eniꝫ dyabolus eſt rex ſuper omnes filios ſuperbie. Unde ſicut dominus ait de caritate. In hoc cognoſcunt omnes quia mei eſtis diſcipuli ſi dilectionem habueritis adinuicem. Ita poteſt dyabolus de ſuperbia. In hoc cognoſcunt omnes homines. Hominem ſtultum demonſtrat. quia ancillam ornat. ⁊ dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vendit. id eſt laudem. Item quia credit ſe poſſe cum ſuperbia illuc attingere vbi iam dyabolus exiſtens non potuit cum ſuperbia remanere. Deijcit. quia ſcandentes in altum defacili cadūt. ⁊ qui ſe eleuant ſub hoſtio humili defacili caput ledunt.

De Inuidia. Capitulum .xvi.

Inuidia eſt\ vt ait Aug⁹. odium felicitatis aliene. Uel ſcd̄m Dam̄. Inuidia eſt triſticia de alienis bonis. Dicitur autem inuidia a non videndo\ quia nō poteſt videre bona aliorum. Unde diſplicentia boni que eſt inuidia poteſt notari per viſionem interioreꝫ vl' exteriorem. Sicut vult Sen̄. dicens. Quicquid mente fugimus ingeſtum oculis vix videmus. Quinqꝫ filias habet inuidia\ ſm̄ Gregoriū Prima eſt odium quod eſt velle malum alicui ⁊ nolle bonum. Secunda eſt exultatio in aduerſis proximi. Tertia afflictio in proſperis proximi. Quarta ſuſurratio\ que eſt detractio latēs. Quinta detractio. hec autem fit in aperto. intenditqꝫ melior apparere illo cui detrahit. Inuidia multa mala facit. De lumine cecatur\ quia bona proximi videre n̄ poteſt. Unde inuidus comparatur noctue ⁊ veſpertilioni. Auguſtin⁹. Oculis egris odioſa lux que puris eſt amabilis. De vita morit̄. Gregorius. Panis vitam fortium roborat. paruulorū necat. Unde inuidia comparatur febricitanti\ cui etiam boni cibi ſunt contrarij. Deo cōtrariatur. Quia tam bonus eſt deus\ vt ait Aug⁹. ꝙ etiam de malis bonum eliciat. Sed econuerſo iſti tam mali ſunt ꝙ de bonis malum eliciant. Item diuina bonitas omnia ſua communicat. iſti vero non. Item deo placet bonum hominis. ac malum diſplicet. iſti autem eſt ecōuerſo Bonum gratie ⁊ nature peruertunt. Unde ſicut omnia munda mūdiſ ſic iſtis omnia ſunt immunda. ⁊ ſicut bonis mala omnia comparantur in bonum. ita inuidis bona comparantur in malum. Unde tales conuertunt etiam aurum in cuprum. gemmas in lutum. granum in paleaꝫ vinum in aquam. mel in fel. diem in noctem. gaudium in merorē. roſaꝫ

ĩ paludem·balſamum ĩ ſterquilinium·electuarium ĩ venenum·Ho=
minem maledictum·Jſaie·Ve qui dicunt bonum malum ⁊c·Stultum
efficit·nimis em̄ errat qui ſibi vult idcirco vnum oculum erui ꝙ etiã
alij vnus eruatur·ſic facit inuidus ⁊ dyabolus\ quia per hoc ꝙ alijs
inuident ſibi magis nocent·Auctorem ſuum torquendo ledit·Senec·
Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus aures ⁊ oculos haberent · vt
de omnibus profectibus torquerentur proximum·Fraudulenter deci=
pit·Vnde inuidus comparatur cani qui blanditur in facie ⁊ mordet a
tergo·Item Jude qui oſculo xp̄m tradidit·Item homini peruido qui
ledit hominem qui eum nunq̄ moleſtauit·

De Jra· Capitulum ·xvij·

IRa eſt\vt ait Augꝰ·vlciſcendi libido·Scd̄m Caſſiodor·Jra
eſt motus animi concitatus ad penam · Hec eſt diffinitio ire
per vicium\non per zelum·de qua ⁊ hic eſt agendum·Jra igitur du=
plex habet eſſe·ſcʒ eſſe nature\⁊ eſſe moris·Prout ergo deordinat ab
optimo habet eſſe morale quo vicium eſt·quia ira non eſt peccatum ra
tione pure paſſionis·ymmo pena·Sed cum hoc dicit quandam occaſi
onem per quam deordinat hominem\⁊ q̄tum ad deum\⁊ q̄tum ad p
ximum·Vult em̄ a ſe expetere ex ſe vindictam quam non debet niſi a
deo expetere·vel a iudice ſub deo conſtituto Vtrum autem quis tene
atur remittere iniuriam inimico petenti·Nota diſtinctionem·Quia ex
iniuria ſolent oriri tria·Primum eſt rancor in affectu·ſcd̄m rancoris ſi
gnum in affectu·tercium eſt actio contra iniuriantẽ·Primum tenetur
quilibet ſtatim remittere\⁊ſi non rogetur·Secundum tenetur remit=
tere veniam veraciter petenti·i·parato emendare ſm̄ facultatem ſuã·
Tercium non tenetur remittere·Si vero ſcire volueris vtrum ille cui
facta eſt iniuria debeat amiciciam querere · Sciendum ꝙ duplex eſt
debitum·Primum eſt neceſſitatis\ſine qua non eſt ſalus·Secundum ẽ
perfectionis·Quantum ad primum non tenetur quis reconciliationẽ
querere·Sed de ſecundo dicit Criſoſt·ꝙ talis debet reconciliationẽ
querere vt duplicem coronam conſequatur·Vnam quia iniuriam paſ
ſus eſt·Alteram quia prius rogauit Deus ponit tres gradus circa re
atum ire\cum dicit·Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio·
Qui autem dixerit Racha reus erit concilio·Qui autem dixerit fatue
reus erit iehenne ignis·De his dicendum\ꝙ vbi creuit gradꝰ culpe
creuit ⁊ ordo ſententie·Vnde recte ira ſine voce iudicio·ira cum voce
concilio·ira cum ſermone contumelie gehenne ignibus mancipatur ·
Scd̄m Auguſtinum·Eſt enim in prima ira tantum·in ſecunda ira⁊vox
in tercia ira ⁊ vox ⁊ expreſſio irriſionis·Dicit autem Gregorius·ꝙ iu
dicio eſt cauſe diſcuſſio·concilium ſententie·diffinitio gehenne ignis ·
ſententie executio·⁊c·Notandum ꝙ reddere malum pro malo eſt fra=

gilitatis·ſicut fecit Job qui interfecit Abner ſcz interfectorem fratris
ſui Azahel·Sed reddere malum pro bono hoc eſt peruerſitatis· ſicut
fecit Judas tradendo dominum·Reddere bonum pro malo perfectio
nis eſt·ſicut fecit Stephanus quādo pro inimicis orauit· Reddere bo
num pro bono eſt equitatis·ſicut fecit Aſuerus quando Mardocheum
honorauit· Filie ire ſm̄ Gregorium ſunt ſex· Prima eſt rixa\ hec ē au
dax voluntas vindicandi iniuriam facti precedens Secunda eſt timor
mentis·hec eſt voluntas vindicandi fugiēs aduerſitates propter eſti·
matas inimicicias Tertia eſt contumelia·que eſt voluntas ſe vindicās
per exprobrationem malorum·Quarta clamor·que eſt voluntas ſe vin
dicans in exaltando vocem per vituperium ad aurem aliorum perue·
niens·Quinta indignatio\que eſt voluntas ſe vindicans per ſignū mo
leſtie exterius declaratum Sexta blaſphemia\que eſt voluntas ſe vin
dicans per opprobrium deo vel ſanctis illatum· Ex ira veniunt multa
mala· Hoſpitium ſpiritusſancti turbat· Gregorius· Dum ira animum
pulſat ſanctoſpiritui hoſpitium ſuum turbat·Nam ſicut in pace fact9
eſt locus dei·ſic in diſcordia locus dyaboli Tales ſunt etiā incendiarij
domus dei·Pſal· Incenderunt igne ſanctuarium tuum in terra · Vñ
iſti ſunt ſiles draconi qui emittit ex ore ignē Qd̄ dei eſt ſibi vſurpant
ſcz vindictam·Pſal·Michi vindictam ⁊ ego retribuam ·Talis facit ſe
iudicem\⁊ deum vult eſſe tortorem·Sicut dicit beatus Auguſtinus·
Ait malus in orationibus ſuis·Domine occide malum inimicum meū
Reſpondit dominus·Quem veſtrum·ambo enim eſtis mali·ymmo ta
lis vult eſſe actor ⁊ iudex in eadem cauſa·Stultum ſe demonſtrat · qꝛ
per cor ſuum mittit gladium vt ledat tunicam inimici ſui ·ymmo ſi ſa·
pienter faceret prius ſe de ſeipſo vindicare deberet ·iram ſcilz per ze·
lum aduerſus iram ſuam per vicium aſſumendo· Limam purgatiōis
conuertit in rubiginem deprauationis· Aduerſitates enim que ipſum
deberent a peccato mundare per impatientiam magis inquinant · Et
fornax mutat eis aurum in cuprum·⁊ flagellum ex grano facit ibi pa·
leam·Duram ſententiam in iudicio expectabit · Cum enim dominus
improperabit quibuſdam·Nudus fui ⁊ non cooperuiſtis me·Quid di
cturus eſt iſtis qui non ſolum nudos non veſtiunt ſed ⁊ veſtitos ſpoli
ant·Bellum mundi\carnis\⁊ dyaboli contra ſe inſtaurat·ſed ſapiētes
ſedant minores guerras propter maiores qui imminent· Malam fa·
ciunt commutationem·quia auferenti palium bone fame dant tunicam
innocentie·Remedia ire ſunt ſilencij obſeruatio· Prouerb·Cum defe·
rint ligna extinguetur ignis·Preterea ſicut ex colliſione duorum cor·
porum elicitur ignis·ſic ex amaris verbis aliquorum ira·Mollis exci
tatur reſponſio·Prouerbi·Reſponſio mollis frangit iram Sermo du
rus excitat furorem·Idem· Quaſi qui canem auribus ⁊c· Dominice

Hic ſolent cantare
heretici lutherani in
ſuis pſalmis her her
[illegible] des bapſts und
des teufels reich [illegible]
[illegible] ex mora [illegible]

paſſionis deſideratio·Gregorius· Si paſſio domini ad memoriam re-
uocetur nihil adeo durum quod non equanimiter tolleretur·Hoc ſig-
nificatur Numeri·Ubi reſpicientes ſerpentem eneum ſanabãtur·Pre
mij tolerantie animaduerſio·Unde Gregorius· Conſideratio premij
vim flagelli minuit·

De acidia Capitulum ·xviij·

Acidia eſt de virtutum laudabili exercitio vtriuſqȝ hominis
languida deiectio Item alia diffinitio·Acidia eſt diffidentia
de proprijs viribus ⁊ auxilio dei implenda ardua · Duo nomina ſunt
huius vicii ſcilicet triſticia ⁊ acidia · Horum autem nominum eſt hec
ratio·quia in iſto peccato eſt auerſio a ſpirituali bono / quod eſtimat
graue·ſicut eſt ieiunium ⁊ huiuſmodi·⁊ ratione huius dicitur triſticia
Eſt etiam ibi conuerſio ad creaturam ſcilicet ad quietem/que eſtimat
leuis·⁊ ratione huius dicitur acidia· Patet ex his ꝙ hoc vicium ꝓut
vocatur triſticia opponitur letitie ſpirituali/que eſt in exercitio ſpiritu
ali·Sed prout vocatur acidia opponitur fortitudini/ que conſiſtit ĩ ag
grediendis arduis ⁊ ſuſtinendis aduerſis · Acidia denominatur ab
acedine/quia per eam habet anima tedium de omni ſpirituali difficili
Acidia/ſm Gregorium/ſex habet filias·Prima vocatur malicia·que
eſt/ſm Auguſtinum/voluntas machinanti malum alicui· Cum enim
quis iniuriatur alicui/tunc iraſcitur ⁊ poſtea triſtatur·Secunda deſpe
ratio·quia diffidentia meritorum mater eſt diffidentie premiorum· ex
quo iterum oritur triſtitia·Tertia eſt puſillanimitas·que naſcit ex dif
fidentia proueniente ex conſideratione proprie infirmitatis vel operis
arduitatis·Quarta rancor·qui eſt inueteratum odium· Sicut enim ex
caritate ſunt opera bona/ex quibꝰ eſt confirmatio caritatis·ita ex ira
eſt acidia·ex acidia vero vetuſtas ire·Quinta torpor circa precepta id
eſt quedam inſenſualitas propter quam homo non poteſt induci ad ex
ecutionem mandatorum dei·Sexta euagatio mentis circa illicita Hec
autem euagatio quandoqȝ eſt particularis/⁊ certam habet materiam
⁊ ſic conuenit omnibus vicijs·Quãdoqȝ eſt generalis ⁊ incerta·⁊ hec
eſt propria euagatio acidie ·Qui enim abſorptus eſt triſticia non ha-
bens in ſe vbi delectetur euagetur ad omnia querens delectationem·
Ex acidia eueniunt multa mala·Preceptum domini negligit· Geneſis
In ſudore vultus tui·Maledictionem incurrit· Exemplum de ficu cui
dominus maledixit·quia folia tantum habuit· Diſcrepat a ceteris cre
aturis·Exemplum eſt in corporibus inanimatis ſicut in ſole ⁊ luna qui
quotidie mane ſurgunt ⁊ perficiunt curſum ſuum· Idem patet in ani
matis corporibus ſicut arbores ⁊ herbe/que licet in hyeme nude ſint
tamen virtutem ſeruant ⁊ tempore ſuo redeunt ad cõſueta· Item oſtẽ
ditur in ſenſibilibus· Prouerbiorum· Uade piger ad formicam ·⁊c·

precioſum tempus p̃dit·quod eo precioſius eſt\quia breui hora poſ
ſet quis obtineri veniam gratiam⁊ gloriam·Et tamen ſm Bernardū·
nihil vilius tempore reputatur·quia dicunt ocioſi homines·Venite
deducamus tempus Spirituale lucrum negligit·quia qui non merca
tur in nundinis poſtea non habebit·Prouerbi·Propter frigus piger
arare noluit·Incitamenta viciorum colligit·Prouerb·Per agrum ho
minis pigri tranſiui\⁊ ecce totum repleuerat vrtice·cooperuerunt ſup
ficiem eius ſpine·Nota ꝙ aqua corrumpitur quiete·⁊ ferrum contra=
hit rubiginem·⁊ porcus mactandus permittitur inquiete pigueſcere
Locum dyaboli preparat Quia hō ocioſus eſt quaſi puluinar dyaboli
Et ollam tepidam libenter muſce inſident\que feruentem fugiunt·Tē
ptationibus patet·Vnde legitur in collationibus patrum·ꝙ monachū
operantem vnus demon pulſat·ocioſum vero innumeri·Eſt em̄ homo
ocioſus quaſi vrbs abſqȝ murorum ambitu·⁊ quaſi ſignum poſitū ad
ſagittam·Morem peruertit·Quia vult metere ⁊ nō ſeminare·ſicut cat
tus qui libenter piſces comedit ſed eos non libenter capit Geneſ·In
certum eſt quo loco te mors expectet·ideo tu illam in omni loco expe=
cta·Furem fodientem parietem non repellit·Mors fur eſt⁊ quottidie
tollit vnum aſſerem·id eſt vnum diem·Math·Si ſciret vtiqȝ paterfa=
milias qua hora fur ve·Receptaculum ſordium ſe facit·Bernardus·
Omnium temptationum ſentina eſt ocium·Ipſum eſt em̄ occaſio luxu=
rie·Regum Factum eſt eo tempore quo reges ad bel·⁊c·Item occaſio
eſt nugarum·Actuum·Athenienſes ad nihil vacabant·Item occaſio
eſt curioſitatis·Thimo·Diſcunt circuire domos·Stulticiam oſtendit
quia tonitrua audiens non fugit·Tonuit autem criſtus in cruce·⁊ in p̄
dicatione·tonebit etiam in die iudicij Item ſtultuſ eſt qui immūdicias
de oculo non eijcit·Math·Stulte eijce primo trabem·Ad celeſtia ve=
nire negligit·quia vix ad locum quis perueniet qui vnum pedem mo=
uet hodie ⁊ alium poſt annum·Sic ⁊ illi quorum motus eſt pes intel
lectus ⁊ non pes affectus cum tamen ſit affectibus ambulandum·

De auaricia Capitulum ·xix·

Auaritia eſt\vt ait Tullius\immoderatus amor habendi·Itē
auaricia eſt ſm Bernar·Quarumlibet rerum inſatiabilis ⁊ in
honeſta cupido·Auaritia ſm Apoſto·dicitur ydolorum ſeruitus·qa
homo auarus exhibet creature quod debet creatori\ſcȝ fidem ſpem ⁊
dilectionem·hoc em̄ auari exhibent pecunie·In hoc ergo ſpecialiter
reprehenduntur iſti·quia rei viliſſime amorem ſuum exhibēt ſcilicȝ pe
cunie que de terra tollitur quam natura infima ordinauit·Dicitur in
Eccleſiaſtico\ꝙ auaro nihil eſt ſceleſtius·Et hoc propter quatuor cau
ſas Primo quia omnia fere ſcelera pro auaritia perpetrantur·vt furta
luxuria ⁊ hmōi·Secundo quia contra legem nature eſt·Lu·Quecūqȝ

vultis vt faciant vobis homines ⁊ vos. Tercio quia cōtra legem ſcri
ptam eſt. Luce. Eſtote miſericordes. Quarto quia contra legē vniuer-
ſalem eſt. que eſt in omnibus rebus que compelluntur ſe dare. Aua-
rus vero quaſi captiuas detinet res ne ſe cōmunicare poſſint. Utrum
autem cuiqꝫ liceat theſauros condere. Notandum ꝙ theſauriſare ex
affectu auaricie eſt abſqꝫ omni intentione neceſſitatis/ ꝓprie vł aliene
Et hoc modo theſauriſare eſt omnibus prohibitum. Alio modo the-
ſauriſare ex ꝓuidentia. ⁊ hoc vel ex conſideratione neceſſitatis. ⁊ hoc
conceditur parentibus ſecularibus. ob neceſſitatem filio educandorū.
vel filiarum coniugio tradendarum. non autem ditandarum. ſed ſer-
uato modo ⁊ ſtatu perſone. Uel eſt theſauriſare ex conſideratione pu
blice vtilitatis ſcilicet regni defendendi. vł cultus dei ampliādi. Sic
conceſſum eſt regibus theſauriſare. Perſonis vero eccleſiaſticis nūꝙ
licet theſauriſare nec etiam pecuniam tenere intentione ſeruandi. Am
bro. Aurum habet eccleſia nō vt ſeruet ſed vt eroget. Ex predictis pa
tet ꝙ dupliciter poteſt eſſe amor pecūie ſiue temporalium ſcꝫ reſpectu
neceſſarij/ vel reſpectu ſuperflui. Contra primum prohibet dominus
preuocantem ſollicitudinem. Contra ſecundū prohibet theſauriſacōēꝫ
Ex auaricia ſequuntur multa mala. Primo quia a deo auarus maledi
citur. Auguſtinus. Maledictus diſpenſator auarus cuius largus eſt
dominus. Semper eget. Jheronimus. Auaro tam deeſt quod habet
ꝙ̄ quod non habet. Stultus mercator eſt qui regnum celorum. ymo
ipſum criſtum vendit pro paucis denarijs. Et in hoc ſepe peior ē aua-
rus homo ꝙ̄ ipſe Judas. qui pro triginta denarijs vendidit criſtum.
Jſte autem interdum pro vno denario Corpus euiſcerat. quia diuitie
acquiruntur cum labore. poſſidentur cum timore. amittūtur cum dolo-
re. Unde ipſi laborant ⁊ alij ſepe labores eorum intrant. ſcilicet fures
raptores vł certe mali filij. Jſti ſimiles ſunt aranee que faciendo telā
pro capiendis muſcis ſeipſam euiſcerat. Mentem ſuffocat. Auguſtinꝰ
Naufragium fugis ⁊ plumbū amplecteris. Unde Socrates maſſam
argenti in mare proijciens dixit. Mergam te ne mergas me Jnquinat
Exodi. Filij iſrael ſeruiebant egiptijs in luto ⁊ latere. Excecat. Exem-
plum in Thobia. qui excecatus eſt ſtercore hirundinum. Cor dilacerat
Unde diuitie comparantur ſpinis. Jnſatiabilis eſt. Unde comparat̄
ſacco perfuſo. ⁊ inferno. qui nunꝙ̄ dicit ſufficit. ⁊ mari cui omnia in-
fluunt. ⁊ tamen non redundat. ⁊ ydropico. Filie auaricie ſunt ſeptem/
ſm̄ Gregorium. Prima obduratio cordis. Et fit obmittendo faciēda.
Jſtam filiam vocat Jſidorus inhumanitatem. Secunda violentia. hec
fit nocendo alicui palam per mala facta. quam vocat Jſidorus rapaci
tatem. Tercia inquietudo. hec eſt appetitus lucri. Quarta periurium.
quod ſepe incidit in emptione ⁊ venditione. Quinta fallacia/ que fit ꝑ

verba decipientis in oculto·Sexta fraus\hec eſt deceptio perfecta·
⁊hoc in preſentia illius qui decipitur·Septima proditio que eſt idez
ꝙ deceptio que fit in abſentia decepti·

De gula· Capitulum ·xx·

Gula eſt\vt ait Auguſtinus\immoderata cibi auiditas·Item
gula eſt vorax edacitas nature finibus non contenta·Quinqz
modis peccat quis circa gulam vt dicit Gregorius·Primo cum quis
horam comedendi preuenit·Et fit hoc propter impatientiam expectā
di tempus debitum·Secundo cum quis querit cibaria precioſa ⁊ de-
lecata·De quibus Ouidius·Eſt virtus placidis abſtinuiſſe bonis·Sz
contra hoc fecit diues ille qui epulabatur quottidie ſplendide·Tercō
quando quis menſuram excedit ſcilicet nimis comedendo·Sciendum
autem ꝙ illud quod vni eſt medium ⁊ menſura debita alteri eſt exceſ-
ſus·Vnde menſura non conſiſtit in cibi quantitate·ſed in comedentis
qualitate·Veruntamen quidam ſuum ieiunium recompenſant poſt-
modum ſuperfluitate nimia·Sz quid eſt hoc aliud ꝙ̄ dare duos obu-
los pro vno denario·Quarto quando nimis ardenter ⁊ feſtine come-
dit quis·Non enim vſus ciborum·ſed concupiſcentia in vicio eſt·Quin
to quando nimis ſtudioſe quis cibaria ſua preparat·Bernardꝰ·Non
ſapores ſed fames excitet appetitū·In omnibꝰ his ſumenda ſunt non
voluptas ſed que requirit neceſſitas·Contingit aūt peccatū eſſe circa
diminutionem cibi·ſicut circa ſuperfluitatem·Filie gule ſunt quinqz\
ſm̄ Gregoriū·ſcz ſcurrilitas quia gula mouet ad verba ſcurrilia Mul
tiloquium ſcz detractio vituperia ⁊ alia verba inania·Inepta letitia·
Laſciuia carnis ſiue geſtus corporis inordinatꝰ laſciuiam mentis de-
monſtrans·Immūdicia ſcz que ſolet prouenire ex gula\vt eſt vomitꝰ\
⁊ eructuationes vetide ac luxuria ebitudo mentis id eſt ſubuerſio rati
tionis·Gula duo complectitur·ſcilicet comeſſationem ⁊ ebrietatem·et
proprie loquendo parſimonia opponitur comeſſationi·⁊ ſobrietas ebri
etati ¶ Gula nocet multipliciter·De paradiſo eiecit hominem·Exem-
plum in Adam·Spiritualia bona perdit·Exemplum in Eſau qui pro
cibo vendidit primogenita·Dyabolo domum preparat·Euangeliſta·
Mitte nos in porcos ⁊c·Seruum contra ſe animat·Prouerbiorum·
Qui delecate nutrit ſeruum ſuum ſentiet eum contumacem·Luxuriam
inducit·Exemplum in Loth·Homicidia perficit·Exemplum in Iohā-
ne baptiſta qui in conuiuio periit Inducit mortem nature·Prouerbi
Propter crapulam multi perierunt Gen̄·Quacunqz hora comederitis
Inducit mortem culpe·Apoſtolus·Vidua viuens in delicijs mortua
eſt·Inducit mortem gehenne·Luce·Diues epulo ſepultus eſt in infer

no. Remedia gule ſunt quatuor Primum eſt ſpiritualium ciborum fre
quens ſumptio. Mathei. iiij. Non in ſolo pane viuit homo ſed in omni
verbo dei. Secundum future carnis noſtre conſideratio. Iheronimus
De facile contemnit omnia qui ſemper ſe cogitat moriturum. Tercium
eterne cene meditatio. Lu. Homo quidam fecit cenam magnã. Quar
tum famis criſti. et ſeruorum eius penſatio. Trenorum. Recordare pau
pertatis mee abſintij et fellis.

De luxuria. Capitulum xxii

Luxuria eſt de immundis deſiderijs veniens lubrica et mẽtis
carnis proſtitutio. Itẽ luxuria eſt libidinoſe voluptatis appe-
titus. Et intelligas hic appetitum qui eſt ex conſenſu rationis. quia ta
lis appetitus eſt mortale peccatum. Dicitur etiam mortale peccatum.
quando ratio non cohibet huiuſmodi appetitum cum poſſet. Differen-
tie luxurie ſunt octo. Prima eſt fornicacõ. que eſt ſoluti cum ſoluta. Se
cunda eſt meretricium. Qđ fit dupliciter. ſcȝ vel vagam libidinem cũ
diuerſis ſectando. vel cũ publice venali concũbendo Tercia eſt adulte
rium. quo coniugalis thorꝰ violatur. Quarta ſtuprum quo virginalis
integritas corrumpitur. Quinta ſacrilegium quo continẽtia deo ſacra
ta leditur. vt in religioſis et clericis in ſacris ordinibus conſtitutis. et
in his qui emiſerunt votum continentie. Sexta inceſtus quo vinculuȝ
conſanguinitatis vel affinitatis vel compaternitatis corrumpitur. Se
ptima peccatum contra naturam ſiue ȝodoma quo naturalis vſus coe
undi peruertitur. Notandum etiam ꝙ aliquid eſt contra naturam ſpe
ciei. aliquid contra naturam generis. Primo modo omne peccatum
mortale eſt cõtra naturam. quia in rationali creatura remurmurat ſin
deriſis contra omne peccatum. Sed ſecundo peccatum ſodomie cõtra
naturam eſt quia non ſolum in homine. ſed etiam in brutis diuerſi ſe-
xus conueniunt in coitu. Unde ſi alio modo ſit contra naturam gene-
ris eſt. Octaua eſt libidinoſus coitus coniugalis. Qui multipliciter ac
cipitur. Coitus enim coniugalis. alius eſt licitus. alius fragilis. alius
impetuoſus. Licitus dupliciter fit ſcȝ cauſa prolis ad cultum dei. Uel
cauſa reddendi debitum. Uel cauſa fornicationis vitande non in ſe ſȝ
in coniuge. Primus eſt pietatis. Secundus iuſticie. Tercius cautele. et
in his nullum dicitur eſſe peccatum. Fragilis eſt quando fit cauſa de-
lectationis. Et tunc diſtinguitur. quia ſi amor delectationis illius pre-
ponitur deo. peccatum mortale eſt. Si vero poſtponitur tunc ipſum ve
niale eſt. Impetuoſus vero eſt qui ex ſola libidine proueniens metas
honeſtatis et rationis tranſcendit. Et hoc tunc fit quinque modis.
Primo cauſa ſatiande libidinis per meretricias blanditias. Secundo.
cum fit contra naturalem modum. Tertio cum fit tempore prohibito
Quarto cum fit loco prohibito. Quinto cum acceditur ad pregnanteȝ

vicinam partui.vel que eſt in fluxu menſtruo.Filie luxurie\ſm Greg.
ſunt octo.Prima eſt cecitas mentis. Quia ſm Auguſtinum\in opere
luxurie tota ratio abſorbetur. Secunda inconſideratio ſcʒ mortis ⁊ in=
ferni.Tertia eſt inconſtantia ſcʒ ad cogitandum.⁊ nunc iſtud nunc illō
deſiderandum.Quarta amor ſui\quo aliquis deſiderat longam vitā.
ad hoc vt expleat voluptatem ſuam.Quinta precipitatio qua quis pre
cipitanter currit ad peccandum exponens ſe periculo mortis propter
luxuriam faciendam.Sexta odium dei \ quod fit qua deus abſtrahit
⁊ punit eos qui ſequuntur carnis delitias ad quas inclinat luxuria.
Septima affectus preſentis ſeculi ſcʒ appetitus bonorum diuitiarum
ſanitatis fortitudinis.⁊ hui⁹modi.per que luxurioſus finē ſuū ↄſequit̄
Octaua deſperatio futuri ſeculi. que eſt diffidentia glorie vel venie
conſequende.⁊ hec eſt filia luxurie conſūmate.Luxuria nocet multipli
citer.Deo eſt contumelioſa quia templum eius inquinat. Demonibus
placita.Job.Behemoth dormit in locis humentibus.Subiecto ꝓprio
nociua.Apoſtolus.Qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat.Pro=
ximum ſcandaliſat.Ozee.Facti eſtis laqueus ſpeculationi\ ⁊ rethe ex=
panſum ſuper montem thabor.Animam propriam damnat.ij. Regum
Non recedet gladius meus de domo tua ⁊c.Hoc dicitur ad Dauid ꝑ
pter Berſabee.Viliſſimo dominno ſubijcit carnē ſcʒ ſenſualitati Geñ.
Quia audiſti vocez vxoris tue pluſꝗ̄ me.ideo maledicta terra in ope
ruo.Mentem infatuat.Oſee.Vinum ⁊ mulieres auferunt corp. Remedia
luxurie ſunt occaſiones fugere.Job.Pepegi fedus cum oculis meis.
Prouer.Qui tangit picem inquinabitur ab eo.Eccl.Qui tenet eam q̄ſi
qui apprehenderit ſcorpionem.Mortis extrema cogitare.Prouerbio.
Fili memorare nouiſſima tua ⁊ in eter.non pecca.De ſe non perſumere
Quia cecidit ſanctiſſimus Dauid.ſapientiſſim⁹ Salomon.fortiſſimus
Samſon.Frequenter ſe occupare.Jeronimus. Semper aliquid boni
operis eſt agendum.Carnem domare.Euangl.Hoc gen⁹ demoniorꝫ
nō eijcitur niſi in oratione ⁊ ieiunio.Temptationi in principio reſiſtere
Geneſis.Ipſa conteret caput tuum.

Quando ſeptem vicia ſint venialia\⁊ quando mortalia. Ca.xxij.

Omnia peccata predicta ꝙuis ſemper ſint peccata \ non tamen
ſemper ſunt mortalia.Unde videndum eſt quando vnūqḋqʒ
ſit mortale vel veniale.Uana igitur gloria ex genere eſt veni
ale.quia genus operis ſumitur ex obiecto. Uanum autem ſm ſe non
eſt obiectum mortalis culpe ſed venialis.Unde cum vana laus ſit h⁹
peccati obiectum\patet ꝙ non eſt ſemper mortale peccatum. Erit tam̄
vana gloria mortalis dupliciter ſcilicet ratione finis propter quā laus
appetitur. Opus nanqʒ tale eſt quale eſt illud propter quod appetitur

Item ratione operis in quo laus queritur. Circa primum ergo dicen
dum ꝙ quadruplici fine laus appetitur. Primo ad vitandum malum
infamie. ſicut Samuel ſe laudauit. j. Regum. Secundo propter vtilita
tem aliquam ſpecialem. vt eſt gloria dei, vel edificatio proximi. Sicut
Paulus ſe comendauit. ij. Corinth. xj. Tercio propter lucrum auaricie
Sicut phariſei qui deuorabant domus viduarum ſimulantes longaſ
orationem. Mathei. xxiij. Quarto propter aliquem actum venialis pec
cati. ſicut quando quis laudari vult eo ꝙ venialiter in laude delectet̄
Primum eſt prouidentie. Secundum caritatis dei et proximi Tercium
eſt peccatum mortale. Et idem intelligendum eſt quandocunqꝫ morta
le peccatum ponitur finis alicuius operis. Quartum eſt veniale ¶ Se
quitur ſecunda cauſa, quare vana gloria ſit mortale peccatum ratione
operis per quod laus queritur. Hoc aūt poteſt fieri tripliciter. Quia
laus quandoqꝫ queritur per opera illicita. Quandoqꝫ per opera ex ſe
indifferentia. Quandoqꝫ per opera virtutum. Si primo modo ſic eſt
tale peccatum quale eſt illud illicitum ſcꝫ mortale vel veniale. Si ſecū
do modo ſic eſt peccatum veniale. vt eſt habere diuitias vel veſtes p̄
cioſas cum abuſu talium in laudem. Verumtamen ſi talia de ſe ſunt
ordinata vt ſint occaſio mortalis peccati. ſm ꝙ mulier cum ornatu me
retricio ad capiendas animas preparatur. Vel ſi factum illud eſt illi
citum ex ꝓhibitione ſupioris, ut ornamenta et hmōi. Cum accederet p̄
ceptum eccleſie ſic ſunt peccata mortalia Si tercio modo. i. ſi laus que
ratur ꝑ opera virtutū. Hoc eſt dupliciter. Quia vel appetitus laudis
adiungitur operi virtutis tanq̄ incidens. ſicut contingit in cantu et in
p̄dicatione qn̄qꝫ. et ſic eſt veniale. Vel laus eſt finis principaliter pre
ſtitus opi virtutis et opanti. ita ꝙ ibi ꝯſtituat finem vltimū. et ſic ē mor
tale. qꝛ tūc inheret ei vt fini vltimo. Nota ꝙ maius eſt peccatum glo
riari de bonis ſpūalibus q̄ de tpalibus, quia minus habent motum.
eo ꝙ minus appareant extra q̄ temporalia. Inuidia eſt mortale pctm̄
ex ſuo genere. quia. cum ſm Remigium ſit de alieno bono, dolori con
trariatur directe caritati, que non emulatur ſed congaudet. j. Corint.
Caritati vero nihil eſt contrarium niſi mortale peccatum. Tamen illd
qd ex genere eſt mortale p̄t eſſe veniale inq̄tum vel in pmo motu cōſi
ſtit. vel extra rationem ſuam trahitur. Dolor ergo de alieno bono eſt
quadrupliciter. Quia aut eſt motus primo primus ex natura veniens
Sicut quidam naturaliter inuidi ſunt. et hoc nullum eſt peccatum, cū
nullo modo ſit in poteſtate noſtra. Vel eſt motus ſecundo primus, qn̄
ſcꝫ appetitꝰ ſine ꝯpleta deliberacōe tali paſſione afficitur. et ſic eſt veni
ale peccatum. Vel eſt actus voluntarius deliberatiue. et ſic eſt morta
le pctm̄. vt̄ trahit̄ ꝑ intēcōꝫ extra ſuā rōem, vt qn̄ dolor de alieō bono
ſurgit ex cā ſua. ſic qn̄ dolet aliqs de bono tpali alteriꝰ. qꝛ videt illud

redũndare ĩdetrimentũ anime illius·vel etiã ĩ detrimẽtũ ↄmũitatis
Et talis dolor bonus eſt· quia maius bonum magis eſt appetendum·
Notandum vero ꝙ per dolorem boni comprehenditur gaudium de
malo·quod ex ipſo cauſatur· Ira ex ſuo genere eſt mortale peccatum·
Quia ſm Caſſiodorum· Ira eſt animi concitatus motus ad penam p=
uocans inferendam·Talis autem motus contrariatur caritati\que nõ
irritatur\nec cogitat malum·j·Corinth· Ira igitur vel dicit iram zeli\
que eſt detaſtatio vicij·ꝛ hoc non eſt peccatum\ ſed eſt perfectionis·
Poteſt etiam ſibi quis per hunc modum iraſci·Sicut dicit Gloſa ſup
illud Pſal· Iraſcimini ꝛ nolite peccare· Quid\inquit\eſt homo peni=
tens niſi homo ſibi iraſcens·vel dicit remiſſionem affectus circa proxi
mum per quam homo nõ dolet de malo proximi·nec gaudet de bono
eius·ſed eſt ei indifferens·ꝛ ſic non eſt mortale·ſed eſt imperfectio ca
ritatis·Vel dicit actualem impatientiam abſqʒ appetitu vindicte· Et
talis motus etiam deliberatiuus eſt veniale peccatum·quia habet cõ·
pletam rationem ire·ſicut patet ex ſupradicta diffinitione· Vel dicit
impatientiam cum appetitu vindicte·Et hoc tripliciter Quandoqʒ eñ
hoc eſt a natura\ſicut in melancolicis\in quibus ſm Phm̃· continue
mordetur natura·propter quod ſemper ſunt turbulenti· Et ſic nullum
eſt peccatum·cum ſit motus naturalis Quandoqʒ eſt ab appetitu inde
liberato·ꝛ tunc eſt veniale ſicut alij primi motus·Quandoqʒ eſt a vo=
luntate deliberatiua·ꝛ tunc eſt mortale peccatum· Accidia ex genere
eſt veniale peccatum·quia ſm Auguſtinum· Accidia eſt tedium inter
ni boni·hoc autem non opponitur caritati\ſed dicit diminutionem fer=
uoris caritatis\in quo conſiſtit omne peccatum veniale· Iſtud ergo te
dium\vel eſt motus naturalis·ꝛ ſic nullum eſt peccatum·Vel eſt mo=
tus appetitus contriſtati de opere ſpirituali loborioſo·ꝛ ſic veniale eſt
Quamuis etiam ille appetitus ſit deliberatiuꝰ·quia conſenſus in veni
ale non eſt niſi veniale·Accidia vero\ſicut dictum eſt\ex genere ꝛ per
ſe venialis eſt·Vel hoc tedium redundat in obmiſſionem eorum que
ſunt neceſſaria ſaluti·Et tũc eſt mortale·Si aũt tedium illud ex obmiſ
ſione boni ꝛ difficultate aggrediendi bonũ ducit in deſperacõnem·tũc
iam accedit ad peccatũ in ſpm̃ſanctũ·Etſi tediũ illud ita creſcit ꝙetiã
ducit in tediũ vite int m̃ ꝙ inijciat ſibi manꝰ·tũc iam ſimilis erit Jude
qui loqueo ſe ſuſpendit·Auaricia\ſm Tulium\eſt immoderatus amor
habendi·Hec igitur aut conſiſtit in appetendo· vel in acquirendo· vel
in retinendo·Si primo modo·hoc eſt quinqʒ modis·Primo quia ap=
petit aliena appetitu ↄpleto qꝛ pcederet in opus ſi eſſet facultas·ſic ẽ
mortale·Secũdo qꝛ appetit illicita volũtate completa· vt ſi aliquis in=
dignꝰ conat̃ beneficium eccleſiaſticum adipiſci·ſic iterum eſt mortale·
Tercio ſi appetit talia ſiue ſint aliena ſiue illicita cum voluntate condi

tionata ſcʒ·ſi poſſet habere ſine offenſa dei\ac iniuria proximi · ꝛ tunc vel nullum vel veniale peccatum eſt·ſiue talem conditionem actualiter addat\vel habitualiter eam intēdat·Quarto ſi ſimpliciter appetit habere ſuperflua·ꝛ hoc appetitu ſuffocante mentem a ſua cura·ꝛ conſideratione diuinorum·ꝛ ſic eſt mortale peccatum·Quīto ſi ſuperfluo amore inheret temporalibus·ꝛ tamen infra deum ꝛ eius amorem·hoc veniale eſt·Si autem auaricia conſiſtit in acquirendo·Hoc eſt tripliciter Quia vel acquirit res iniuſte quocunqʒ modo·ꝛ tunc eſt mortale · vel acquirit res per tale opus aut artem\vel officium·quod per ſe mortale eſt peccatum·etiam ſi ſine lucro eſſet·ꝛ tunc eſt mortale·Vel acquirit talia per operationem illicitam\que eſt veniale peccatum·vt cū q̄s verba iocoſa componit ad lucrum·ꝛ hoc eſt veniale·niſi aliquis ꝓpter delectationem diſſolutionis totaliter det ſe talibus · tunc eſt mortale · Dico autem ꝓpter delectationem·quia ſi aliquis ꝓpter neceſſitatē per talia ſuſtentationem ſibi conquireret cum aliam artem neſciret lucroſam·non reputarem eum in ſtatu damnandorum·Si autem ipſa auaricia conſiſtit in retinendo·Hoc poteſt eſſe quinqʒ modis Primo quia retinet ſcienter ea que reſtituere tenetur ꝛ animo retinendi·ſic eſt mortale peccatum·Secundo quia retinet ea que ad neceſſitatem ſuam pertinent ꝛ ſuorum·vel ad conſeruationem ſtatus ſui·et ſuoꝝ\ſm ꝙ decʒ ſuam dignitatem·hoc non eſt peccatum·Tertio quia retinet ſuperflua reſpectu vtriuſqʒ iam dictorum · et hoc tempore extreme neceſſitatis alicuius·ſic eſt mortale peccatum·Quarto quia retinet ſuperflua etiaʒ citra extremam neceſſitatē ex inſatiabili cupiditate·ſic eſt mortale peccatum·Precipuum autem ſignum talis affectus eſt\ꝙ quis potiꝰ res putreſcere ſinit apud ſe q̄ꝫ vtiliter diſpēſis alijs· Quinto quia retinet ſuperflua ex inordinato amore temporalium per quem modicum deficit a medio largitatis\ſaluo tamen ſtatu virtutis·ſic eſt veniale Nota ꝙ auaricia ex genere eſt mortale·ab Apoſtolo ydolatrie comparatur non quia ſit de ſpē illius pc̄ti\cū non habeat actū eius·ſʒ qꝛ aliquid ſimile facit ydolatrie·ſcʒ ſeruiēdo creature potius q̄ꝫ creatori·Gula eſt ex genere veniale pc̄tm̄\qꝛ appetitꝰ ꝯmedendi ex ſua rōne nō ſubiacet dominio volūtatis·Gula eſt imoderatus appetitus ꝯmedendi· Quod poteſt eſſe quinqʒ mōis·Primo ſi eſt ibi ſolꝰ appetitꝰ cibi· ꝛ hoc nunq̄ꝫ eſt pc̄tm̄·Nec etiā delectatio cibū ꝯſequens eſt peccatū\ inq̄ꝫtum ordinatꝰ ꝯtra defectū ſibi ꝯtrariū·Hec eñ pure ſunt naturalia·ī quibꝰ nec eſt meritū nec demeritū·Secundo ſi appetitui neceſſitatis adiungitur appetitus delectationis ꝛ voluptatis in cibo·hoc eſt veniale peccatum Terciū ſi eſt ibi p̄cepti tranſgreſſio·vt cum aliquis ſine neceſſitate ſoluit ieiunia eccleſie·Vel quando religioſus comedit carnes cum hoc in ſuo ordine ſit prohibitum ſub quodam precepto·tunc ſic eſt mortale

peccatum·Quarto ſi appetitus edendi eſt cum libidine \ vt qñ nimio et finali affectu inheret delectationi cibi·ꝛ hoc eſt peccatum mortale·Quinto ſi ducitur in conſuetudinem talem que facit totam vitam hominis delectatiõibus hmõi deputari·hec tam vicina ſunt mortali peccato ꝙ ebrietas ab apoſtolo inter peccata mortalia computatur·Ebrietas tamen quandoqȝ veniale eſt vt quando vltra neceſſitatem quiſ accipit ſm tamen menſuram imperceptibilem·Quando vero quis egreditur a menſura perceptibili ſm rationem bene ordinatam ad diſcernendum·ꝛ hoc in tali menſura ex qua euertitur ſtatus mentis effrenata libidine·quando hoc deo preponit tunc peccat mortaliter·Si quis autem alium inebriat ſcȝ inuitans eum ad potum intendens ſtatũ mẽtis eius euertere·ꝛ facit hoc in eius nocumentum peccat mortaliter \ quia magis aufert ei ꝙ ſi auferret bonum aliquod temporale·quia vſum rõis ei tollit·Luxuria ex ſuo genere ẽ peccatũ mortale q2 ẽ ɔtra illõ ꝑceptũ·Nõ mechaberis·Cõcupia luxurie diſtinguit̃ ſeptẽ modis Primus eſt cum concupiſcentia conſtat in primo motu tantum·ꝛ ſic eſt veniale peccatum·Scõus cum ſequitur cõſenſus in delectacõnem ſed non in opus ꝛ ſic eſt mortale·Tercius eſt cum cõſentitur etiã in opus·ꝛ ſic eſt iterum mortale·Quartus modus eſt cum ɔcupiſcencia non ſolum tenetur in corde ſed paſcitur viſu·ꝛ ſic iterum eſt mortale·Math·v·Qui viderit mulierem concupiſcendum eam ꝛc̃·id eſt hoc animo et fine attendat eam vt ipſam concupiſcat·Quia ſm Auguſtinum hoc ñ ẽ iam titillari ſed plene cõſentire libidini·Bene etiam dicitur ad concupiſcendum eam·quia ſi aliquis videret mulierem vt rem pulcram et vlterius non procederet·tunc vel nullum eſſet peccatum·vł ſolum peccatum curioſitatis·Quĩtus modus eſt in ſtultiloquio \ vt cum quis mulierem procat vel propter libidinem habet cum ea familiaria colloqa ꝛ eſt peccatum mortale·Sextus modus vocatur ab apoſtolo turpitudo·Gloſa·vt in oſculis ꝛ amplexibus hoc eſt mortale ꝛ tanto grauiꝰ precedentibus quanto magis per talia libido attenditur propter nimiam approximationem ad ignem·Notandum ꝙ tangere mulierem preter intentionem non eſt peccatum·ſimiliter tangere cũ intencõne ſȝ ex neceſſitate·vel tangere ex libidine·vel oſculari ad ſe non pertinẽte·peccatum eſt mortale·Septimus modus eſt cum concupiſcentia proceдit in opus·ꝛ hoc conſtat eſſe mortale·Nota ꝙ eſt differentia inter primos motus generatiue ꝛ nutritiue·quoniam primus motus in generatiua ſemper peccatum eſt·niſi per ſacramentum matrimonij excuſetur·ſed non in nutritiua·quoniam potentia concupiſcibilis non tantũ corrupta eſt in nutritiua ſicut in generatiua. De hac materia require magis ſupra titulo proximo vbi agitur de ſpeciebus luxurie·

De peccato in ſpiritumſanctum Capitulum xxiij.

Quamuis omne peccatum ſit generaliter contra deum trinū ⁊ vnum. appropriate tamen dicitur aliquod peccatum eſſe ī patrem/aliquod in filium/aliquod in ſpiritumſanctum. In patrem enim peccatur ex impotentia. in filium ex ignorantia. in ſpm̄ſanctum ex malicia. Hoc eſt quando voluntas poteſt ⁊ ſcit reſiſtere alicui malo. ⁊ tam̄ ex ſola malicia illud eligit Peccatum in ſpm̄ſanctum mere procedit ex improba voluntate liberi arbitrij/⁊ directe impugnat gratiam ſpirit⁹ ſancti. Et ideo non habet colorem excuſationis. Quia q̄tum eſt de ſe directe impugnatiuum eſt medici ⁊ remedij per quod habet fieri remiſſio peccati. Peccatum in ſpm̄ſanctum dicitur irremiſſibile in hoc ſeculo ⁊ in futuro. non quia dimitti non poſſit/ſed quia raro dimittitur/aut vix in hoc ſeculo q̄tum ad culpam. Item quia modicum aut quia nihil dimittitur in futuro q̄tum ad penam. Item quia non legitur dimiſſum. propter hoc dicit̄ irremiſſibile. Sicut Melchiſedech dicit̄ eſſe ſine patre. quia non legitur de eius patre. Item quia aduerſatur fōti remiſſionis ſcȝ ſpūiſancto. Item ꝓpter impotētiam hominis qui ſe vix poteſt preparare ad gratiam quam tanta moles peccati premit. Sciēdum ꝙ hoc nomē irremiſſibile accipitur tripliciter. ſcȝ negatiue vt videlicet ꝙ nullo modo poteſt remitti. hoc modo peccatum angeli ⁊ dānatorum eſt irremiſſibile. Item priuatiue vt ꝙ non habet congruentiā ex ſe quare debeat remitti. licet ex congruo dei poſſit omne peccatum remitti. hoc modo quodlibet peccatum mortale eſt irremiſſibile. Item contrarie ſm̄ ꝙ habet aliqua culpa contrariam diſpoſitionem ad remittendum. hoc modo peccatum in ſpm̄ſanctum eſt irremiſſibile. quia contrariatur gratie remittenti peccatum. ⁊ hoc per deſperationem vł preſumptionem vel alias ſpecies huius peccati Sex ſunt ſpecies hui⁹ peccati in ſpm̄ſanctum. ſcȝ deſperatio/preſumptio/impugnatio veritatis agnite/inuidentia caritatis fraterne/obſtinatio finalis impenitētia Horum numerus accipitur. In remiſſione tria ſunt ſcȝ ipſe remittens ⁊ ille cui remittitur/ac diſpoſitio remittendi in eo cui remittitur. Item in ipſo remittente duo ſunt. ſcȝ miſericordia ⁊ iuſticia. Contra primum eſt deſperatio. contra ſecundum preſumptio. Item in eo cui remittitur duo ſunt ſcȝ dolor de commiſſo/⁊ propoſitum de nō committendo. Cōtra primum eſt obſtinatio. contra ſecundum finalis impenitentia. Preterea diſpoſitio remittendi in eo cui remittitur eſt duplex ſcȝ cognitio veri/⁊ amor boni. Contra primum eſt impugnatio veritatis agnite. Contra ſecundū inuidētia caritatis vel ḡre frne de finali impenitētia Nota ꝙ ſi dicit ꝯtinuacōem pc̄i vſqȝ ad finē vite/ſic in oī pc̄ō in quo quis decedit ē final' impenitētia negatiue. ſȝ finalis impenitentia prout eſt vna ſpecies peccati in ſpiritumſanctum ſm̄ ꝙ hic ſumitur ſic dicit̄

ppoſitum non penitendi· ¶ Enumeratio peccatorũ· Capl'm·xxiiij
Peccata cordis ſunt hec·cogitatio·delectatio·ↄſenſus·deſideri
um mali·peruerſa volũtas·infidelitas·indeuotio·p̄ſumpcõ·de
ſperacõ·timor male humilians·amor male accedẽs·ſuſpicõ·in
uidia·ira·odiũ·timere deũ ſeruiliter·exultatio in aduerſis pximi· con=
temptus paupez vel peccatoz·perſonaz acceptio·pfidia·Affect9 pa
rentum carnalium·inepta letitia·ſeculi triſticia· Impatientia·auaritia·
ſupbia·pplexitas·obſtinacõ·malitia·tedium boni·Acidia·inconſtantia
penitentia penitentie·dolor\quia non fecit amplius mali ypocriſis·A
mor placendi·timor diſplicendi·verecũdia de bono ope·amor priuat9
ſenſus ſingularis·ambitio dignitatis·vana gloria de bonis nature\ vl'
fortune\vel gratie·verecũdia de paupib9 amicis·contempt9 amonitio
num·imiſericordia ꝛc· ¶ Peccata oris·ſunt hec·Crebra iuratio·piuriũ
blaſphemia·nomen domini irreuerenter aſſumere Veritatẽ ipugnare
deũ de aura ꝛ alijs inſtruere·cõtra deũ murmurare·irreuerenter ho=
ras dicere·detractio·adulatio mendaciũ·vitupium·maledictõ·infama
tio·ↄtentio·ↄtumacia·impugnatio veritatis agnite·impugnatio carita
tis fraterne·ſeminatio diſcordie·pditio·falſum teſtimonium·mala con
ſilia·deriſio·ↄtradictio obediẽtie Inuertere facta bona·in eccleſijs pla
citare·ad iram hoĩes puocare·rephendere in alio quod ipſe facit·va=
niloquium·multiloquiũ·ſtultiloquiũ·Proferre verba ocioſa\vel ſuper
flua\curioſa·iactantia verboz·policitatio·peccatoz defenſio·Clamor·
riſus·cachinnus·turpiloquiũ·lenocinium·Cantare cantilenas ſecl'ares ·
In cantu diuino magis ſtudere vocẽ frangere q̄ deuote pſallere·mur
murare·verba ſcurrilia pferre·in iniuſta cauſa aduocare·malũ ↄmẽda
re ꝛc ¶ Peccata opis ſunt hec·Gula·luxuria·ebrietas·ſacrilegiũ·ſimo
nia·ſortilegia·violatio diez ſolenniũ·Indigne ↄmunicare· potoz fra=
ctio·apoſtaſia·diſſolucõ in officio diuino·Scandaliſare ſine malo·Exẽ=
plo proximum corrumpere·Ledere hominem\in rebus\in perſona\ vl'
in fama·Furtum·rapina·vſura·deceptio·ludus·venditio iuſticie· Exa=
ctiones\ac thelonea iniuſta·auſcultare mala·ioculatoribus dare·neceſ=
ſaria ſibi ſubtrahere·ſuperflua ſumere·vltra vires aliquid aggredi ·
Conſuetudo peccandi·recidiuatio·ſimulatio·tenere officium ad quod
non ſufficit\vel quod ſine peccato non agitur·Choriſare·nouitates in=
uenire·maioribus rebellare·minores opprimere·derelinquere viſu\ au=
ditu\tactu\olfactu\guſtu\luctu\oſculis\itineribus\muneribus \ nuti=
bus\mandatis\ſcriptis Circumſtantias aggrauantes admittere·que
ſunt\tempus\locus\modus\numerus\perſona\ mora\ſcientia \ etas ·
Temptationes preuenire·ſeipſum ad peccandum cogere· ¶ Peccata
obmiſſionis ſunt hec De deo non cogitare·ipſum non timere\vel ama
re Gratias de beneficijs non agere · Opera que quis facit ad ipſum

non referre de peccatis ſicut debet non dolere·ad gratiam percipien dam non ſe preparare·gratia accepta non uti nec eam conſeruare·ad inſpirationem diuinam ſe non conuertere·voluntatem ſuam voluntati diuine non conformare·Ad orationes dicendas non attendere oratio nes debitas obmittere·Et que tenetur ex voto vel precepto vel officō negligere·Confeſſionem ⁊ comunionem ſemel in anno non expedire· Parentes non honorare·ſeipſum non cognoſcere ⁊ reprehendere·cō ſcientiam negligere·Eccleſias ⁊ predicationes fugere·temptacōibus non reſiſtere·penitentias iniunctas negligenter facere · ea que ſtatim facienda ſunt differre·De bonis proximi non gaudere·⁊ malis eiꝰ nō condolere·Iniurias non remittere·fidem non ſeruare·⁊ beneficijs eꝰ non reſpondere·Delinquentes non corripere·Lites non ſedare·igno rantes non inſtruere·afflictos non conſolari·ammonitionibus non ac quieſcere·

Explicit liber tercius·

Incipit prologus Quarti libri·

Sicut deus rerum eſt principium effectiuum in creatione·ſic et refectiuum in redemptione·⁊ perfectiuū in retributione· Quo niam ſicut pater omnia creauit per verbum increatum· ſic om nia creata renouauit per verbum incarnatum·Porro circa incarnatio nem criſti talis fuit ordo·Salutatio angelica Reſponſio virginea·Sā ctificatio materna·conceptio diuina·De quibus nunc agendum eſt

Explicit prologus· Incipiunt Tituli caplōꝝ Quarti libri·

De ſalutatione angelica j
De reſponſione virginea ij
De ſanctitate materna iij
De conceptione dnīc iiij
Racōes incarnacōis xp̄i v
De mō incarnacōis xp̄i vj
De vnione ⁊ natūa aſſūpta vij
Vtilitas incarnacōis xp̄i viij
De mirabilibꝰ icarnacōis xp̄i ix
De natiuitate domini x
De circumciſione xj
De baptiſmo domini xij
De plenitudine gr̄e xp̄i xiij
De plenitudine ſapientie· xiiij
De merito xp̄i xv
De voluntate xp̄i xvj
De defcibꝰ quos aſſūpſit c·xvij
De paſſione criſti xviij
De effectu paſſiōis xp̄i xix
De cruce domini xx
De deſcenſu xp̄i ad iferos xxj
De reſurrectione dn̄i xxij
De aſcenſione dn̄i xxiij
De conſcenſu criſti ad dexterā patris xxiiij

De ſalutatione angelica. Capitulum.i.

Miſſus eſt Gabriel angelus\qui fuit de ordine archã
gelorum ad beataꝫ virginem\cui ad ſenſum apparuit
viſione corporali\quamuis ei loqueretur locutione ſpi
rituali Ad iſtud nobile ſacramentum nuncius debuit
eſſe angelus propter tria. Primo propter cognationẽ
virginitatis ad naturam angelicam. Secundo ꝓpter
ordinem preuaricationis humane Quia ſicut venit ibi
dyabolus in ſerpente ad mulierem. ita deꝰ hic venit per angelum ad
virginem. Et ſic ex oppoſito medicina reſpondeat morbo. ⁊ reparatio
lapſui. ⁊ nocumento remedium. Tercio quia ſicut illa gracia fuit repa=
ratio nature humane. ſic fuit ⁊ ruine angelice. Vnde communi benefi
cio vtraqꝫ natura communiter debuit miniſtrare. ¶ Diuiditur ſaluta
tio beate virginis in tres partes. Primam partem incepit angelꝰ cũ
dixit. Aue gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus.
Secundam ſubiunxit Eliſabeth cum ait. Et benedictus fructus ven=
tris tui. Tertiam appoſuit eccleſia\vt in reuerentia nomen Marie ha=
beretur. Nam ipſum nomen Maria non eſt de textu. Iſta ſalutatio cõ
mendabilis eſt in quatuor. Primo propter auctorem. quia miſſus eſt
angelus a deo. Secundo propter nuncium. Non enim homo dignus
fuit hec nunciare ſed angelus. nec quilibet angelus ſed Gabriel. Ter=
cio propter eam que ſalutatur\quia virgo. nec quelibet virgo ſed Ma
ria. Quarto ab ipſo modo ſalutandi\qui indicat innocentiam virginis
cum dicitur Aue. Item graciam conuerſationis\cum dicitur. Gratia
plena. Item propter excellentiam conceptionis\cum dicitur. Dominꝰ
tecum. Item propter priuilegium ꝓrogatiue ſingularis\ cum dicitur.
Benedicta tu in mulieribus Salutationes quedam inueniunt optatĩe
ſalutis. Regũ. xvij. Salue rex. Quedam gratie. Apl's. Gratia vobis ⁊
pax. Quedam gaudij. Thobie. v. Gaudium tibi ſemper ſit. Quedã be
nedictionis. Ruth. ij. Benedicat tibi dominus Hec aũt ſalutatio angl'i
ex omnibus conflata videtur. Continet eñ ſalutem cũ dicit. Aue. Grã
tiã. cum dicit. Gratia plena. Gaudium cum dicit Dominus tecum. Be
nedictionem cum dicit. Benedicta tu in mulieribus. Preterea in hac
ſalutatione notatur triplex prerogatiua beate virginis ſcꝫ nature cum
dicitur. Aue. Gratie cum dicitur. Gratia plẽa. Glorie cum dicitur. Be
nedicta tu in mulieribus. Nota deniqꝫ ſex in angelica legatione. Pri=
mum ꝙ reuerenter angelus beatam virginem ſalutauit\cum dicit.
Aue gratia plena dominus tecum. Secundo ꝙ excellenter cõmẽdauit
ibi. Benedicta tu in mulieribus. Tercio ꝙ dulciter confortauit ibi Ne
timeas Maria ⁊c. Quarto ꝙ diligenter legationem ſuam compleuit.
ibi. Ecce concipies ⁊ paries filium. Quinto ꝙ elegãter modũ expoſuit

ibi ſpirituſſanctus ſuperueniet in te ⁊c· Sexto q̄ ꝺuenienter prolem na
ſciturā deſcripſit ibi· Ideoq; quod naſcetur ex te ſanctum vocabitur
filius dei·

¶De reſponſione virginea Capitulum ·ij·

Duos legimus in ſcripturis dyalogos· Vnum inter euam et dyabolum quo mors concludebatur· Alterum inter angelum/ ⁊ mariam quo vita oriebatur· ¶Vide autem tria que fecit beata virgo in ſalutatione angeli· ſcʒ deliberationem/ quia cogitabat Interrogationem quia querebat/ dicens· Quomodo fiet iſtud· Conſenſum· quia reſpondit· Ecce ancilla domini· Nec in deliberatione fuit ſubita ſicut Eua· Nec interrogando dubia ſicut Zacharias · Nec in conſentiendo tarda ſicut Sara· ¶In reſponſione beate virginis quatuor inuenies verba/ que quatuor virtutes redolent· Ait enim· Ecce· Quod eſt obedientie prompte· Ancilla domini· Quod eſt· humilitatis perfecte Fiat mihi· Quod eſt caritatis inflamate· Scd̄m verbū tuū· Quod eſt fidei deuote· ¶Septem verba locuta eſt beata virgo· Primum· Vinum nō habent· Secundum· Fili quid feciſti nobis ſic ⁊c· Tercium· Quodcūq; dixerit vobis facite· Quartum· ſalutauit Eliſabeth· Quintum· Quomō fiet iſtud quoniam virum non cognoſco· Sextum· Ecce ancella domī · Septimum· Magnificat anima mea dominum· Primum verbum fuit pietatis· Secundum caritatis· Tercium inſtructionis· Quartum conſolationis· Quintum diſcretionis· Sextum humiltatis· Septimum orationis ⁊ gratiarum actionis· Et nota q̄ verba predicta omnia fuerunt breuia· preter vltimum·

¶De ſanctitate materna Capitulum ·iij·

Sanctificatio triplex eſt Quedam enī communis eſt vt q̄ fit ꝑ ſacramenta· Quedam ſpecialis vt que fit per gratiam ſpiritusſancti· Quedam ſpecialiſſima/ vt que fit per gratiam ſingularem · Prima remouet culpam et confert gratiam· Remanet tamen fomes ⁊ pronitas ad peccandum· et talis eſt in baptiſatis · Secunda remouet culpam ⁊ pronitatem peccandi mortaliter· Et talis fuit ſanctificacō in vtero Johannis baptiſte ⁊ Jeremie· Tercia remouet culpam originalem ⁊ ꝓmptitudinem ad peccandum tam venialiter q̄ mortaliter· Et talis fuit in beata virgine· Et ſciendum q̄ licet gratia ſanctificacōnis in vtero ſit q̄tum ad eſſentiam maior q̄ gratia ſacramentalis · tamen q̄tum ad aliquos effectus eſt maior iſta· quia baptiſmus imprimit caracterem· ⁊ aperit ianuam regni· ⁊ abilitat hominem ad alia ſacramenta· Quorum nullum facit ſanctificatio in vtero ex ſe· Verumtamē grā ſanctificationis in vtero precellit in hoc gratiam baptiſmalem · quia taliter ſanctificatus non poteſt peccare mortaliter· ⁊ ad venialia min⁹ inclinat eum fomes· propter quod minora ⁊ pauciora venialia ꝯmittit

Et talis grã fuit ĩ Johanne bap. Et ideo ne vacuũ grãm dei recipet
fugit hominum ſocietatem. ⁊ artiſſimam in ſe penitentiã tenuit ne levi
ſaltem maculare vitam famine poſſet. Patet ergo ꝙ ĩ ſanctificacõne
ĩ vtero ↄfertur gratia media inter gratiam ſacramentalem ⁊ gratiã
plene confirmationis ĩ patria. que habet ſibi coniunctum finem vlti-
mum. Ad confirmationem enim perfectam tria pertinent Primum eſt
inſeparabilis coniunctio rationis ad deum. Secũdum inflexibilis ſub
iectio inferiorum potentiarum anime ſub imperio rationis. Tercium ẽ
indiſcontinuabilis conuerſio actualis totius hominis in deum. quãdo
homo diuina dulcedine affectus ex toto corde ⁊ ex tota anima ⁊ ex to
tis viribus ſemper actu tendit in deum ⁊ in quodcũqʒ aliud inq̃tum
in eo relucet deus. Primum horum agit gratia ſanctificationis ſimpli
citer. vt ſcʒ nullus qui eius particeps fuerit poſſit peccare mortaliter
Secundum habuit beata virgo. ⁊ ideo nec venialiter vnq̃ peccauit.
Vt dicit Auguſtinus Tercium autem non poteſt conuenire gratie vie
eo ꝙ hec ex dei fruitione cauſetur. que tantum eſt in patria. ¶ Tres
fuerunt ſanctificationes matris dei. Prima fuit ſanctificatio in vtero.
Et hec tres effectus habuit. ſcʒ originalis culpe expiationem. Et grẽ
infuſionem. Et fomitis tantam reſtrictionem. ita vt non poſſet in aliqͦd
peccatum duci. licet ipſe fomes maneret ſm̃ eſſentiam. Secunda fuit
in ſpiritusſancti obumbratione. ⁊ filij dei conceptione. que tribus p̃ter-
miſſis duo ſuperaddit. ſcʒ omnimodam fomitis extinctionem. ⁊ confir
mationem in bono. Ita ꝙ que prius tantum poterat non peccare iam
non poſſet peccare. Hos duos effectus expreſſit angelus. Luce. primo
Spiritusſanctus ſuperueniet in te. quo ad primum. ⁊ virtus altiſſimi
obumbrabit tibi. quo ad ſecundum Iſta vero cõfirmatio non fuit libe
ri arbitrij ablatio ſed eius per gratiam cõpletio. Preterea ſpiritusſan
ctus ſuperuenit in eam non ſolũ ad ſanctificandũ ſʒ etiã ad fecundãdũ
Cuius virtute virgo ↄcepit. virgo peperit. ⁊ poſt partum virgo p̃mã
ſit. Tercia fuit ſanctificatio in filij dei inhabitatione. qui nouem menſi
bus in vtero eius manſit. Et hec omnibus predictis duos effectus ad
didit. Vnus fuit quo ad diſpoſitiones fomitis ſublate fuerunt. ſicut
quando morbus curatus eſt adhuc remanent interdum reliquie curã-
de. Secundus fuit dedicatio ad diuina. ita ꝙ etiam licitis vſibus hu
manis ſcʒ matrimonialibus eam aptari eſſet impoſſibile Quia tunc nõ
ſolum eius mens ſed ⁊ corpus luce diuinitatis reſplenduit Vt ſignatũ
eſt Ezech. xliij. Ex predictis collige ꝙ fomes perſonam inficit ⁊ natu-
ram. Perſonam quidem quantum ad malum pronam facit ac ſtimulat
ad peccandum. Naturam vero quia carnem inficit prout eſt principiũ
ad carnem alteram Sed beata virgo in prima ſanctificatione que fuit
in vtero mundata fuit ab originali peccato inquantum fomes reſpicit

perſonam ſuam. quia nihil in ſua perſona purgandum remanſit. In ſecunda vero ſanctificatione que fuit quando ſpiritusſanctus ſuperuenit in eam. purgata fuit a fomite\prout ipſe fomes naturam reſpicit in cōparatione ad prolem propagandam non opere nature ſed opere ſpiritusſancti. Remotus enim fuit eſſentialiter propter quod pars ab ea ſeparanda in corpus xpi de fomite nihil habuit ſicut nec mater. Nota ſimiliter ex predictis ꝛ ſequentibus ꝙ beata virgo ex prima ſanctificatione excellebat puritate omnes baptiſatos Ex ſecunda ſanctificatione excellebat puritatem Ade quam habuit ante peccatum Per confirmationem excellebat angelos. qm̄ iſti nec creſcere poſſunt in premio ſubſtantiali ſicut nec decreſcere. ſed beata virgo proficere potuit in merito ꝛ nō deficere. Puritas quadruplex fuit matris dei in qua nulla creatura ſibi poterit comparari. Prima eſt puritas ſanctificationis i vtero. Omnis em̄ rōnalis creature puritas. vel eſt nature vt in angelis. vel eſt gratie gratis date vt fuit in innocentia primi ſtatus hominis. vel eſt gratie gratum facientis. ꝛ iſta tercia eſt maior alijs duabus. Vnde cum in illa ſpecie gratie ſanctificatio matris fuerit ſuprema patet ꝙ vicit puritatem omnis pure creature. Secunda eſt puritas innocentie in vita in qua ſimiliter excellit. quia beata virgo vixit ſine omni peccato. Et hoc docuit eſſe maxime gratie. que non ſolum naturam ipſiꝰ pficeret ſed eam ſuper legem nature corrupte extolleret. Tercia eſt puritas vir- inee caſtitatis in qua excellit angelos et homines. angelos quidem. quia ſm̄ Ihero. hoc retinuit per virtutem caſtitatiſ qđ in angelis eſt neceſſitatis nature. Item excellit in hoc homines. quia primum exemplar fuit huius integritatis. Pſalmiſta. Adducentur regi virgines poſt eam proxime eius. Preterea oſtenditur illud alia ratione quia ſumma eſt hec puritas que potius poteſt ſuū ſociū q̄ꝫ cōtrarium ſecum pati ꝙ̄ poſſit violari. Et talis fuit virginitas domine nr̄e. que gaudium matris habet cum virginitatis honore. Et ideo nec primam ſimilē viſa eſt. nec habere ſequentem. Quarta eſt puritas ſanctificationis ex ſuperuentione ſpiritusſancti ꝛ preſentie dei. in qua ſimiliter excellit omnem creaturam. Cum enim eſſe matrem dei ſit dignitas ſuperior que pure creature communicare nō poteſt neceſſe eſt gratiam ad hoc diſponentem eſſe maiorem omni gratia pure creature. Oportet ergo priuilegium ſanctificationis ſue in hac parte omnem ſanctificationem excedere aliorum.

De conceptione dominica. Capitulum iiij.

Mox vt virgo beatiſſima aſſenſum angelo prebuit dicēs. Fiat mihi ſm̄ verbum tuum. ſpiritusſanctus ſuper eam venit ac filiuꝫ dei concepit. Hec autem tria ſimul tempore fuerunt non natura. Tunc impleta ſunt preambula figurarum ꝛ documenta ſcripturaꝝ

ac prophetarum deſideria·Propter quod dicitur aduentus criſti ple=
nitudo temporis·Quare autem Xp̄s nec prius nec poſt venerit nõnul
le ſunt rationes·Prima eſt vt ordinem vniuerſitatis nõ turbaret·Sin
gula nanqʒ ſuis fiunt temporibus·q̄to magis in maximo dei opere·
ſcʒ filij incarnatione·Secunda ne fides et ſpes ex promiſſa incarnatio
ne perirent·Si em̄ tardaſſet venire cottidie decreuiſſent ⁊ tepuiſſent
Sed prius uenire non fuiſſet neceſſe·quia non prodeſt medicina ſpiri
tualis ſine affectu recipientis·Tercia vt ſupreme infirmitati culpe im
mediate ſuccederet melioratio·ſicut ſummum acutum ſtatim ſequitur
criſis ⁊ ſanatio·Quarta vt homo de lege naturali ⁊ ſcripta prius con
uinceretur·vt ait Auguſtinus·Quia ſi Xp̄s ſtatim veniſſet diceret ho=
mo ꝙ per legem naturaleʒ ſaluari poterat·⁊ ſuperfluum crederet ad
uentum criſti·Similiter poterat dicere de lege ſcripta·ſed cõparato\
ꝙ nec ſic nec ſic ſaluari poterat cum omnes ad inferos deſcenderent
tunc venit ipſe quia tunc erat tempus miſerendi eius·Quinto vt pri=
mus homo fuit conditus ſexto die ad totius mundi complementum\
ſic ſecundus homo fieret in ſexta etate ad totius creature perfectõem
Sexta em̄ etas eſt apta ad exercitium ſapientie ad remiſſionem culpe
ad meritum vite eterne·⁊ ad tranſitum de ſtatu miſerie ad ſtatū gl̄ie
Et iſta notantur in ſexta etate ratione perfectionis ſenarij·Sexta q̄
criſtus non debuit venire in principio temporis cum aduentus eiꝰ ni=
mis fuiſſet feſtinus·Nec in fine vltimo quia tunc nimis fuiſſet tardꝰ·
Sed decebat ſaluatorem inter tempus morbi ⁊ iudicij introducere tē
pus remedij·Septima quia decebat ductorem perfectum tunc ſe oſtē
dere cum eſſet oportunitas currendi ad brauium·hoc eſt in fine tēpoꝝ
Et tamen ante terminum vt per timorem iudicij ſtimulati·per ſpem p̄
mij attracti·⁊ per exempli perfectionem animati ſequi poſſemus effi
caciter ducem noſtrum·Octaua quia decebat quedam membrorum ſu
orum ipſum precedere·et quedam ſequi·Incarnationem criſti multe
figure preceſſerunt ⁊ prophetie·De quibus aliquas aſſignamꝰ Abra
ham deſcendit in egiptum vt peregrinaretur ibi·Lapis de monte pre
ſciſus eſt ſine manibus·Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad
irrigandum paradiſum·Sapientia edificauit ſibi domum excidit co=
lumnas ſeptem·Thronum fecit Salomon de ebore grandem·Nouum
faciet dominus ſuper terram·femina circūdabit virum Jonas in mare
proijcitur ⁊ mare ſedatur·Stillabunt montes dulcedinem·Deſcendi
in ortum nucum vt viderem poma conualium ⁊ inſpice·⁊c·Vellus Ge
dionis rorificatur·Manna ſeruatur in vrna aurea·Virga Aaron flo=
ret·Flos de radice ieſſe aſcendet·Emittitur columba de archa Noe·
Mittitur lignum in aquaſ marath·Paradiſus plantatur·Moyſes po
nitur in fiſcellam cirpeam·Iſrael induit·Joſeph tunicam polimitam·

Jn ſole poſuit tabernaculum ſuum· Duo viri ferunt in vecte botrum
de terra promiſſionis portantes· Mittitur Joſeph in ciſternam· Vrbs
fortitudinis noſtre ſyon ſaluator ponetur in ea murus· Emitte agnū
domine dominatorem terre· d· pe· peſ· ad mō· filie ſyon ⁊c· Rorate celi
deſuper ⁊ nubes plu· iu· Aſcendet dominus ſuper nubem leuem· Mi-
ſericordia ⁊ veritas obuiauerunt ſibi· Gemma carbunculi in ornamen
to auri· Simul in vnum diues ⁊ pauper· Ego ſum primus ⁊ nouiſſimꝰ
Jhere· Jn caritate perpetua dilexi te· Mittitur Daniel in lacum leo-
num· Apparet in camino quartus ſimilis filio dei· Vmbra deſcendit ī
horalogio decem gradibus· Jgnis apparet in rubo non comburens·
Ezech· Solem nube tegam· Eccl'ia· Quid lucidius ſole ⁊ hic deficiet·
Pſal'· A ſummo celo egreſſio eius ¶ Nota ꝙ qn̄ queritur vnde virgo
concepit· vtrum verbo angeli· vel a ſpirituſancto· Dicendum eſt ꝙ nō
verbo angeli· quia verbum eius in aurem ſaliuit ⁊ non permanſit· Et
ideo ſanguinem eius non diſtinxit ſeparando nec conuertit nec forma
uit Sed de ſpirituſancto qui illam ſubſtantiam corpulētam· primo de
ſcidit a ſanguine· poſtea conuertit eam et formauit ⁊ figurauit· ⁊ ī mē
bra diſtinxit ⁊ animauit· Et ideo damnatur quod cantatur· Concipies
per auram· ſed debet cantare· Concipies deum pariter ⁊ hominē· Hec
omnia ſpirituſſanctus non eſt operatus palatim\ vt natura· ſed ſimꝰ in
momento· Et ideo beata virgo concepit virum perfectum in vno mo-
mento· in figura lineamentorum ⁊ anima ⁊ gratia ⁊ virtute ⁊ ſapiētia
Quia in nullo horum Xp̄s profecit· nec in facie hominum\ nec plꝰ vno
die oſtendit gratie ⁊ ſapientie q̄ꝫ alio licet in vtero ⁊ extra vterum in
lineamentis corporis proficeret·

¶ Rationes incarnationis Xp̄i Capitulum· ·v·

PEr verbum igitur incarnatum facta eſt humani generis repa
ratio· non quia aliter ſaluari potuerit· Sed quia nullus modꝰ
alius fuit ita congruus ipſi reparatori reparabili ⁊ repationi· Cōgru
ebat\ inquam\ iſte modus reparatori quem decebat oſtendere ſuā po-
tentiam ſapientiam ⁊ bonitatem· Quid autem potentius q̄ꝫ coniungere
extrema ſumme diſtantia hoc eſt creatorem ⁊ creaturam· Magna em̄
fuit potentia in coniunctione diſparium elementorum· Maior in coniū
ctione illorum ad ſpiritum creatum· Maxima in coniunctione iſtorum
omnium ad ſpiritum increatum· vbi eſt ⁊ maxima diſparitas· Quid ve
ro ſapientius q̄ꝫ ꝙ ad perfectionem totius vniuerſi fieret coniunctio·
primi ⁊ vltimi· hoc eſt verbi dei· quod eſt omnium principium· ⁊ hūa-
ne nature· que in operibus ſex dierum fuit vltima omnium creaturaꝝ·
Quid enim beniuolentius q̄ꝫ ꝙ creator rerum communicare ſe voluit

rebus creatis·Et hec benignitas magna fuit in coniunctione ſui omni
bus rebus per preſentiam·Maior quia communicat ſe bonis per gr̄az
Maxima quia communicat ſe homini·⁊ per conſequens generibus ſin
gulorum in vnitate perſone·Fuit etiam modus ille congruentiſſimus
ipſi reparabili·quia homo per peccatum corruit in infirmitatem ⁊ ig-
norantiam ⁊ maliciam·per que ineptus factus eſt ad virtutem diuinā
imitandam·⁊ ad veritatem agnoſcendam·⁊ ad bonitatem diligendā
Ideo deus factus eſt homo per quod reddidit ſe homini imitabilez
cognoſcibilem ⁊ amabilem·Fuit ſimiliter ille modus congruentiſſimꝰ
noſtre reparationi quo dominus in forma ſerui procuraret ſerui ſalutē
Sunt ⁊ alie rationes quare conueniens fuit deum incarnari·Prima ē
quia preuaricator abſtulit nobis deum·Vnde conueniens hoc fuit
vt reparator redderet nobis deum·Secunda quia humilitas decu-
it deum·Sed non potuit humiliari vſqz ad penas in natura diuina·
ergo oportuit ꝙ in alia·Tertia vt prophetias adimpleret Iſaie·Ego q̄
loquebar ecce aſſum·Abacuk·Apparebit in fine ⁊ non mentietur ſi mo
ram fecerit expecta eum qui veniens veniet ⁊ non tardabit vt doceret
vincere potiꝰ ꝑ iuſticiam q̄ꝫ ꝑ potentiā·Quarta ad vitandum inconue-
niens·quia ſi deus incarnari non potuit vel neſciuit vel noluit·Et ſi ſic
videtur in eo eſſe impotentia vel ignorantia vel inuidia·quod abſit·
Quinta vt tanta eſſet humilitas in redemptore quanta fuit ſuperbia ī
preuaricatore·Quia ſuperbia tanta fuit vt homo vellet eſſe vt deus·
Vnde humilitas tanta debuit eſſe vt deus fieret homo·Sexta vt no
ſtrum amorem excitaret ⁊ noſtram ſpem erigeret·Septima vt exem-
plū imitande virtutis nobis daret in forma viſibili ⁊ humana quā-
uis opera trinitatis ſunt indiuiſa·Ita ꝙ quicquid operatur vna perſo
na operetur ⁊ alia·Tamen ſolus filius fuit incarnatus·⁊ non pater ⁊
ſpiritusſanctus·Et habemus ſimile in tribus domicellis induentibus
tunicam ipſarum·de quibus poteſt dici·Quicquid facit vna facit alia·
vna tamen ſola induitur·Eodem modo dicendum eſt ꝙ opus incarna
tionis quandoqz attribuitur patri·vt ibi·Cum venit plenitudo tempo
ris miſit deus filium ſuum·Quandoqz attribuitur filio vt ibi·Exiui a
patre ⁊ veni in mundum·Quandoqz ſpirituiſancto·vt dicitur in ſym-
bolo·Qui conceptus eſt de ſpiritusſancto·Sed hec ideo dicuntur quia
opus incarnatiōis fuit maxīe ſapīe potentie ⁊ bonitatis q̄ tribꝰ ꝑſonis
attribuunt̄·Sunt aūt multe rationes quare filius incarnatus ſit ⁊ nō
pater vel ſpiritusſanctus·Prima vt ꝑ eandem ſapientiam qua mūduz
condiderat fieret repatio·Secūda vt qui filiꝰ eſt in deitate eſſz ⁊ filiꝰ in
humanitate·Tercia ne idē eſſz pater ⁊ filiꝰ ſi pater de hoīe naſceretur
Quarta quia congruentius mittebatur qui eſt ab aliquo q̄ꝫ qui eſt a
nullo·Quinta propter confirmationem hereditatis nobis promiſſe ne

ſcȝ poſſemus patri dicere·Domine tu habes filium cui competit here
ditas quam homini promiſiſti·Sexta vt patris erga nos oſtenderet
caritas·Johañ·Sic deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenituȝ
daret·Septima oſtenditur ꝙ deus pater nihil habet qd̕ nõ ſit para=
tus nobis dare·cum filium ſuum dederit nobis· Octaua vt ſicut filiꝰ
dei factus eſt homo·ſic homo fieret filius dei·Apoſtolus·Miſit deꝰ
filium ſuum vt adoptionem filiorum reciperemus· Nona vt eſſet occa
ſio ſalutis qui dicitur fuiſſe occaſio ruine·quia homo appetendo ſcien
tiam diuinã que filio appropriatᷣ cecidit·Videns em̄ Lucifer dei fili
um per omnia patri ſimilem\inuidit ⁊ voluit eſſe ſimilis altiſſimo·Jo
nas Propter me tempeſtes hec orta eſt mitte me in mari · Decima
eſt quia ymago debuit per ymaginem aliquam reparari Vndecima
quia ſicut verbum mentis mediante groſſiori natura emittitur ſcȝ ꝑ
vocem·ſic verbum eternum per aſſumptionem nature noſtre·Duodeci
ma quia medius inter perſonas debuit eſſe mediator dei ⁊ hominis·
Tredecima quia ſapientia patris reparare debuit appetitoreȝ ſapiẽtie
Geneſ·Eritis ſicut dij ſcientes bonum ⁊ malum·Decimaquarta quia
decentiſſime coniungitur humilitas cum ſapientia· Prouer·Vbi hu=
militas ibi et ſapientia·Vnde filium dei decuit incarnari·Quindecĩa
quia ydee non ſunt niſi dei ſapientia que filio appropriatur·Vnde cũ
ſingule ydee ſingulorum ſint cauſe tunc demum omnia ſunt perfecta ·
⁊ completa·cum per vnionem ad ſuum principium redierunt·Sedeci=
ma ſi pater fuiſſet incarnatus tunc nulla perſona fuiſſet ſine principio·
Decimaſeptima quia oportuit incarnatam perſonam tanꝗ̄ ſacerdotẽ
ſupplicare pro natura noſtra aſſumpta·Sed magis decuit filium ſup=
plicare patri pro natura aſſumpta ꝗ̄ econuerſo·Decimaoctaua ſi ſpi=
ritusſanctus fuiſſet incarnatus tunc duo eſſent filij·Decimanona quia
nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem ꝗ̄
verbum quo ſe pater declarat quod eſt vnibile carni ſicut ⁊ verbũ vo
ci·Viceſima quia nullum magis decet reducere hominem ad filiacõȝ
adoptiuam ꝗ̄ filium naturalem·

De modo incarnationis Xp̄i· Capitulum· ·vj·

In communi reparatione omnium decens erat vt fieret ocur
ſus trium de triplici ierarchia·ſcȝ diuina angelica ⁊ humana
Vnde in miniſterio incarnationis fuit concurſus angeli nunciantis ⁊
virginis concipientis·⁊ verbi dei carnem aſſumẽtis·Cum filius ĩ mũ
dum mittitur non fit loci mutatio·ſed nature humãe aſſumptio·Quia
ipſius mitti eſt eſſe vbi prius erat \ ſed aliter ibi eſſe ꝗ̄ fuit prius·
Et hec alteritas non eſt ex parte eius qui eſt\cum ſit immutabilis · ſȝ
ex parte eius in quo eſt quia vnitur noſtre carni · Vnde mutatio non
fit ex parte ſui ſed ex parte noſtri · Preterea in loci mutatione exigiẽ

ñon eſſe vbi quis prius erat·ſed nec hoc eſt in filij miſſione·quia poſt
incarnationem fuit in patre ſemper · Xp̄s aſſumpſit naturam noſtram
quinqȝ modis ſcȝ miſericorditer·Apoſtolus Scd̄m ſuam miſericordiā
Vtiliter ſcȝ pro ſalute noſtra·Pſal·Operatus eſt ſalu·rc· Sapienter·
quia aſſumpſit bonum nature reprobando malum culpe·Iſa·Butiruȝ
τ lac comedet vt ſci·repro·ma·τ eli·bonum · Fortiter quia ſic ſuſcepit
naturam noſtram q̄ nunq̄ depoſuit ſuam·quia poſt mortem vnita fu-
it deitas carni in ſepulcro τ anima in inferno·Vnde Pſal·Non dere-
linquam animam meam rc·Mirabiliter·quia coniuncta ſunt in incarna
tione ſummum τ ymum·hoc eſt deus et limus· Verbum caro factum
eſt quinqȝ modis·ſcȝ ſm carnem·i·ſm veritatem carnis· Iſa·Vere lā
guores noſtros ipſe tulit·Preter carnem·quia preter operationē car-
nis·Math·Quod em̄ in ea natum eſt de ſpiritusſancto eſt· Supra car
nem·quia meritis noſtris non exigentibus·Apl̄us· Non ex operibus
iuſticie que fecimus nos rc·Propter carnem·quia ad ſaluandum carnē
τ hoc q̄ntum ad fideles efficienter · Licet tamen quantum ad omnes
bonos et fideles ſufficienter Vt Luce· Vocatum eſt nomen eius ihe
ſus·quia ſaluos nos fecit·Contra carnem·quia ad maiorem damnati-
onem infidelium·Vnde ſi non veniſſem et locutus eis fuiſſem peccatū
non haberent·Opus aſſumptionis nature noſtre non animatio ſed in-
carnatio nominatur Cum tn̄ a digniori res ↄſueuerint nominari· Hoc
autem ꝓpter multas rationes·ſcȝ vt expreſſior fiat nominatio·τ profū-
dior explicetur dignatio miſerentis·Et quia nobis magis nota eſt ps
carnis·τ vt maior exprimatur humiliatio·eo q̄ magis a deo diſtet ca
ro q̄ anima·

De vnione τ natura aſſumpta Capitulum ·vij·

Sicut in deitate vna eſt eſſentia τ tres perſone· ita econuerſo
in xp̄o vna eſt perſona τ tres ſunt eſſentie·ſcȝ deitas anima τ
caro·hoc eſt eternum nouum τ antiquum·quia deitas eſt eterna · ſed
anima noua quia in aſſumptione creata·caro vero antiqua/quia ab A
dam propagata·Et xp̄s ſm naturam deitatis eſt genitus· ſm animaȝ
vero creatus·ſm carnem factus·Vnio fuit triplex in Xp̄o ſcȝ deitatis
ad animam τ econuerſo·deitatis ad carnem τ econuerſo · ac anime ad
carnem τ econuerſo·Due priores vniones ſemper manſerunt · Tercia
ſeparata fuit in morte·Vnio ergo deitatis ad humanam naturaȝ hec
non eſt in vnitate nature ſed perſone · Non dico perſone humane ſed
diuine·hoc eſt non aſſumpte ſed aſſumētis·Nec perſone cuiuſlibet ·ſȝ
ſolius verbi·Quia enim impoſſibile eſt q̄ diuina natura concurrat cū
alia/ſicut pars ad conſtitutionem tercij· vel q̄ ipſa tranſeat in aliam·
vel alia in ipſam ꝓpter ſimplicitatem τ vnitatem eius perfectiſſimam
Propterea diuinitas τ humanitas non vniuntur in vnitate nature·

ſed perſone . Et ſic intelligitur illud in ſimbolo Anaſtaſij vbi dicit .
Nam ſicut anima rationalis ⁊ caro vnus eſt homo ita deus et homo
vnus eſt criſtus ibi. Nanqꝫ ponitur ſimilitudo quantum ad vnitatem
perſone ⁊ non nature. Quia caro et anima differunt in homine q̄tum
ad eſſentiam. conſtituunt tamen vnam perſonam . Eodem modo inter
diuinitatem et humanitatem criſti eſt differentia. ⁊ tamen eſt ibi vni-
tas in perſona. Et quia diuina natura in nullo ſuppoſito poteſt ſubſiſte
re preterq̄ꝫ in propria ypoſtaſi. ideo vnio illa nō poteſt eſſe in perſona
hominis ſed dei. Et propterea deus fecit ſeipſum ſuppoſitum in vna ꝑ
ſonarum ſuarum humane nature. Vnde tm̄ eſt ibi vna perſonalitas ⁊
vnitas perſonalis ſcꝫ ex parte aſſumentis Ad eſſentiam nanqꝫ ꝑſone
triplex exigitur diſtinctio. ſcꝫ ſingularitatis ⁊ naturalis incōmutabili-
tatis ⁊ excellentie ſiue dignitatis Propter primum nullum vniuerſale
eſt perſona. Propter ſecundum anima non eſt perſona. Sꝫ propter ter
cium Xp̄s ſm̄ ꝙ homo eſt perſona. Ex his patet que ſit vera vl' falſa
inter has quatuor propoſitiones. Prima perſona perſonam aſſumpſit
Secunda natura perſonam aſſumpſit. Tercia natura naturam aſſump-
ſit. Quarta perſona naturaꝫ aſſumpſit. Prime due ſunt ſimpliciter fal
ſe. Tercia vno modo eſt vera alio modo eſt falſa. Si em̄ ſumatur natu
ra prout eſt communis tribus perſonis ſic eſt falſa . Si vero ſumatur
natura prout eſt in perſona filij ſic eſt vera. Quarta propoſitio ſimpli-
citer eſt vera. Ad intelligentiam horum nota ꝙ tres fuerunt opinio-
nes de incarnatiōe xp̄i. Prima dicebat ꝙ filius dei aſſumpſit hominē
Secunda dicebat ꝙ aſſumpſit humanam naturam. Tercia dixit ꝙ aſ-
ſumpſit hominē vt veſtem. Prima opinio non ſuſtinetur in ſcolis niſi ꝑ
repetitionem. quia ponit ꝙ in criſto due ſunt perſone. quod falſum eſt
Secunda communis eſt ⁊ celebris. ⁊ ponit hoc ſcꝫ ꝙ criſtus eſt vnum
ſloum. licet ꝙ ſit aliquid ſm̄ ꝙ homo. Item ponit ꝙ aſſumens nō eſt
aſſumptum. Item ꝙ ille homo eſt diuina eſſentia. ⁊ econuerſo. Tercia
opinio tanq̄ꝫ heretica reprobatur quia ponit non eſſe duas naturas in
vna perſona xp̄i. Et ꝙ due ſubſtantie humane nature non pertinent ad
perſonalitatem filij dei. ſed extrinſecus ſe habent ad ipſam. Dicimus
ergo ꝙ tanta eſt ibi vnio vt quicquid dicitur de filio dei. dicatur ⁊ de
filio hominis. ⁊ ecōuerſo. His tamē exceptis in quibus exprimit᷑ vnio
vel clauditur negatio. Si enim ſit vocabulum in quo aliqua repugnā-
tia includitur ſicut eſt vnire. incarnari. aſſumere. aſſumi. in quibꝰ inclu
ditur reſpectus vnionis vnius nature ad alteram tunc non tenet pre-
dicta regula. Similiter non tenet ſi in vocabulo includitur negatio ali
cuiꝰ. cuius oppoſitū alteri competit. ſicut incipere. eſſe. creari. ⁊ ſimilia.
Nota ꝙ proprie loquendo compoſitio eſt corporum. coniunctio eſt cor
poris. ⁊ anime vnio eſt diuine nature ad humanam. tamen vnum poni

tur pro reliquo ¶ Quinqʒ ſtatus fuerunt primi hominis·⁊ de quolibʒ
ſtatu accepit criſtus aliquid·Primus ſtatus fuit innocentie de quo ac
cepit immunitatem peccati·Secundus fuit gratie de quo accepit ple
nitudinem gratie·Tercius fuit culpe de quo accepit recompenſationē
pene·Quartus fuit penitentie·de quo accepit propaſſionem doloris·
⁊ triſticie·Quintus fuit glorie·de quo accepit plenam fruitionē·Cor
pus xpi ſm̄ Johan̄·Damaſce·fuit formatum ex ſanguine beate virgiſ
non ex carne·Nam vere matris eſt ſm̄ Philoſophos tantūmodo ma
teriam miniſtrare·ſed dare virtutem formatiuam que actiue materiā
formet eſt patris ⁊ non matris·Cum igitur beata virgo proprietatē
matris vere habeat\oportet ꝙ materiam contulerit que ſm̄ naturam
ſit materia conueniens humani corporis·Et tamen integritatem virgi
nalem non polluat·Talis autem materia non eſt caro·Quia dicit Phi
loſophus ꝙ id quod eſt actu pars\non eſt materia generationis cum
non ſit potentia totius·Caro autem eſt actu pars vnde nō eſt materia
generationis·Talis quoqʒ materia non fuit ſemen femineum·qꝛ hoc
puritati virginis non conueniebat·Nec etiam ſm̄ Philoſophum eſt
neceſſarium ad generationem·Quia mulieres alique concipiunt ſine
ſeminatione·Talis ergo materia fuit ſanguis·Quia ille\ſm̄ Phm̄\ē
in nobis etiam materia generationis·Quod autem dicit Apl's ad Ro
manos·Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid·intelligendum eſt originalr
non materialiter·Virtus autem formatiua in beata virgine non fuit
ex patre carnali ſed ex virtute altiſſimi

¶ Vtilitas incarnationis xpi· Capitulum ·viij·

Amiſimus per peccatum propriam excellentiam·atqʒ mentis
innocentiam·ac dei amiciciam·Hec autem recuperari opor
tuit per beneficium ſaluatoris·Excellentiam enim recuperare non po
tuimus niſi per recupatorem excellentiſſimum·Quia ſi per meram cre
aturam reparati eſſemus tūc oporteret nos eſſe ſubiectos illi creature
Innocentia quoqʒ reacquiri non poterat niſi per ſatiſfactorem ſuffici
entiſſimum·qui videlicet deus eſſet ⁊ homo·Deus quidem \quia pro
omnibus ſatiſfacere poſſet·Homo vero de genere Adam qui peccaue
rat·Ille nanqʒ congrue ſatiſfecit qui p̄t ⁊ debet·ſʒ nō p̄t niſi deus\nō
debet niſi hō·Amicicia ſil'r reformari nō poterat niſi ꝑ mediatorē cue
nientiſſimū qui ſcʒ vtriqʒ parti conformis eſſʒ·⁊ vtriqʒ parti amicꝯ Hoc
aūt cuenit xpo qui eſt deo ſimilis per deitatem·⁊ homini per humani
tatē·Venit in incarnacōe tanꝙ dn̄s ad ſeruos vt eos corrigeret·tanꝙ
medicꝯ ad egrotos vt eos ſanaret·tanꝙ mgr̄ ad diſciplos vt eos iſtru
eret·Per primū oſ̄dit deus potentiam·ꝑ ſecundū ſapiam·per tercium
bonitatem ¶ Quatuor fructꝯ diuine incarnationis aſſignat Bernardꝯ
Manna de celo deſcendit gaudeant eſurientes·De vinea celi botrus

erupit gaudeant ſitientes· Oleum effuſum eſt gaudeant egrotantes·
Lapis ſine manibus de monte preſciſus eſt timeant negligentes· Cri
ſto homini plures actus conueniunt nobis multum ſalutiferi · ꝑ quos
diuerſis rebus naturalibus ⁊ artificialibus comparatur· Ipſe nanqꝫ
xp̄s dicitur caput propter motum ⁊ ſenſum ſpiritualium · qui mēbris
ſuis influit· Mediator quia participat ꝓprietates humane nature ⁊ di
uine· Et ideo efficaciter inter deum patrem ⁊ nos poterit mediare· Fū
damentum propter fidem qua in nobis illuminat intellectum· Oſtium
ꝓpter caritatem qua perficit affectum· Paſtor inq̄ntum incorporat nos
eccleſie per ſacramentoꝝ participationem· Hoſtia quia ſoluit obliga-
tionem contractam per peccatum originale· ⁊ etiam peccata actualia·
Sacerdos quia ipſe ſe rogat· ipſe ſe exaudit· ipſe ſeruus rogat ſe do-
minum· Ipſe deus exaudit ſe hominem· via in exemplo· vita in p̄mio ·
Item enumerat Bern̄· quatuor vtilitates aduentus domini dicens ·
Venit medicus ad egrotos· redemptor ad venditos· ad erranteſ via
ad mortuos vita· Sunt adhuc multe vtilitates incarnationis chriſti·
Quia deus factus eſt homo vt fieret homo deus· Dominus fact⁹ eſt
ſeruus vt fieret ſeruus dominus· Deus de celis ad terras deſcendit/
vt homo de terris ad celos aſcenderet· Deus factus eſt filius homīs
vt homo fieret filius dei Immortalis factus eſt mortalis vt mortalis
fieret immortalis· Diues in omnes factus eſt pauper vt pauperes fie
rent diuites· Obſcurata eſt lux vt illuminaret Eſuriuit panis vt nos re
ficeret· Sitiuit fons vt nos inebriaret· Triſtata eſt leticia vt nos letifi
caret· Pauebat fiducia vt nos confortaret· Laſſata eſt via vt iter no-
ſtrum ad celeſtia dirigeret·

¶ De mirabilibus circa incarnationem criſti· Ca· ·ix·

Excellebat incarnatio xp̄i noſtram conceptionem in pluribus ꝑ
quod apparet ꝙ ibi natura perdidit ſua iura· Inueniunt enī
ibi multa tam ex parte prolis q̄ ex parte matris · tam ex parte etiam
modi que non ſunt ſm viam nature· ſed ſm potentiam virtutis infini
te/ que ſolius dei eſt· Mira ergo fuerunt in matre· ꝙ ſm Bern̄· fuit ſi
ne pudore fecunda· ſine grauamine grauida· ſine dolore puerpera· ibi
portauit ſtella ſolem· palma vitem· riuuſ fontem· filia patrem· creatura
creatorem· Fuit/ inquā/ mater patris· ⁊ filia prolis· Fuit/ inquam/ ꝓle
poſterior· contento; minor· Mater ⁊ virgo fuit· ⁊ cum deo ꝯmunem ha
buit filium· Maledictionem legis euaſit vbi maledicte fuerant virgi-
nes ⁊ coniugate· Virgines quidem quia non genuerūt· coniugate vo
quia in dolore pepererunt· Sed vtrunqꝫ beata virgo euaſit· quia vir
go genuit ⁊ non ſenſit dolorem· Auguſtinus dicit· Speculum nō rum
pit radius ſolis · integritatē virginis ingreſſus aut egreſſus viciare
non potuit deitatis ⁊ cetera· Mirabilia quoque fuerunt in ipſa prole·

q2 m̄ inſtanti fuit ſanguis ſeꝑacō ꝯſolidacō\figuracō\aīacō deificacō
Et ꝙiſta nō fuerūt ſucceſſiua ptz ex ſcriptura Jere· Femīa circūda·vi·
Ptz etiā ex virtute agentis ſpūſſci cuiꝰ eſt ſubito oꝑari· Quamuis aūt
membra corꝑis xp̄i fuerīt in ꝯcepcōe ꝯpleta ⁊ pfcā vſqꝫ ad aīe ſuſcep
cōem· Ipſoꝝ tn̄ diſtinctio ſm̄ Augu·tam parua fuit ⁊ tenuis ꝙ hūano
viſui vix poſſet ſubijci·q2 in tanto fuit minus corpꝰ illud ꝙ aliꝰ ꝯceptus
cū formaꝰ ꝙtum infra quadragintaſex dies augeri potuiſſet in vtero·
Vn̄ miraculoſum fuit ꝙ in tam paruo corꝑe recepta fuit aīa· Sꝫ hoc
factū fuit ideo vt ꝯcepcō xp̄i ꝙtū ad tēpus manēdi in vtero non eſſet
nr̄e ꝯcepcōi diſſilis· Preterea ab inſtāti ꝯcepcōis ſciuit oīa etiā ſm̄ ꝙ
hō· Item in fruicōe pfecta fuit·vn̄ ꝙtum ad hoc nō ſolum fuit viator
ſꝫ etiā ꝯphenſor· Itē mundꝰ fuit ab omni pc̄tō ⁊ plenꝰ gr̄a ⁊ veritate·
Habuit quoqꝫ p̄rem in celis·⁊ mr̄em in terris·ſꝫ p̄rem ſine mr̄e·⁊ ma-
trem ſine p̄re· Itē p incarnacōem ip̄e dn̄s factus eſt ſeruꝰ·eternus fa
ctus eſt tpalis·immēſus factꝰ eſt paruulꝰ·fit ſummꝰ ymus·incompre
henſibilis fit localis·fit ſimplex ꝯpoſitus· Dicit Augꝰ· Videt inuiſi-
bilis·palpat impalpabilis·imortalis occidit· Idē Augꝰ· Quis vnꝙ
eſtimari poſſꝫ vt portaret manibus femineis portator orbis· panis an
geloꝝ alaret· virtus celoꝝ infirmaret·vita oīm moreret· Hic quoqꝫ
nota ꝙ ſicut in diuinis eſt trinitas pſonaꝝ in vnitate ſubē· ſic in criſto
eſt trinitas pſonaꝝ in vnitate pſone·q2 ſicut in diuinis p diuerſas per
ſonas non diſtinguit eēntia ſic in xp̄o diſtinguit p diuerſas naturas p
ſona· Deniqꝫ incarnacō xp̄i fuit mirabilis ex mō·q2 cū tres mōi pducē
di hoīem pceſſiſſent· Primꝰ ſcꝫ nec de viro nec de muliere ſicut in adā
Secūdus de viro ſine mr̄e ſicut in Eua· Terciꝰ de viro ⁊ mr̄e ſicut in
oībus ꝯcupiſcibilr̄ natis· Ad ꝯplementū decuit vniuerſi ꝙrtū modum
introduci\vt hō de mr̄e fieret ſine viro p virtutē oꝑatoris ſummi In
ꝯcepcōe ergo filij dei ſimul incurrit virtus innata infuſa ⁊ increata·
Virtꝰ innata materiā miſtrauit· Virtꝰ infuſa purificādo ad vnionem
verbi adoptauit·adoptacōe dico ꝯgruentie· Virtꝰ increata ſubito pfi
cit qō nata nō potuit niſi ſucceſſiue.

De natiuitate dn̄i· Ca·x·

Natiuitas xp̄i triplex eſt ſcꝫ diuina humana ⁊ gratuita· Pr̄ia
eſt ex p̄re·ſcd̄a ex mr̄e·tercia fit ī mēte· De p̄re naſcit eternalr̄
de mr̄e tpalr̄·in mente ſpūalr̄ Et iſte natiuitates ſumunt ſcdm̄
tres ſubſtātias q̄ ſunt in xp̄o ſcꝫ diuitas caro ⁊ ſpūs Nā ex p̄re naſcitur
deꝰ·ex matre caro·in mēte naſcit ſpūſſanctꝰ ſcꝫ p gr̄am· Ex patre naſci
tur ſp ex mr̄e naſcit ſemel·in mēte ſepe· Scdm̄ natiuitatē diuinā xp̄us
hꝫ p̄rem ſine mr̄e· ſm̄ hūanā hꝫ mr̄em ſine pr̄e· ſm̄ gratuitā hꝫ p̄rem
et matrē Iuxta illud· Qui fecerit volū·pa·m·⁊c· Has tres natitates re
pn̄tat eccleſia in die natiuitatis eius· Primā·i·diuinā in miſſa q̄ cātat
in nocte· Eſt em̄ nobis hec natitas oculta Iſa· Generacōꝫ eiꝰ q̄s enar·

Secundam in miſſa que contatur in aurora·quia natiuitas humana ꝑ
tim fuit oculta ⁊ partim manifeſta·Oculta quidem q̄tum ad modum·
ſed manifeſta q̄tum ad factum·Terciam in miſſa que cantatur in die·
quia natiuitas gratuita eſt manifeſta in qua xp̄s ꝑ affectum ꝯcipitur
ꝑ effectum naſcitur·per ꝑfectum nutritur·Iſa·A timore tuo concepi=
mus ⁊ peperimus ſpiritum ſalutis·De diuina itaqꝫ generacōe habet̄
libro primo·Sed nunc de humana proſequendum eſt· Notandum ita
qꝫ ſm̄ verbum Apoſtoli\vbi ait·Apparuit gratia dei ſaluatoris noſtri
omnibus hominibꝰ eru·Natiuitas xp̄i fuit glorioſa·gratioſa·copioſa
fructuoſa·Gratioſa·i·gratis non noſtris meritis exhibita · Apparuit
em̄ gratia glorioſa\quia dei ſaluatoris noſtri Copioſa\quia omnibus
hominibus·Fructuoſa\quia erudiens nos·Et iſte fructus natiuitatis
criſti duplex eſt·ſcꝫ reſpectu tp̄is p̄ntis·⁊ reſpectu futuri Reſpectu pre
ſentis iter̄ duplex eſt fructus·Primus eſt declinatio mali ibi·vt abne
gantes impietatem quo ad malum quod eſt contra fidem vt ſecularia
deſideria·Quo ad malum quod eſt contra bonos mores · Secundus
fructus eſt opacō boni ibi Sobrie·quo ad nos·iuſte quo ad p̄ximum·
pie quo ad deum Item reſpectu futuri temporis duplex eſt fructus·
Primus quo ad gloriam anime ibi Expectantes beatam ſpem Secū
dus quo ad gloriam in reſurrectione corporis ibi Et aduentum glorie
magni dei·Apparuit in natiuitate xp̄i benignitas ⁊ humanitas ſalua=
toris de triplici latibulo·ſcꝫ de ſinu patris in quo celatur·de vmbra le
gis in quo figurabatur·de ventre matris in quo formabatur Ipſe nā=
qꝫ agnus ſoluit ſignacula libri ſignati· Natiuitas xp̄i fuit vtilis hone
ſta ⁊ iocunda Quid em̄ vtilius ſaluti hominis Vocabis\inquit\nomē
eius iheſum qui ſaluum facit populum ſuum a peccatis ipſoꝝ· Saluū
inquā faciet a formidine timoris·ab immanitate languoris·a detencōe
carceris·a ſubiugacōe hoſtis Quid honeſtius partui virginis vbi vir
go eſt que generat·deus qui generatur·ſpūſſanctus qui generacōem
operat̄·Quid iocundiꝰ ortui dei ⁊ hois Gauiſi ſunt quidā qui p̄ceſſe=
runt vt Abrahem qui exultauit vt videret diem domini Item qui ſe=
quunt̄ Ap̄ls Gaudete in ꝛc̄· Item qui preſentes erant vt angeli decā
tantes·⁊ paſtores videntes·⁊ Johannes in vtero eum ſentiens·⁊ Sy
meon eum amplexans·ſed maxime eum virgo generās Lu·Exultauit
ſpūs meꝰ in deo ſa·meo·Protulit in natiuitate beata virgo nobis fru=
ctum qui fuit ſeminatus in conceptione·germinauit in natiuitate·colle=
ctus eſt in pannoꝝ inuolucōe·ad domum allatus in purificacōe·flagel
latꝰ in ſtipite·vētilatꝰ in falſoꝝ teſtimonioꝝ accuſacōe·Cōmolitꝰ in paſ
ſione·purgatꝰ in reſurrectione Comedit̄ in quottidiana eukariſtie ſu=
ſceptione\⁊ in celeſti fruicōe Beata itaqꝫ virgo eſt celū quod criſtū
rorauit·ipſa nubes que ip̄m pluit Ipſa terra q̄ ſaluatorē germinauit·

In natiuitate domini fuit beata virgo terra de cuius limo formatus fuit verus Adam. Terra de qua orta eſt veritas. Terra de qua fruct⁹ ſublimis. Terra bona in quã ſemen cecidit. Terra germinans herbam virentem. Terra fluens lacte ⁊ melle. Terra de qua egrediebat̃ fons irrigans vniuerſam ſuperficiem terre.

¶ De circũciſione domini. Capitulum. .xi.

C Ircũciſionem dñs xp̃s accepit multiplici racõne. Primo vt legem quã dedit aliis/ipſe ᵭpleret. Secundo vt humilitatẽ oñderet. qꝛ ceremonialib⁹ ad que non tenebat̃ ſe ſubiecit. ipſe nanqȝ dñs legis fuit. Tercio vt ſanguinẽ ſuũ p̄ nobis non ſolũ in etate virili ſed etiam in infantia funderet. Quarto vt nos fore circũcidendos ſpiritualiter demonſtraret. Quinto vt hereticos ᵭfunderet qui dixerunt eum non verꝫ corpus ſed fantaſticũ habuiſſe. Sexto vt iudeis ſatiſfaceret qui ſcandaliſati fuiſſent ſi circũciſionẽ non ſuſcepiſſet. Septimo vt legem veterem approbaret que vſqȝ ad ip̃m ſeruanda fuit. Legalia enĩ ſcḋm Augu. fuerunt añ paſſionẽ dñi viua. poſt paſſionem mortua. ſȝ poſtq̄ claruit veritas euangelii p̄ mundũ ſepulta. Circũcidit̃ Iheſus non ſolum circũciſione legali ſed etiã ſpũali. Vnde poſſum⁹ circũciſioꝫ quadruplicẽ aſſignare. Primo circũcidit eum pater in natiuitate cultello pauptatis. Secundo circũciderũt eum ſui in octauo die cultello legis. Tercio circũcidit ſeip̃m in omni vita ſua cultello hũilitatis. Quarto circũciderunt eum iudei in paſſione cultello crucis. ⁊ hoc p̄ milites Pylati. ¶ Circũcidit̃ etiam xp̃s in ſuis quadrupl'r. Primo p̄ detractores qui auferunt amicos ⁊ famã. Secundo p̄ raptores qui auferũt bona t̃palia. Tercio per hereticos qui auferũt aĩam. Quarto p̄ tyrannos qui auferunt corpus. Circũciſio noſtra ſpũalis duplex eſt. Prima mentis in p̄nti a culpa. Secunda corporis in futuro a pena. Prima figurata eſt p̄ circũciſionẽ ſolennẽ que facta eſt in egipto. Et hec triplex eſt ſcȝ incipientũ a viciis cultello iuſticie. Item p̄ficientium a ſup̄fluis cultello miſericordie. Item perfectoꝝ a neceſſariis cultello caritatis p̄fecte. Secunda ſignificata eſt p̄ circũciſionem factã in galgalis in terra p̄miſſionis. qꝛ in octã reſurrectionis p̄ petraꝫ xp̃m circũcidimur ab omnibus miſeriis. Ex quo patȝ ᵭefficacior eſt noſtra circũciſio ſpũalis q̄ iudeoꝝ carnalis. qꝛ illoꝝ circũciſio licet pc̃m originale tulerit. tamẽ paradiſi ianuam non aperuit. ſȝ noſtra vtrũqȝ facit. ¶ In hac materia duo nobis tangunt̃. Primũ eſt xp̃i humilitas in circũciſione. Secundũ eſt ſublimitas in noĩs impoſicõe. Vocatum eſt inquit nomẽ ei⁹ Ihũs. Dignitas hui⁹ noĩs eſt multiplex. Eſt enĩ ab eterno cõſecratũ. vt dicit Berñ. Ab antiquo p̄figuratũ ſcȝ in Joſue. A ꝓphetis deſideratũ. Iſa. Nomẽ tuũ in deſiderio aĩe. A ſanctis patrib⁹ ꝓphetatũ. Berñ. Dulce nomẽ Iheſus ꝓbatum eſt Salomõis oraclo. A deo noĩatum. Apl's.

Rom. 15. ad confirmandas promiſſiones ...

Dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Ab angelo p̄nunciatū
vt legit̄ in Luca. Vocabis nomen eius Jheſus. A beata virgine p̄bi
catum. Lu. Sanctum nomen eius. Ab ap̄lis magnificatū. Actu. Jbant
apoſti gaudentes. A martiribus teſtificatū q2 ꝓ nomine iſto paſſi ſunt
A ꝯfeſſoribus collaudatum. Pſal. Laudate pueri dn̄m. a ſolis ortu vſ
qȝ ad oc. A ſanctis virginibus p̄guſtatū. Canti. Oleū effuſum no. tuū.
Bern̄. Jheſus eſt mel in ore. dulcedo ſeu melos in aure. iubilus in cor
de. Ab oībus ſcīs exaltatū. Pſal. Magnificate dn̄m mecū ꝛ exal. no. e.
Petrꝰ Nō eſt aliud nomē ſuꝑ terrā in quo nos oporteat ſaluos fieri.
¶ Jn hoc nomīe Jeſus ſunt quinqȝ litere q̄ p̄nt eſſe inicia iſtaꝝ dictō
num. Jocunditas merentiū. Eternitas viuentiū. Sanitas languentiū.
Vbertas egentiū. Satietas eſurientiū. ¶ Hoc nomen Jheſus criſtus
ꝯuenit ei tripl̄r. ſcȝ rōne nature vt qui ex diuina natura erat ſaluator
aūctate. ꝛ ex hūana natura erat ſaluator miſterio. etiā vendicaret ſibi
nomen ſaluatoris rōe decentie. q2 vt ex te nomē haberet Vn̄ q2 ſaluat
a pc̄ō a dyabolo ꝛ ab inferno. merito hȝ nomen illi beneficio ꝯgruēs
Ratione efficacie q2 Xp̄s nos ſua paſſione ſaluauit.

¶ De baptiſmo domini Capitulum .xij.

IN baptiſmo dn̄i notat̄ ipius humilitas. ꝛ noſtra vtilitas Jp
ſius hūilitas notat̄ in quatuor. Primo q2 venit Jheſus ſcȝ da
tor ſalutis. ꝛ nō indigēs ſalutem. Secūdo q2 in iordanē vbi creator ele
mentoꝝ ſubiecet ſe hūili elemento. i. aque. Tercio q2 ad Johānē ſcȝ do
minꝰ ad ſeruū. rex ad ſcutiferꝝ. ſol ad luciferꝝ. Quarto q2 venit vt bapti
ſaret̄ ab eo ſcȝ fons a riuo. plenitudo a ſtilla. auctor baptiſmi a baptiſ
mi miniſtro Vtilitas noſtra notatur in quatuor que circa xp̄m baptiſa
tum euenerūt. Primū q2 xp̄s ꝯfeſtim qn̄ baptiſatꝰ fuit aſcēdit de aqua
ꝑ qꝺ notat̄ in nobis gr̄e infuſio Homo em̄ ꝑ baptiſmū liberatꝰ a cl̄pa
aſcendit ad virtutes. Secūdū aptū eſt celū. ꝑ qꝺ notat̄ hoīs pꝰ baptiſ
mū decedētis euolatio. Tercīu deſcēdit ſpūſſcūs corꝑali ſpē ſic colūba
in ipm̄. ꝑ qꝺ notat̄ ꝙ baptiſmꝰ facit hoīem ſpūſſci templū Quartū vox
p̄ris facta eſt. Hic eſt filiꝰ meꝰ dilectꝰ. Jn quo notat̄ ꝙꝑ baptiſmū de
filio ire fit filiꝰ gr̄e. ¶ Jn baptiſmo xp̄i notant̄ ſubſtātialia baptiſmi
noſtri. ſcȝ baptiſans baptiſandꝰ materia forma ꝛ intentio. Baptiſans
fuit Johannes in quo nobis miſtri ſanctitas deſignat̄. Baptiſatꝰ fuit
xp̄s ſcȝ noſtꝝ baptiſmū ꝯſecrās. Beď. Quia ꝯtactu ſue ſciſſime carnis
vim regeneratiuā dedit aquis. Materia fuit aqua magis ꝯuenīēs et
ꝯmunis ceteris liquoribꝰ ad baptiſmū noſtꝝ exn̄s. Forma notat̄ ꝑ te
ſtimoniū tritatis. Fuit em̄ p̄r in voce. filiꝰ in carne. ſpūſſanctꝰ in colūba
Jntentio ꝯſequit̄ formā. Voces em̄. vt ait Phūs \ note ſunt eaꝝ q̄ ſūt
in aīa paſſionū. Per vocē p̄ris q̄ audita eſt in baptiſmo xp̄i notantur
quinqȝ dignitates ꝛ excellētie eiuſdē dn̄i xp̄i. Cū em̄ dr̄. Hic ē ꝯuīdat̄

Xp̄s a vera eſſentia·qꝛ ſolus deus veꝛ habet eſſe·Omne em̄ eſſe a foꝛ
ma eſt·De⁹ aūt eſt foꝛma ſine materia·vt Boe·dicit· Cū dꝛ filius dei
idem xp̄s ꝯmendat a ſil'itudinis paterne ꝯueniēcia·ex eo nanqꝫ dꝛ fili
us qꝛ fit·ꝛ ille ꝓpter ꝙ filius dꝛ ymago p̄ris poti⁹ q̄ ſpūſſcūs· ꝓpter
rōnem quā ſupꝛa habes in p̄ıō·Cū dꝛ meus\ꝯmendat a ſubē indīna·
dꝛ em̄ meus·i·mihi ꝯſubālis·Cū dꝛ dilectus ꝯmendat ab amoꝛis beni
uolentia·Johā·Pater diligit filiū ꝛ oīa que hꝫ dedit in manus eius·
Cū aūt dꝛ in quo mihi bn̄placui\ꝯmendat a ſpeciali ꝯplacentia · Sed
nota ꝙ placitū eſt quieta volūtas·Vn̄ ꝯplacui·i·cū ſpūſctō in filio ſm
naturā aſſumtā quieui·

De plenitudine gr̄e Xp̄i Capitulum·xiij·

Poſt hoc ꝯſiderandū eſt verbū incarnatū quo ad plenitudinē
carıſmatum ſpūalium·que ſunt plenitudo gr̄e in affectu·ꝛ ple
nitudo ſapīe in intellectu·ac plenitudo meriti in ope ꝛ effectu
Circa primū tenēdum eſt ꝙ in xp̄o a ſui ꝯcepcōe fuit plenitudo gr̄e q̄
tum ad gratiam ſingularis pſone · ꝛ q̄tum ad gratiam capitis·et q̄=
tum ad gr̄am vnionis·Et hec triplex gr̄a eſt eadē in eſſentia ſꝫ dīnt in
effectu·Gratia em̄ pſone ſingl'aris eſt gr̄a habitualis quā habuit xp̄s
plenıſſime ꝛ pfectiſſime excepta fide ꝛ ſpe quas virtutes nō habuit ſꝫ
illud qđ eis in patria ſuccedit·qꝛ fidei ſuccedet ꝯgnitio·Spei vero ſuc
cedet ꝯphenſio rei·Scōm aūt ꝙ p̄dicta gr̄a pſone ſingl'aris exuberat
in xp̄o ita ꝙ influit in mēbꝛa coꝛpis ſui miſtici ſenſum ꝛ motū ſpūalem
ſm fontalem plenitudinē oīs gr̄e in ip̄o habitantis·Dicit gr̄a capitis
Vn̄ nota ꝙ Xp̄s ſm vtrāqꝫ naturā dꝛ caput ecc'ie·qꝛ nō ſolum in q̄tuꝫ
deus·ſꝫ etiam in q̄tum hō influit ſenſum ꝛ motum ſpūs ꝛ gr̄e in oēs
qui adherent ei p fidem rectam vel p fidei ſacramentū· Sed in q̄tum
deus influit talem gr̄am aūcte·in q̄tum hō influit eā p modum meriti·
Et illud meritū qđ nō ſolum ex ꝯgruo ſꝫ etiā ex ꝯdigno meruit mem
bꝛis gr̄am habuit hoc ex vnione ad verbū· Ex p̄dictis collige ꝙ Xp̄s
in q̄tum hō·dꝛ caput ecc'ie triplici rōne·Primo ꝓpter influentiā gratie
ſicut dictū eſt·Secūdo ꝓpter ꝯfoꝛmitatē nat'e quā habet caput ad mē
bꝛa·qꝛ licet Xp̄s excellat membꝛa ſua q̄tum ad diuinitatē· tn̄ ꝯfoꝛmis
eſt illis in natura humanitatis·Tercio dicit caput methaphoꝛice· qꝛ ſi
cut coꝛpus veꝛ xp̄i ꝯſtat ex puriſſimis membꝛis·ita coꝛpus eius miſti
cum ex puris fidelibus·Nam de plenitudine eius accipiūt omnes bn̄=
ficium gr̄e ꝛ ſpūs qui ad eum accedunt·vl' p fidem rectam·vel p fidei
ſacramentum·Alia rōne Xp̄s ſm ꝙ homo\dicitur caput ſcꝫ ꝓpter na
ture ꝯfoꝛmitatem quam caput habet ad totum coꝛpus· Nam ſicut coꝛ
pus xp̄i naturale conſtat ex puriſſimis membꝛis·ita coꝛpus eius miſti
cum ex puris fidelibus·Preterea ſm ꝙ eadem gratia perſone ſingu
laris abilitauit naturam humanam xp̄i ad vnionem verbi·vt videlicꝫ
digna eſſet vniri tante celſitudini vocatur gratia vnionis· per quā ip̄e

Xp̄s non tm̄ felicitate glorie· verꝫ etiam adoratióne latrie dignus fuit
Verꝫ eſt ſm̄ ꝙ eſt ↄſtructio tranſitiua· vt ſit ſenſus· Gratia vnionis· i·
vnio humane nature ad diuinā que gratis ⁊ ſine meritis data eſt hu-
manitati xp̄i· Sic differt gratia vnionis a gr̄a pſonali ⁊ a gratia capi
tis· Sicut vnio differt a gratia habituali· Propter qd̄ dicit̄ in Johā·
ꝙ ſpūſſanctus eſt ei datus non ad menſuram· Quod dupliciter expōit̄
Primo ſic · non ad menſuram· i· totaliter ⁊ non particulariter· q2 qcq̄d
potuit ei deus de ſpūſcō dare dedit ei· Secūdo ſic ad menſurā· i· ſuper
omnē ꝓporcōꝫ reſpectu alioꝝ hoīm· De hoc ꝙ dicit Johā· Plenū gr̄a
⁊ vitate· ¶ Nota ꝙ multiplex diſtinguit̄ plenitudo· Prima eſt ſufficiē
tie que in quolibet iuſto repit̄ · Secunda eſt copie que fuit in apl̄is ·
Act· ij· Repleti ſunt oēs ſpū ⁊c̄· Hec fuit ⁊ in Stephano· Ibidem Ste
phanus plen9 gr̄a ⁊ forti· ⁊c̄· Tercia eſt vniuerſitatis que eſt in eccleſia
cui nullū donū deeſt· Quarta excellentie/ que fuit in beata virgine / q̄
omnes ſanctos in gr̄a excedebat· Eccl'· xxiiij· In me oīs gr̄a vie ⁊ veri
tatis· Lu· Aue gr̄a ple· Quīta ſupeffluentie q̄ fuit in xp̄o· Joh· Plenū
gr̄a ⁊ vi· ¶ Circa innocētiā xp̄i hoc dicēdū eſt/ ꝙ habuit imunitatem
oīs culpe· ⁊ q̄tum ad actū ⁊ q̄tuꝫ ad poſſe· q2 non peccauit nec pecca
re potuit· nec a p̄re pc̄tm̄ originale traxit· q2 patrē carnalē non habuit·
nec a mr̄e peccatū traxit quā ſpūſſanctus a fomite totaliter liberauit·

¶ De plenitudine ſapientie Capitulum ·xiiij·

Sicut in Xp̄o fuit omnis plenitudo gratie/ ita ⁊ omnis plenitu
do ſapientie· nō ſolum ad cognita· verum etiam q̄tum ad mo
dos ⁊ differentias cognoſcendi· Qui ſunt quinqꝫ Primus eſt ↄgnicō
ſempiternalis ex parte diuinitatis· Et hoc modo cognoſcit omnia ſimł
ſcꝫ finita ac infinita· quia apud deum omnis infinitas eſt finita· Deus
enī videt multa vno· i· in ſeipſo· Vnde non differunt ibi/ quod videt/
⁊ per quod videt· quia videt ſe per ſe ⁊ in ſe· videt omnia· non ſolum q̄
fecit· ſed etiam que facere poteſt· que ſunt infinita· Secundus modus
eſt cognitio ſenſualis ⁊ ſenſualitatis· ex parte carnis Et iſte modus eſt
cognitō per experientiam· quo xp̄s non ſciuit ſimul omnia· quia ſenſus
non eſt perceptiuus rerum· niſi ad obiecti preſentiam· Tercius modus
eſt ſpiritualis· ex parte mentis· Et ille triplex fuit· ſcilicꝫ per naturam·
per gratiam· ⁊ per gloriam· Per naturam igitur eſt modus terci9 ↄg
noſcendi Quo modo cognoſcit criſt9 omnia que ſpectant ad vniuerſi ↄ
ſtitutionem· Sed longe excellentius q̄ Adam etiam exiſtens in natura
inſtituta· Quartus modus eſt per gratiam· hoc modo ↄgnouit criſtus
omnia que ſpectant ad humani generis redemptionē· longe tm̄ excellē
tius q̄ aliquis ꝓphetarum· vel etiam angeloꝝ· Non enī ſolum habu
it criſtus ſcientiam per habitum innatum· vt Adam ⁊ angeli· ſed etiā
per habitum infuſum· velud ſancti per gratiam illuminati· Cognicōꝫ

vero nōn habuit ꝑ habitum acquiſitum·qui ꝓpter imperfectionem in
ipo non fuit·Quintus eſt ꝑ gl'iam·hoc modo ɔgnouit xp̄s oīa . finita
quidē ɔgnitione actuali·infinita vero non niſi ɔgniciōe habituali vel
exceſſiua·Anima em̄ xp̄i ꝑ gl'iam ɔprehenſionis capiebat ꝙ̄tuʒ cape
potuit natura finita vnita infinito· ¶ Sciendū ergo ꝙ res dupl'r hn̄t
ɔgnoſci·in arte ſcʒ ab ipo artifice·vel ab alio arte ɔtemplante·vtroqʒ
modo ɔgnouit xp̄s res·primo mō per naturā diuinitatis· ſecūdo per
gloriam ɔprehenſionis·Patent ex p̄miſſis quinqʒ dn̄e ɔgnicōis que
in xp̄o erant·Per primū em̄ modū habuit ɔgnicōem vt deus·Per ſe=
cundū vt homo·Per terciū vt viator·Per quartū vt illuminator·Per
quintū vt ɔp̄henſor· ¶ Xp̄s ſm̄ vtrāqʒ naturam dr̄ lux·q2 ſm̄ diuinita
tem illumiat intus aīam·Et ſm̄ humanitatē informat exterius vitam·
Et hoc tripl'r ſcʒ miraculis p̄dicacōibus ⁊ exemplis·Primū eſt potē=
tie·ſecundū ſapie·tercium bonitatis·Nota p̄terea ꝙ ſcientia xp̄i hoīs
limpidiſſima eſt inter ſcientias creatas·q2 nihil habet admixtū de ſuo
ɔtrario vel actu vel potentia·p̄ſertim cum nō poſſit aliquid ignorare
ꝓpter vnionem ad verbum·Tn̄ q2 anima xp̄i creata eſt·non eſt ſcientia
eius ita limpida ſic̄ dei·ꝙ̄uis ſciat omīa que ſcit deus·Qd̄ dicit̄ Jhe
ſus ꝓficiebat ſapientia ⁊ etate coram deo ⁊ hominibus·non eſt intelligē
dum ꝙ in ſe ꝓfecerit qui ab inſtanti ɔceptionis plenus fuit·ſed potiꝰ
in alijs qui doctrina ſua ⁊ exemplo ꝓfecerunt · ⁊ hoc coram deo·i· ad
dei gloriam·⁊ hominibus·i·ad vtilitatem hoīm·Proficiebat tn̄ iheſus
etiam in ſe ɔgnitione experimentali ⁊ ſenſuali · quia didicit ſm̄ ap'lm
ex his que paſſus eſt obedientiam·

¶ De merito xp̄i · Capitulum· ·xv·

Simul fuit xp̄s viator ⁊ ɔprehenſor ab inſtanti conceptionis
ſue·ex tūc em̄ cepit mereri ⁊ frui·Meruit aūt inꝙ̄tū viator n̄ inꝙ̄tū ɔp̄
hēſor·Perfectio ⁊ plenitudo meriti xp̄i notat̄ in iſtis·Prio ꝙ̄tū ad eū
qui merebatur·quia non tm̄ homo erat ſed etiam deus·Secūdo ꝙ̄tū
ad tempus quo merebatur·quia ab inſtanti conceptionis vſqʒ ad horā
mortis·Tercio ꝙ̄tuʒ ad id quod merebatur·q2 ꝑ habitum ꝑfectiſſime
caritatis·⁊ per exercitium ꝑfectiſſimū virtutis· Quarto ad eū cui me
rebat̄ q2 non tm̄ ſibi ſed etiam nobis·Omnibus em̄ opibus ſuis que ꝓ
cedebant ex libero arbitrio ſibi vitam meruit eternam iam habitam·
⁊ nobis habendam·Jllis dico operibus que retulit ad nos·⁊ eſt ꝓba
babile ꝙ retulit oīa ad nos·cum in mundum venerit ꝓpter nos·Quin=
to ꝙ̄tum ad id quod merebatur nobis·quia veniam gratiam ⁊ gl'iam
Stolam quoqʒ carnis ⁊ apertionem ianue regni celeſtis· Ante incar=
nacōem em̄ xp̄i dyabolus habuit manum attrahentem· ⁊ manum ipel

lentem. Attrahentem dico potentia in culpam. Impellentē ſine obſta
culo ad lymbum. Sz xp̄s primā manū debilitauit ſuo merito. Secūdā
vero penitus amputauit. Igitur in merito xp̄i radicata ſunt omnia me
rita noſtra. ſiue ſatiſfactoria pene. ſiue meritoria vite eterne. quia nec
ab offenſa creatoris digni ſum⁹ abſolui. nec immeaſitatē premij. quod
deus eſt digni ſumus aſſequi niſi per meritum hominis dei. Sexto q̄n
tum ad id quod merebatur ſibi. quia licet non mereret glorificationē
mentis quam iam habebat. meruit tñ hec ſibi humilitate paſſionis. ac
celleracōem reſurrectionis. glorificationē ſui nominis. dignitatē iudi-
ciarie poteſtatis. Sicut ait Apl's. Xp̄s factus eſt obe. vſqz ad mor. Et
ſequitur. ꝓpter quod ⁊ de⁹ exaltauit illum. quo ad primū. Et dedit illi
nomen quod eſt ſuper omne nomen. quo ad ſecundū. vt in noīe Iheſu
omne genu flectat celeſtiū terreſtriū ⁊ infernoꝝ. quo ad tercium. Sep
timo q̄tum ad modum quo merebat. ¶ Dicitur em̄ aliquis mereri tri
pliciter. ſcz de indebito faciendo debitum. vel de debito magis debi-
tum. vel de debito vno modo faciēdo debitum alio modo. Primis du
obus modis meruit nobis ⁊ non ſibi. quia non poterat ſibi facere de
indebito debitum. vel de debito magis debitum. cum a pr̄icipio fuerit
ſanctiſſimus. nec in ſanctitate potuerit proficere. Tercio vero modo ſi
bi meruit quia bonum glorie quod ſibi fuit debitum. per gratiam vni
onis fecit ſibi debitum. Alio modo ſcz per meritum beneactionis. Me
ruit em̄ ſibi vitam eternam iam habitam ſicut nobis habendam

¶ De voluntate Xp̄i. Capitulum .xvj.

Voluntas duplex in xp̄o fuit. ſcz creata ⁊ increata. vt dictū eſt
ſupra in primo de voluntate ipſius increata. Voluntas xp̄i
creata fuit duplex. ſcilz rationis et ſenſualitatis. Et voluntas
rationis duplex eſt ſcilicet rationis. vt ratio eſt. ⁊ rationis vt natura ē
voluntate rationis vt ratio eſt conformauit ſe in omnib⁹ voluntate cre
ate. Sed voluntate rationis vt natura eſt ſenſualitati aliquid voluit
proprium quod non voluit voluntate rationis vt racō eſt ſcz non mori
Et in hoc iſte voluntates non fuerunt ſibi contrarie. licet volita cōtra
ria fuerint. quoniam ſm voluntatem diuinam Xp̄us quod iuſtum erat
voluit ſm voluntatem rationis iuſte conſenſit. ſed ſm voluntatem car
nis penam recuſauit. Et ſic vnaqueqz voluntas quod ſuum erat tenuit
ſcz voluntas diuina iuſticiam. voluntas rationiſ obedientiam. volūtas
carnis naturam. Unde patet q̄ aliquid velle eſt illicitum rationi. qd̄
non eſt illicitum ſenſualitati. Sicut in xp̄o fuit velle non mori Quāuis

autem voluntas non moriendi fuerit cauſaliter a ſenſualitate· Fuit tamen occaſionaliter a ratione· Quia criſtus ſicut voluit fecit illud horribile venire in ymaginationem ꝛ eſtimationem · Quo facto naturaliter mortem refugit· Hoc autem voluit propter noſtram inſtructionem Sic ratio pro ſenſualitate aduocauit·dicens· Pater ſi fieri poteſt trāſeat a me calix iſte· Hec petitio fuit tam ſenſualitatis ꝙ rationis · Sʒ ſenſualitatis tanquam affectantis· Rationis autem tanquam proponētis· Et hoc criſtus fieri voluit ad triplicem inſtructionem noſtrā· Prima eſt vt ſciamus nō eſſe peccatum aliquod ex ſenſualitate velle quod eſt contrarium voluntati diuine· Secunda eſt \ vt martires criſti non deſperent ſi mortem horreant cum illam ꝛ filius dei exhorruit· Tercia vt diſcamus diſcrete petere ſcilicet ſupponendo voluntatem noſtram· voluntati diuine· Et hoc notatur in conditione appoſita·ſi fieri poteſt· Et ibi· Veruntamen non ſicut ego volo·ſed ſicut tu vis pater·

De defectibus quos aſſumpſit Xp̄s· Capłm·xviij·

Non ſolum criſtus aſſumpſit humanam naturam·ſed etiam defectus circa naturam·quos videlicet ipſum decuit aſſumere· Vnde cum pene ſint exercitatiue virtutis perfecte· ꝛ teſtificatiue humane nature·non ſimulate aſſumpſit tam penalitates corporales ꝙ ſpirituales · que reſpiciunt naturam noſtram in communi·ſicut famem ꝛ ſitim in abſentia alimenti·triſticiam ꝛ timorem in preſentia nocumenti·ꝛ huiuſmodi· vt eſt calor frigus laſſitudo ꝛc̄· Nec tamen omnes defectus corporales aſſumpſit·ſicut ſunt defectus egretudinum multiformium· Nec omnes ſpirituales ſicut ſunt peccata·ignorātia· rebellio carnis ad ſpiritum· Preterea quia nullus innocens debet inuitus penam ſuſtinere· Cum hoc eſſet contra ordinem diuine iuſticie Criſtus ſic penalitates ſuſcepit vt tamen pati non poſſet inuite· qꝛ paſſio ſua non fuit contra voluntatem diuinitatis·nec contra voluntatem rationis·licet fuerit contra voluntatem ſenſualitatis et carnis· Dicimus etiam ꝙ Xp̄s vere timuit·ꝛ vere doluit· ꝛ vere triſtis fuit · prout iſta notant propaſſionē·non ſ̄m ꝙ ſignant paſſionem· Differt autem propaſſio a paſſione· Quoniam tunc affectio propaſſio dicitur· quando ipſa anima ſic afficitur ꝙ oculum mentis nequaꝙ̄ perturbat Paſſio vero dicitur quando ita fortis eſt ꝙ oculum mentis turbat· ꝛ facit a rectitudine·vel a dei contemplatione deuiare·ꝛ tunc ratio leditur ꝛ patitur· Vnde differunt iſta duo ſicut diſpoſitio ꝛ habitus·

¶ De paſſione Xp̄i. Capitulum .xviij.

CIrca paſſionē dn̄i ꝯmendamus in̄ opere patientiā inſuꝑabilē
In modo humilitatem admirabilem. In cauſa caritatem ine-
ſtimabilē. ¶ Circa opus notatur ꝙ xp̄s ſuſtinuit in tactu clauoꝝ aſperi
tatem. In auditu obꝓbrioꝝ ꝯfuſionem. In odoratu ſputoꝝ feditatē
In guſtu aceti ⁊ fellis amaritudinem. In oculis lacrimaꝝ effuſioneꝫ
In corde timorem. ¶ De modo patiendi hoc tenendū eſt. ꝙ Xp̄s paſ
ſus eſt paſſione generali. qꝛ ſm̄ om̄ia membra corporis. Iſa. Vidimꝰ
eum nō habentem ſpeciē neqꝫ decorem. Item paſſione acerba. Tren̄.
O vos oēs qui tranſi. p vi. at. ⁊c̄. Fuit aūt paſſio xp̄i maxima cū rōne
intentionis. ꝓpter optimam diſpoſicōem ipſiꝰ patientis. tū ꝓpter eius
innocentiā. tū ꝓpter eius honoꝝ excellentiam. Honorabilis em̄ ſi ꝯfū-
ditur plus ledit. ⁊ precipue inter ſuos. Item grauis fuit eius paſſio ꝓ
pter ipſiꝰ virtuoſitatem. qꝛ vilis homo de morte dolere non debet. cū
turpitudo ſua finem tunc habeat. Item paſſione ignomioſa. Iſa. Vi-
dimus eum deſpectū ⁊ noui. ⁊c̄. Hec aūt ignominia attendit in patibl̄o
crucis. que fuit ſupplicium peſſimoꝝ. ⁊ in ꝯſortio iniquoꝝ ſcꝫ latronuꝫ
cum quibus erat deputatꝰ. Curat aūt xp̄s paſſione generali infectōꝫ
vniuerſalem. paſſione acerba libidineꝫ. paſſione ignominoſa ſupbie p̄-
ſūpcōem In modo paſſionis attendit caritas maxima qua nos libe
rauit ab inferno. dando veniam qua mundū renouauit. largiendo gra
tiam qua celum aperuit. conferendo gloriam. Hec tria notantur in ty
tulo crucis. Nam ꝓpter primum dicitur Iheſus. ꝓpter ſecundum. naza
renus. ꝓpter tercium rex iudeorum. ¶ Xp̄s ſex vicibus ſanguinē ſuum
fudit viuus. ⁊ ſemel mortuus. ſcꝫ in circūciſione. in oratione. in corona-
tione. in flagellatione. in crucifixione. in lanceatione. Per primum do-
cemur peccata abijcere. per ſecundum mētis anguſtiam pro ſalute no-
ſtra tenere. per tercium animam noſtram virtutibus ornare. per quar
tum carnem noſtram domare. per quintum membra noſtra mandatis
dei ligare. per ſextum vulneratum cor in dei ēmbre habere. Poſtremo
quia iſte paſſiones non attingebant in xp̄o diuinam naturam. ſed hu-
manam. Ideo in morte xp̄i facta eſt diuiſio anime a carne vt tamen ſal
ua eſſet vnio tam carnis ꝙ̄ anime cum diuinitate. ¶ Hoc etiam ſcien-
dum ꝙ criſtus cum paſſus non fuiſſet tamen ſenio defeciſſꝫ ꝙ̄tum per
tinebat ad conditionem humane nature in ſe conſiderate ſine vnione.
ſed in poteſtate nature vnite fuit. vel ſic deficere vel non.

¶ De effectu paſſionis Xp̄i. Capl̄m .xix.

Effectus paſſionis xp̄i multiplex eſt·ſicut patet in his verſib⁹
Paſſio debilitat·ſcʒ virtutem demonū Job quaſi in hamo ca
piet leuiathan·Spolians·ſcʒ infernum·Iſa·Voca nomē eius
ſpolia detrahe·Informat ſcʒ p̱ exemplum·Petrus·Xp̄s paſſus eſt ꝑ
nobis\nobis relin·exem·Vn̄ xp̄s eſt quaſi liber poſitus in pulpito cru
cis·vbi diſcim⁹ obedientiā patientiā hūilitatem caritatē Diſce aūt ſpe
cialr̄ qualr̄ ſe habuit in caplo q̄ ſibi tenebat·Vn̄ Bern̄·Stetit ieſus
corā pſide inclinato capite·vultu placito·ſermone raro·voce ſubmiſſa·
defixis in terrā aſpectibus·paratus ad obprobria·⁊ ad verbera ꝓmp
tus·Honorat ſcʒ imitatores ſuos·Heſter Sic honorabit quem rex vo
luerit honorare·Excitat ſcʒ ad pugnā ſpūalem·Macha·Oſtēderūt ele=
phantis ſanguinē morieñ·vt eos acuerūt ad bellū·Inflamat ſcʒ ad di
ligendum·Bern̄·Super omnia te mihi reddit amabilem bone Jheſu
Calix quem bibiſti eſt opus noſtre redempcōis·Reparat ſcʒ ruinā an
gelicam·Ipſe em̄ xp̄s eſt lapis angularis qui fecit vtraqʒ vnum·Pa
cem dat ſcʒ inter deum ⁊ hominem inter angelum ⁊ hoīem·inter hoīeʒ
⁊ hoīem·Eccl·Et in tempore iracundie factus eſt reconciliatio·Et ar=
mat ſcʒ contra mundum carnem ⁊ dyabolum·Vnde ſignat p clipeū
quem Joſue leuauit contra Hay·Sanat ſcʒ mentis vulnera·Numeri·
Aſpicientes ſerpentem eneum ſanabant Viuificat ſcʒ ſpūaliter·Apo
ſtolus Cum eſſemus mortui viuificauit nos·Aug⁹·Mortuus eſt vnic⁹
ne maneret vnicus·Ducit ſcʒ per mare hui⁹ mundi·Exo·de virga mo
yſi·Dulcorat·Exodi·de ligno miſſo in aquas marath·Obumbrat·Cā
ticoꝝ·Sub vmbra eius quem deſiderabam ſedi·A culpa reuocat Iſa·
Attritus eſt propter ſcelera noſtra·Reſerat ſcʒ celum·Iſa·Dabis cla
uem Dauid·i·crucem ſuper humeꝝ eius·Illuminat·Vn̄ crux eſt qua
ſi candelabꝝ tabernaculi·Itē Thobias illumiatus eſt p fel piſcis·Or
nat·Vnde dixit ſcā Agnes·Et ſanguis ei⁹ ornauit genas meas·Xp̄s
in paſſione ſua vicit dyabolū quē ligauit·infernū quē ſpoliauit·mortē
quā ſupauit·mundū quē ꝯtempſit·ſupplicium qd̄ ptulit·celū qd̄ apuit·
Paſſio xp̄i tollit ſeptē vicia·Tollit em̄ ſupbiam capitis inclinatio·
p̄ quam videbat tytulū crucis fugere·in quo ſcriptū erat rex iudeorū
Inuidiam brachioꝝ txtenſio q̄ſi ad amplexandū·Auariciā multorum
erogatio que in paſſione tradidit·Bern̄·Diſce xp̄iane q̄tum debeas
diligere xp̄m·qui dedit nobis carnē ſuā in cibū·⁊ ſanguinē in potum
aīam in p̄ciū·aquā lateris in lauacꝝ·veſtē crucifixorib⁹·corp⁹ diſciplīs
mr̄em Johāni·Acidiā feſtinacō ad paſſionē·Iram mollis rn̄ſio·Gulā
fellis ⁊ aceti potacō·Luxuriā lateris apcō In redēpcōe nr̄a fuit gr̄a
mirabilis·Primo ex parte mortui·quia caritas dei vidit q̄ nec p ami
cos nec p p̄cium poteram⁹ nos redimere ꝓpterea ſe frēm noſtꝝ fecit
naturā nr̄am aſſumendo·Et precium dedit ſanguinē p nobis fundēdo

q fuit amaritudi nem paſſionis

Pſal'·Redime me ⁊ miſerere mei quia vnicus·i· nõ habens amicos·
⁊ pauper ſum ego·ſcꝫ non habens preciū Secundo ex parte redimē
tis qui cum liberare non poſſet ex potentia fecit hoc potius ex miſeri
cordia vt ad amorem nos aſtringeret · ⁊ vt iuſticie ipſiꝰ ſatiſfaceret ·
Tercio ex parte redempti qui opprimebat criminū ſeruitute·⁊ detine·
batur in carcere·Sed contra primū magnum erat vt filiꝰ ſeruꝰ fieret
ꝙ ſeruus fieret liber·Contra ſecundū magnum fuit vt dñs ad carce·
rem lymbi deſcenderet ꝙ ſeruus exiret · Quarto ex parte iuſticie qr
nulla iuſticia dictabat vt innocēs puniret pro reo·Quinto ex parte ex
cellentie diuīe·qr mirum erat ꝙ ineſtimabile puniebat ſub precio vilis
creature·Sexto ex parte precij dati· Si eñ redemiſſꝫ nos ſale adhuc
ad gratias teneremur·Nunc aūt redemit nos anima a corpore ⁊ vita·
vt nihil horum ſibi ſubtraheremus· ¶ Circa paſſionem domini nota
ſeptem ſuauitates·ſcꝫ capitis inclinationem ad oſculum·in ſignum nr̃e
reconciliacōis·Brachioꝝ extenſionē ad amplexum·in ſignum receptio
nis ad gratiam de peccato redeuntis·Lateris apertionem ꝓpter effu
ſionem precij noſtre redemptionis·Exiuit eñ ſanguis⁊ aqua·Clauoꝝ
in manibus ⁊ pedibus infixiōem ꝓpter memoriam noſtre recordacōis
Iſa·Si obliuiſci poteſt mater infantem Corporis denudationem in ex
emplum noſtre ꝯfeſſionis que ſcꝫ debet eſſe nuda·Crucis portationeꝫ
in exemplum noſtre imitationis·Corone ſpinee impoſitionem in figu·
ram noſtre glorificationis ¶ De effectu paſſionis dñi Augꝰ·ait·Per
redemptoris noſtri mortem de tenebris ad lucem·de morte ad vitam
de corruptōne ad incorruptionē·de exilio ad patriam·de luctu ad gau
dium·de terris ad celeſte regnum vocati ſumus·Item dicit Augꝰ·ꝙ
xp̄s fuit ſacerdos ꝑ quem recōciliati ſumꝰ·fuit ſacrificiū ꝑ qđ recōcili
ati ſumꝰ·fuit templū in quo recōciliati ſumꝰ·fuit deꝰ cui recōciliati ſu
mus· ¶ Xp̄s fuit mediator ꝑpli iudaici ⁊ gentilis·Et ſm hoc dr̄ lapis
angularis·Itē hoīm ⁊ angeloꝝ·⁊ ſm hoc dr̄ pacificus· Itē dei ⁊ ho·
minū·ſm hoc dr̄ redemptor·Bern̄·Quid vltra debuit facere ⁊ ñ fecit
Abſoluit vinctū·illuminauit cecum·reduxit erroneū· reconciliauit reū·
Item Augꝰ·Ecce ꝓ impio pietas flagellatur·ꝓ ſtulto ſapiens illudit
ꝓ mendace veritas necatur·iuſticia ꝓ iniquo damnat·miſericordia af
ficitur pro crudeli·ꝓ miſero replet ſinceritas aceto· inebriat felle dul
cedo·moritur vita ꝓ mortuo· ¶ Xp̄s ꝓpter noſtram infirmitatem me
dicinas ipē accepit·Curauit eñ per dietam qñ ieiunauit quadragita
diebus·Per ſudorem quando factus eſt ſudor eiuſ ſicut gutte ſāguis
Per minutionem qñ clauis ⁊ lancea vulneratus eſt ·Per potionē qñ
guſtauit acetum cum felle mixtum·Per emplaſtrum quādo facies eiꝰ
eſt ſputis polluta·Per electuarium quando corpus ⁊ ſanguinem ſuū
dedit in cena diſcipulis ſuis·

De cruce Xp̄i Capitulum. .xx.

In cruce domini nota hec. Supplicium quo nullum maiꝰ. Tre
norum. O vos omnes ꝛc̄. Nullum dico maius ex eo ꝙ paſſus
eſt ipſe iuſtus ab iniuſtis pro iniuſtis. cum iniuſtis ex cauſis iniuſtis.
ſub iniuſtis iudicibus ꝛ iniuſtis penis. Obprobrium quo nullum vili-
us. Sapie. Morte turpiſſima condemnemus eum. Precium quo nullū
inconuenientius. quia ſicut per lignum venit culpa. ſic per lignum re-
demptio. Miſterium quo nullum profundius. Ephe. Vt poſſitis com
prehendere cum omnibus ſanctis. Quod exponit Augꝰ. de cruce. Ex-
emplum quo nullum perfectius. i. Petri. Xp̄s paſſus eſt pro nobis ꝛc̄.
¶ Crux multis rebus comparatur. Ipſa enim eſt clauis celi. Vectis
arche. nauis maris. Arbor danielis. Palma fructuum Salomonis.
Baculus Jacob quo Jordanem tranſiuit. Speculum imitationis. Sca
la aſcenſionis. Hamus quo leuiathan capitur. Torcular quo xp̄i ſang-
uis exprimitur. Cithara qua demon ſaulis compeſcitur. Palus in quo
ſerpens eneus ſuſpenditur. Thau quo frontes fidelium ſignant. Can
delabrum quo tabernaculum illuminatur. Lignum aquas marath dul
corans. Virga moyſi per mare rubrum dei populum ducens. Gladiꝰ
ipſum Golyam decapitans. Vexillum ad pugnam ſpiritualem colli-
gens. Kathedra diſcipulos Xp̄i erudiens. Equus dei amicos honorās
Clipeus Joſue Hay impugnans. Liber miſteria profunda continēs.
Altare oblationem acceptiſſimam accipiens. ¶ Septem verba Xp̄us
in cruce protulit. Primum\ pater ignoſce illis ꝛc̄. Secundum\ hodie
mecum eris in paradiſo. Tercium\ mulier ecce filius tuus. Quartum\
ſitio. Quintum Hely Hely lamaſabathoni. Sextum\ pater in manus
tuas commendo ſpiritum meum. Septimum\ conſumatum eſt. Per pri-
mum docemus iniurias dimittere. Per ſecundum petentes exaudire
Per tercium parentes honorare. Per quartum ſalutem noſtram deſi
derare. Per quintum in neceſſitatibus ad deum clamare. Per ſextum
auxilium noſtrum in deum ponere. Per ſeptimum fine debito vitā no
ſtram conſumare. Quatuor brachia crucis ſignant quatuor virtutes
qbꝰ extēdi debet hō noſter interior. Significat em̄ pars ſuperior cari
tatem. Inferior humilitatē. A dextris ſignificat obedientiam. A ſi-
niſtris patientiam. ¶ Item in quatuor brachijs crucis notantur qua-
tuor bn̄ficia crucis. Signat em̄ ꝑs ſupior ianue celeſtis apicōꝫ. Infe-
rior\ inferni deſtructōꝫ. A dextris\ grē collacōꝫ. A ſiniſtris\ pctōꝝ re-
miſſionē. Quatuor ligna fuerūt in cruce. Sicut dicit mgr̄ in hyſtoria
Pes nāqꝫ crucis fuit de cedro. Stips de cipſſo. Trāſuerſale d̄ palma
tabl'a d̄ oliua. Sigt aūt cedrꝰ altitudinē ɔtēplacōis. cipſſus famā bōe
opacōis. Palma fructū iuſticie. Oliua lenitatem miſericordie.

De deſcenſu Xp̄i ad inferos. Capitulum. .xxi.

Anima xp̄i poſt mortē deſcēdit ad infernū ſiue ad lymbū ad li
beracōꝫ eoꝝ q̄ mēbra xp̄i exiſtētes de hoc ſeclo exierīt. Dyabo
lus em̄ dū manꝰ in eū extēdit in quo nihil iuris hēbat merito amiſit ī
alijs ꝑtatem. Alia cā q̄re Xp̄s deſcendit ad inferos ē vt tātꝰ eſſꝫ deſcē
ſus quantꝰ erat liberandoꝝ caſus. Primꝰ em̄ homo ſic in ſtatera liberi
arbitrij erat poſitus vt poſſet ad vitā aſcendere. vel ad mortem deſcē
dere ꝓut vellet. Sꝫ pctō peracto ſic brachiū alteꝝ ſtatere ꝑ ponꝰ culpe
depſſum eſt vt eſſꝫ in ymo inferni. alteꝝ vero in ſummo celi. non autēꝫ
aſcenderet brachiū depreſſum. niſi deſcenderet aliud brachiū. Deſcen
dit ergo dn̄s ad infernū vt hoīem captiuū eleuaret vſqꝫ ad celū. Ter-
cia rō quare Xp̄s deſcēdit ad infernū ſcꝫ vt ſicut viuꝰ fuerat lumen ꝑ
p̄ntiam mundi corꝑalem ſic mortuus eſſet lumen inferni ꝑ diuinitatis
maieſtatem. Quarta rō eſt vt idē Xp̄s hoc exequeret̄ per efficientiam
quod paſſione ſua amariſſima meruerat ſecundum ſufficientiam.
Duo aūt meruit ꝑ ſuam paſſionem ſcꝫ ſatiſfactōem ⁊ ianue apicōnem
Et ideo hec duo efficit in deſcenſu ſuo ad inferos. Quia per ſatiſfcōeꝫ
ſoluta ſunt vincula captiuitatis. ꝑ apericōem ianue facta eſt illuſtracō
ipſius carceris etiā ſ̄m lucem exteriorem ¶ Liberauit aūt Xp̄s oēs il
los qui meriti ſui capaces eſſe poterant. ſicut fuerunt ſancti p̄res q̄ nō
ꝓpter reatum ꝑſone ſꝫ tm̄ ꝓpter reatum nature detinebant̄. Damnati
aūt huiꝰ meriti capaces non ſunt. nec paruuli in limbo. q2 de corꝑe xp̄i
n̄ ſūt ꝑ fidē. vel ꝑ fidei ſacramentū. Dicendū etiam ꝙ aīa xp̄i ꝑ tridu
um mortis ſue cum ſanctis patribꝰ in lymbo fuit. Ibidem fuit ⁊ latro
cui dn̄s dixit. Hodie mecum eris in paradiſo. Et noīe paradiſi vocat̄
ibi dei fruitio. q2 peracta paſſione tam ip̄e latro ꝗ̄ alijqui erāt in lym
bo viderunt deum per eſſentiā. ¶ Ad quem infernum xp̄us deſcendit
ſi ſcire volueris notandum eſt ꝙ nomen inferni ſumit̄ dupliciter. ſcꝫ ꝑ
pena. ⁊ ꝑ loco pene. Scd̄m primū modū dicitur ꝙ demones infernum
ſemper ſecum portant. Item ꝓut infernus ꝑ loco pene ſumitur ſic īfer
nus quadrupliciter diſtinguitur. Unus eſt infernus damnatoꝝ ī quo ē
pena ſenſus ⁊ damni. ac tenebre interiores ⁊ exteriores. i. abſentia gr̄e
Supra iſtum eſt lymbus pueroꝝ vbi eſt pena damni ⁊ non ſenſus. Et
ſunt ibi tenebre interiores ⁊ exteriores. Supra hunc locum eſt purga
torius in quo eſt pena ſenſus ⁊ damni ad tempus. ⁊ ſunt ibi tenebre ex
teriores et non interiores. quia gratiam habent. Supremus locus in-
ter hec eſt lymbus ſanctorum patrum. vbi fuit pena damni ⁊ n̄ ſenſus
Et fuerunt ibi tenebre exteriores ſed non priuationis gratie. Ad hūc
locū xp̄s deſcēdit ac ſuos inde liberauit. ⁊ ſic īfernū momordit q2 ꝑtē
abſtulit ⁊ ꝑtē reliq̄t. Mortē vō quo ad electos penitꝰ deſtruxit. ſic dr̄ ī
Oſee. O mors ero mors tua. Hic quoqꝫ locꝰ ſinꝰ abrahe dicebat̄ q2 a-
brahā ibi fuit. ſꝫ nūc celū empirreū eſt ſinꝰ abrahe q2 ibi iā eſt abrahā

A nullo p̄dictoꝝ locoꝝ eſt tranſitus ad aliū niſi a tercio ad quartum. hoc eſt de purgatorio ad limbum ſanctorūꝫ patrꝫ. Ex iam dictis patet quare cantamus Libera animas oīm fidelium defunctoꝝ ꝺ manu inferni et de ꝓfundo lacu ꝛc. q2 ibi infernus ſumitur pro purgatorio. ſicut ꝛ ibi ſumitur ꝓ limbo quandō xp̄s dicitur ad inferos deſcendiſſe vel infernū deſtruxiſſe. Ex predictis collige ꝙ xp̄s mortuus eſt in corpore deſcendit ad inferos in animā ꝛ reſurrexit in vtroqꝫ. Dicendum etiā ꝙ in illo triduo xp̄s totus fuit in ſepulcro ſed nō totum. ꝛ tot9 fuit in inferno ſed nō totū. q2 totus dicit pſonam. totum vero naturā Similiter dicendū ꝙ cum vnio anime cum corpe faciat hominē. xp̄s in illo triduo nō fuit homo. licet anima ꝛ caro vnita tūc eſſent cū verbo ꝛc

De reſurrectione xp̄i. Ca. xxii.

Chriſtus tercia die reſurrexit a mortuis reſumendo corpus nō tale quale prius habuit. ſed impaſſibile ꝛ immortale. Caro ei xp̄i que in natiuitate floruit ꝛ in paſſione decidit ꝑ glorioſam reſurrectionē refloruit. Tunc renouata eſt vt aquile iuuentus xp̄i. Tūc leo ſuum catulū ſuſcitauit. tunc fenix reuixit. tunc ſicut legitur in Jere. Figulus ex eodē luto vaſis fracti fecit aliud vas ſicut placuit in oculis eius ꝛc. Tunc ionas de ventre ceti illeſus exiuit. tunc veſtitū eſt candelabꝝ auro. tunc ſuſtentatū eſt tabernaculū dauid qđ cecidit. Tūc refulſit ſol qui prius erat in nubilo. tunc viuificatuꝫ eſt granū frumenti qđ cadens in terra mortuū fuerat. tunc ceruus reſumpſit cornua. tunc ſampſon tulit portas cum poſtibus. tunc ioſeph eductus de carcere cōdetur ꝛ ꝯſtituitur dn̄s egipti. tunc ꝯciſſus ſaccus circundatur leticia. Dn̄s ꝓbauit reſurrectionē ſuā verā eſſe ꝑ angelos qui non mentiūtur Math. Reſpondens angelus dixit mulieribus. Idē probauit ꝑ inimicos quoꝝ validiſſimū eſt teſtimoniū. Math. Et quidā de cuſtodib9 reuerſi ꝛc. Probauit eam non arte magica factā. ꝛ hoc per cōmeſtionem Probauit eā non eſſe fantaſtici corpis. ꝛ hoc ꝑ tactum. Probauit eaꝫ in eodem corpe factam quo paſſus eſt ꝛ hoc ꝑ oſtenſionem cicatricum Probauit eum fuiſſe in corpe glorificato vnito diuinitati ꝛ hoc per ingreſſum in domū ianūis clauſis. Probauit etiā dn̄s reſurrectionē ſuā multis aperitionibus. Apparuit enī ipſa die reſurrectionis quinquies ſcilicet marie magdalene. Joh. xx. Mulieribus. Math. vlti. Petro. ſed non inuenitur modus. Luce in fine euntibus. Luce ī fine diſcipulis ianuis clauſis qn̄ thomas nō fuit cum eis. Joh. xx. Item apparuit inter reſurrectionē ꝛ aſcenſionē quinquies thome cū aliis. Joh. xx. Ad mare tyberiadis. Joh. xx. In monte thabor. Math. vlt. In hieruſaleꝫ qn̄ comedit cum diſcipulis. Luce ꝛ math. in fi. In monte oliueti quando aſcēdit. Luce in fi. ꝛ Act. i. Multis de cauſis ſurrexit dn̄s. ſ. vt ſcripturas impleret quādo enī dixit dn̄s Ecce aſcendimus ꝛc. Subiunxit. Et

tercia die reſurget. vt nos ad reſurgendū ſpiritualiter ꝓuocaret. quis
turpe eſt vt ſedeat ſeruus q̄n corā eo ſurgit dn̄s. vt futurā reſurrectio
nem in ſe probaret. Vt potentiā ſue diuinitatis oſtenderet. q2 mortu-
os viuificare nō eſt opus nature ſed potentie diuine. Non eſt enim re
greſſus a priuatione ad habitū vt nos ad ꝯtempnēdū terrena ꝑ adi-
piſcenda tali gloria animaret. Reſurrexit xp̄us velociter. q2 tercia die
Nā ſicut ianuis clauſis ad diſcipulos intrauit. ⁊ ſicut ſalua virginita-
te de vtero matris natus exiuit. ſic eum mortuū nec petra in qua iacu-
it nec militū cuſtodia potuit retinere. Integraliter q2 ī corpe ⁊ anima
Socialiter q2 multa corpa ſanctoꝝ qui dormierūt ⁊c. Eternaliter Apo
ſtolus. Chriſtus reſurgens ex mortuis iā nō moriē. Similiter ſurgen
dum eſt nobis ſpiritualiter ſicut ⁊ eiſdē modis reſurgemus in die iu-
dicij corpaliter. Reſurrectio xp̄i eſt cauſa ⁊ figura noſtre reſurrectōis
ſpiritualis. Cauſa eſt dico motiua ⁊ hoc dupliciter. q2 cauſa motiua ē
in compatione noſtri. Dū em̄ ꝯſideramꝰ gloriā reſurrectionis xp̄i mo
uemur ad reſurgendū in nouitatē vite. Itē cauſa motiua eſt in ꝯſidera
tione dei patris. qm̄ pater dans reſurrectionē filio. mouetᷣ ad dandū
eandē gloriā fratribus ſuis. Sicut rex q̄n facit filiū ſuū militē mouetᷣ
amore filij vt multos faciat ſecū milites ⁊c. Figura vero fuit. q2 ſicut
xp̄s reſurrexit in nouitate vite. ita ⁊ nos in nouitate vite ambulemus.
Itē ſicut diē reſurrectionis xp̄i p̄cedit dies mortis in paſceue ⁊ dies
quietis in ſabbato ſequenti ita noſtrā glorioſam reſurrectionē p̄cedat
in nobis mortificatio vicioꝝ ⁊ quies ꝯtemplationis eternoꝝ. Nota ꝙ
ſicut duplex eſt mors. ſ. anime ꝑ culpam. ⁊ corpis ꝑ extinctionē. ita du
plex eſt reſurrectio. ſ. anime per gratiā. ⁊ corpis per gloriam. Et ſicut
mors anime cauſabit mortē corpis ſicut habetᷣ. Gen̄. ita econuerſo re-
ſurrectio aīe cauſabit reſurrectionē corpis glorioſam. Sciendū ꝙ qui
dam ſuſcitanᷣ ficte. ſicut ſamuel q̄ licet vere ſauli apparuerit. tn̄ nō fu
it vere reſuſcitatus vt quidā dicūt Quidā imꝑfecte ſicut lazarus iterꝫ
moriturꝰ. Quidā ꝑfecte ſicut xp̄s ſemꝑ victurꝰ. Et prima reſurrectio
ſignificat ꝯuerſionē ſiue penitentiā ypocritaꝝ. Secūda ꝯuerſionē reci
diuantiū. Tercia ꝯuerſionem perſeuerantium.

De aſcenſione dn̄i. Ca. xxvj.

Differētia eſt inter aſcēſionē. aſſumptōēz. euolatōēz. Qm̄ aſcen-
ſio ꝑtinet ad xp̄m. aſſumptio ad beatā virginē. ſꝫ euolatio ad
alios ſanctos. Ratio huiꝰ eſt. qm̄ aſcēſio fit ꝓpria virtute aſcē
dentis. aſſumptio aūt virtute xp̄i aſſumētis q̄ filius ſpeālit̄er obſequiē
mr̄i. euolatio aūt fit miſterio angeloꝝ. Alia eſt differētia. q2 locꝰ euo-
lantiū eſt diſtinctio choroꝝ. Locꝰ aūt aſſūpte virginis eſt ſuꝑ choros
angeloꝝ Locus vero xp̄i aſcēdentis eſt vltra locū beate virginis aſſu
pte. Circa xp̄i aſcenſionē ſunt octo ꝯſideranda q̄ circūſtabāt aſcēſionē

⁊ colliguntur in officio de aſcenſione Primū eſt qḋ videntibus illis.
.i.diſcipulis eleuatus eſt vt ſcꝫ deſideriū veniendi ad ipm excitaret in
eis Scōm eſt ꝙ nubes ſuſcepit eū ab oculis eoꝝ Per vmbrā nubis
ſignat̃ ꝙ in hoc mortali corpe ihm̄ in alto videre nō poſſum9 Terciū
ꝙ eleuatis māibus ferebatur in celum Eleuauit aūt manus ꝓpter duo
ſcꝫ vt ſuos patri offerret.⁊ vt inimicos manu alte retracta percuteret
Quartū eſt quia benedixit eis vt eos contra hoſtem muniret.⁊ bonis
celeſtibus augeret. Quintum eſt ꝙ aſcendit in iubilatione quod refer
tur ad vocem iocunditatis redemptorum aſcendentium cum eo qui
prius voce lacrimabili clamauerunt in portis inferni. Adueniſti deſi
derabilis quem expectabamus in tenebris. Sextum eſt ꝙ aſcendit
in voce tube ⁊ hoc refertur ad ſonum predicationis apl'oꝝ.qui ſonus
fuit eis tunc inuictus dicente dn̄o Euntes in mūdum vniuerſum p̄di.euā.
omni cre. Ex tunc enī in omnē terrā exiuit ſon9 eorum Septimū eſt ꝙ
aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatē.i.captiuos in captiui-
tate inferni quos ſecū victor eduxit. Octauū eſt ꝙ dedit dona hoīb9
quia omnia bona noſtra deſurſū ſūt quo xp̄s aſcēdit Hoꝝ prima duo
habentur ex ep'la.ſed tercium ⁊ q̄rtū ex fine euāgelij luce Itē quintū
⁊ ſextū ex pſalmo Item ſeptimū ⁊ octauum ex pſal'. Aſcendit xp̄us re-
greſſus ad celū multipliciter.ſcꝫ tamq̄ bon9 obediens ꝯpleta obediēcia
quo ad patrem.tāq̄ bonus mediator facta pace ⁊ ꝯcordia ad hōīes
tamq̄ ſtrenuus propugnator contra demōes. Aſcēdit criſtus pluribꝰ
de cauſis Ad quieſcendū ſcꝫ poſt laborem quo fatigat9 fuit.xxxiij.annis
nobis ſeruiens Ad intercedendū ꝑ amicis pro q̄bus vtiliter labora-
uit Bernhardus Securū acceſſum habes o homo ad deū.vbi habes
filiū mediatorē et matrem interuentricē Filius oſtendit patri latus et
vulnera.mater oſtendit filio pectus et vbera Ibi nulla p̄t eſſe repulſa
vbi tot ꝯcurrunt amoris inſignia Criſtus ergo optimus aduocatus ē
qui tot habet liguas ꝓloquentes pro nobis quot vulnera ſuſcepit Ad
ꝯq̄rendū de inimicis pro quibus vires ſuas inutiliter expendit Iſaye
Inuatuū laboraui Item aſcēdit vt locū nobis p̄pararet Iohānis Vado
pare vobis locū.vt fiduciam nobis ſperādi hoc ipſum tribueret.vt in
corpalem poſſeſſionem hereditatis eterne nos mitteret Iohānis. Si
enī nō abiero paraclitus nō veniet ad vos.ſi aūt ⁊ cetera.vt deſiderium
noſtrū poſt ſe traheret Canticoꝝ. Trahe me poſt te. Vt viam nobis
ad celū oſtenderet.quia ſicut dicit lucas Eduxit dn̄s primo diſcipulos
ſuos extra ciuitatem ī bethaniam vt ipſa eductione ꝯgnoſcerent hic
ſe non habere manentē ciuitatem. ꝙ autem in bethaniam eduxit eos
prius.que interp̄tat̃ domus obediencie.ſignat ꝙ per opa obediencie
trāſituri eſſēt ad celeſtia Poſt hoc fecit eos trāſire in montem oliuaꝝ
vt per montem intelligat̃ eminētia ſpiritus ī ꝯtēplatione Per oliuas

autem piguiſſimi pectoris deuotio. Vlterius vero poſt iſta non reſtat
niſi ſaltus anime in celum. ¶ Exaltatus fuit xp̄s tripliciter. ſcilicet in
terra per vite meritū. ſuper terram per crucis ſuſpendium. ſuper celos
per aſcenſionis iubilum. ¶ Aſcenſio xp̄i fuit angelis mirabilis. Iſaie.
Quis eſt iſte qui venit de Edom. Demonibus terribilis. Regum. Non
fuit tantum gaudium heri / et nudiuſtertius ve vobis. Hec ſunt verba
philiſtinorum. Per quos ſignantur demones. quando vociferati ſunt
filij iſrahel. dum adducerent archam federis de ſylo in caſtra. vt per
eam haberent adiutorium diuinum in prelio. Hominibus ſaluatoris /
ſicut ſupra patet / ex multiplici fructu aſcenſionis. Aſcendit xp̄s multi
pliciter. ſcʒ Patenter. quia videntibus illis eleuatus eſt etc. Potenter.
quia eleuatis manibus ferebatur. Gaudenter. quia in iubilatione aſcē
dit. Decenter / quia cum duabus turmis regrediebatur / hominū ſcilʒ
et angelorum. Non aūt dico ꝙ ibi fuerint angeli in adiutorium neceſſi
tatis. ſed in obſequium dignitatis. Homines quoqʒ illos / dico / quos
de inferis liberauit. et qui poſt reſurrectionem vſqʒ ad aſcenſionē mor
tui ſunt de numero ſaluandorum. nec purgatorio vlterius indigentes
Item clementer / quia benedixit eis. ¶ Xp̄s non ſtatim poſt reſurrecti
onem aſcendit triplici ratione. Prima eſt / quia differenda fuit aſcen-
ſio vt multipliciter ꝓbaretur reſurrectio. vt dicit̄ in actibus apoſtolo
rum. In multis argumentis per dies quadraginta apparens eis. Se-
cunda eſt vt patientiam noſtram informaret. quam mercedeʒ debemꝰ
equanimiter expectare. Sicut agricola non ſtatim poſt ſeminationem
metit. ſed fructuum maturitatem expectat. Tercia ꝓpter diſcipulorum
conſolationem. Vnde dicit glo. Act. j. Sicut quatuor fuerūt hore mor
tis. ita quatuor diebus cum eis conuerſatus eſt poſt reſurrectionem. qꝛ
conſolatio diuina excedit triſtitiam humanam. ¶ Nota ꝙ Xp̄o cōuenit
deſcēdere tm̄modo de celo ſm naturam diuinam. quia deus illuc ve-
nire dicit̄ vbi ſpeciali effectu apparet. Sed ſcaendere conuenit ei pro
prie ſm naturam humanam. Quia ſm illam ſolūmodo mutat locū. et
non ſm naturam diuinam.

¶ De conſeſſu Xp̄i ad dexteram patris. Capitulum .xxiiij.

Aſcendens xp̄s in celū ſedet ad dexterā dei patris omnipoten
tis. Duo intelliguntur p dexteram Primū eſt equalis maieſta
tis ad quam Xp̄s ſedet ſm diuinitatem. De hac dextera ad
Hebr. Talem habemus pontificem qui conſedit in dextera maieſtatis
in excelſis. Secundo intelligunt̄ per dexteram potiora bona glorie in
quibus deus ſedet ſm humanitatem. quoniā collatum eſt a deo quic-
quid conferre potuit. Et licet ab inſtanti concepcōis xp̄s acceperit bo-
na gratie et glorie in anima. Eadem tn̄ bona fuerunt in aſcenſione ma-
nifeſtata. et in loci congruentia completa De hac dextera dicitur. ij. ad

Coloſen̄.ij.Que ſurſum ſunt querite vbi xp̄s eſt in dextra. Ibi di-
cit Gloſa.ꝙ ſurſum vbi ſedet xp̄s ſunt potiora bona gratie ⁊ glorie.
Dicimus ergo ꝙ aſcenſio xp̄i fuit tam ad locum q̄ ad dignitatem.
Inq̄tum quidem fuit ad locum ſic aſcendit ſuper omnes celoſ.id eſt
vſqꝫ ad digniſſimum locum celi empirrei ſiue ad altiſſimam eius par-
tem.eo ꝙ nobiliſſimo xp̄i corpori congruit talis locus.Non eſt temen
dicendum ꝙ corpus xp̄i ſit obligatum ad illum locum.ſed quia ille lo
cus ſit ei ſm congruentiam deputatus. Inq̄tum autem aſcenſio fuit
ad dignitatem.ſic ſedet ad dextram patris. non temen quo ad ſitum
qui patri non competit ſcilicet quo ad excellentiam duplicem/ſicut di
ctum eſt.quia per dextram intelligitur vel equalitas maieſtatis. que
competit xp̄o ſm diuinitatem.vel perfectio premij. que ſibi competit
ſm humanitatem. ¶ Pretereundum quoqꝫ non eſt ꝙ credimus xp̄m
ad dextram patris ſedentem Stephanus autem vidit eum a dextris
dei ſtantem.Quia nos credimus eum regnantem/⁊ quieſcentem.que
notantur in ſeſſione.Sed Stephanus in tribulatione poſitus habuit
propugnatorem ⁊ ſuſceptorem.vnde vidit eum ſtantem.Merito criſtꝰ
dicitur ſedere ad dextram patris.Sedere quidem / quia laborauit.
In laboribus fui a iuuentute mea.ꝛc. Ad dextram autem / quia diu
fuit in ſiniſtra aduerſitatis.Pſal.Afflictus ſum ⁊ humiliatus ſum n̄i
mis.Dei vera dicitur.quia poſt abiectionem merito ſequi debet glo-
ria.Vnde.Qui ſe humiliauerit exaltabitur.ꝛc.

¶ Explicit Liber Quartus.

¶ Incipit prologus Quinti Libri.

Quemadmodum deus de celis non deſcendit per eſſentiaꝫ
ſuam incommutabilem.ſed per influentiam ab ipſo manan
tem Ita nec ſpiritus rationalis eleuatur ſupra ſe per ſitum
localem.ſeꝫ per habitum deiformem. Vnde neceſſe eſt ſpi
ritui rationali ſi debet eſſe dignus eterne beatitudinis ꝙ particeps
fiat influentie ſpiritualis.

¶ Explicit Prologus.

Incipiunt Tytuli capitulorum Quinti Libri.

De origine gratie j
Diſtinctio gratiarum ij
De effectu gratie iij
Quid ſit virtus iiij
De qualitate virtutum v
De equalitate virtutum vj
De connexione virtutum vij
De amendatione virtutū viij
De effectu virtutum ix
De merito virtutum x
De habilitacōe ad gratiā xj
Ex quibus cauſet̄ meritum xij
De fine actionum xiij
Quid mereamur xiiij
Diuiſiones ⁊ differentie vir=
tutum xv
Differentie virtutum cardina
lium ⁊ theologicarum xvj
De virtutibus theologicis in
genere xvij
De fide xviij
De effectu fidei xix
De articulis fidei xx
De ſpe xxj
De charitate xxij
Differentia inter charitatem
⁊ alios amores xxiij
De effectu charitatis xxiiij
Quibus rebus charitas com=
paretur xxv
De excellentia charitatis.xxvj
De ſignis dilectionis xxvij
De gradibus amoris xxviij
De ordine charitatis xxix
De dilectione proximi xxx
De dilectione inimicorum.xxxj
De virtutibus cardīalibus ī
genere xxxij
De prudentia xxxiij
De temperantia xxxiiij
De fortitudine xxxv
De iuſticia xxxvj
De donis xxxvij
De dono timoris xxxviij
De timore ſeruili xxxix
De timore iniciali xl
De timore filiali xlj
De dono pietatis xlij
De dono conſilij xliij
De dono ſcientie xliiij
De dono ſapientie xlv
De beatitudib⁹ in genere .xlvj
De prima beatitudine xlvij
De ſecūda xlviij De tercia xlix
De quarta.l. De quinta.lj
De ſexta lij
De ſeptima iij
De octaua liiij
De ſenſibus ſpiritualibus lv
De fructibus ſpūs ſlv
De dulia ⁊ latria lvij
De preceptis in genere laiij
De prīo p̄cepto decalogi lix
De ſecundo lx
De tercio lxj
De quarto lxij
De quīto.lxiij. De ſexto.lxiiij
De ſeptimo lxv
De octauo lxvj
De nono.Et decimo lxvij
De conſilijs in genere lxviij
De ꝯſilijs euā.in ſpē lxix

Explicunt Tytuli quinti Libri.

Incipit Liber Quintus. De origine gratie. Capl'm .i.

AD donū gratie nō p̄t quis p ſe venire.cū nō ſit hoc ſm
limites nature\ſʒ ſm influentias largitatis diuine. Sic
em̄ creata p ſuā defectibilitate ſuo principio ſp indiget
vt ſit in eſſe nate. Sic principiū p ſua bonitate influere n̄
ceſſat create rōnali vitā ſpūalem.vt bn̄ ſit in eſſe gr̄e\quā hr̄e nō p̄t ſi-
ne deo largitore. Veruntn̄ inexcuſabilis eſt hō ſi gr̄am gratū facientē
nō recipit. Quia gr̄a gratis data ſp p̄ſto eſt liberū arbitriū excitare ꝛ
ꝯmouere.cui⁹ ē huic ꝯmonicōni ꝯſentire Et hoc eſt qd̄ in ſe eſt facere
quo fcō poterit hō gr̄am gratūfacientē hr̄e.qꝛ hoc eſt ꝯ gr̄aʒ gratū
facientē ſe p̄parare. Quāuis em̄ gr̄a habeat dei dono efficiente.nō tn̄
ſine libero arbitrio ꝯſentiente. Quia ſicut ait Aug⁹. Qui creauit te ſi
ne te.nō iuſtificabit te ſine te. Igit̄ gr̄a gratūfaciēs a tribus eſt.ſʒ ali
ter ꝛ alr̄. Eſt em̄ a deo efficiente. A gr̄a gratis data liberū arbitrium
excitāte ꝛ mouente.a libero arbitrio ꝯſentiente. Quāuis em̄ liberū ar-
bitriū nō poſſit gr̄am efficere in hoīe\p̄t tn̄ ſe ad hoc habilitare ꝛ pre
parare ꝙ habeat Sicut em̄ aliquis non p̄t illuminare domū\p̄t tn̄ api
re feneſtras\quo facto ſol intrat ꝛ domum illuminat. Qd̄ aūt dico de
libero arbitrio ꝯſentiēte\intelligo in adulto.qꝛ in puulis ſufficit fides
ꝛ ſacramētū eccl'ie\ꝛ meritū xp̄i.ꝛ excuſat impotētia ſui. ¶ Sciendum
etiā ꝙ habilitacō ꝛ p̄paratio ad gr̄am triplex eſt ſcʒ. Efficiens. formalis
ꝛ materialis. Pr̄ia ē a deo. Secūda a gr̄a gratis data Tercia a nobis
Aīa nanqʒ hʒ facultatē ꝛ inſtrumēta diligendi ꝛ cognoſcēdi deū ex na
tura.ſʒ nō hʒ ꝯgnicōem veritatis ꝛ ordinē dilectiōis\niſi ex gr̄a. ¶ Ad
opa bona tria nos incitant.ſcʒ natā\q̄ ſcripta eſt in corde hoīs dicens
Quodcūqʒ vultis vt faciāt vobis hoīes ꝛc. Ratio\q̄ dicit ea eſſe dele-
ctabilia vtilia ꝛ honeſta. Gratia\q̄ dicit ſeruiendū eſſe deo\qꝛ ſumme
bon⁹. Vtilitas\q̄ dicit ſubueniēdū p̄ximo.qꝛ dei fili⁹. qꝛ dei ymago
qꝛ in btītudine ſoci⁹. Gr̄a nō dat̄ ei qui ſe ad gr̄am nō habilitat. Et
de hoc multa exēpla habes.ſcʒ in illo qui manū ſuā ad largiētē nō ex-
tendit.qꝛ de⁹ q̄ntum in ſe eſt dat oībus affluenter In illo qui oculos ꝯ
tra lumen claudit.cū de⁹ faciat oriri ſolē ſuū ſup bonos ꝛ malos. In il
lo qui fontē recipiēs fundū vaſis ſurſum erigit.qꝛ ſicut ait Aug⁹. In
genti libertate atqʒ vbertate replet oēs creatās p captu eorū. In illo
qui domū ſuā cingit ſpinis ne ingrediat̄ amic⁹. Ipe vo de⁹ ſp ſtat ad
hoſtiū pulſans In illo qui zizania ex agro ſuo nō extirpat ꝓpter qd̄ fru
ctus p̄ficere nō p̄nt. In illo qui ligna igni ſubtrahit. qꝛ tūc ignis de-
ficit. In illo q̄ os ad ſumēdū cibū apire negligit\ qꝛ talis dʒ merito
fame mori. In illo qui tēpe pugne arma p̄icit.qꝛ talis ſepe capit̄ et
vulnerat̄. In illo qui remos nō mouet tp̄e tempeſtatis \ qꝛ talis ſepe

mergit. In illo qui extñs ĩn egritudine medico ↄtradicit Gratia nobis a deo ꝓcedit ſicut radiꝰ a ſole. ſicut germen a radice. ſicut mel a flore. ſicut riuus a fonte. ſicut ymago ab artifice ſm̃ exemplar interiꝰ ⁊ fractură exterius.

De diſtinctione gratiarum. Capitulum .ij.

Gratia dicitur tripliciter. Primo generaliter. Et ſic gratia eſt adiutorium diuinũ creature gratis impenſum. ⁊ indifferẽter ad quẽcunqꝫ actum Sine huiꝰ adiutorio gratie nihil poſſumꝰ facere. ymmo nec in eſſe durare. Secundo dicitur gratia ſpecialiter\ Et talis gratia dr̃ gratis data. ſcꝫ donũ quo ſe homo p̄parat ad ſuſcipiendũ ſpũſſancti donũ. Huius enĩ grẽ eſt reuocare liberum arbitriuꝫ a malo ⁊ excitare ad bonum. ſine qua nullus facit ſufficienter quod in ſe eſt vt ſe preparet ad ſalutem. Tercio dr̃ grã ꝓprie ſcꝫ donum datum diuinitus ad merendũ Quod quidẽ donum grã gratũ faciẽs appellat Sine iſta grã nullus poteſt mereri. nec in bono ꝓficere. nec ad gloriã ꝑuenire. Iſta triplex gratia innuit in verbis Apl̃i. vbi ait. Gratia dei ſum id quod ſum. Ecce prima. Et gratia dei in me vacua non fuit Ecce ſecunda. Sed grã eius ſemꝑ in me manet. Ecce tercia. Preter p̄dcã dicitur grã gratis dans\ vt eſt deus. Item gratia gratie ſignum \ vt eſt proohetie ⁊ poteſtas faciendi miracula. Grã gratumfaciẽs diſtinguitur in opantem. ⁊ coopantem. Gratia operans dicitur preueniens ⁊ incipiens ac liberãs. quia peccatum expellit. Grã cooperans dicit ſubſequens ⁊ ꝓficiens ac adiuuãs. quia liberum arbitrium adiuuat ⁊ ei cooperatur in merito. Multiplex diſtinguit bonum. Eſt enĩ bonũ ꝑ eſſentiam\ ⁊ hoc eſt deus. Vnde nemo bonus niſi ſolꝰ deus. Eſt etiã bonum per participationem. Et illud diſtinguitur. Quia eſt bonũ nature. Vnde Augꝰ. Omne quod eſt inq̃tuꝫ eſt bonum eſt. Gen̄. Vidit deus cuncta que fecerat\ ⁊ erant valde bona. Item eſt bonum in genere\ hoc eſt bonum in obiecto. ſicut eſt elemoſina. Nã eſt ibi actus in debita materia etiã ſi deſit forma circũſtantiaꝝ Itẽ ẽ bonũ ex circũſtãtia Hoc autẽ eſt qñ bonum ex genere veſtitur debitis circũſtantijs. ſicut eſt dare elemoſinam indigenti tempore debito ex compaſſione. ⁊ huiꝰ modi. Item eſt bonum virtutis. hoc eſt qñ additur operi perfectio ex parte operantis. que eſt per habitum mentis bene conſtitute. Item ẽ bonum meritorum. vt qñ additur ipſi operi debiti finis intentio ſuper motum naturalem. Item eſt bonum gratie. vt eſt ipſe habitus gratuꝫ deo faciens. Item eſt bonum glorie. vt eſt bonũ remuneracõis eterne

De effectu gratie Caplm̃. .iij.

Effectus gratie eſt\ ꝙ excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum. ⁊ ſanat ipſum mutando effectum. ipm̃qꝫ roborat ꝓducendo ad actum. Item gratia deum homini reconciliat. a peccato quoqꝫ liberat. ⁊ penam eternam in temporalem commutat. Item grã

opera n̄oſtra meritoria facit. ꝛ bona per peccatum obmiſſa reſtituit.
atq; ſtabulum implacitum conuertit. Item ꝑ grām efficiť aīa ſponſa
xp̄i. filia regis eterni. ꝛ templū ſpūſſancti. Item grā purgat animā ac
illuminat ꝛ ꝑficit. Item grā mentem eleuat. deo ſimilat. ac ſpūali ſola
cio cibat. ¶ Nota ꝙ q̄uis virtus gratuita ſimul inſit anīe cū grā n̄ tn̄
habet effectū ſuū tam cito ſicut grā. qm̄ effectus grē eſt facere gratū
deo. ꝛ facere dignū vita eterna. Et hic effectus ſtatim ineſt puero pꝰ
baptiſmum. Virtutis aūt effectus eſt elicere actum meritoriū de po-
tentia. Et hic effectus non ſtatim ineſt puero poſt baptiſmū. Hoc aūt
non eſt ꝓpter defeſſum virtutis. ſʒ ꝓpter impotentiā nature agentis.
Puer em̄ non eſt abilis ad actus voluntarios. Unde ſciendum ꝙ tri
plex eſt ꝑfectio. Prima eſt gratie. ꝛ cauſat eſſe gratuitū. Secunda eſt
virtutis. et cauſat eſſe bonū actum. Tercia eſt operis virtutis ꝛ cauſat
meritum. Prima ꝑfectio ꝑficit animā. Secunda ꝑficit anime potētias
Tercia perficit ipſos actus. ¶ Quid ſit virtus. Capl'm .iiii.

Nunc de virtutibus eſt agēdum. ꝛ primo quid ſit vritus. Vir
tus eſt/ vt ait Augꝰ. bona qualitas mentis qua bene viuitur.
qua nullus male vtitur. quā ſolus deꝰ in hoīe opať. Hec diffō
dať in ꝯpacōe ad agentē Itē ſm Aug. Virtꝰ eſt habitꝰ mentis bn̄ ꝯ
ſtitute. Hec dať in ꝯpacōe ad ſubiectū in quo eſt Itē dicit Phūs. Vir
tus eſt hitus volūtariꝰ in medietate ꝯſiſtēs/ quo ad nos termīata rōe
ꝓut ſapiēs determīabit. Hec diffō dať ad actū circa quē eſt. Itē Tul.
Virtus eſt diſpoſitio ꝑfecti ad optimū. Hec dať ſm ꝯparacōem ad
finem. Item Iſido. Virtus eſt animi habitus/ nature decus/ vite racō
moꝝ pietas cultus diuinitatis/ honoꝛ hoīs/ eterne beatitudinis meri-
tum. Hec diffinitio dať in comparacōe ad effectum. Diffō Augu. ſic
exponiť. Virtus eſt bona qualitas. Hic poniť qualitas ꝑ genere. Bo
na vero dicitur ad differentiam malarum qualitatum anime. Dicitur
quoq; bona qm̄ a bono deo datur. ꝛ bonos tm̄ inhabitat/ ꝛ bonos fa-
cit/ ꝛ ad bonum perducit. Mentis/ ponitur ad differentiam qualitatū
que ſunt in corpore. Qua bene viuiť/ ponitur ad differentiam qualita-
tum quibus recte intelligitur/ ſicut eſt ſcientia Qua nullus male vtiť/
ponitur ad differentiam qualitatum/ quibus bene ꝛ male vti poſſumꝰ
Quam ſolus deus in homine operatur/ ponitur ad differētiam virtu-
tum cardinalium/ que habentur per acquiſicōem. Circa aliam diffini-
tionem Augu. Notandum ꝙibi ponitur habitus mentis bene ꝯſtitu-
te. ꝛ hoc ad ſimilitudinem regni. quod tunc bene inſtituiť qn̄ recte con
ſulitur/ ꝛ bn̄ impať ꝛ iuſte obediť. Eodē modo bene inſtituta eſt mēs
ſi ratio recte ꝯſulit ſi voluntas bene impat. ꝛ ſi ſenſualitas debito mō
oqtēpat. ¶ Ethimologia v̄tutis eſt hec. Virtꝰ em̄ dr̄ q̄ſi vis intus. Et
hec vis ꝯſiſtit in aggreſſione arduorum ꝛ in tolerantia aduerſorum.

⁊ in abſtinentia placidoꝝ. Item virtus dicit̃ quaſi viroꝛ nitens. Item
virtus dicitur quaſi virum tuens. Item virtus dicitur quaſi viri ſta-
tus. Item virtus dicitur quaſi viribus nitens.

De qualitate virtutum Capitulum .v.

Cum virtus in medio ꝯſiſtat Illud mediū in tribꝰ eſt. ſcʒ in age
dis ſcʒ inter ſupra ⁊ citra modū. Apl's. Rōnabile ſit obſequiū ve
ſtꝝ. In habendis ſcʒ inter ſupfluū ⁊ indigentiā. Prouer. Diuitias et
paupertates ne dederis. In ſuſtinēdo. ſcʒ inter eleuari in pſperis ⁊ deij
ci in aduerſis. Vñ nō declinabis ad dextrā vel ad ſiniſtrā. Multi-
plex eſt pfectio ſcʒ ſufficientie. hāc oēs hñt exiſtentes in charitate Or
dinis huiꝰ ꝓpriū eſt ſeruare ꝯtinentiā. Religionis, hꝰ ꝓpriū eſt renun-
ciare oibus. Prelacōis, ad hos ptinet aīam ponere p ouibꝰſuis. Se-
curitatis. hꝰ ꝓpriū eſt hīe mortē in deſiderio. ⁊ vitam in patientia. Ad
primā pfectōem tenet̃ quilibet. ad vltimā vero nullꝰ tenet̃ Sʒ ad tres
medias tenent̃ aliqui ex cauſis Virtꝰ compat̃ multis rebꝰ. ſcʒ auro
Eccl'iaſticꝰ. Auꝝ pbat fornax. Theſauro. Math. Sil'e eſt regnū celoꝝ
theſau. ab. Gēmis. Eccli. Quaſi vas auri ſolidū ornatū oī lapide pcio-
ſo. Armis. Reg. Quomō ceciderūt fortes in bello, ⁊ interierunt arma
bellica. Arboribꝰ. Math. Ois arboꝛ bona bonos fructꝰ facit. De hoc
Hu. de ſa. vict. Arboꝛ ſapīe p timorē ſemiat̃. p grāʒ irrigat̃. Per fidē
radicat̃. p deuocōem germiat. p deſideriū creſcit. p caritatē roborat̃. p
ſpem viret. p circūſpectōem frondet. p diſciplinā floret. p virtutē fru-
ctificat. p patientiā matureſcit. p mortē capit̃ floribꝰ. Can. Fulcite me
floribꝰ ⁊c. Fontibꝰ. Can. Fons ortoꝝ, puteus aquaꝝ. Semitis. Prou.
Vie eiꝰ vie pulcre. ⁊ oēs ſemite. Veſtibꝰ. Pſal. aſtitit regīa a dextris
tu. in ve. Stellis. Baruch. Stelle lumē dederūt. Pigmentis. Can. que
eſt iſta q̄ aſcen. p deſ. Cibarijs. Vñ Cibus meus eſt vt faciā volūta-
ta. mei. Alis. Pſal. Aſſumo pennas ſicut columba. Tres ſunt bone
ꝯdicōes v̄tutis. q̄ ſunt temptacōis remotio. actuū multiplicatio In bo
no delectatio. Primū ipam virtutē in radice firmat. Secūdū quaſi flo
ribus decorat. Terciū ſapoꝛe fructuū delectat Simil'r dicēdū eſt ꝙ
ad ꝯſummacōem virtutū q̄tuoꝛ iſta ꝯcurrūt. ſcʒ diſpoſitio pparās. ha
bitus infoꝛmās. opacō pbās. premium coronans

De equalitate virtutum. Capitulum .vj.

Virtutes omnes in eodē homīe ſunt equales. licet inter ſe diſti
cte ſint. ⁊ ꝓprias hñtes excellētias. Et hec equalitas in multis
ꝯſiſtit. Equales nāqʒ ſunt v̄tutes. Pmo q̄tū ad eſſentiā. q2 oīs virtus
ſimplex. Scdo q̄tum ad eq̄lē ꝯdicōem in aīa, ſm ꝙ in ipis eſt Tercō
q̄tum ad relacōʒ ad eundē finem. Quia omnes ꝓpter deum opantur.
Quarto q̄tum ad equalem effectum, quia equaliter faciunt dignum
vita eterna. Quito q̄tuʒ ad eq̄lē facultatē ad actꝰſuos q̄tū in ipis

eſt\niſi impediātur·Sicut virtutes equales ſunt predictis modis·ita
ſunt inequales aliis modis·Prīo ꝙtum ad vſum·qꝛ virtutes ſunt ſic
arma·Sꝫ cū miles neſcit eq̄lr pugnare cū oībꝰ generibꝰ armoꝝ q̄ hēt
ymo meliꝰ pugnat cum illis que frequentiꝰ vſitauit·ſic eſt de v̇tutibꝰ
Secūdo ꝙtum ad auctoritatez·qꝛ ſm hoc maioꝛ oībus virtutibus eſt
charitas·Et quelibet virtus pt eſſe maioꝛ alia ſm aliam ꝑrogatiuam
quā hꝫ·vel ſm aliquē effectū·Tercio ꝙtum ad feruoꝛē\qꝛ vna virtus
feruentiꝰ alia opaꝛ ¶ Sciēdū etiā ꝙ eadē virtus nō eſt equalis ſibi ſp
Creſcunt em̄ virtutes multis modis·ſcꝫ ꝙtum ad intencōem·ꝙtū ad
radicacōꝫ·ꝙtum ad potentiā virtutis·ꝙtum ad maioꝛē expſſionē di-
uine ſilr̄tudinis·ꝙtum ad diuturnioꝛē ꝑmanentiā·Preterea notandū
ꝙ creſcente vna virtute creſcūt oēs·Et habes exemplū in cythara·in
qua ſi debet eſſe debita ꝓportio ſonoꝝ·neceſſe eſt vt qn̄ vna corda ten
ditꝛ\etiā alie oēs tendanꝛ·ne in armonia fiat diſſonantia·Quare autē
polleat aliquis vſu vniꝰ virtutis ampliꝰ ꝙ alterius·multe ſunt rōnes·
Prima eſt\qꝛ deo ſic placet·qui etiā datoꝛ eſt virtutis·Secūda eſt na
tura ꝯplexionis·que magis eſt ꝯſona opibus vniꝰ virtutis ꝙ alterius
Tercia eſt vſitatio qꝛ magis exercitauit ſe circa vnā virtutē ꝙ circa a
liam·Quarta eſt\qꝛ minꝰ impugnatꝛ a vicio ꝯtrario illi virtuti·Quīto
qꝛ maioꝛē hꝫ diſcrecōem in opibus vniꝰ virtutis ꝙ alterius·Quelibet
em̄ virtus hꝫ ſuas ꝓprias rōnes·Sexta eſt difficultas ſtatus·qꝛ cū de
nouo quis ꝯuertitꝛ licet habeat maioꝛē caritatē ꝙ aliꝰ\qui diu fuit in
caritate·nō eſt tn̄ expeditꝰ ad donū agendū ſicut ille\ꝓpter reliquias
pctōꝝ q̄ adhuc inherēt ¶ Magnitudini ſcīe rn̄dere debet magnitudo
virtutis·Et hoc multiplici rōne·ſcꝫ rōne exempli diuini·Johā·Plenū
grā ꝛ v̇itate·Lu·Potēs in ope ꝛ ſermone·Act·Cepit Jeſus facere et
docere·Rōe exempli angelici\qui ꝙto plus ꝯgnoſcūt tāto plꝰ diligūt
Rōne exempli humani·Math·Qui aūt fecerit ꝛ docuerit\hic magnꝰ
Rōne exempli naturalis\qm̄ lux ꝛ caloꝛ in ſole ꝓportionanꝛ·Rōne ob
ligacōis·Lu·Cui plus ꝯmittitꝛ·Rōne pene declinacōnis·Lu·Seruus
ſciēs volūtatē dn̄i ꝛ nō fe·ꝛc ¶ De ꝯnexione virtutū Caplm̄·viij·

Onnexe ſunt ſibi ꝯcathenateqꝫ virtutes·ita vt qui vnā habet
omnes habeat·Pria rō eſt largitas dei dātis·qui nō dat vnā
ſine alia·Secūda rō eſt qꝛ ſicut vnū membꝝ indiget alio·ſic ꝛ
in virtutibus·Tercia ratio eſt\quia ſicut in cythara ſi vna corda defu
erit non eſt armonia perfecta·Ita nec in anima perfecta erit ſpūalis
melodia niſi oēs aſſint virtutes·Quarta rō eſt·qꝛ contra ſingula vicia
ſunt aliq̄ v̇tutes·idō oēs opꝫ hēe v̇tutes vt oīa vicia īpugnenꝛ·Nā ſi
cut miles mundi non eſt expeditus\niſi habeat omnia arma militaria
Ita nec miles Chriſti\ſi aliqua virtus ſibi defuerit·Quinta ſimili-
tudo eſt\quia ſicut ſtelle ꝛ planete ſemper in ſuis ſperis ſunt·ita vir-

tutes optet eſſe in aīa. Sexta eſt qꝛ aīa eſt q̄ſi vas auri ornatā omni la
pide p̄cioſo .i. virtutibꝰ. Septia qꝛ aīa q̄ſi ortꝰ nobilis. cui nō deeſt de
cor alicuiꝰ floris vel arboris. Octaua, qꝛ aīa eſt ſic apoteca cui n̄ deeſt
medicina alicꝰ pigmēti vel radicis. Et que de ꝯnexiōe virtutū dcā ſūt
intelligi dn̄t de virtutibus gratuitis. que oēs quo ad habitꝰ ſunt ꝯne
xe, ſicut quo ad actꝰ meritorios ſunt equales. Et licet ſimul ſint virtu
tes. non ꝙ habitꝰ v̄tutis generet v̄tutis habitū. ſ3 motus motū. ſic di
cit Bern̄. Lectio, inquit, parit ꝯgnicōz. ꝯgnicō amorē. amor frequētiā
frequētia familiaritatē. familiaritas fiduciā. fiducia facilē impetracōz
Scdm̄ hūc modū quatuor dicūť eſſe mr̄es virtutū. ſcz fides origie. qꝛ
ex motibꝰ fidei ſurgūt motus aliaꝝ virtutū. Charitas educacōne. pru
dentia regimie. hūilitas ꝯſeruacōe. Vicia v̄o nō ſunt ꝯnexa ſicut vir
tutes. Ratio huiꝰ eſt. qꝛ vicia ſunt in nobis ex opibus mr̄is, que ſimul
nō ſunt. Virtutes aūt theologice nō ſunt in nobis ꝑ acquiſicōz, ſed ꝑ
infuſionē Alia racō eſt qꝛ vicia ſunt oppoſita ad inuicem. ſicut auaritia
ꝛ ꝓdigalitas. qd̄ n̄ eſt in v̄tutibꝰ. ¶ De ꝯmēdacōe virtutū. Ca. viij

Virtus ꝯmendabilis eſt. p̄rio a cā efficiēte q̄ eſt deus Ipaz eni
vt ait Augꝰ. ſolus deꝰ in hoīe opať. Scdo cauſa materiali in
qua. qꝛ nō niſi bonos inhabitat. Non eſt ſic de bonis naturali
bꝰ ꝛ fortuitis. qꝛ talia pluit deus ſuꝑ iuſtos ꝛ iniuſtos. Tercō cā forma
li. qꝛ decor eſt ſp̄ualis. Pſal. Ois glīa eius Quarto a cā finali. Augꝰ
Premiū virtutis eſt ip̄e qui virtutez dedit. Virtus eſt bona multipl̄r
Primo in ſe. quia ſicut dicit Augꝰ. Virtus eſt bona qualitas mentis.
ꝙ bona eſt poſſeſſio que ꝓpinqua eſt ciuitati. hec aūt intra ciuitatē eſt
qꝛ in anima. Secundo in ꝯpatione. Hebꝛ. Optimū eſt grā ſtabilire cor
Tercō in opacōe. qꝛ bonū facit opus hoīs qd̄ non eſſet meritoriū niſi
ex virtute ꝓcederet. Greg. Nihil habet viriditatis ramꝰ boni opis,
niſi manſerit in caritate radicis. Quarto in ꝯmutacōe. qꝛ de lupo facit
agnum. ꝛ tenebras ꝯuertit in lucem. Malū eni culpe mutať in bonum
grē. ꝛ malū pene mutať in bonū glīe. qd̄ ſignať in ꝯuerſione aque i v
num. Quīto diſtinccōe, qꝛ ꝑ v̄tutes diſtinguūť filij dei a filijs dyaboli
Iohā. In hoc ꝯgnoſcent oēs qꝛ mei eſtis diſcipl̄i ſi dili. Sexto in ex
emplificacōe. qꝛ oēs ſci ſtudebāt virtutibꝰ. Vn̄ ꝯmēdamꝰ in Abel ino
centiā. in Abrahā obedientiā. in Ioſeph ꝯtinētiā. in Moyſi māſuetudo
nem. in Dauid hūilitatē. ꝛ ſic de alijs. ¶ Laudabilis eſt virtꝰ ꝓpter
multa, qꝛ magne dignitatis. Xp̄m eni doctorē habuit. Vn̄ illō. Diſci
te a me qꝛ mi. ꝛc̄. Quia mḡne ſublimitatis. Tul. Virtꝰ ꝟma ē altiſſimis
defixa radicibus. Quia magne iocunditatis. Pſal. In cuſtodiendis
illis retri. Quia magne vtilitatis. Boetiꝰ Nunq̄ ſine pena ſunt vicia
ꝛ nunq̄ ſine premio ſunt virtutes. Quia magne ſecuritatis. Tullius.
Hic demū ſapientia eſt. vt omnia tua in te poſita eſſe dicas. Cōmenda

biliꝰ eſt ſtudiū virtūtis ſtudio ſcie rōne exempli.qꝛ ſancti ſic fecerunt.
Rōne aūctatis.Apl's.Non ī ſermōe eſt regnū dei\ſʒ ī virtute.Rōne
effectus\qꝛ virtus pc̄tm̄ expellit.ſcia non.Rōne originis\ qꝛ virtus a
deo infundit.ſcia p ſtudiū acquirit.Rōne finis qꝛ virtutis finis ē gl'ia
ꝛ nō ſcie.Rōne obiecti\qꝛ v̄tutis obiectum eſt bonū.ſcie vez. Ratione
materie in qua\qꝛ virtus nō eſt niſi ī filijs dei.ſcia nō ſp.Rōne ſecuri
tatis\qꝛ ſecuriꝰ eſt eſſe bonū.ꝙ phm̄.Rōne honeſtatis\qꝛ maioꝛ gl'ia ē
ſequi dn̄m ꝙ Areſtotilē.Rōne vitandi malū\qꝛ primi ꝑentes ſi exten
diſſent manū ad lignū vite ſicut ad lignū ſcie nō incurriſſent tot mala
in ſe ꝛ in poſteris. ¶ De effectu virtutum. Capl'm .ix.

V Irtutis gaudiū p̄cellit gaudiū mundi In iugitate.Prouerb.
Secura mens quaſi iuge ꝯuiuiū.ſʒ gaudiū ypocrite ad iſtar
puncti.ſicut dicit Job.In puritate ꝯſcie ſicut mundiꝰ q̄eſcitur
ī floribus ꝙ ī luto.In dignitate.Glo.ad Gal.Elatio animi de his
q̄ digna gaudiū mūdi de indignis eſt.In ſalubritate.Sap.Nihil vti-
lius ī vita hoībus.Ecōtrario.Prouer.Extrema gaudij luctꝰ occupat
In libertate Apl's.In libertate vocati ſumꝰ.pc̄tōꝛ aūt ligatꝰ eſt.Pro
uerb.Funibꝰ pc̄tōꝝ ſuoꝝ vnuſquiſqʒ.In diuina pn̄tialitate.Augꝰ.Ta
le bonū eſt deꝰ\vt nemi deſerenti eū bn̄ ſit. Nota ꝯtrarium in malis.
Virtꝰ opat mira multipl'r ſcʒ ī celo cui vim facit.Vn̄ regnū celoꝛum
vim patit\ꝛ violent rapiūt illud.In mūdo\qꝛ cuſtodit hoīem ne ꝯbu
rat igne ꝯcupie.ꝛ ne mergat ī aquis voluptatis.ꝛ ne inquinet vicio
icōtinētie.ꝛ ne laceret ſpinis auaricie.In corde hūano.qꝛ vulneratuʒ
ſanat.inquinatū mūdat.moꝛtuū viuificat.excecatū illumīat.In inferno
qꝛ ignis infernalis nō p̄t ledere virtuoſum.ſicut nec ignis materialis
ſalamandrā.Virtus rōnalem illūiat ad ꝯgnicōem veri.Cōcupiſcibilē
excitat ad amoꝛē boni.Iraſcibilē etiā ꝯfoꝛtat ad deteſtacōem mali Itē
deo aſſimilat.qꝛ pr̄i p vigoꝛē v̄tutis.filio aūt p v̄tutis ſplēdoꝛē.ſʒ ſpūi
ſcō p caritatis feruoꝛē.Angelis ꝯfoꝛmat.Iero.In carne p̄ter carneʒ
viuere nat eſt angelice.nō hūane.Mentē iocūdat.oꝛnat.ſubleuat.ho
noꝛat.ſanat.viuificat.cibat.ditat.ꝛ mūdat.Item virtꝰ mala p̄terita ex
pellit.pn̄tia ipugnat.a futis p̄munit.Itē virtꝰ mentē bn̄ iſtituit.dilcm̄
hoīem deo efficit.fructū tā meriti ꝙ p̄mij adducit.tpalia diſcrete di-
ſponit.q̄ ī ſe ſūt difficilia leuia facit.Sic ea q̄ dcā ſunt declarāt nobiſ
effectꝰ v̄tutū generales.ita ſunt etiā ſingulariū v̄tutū effectꝰ aliq̄ ſpeci
ales.ſic eſt.ꝙ hūilitaſ deo ſubijcit.penitētia deo reducit.iuſtitia dedu
cit.obediētia ꝯducit.patiētia ꝑducit.puritas iūgit.charitas deo vnit.

¶ De merito virtutum. Capl'm .x.

M Eritū ē boni opis efficacia ad obtinēdū id qd̄ n̄ hēt.vl' ad ha-
bēdū iuſtiꝰ qd̄ habet.Vnde p meritū de nō debito fit debitū
et ipſum debitum fit magis debitum.Sic rex dat equum quem miles

nōdum meruit. ſz p vſum equi mereꝭ eūdē equū iam datū. Ad intelli
gēdū dcā ſciēdū ꝙ triplex diſtinguiꝭ meritū. ſcz ↄgrui digni ⁊ ↄdigni
Meritū ↄgrui eſt p qḋ diſponiꝭ ſubiectū vt poſſit recipere grām ſcḋm
racōem diue iuſticie Iſtud vocaꝭ diſpoſicō materie ſcz qñ qs facit qḋ
in ſe ē Meritū digni dicit ydoneitatē opātis ad aſſequēḋ id qḋ mere
tur Meritum ↄdigni dicit eq̄litatē meriti ad remuneratiōnē Dico aūt
eq̄litatē non ariſmetricā ſed geometricā. i. nō q̄titatis ſed ꝓporcōis Et
illud ptz q̄a de⁹ ſemp remūerat ſupra meritū ſicut patuit citra ↄdignū
Vñ ñ ē īter p̄miū ⁊ meritū eq̄lis q̄titas ſed proporcō. q̄a apud deū ñ
eſt iuſticia ↄmutatiua cum nulli debeat aliq̄d ſed diſtributiua Vocaꝭ
aūt iuſticia ↄmutatiua iuſticia fori qua datur vn⁹ panis pro denario
vel vlna pāni pro ſolido Juſticia vero diſtributiua eſt principum qua
diſtribuūtur dona ſm ꝓporcionē ad merita Et ita eſt apud deū Vñ
apl's. Vnuſquiſqz accipiat ſuā mercedē ſm ſuā iuſticiā Dicendū ergo
ꝙ nullus ſibi meretur primā grāz merito digni vel ↄdigni ſed tantū
modo merito ↄgrui Similiter exiſtēs in caritate non poteſt alteri me
reri primā grām merito ↄdigni. ſz merito digni et merito cōgrui Po
teſt aūt exiſtens in grā mereri ſibi augmētum grē ex ↄdigno et ꝯſe
quens merito digni et merito cōgrui. prout iſta ſupius expoſita ſunt.
Prefati tres mōi merēdi genralr̄ hñꝭ. Vñ ⁊ ſi alij inueniūꝭ ad eoſdē
tres reduci poteñt. Cū ergo ḋr ꝙ btā v̄go meruit ptare xp̄m itellr̄ ↄ
patiue. i. meruit ꝙ ipa poti⁹ ptare debuit q̄ alia Vł p̄t intelligi de me
rito digni Item mali dicūꝭ mereri tpalia. q2 nullū bonū irremuneratū
ſicut nec vllum malū impunitū. Sed iſtud ḋr impꝓprie. q2 opa in morta
li fcā nō ſunt directe bona. cū nō ſint informata charitate. tñ q2 opa ta
lia aliq̄d boni hñt. de⁹ interp̄taꝭ ea vt bona. ⁊ aliquid dat p eis Item
peccator qñqz mereꝭ grām occaſionalr̄. q2 paupes interdū obtinēt bñ
fcōrū b⁹ grām ſuis p̄cib⁹. quarꝫ precū occaſio fueñt elemoſine. Itē ſatis
i xp̄e ſumiꝭ meritū vbi ḋr. Felix cłpa q̄ talē meruit hr̄e redēptorē. Ibi
em poniꝭ meruit p exigebat.

De habilitacōe ad grām. Ca. xi.

Quāuis null⁹ ſibi mereaꝭ primā grām \ ſic dcm̄ eſt. p̄t tñ pctōr
habilitare ſe ad grām. faciēdo qḋ in ſe eſt. q2 nllı taliū grā de
negaꝭ. hoc aūt ñ ex merito digni vł ↄdigni \ ſz ↄgrui. Hec vo
ↄgruitas młtomagis ē ex pte bonitatis dei grām ↄferētis. q̄ ex pte
hois ſe ad grām habilitātis. q2 in p̄pacōe ad grām. ⁊ etiā in infuſione
grē hz ſe aīa ad modū materie. ipe vo de⁹ vt primū mouēs ⁊ efficiēs.
Alia rōne ptz ꝙ iſta ↄgruitas magis eſt a deo q̄ ab hoīe. q2 habilita
tio que eſt ex parte hoīs ſolūmodo dat locū diuine miſericordie. ꝙ
ſalua iuſticia poſſit alicui ↄferri gratia. q2 iniuria fieret diuīe iuſticie.
ſi tali daretur gratia in quo eſſet adhuc obex gratie, id eſt peccandi
voluntas. Sufficiēs igiꝭ habilitatio ad gratiā eſt ſi homo facit qḋ in

ſe eſt. Facere aūt qd̄ in ſe eſt tria complectit̄.ſ.vt homo actū peccati ⁊ voluntatē peccandi deſerat.⁊ conet̄ in bonū vt eſt ſibi poſſibile. Nota ꝙ omne meritū vel demeritū acquiritur in hac vita. Item non bonuꝫ facere.ſed bene facere laudabile eſt.nō em̄ verbis ſed aduerbijs meremur.

Ex quibꝯ cauſet̄ meritū. Ca. xij.

Opera meritoria totaliter ſunt a gratia.⁊ totaliter ſunt a libero arbitrio licet pͥncipalius a gratia Et quia gratia compat̄ ad liberꝝ arbitrium ſicut ſeſſoꝛ ad equum. Sicut em̄ ſeſſoꝛ dirigit equum.ita gratia dirigit liberū arbitriuꝫ in exercitio virtutū. Per nos em̄ malum facere poſſumus ſed nō bonū. Ad efficaciam merendi tria valent. Pͥmū eſt difficultas opis.qd̄ patet in martirio. Secūdū pͥmptitudo voluntatis. Apl's. Hilarē datoꝛē diligit deus. Terciū magnitudo charitatis.ipa em̄ charitas eſt pondus ſanctuarij. ſm̄ qd̄ omnia que in templo erant ponderabant̄. Ad hoc ꝙ aliqd̄ opus ſit meritorium tria requirunt̄. Pͥmū ꝙ ipſum opus fiat in charitate.qꝛ opera que fiunt extra charitateꝫ moꝛtua ſunt.ſicut carbo extinctus. Secūdo ꝙ fiat ex charitate.multa em̄ fiunt in charitate que non ſunt meritoꝛia.ex eo ꝙ non fiunt ex charitate.quia non referunt̄ ad finem debitum. Tercio ꝙ ſit ip̄m opus ad bonum referibile. Hoc ideo dico quia mala non poſſunt bona intentione fieri.alioquin ſequeret̄ abſurditas. ꝙ idem opus eſſet meritoꝛium ⁊ demeritoꝛium. Attendunt̄ in merito tria ex parte hoīs.ſ.ſubiectū hoc eſt anima. Itē liberꝝ arbitriū. Itē intentio ſiue finis. His tribus reſpondent tria ex parte dei.ſ.gratia.virtus.⁊ charitas. Et gratia quidē reddit̄ ſubiectū deo gratū.virtus autem abilitat liberꝝ arbitriū.charitas vero intentionē dirigit ad finem debitū. Dicit trimegiſtus ꝙ meritū ꝯſiſtit penes liberꝝ arbitriū occaſionaliter.hoc dicit.qꝛ liberꝝ arbitriū facit ad meritū.ſꝫ nō ſufficit. Penes virtutē foꝛmaliter.hoc dicit. qꝛ ex virtute tanꝙ ex foꝛma pͨcedit motus. Et elicit̄ de potētia penes motus virtutis eſſentialiter.hoc dicit.qꝛ motus eſſentialiter eſt meritū.qꝛ penes ip̄m eſt. Penes gratiam efficaciter.hoc dicit.qꝛ ſine gratia nullus motus eſt meritoꝛiꝯ Penes opus inſtrumentaliter.hoc dicit.qꝛ opus exterius eſt quaſi cauſa iſtrumētalis ipiꝯ meriti. Nota general'r ꝙ nō mremur ſine gr̄a.neqꝫ paſſionibꝯ inꝙtū paſſiones.neqꝫ motibus nature. Dicit eī phūs. Natura neqꝫ boni neqꝫ mali ſumꝯ neqꝫ iuiti. Aug. Nemo inuitꝯ bn̄ facit.etiā ſi bonū eſt qd̄ facit.neqꝫ arbitrio libero ligato. Quidqd eīꝫ non habet vſuꝫ ratōis ⁊ liberi arbitrij ſi eo nō eſt meritū vel demeritū.ſicut ſunt infātes doꝛmiētes inſani.aīalia bruta.

Nota
De libero arbitrio & gratia

De fine actionū Ca. xiij.

Quia meritum vel demeritum circa finem actionum attenditur. Ideo nota regulas de hac materia. Ex fine dicitur actus bonus vel malus. malus non fit ex fine bonus.

Vna intentio multos actus informat. vt ſi aliquis intendit vnū ſolidū
dare ꝑ deo. ita ꝙ quotidie vnū denariū ſ iquādo ſui obliuiſcitur. ⁊ nō
refert donationē alicuiꝰ vel aliquoꝝ denarioꝝ actualiter in deum. tñ
donatio eſt meritoria ꝓpter primam intentionē. Finez ſua fine poterit
quis ponere. Verbi gratia. Aliquis intendit ire ad forum ad hoc vt
emat medicinas. ad hoc emit eas vt curetur ab īfirmitate. Ad hoc cu
rari deſiderat vt deo melius ſeruiat In iſto ꝑcedentes volūtates om
nes ſunt meritorie ꝓpter vltimam. Secundū vltimū enī finē oīes pre
cedentes voluntates iudicanē bene vel male. Diuerſi fines nō ſunt fa
ciendi. quoꝝ vnus nō ſit ad aliū referibilis. verbi gratia. Aliquis in
tendit ire ad vnā domū ad hoc vt luxuriet. Ad hoc luxuriari vult vt
ſanior ſit. Ad hoc vult eſſe ſanus vt deo ſeruiat. Iſte finis vltimꝰ illā
voluntatē que eſt luxuriari nō informat. ſed potius ecōuerſo illa volun
tas iſtā intentionez deformat. qr vna intentio ꝑuerſa plures deprauat
voluntates. Nota ꝙ actio corpalis poteſt referri ad finē tempalē dū
modo poſtmodū referat ad deū. Actio aūt ſpūalis vt p̄dicatio nō po
teſt referri ad finē tempalem. etiā ſi illud tpale referatur ad deuz. Et
hoc eſt ꝙ dicit Augꝰ. Debemus mādúcare vt euā elíſemus. nō euā
gelizare vt manducemus. Si aūt in actionibus finis ꝓrimus ponatur
deus ⁊ finis vltimus tpale ꝑuerſiſſimus eſt ordo. Bene aūt licet ꝯſti-
tuere duos fines. ſ. temporalem ⁊ eternū. ita ꝙ eternū ſit finis vltimꝰ

Quid mereamur. Ca. xiiij.

Opera bona ſunt meritoria triū. ſ. vite eterne. augmenti gratie
remiſſionis pene. Primū itaqꝫ. ſ. premiū ſubſtantiale vite eter
ne reſpondet radici opis. i. charitati. Premiū vero accidētale
reſpondet generi opis ſicut augmentū gratie. qr operibus excellenti-
bus ⁊ operibus ſup erogationis meremur maius augmentum gratie
ꝙ aliis opibus. Remiſſio aūt pene reſpondet penalitati opis Nā opa
que magis ſunt penalia magis ſunt meritoria remiſſionis pene Eſt ei
regula in theologia ꝙ pena pene reſolutoria eſt Nota igiē ꝙ licet to
ta vis merendi vitā eternā ⁊ etiā alia ꝯſiſtat in charitate. non tñ totuſ
effectus. qr merendi effectus ꝯſiſtit etiā penes magnitudinē operis.
Sicut patet in merito remiſſionis pene. ꝙ non ſolū ꝯſiſtit in charitate
ſed etiā in operibus penalibus. Et huiꝰ exemplū habemus in xp̄o qui
meruit nobis apertionē ianue paradiſi cū effectu. Hoc aūt meritū nō
erat in ſola charitate. ſed in charitate ⁊ in excellentia opis. i. in ſua paſ
ſione. Sciendū ꝙ de premio ſubſtantiali mereē homo tantū vno ope
ꝙtum per mille manente radice eadē ⁊ non creſcente. Valent tamen
hmōi opera ad multa alia Vnde verſus. Iocundat auget ſtabilit pec
cata remittit. Debilitat remouet exercet atqꝫ repellit. Iocūdat ſcilicꝫ
mentem. ſtabilit. ſ. virtutes. auget. ſ. meritū accidentalis p̄mii. peccata

remittit ſcʒ quantū ad penam que iā dimiſſa ſunt·ſcʒ quantū ad reatū
ꝑ grām debilitat ſcʒ fomitē·remouet ſcʒ accidiaʒ·exercitat ſcʒ hominē
in aſſuefactōne boni·atqʒ repellit ſcʒ tēptatōes dyaboli· Nota ꝙ pri
mam gratiā nullus pōt mereri ꝓprie et hoc multiplici rōe Prima qꝛ
talis radicem merēdi non habet·i·gratiā·Scda ꝓpter ſtatus indigni-
tatem·qꝛ pctōꝛ nō eſt dignus pane quo veſcit· Tercia qꝛ nullius hoīs
opus deo placet niſi placeat ipē prius·Vn̄ dicit in gen̄·ꝙ deus prius
reſpexit abel ꝙ̄ ad mūera eiꝰ· Quarta qꝛ naturaliter an̄cedit cauſa ſu
um effectū·ſic et grā p̄cedit om̄e meritū·cū ipa ſit cauſa meritoꝝ· Ipa
enim ſm̄ Aug·voluntatē nr̄am p̄uenit vt velimꝰ et pſequit ne fruſtra
velimus·Gratiā ſicut ſupra dictū eſt ꝑ bonū vſum eius et merito con-
digni meremur augeri in via/vt aucta mereat et pfici ī patria/et hoc
a deo cuius eſt grāʒ infundere·Augere et pficere ſm̄ coopationē vo
luntatis nr̄e·nam ſicut deus eſt grē fontale principiū influendi· ſic ipē
ſolus eſt principiū agēdi ꝑ modū infundentis·Gratia vero ꝑ modum
merendi et dignitatis·ſed liberū arbitriū ꝑ modū coopantis·Sicut li
berum arbitriū per grām meretur merito cōdigni augmentuʒ gratie
in ſtatu vie·ſic etiā meret merito ꝯdigni ipius cōplementū in ſtatu pa
trie· Nō aūt ex cōdigno mercamur vitā eternā multe ſunt cauſe·Pri-
ma eſt efficacia doni ſpūs ſancti coopantis in merito·Secūda veritas
dei ꝓmittētis·Tercia perſuaſibilitas liberi arbitrij cōſentiētis et fina
liter perſeuerātis·Quarta eſt difficultas ſtatus merēdi· Quīta eſt di
gnitas criſti nr̄i capitis interueniētis qđ gloꝛificari debet cū ſuis mē-
bris·Sexta eſt liberalitas dei tribuētis quē nō decet parua reddere·
Septima obſequiū ſibi fideliter obtēperantis· Octaua nobilitas ope
ris quod ex caritate ꝓcedit quod tantū ponderat in cōſpectu iudicis
quantū amoꝛ ex quo ꝓcedit·ꝛ ideo nō poteſt ſufficiēter niſi ſummo bo
no remunerari·Opa que nō fiūt in caritate licet nō valent ad vitā eter
nam valēt tamē ad alia multa·Vn̄ verſus·Aptat coꝛ ſcʒ ad ſuſceptōeʒ
grē·minuit penā ſcʒ ad illā que deberet ſi nō fieret illud opus nō aūt
illam que iā debet· Cōfert bona terre ſcʒ tpalia·occupat ſcʒ ne ſit hō
interim ocioſus·aſſueſcit ſcʒ ad bene opandū· delectat ſcʒ mentē· miti-
gat ſcʒ fomitē·arcʒ ſcʒ fluxū peccati·Vltimo ſciendū ſcʒ ꝙ nullū bonū
erit irremuneratū ꝛ nullū malum erit impunitū

Diuiſiones et differentie virtu· Capitulum·xv·

Virtutes ſm̄ Macrobiuʒ qn̄qʒ dicūtur politice qn̄qʒ purgato
rie qn̄qʒ purgati animi qn̄qʒ exemplares·Primas docet Sa-
lomon in ꝓuer·ſcdas in eccl'i·tercias in Can̄· quartas ī deo le-
gimus Politice nanqʒ dicunt ſm̄ ꝙ regunt vitā humanā quo ad opa
exterioꝛa et ſm̄ ꝙ pugnant cōtra vicia· Purgatoꝛie dicunt ſm̄ ꝙ ſūt
iam in victoꝛia vicioꝝ et reſpiciunt partim interioꝛa partim exterioꝛa·

Purgati animi dicūtur qñ iam deuictis vicijs poſſeſſor' virtutūʒ quie
cit raro inſurgentibus motibus primis. Exemplares dicuntur que in
mente diuina cōſiſtunt. nam ydee virtutū in deo ſunt. qꝛ ipe rerū omni
um eſt exemplar. Ariſtotiles diuidit virtutes in intellectuales et con=
ſuetudinales. Intellectuales aūt diuidit in prudentiā artem. intellectū
ſciam et ſapientiā. Virtutes morales diuidit in principales. que ſunt
temperantia fortitudo ⁊ iuſticia. et adiūctas que ſunt manſuetudo li=
beralitas et hmōi. Virtutes quoqʒ cōſuetudinales in honeſtatē ⁊ libe
ralitatem. Item philoſophia moralis diuiditur in ethicā et yconomi
cam et politicā. Harū prima mores quo ad ſeipm inſtruit. ſecūda fami
liam diſponit. tercia vrbes et regna regit. ¶ Circa virtutes hic tenen
dū eſt ꝙ cū vna ſit gratia gratificās animam. ſeptem tñ ſunt virtutes
quibus humana vita regitur. tres quidē theologice. et quatuor cardi
nales. Et licet hee virtutes ſint gratuite per informantē gratiam. pñt
tamen informes fieri ꝑ culpam et iterū informari ꝑ penitentiā aduem
ente gratia que eſt habituū virtus. origo. finis et forma. De hac lege
ſola caritas excipitur que informis eſſe nō poterit ſicut cetere virtutes
cum ipa ſit virtutū forma. Nam cū habitus aliarū virtutū habentur ſi
ne gratia et caritate in quibus cōſiſtit vita virtutū. tunc ſunt informes
Cum autē gratia ſupuenerit tunc formanꝰ ⁊ decoranꝰ ac deo fiunt ac
ceptabiles. Unde virtutes informes ſunt ſicut colores in tenebris. ſi=
cut carbones extincti. et ſicut rami aridi. et ſicut ale mortue. et ſicut au
rum obſcuratum. ⁊ ſicut gēme cōuerſe in ſilices. Ecōuerſo virtutes for
mate ſunt ſicut colores in luce. viſibiles quidem et aſpectui cōplacētes
⁊ ſicut carbones ardentes. et ſicut rami virētes. et ſicut ale virentes.
ac volantes. et ſicut aurū fulgens. et ſicut gēme vas aureum decoran=
tes. Differētia eſt inter virtutes et ꝓcepta ⁊ dona et fructus et bea
titudīes. qꝛ virtutes potētias diſponūt. ꝓcepta opa reſpiciūt. dona opi
bus facultatē reddūt. fructus guſtui ſaporē ſpūalē apponunt. Beatitu
dines ipi virtuti ꝓmium ſiue vie ſiue patrie diūgunt. Alia eſt differē
tia. qꝛ virtutibus opamur bene. donis operamur expedite. beatitudini
bus operamur ꝑfecte. fructibus vtimur ⁊c.

¶ Differentia virtutū theologicaꝝ et cardinalium. ¶ Capitulū. xvi.

Differentia virtutū theologicaꝝ ⁊ cardinalium eſt hec. qꝛ vir=
tutes theologice mouent in finē. ſed cardinales mouēt ea que
ſunt ad finem. Alia eſt differētia ꝙ theologicarum virtutum
finis et obiectum eſt ipe deus. ſed cardinaliū virtutum finis eſt deus
⁊ nō obiectū ꝓprie. Itē virtutes theologice habenꝰ per infuſionē. car
dinales vero per acquiſitōeʒ. Itē virtutes theologice mouēt ad opera
ex rōibus ſumptis ex iure diuino. ſed cardinales a iure naturali. Iteʒ
virtutes theologice attēduntur quantum ad actus interiores. ſed car=

dinales quantum ad opa exteriora. Item theologice nō habent ſine
donis. cardinales vero ſine donis pñt haberi. Item theologice ſunt di
ſcretiue actuum in deū. cardinales vero ſunt diſcretiue actuū in ꝓximū
Item in theologicis ſic eſt ꝙ habitus generāt actus. Sed in cardina
libus eſt econuerſo. quia ibi actus generant habitus\ſm ꝙ dicit phi
loſophus. Quales inquit ſunt actus\tales ſunt habitus.

De virtutibus theologicis in genere. Capitulū xvij.

Anima quantū ad ſuperiorem partē in qua cōſiſtit ymago tri-
nitatis rectificari habet per tres virtutes theologicas. Vñ
ſicut ymago creatoris cōſiſtit in trinitate ꝑſonaruꝫ et vnitatē
eſſentie\ſic ymago recreatōis cōſiſtit in trinitate habituū cum vnitate
gratie. Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in ſūmā
trinitatem ſm tria appropriata tribus ꝑſonis. ita ꝙ fides dirigit ī ſū
me verū credendo et aſſentiēdo. Spes vero in ſumme arduū immittē
do et expectando. Caritas autem in ſumme bonū deſiderādo ⁊ aman
do. Virtutes theologice differunt inter ſe multipliciter. Primo ſm
actus ꝓprios. Nā fides facit deo aſſentire. ſpes deo cōfidere. caritas
facit deū diligere. Secundo differūt ratōe ſubiecti. Nam fides eſt in
rationali. ſpes in iraſcibili. caritas eſt in cōcupiſcibili. i. ambe ſunt ī vo
luntate que ꝓpter ſimilitudinē actuū accepit nomen harꝫ potentiarum
Tercio differunt rōe obiecti. Nam fides eſt circa verum. ſpes circa ar
duum. caritas circa bonū. Quarto differūt ratōe effectus. Nā fides ī
preſenti deū ſequitur\ſpes in celū vſqꝫ comitatur\caritas ꝑhenniter ā
plexatur. Quinto differūt ratōe finis. qꝛ ꝑ fidem deus ꝯgnoſcitur vt
veritas. ꝑ ſpem habetur vt eternitas. ꝑ caritatem diligitur vt boītas

De fide Capitulū. xviij.

Fides ſm apl'm eſt ſubſtātia rerū ſperandarū argumentū non
apparentium. In hac diffinitōe fides dicitur ſubſtātia ſcꝫ fun-
damentū ſubſtans edificio ſpūali quod eſt grā et glā. Ipa nā
qꝫ fides facit iā aliqualiter res ſperādas in nobis ſubſiſtere ꝑ gratiā
et facit tandem ꝑ gloriā. Vel ideo fides eſt fundamētū gratie ⁊ glo
rie. quia ipa eſt primus habitus virtutū. Primus dico non tpe\ſed na
ture. Rerū ſperādarꝫ dicit. qꝛ fideſ ꝑ aſſenſum facit in nobis ſubſiſtere
res ſperandas. Argumentū dicit. i. arguens mentē. qꝛ fides inclinat in
tellectū ad credendū ea que non apparent. ꝓpter quod dicit fides po-
tius argumentū ꝙ̄ concluſio\quia fides ꝓbat de nō apparentibus ꝙ
ſint et nō ꝓbat. Nam apparentiū dicit quia fides ſua luce et veritate
manifeſtat ea que nō apparent ꝙ̄ pñtia tā p̄terita ꝙ̄ etiā futurā. Pre-
terita quidem. qꝛ ſm apl'm. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula. Pre
ſentia vero. qꝛ ſicut ait Aug. debemus inquit credere deo aliquid poſ
ſe et nos intelligere non poſſe. Futura autem quia ꝑ fidem credimus

reſurrectõem mortuoꝝ et hmõi. Fides dꝛ multipliciter. ſcȝ habitus in-
formatꝰ caritate illuminãs mẽtẽ ad credẽdũ. Act. Fide purificãs cor
da. Eq̄litas i formis. Jac. Fides ſine opibꝰ mortua ẽ. Motꝰ fidei. Au
gꝰ. Fides ẽ credere qd̾ nõ vides. Facilitas credẽdi. Math. Nõ inueni
tãtã fidẽ in iſrl̾. Deuotio fidei. Math. O mulier magna ẽ fides tua fi.
Articulus fidei. Vñ in ſimbolo athanaſij. Hec eſt fides catholica vt
credamus ⁊ ꝯfiteamur. Sicut in alia ſcia q̃dã ſunt añcedẽtia vt ſuppo
ſitões. Quedã vero ſeq̄ntia vt ꝯcluſiones. Quedã aũt ſicut media vt
ꝓpoſitões ꝓbãtes. Jta in doctrina fidei q̃dã ſunt ad modũ ſuppoſitio
nũ ut vniuerſalia antecedẽtia articulos\ ſcȝ ꝙ ſcriptura ꝯdita et expo
ſita ſit inſpiratõe ſpũs ſci. ⁊ ꝙ vera ſint q̃ loquit̃ deꝰ in ſcriptura ⁊ ꝑ
ſcõs ſuos ⁊ hmõi. Quedã ad modũ ꝯcluſionũ\ vt ea q̃ ad mores ꝑtinẽt
ſcȝ fornicatõeȝ eſſe mortale pctm̃\ et hmõi. Quedã ad modũ ꝓpoſitõnũ
vt ſunt articuli fidei. ¶ Nota ꝙ fides ẽ q̃ſi media inter opinionẽ ⁊ ſciẽ
tiã\ qꝛ opinio hȝ ſe ad vnã ꝑtẽ cõtradictõis cũ formidine alterꝰ ꝑtis
Fides aũt ſe hȝ ad vnã ꝑtem ꝯtradictõis cũ formidine alterius cõtra
dictõis ſine formidine alterius ꝑtis ⁊ ſine cauſe cognitõe. Scia vero
ſe hȝ ad vnã ꝑtẽ cõtradictõis ſine formidine relique et cũ cauſe cogni
tõe ac per media nccãria. Vñ et ſcia ẽ neceſſarioꝝ. Et ita patet ꝙ fides
ꝑticipat cũ vtroqȝ ¶ Ad fidei ꝑfectõem ꝑtinẽt ſeptẽ. Primũ eſt ꝙ ſit
pure veritati innixa\ ſicut fides moyſi q̃ ſe negauit filiũ filie pharao-
nis eligẽs magis affligi cũ ꝓp̄lo dei\ q̃ꝫ tꝑalis pc̄ti hr̄e iocunditatem.
Scdm ꝙ ſit caritate formata. ſicut marie magdalene\ quã fides ſaluã
fecit. ⁊ cui di. ſunt pec. mul. qꝛ di. mul. Tercũ ꝙ ſit deuotõne feruida.
ſicut illius mulieris cui dixit dñs. O mulier magna ẽ fides tua. Quar
tũ ꝙ ſit bonis opibꝰ ꝓbata\ ſicut fides cornelij. Quintũ ꝙ ſit fortitu-
dine roborata\ ſicut fides ſtephani laurẽtij. et alioꝝ martirũ qui ꝑ fidẽ
fortes facti ſunt in bello. Sextũ ꝙ ſit obediẽtia decorata\ ſicut fides
abrahe. Septimũ ꝙ ſit hũilitate ſubiecta\ ſicut fides beate virginis q̃
ait. Ecce ancilla dñi fiat mihi. ¶ Nota ꝙ fides magis innititur aucto
ritati q̃ꝫ ratõi\ qꝛ ſcḋm Greg. fides nõ habet meritũ cui humana ratio
ꝑ̄bet experimẽtũ intelligẽtie ſufficiẽs. Quãuis em̃ fides rationibus fir
metur. tñ nec talibꝰ\ nec etiã expimẽto ſenſibili dȝ q̃s credere ꝯtra fi-
dẽ ſicut pȝ i eucariſtia\ vbi ⁊ viſus ⁊ guſtꝰ et tactꝰ et olfactus dicit eſ
ſe panẽ ⁊ vinũ. ſed fides dicit eſſe corpus ⁊ ſanguinẽ xp̄i. Aug. qd̾ intel
ligimus inq̄t debemꝰ rõi\ qd̾ credimꝰ debemꝰ aucti. qd̾ opinamur de-
bemus errori. ¶ Nota ꝙ duplex eſt cognitio de deo \ ſcȝ naturalis et
accidẽtalis. Naturał ꝯgnitio duplex ẽ. ſcȝ añ pctm̃\ qñ hõ ꝯgnoſcebat
deũ in creaturis. Jtẽ poſt pctm̃. et hoc ꝑ ſpeculũ in enigmate. Accidẽ
talis vero cognitio triplex ẽ. Pria ẽ acq̄ſita ꝑ rões naturales\ quã ha-
buerũt philoſophi. ⁊ dꝛ ſcia. Scda q̃ habet̃ teſtimonijs ſcripturarũ et

fidei orna-
menta &
perfectiones

miraculoꝝ. Et hec cōgnitio dr̄ fides informis. Tercia eſt que habet ꝑ infuſionē gr̄e gr̄tū facientis. et dr̄ fides formata. Et ꝑ talē ꝯgnitōem aſſentit aīa prime veritati ꝓpter ſe et ſuꝑ oīa. Vn̄ adueniēte ea ꝑeūt oēſ cognitōes accidētales admin⁹ quo ad actū. Cū em̄ alie ꝯgnitōes veniunt in aīaȝ tūc fides tāꝗ̄ velocior ꝑoccupat mot⁹ oīm. Cū fides ſit de nō apparētib⁹ ⁊ difficile ſit occulta credere. Neccāria ſūt duo ad hoc vt firmiter credat veritas. Primū eſt illuſtratio veritatis aīaȝ eleuās Scōm eſt rectificatio auctatis aīaȝ firmās. Quarū primū ē ꝑ fidē. ſecūdū ꝑ ſcripturā autenticā ⁊ ꝑ ſpiritū ſanctū editā. Auctoritas em̄ ꝑbet fulcimentū fidei. et fides aſſentit aucti. vtrūqȝ verū ꝑ xp̄m eſt. propter qd̄ et ſplēdor ⁊ verbū dr̄ qꝛ mentē ꝑ fidē illuminat et veritatē ꝑ doctrinā oñdit. Hoc quoqȝ ſciēdū ꝙ vna tantū fides eſt tā in p̄ntibus ꝗ̄ etiā p̄teritis ꝗ̄ etiā in futuris. licet magis clara ſit et explicata ī eiſ qui ſecunt xp̄m ꝗ̄ in eis q̄ p̄ceſſerūt eius aduētū. ſicut nouū teſtamentū clarius eſt ꝗ̄ vet⁹. Qd̄ em̄ nos credim⁹ eſſe factū antiqui p̄res credebāt futurū. exceptis illis articulis q̄ adhuc reſtāt ꝯplēdi. Sicut eſt reſurrectio mortuoꝝ et iudiciū extremū et remuneratio beatoꝝ ⁊ punitio reproboꝝ.

De effectu fidei Capitulū. xix.

Fides multa bona facit in hoīe Prio ſaluat ut dictū eſt marie magda. Fides tua te ſal. fe. va. in pa. mentē purgat. Act. Fide purificās corda eoꝝ. Cōtra mūdū pugnat. Hebre. Sancti per fidē vicerūt regna. Poſtulata impetrat. Vn̄. O mulier magna ē fideſ tua fiat tibi ſicut vis. Perſeuerātiā dat. Apl̄us. Tu aūt in fide ſtas. Tpalia ꝯtēnit. Hebre. Fide moyſes gn̄dis effectus negauit ſe filiū ⁊c̄ Juſtificat. Apl̄s. Credidit abrahā deo et reputatū eſt ei ad iuſticiā. Beatificat. Vn̄. Quia vidiſti me thoma credidiſti. ⁊c̄. Suꝑ fundamentū fidei edificat. Quidā aūt cōtēplatōis. qꝛ q̄ cōtemplant ſine fide ꝗ̄ ſi q̄ nitit videre ſolē ſine ocul. Quidā argētū p̄dicatōis qꝛ qui p̄dicat ſine fide nō loquit eū q̄ ſm deū ē fideleȝ ſermonē. Quidā lapides p̄ciosos beatoꝝ opuȝ qꝛ q̄ bn̄ opat ſine fide eſt ſicut qui facit ſtructuras ſuꝑ arenā. Jtē alij edificāt ligna ſcȝ amorē ardentiorē temꝑaliū Jteȝ alij fenū ſcȝ fumū delectatōnū carnaliū. Alij ſtipulam ſcȝ ocioſoꝝ verboꝝ et opuȝ infirmoꝝ. Jſti quidē ſaluant merito fundamēti ſic tn̄ ꝗ̄ſi ꝑ ignē quo exureret edificiū nō idoneū tāto fundamēto. Fides habet quoſdā effect⁹ eſſentiales et p̄cipales. vt ē facere filioſ dei. et facere dignos vita eterna. ⁊ facere ſil̄es deo. et purgare aīam a tenebris. ſcȝ pc̄ti et infidelitatis. et iſti effectus ſunt a deo. Alios hȝ effect⁹ voluntarios et ſecūdarios. ut eſt credere ⁊ dirigere opa aliarū virtutū et imperare omnibus ſuo mō. Et iſti effectus ſunt a libero arbitrio.

De articulis fidei. Capitulum .iij.

SI reſpectus habeat ad eos q̄ ſimbolū ediderūt. tunc articuli

ſunt.xij.ad numerum duodecim apl̕oꝝ. Si aūt ꝯſideremus q̄ radicali
ter ſunt credenda.tunc articuli ſunt.xiiij. quoꝝ ſpectāt ſeptem ad diui
tatem.et.vij.ad xp̄i humanitateꝫ.Et hec ſignata ſunt in.vij.ſtellis ⁊ in
vij.cādelabris aureis.ī quoꝝ medio fili⁹ hoīs ambulabat. Sūt igiꝛ
ſeptē articuli fidei qui ꝑtinēt ad diuinitatē.Prim⁹ ē eē vnū deū. Nō
nota ibi.Credo in deū.Scd̄us ē p̄rem eſſe deū.ibi.p̄reꝫ oīpotentē.Ter
cius eſt filiū eſſe deū.ibi.Et ī ihm̄ xp̄m filiū ei⁹ vnicū dn̄m nr̄m.Quar
tus eſt ſpiritū ſctm̄ eſſe deū.ibi.Credo in ſpm̄ ſanctū.Sic pꝫ ꝙ p̄dicti
articuli ſunt de vnitate diuine eſſentie ⁊ trinitate pſonaꝝ.Quintus eſt
credere remiſſionē pc̄tōꝝ hiis q̄ ſunt ī eccl̕ia.ibi.Sāctaꝫ eccl̕iaꝫ catho
licā ſcōꝝ ꝯmunionē remiſſionē pc̄tōꝝ.Sextuſ mortuoꝝ reſurrectio ibi
Carnis reſurrectōeꝫ. Septim⁹ eſt beatoꝝ remuneratio ſub quo comp̄
hendiꝛ et maloꝝ punitio.ibi.Vitā eternaꝫ.Et iſti tres vltimi articuli
ad diuinitatē ꝑtinēt.q꞉ virtute diuitatis fit remiſſio pc̄tōꝝ.q̄ eſt aīe vi
uificatio et corpoꝝ reſurrectō\atqꝫ corpis ſil̕ ⁊ aīe gl̕ificatio.Alij ſep
tē articuli ꝑtinēt ad xp̄i hūanitatē.Primus eſt credere filiū dei cōcep
tū de ſpū ſancto.ibi.Qui ꝯcept⁹ eſt de ſpū ſancto.Scd̄us eſt filiū dei
natū ex maria virgine.ibi. Nat⁹ ex maria virgine. Tercius eſt filium
dei ꝓ nobis mortuū in cruce.ibi. Paſſus ſub poncio pilato cruci. mor.
Quartus filiū dei deſcēdiſſe ad inferos ſcḋm animā. ibi.deſcendit ad in
ferna.Quintus filiū dei reſurrexiſſe.ibi. Tercia die reſurrexit a mortu
is.Sextus eundē aſcēdiſſe ad p̄ris eq̄litatē ibi. Aſcēdit ad ce.ſedꝫ ad
dex.dei p̄ris oīpo.Septim⁹ filiū dei iudicaturū bonos et malos. ibi.
Inde vēturus eſt iudicare viuos et mortuos. Iſti. xiiij. articuli colli=
gūtur ex ſimbolo quē apl̕i ediderūt.Articulū primū et ſecūdū de diui
nitate poſuit petrus.et andreas poſuit terciū.Quartū bartholomeus.
Quintū ſimon.Sextū thate⁹.ſeptimū mathe⁹ .Itē primū articulū de
hūanitate xp̄i poſuit Iacobus maior\et etiā ſcōm. Terciū iohānes.q̄r
tum thomas.quintū mathias.ſextum iacobus minor.ſeptimū philipp⁹
Tria ſunt ſimbola.Primū apl̕oꝝ.Secundū niceni concilij. terciū atha=
naſij Primū factū eſt ad fidei inſtructōem.ſcōm ad fidei explanatōeꝫ
tercium ad fidei defenſionē. ¶ Nota ꝙ aliud ē credere deū.aliud cre
dere in deū\aliud credere deo. Quoniā credere deū eſt credere ipſum
eſſe.Credere aūt in deū ē credēdo amare eū ⁊ credēdo in eum ire. Ac
mēbris eius in corpari.Credere vero deo eſt credere verbis eius.

¶ De ſpe Capitulū.xxi.

SPes eſt certa expectatio future beatitudinis ex dei gratia et
meritis ꝓprijs ꝓueniēs. In hac diffinitōe non ſumiꝛ certitu=
do demōſtratōis in q̄ plene vni ꝑti ꝯſentiꝛ. Sed certitudo o=
pinionis q̄ vni ꝑti ꝯſentiꝛ.q꞉ rōe ꝓbari videꝛ.nec tn̄ oīno ſꝫ cū formi=
dine.Hu⁹ aūt expectatōis cā pricipal̕ ē dei gr̄a ⁊ nō nr̄a merita.quia ⁊

opa nr̃a nõ ſũt meritoria niſi ex dei gr̃a·Sine meritiſ tñ ſpare aliq̃d ñ
eſt ſpes\ſicut ait Gre·ſʒ pſumptõ·In p̃dcã diffõe diffinit mot⁹ ſpei ⁊
nõ vt⁹·Sʒ vt⁹ ſpei diffinit ſic·Spes ẽ audacia mẽtis de largitate di
accepta hñdi vitã eternã p bona meritoria·Inter fidẽ ⁊ ſpẽ drñtia ta
lis ẽ·Fides em̃ ẽ de p̃teritis ⁊ futuris·ſpes aũt de futuris tm̃ ẽ·Fides
ẽ de bonis ⁊ malis·ſpes aũt de bois tm̃ ẽ·Fides eſt de bois tã ſibi q̃
alijs·ſpes aũt de bonis ſibi tm̃·Conueniũt tñ in hoc q tã fides q̃ ſpes
de inuiſibilib⁹ eſt·Certitudo ſpei ex trib⁹ orit·ſcʒ ex dina largitate\ex
abũdãtia meritoꝝ·ex p̃guſtatõe eternoꝝ·Nota q ſpes put ẽ viatorũ
ſic ẽ cũ certitudie opĩonis vt dcm̃ ẽ·ſpes aũt eoꝝ q̃ ſunt ĩ purgatorio
⁊ q̃ fuerũt ĩ lymbo ẽ cũ certitudie ſcie·Vñ declinat aliquo mõ a ſpe p
prie dcã·Spes vero q̃ fuit ĩ ſtephano btõ qñ vidit celos aptoſ et que
fuit ĩ paulo\qñ dixit·Scio cui credidi ⁊ cert⁹ ſum·Et q̃ fuit in adã añ
pctm̃ fuit cũ certitudie viſiõis·tñ ſatis debilioris q̃ in celo vñ ſpes ſit
ſumpta adhuc ẽ min⁹ ꝓprie dicta·Ex hijs pʒ q in pr̃ia nõ eſt ſpeſ\ q2
beatitudo eſt oĩm bonoꝝ ſil'tota poſſeſſio·Vñ ibi nihil eſt futuruʒ qd
ſpet·Et licʒ ſcis ſit adhuc futura reſurrectio corpoꝝ ſm rẽ\tñ pñs eſt
ſm cognitõʒ·Spes aũt ſic futuꝝ reſpicit q priuat tã pñtiã rei q̃ cgni
tõʒ·Prout ſpes ꝓpe ſumit duplex eſt ſpes\ſcʒ ſuffragij ⁊ pñe auctis·
Prima ponẽda ẽ in ſcis·Scd̃a ĩ ſolo deo eſt·Et hec triplex·ſcʒ venie·
pſal·In te dñe ſpaui nõ cõfundar ineternũ·Gr̃e·Pſal·Spantẽ in dño
miĩcordia circũdabit Gl̃e·Prouer·Qui ſpat in dño ſaluabit Effect⁹
ſpei multiplex eſt·Pmo a tribulatõe liberat·Pſal·In te ſpauerũt pr̃eſ
nr̃i ſpauerũt et liberaſti eos·Exẽplum de ſuſanna ⁊ daniele·Cõfortat
Mach·q̃ peuntes·vij·ilſios ſub vnius diei tpe cõſpiciẽs mr̃ bono aĩo
ferebat ꝓpter ſpẽ quã in deũ hẽbat Mentẽ eleuat·Iſaie·Qui ſpant in
dño mutabũt fortitudinem aſſumãt pẽnas vt aquile ⁊c·Saluat·Pſal·
Qui ſaluos facit ſpanteſ in ſe·Tpalia miſtrat·Pſal·Oculi oĩm ĩ te ſpe
rãt et tu das illis eſcã ipoꝝ in tpe opor·⁊c·Spes cõpat multis modiſ
vel reb⁹Dicit em̃ galea·Ad Theſ·Et galeã ſpẽ ſalutis·Anchora He
bre·dr de ſpe·Qm̃ ſicut anchorã habem⁹ aĩe tutã et firmã Medicina
pſal·Speraſ ĩ dño ñ infirmabor·Gẽma·puer·Gẽma gr̃tiſſima expecta
tio p̃ſtolãtis·Solaciũ·Hebre·Vt fortiſſimũ ſolaciũ habeamus q̃ con
fugimus ad tenendũ ꝓpoſitã nobis ſpẽ Clauis·Gloſa ſup illud pſal·
Spera in deo·Per ſpẽ intrat ad videndum id quod credit·Lignũ vi
te·Sap·Si corã hoibus tormẽta paſſi ſunt ſpes illoꝝ immortalitatẽ
plena eſt·

De caritate Capitulum·xxij·

c Aritas ſm apl'ʒ diffinit ſic·Caritaſ ẽ finiſ p̃cepti d corde puro
⁊ ↄſcia bona ⁊ fide ñ ficta·Et ſũit hic finis ↄſũ atõiſ q2 caritaſ
ẽ ↄſũatio ſiue pfectõ oiſ p̃cepti·Põt etiã dici finis termiatõiſ p̃ceptoꝝ
q2 oĩa opa q̃ ſũt ĩ p̃cepto tẽdũt ad caritatẽ vt magis ac magis habeat

De corde puro.i.intellectu puro.Dicit gloſa. Et ſumit̃ hic intellectus
ꝑ actu intelligēdi ſ̃m quē cauſat̃ mot⁹ caritatis. Quāto enim q̃s deuz
magis intelligit.tāto magis diligit.niſi alias impediat̃.Et ita hec p̃-
poſitio de\notat cauſam efficientē. Et cōſcientia bona.i.ſpe. q꜡ q̃ purā
hꝫ cōſciam ſecure ſpat.Et fide nō ficta.i.ſimilata vel nō fragili ſed in
ter aduerſa fortis.Proſper in libro de vita cōtemplatiua deſcribit ſic
caritatē.Caritas eſt\ut mihi videt̃ recta volūtas ab oībus terreniſ ac
p̄ntibus ꝓrſus auerſa.iūcta deo inſeꝑabiliter. et vnita igne quodā ſpi
ritus ſancti a quo ē.et ad quē refert̃ incenſa. Inq̄namēti oīs extranea
corruptōis neſcia.nulli vicio mutabilitatis obnoxia.ſuꝑ oīa q̄ carnali-
ter diliguntur excelſa.Affectionū oīm potiſſima.dine cōtemplatōiſ a-
uida. In oībus ſꝑ inuicta.ſumma actionū bonaꝝ. Salus moꝝ.finis ce
leſtiū p̄ceptoꝝ.Mors criminū.vita virtutū.Virtus pugnantiū. palma
victoꝝ.Sanctaꝝ mentiū arma.cauſa meritoꝝ bonoꝝ. p̄miū ꝑfectoruꝫ
ſine qua nullus deo placuit.cū qua nō potuit aliq̄s peccare.Fructuoſa
in penitētib⁹.gl'oſa in ꝑſeuerātib⁹.Leta in ꝓficiētib⁹.victorioſa ī mar
tirib⁹.Operoſa ī oībus oīno fidelibus.ex q̄ quicq̄d eſt boni opis viget.
Caritas eſt mater virtutū.q꜡ ſicut matris eſt nutrire\ſic caritas virtu
tes et bona oꝑa nutrit.Dicit̃ etiā caritas forma\q꜡ ſicut mediāte for-
ma potētia exit in actū\ ſic mediāte caritate virtutes et oꝑa exeunt in
actū vtilem.Caritas d̾r radix.q꜡ ſicut a radice humor et viriditas. ſic
a caritate virtutuꝫ et opeꝝ viuificatio.Caritas d̾r vinculū .hꝫ em̄ rōeꝫ
vniēdi diuerſa.ſic caritas Col'.iij. ſuꝑ oīa aūt hic caritatē hn̄tes q̄ eſt
vinculū ꝑfectōis.Vn̄ qui hꝫ vnā hꝫ omnes. Caritas d̾r caput.q꜡ ſicut
caput mēbris ſenſum ⁊ motū influit.ſic caritas virtutibus motū opan
di meritorie ꝯfert.Caritas d̾r finis quo q̇eſcit̃. Finis vero quo quieci
tur deus eſt. in quo mediāte caritate quieſcimus. Caritas quantū ad
actū diffinit̃ quatuor modis.Primo ſic in tercio li.ſniaꝝ. Caritas ē di
lectio q̄ diligit̃ deus ꝓpter ſe et ꝓxim⁹ ꝓpter deum et ī deo.Scd̄o ſic
Quid eſt caritas niſi vita copulās amatum cum amato. Tercio ſic ſ̃m
Aug.Caritas ē virtus q̄ videre deū ⁊ ꝑfrui deſideram⁹.Quarto ſ̃m
Aug.Caritas eſt virt⁹ q̄ aī nr̄i rectiſſima affectio eſt. Haꝝ diffinitio-
num prima d̾r in ꝯpatōe ad deuꝫ.Scd̄a ī cōpatōe ad ei⁹ poſſeſſorem.
Tercia in ꝯpatōe ad terminuꝫ.Quarta in cōpatōe dilecti ad dilectum.

Dr̄ntia eſt inter caritatē ⁊ alios amores Capitulū xxiij.

Amor triplex eſt.ſcꝫ gratuitus.naturalis. et viciosus. Amor g̃
tuitus eſt laudabilis.quia virtus habet finem principaleꝫ bo
num incōmutabile.hic diuiditur in amiciciā et cōcupiſcentiaꝫ.
Scd̄m amiciciā diligit quis deum puriſſime.non reſpiciens vtilitateꝫ
ſuam ſed bonitateꝫ amici.hoc modo diligit homo plus deuꝫ q̄ ſeipm̄.
Scd̄m ꝯcupiaꝫ diligit vero quis deū.q꜡ remuneratōeꝫ in eo expectat

Amor naturalis neqȝ laudabilis neqȝ vituꝑabilis\ꝛ hȝ finē indigen=
tiā vel vtilitatē ꝓpriam· Iſte ſił diuiditur in amiciciā ꝛ ꝯcupiaȝ· Scōm
amiciciā diligimus hoc amore nos ꝛ nr̄am pfectōeȝ\ et noſtrā ꝯſuati
onē· Et magis ea q̄ magis ſunt neceſſaria ·vt caput ꝓ quo totū corpus
ſuppoĩmus· Hec cōmunis nobis et brutis eſt· Scōm cōcupiſcentiā ve
ro diligimus deū\qꝛ neceſſitati nr̄e ſubuenit vel ſubueniet· qꝛ hoc amo
re nō diligitur res ꝓpter ſe\ſȝ ꝓpter vſum eius· Vn̄ hoc mō pl⁹ dili=
git hō ſe dilectōe naturali q̄ȝ deū· Amor vicioſus vituꝑabilis ē\ quia
pc̄tm̄ habȝ finē voluptatē ſiue dilectōem in creaturā ſiue vanā delecta
tōem· Hic amor diuidiť etiā in amiciciā et ĩ cōcupiaȝ. Scōm amiciciā
diligimus hoc amore delectatōeȝ creature ꝓpter ſe\q̄uis in nobis nō
habeať· Scōm cōcupiaȝ vero diligimus voluptatē creature ꝓpter noſ
¶ Amor iterū multiplex ē·ſcȝ naturalis erga ſe·pius apud ꝑentes· Io
cūdus erga ſocios·iuſtus apud oēs·violent⁹ erga inimicos· ſanct⁹ er
ga deū· Itē drn̄tia eſt inter amorē et caritatē et dilectōeȝ·qꝛ amor ꝓpe
eſt nature· Et dꝛ amor q̄ſi aĩoꝝ vnio·hic quietat appetitū in re amata·
Dilectio eſt amor ꝓximi·ꝛ dꝛ dilectio q̄ſi duo ligans· Sociat em̄ amā
tē ad amatū in amore·ut ſcȝ mutuo ſe diligāt· Caritas ē amor in deū·
Hic amicū determinat ꝛ indicat oĩb⁹ cariorē· Vn̄ dꝛ caritas q̄ſi cara
vnitas·vel q̄ſi caꝝ deo faciēs· Alia ē drn̄tia inter p̄dicta\ qꝛ amamus
deū ꝓpter ſe·diligim⁹ eū ſuꝑ oĩa· Caritas vtrūqȝ cōplectiť· ſcȝ ꝓpter
ſe ꝛ ſuꝑ oĩa· Diligere deū in hoc differt a dilectōe ꝓximi·qꝛ diligere
deū eſt velle ei bonū qđ hȝ·ſcȝ q̄ȝ ſit oĩpotens ꝛ ſumme bon⁹\ ꝛ hmōi·
Itē diligere deū ē velle ei⁹ p̄cepta ſuare cū intentōe fruēdi eo· Item
diligere deū ē velle ip̄m poſſidere ꝛ poſſideri ab ip̄o· Itē diligere de
um ē volūtatē dei volūtati ſue in oĩbus p̄ferre· Diligere vero ꝓximuȝ
eſt velle ſibi ſummū bonū nō ꝑ eſſentiā ſed ꝑ grām· Itē diligere ꝓxi=
mū ē ſucceſſum bonū ei optare et q̄rere· Itē diligere ꝓximū idē velle
et idē nolle in bono· Itē diligere ꝓximū eſt ei velle hoc qđ ſibi· Eſt ite
rū differētia inter dilectōem dei et ꝓximi·qꝛ deū diligimus in ſe et ꝓ=
pter ſe·ꝓximū vero diligimus in deo et ꝓpter deū· Quoniā dicim⁹ eē
duplicē caritatē·ſcȝ dei et ꝓximi· Hec duplicitas nō intelligiť q̄ntū ad
habitus\ſed q̄ȝtū ad act⁹\qꝛ vno habitu caritatis diligiť deus et ꝓxi
mus· Caritas q̄nq̄ȝ dicit habitū· Apl'us· Caritas dei diffuſa ē in cor=
dibus nr̄is· Q̄nq̄ȝ motū· Can̄· Ordiauit ĩ me caritatē· Q̄nq̄ȝ ſignū· Vn̄
Maiorē caritatē nēo hȝ·i·mai⁹ ſignū caritatis· Q̄nq̄ȝ terciā pſonā ĩ tri
nitate· Ioh· De⁹ caritas ē ꝛc· Et ſic ſumiť pſonaliter· Q̄nq̄ȝ ſumiť eſſē=
tialiter· Et ſic tota trinitas dꝛ caritas· Q̄nq̄ȝ ſumiť ꝓ feruore caritatis
Vn̄· Dimiſſa ſunt ei pc̄tā multa quoniā dilexit multum·

De effectu caritatis· ¶ Capitulum·xxiiij·

CAritas peccatū expellit· Vnde Luce·ij· Dimiſſa ſunt ei pc̄tā·

Legem cuſtodit. Ap. Qui diligit legem impleuit 2c. Deum homini
iungit. Johannis. Qui manet in caritate in deo manet ⁊ deus in eo.
Mẽtẽ virtutibus ornat. Aplꝰus. Caritas patiens eſt benigna eſt. Per
fectionem adducit. Aplꝰus. Adhuc excellentiorẽ viã vobis demonſtro
Gl'iam tribuit. Johãnis. Si quis diligit me 2c. Et ſequitur. Ad eũ ve
niemus et manſionẽ apud eũ faciemus. Dilectõe dei dignũ efficit. Jo
hannis. Si quis diligit me diliget a p̃re meo. Caritas in cordibꝰ no
ſtris diffundit cũ ad primũ dilatatur. Effunditur p p̃dicationem et p
opera miſericordie. Infunditur p illuminatõem gratie. Supfundit p
opa pfectõis et ſuperogatõis. Per caritatẽ venit deus ad hoĩes in in
carnatõe et in hoĩes in gratie collatõe. Per ipaz caritatem currũt ho
mines ad deũ bona opatõe et puemũt ad deũ in gl'ificatõe. Amoris ẽ
vulnerare. q2 intima cordis penetrat. Cañ. Vulnerata caritate ego ſũ.
Lãguidũ facere. et hoc p deſideriũ eſſendi cũ amato. Cañ. Nũciate di
lecto q2 amore lãgueo. Inebriare. q2 ſic tendit in amatũ ꝙ ſuiipſius et
oĩm rerũ p̃ter illũ obliuiſcit. Cañ. Comedite et bibite et inebriami 2c.
Liq̃facere. q2 cor in diuina dulcedĩe ſic reſoluit ꝙ appetitꝰ cũ appetibili
mirabili amicicia vnit. Cañ. Aĩa mea liq̃facta ẽ. Amor hȝ vim diffuſi
uã in bona operatõe. vnitiuã in primi dilectõe. trãſformatiuã in iuſtifi
catõe. Itẽ aliter hoc oñditur\ q2 vim hȝ diffuſiuã ut pȝ in rerũ creatõe
vnitiuã vt patet in xp̃i incarnatõe. trãſformatiuã vt patȝ in glorificati
one.

Quibus rebus caritas comparat. Capitulũ. xxv.

Caritas eſt bonoꝝ principiũ\ q2 a deo. ipa eſt bonoꝝ mediũ q2
ſm deũ. Ipa eſt bonoꝝ finis\ q2 ꝓpter deũ. Vl' aliter. Caritas
d2 bone operatõis principiũ q2 mouet ad illud Greg. Caritas
operat magna ſi eſt. Dicit et mediũ\ q2 opa informat. Dicit quoqȝ fi-
nis\ q2 opa dirigit et ad finẽ debitũ pducit. Quõ caritas dicat finis
Sciendũ ꝙ triplex eſt finis. ſcȝ ↄſumptõis\ ↄſũmatõis. terminationis
Prio mõ caritas eſt finis pctõꝝ\ q2 illa cõſumit. Secũdo mõ caritas ẽ
finis p̃ceptorũ q2 illa pficit. Tercio tam vita eterna q̃ etiã ip̃e deꝰ ẽ fi
nis nr̃i laboris. Sed vita eterna dȝ eſſe terminus quo quieſcit. Deus
vero terminus in quo quieſcit. Caritas dicit forma virtutũ multiplici
ter. ſcȝ q2 mouet omnes virtutes ad opa exteriora p q̃ perficiũtur vir
tutes et merẽt augeri. Scdo\ q2 oẽs virtutes mouent ad finẽ caritatis
ſcȝ ad bonũ. Caritas eñ hȝ bonũ p fine et obiecto. Alie aũt virtutes
hñt bonũ nõ p obiecto ſȝ p fine tm̃. ⁊ ille finis virtutũ pfectõem deno
tat. Tercio q2 caritas augmẽtat virtutũ delectatõeȝ ⁊ tollit faſtidiũ ⁊
alleuiat onera ꝓpter ipſius deſideriũ. Quarto q2 ↄplet aĩaȝ ⁊ pficit. nõ
q̃dẽ ĩ eẽ nature ſȝ ĩ eẽ g̃tuito ⁊ meritorio. Caritas ml'tis rebꝰ ſilis d2.
q2 ↄpat auro qd fornax tribulatõis pbat. Aurore quã ſeq̃t dies eter
nitatis. Arche noe ĩ qua qui nõ fuit inuẽtꝰ piijt. Arbori bonos fructus

ꝑferenti· Ale ad celeſtia ſubleuanti· Bitumini animā deo cōiungenti·
Claui celum aperienti· Corone mentē decoranti· Capiti ſenſum ⁊ mo=
tum influenti· Caritas enim influit ſenſum ideſt rationem merendi ali
is virtutibus· Influit etiam motum·i·affectum mouendi meritorie di
ei mentem illuminā̄ti· Chori thronum deo exhibenti· Fumi deo attra=
henti· Firmamento aquā voluptatis ab aquis eternitatis diuidenti·
Fonti mentem irrigā̄ti· Gēme animā ornanti· Gladio flammeo para=
diſum cuſtodiē̄ti· Igni affectum accendenti· Iugo ſuauiter prementi·
Mān̄e de celo deſcendenti· Roſe rubenti· Radici humorē gratie quem
a ſummo trahit ad virtutes trā̄ſmittē̄ti· et ſic nutriant̄ et conſeruentur
in̄ bono· Soli fulgē̄ti· Theſauro latenti· Vinculo ratōis omnes diligē
ti· In dilecto colligenti· Vino inebrianti· Veſti peccatoꝝ multitudinē
cooperienti· Vngento vulnera letalia curanti

De excellentia caritatis Capl̄m ·xxvi·

Caritas excellit alias virtutes in multis· Primo in dei confor=
mitate· Johā̄nis· Diligamꝰ deū quoniā ipē prior dilexit nos
Secundo in̄ ſpirituali dignitate· Richardus de ſancto victo=
re· Caritas eſt regula virtutuꝫ· Tercio in p̄cioſitate· qꝛ eſt aurum de o=
phir· Quarto de ſpecioſitate\ qꝛ eſt planeta veneris et anime pulchri=
tudo· qꝛ ſicut pulchritudo exterioris hominis eſt ex decenti mē̄brorum
ordinatōe ⁊ venuſtate coloris· ſic pulchritudo anime eſt ex decē̄ti ordi
natōe actuū et habitu venuſto· hoc aūt facit caritas in aīa cuiꝰ actuſ
ordinatus eſt et venuſtꝰ habitus· Quinto in ſupportatōe laboriſ· Aug·
Omnia grauia et inania leuia facit amor· Sexto in vigoroſitate· Can̄·
Fortis eſt vt mors dilectio· Septimo in vtilitate· Aug· Habe caritatē
et fac quicquid vis· Octauo in dulcedine· qꝛ caritas ſm̄ actū ſuum fa
cit delectari nos in deo nō ſolum in̄ patria ſed etiā in̄ via·

De ſignis dilectionis Capitulum·xxvii·

Signa dilectionis ſunt· quia amicus amicum libē̄ter audit· li=
benter de ipō loquitur ſepe de ipō cogitat· Sine tedio ſibi ob
ſequitur· Corpus et res ꝓ illo exponit· Offenſam cauet· offen
ſum placat· Cōgaudet ꝓſperitati· cōdolet aduerſitati· Gaudet de ſua
p̄n̄tia· dolet de abſentia· diligit et odit hoc quod ille· Conatur ei place
re· timetqꝫ diſplicere· Trahit alios ad eius amiciciā· munera ab eo da
ta non alienat· Cōſilijs ſuis acq̄eſcit· petit ab eo fiducialiter· Quali
ter quis ſcire poſſit vtrum habeat caritatem· Nota ꝙ quidā ſciunt ſe
non habere caritatem ut qui ſunt in̄ actu peccā̄di vel in̄ ꝓpoſito· Qui=
dam dubitant ſe habere quia ratōnes habent ꝓ vtraqꝫ parte· vt ſunt
illi qui incipiunt facere illud quod in ſe eſt· Quidam putant ſe habe
re· ſicut qui multa bona opera fecerunt· et diu abſtinuerunt a pecca=
to· adhuc tamen ſuſtinent motus temptationis et ymaginantur turpia

Quidam experiũtur ſe habere caritatẽ vt illi qui guſtant diuinã dulce dinem in quibus fere fomes extinctus eſt. et quaſi vel ſemper bona fa ciunt vel affectant. Quidã certi ſunt ſe habere vt quibus deus reuela uit qualis fuit aplus paulus

De gradibus amoris Capitulum. xxviij.

Gradus amoris ſunt iſti. Primus cuz diligo me ꝓpter me iſte amor non eſt bonus. Secundus cum diligo deum ꝓpter me. hic eſt mercenarius. et tunc erit bonus ſi principalis finis erit deus. Tercius cum diligo deũ ꝓpter ſe id eſt qꝛ bonus. hic eſt valde bonus. quia talis amor vno tantũ oculo id eſt dextero deum reſpicit. Quartꝰ cum diligo me ꝓpter deum hic eſt optimus. qꝛ in tali amore nihil que rit homo de ſuo etiã in ſeipõ ſed ſolũmodo que dei ſunt. Super omnia diligẽdus eſt deus qꝛ cũ ipſe ſit primũ ex hocipõ eſt ſummũ. et hocip ſo ꝙ ſummũ ſumme bonũ. Et hocipõ ꝙ ſumme bonũ eſt ſumme beatũ Et hocipõ ꝙ ſumme beatũ eſt. ſumme beatificatũ eſt. Et hocipõ ſũme fruendũ. Et hocipõ eſt ei ſumme ꝑ amorẽ inherendũ. ⁊ in eo tanꝙ in fi ne quieſcẽdũ. Tria generaliter diligunt ſcȝ vtile delectabile honeſtũ Propter primũ diligenda eſt tribulatio quia vtilis. ꝓpter ſecundũ di ligenda eſt virtus amplius qꝛ honeſta. Propter terciũ diligẽdus eſt maxime deus qꝛ delectabilis Immo ꝓpter hec oĩa diligendus eſt de us qꝛ ipm̃ diligere eſt vtile delectabile et honeſtũ. Gradus caritatis inquantum ipã tollit peccatũ ſunt iſti. Primo tollit caritas peccatum mortale nõ quantum ad habitũ ſed quãtum ad actum. Liberat enim a peccato mortali ſed nõ a ptãte cadẽdi ĩ illud. Scdo modo caritas tol lit peccatũ mortale quãtum ad actum et ad habitum Sed veniale neu tro mõ ſicut patet in aliquibus ſanctificatis Tercio caritas tollit pcm̃ mortale vtroqȝ modo et veniale et quo ad habitum nõ tollit ſed quo ad actum. Talis fuit caritas in beata virgine añ cõceptõem xpi Quar to caritas tollit vtrumqȝ vtroqȝ mõ. Sic fuit in beata virgine in con ceptõe et poſt Tunc enim fuit in ipã ſublatus fomes peccãdi totaliter Quinto tollit caritas vtrũqȝ vtroqȝ mõ et inſuper omnẽ miſeriaȝ. ſed hoc fiet in patria. Perfecta eſt caritas quãdo eſt habitu magna motu interiori directa ope exteriori ſollicita. Radice ſtabilita. feruore diſcre ta dulcedine cõſolatoria. Diligitur deus toto corde. i. intellectu ſine er rore. tota aĩa. i. voluntate ſine cõtrarietate. tota mente. i. memoria ſine obliuione

De ordine caritatis Capitulum. xxix.

Ordo caritatis ſm Aug. eſt diligere. Primo quod ſupra noſ ẽ. i. deum. deinde qd intra nos eſt quod nos ſumus. Poſt hoc quod iuxta nos eſt. i. proximuȝ. Ultimo quod infra nos eſt. i. ꝓ prium corpus. In eodẽ gradu contineri debet corpus ꝓximi qꝛ vtrũ qȝ tenet rationem inferioris boni reſpectu ſpiritus noſtri. et cetera.

Scđm ambroſium diligēdus eſt primo deus· ſcđo ꝑentes· deīde fi-
lij·poſt domeſtici·vltimo inimici· Sed hoc de exhibitōne quidā intelli
gūt· Aliquis diligit̄ magis altero multipliciter· ſcʒ maiori affectu·ſic
ſup oīa diligēdus eſt deus· Sed inter hoīes magis diligēdi ſunt pa
rentes ꝙ̄ filij·Deīde cōſanguinei ſc̄m gradū cognatōiſ· Maiori effe
ctu\ſic plus diligendi ſunt filij ꝙ̄ parētes· Sed eq̄ ꝑentibus pri⁹ ſuc
currēdū eſt magis indigēti· Ad maiorē gratiā\ſic magis diligēdi ſūt
qui magis ſe ad grām abilitāt· Ad maiorē gl̄iam\ſic diligēdi ſunt ſe
cundū gdus ꝑticipādi bonum gr̄e· ¶ Nota ꝙ idē eſt ordo dilectōnis
nature et gr̄e·hoc excepto ꝙ hō dilectōe naturali magis diligit ſe ꝙ̄
deū·ſed ecōuerſo eſt in dilectōe ḡtuita· Preterea ſciendū ꝙ idē ordo
caritatis qui ſc̄m Aug·eſt in via erit in patria·q2 cū gloria ꝑficiat na-
turam·quicquid non eſt imꝑfectōis in natura manebit in gloria

De dilectōe ꝓximi· Capitulum ·xxx·

Mutuo ſe debēt hoīes diligere·q2 oēs ſūt mēbra vnius corpis
xp̄i miſtici\q2 vno ſpū ſancto viuificātur ſpūaliter \et vniuntur
q2 vnam fidem hn̄t· Quia vnū baptiſma receperūt· Quia vnū
habent p̄rem et dn̄m·q2 ad vnū tendunt regnū· Dilectionē ꝓximi ſua
det ius nature·Math· Quecūq3 vultis ut faciant vobis hoīes ⁊c· Jus
ſcripture· Vnde diliges dn̄m deum tuū ⁊c· Exemplū creature\ q2 ſil'e
ſimili cōgaudet· ⁊ omne ſil'e diligit ſibi ſil'e · Melius eſt diligere ꝙ̄
diligi quadruplici rōe· Primo\q2 qđ diligimus ſcim⁹· ſed qđ diligi-
mur neſcimus ſed credimus· Scđo q2 ꝙ diligimus ꝓprie virtutis eſt
ſed ꝙ diligimur aliene· Tercio q2 cū diligimus alios obligamus ·cuʒ
vero diligimur alijs obligamur· Quarto q2 cum diligimus meremur
nobis·cū aūt diligimur alij merent̄ ſibi· Per dilectōnem ꝓximi effici
mur imitatores xp̄i· Johānis·Hoc eſt p̄ceptū meū vt diligatis inuicē
⁊c·Saluatoris diſcipuli· Jn hoc cognoſcēt om̄s\ q2 mei eſtis diſcipuli ·
Cōtemplatores dei· Johānis· Qui diligit fratrē ſuū in deo manet ⁊ vi
det deū· Societas fraterna vtilis eſt rōe ſubleuatōis· Prouer· Ve ſo
li qm̄ ſi ceciderit· Rōe cōſolatōis·pſal· Ecce ꝙ̄ bonū et ꝙ̄iocūdū· Rōe
exercitatōis· Seneca· Sp a me oculos tuos ponēdus eſt aliquis cui⁹
extremo ꝑficias\q2 niſi ad regulā praua nō corriges· Prouer· Ex mo
dica ſcintilla augetur ignis·

De dilectione inimici Capl'm· ·xxxi·

Circa dilectōem inimicoꝝ Nota ꝙ alia eſt dilectio affectus ⁊
alia effectus· Dilectio affectus duplex eſt\q2 alia eſt innocētie
alia beneficētie· Dilectōe innocētie tenemur diligere inimicoſ
q2 non debemus eis optare malū inꝙ̄tū malū· Sed eis inꝙ̄tū expedi
ens vel reipublice· Affectus dilectōis beneficētie duplex eſt ſcʒ prici
palis et ſcđarius· Affect⁹ pricipalis eſt velle inimicis ⁊ optare bona

ſpūalia ſicut eſt gratia ⁊ gloria. Hoc mō tenemur affectu diligere inimicos. Affectus aūt dilectōis beneficētie ſcdarius eſt optare inimicis bona tpalia. Hoc mō nō tenemur ſp diligere inimicos. qꝛ non expedit ſemp eis habere bona tpalia. Eodē mō diſtinguēdū eſt de dilectōe effectus. qui ſilr eſt innocētie et beneficētie. Primo mō tenemur oēs diligere inimicos. qꝛ tenemur eis mala non inferre\ niſi forte ꝓpter bonū pſone\ vel reipublice ¶ Scdo mō diſtinguēda eſt dilectio beneficētie Quia ſi eſt beneficiū ſpūale nccariū ad ſalutē\ tūc tenemur inimicis illud impēdere. ſicut orare p eis\ non quidē in ſpeāli\ ſed in gūi. ita ſcilicet vt nō excludamus eos ab orōibus cōmunibuſ. Si vero eſt beneficium tpale ad hoc nō tenemur niſi in caſu neceſſitatis. ¶ Nota tamen ꝙ duplicem poſſumus habere inimicū. ſcꝫ pſone nrē\ et eccleſie. Igit inimico pſone bñfacere pfectōis eſt niſi inquantū beneficiū ipſi vel alteri occaſionaliter nociuū eſt. qꝛ in tali caſu ſubtrahere beneficiū vtile ē Inimico aūt eccleſie beneficiū ſubtrahere pfectius eſt et melius. niſi qñ per beneficiū ſperat recōciliandus eſſe ¶ Ex pdictis patet ꝙ optare bona tpalia inimicis eccleſie impfectōis eſt niſi p accidēs ſcꝫ qñ creduntur p hoc cōuertēdi. Inimicis vero pſone optare bona pfectionis eſt niſi p accidēs ſcꝫ quādo putātur eis vel alijs fore nociua. ¶ Nota ꝙ licet amicū diligere ſit magis debitū. tñ inimicū diligere magis eſt remiſſionis pene meritoriū et ad alia multa valet. Primo qꝛ magis accedit ad pfectōem. Maioris eñ virtutis eſt qꝛ magis gratuitū. Scdo qꝛ motus caritatis in inimicū magis eſt meritorius remiſſionis pene. et hoc ratōe difficultatis\ licet in amicū magis ſit meritoriuſ vite eterne rōe intentōis. Amor eñ naturalis feruētiorē habet motū caritatis ſic et diſpoſitio materialis cōfert forme. Tercio qꝛ inimicū diligere expſſius ſignū caritatis eſt. qꝛ cōtra motū nature eſt. Vñ et valde difficile eſt niſi aſſit grā p quā vincat natura ¶ Nota ꝙ ille cui iniuria facta eſt nō debet recōciliatōem q̄rere ex debito neceſſitatis. ſed ſi facit cōplet debitū pfectōis. Vnde dicit Criſ. ꝙ talis debet recōciliatōem q̄rere vt duplicē grāꝫ ꝯſequat. Vnā qꝛ iniuriā paſſus eſt. alterā qꝛ prior rogauit.

¶ De virtutibus cardinalibus in genere. ¶ Ca. xxxij.

P Er virtutes cardinales rectificat aīa in ſuis viribus. Nā prudētia rectificat rationalē. fortitudo iraſcibilē. tempantia cōcupiſcibilē. iuſticia vero rectificat oēs vires. Ipſa eñ iuſticia cōphendit virtutes ordinātes ad ꝓximū ut eſt equitas et liberalitas\ et ordinātes ad ſeipm\ ſicut eſt penitētia innocētia. Et ordinātes ad deuꝫ ſicut eſt latria pietas et obedientia. Propter hoc iniuſticia dꝛ circuire omnes vires. et ꝙ non tm̄ eſt virtus ſpūalis et ſpēalis\ ſꝫ etiā generalis cōphendēs totius aīe rectitudinē\ cū ipa dicatur rectitudo voluntatis. Item p virtutes cardinales hō in opibus inſtruit\ et contra vicia

armat·Primū fit dupl'/q2 inſtruit quo ad ſe ꝑ prudentiā/ et quo ad
ꝓximum ꝑ iuſticiā· Scōm fit etiā dupliciter· q2 hō armat in ꝓſperis
ꝑ tꝑantiā·et in aduerſis ꝑ fortitudinē· Itē dicit Aug· ꝙ prudentia eſt
in eligendis/fortitudo in tolerādis·tꝑantia in ↄtēdiſ/ iuſticia in diſtri
buēdis· Itē dicit Aug· ꝙ prudētia eſt in ꝓcauēdis inſidijs· iuſticia in
ſubueniēdo miſerijs·fortitudo in ꝑferēdo moleſtijſ·tꝑantia in cohercē
do delectatōibus prauis· Ait Aug· in muſica ſua/ ꝙ ſuccedet pruden
tie cōtemplatio·fortitudi firmitas adherētie· Tꝑantie mēſura dilectōiſ
iuſticie debita ordiatio ad deū et ꝓximū· Iſte quatuor virtutes appel=
lant cardinales·q2 ſicut oſtiū vertit in cardine·ita in hijs vertit et re=
git vita hōis· Vocant et politice/q2 hominē ordināt in vita ciuili niſi
diuinitus infundant· Dicūtur et hūane·q2 humano ſtudio acquirunt·
Appellant et cōſuetudinales·q2 nō ex vno actu ſed ex cōſuetudine na=
ſcūtur/q2 et honeſtas hūana magis ſe exercitat in iſtis ſicut et ſancto
rum deuotio ſe magis exercitat in virtutibus theologicis· ¶ Nota ꝙ
prudentie eſt ſcire quid poſſit·tꝑantie eſt nō ꝓſumere qđ nō poſſit· for
titudinis eſt facere qđ poſſit·iuſticie eſt plus velle ꝙ poſſit· Iſte virtu
tes ſuos habēt gradus ꝑfectōis ſm quos aliter poſſent eos incipien
tes aliter ꝑficiētes/et aliter ꝑfecti· Dicūtur em̄ iſte virtutes qn̄q3 po
litice ſm ꝙ regūt vitā hōis quo ad opa exteriora ꝓut pugnāt contra
vicia/et hoc mō ſunt incipientiū· Purgatorie dicunt ſm ꝙ iā ſunt in
victoria viciorum/ et ↄſiſtūt partim intra/ꝑtim extra/ et ſic ſunt ꝑficiē
tium· Dicunt et purgati animi·ſm ꝙ iam deuictis vicijs qeſcit hō·ita
ꝙ raro primi mot9 inſurgūt/et hoc mō ꝑtinēt ad ꝑfectos· Exēplares
dicunt/ꝓut ſunt in mēte diuina·nā ſicut omniū rerū deus exēplar eſt·
ita et ydee virtutū in xp̄o conſiſtunt·

¶ De prudentia Capitulum ·xxxiij·

Prudentia ſm ꝙ eſt virtus politica eſt/vt ait Macrobius ad
ratōis normā que cogitat queq3 agit vniuerſa dirigere ac ni
hil ꝓter rectū velle vel facere· Prudētia vero ſm ꝙ eſt virt9
purgatoria eſt vt ait idē mundū et omnia que in mūdo ſunt diuinorū
cōtemplatōe deſpicere·omnē anime cognitōem in ſola diuina erigere·
Prudentia vero ꝓut eſt virtus purgati animi eſt ſola diuina noſſe/ et
ea tanꝙ nihil ſint aliud intueri· Prudētia ſane exēplaris eſt ipa mens
diuina cui oīa nuda ſunt et apta· ¶ Partes prudētie ſm Tuliū·intelli
gentia·ꝓuidētia·memoria· Intelligētia vero virtus eſt ꝑ quā animus
ꝑſpicit ea que ſunt· Prouidētia aūt eſt virtus vt idē Tulius ait/ꝑ quā
videtur aliquid futurū anteꝙ factū ſit· Mēoria eſt ſm eundē per quā
repetit quis ea que facta fuerāt· ¶ Nota ꝙ duplex eſt iudiciū ratōis·
ſc3 diffinitiuū et diſcretiuū· Judiciū diſcretiuū eſt quo ratio iudicat a=
liquid eſſe faciendū vel nō faciendū circa tale iudiciū eſt ſcientia et nō

virtus. Judiciū vero diffinitiuū eſt virtus quo ratio imperat aliquid
fieri vel nō fieri. Et circa illud eſt virtus. Unde in primo iudicio ſe hꝫ
ſciētia circa operatōes bonas. ut cōſiliariuſ. In ſcđo vero iudicio ſe hꝫ
virtus vt imperator. prudētia habet regere ceteras virtutes in acti-
bus ſuis ſm oēs partes philoſophie moralis. que ſunt ethica. monaſi
ca et yconomica et politica. Quarū prima ſcꝫ ethica mores quo ad ſe
ip̄m inſtruit. ſecūda ſcꝫ yconomica familiā diſponit. tercia ſcꝫ politica
vrbes ꝛ regna regit. Triplex ē prudētia. Pria ē cordis. et hec ē i diſpo
ſitōe p̄ntiū. et in recogitatōe p̄teritoꝝ. et in p̄uiſiōe futuroꝝ. Deutro.
Utrū ſaperēt. ſcꝫ p̄ntia. et intelligerēt ſcꝫ p̄terita. ac nouiſſima ꝓuide
rent ſcꝫ futura. Scđa eſt oris. et hec eſt in moderatōe ſermonū. ꝓuer.
Qui moderat̄ labia ſua prudentiſſimus eſt. Pſal. Pone dn̄e cuſtodiaꝫ
ori meo ꝛc̄. Tercia eſt opis. et hec conſiſtit ut ait Tulius in fuga mali.
et in electōe boni. Pſal. Declina a malo. et fac bonū. Nota ꝙ alia eſt
mūdana prudentia. alia hūana. alia diuina. Prima eſt in tp̄alibus con
quirēdis. ſecūda in cōmodo carnis. tercia in obſequijs diuinis. Officiū
prudentie eſt actus aliarū virtutū dirigere. ſicut ſupra dictū ē. Bern̄.
Diſcretio nō tam virtus eſt ꝙ̄ auriga virtutū. Nolle facere nec poſſe
falli. ut dicit Seneca. Res ſm veritatē eſtimare. Seneca. Tūc ꝑ ratōꝫ
recte viues ſi diuina prius exiſtimes. Si dignitatē rebus nō ex opinio
ne multoꝝ. ſed ex eaꝝ natura conſtituas nobis cōmiſſa ad dei gloriā
et ꝓximi edificatōem diſpēſare. Luce. Quiſputas eſt fidelis ſeruꝰ et
prudēs. ꝛc̄. Mutabilitatē fugere. Seneca. Scio te in quibuſdā pſeuera
re debere qꝛ cepiſti. quedā te nec incipe

De temperantia. Capitulum .xxxiiij.

Temperantia ſm macrobiū ꝓut eſt virtus politica eſt nihil ap
petere penitend. In nullo legem moderatōis excedere. ſub iu
go ratōis cupiditatē domare. Tp̄antia ꝓut eſt virtus purga
toria ē oīa relīq̄re inq̄tū natura patit̄ q̄ corpis vſus req̄rit. Tp̄antia ꝓ
ut ē vtꝰ purgati aī ē terrēaſ cupiditateſ n̄ reprimere ſꝫ penitꝰ obliuiſci.
Tp̄antia ꝓut eſt virtus exemplaris ē quedā in ſe ꝑpetua intentōe con
uerſatio. Partes tp̄antie ſm tuliū ſunt tres. ſcꝫ cōtinentia. clemētia mo
deſtia. Cōtinentia ſm eundē tuliū eſt virtus ꝑ quā cupiditas conſilij
gubernatōe regit̄. Clementia eſt ꝑ quā motus aī in odiū alicuiꝰ teme
re concitati cōmunitate vel hylaritate cōtinent̄. Modeſtia eſt virtus ꝑ
quam pudor honeſtus carā et ſtabilē cōpat auctoritatē. Species tp̄an
tie ſunt tres. ſcꝫ ſobrietas. continentia. ꝛ modeſtia. Prima cōſiſtit circa
guſtum in quo ponit modū ſobrietas. Scđa circa tactū conſiſtit quātū
ad vim generatiue qꝛ ponit modū caſtitas. Habet eīn hō vehementeꝫ
appetitū cōſeruādi ſe in eſſe indiuidui ꝑ nutritiuā. et cōſeruādi ſe in eſ
ſe ſpeciei per generatiuā. Iſti aūt appetitus reſtringunt̄ ꝑ ſobrietateꝫ.

et continētiam. Tercia cōſiſtit in dictis et factis. Factū autem put hic
accipit ptinet ad tres ſenſus\et circa eoꝝ ꝓprias materias ſcz viſuz au
ditū olfactū. Pertinet etiā hic factū ad tactū\nō quidē qui eſt in ge=
neratiua. ſed ad alios tactus\quoꝝ organa ſunt manus ad ꝑcutiendū
vel capiendū\et pedes ad ābulandū. In oībus iſtis modis ponit mo=
deſtia. Dignitas tꝑantie in hoc eſt ꝙ aīam decorat. qꝛ ſicut in naturis
forma decētior eſt ꝙ materia\ſic in moribus plus cōmendat modus ꝙ
īpa actio. ꝓpter hoc ꝯpat ſoli tꝑantia\q̄ medius planetaꝝ eſt\et decē
tior inter om̄ez. Meritū tumulat\qꝛ mediū tenuere beati. Vn̄ dr̄ ꝙ nō
verbis meremur\ſed aduerbijs. i. nō in eo ꝙ aliquid facimus ſed ī eo
ſi bn̄ facimus. Iſta patēt in illa vidua q̄ obtulit duo minuta\et magis
cōmendata eſt ꝙ qui magna dona miſerūt in gazophilaciū. Viciosos
appetitus refrenat. ſicut ſupra dictū eſt. Vn̄ cōpatur freno et remo et
lime\que ſupfluū rubiginis tollit de ferro. Actōes tꝑat\ſm ꝙ apl'us
inſtruit dicens. Ratōnabile ſit obſequium veſtrū. Mediū ſeruat. Bern̄.
Tene mediū ſi nō vis ꝑdere modū. De hoc medio dr̄. Medio tutiſſi=
mus ibis. Iſtud mediū voluit nos dn̄s tenere. qn̄ fecit euā nō de capi
te vel de pede\ſed de coſta. Et qn̄ fecit hominē ꝑtim corꝑalem \et par
tim ſpūalem\ut dignitate nature eſſet ſub natura angelica\et ſup cor=
poreā creaturā. Criſto aſſimilat\ qui ſtetit in medio diſcipuloꝝ. ſedit in
medio doctoꝝ. ſuſpēſus eſt in medio latronū. locatus eſt in pſepio ī me
dio duoꝝ aīaliū. viſus eſt a iohāne in Apoc. Ambulās in medio cāde=
labroꝝ aureoꝝ. Naturā ꝯſuat\qꝛ natura in medijs delectat. ꝑ extre=
ma corrūpit. Vn̄ philoſophꝰ. Excellētia ſenſatoꝝ corrūpit ſenſus. Fer
culis eternis cibat. Vn̄ tꝑantia ꝯpat ligno vite qd̄ erat in medio pa
diſi.

De fortitudine Capitulum .xxxv.

Fortitudinis ſm Macrobiū put eſt virtus politica. Eſt aīm ſu
pra ꝑiculi metū agere. nihilq3 niſi turpia timere. tolerare for
titer aduerſa vel ꝓſpera. Fortitudis purgati aī eſt paſſiões ig
norare non vincere. ut neſciat iraſci et nihil cupiat. Fortitudis purga=
torie eſt aīo nō terreri a corꝑe recedēte. Nature altitudinē abhorrere.
Fortitudo exēplaris eſt qꝛ ſꝑ idē eſt\nec aliqn̄ mutat. Partes fortitu
dinis ſm Tuliū ſunt q̄tuor. ſcz magnificētia. fidentia. patiētia. ꝑſeueran
tia. Magnificentia ſm eundē eſt magnaꝝ et excelſaꝝ reꝝ cū ampla q̄
dā animi ꝓpoſitōe cogitatio atq3 admiſtratio. Fidētia eſt virtus ꝑ quā
in magnis et honeſtis rebus multū in ſe animꝰ ex ſpe certa fiducie col
locatur. Pacia eſt honeſtatis et vtilitatis cauſa rerū arduaꝝ atq3 dif
ficiliū voluntaria et diuturna ꝑpeſſio. Perſeuerātia eſt virtus in rōne
bene cōſiderata ſtabilis et ꝑpetua ꝑmanſio. Multi ſunt effectus forti=
tudinis. Primus\qꝛ de hoſtibus triūphat. Mach. Iudas vir fortiſſi=
mus ⁊c. Homi bona ſua ſeruat. Lu. Cū fortis armatus ⁊c. Tercīꝰ quia

ditat. Prouer. Manus fortiū diuitias parāt ꝛc. Quartus regnū celorū
expugnat. Math. Regnū celoꝝ vim patit. Quintus eſt ꝙ ornat. puer.
Fortitudo et decor indu. Sextus in extremis aſſecurat. puer. Leo for
tiſſimus beſtiaꝝ ad nullius paue. Septimꝰ remuneratōem expectat. p=
uer. Mlierē fortē qs inueniet ꝓcul ⁊ de ꝛc. Fortitudo cōſiſtit in quinqꝫ
ſcꝫ in aggreſſiōe arduoꝝ. pſal. Virilr agite. et cōfor. cor. Itē i cōtēptu
terrenoꝝ. Heb. Moyſes negauit ſe filiū filie pharaōis magis eligēs
affligi cū ꝑplo dei. In ſuſtinētia tribulationū. Cañ. Fortis eſt ut mors
dilectio. In reſiſtētia tēptationū. Aplus. Nemo coronabit niſi q̄ ꝛc. In
impugnatōe vicioꝝ. Job. Militia ē vita hois ſup. ꝛc. Multa iuuāt for
titudinē. Primū eſt exhortatio. Vñ legit de iuda mach. ꝙ armauit ſo
cios nō clipeo/ nō haſte munitōe. ſed ſermōibus optimis. Scdo exem
pla robuſtoꝝ. Unde legit de Eleazaro/ fortiter elegit mori ꝓ pris le
gibus exemplū virtutis et fortitudis poſteris delinquēs. Terciū exerci
tatio in pugnis. Vñ legit in Joſue ꝙ dñs no deleuit ſtatim hoſtes fi=
lioꝝ iſrl. ſed reliq̄t aliquos vt ꝑ eos haberēt exerciciū ꝑliandi. Quar
tū eſt ſpes remuneratōis. Paral. Cōfortent manus vr̄e et nō diſſoluā
tur Erit em̄ merces opi veſtro. Quintū hoſtiū debilitas. Grego. Debi
lis eſt hoſtis qui nō p̄t vincere niſi volentē. Sextū orōis adiutorium.
Exo. Cum eleuabat manus moyſes vincebāt filij iſrl. Si aūt dimittebā
tur vincebat amalech. Septimū armoꝝ ſpūaliū apparatꝰ. Vñ ſampſon
vincebat philiſteos in mādibila aſini. i. ꝑpantia et ſimplicitate. Octauū
memoria dñice paſſionis qd ſignatū eſt in dauid. q̄ cōtra goliā venit ī
baculo et fūda. Nonū eſt cibus ſpūalis. pſal. Panis cor hois cōfirmet.
Regū. Ambulauit helyas in fortitudine cibi illiꝰ. Vñ et petrꝰ potatꝰ
ſpū ſci gr̄a ꝯfortatus eſt dicēs. Oportꝫ deo magis obedire q̄ hoibꝰ
ꝛc. Jdē vero aplus añ talē cōfortatōem dixit. Neſcio hominē ꝛc.

De iuſticia Caplm. xxxvi.

Iuſticie politice ſcḋm Macrobiū eſt obſeruare vnicuiqꝫ qd ſuūꝫ
eſt. Juſticie purgatorie ſcḋm eundē eſt ad vnā huius ꝓpoſiti vi
am vniuſcuiqꝫ virtutis officiū ꝯſuare. Juſticie purgati aī ē ita
cū ſupna mēte ſociari/ ut ſeruet cū ea fedus ꝑpetuū imitādo. Juſticie
exēplaris eſt ꝙ ꝑhēni lege a ſempiterna opis ſui ꝯtinuatōe nō flectit

Partes iuſticie ſcḋm Tuliū ſunt ſex. Religio pietas gr̄a vindicatio ob
ſeruātia veritas. Religio ſcḋm Tuliū eſt q̄ ſupioris cuiuſdā nature quā
diuinā vocāt curā cerimoniā qd affert. Pietas eſt ꝑ quā ꝯiūctis ſang
uine et beniuolētie officiū ⁊ diligēs tribuit cultus. Gr̄a eſt in qua ami
ciciaꝝ et officioꝝ alterius memoria et remunerādi volūtas cōtinetur.
Vindicatio eſt virtus ꝑ quā ius et iniuria et omne qd obfuturū ē de
fendēdo atqꝫ vlciſcēdo ꝓpulſat. Obſuātia eſt virtus ꝑ quā hoies ali
qua dignitate āñcedentes cultu quodā et honore dignant. Veritas ē

ꝑ quã immutata ea que ſunt aut fuerũt aut futurã ſunt dicunt. Nota ꝙ iuſticia nõ tã eſt virtus ſpẽalis ꝙ̃ generalis. Vñ habes ſupra de virtutibus cardinalibus in genere. Juſticia dr in libro ſapie eſſe multiplici rõe. Primo q2 ꝑpetuat aĩam ſtabiliẽdo eã in loco debito. ſcz ſub deo et ſuꝑ corꝑales creaturas. Scdo q2 manebit in patria ſm eſſentiã et ſm vſum. Alie vero cardinales virtutes et ſi maneãt ſm eſſentiã in patria non tñ ſm omnẽ vſum. Tꝑantia eñ nõ refrenabit motus illicitos. prudẽtia nõ cauebit ab inſidijs. fortitudo nõ aggredief terribilia Juſticia ꝑuertit tripliciter. ſcz amore videlicet ꝑſone vel pecunie. Jſa. Ve qui iuſtificatis impiũ ꝓ muneribus. Timore. Euang. Nolite timere eos q̃ occidũt corpus. Rãcore. Euã. Sciẽs ꝙ ꝑ inuidiã tradidiſſent eũ. Plura mouẽt ad rectitudinẽ iuſticie. Primũ eſt rectitudo humani corꝑis. q2 indecẽs valde eſt in recto corꝑe curuũ habere aĩm. Secũdũ eſt ut ait Aug. iuſticia eſt in corde hoĩs naturaliter. Terciũ eſt ꝙ bruta aĩalia docẽt multa q̃ ad iuſticiã ꝑtinẽt. ut innocentiã cõcordiã ⁊ huiuſmodi. Quartũ ſcriptura. Eccleſiaſticus. Vſqz ad mortẽ certa ꝓ iuſticia. Effectus iuſticie eſt ꝙ beatificat. Math. Bti qui eſuriũt et ſici. Et petrus. Si quid patimi ꝓpter iuſticiã bti. Exaltat. Eccleſiaſticus. Qui oꝑatur iuſticiã exalta. Appetitũ concupĩe refrenat. Jſa. Erit iuſticia cingulũ lũboꝝ eius. Locũ deo ꝑ̃pat. pſal. Juſticia et iudiciũ ꝑ̃patio ſedis tue. A morte eterna liberat. puer. Juſticia liberabit a morte. Coronet Thi. Repoſita eſt mihi corona iuſticie. Remũerat. pſal. Retribuet mihi dñs ſm iuſticiã meã. Juſticia ꝯſiſtit in fide Apl'us. Credidit abrahã deo et reputatũ eſt ei ad iuſticiã. Jn orõe Pſal. Clamauerunt iuſti et dñs ⁊c. Jn ſancta meditatõe Eccl9. Beatus vir qui in ſapĩa ſua morabit ⁊ q̃ in iuſticia med. Jn hũiliatõe Math. Sic decet nos adimplere oẽm iuſticiã Gloſa. Perfecta eſt iuſticia ſubdere ſe minori. Jn eruditione Prouer. Seminanti iuſticiã merces fidelis

De donis. Capitulum .xxxvij.

LIcet oẽs habitus dati diuinitus poſſent dici generalr dona dei ſpũaliter tñ et appropriate ſeptẽ ſunt dona ſpũs ſancti que per ordinẽ yſa. enumerat a ſũmo incipiẽs vſqz ad vltimũ deſcẽdendo. Septẽ ergo dona ſunt multiplici rõe Prĩo vt ꝑ hoc expellant ſeptẽ vicia ita ſcz ut timor expellat ſuꝑbiã. pietas inuidiã ſcĩa iram q̃ eſt q̃ſi quedã inſania. Fortitudo accidiã. cõſiliũ auariciã. intellectus gulã. ſapĩa luxuriã. Scdo dicũtur dona ſeptẽ eſſe ꝓpter expediendas vires naturales. nã iraſcibilis indiget expediri tã in ꝓſperis ꝙ̃ in aduerſis. Jn ꝓſperis quidẽ ꝑ timorẽ. in aduerſis aũt ꝑ fortitudinẽ. Cõcupiſcibilis indiget expediri q̃tũ ad effectũ reſpectu ꝓximi qd fit ꝑ pietatẽ. ⁊ q̃tũ ad affectũ reſpectu dei qd fit ꝑ guſtũ. Sapĩe. Rõ quidẽ indiget expediri in veritatis ſpeculatõe qd fit ꝑ donũ intellectus. et ĩ veritatis

electõe\quod fit p donũ ꝯſilij. Atqꝫ in electi executõe\qđ fit p donuꝫ
ſcie. Per hoc em̃ donũ recte cõuerſamur ĩ medio natõis praue atqꝫ p-
uerſe. Tercio dicunt eſſe ſeptẽ dona ꝓpter regimẽ actiue vite et cõtem
platiue. Vita ꝯtẽplatiua tria dona dꝫ hr̃e. ſcꝫ timorẽ ad reuerẽtiã maie
ſtatis. intellectũ ad intelligẽtiã veritatis. ſapiaꝫ ad guſtũ boitatis. Ac
tiua vero vita dꝫ hr̃e pietatẽ ad agẽdũ. fortitudinẽ ad ſuſtinẽdũ. ſciam
ad directõem pietatis. ꝯſiliũ ad directõeꝫ fortitudis. Pͥma quoqꝫ
dona ſunt ad intellectũ ſpectãtia. qꝛ lux cognitõis multũ expedit ad di
rigẽdos pedes nr̃os in viã pacis. Vel rectã ꝓpter eandẽ cauſã fit do
noꝝ ꝯbinatõ vt q̃ſi ſp adiũgit vnũ directiuũ cũ alio qđ ſpectat ad acti
onẽ vel paſſionẽ. Dicit Gre. ſup ezech. ꝙ ſumus p ſapiam maturi. p in
tellectũ ꝓuidi. p ꝯſiliũ cauti. p fortitudinẽ aĩoſi. p pietatẽ miſericordes.
p timorẽ hũiles.

De dono timoris. Capitulum .xxxviij.

Timor eſt vt ait Aug. fuga mali. Spẽs timoris ſunt ſex. Pri-
mus eſt naturaliſ quo q̃libet timet naturalr̃ nocumentũ nature
Iſte timor nõ eſt meritorius nec demeritorius. qꝛ nõ ſubiacꝫ li
bero arbitrio. Et dr̃ naturalr̃ nõ a natura inſtituta ſꝫ deſtituta\ qꝛ iſte ti
mor eſt pena p pctõ primoꝝ pentũ inflicta. hoc timore xp̃s naturaliter
mori timuit Scđs ẽ timor hũanus\quo ſcꝫ quis timet nimis pelli ſue.
Iſte timor naſcit ex nimio amore pñtis vite. et eſt qñqꝫ mortalis act⁹
eius. i. cũ potius peccaret quis mortalr̃ ꝙ̃ amitteret vitã ſuã. Et qñqꝫ
venialr̃ eſt\vt cũ q̃s potius faceret veniale pcm̃ ꝙ̃ pmitteret ſe occidi
Tercius ẽ timor mũdan⁹\quo ſcꝫ aliq̃s timet nimis reb⁹ ſuis. Hic na-
ſcit ex nimio amore rerũ tpaliũ. Et eſt qñqꝫ mortaliſ qñqꝫ venialis. pe
nitus eodẽ mõ quo dcm̃ ẽ de hũano. Quartus eſt timor ſeruilis\quo. ſ.
quis tmet peccare ꝓpter gehẽnã pricipaliter. Quintus ẽ timor initia
lis\quo ſcꝫ quis timet gehennã et dei offenſam. Vñ q̃ſi duos hꝫ ocu-
los. vnũ ad penã\aliũ ad deũ. et hic eſt principalior. Sextus eſt timor
filialis quo ſcꝫ timet quis offenſam dei tm̃modo vel ſeparatiõem a deo.
Nũerus p̃dictoꝝ timoꝝ ſic accipit. Aliquiſ timor eſt a ſpũ ſancto et cũ
ſpũ ſcõ\ſicut timor initialis et filialr̃. Aliquis eſt a ſpũ ſcõ\et nõ cũ ſpũ
ſancto. ſicut timor ſeruilis. Aliquis eſt cũ ſpũ\ſꝫ nõ a ſpũ ſancto\cũ non
ſit donũ ſpũs ſancti ſicut timor naturalis. Aliq̃s nec a ſpũ\nec eſt cum
ſpũ ſancto\ſicut timor hũanus et mũdanus. quos nec ſpũs ſancti gra-
tia ſecũ cõpatitur\nec p ſpm̃ ſanctũ datur. Eſt adhuc alius timor reue
rẽtie\qui ſolus inter timores erit ĩ pr̃ia\ſicut dr̃ in pſal. Timor dñi ſan
ctus pmanet in ſe. Reuerẽtia vo eſt reſilitio a cõſiderata magnitudine
dei in ꝓpriã paruitatẽ. Timor dñi multa bona opat. Primo pcm̃ ex
pellit. Eccl⁹. Timor dñi expellit pcm̃. Sapiam gignit. Eccl'i. Radix ſa-
pie timor dñi. Negligẽtiã abicit. Eccl⁹. Qui timet deũ nihil negligit.
Mentẽ ſtabilit. puer. Niſi in timore dñi tenueris te inſtanter cito ſub-

uertet͛ domus tua·Spūaliter ditat·Pſal·Nō eſt inopia timentibus eū Bona opa cumulat·Eccli·Qui timet deū faciet bona·Cor delectat·Ecclesiaſticus·Timor dñi delectabit cor·Uitam plōgat·Eccl·Timor dñi apponit dies·Deuotōem irrigat·Eccli·Timor fons vite·Eternalr remunerat·Eccl·Timenti deum bene erit in extremis·

De timore ſeruili   Capl̄m·xxxix·

Timor ſeruilis dñi eſt ſpūs ſci·nō tñ a ſpū ſancto eſt·Sicut aurora eſt a ſole·nec tñ eſt cū ſole·Timor ſeruilis tamē locū ſpūi ſctō ppat vt eū ſicut ſeta filū inducit\ut ipm pcedat ſed cū ipo nō pmaneat·Sicut ait Aug·Timor ſeruil͛ ē bonū quo nemo bñ vtitur qꝛ licet habitus timōris ſuilis bonus ſit in ſe·Scdm quē etiā donum ſpiritus eſt·tamē act⁹ eius eſt qñqꝫ pctm̄·Timor itaqꝫ ſeruilis duo facit·Primū eſt ꝙ retrahit a pctō metu pene tm̄·Ratōe primi bonus eſt ſed ratōe ſcdi diſtinguitur ¶ Vñ notandū eſt ꝙ vſus timoꝝ ſeruil͛ duplex eſt\ſcꝫ vel cū vtitur quis eſſentia habitus tm̄·vel cū vtitur ſeruilitate·Primo mō vſus eius bonus eſt\nā ille vſus eſt abhorrere penas eternas qđ bonū eſt cū ſit etiā in timore initiali·Scdo modo vſus ei⁹ malus·qꝛ ſic vſus eius eſſet vitare malū ex coactōe p penā cuiuſ tñ affectus haberetur in volūtate\et ſequeret͛ effectus ſi ſperaret͛ impunitas·ut ait Aug·Et ſic intelligit͛ dictū auguſtini qui ait·Quod timor ſuilis bonus eſt\nō tñ qui timet ſeruiliter bene agit\qꝛ agere bonū eſt ex bonitate facti·ſed agere bñ·i·meritorie eſt ex bonitate agētis q̄ agit ex virtute caritatis et grē·

De timore initiali   Capitulū·xl·

Timor initialis ideo ſic dictus eſt·qꝛ eſt primo incipientiū·qꝛ adhuc i anguſtia ſunt ſup pctō ſuo qđ cōmiſerūt·Sꝫ hec anguſtia foras mittit͛ qñ cōſcia ſuat͛ ad plenū·Perfecta quoqꝫ caritas dr foras mittere initialē timorē inqtū hꝫ naturā timoris ſuil͛ ſm hoc ꝙ hꝫ ſcꝫ oculū ad penā Timor eni initialis hꝫ duos oculos\vnū ad glām\qui eſt ei eſſential͛·alteꝝ ad penā qui eſt ei accidētalis·Sꝫ timore ſuili eſſentialis·Preterea timor initialis abſtinet a pctō veniali ꝓpter penā purgatorij·in quo caſu poteſt cōuenire cū pfecto qui etiā timet penam purgatorij\inquātū eſt dilatoria glorie ſiue ſeparatiua ad tempus·¶ Duplex eſt amor·ſcilicet filialis\ut quo diligimus deum ꝓpter ſe tantū\et mercēnarius\ut quo deū diligimus ꝓpter ſe principaliter\et ſecūdario habitu reſpectu ad mercedē·Huic duplici amori reſpondet duplex timor·ſcilicet filialis et initialis·Nam filialis timor reſpondet amori filiali·Initialis vero reſpondet amori mercennario·

De timore filiali   Capitulum·   ·xli·

Timor filialis ꝓprie timet offēdere deū q̄ etiā ſi ꝓpter pctm̄ nō ſeparet͛ a deo\tñ a pctō abſtineret ne ipm offēderet·Et in hoc

Et hec e quod Johannes dicit Vera charitas foras mittit timorem i Joh 4

differt timoꝛ filialis ab initiali qui proprie eſt timor ſeparatōnis. quia
ↄſciam pctī timet a deo ſepari Timoꝛ vero filialis tm̄modo timet offē
dere deū. Alia eſt dr̄ntia \ qꝛ timoꝛ initial' eſt imꝑfectoꝝ \ ſꝫ filialis per
fectoꝝ eſt. Tercia eſt dr̄ntia \ qꝛ cū in timoꝛe pene due ſunt \ ſcꝫ puuctio
et cautela Ipa pūctio ꝑtinet ad timorē initialē. Talis em̄ pūctio eſt ex
ↄſcia pctī de quo neſcit an ſit dimiſſum. Cautela vero ꝑtinꝫ ad timorē
filialē. Sicut em̄ ꝑfectus cauet pctm̄ \ qꝛ deū offēdit \ ita ꝑ ↄſequēs ca
uet penā \ ſed tn̄ ꝑ accidēs Timoꝛ filialis dr̄ etiā ſanctus et caſtus. pſal 18

De dono pietatis. Capitulū. xlij.

Donū pietatis cōſiſtit in trib9. ſcꝫ in cultu dei. et in veneratōe ſa
cre ſcripture \ et in honore ꝓximoꝝ. Cultus dei cōſiſtit in ꝓfeſ
ſiōe diue maieſtatis \ et hoc eſt theoſebia. Veneratio ſacre ſcri
pture cōſiſtit ī hoc \ vt ei firmiter credaꝛ. vt ſollicite cuſtodiaꝛ \ ut fide
liter diſpenſeꝛ. Honoꝛ ꝓximi cōſiſtit in irreuerētia ſupioꝝ. in cōformi
tate equaliū. in ſubuentōe inferioꝝ

De dono ſcientie. Capitulum. xliij.

Scie donū ſilem hꝫ actū cū prudentia q̄ eſt virtus politica. ſed
dr̄t ī rōe agēdi. Prudētia em̄ ꝓcedit ex principijs iuris na
turalis. ſcie vero donū ꝓcedit ex pricipio fidei. Propri9 act9
ſcie doni ē docere recte cōuerſari ī medio natōis praue et ꝑuerſe.
Tria vero requirūꝛ ad hoc vt aliq̄s bn̄ cōuerſeꝛ in medio natōis pra
ue et ꝑuerſe. Primū ē ꝙ hēat rōes q̄bus ſe defēdat ab impugnantib9
fidē ſuā Vn̄ ſcie donū nō tm̄ ſuppomt ea q̄ ſcripta ſunt in libris theolo
gie \ ſꝫ etiā q̄ ſcripta ſunt in tota philoſophia quib9 iuuaꝛ ad ꝓbādū
fidē. Scdm̄ eſt ꝙ a malo abſtineat. Terciū ꝙ bn̄ et prudēter ꝑalia ad
miſtret Preterea ſcie doni ē dirigere opa ad normā rōis ad cōfor
mitatē dei. Itē ꝑ donū ſcie ſciꝛ ne ſub ſpecie boni malū lateat. Itē con
ſiliū regit pietatē \ ꝓpter ꝙ etiā hec duo dona cōbinaꝛ. Itē ꝑ donū ſcie
ſcit hō quid ſit ⁊ a quo ſit \ et ad q̄d ſit. Scie donū eſt ſcia faciendoꝝ.
et iō rō ſcie ↄſiſtit ī cognitōe ſm̄ ꝙ nō ē vt9. Sꝫ rōe faciēdoꝝ ī impio
⁊ ſm̄ hoc eſt virtus.

De dono conſilij. Capitulum. xliiij.

Conſiliū ſumiꝛ tribus modis. Qn̄qꝫ em̄ dr̄ ↄſiliū deliberatio ō
reb9 valētib9 ad finē quē intēdim9 \ ⁊ tale cōſiliū ꝑtinꝫ ad pru
dentiā. Vel eſt idē cū prudētia. Qn̄qꝫ dr̄ conſiliū ꝑſuaſio rerū
excellentiū ad q̄s nō tenemur. Scdm̄ qd̄ dr̄ hoc eſſe cōſiliū. Si vis per
fectus eſſe vade et vēde oīa que habes ⁊c. Qn̄qꝫ diciꝛ conſiliū prudētia
valde exercitata in medio contemplatiuoꝝ et actiuorū donoꝝ et deli
beratio de operibuſ arduis ſiue teneamur ad ea ſiue nō. Et ſm̄ hoc ſu
mitur conſilium donū \ et ita conſilium et prudentia ſunt idē in eſſentia
et tn̄ cōſiliū abūdat ſupra prudentiā ī vno accidēte ſcꝫ ꝙ eius etiā eſt
imꝑare Nota ꝙ ſicut ad ſcientiā donū ꝑtinet reprobare malū ⁊ eli

gere bonū·ita ꝑtinet ad cōſiliū cauere ꝑicula que ſunt ī hoc exilio· Itē
ſicut donū ſcientie hꝫ regere pietatē\ ita donū cōſilij hꝫ regere fortitu
dinē· In hoc enī differūt ꝯſiliū et ſcīa· qꝛ cōſiliū eſt circa difficile et ar
duū\ ſꝫ ſcīa eſt circa bonū et malū·

¶ De ſapīa et intellectu· Capitulum ·xlv·

Sapīa et intellectus differūt· qꝛ ſapīa eſt cognitio dei abſolute
intellectus vero eſt cognitio collatiue ſcꝫ in ꝯꝑatōe ad creatu
ras· Itē alia eſt drñtia· qꝛ intellectu cognoſcit de⁹ ꝑ illumina-
tionē de auditis in ſcriptura· Sapīa vero cognoſcitur ip̄o expimento
Item ꝑ intellectū deū cognoſcim⁹· ꝑ ſapīam vero eius dulcedinē gu-
ſtamus· Vn̄ ſapīa dicit quaſi ſapore virtutū ꝯdita ſcīa· Itē ſicut dicit
Greg· ꝑ intellectū ſumus ꝓuidi· ꝑ ſapīam maturi·

¶ De beatitudinibus in genere· Capitulum· ·xlvj·

Beatitudines ſunt ſeptem ſcḋm diſtinctōem graduū\ ſcḋm quis octo
ſcḋm eſſentiā q̄s ſaluator enumerat in ſermone in mōte· ſcꝫ pau
ꝑtas ſpūs· mititas· luctus· eſuries iuſticie· miſericordia· cordis
mūdicia· pax· Harꝫ beatitudinū numerus accipit ſcḋm integritatē ꝑfecti
onis· Requirūtur aūt ad ꝑfectōis integritatē tria\ ſcꝫ receſſus a malo·
ꝓceſſus in bono· et ꝑfectus ſtatus in optimo· Sane maluꝫ ꝓcedit aut
ex tumore ſuꝑbie· aut ex ratōe malicie· aut ex lāguore cōcupiſcētie· Con
tra hec tria ſunt tres beatitudīes· ſcꝫ pauꝑtas ſpūs· cōtra malū tumo
ris· mititas ꝯtra malū rācoris· Luctus cōtra malū libidīs· Item ꝑfe-
ctus in bono attēdit ſcḋm diuinā imitatōem q̄ eſt ſcḋm duas vias dñi· ſ·
miſericordiā et veritatē· De quibus in pſal· Vniuerſe vie dn̄i miſericor-
dia et veritas· Igit ſcḋm has duas vias ſumunē due btītudines· ſcꝫ eſu
ries iuſticie et affectus miſericordie· Preterea ſtatus in optimo atten-
dit in duobus· ſcꝫ in limpida cognitōe et trāqlla affectiōe· Et ſcḋm hoc
ſumunt due vltie btītudines ſcꝫ mūdicia cordis ad videndum deū· et
pax mentis ad ꝑfecte fruēdū· Per ſeptē btītudines excludūtur ſeptē
vicia capitalia· Pauꝑtas ſpūs excludit ſuꝑbiā· māſuetudo irā· luct⁹ in
uidiā· qm̄ qui luget ꝓ ꝑctīs alioꝝ nō inuidet illis· Eſuries iuſticie acci
diā· miſericordia auariciā· mūdicia cordiſ gulā· qꝛ cordis mūdicia n̄ ſeruit
ventri ad modū bruti aīalis· Pax excludit luxuriā· qm̄ guſtato ſpū de
ſipit oīs caro· Sicut in enumeratōe donoꝝ eſt ordo artificialis· qꝛ pri
mo ponūtur digniora ita in beatitudībus eſt ordo naturalꝭ vbi dignio
res ponunt vltimo· ¶ De prima beatitudine· Capitulū ·xvij·

Pauꝑtas ſpūs ſumit hic ꝓ abſtinētia ab amore mūdi· i· ab amo
re carnaliū voluptatū et diuitiarū ac ꝓprie excellētie· Hec tria
ꝯplectit amor mūdi· Vn̄ dꝛ in lu· Paupes ſunt qui non q̄rūt
illecebroſa· Super Math· quoqꝫ dicit· Paupes ſpū ſunt hūiles deum
timētes· Alia gloſa dicit· Paupes ſunt q̄ nihil habēt et oīa poſſident

De ſecunda. Capitulum .xlviij.

MItis eſt ſicut dicit Oracius q̄ nec patitur nec deducitur. Eſt aūt mi
titas eadē cū māſuetudine. Habet eīm ex gloia ſup Math. ꝙ
māſuetus eſt q̄ nullā aī amaritudinē ſentit. Ex quo pȝ ꝙ man
ſuetudo eſt purgati aī. Et pt dici ꝙ māſuetudo ē ſpēs fortitudis. ⁊ idē
cū patiētia. Drīt tn̄ māſuetudo et pacia aliquo mō. Quoniā pacia eſt
in ſuſtinētia moleſtiaꝝ corpaliū. māſuetudo vero in ſuſtinētia cōtumeli
liarum De tercia Capitulum. xlix.

LUctus eſt lugere p pctō et odire ipm\ ita ꝙ inſurgamus ad
deſtructōem ipius. Lugere aūt de malo ut fugiamus ipm in
quantū auertit ab amoto\ ſic lugere eſt ſolius caritatis. Luge
re vero de aliquo malo ſpeciali eſt cuiuſlibet virtutis. Quelibet enim
virtus luget de ſuo cōtrario De quarto Ca. .l.

ESuries iuſticie eſt vehemens deſideriū iuſticie ſiue ſummi ſi
ue boni. Eſuries aūt iuſticie eſt beatitudo potius q̄ eſuries a
liarū virtutū cardinaliū. q2 p iuſticiā immediate coniungimur
deo qd̄ nō fit p alias cardiales virtutes. Juſticia eīm put hic ſumitur
cōphendit fidē ſpem et caritatē que immediate cōiungūt nos deo.

De quinto Capitulum .lj.

MIſericordia eſt p quam p terrenis celeſtia meremur. Opa mi
ſericordie ſunt. xiiij. videlicet. vij. corpalia\ et. vij. ſpūalia. Cor
poralia ſunt hec. viſitatio infirmoꝝ. potatio ſitiētiū. cibatio eſu
rientiū. redēptio captiuoꝝ. veſtitio nudoꝝ. collectio pegrinoꝝ. ſepultu
ra mortuoꝝ. Prima ſex\ de iſtis habemus ī euāgelio. ſeptimū de tho
bia. Opa miſicordie ſpūalia ſunt hec. Delinquēti ignoſcere. peccantez
corrigere. ignorātē docere. titubāti cōſulere. meſtū cōſolari. p ſalute p
ximi orare. iniurias ſuſtinere. Et hoc vltimū ꝓpterea dr̄ opus miſicor
die. q2 rn̄ſio mollis et hūilis pacia frāgit irā. et hoc piū eſt ſcȝ furorē
irati mitigare. De ſexta. Capitulum. lij.

MUndicia cordis ē q̄ clarificatur cor et mūdificatur ad vidēdū de
um et ardētiſſime diligēdū. Accipitur aūt mūdicia cordis hic n̄
p virtute ſed p ſtatu quodā qui eſt purgati animi.

De ſeptima Capitulū. liij.

PAx eſt ſtatus virtutis in quo eſt dilectio in deo ſine cōtrarie
tate vel cōtradictōe carniſ mūdi et dyaboli. Vel ſi eſt aliq̄. in
efficax eſt. Vn̄ patet ꝙ pax ē ſtatus purgatiſſimi aī. Pacificiſ
magis attribuitur eſſe filios dei q̄ alijs q2 licet miſericordia maxie aſſi
milet hoīem deo quantū ad opa exteriora. tn̄ q̄tū ad interiora magis
aſſimilat pax. De octaua beatitudine Capitulum. liiij.

OCtaua beatitudo de qua dicitur. Beati qui pſecutōez patiuntur
ꝓpter iuſticiā\ qm̄ ipoꝝ ē regnū celoꝝ. Hec virt9 ſcȝ ſuſtinētia

perſecutionum ꝓpter iuſticiam annexa eſt paci· Cum enim pacificus ſit
abſq; cōtradictōe carnis\mūdi et dyaboli· Patet ꝙ idē paratus erit
ſupare etiā temptatōem mortis·Vn̄ ſuſtinētia mortis p xp̄o in eodem
gradu eſt cū pace·ꝓpter hoc dicimus ꝙ octo ſunt beatitudines quan-
tū ad eſſentiā·Sed tm̄ ſeptē quantū ad diſtinctōem graduū· qm̄ ſupra
pacem non eſt virtus alia·Dicit em̄ Aug· Pax eſt finis et ꝯſummatio
omniū virtutū·Octaua beatitudo dicit̄ redire ad caput duobus modiſ
Primo q2 idē p̄miū ſibi ꝓmittit̄ qd̄ prime beatitudini ſcz regnū celoꝝ
Scd̄o q2 oēs ꝓbat ab vltima vſq; ad primā vtrum vere ſint· Greg9·
Qualis vnuſquiſq; apud ſe latrat illata ꝯtumelia ꝓbat·Ex p̄dictiſ col
ligit̄ ꝙ habitus virtutū cardinaliū principaliter diſponūt ad exercici
um actiue·Habitus vero donoꝝ diſponūt ad actuſ cōtemplatiue maxi
me·Habitus aūt beatitudinū diſponūt ad ꝑfectōem vtriuſq;·

De ſenſibus ſp̄ualib9· Capl̄m· ·lv·

Per ſenſus ſp̄uales ꝑcipit aīa ſp̄ualia\quia videt ſponſi ſui pul
critudinē ſub ratōe ſplendoris· Audit ſummā armoniā ſub ra
tōe verbi·Guſtat ſummā dulcedinē ſub rōe ſapīe comp̄hendē
tis vtrūq; ſcilicet verbū et ſplēdorē· Odorat̄ ſumma fragrantiam ſub
rōe verbi inſpirati ī corde·Tāgit ſummā ſuauitatē ſub rōe verbi incar
nati\et inter nos habitātis corpaliter\et reddētis ſe nobis palpabilē
et oſculabilē p ardentiſſimā caritatē· Ex p̄dictis patet ꝙ ſenſus ſp̄ua-
les dicūt ꝑceptōes mentales circa veritatē cōtemplandā· Que quidez
cōtemplatio incipit a ſenſu et ꝑuenit ad ymaginatōem·De ymaginati
one ad rōem·De rōe ad intellectū·De intellectu ad intelligentiā· De
intelligentia ad ſapientiā ſeu noticiā exceſſiuā·que incipit hic in via·et
ꝯſumatur in gloria·

De fructibus ſp̄us Capitulum· ·lvj·

Fructus duodecim non dicūtur nouus habitus· ſed ſtatus con
ſolationū\quibus cōſolatur ſp̄us iuſtoꝝ· Et iſte delectatōnes
ſecuntur opa ꝑfecta·Sūt autem iſti fructus· caritas·gaudiuz
pax·patiētia·longanimitas bonitas·benignitas·māſuetudo·fides· mo
deſtia·continentia·caſtitas

De dulia et latria· Capitulum ·lvij·

Latria eſt reuerentia et ſeruitus deo exhibita· Vn̄ ſi creature
exhibetur honor deo debitus eſt ydolatria·Latria ꝯp̄hēdit
quinq;·ſcz fidē ſapiāz\reuerētiā\ſacrificiū orōem· Prima duo
ſunt cordis·Sequētia duo ſunt opis·vltimū eſt oriſ·Dulia debet̄ crea
ture inquātū eſt ymago dei·Vn̄ dulia ē amor q̄ debet̄ ſcis· Vn̄ de be
ata virgine ſciendum\ ꝙ inquantū ip̄a eſt ꝑſona ſancta debetur ei du
lia·ſed inquantum eſt mater dei debetur ei yꝑdulia·i· ſuperior dulia·
Sane ſi ꝑſona cui debetur dulia eſt in p̄latōe cōſtituta\debet̄ ei reue-

rentia tm̄ que cōſiſtit in obediētia p̄ceptoꝝ et in exhibitōe honoꝝ. Si
aūt eſt pſona ſimplex debetur ei reuerētia tantū que cōſiſtit in exhibi
tione honoꝝ. Iperdulia debetur creature excellēti\ſicut eſt caro xp̄i. be-
ata virgo. crux xp̄i. ¶ Vn̄ ſciendū q̄ ligno vere crucis xp̄i in qua pe-
pendit debet yperdulia. etiā ſi non ſit figuratū. ut ſignuz crucifixi. q̄z
inſtrumentū fuit noſtre redēptōis. Crucibus aūt factis inquantū ſunt
ligna vel res tales nihil debetur. ſed crucibus factiſ in ſignum xp̄i cru
cifixi debetur latria. Imaginibus eīn eadē debetur adoratio q̄ debet
et illis quorū ſunt ymagines. Vn̄ non ymagines inquantū ſunt res fa
cte. ſed illa quoꝝ ymagines ſunt adoramus.

¶ De p̄ceptis in genere Capitulum .lviij.

PReceptū eſt imperiū faciēdi vel nō faciēdi. Preceptoꝝ alia ſūt
affirmatiua\ut. Honora patrē. alia negatiua. vt Nō mechabe
ris. Precepta affirmatiua ſtricte ſumēdo dicūtur p̄cepta. ſꝫ ne
gatiua ꝓhibitōes. Precepta affirmatiua obligant ſemꝑ. ſed nō ad ſꝑ.
Negatiua vero obligāt ſemꝑ et ad ſemꝑ. Precepta decalogi pn̄t intel
ligi vel data vel innata. Primo mō tantū ꝑtinēt ad ꝑp̄l'm iſrabeliticum
Scdō modo omnes obligant. q̄z quicquid cōtinet decalogus explicite
hoc cōtinet lex nature que ſcripta eſt ī corde cuiuſlibet implicite. Iſtō
eīn p̄ceptū eſt legis nature. Qd̄ tibi non vis fieri alij ne feceris inclu-
dit hec p̄cepta. Nō occides. nō furtū facies\et hmōi. que decalog⁹ po
nit explicite. Quedā p̄cepta tradunt imperatiue\ſcꝫ illa que ſunt affir
matiua. Quedā autem indicatiue ſcꝫ negatiua. et hoc ideo q̄z difficili⁹
eſt facere bonū q̄ꝫ declinare a malo. Plures eīn in faciēdo bonū requi
rūtur circūſtantie. In quibuſdā p̄ceptis ꝓhibetur actus et affect⁹. vt
patet in his. Nō mechaberis. Nō cōcupiſces vxorem ꝓximi tui. q̄z ap-
petitus nimis ordinatus eſt ad illa. In quibuſdā ſolūmodo ꝓhibetur
actus. vt cum dr̄. Non occides. hoc dico ſꝫm formā tradendi. non ſꝫm
veritatē intelligendi. Nam ſꝫm veritatem intelligendi oīa p̄cepta ne-
gatiua cohercēt manū et aīm. Multis modis ligamur. ſcꝫ lege nature.
vt eſt diligere deū ſuper oīa. et nulli facere qḋ nobis fieri nolumus p̄
ceptis diuinis. Sic ligabatur adā p̄ceptis ſibi datis. et iudei ſuis vo-
to. q̄z ſꝫm Aug. Vouere eſt volūtatis\ſed reddere neceſſitatis. Vn̄ q̄-
buſdā etiā cōſilia ſunt p̄cepta. ſicut religioſis qui vouerūt talia decre-
tis patrum\ut eſt ieiunare aliq̄s vigilias ſctōꝝ et hmōi. Conſuetudie
ſꝫm q̄ in frantia primogenitus ſuccedit in regno. Mādatis p̄latorum
Vn̄ ſuꝑ cathedrā moyſi ſederūt ſcribe ꝛc. Cōſcia q̄z ſꝫm Aug. Quicq̄d
fit cōtra ꝯſciaꝫ edificat ad gehēnā. Nnerus p̄ceptoꝝ ſumit ſic. Quia
q̄dā ordināt nos ad deū\q̄dā ad ꝓxim. qḋ deus inſinuare voluit qn̄ in
duab⁹ tabulis illa dedit. In prima tabula ſunt tria p̄cepta que perti-
nēt ad deū. Quoꝝ primū pertinet ad prēꝫ. quia eſt de diuina vnitate.

Scdm̄ ad filiū\q2 eſt de īcōmutabili veritate. Terciū eſt ad ſpiritum
ſanctū\q2 eſt de ſpūali vacatōe. ¶ In ſcda tabula fuerūt.vij.precepta
ad primū ꝑtinētia. Quoꝝ primū eſt de exhibēdis bonis\ ut eſt illud.
Honora p̄rē z. Reliqua.vi.ſunt de cauēdis malis que inferri pn̄t corde
ore\vel ope. Ope ledimus primum tripl'r. ꝓpter qd̄ danē tria p̄cepta.
Primū eſt. Nō occides. Scdm̄. Nō mechaberis. Terciū. Nō furtū fa
cies. Ore quoqz ledimus primū.et cōtra hoc eſt illud. Non loquaris
cōtra primū tuū falſum teſtimoniū zc. Corde ledimus primū dupl'r.
Qn̄qz ſcz reſpectu rei rationalis. De hoc dr̄. Nō cōcupiſces vxorē pri
mi tui zc. Qn̄qz reſpectu rei irratōnalis. Vn̄ dr̄. Nō concupiſces rē pri
mi tui zc. ¶ De primo p̄cepto Capitulum .lix.

PReceptū primū tres habet clauſulas. Prima eſt. Nō habebis
deos alienos corā me. Vbi ꝓhibemur adorare creaturā ſpūa
lem.i.angelos. Scda ē. Nō facias tibi ſculptile. et hoc ē yma
gīnes fictas que nullius rei naturalis ſunt repn̄tatiue. Tercia eſt. Ne
qz omnē ſimilitudinē ſcz ymaginē rei naturalis.et ſequit̄. Que eſt i ce
lo deſup\ut ſolis et lune.et que in terra deorſum.ut hoīs bouiſ et ſilr̄ū
Neqz eoꝝ que ſunt in aquis ſub terra.i.piſciū.nō adorabis ea ſcz actu
exteriori\neqz coles ſcz affectu interiori. ¶ Ex his pz ꝙ nō rep̄hendūt
xp̄iani qui faciūt ymagines\nō quidē ad adorandū et colendū\ſed ad
memorandum. Honor autem qui exhibetur ſanctis non eſt latrie ſed
dulie. Scdm̄ rōem allegoricā. Prima clauſula huius p̄cepti oſtēdit iu
deos et ſarracenos eſſe ydolatras qui deos habent alienoſ. Iudei qui
dem meſſiam.i.antixp̄m. Saraceni machometū. Contra ſcdm̄ ſcz.nō fa
cies tibi ſculptile faciūt heretici qui nō credunt de deo\ niſi ꝙ ymagi
natōem et fantaſiā confingūt. Cōtra tercium faciunt mali xp̄iani.quia
ſupbus colit ſimilitudinē eoꝝ que ſunt in celo deſup. Nam ſup omnia
diligit p̄laturā. Auarus colit ſilr̄itudinē eoꝝ que ſunt in terra. Volup
tuoſi coluut ſilr̄itudinē eorū que ſunt in aquis\hoc eſt delicias.

¶ De ſecundo Capitulum.lx.

SEcundū eſt. Nō aſſumes nomen dei tui in vanū. Hic ꝓhibetur
iuramentū et piuriū quod fit ſine cauſa. Vtriqz em̄ ſcz ꝑ nihi
lo iurās et falſo iurās aſſumit nomē dei in vanū. Quia primus
ſine cauſa nominat ſummā veritatē. Scdus aūt nominatā ↄtemnit. Tri
bus modis peccat quis in piurio vel piurando cōtra cōſcientiam\vel
iurādo illicitū\vel veniendo cōtra iuramentū. ¶ Preterea ſciendū ꝙ
iuramentū qd̄ quis facit cōtra ↄſcientiā ſonat in blaſphemiā\vt qn̄ iu
rat q̄s ꝑ inteſtina dei vl' ſilr̄a q̄ ſonāt ī irreuerētiā ſicut qn̄ q̄s iurat ꝑ
vulnera xp̄i facit pc̄tm̄ mortale\vel ḡuat veiale.etiā ſi verꝫ ē qd̄ iurat.
Iſtd̄ p̄ceptū n̄ ſolū ītelligit̄ ſm̄ p̄dcāz rōez l'ralez ſz etiā ſm̄ intētōz mo
ralē Aſſumit̄ em̄ nomē dei multipl'r in vanū.ſcz corde.ore et ope. Cor

de ſicut mali qui noīe tm̄ ſine re dicūtur xp̄iani. qui licʒ ſacramētū bap
tiſmi ꝑceperūt. tñ ſm̄ rē ſacramenti. i. grām nō hñt. Qre ſcʒ mala iura-
tōe. voti trāſgreſſiōe. ꝑdicatōe q̄ fit vana intentōe ꝛ indeuota oratōe.
De qua dr̄. Pp̄l'us hic labijs me honorat. cor aūt eoꝝ lōge eſt a me.
Ope\ ſm ꝙ ypocrite nomē dn̄i aſſumūt in ſilatōe opis exterioris non
in pietate cordis. Vñ ſumūt iſtud in vanū. q2 receperūt mercedē ſuam

De tercio Capitulum .lxi.

Terciū eſt. Memento ut diē ſabbati ſanctifices. nō facias omne
opus. In hoc p̄cepto qd̄dā eſt morale. ut vacatio q̄ eſt ad deū
orando. colendo\ meditādo\ qd̄dā eſt ibi cerimoniale. ut aſſig-
natio diei ſeptime. que figurabat tropologice ceſſatōem a pc̄tō. Alle-
gorice quietem xp̄i in ſepulchro. Anagoice requiē eternā in celo. Iſtō
ergo p̄ceptū tripliciter p̄t intelligi. Primo generaliter ut ceſſemus a
vicijs. Scd̄o ſpēaliter. ut ceſſemus ab opib⁹ corꝑalibus que impediūt
vacationē ad deū. Tercio ſpecialiſſime. ut eſt in viris cōtemplatiuis q̄
ab omnibus mūdanis ſe ſepant\ vt totaliter deo vacēt. Prima vacatio
eſt neceſſaria. Scd̄a debita. Tercia pfecta. Sciendū ergo ꝙ ſabbatū
dr̄ req̄es ſiue vacatio ad deū. ſic dies dn̄ica pōt dici dies ſabbati et q̄
libet dies ſtatuta ad diuinā veneratōeʒ quib⁹ ceſſandū eſt ab ope ſer
uili. i. a pc̄tō. et ab ope impediēte vacatōem ad deū. Opa enim ſeruilia
determinant ab eccl'ia. Opa mechanica agricultura mercatū placituʒ.

De quarto Capitulum .lxii.

Quartū ē. Honora patrē tuū et matrē tuā. Huic p̄cepto addit
pmiſſio ſcʒ\ vt ſis longeuus ſup terrā. quia congruū eſt vt ꝯ
ſeruatio vite aliene mereat cōſeruatōem vite ꝓprie. Pater dr̄
in hoc mandato hō q̄ eſt principiū ꝑ generatōeʒ quo ad eſſe nature vt
pater carnalis. Vel qui eſt principiū ꝑ miniſteriū regeneratōnis quo
ad eſſe grē ut p̄latus ſpūalis. Sumit alio modo pater nō ſm rōem ꝓ
priam. ſed cōmunē\ ꝓ ſene qui dr̄ pater etate. Vel pro rege\ qui dicit
pater defenſione. Honor intelligit hic dupliciter. ſcʒ exhibitio cor-
poralis in ſuſtentatōe\ et ſpūalis in obediētia ꝛ reuerētia. Sed obedi
entia diuerſificatur ſm diuerſitateʒ patrū. Quia patri ſpūali debem⁹
obedire in ſpūalibus\ p̄lato ſeculari ſcilicet regi in tꝑalibus reipublice
Patri carnali in diſpoſitōe rei familiaris.

De quinto Capitulum. .lxiii.

Quintū eſt. Non occides. Hic explicite ꝓhibetur homicidium.
ſed implicite omnis motus ire cōtra ꝓximū ſiue ille ſit cordis
tantum\ ut ira. ſiue oris\ ut contumelia. ſiue operis vt percuſ
ſio citra mortem. Vel depilatio prohibetur hic hominiſ occiſio iniu
ſta. Sed iniuſta fit tripliciter. ſcilicet ex cauſa\ ut in illo qui occiditur
ſine culpa. Vel ex ordine\ vt cum illo qui ñ eſt miniſter legis occidit.

Vel ex animo vt qñ miniſter quidam legis occidit. Sed libidine vin=
dicte non ex amore iuſtitie. Diſtinguit homicidij genus dupliciter. ſcȝ
vez quod dr corpale. ⁊ interp̃tatiuum quod dr ſpirituale. Homicidiuȝ
ſpũale duobus modis fit. Vno mõ obmittendo vt cũ quis videt aliũ
in extrema neceſſitate ⁊ non ſubuenit ei. interp̃tatiẽ dr eum occidiſſe.
Alio mõ fit ɔmittendo. ⁊ hoc qñqȝ corde ſcȝ odiendo. Johã. Qui o=
dit frẽm ſuum homicida eſt. Qñqȝ ore ſcȝ detrahendo quia ille cui de
trahit occidit in ɔſcia illius qui audit detractõem in qua prius viue=
bat p bonã famã. Qñqȝ opere ſcȝ malo exemplo alij occaſionem ruine
p̃ſtando. ⁊ tunc interpretatiue dicitur illum occidere.

De ſexto. Capitulum .lxiiij.

Sextum eſt. Non mechaberis. In hoc p̃cepto ſicut dicit Au=
guſt. p̃hibetur omnis illicitus concubitus. ⁊ illoꝝ membroꝝ
omnis illegittimus vſus. De hac materia quere ſupra libro tercio in
capitulo de luxuria. ⁊ in caplo ſequenti.

De ſeptimo Ca. .lxv.

Septimum eſt. Non furtum facies. Hic ſm Augu. p̃hibetur
omnis ɔtrectatio rei aliene ex cupiditate. Contrectatio rei
aliene poteſt fieri licite tribus modis. Primo mõ qñ fit nõ ex
cupiditate ſȝ obedientia. ſicut fecerũt filij iſrahel auferendo vaſa egi
ptiorum. Secundo qñ fit ex cautela. vt ſi aliquis furet gladium furio
ſi ne ſibi vel alij noceatur. Tercio qñ fit ex neceſſitate. vt cum quis eſu
riens furiatur panem. quia in neceſſitate ſunt omnia ɔmunia.

De octauo Capitulum. .lxvi.

Octauum p̃ceptum eſt. Non loqueris ɔtra p̃ximum tuum fal=
ſum teſtimonium. Hic p̃hibetur omne genus mendacij. ſicut
dicit Aug⁹. Quod determinat p tres differentias. Eſt enĩ mendaciũ
pnitioſum quod nocet. officioſum quod prodeſt. iocoſum qd delectat.
Includit in hoc p̃cepto etiam taciturnitas veritatis tempore neceſſita
tis. tñ cauſa ⁊ oportunitas facit ipſam taciturnitatẽ veritatis eſſe licitã

De nono. ⁊ decimo preceptis. Caplm .lxvij.

Nonum p̃ceptum et decimum eſt hoc. Non ɔcupiſces domum
p̃ximi tui. Nec deſiderabis vxorem eius. non ſeruum. nec an=
cillam. non bouem. non aſinum. nec omnia que illius ſunt. Duo pro=
hibent hic. ſcilicet ɔcupiſcentia carnis in vxore p̃ximi. ⁊ ɔcupiſcentia
oculoꝝ in re aliena. Nam ad hec duo maxime inclinat natura corrupta
Ad vnum p̃pter ɔſeruacõem ſui in eſſe ſpeciei. Ad aliud p̃pter ɔſerua
tionem ſui in eſſe indiuidui. Hic non p̃hibetur appetitus qui eſt ex cor
ruptione fomitis. vel delectatione ſenſualitatis. qr impoſſibile eſt q
ille ɔcupiſcentie non ſint in nobis. Sed p̃hibetur appetitus qui eſt ex
ɔſenſu rõnis. Quãuis iſtud p̃ceptum ad duo determinet tm̃. tñ intell'r
ibi p̃hiberi vniuerſaliter oĩs ɔcupiſcentia male voluntatis.

Pane fame morientem ſi nõ paviſti occidiſti

Nota

De conſilijs in genere. Capitulum lxviij.

C Onſilium\ put diuiditur cōtra preceptum\ eſt pſuaſio boni me
lioris ad quod non tenemur. Conſilia in multis differunt a p̄
ceptis. Primo q2 ad p̄ceptum tenemur. ad ↄſilia vero non. q2 p̄cepta
ſeruare eſt neceſſitatis. ↄſilia vero voluntatis Item lex vetus dat p̄ce
pta. euangelium vero pſuadet ↄſilia. Item ↄſilium ptinet ad pfectos
p̄ceptum aūt ad pficiendos. ſed pmiſſio ad impfectos. phibitio vero
ad puerſos. Precepta ſeparāt nos ab illicitis. ſed ↄſilia a ↄceſſis. Itē
p p̄cepta declinam9 pctm̄. ſʒ p ↄſiliū declinam9 occaſiōes peccādi. Itē
p p̄cepta maxime negatiua penam fugimus. ſed per ↄſilia premia cu=
mulam9 Item ↄſilium ſeruatū affert premiū. nō ſeruatū non adducit
ſupplicium Item ad p̄cepta ↄſtringimur ex debito. ſed ad ↄſilia non.
niſi ex voto. Item ↄſilium p votū fit p̄ceptum\ ſicut ait Aug9. Voue
re\ inquit\ eſt voluntatis. reddere vero neceſſitatis. Item melius ē de
uotum in minoribus q̄ indeuotū in maioribus pmiſſionibus inuenire
Vnde melius eſt nuda precepta ſeruare q̄ ſe ad ↄſilia obligare\ ⁊ in
his negligentem eſſe. Nota q̄ in lege moſayca fuerūt iudicia\ ⁊ ce
rimonialia\ ⁊ moralia. Lex aūt euangelica iudicia temptabat partē au
ferendo. figuras euacuat rex veritates exhibendo. precepta ↄſumat
adijciendo Addit aūt tria ſcilicet inſtructōem documentoꝝ. pmiſſionē
premioꝝ. ⁊ pfectionem cōſilioꝝ. Et ideo dicitur lex moſayca differre
ab euāgelica. q2 illa figuraꝝ\ hec veritatis. illa pene\ hec gratie. illa
literalis hec ſpiritualis. illa occidens\ iſta viuificās. illa timoris\ hec
amoris. illa ſeruitutis\ iſta libertatis. illa oneris\ iſta honoris.

De conſilijs euangelicis in ſpecie Capitulum lxix.

C Onſilia que Xp̄s adiecit p̄ceptis iſta ſunt. Primū eſt paupta=
tis que ↄſiſtit in abdicatione pprietatis. Vnde Lu. Qui nō re
nunciauerit omnibus que poſſidet non poteſt meus eſſe diſci=
pulus. Math. Omnis qui reliquerit domū vel fratres aut agros ⁊c̄.
pter nomen meū centi. acci. ⁊ vi. eter. poſ. De hoc Ihero. dicit. Mona=
chus habens denariū non valet obulum. Secundū eſt obedientie Vn̄
illud. Super kathedram ſedebunt ſcribe ⁊ phariſei. q̄d dicunt facite.
opera aūt eoꝝ nolite facere. Math. Si quis vult poſt me veire abne=
ſe ⁊c̄. Sciendum aūt q̄ duplex eſt obedientia ſcʒ pfecta que ſe exten
dit ad omnia que non ſunt ↄtra deum. vel ↄtra regulam quā quis eſt
profeſſus. ⁊ que diſpoſitioni prelati non ſubduntur. De hac obediētia
Bern̄. Perfecta obedientia legem neſcit criminis. non artat. non cōti=
netur pfeſſionis anguſtia Ad hanc nullus tenetur debito neceſſitatis
ſed ſolum perfectionis Sicut tenemur ſemper emulari cariſmata meli
ora. Alia eſt obedientia imperfecta\ ſufficiens tn̄ ad ſalutem. qua quiſ
obedit tm̄ in his que ſeruare promiſit. vel in his que in illis implicite

contīnentur/ vt ſicut ſunt illa ſine quibus religionis profeſſio nō ſerua
tur/ vt recipere officia ⁊ huiuſmōi. ⁊ talis obedientia neceſſitatis eſt
Cum ergo dicit beatus Benedictus in regula. ꝙ ſi ꝑlatus ꝑcipiat ali
quid impoſſibile/ ad temptandum eſt facere. loquitur de obedientia ꝑ
fecta. quā dum ſeruat ſubditus in his ad que nō obliget̄ ad ꝑlati ꝑce
ptum. ꝯſilij eſt ⁊ magne ꝑfectionis ⁊ non neceſſitatis. Sȝ ſi ſeruet ad
ſimplicem admonicōem tale quid maioris ꝑfectionis eſt ¶ Tercū ꝯſi
lium eſt caſtitatis. De qua dicit euā. Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtra
uerunt ꝓpter regnum celoꝝ. Ad idem pertinet illud Math. Audiſtis
q2 dictum eſt antiquis. non mechaberis. ego aūt dico vobis. qui vide
rit mulierem ad ꝯcupiſcendū eā ⁊c. Hic oñdit̄ ꝙ non ſolum damnabi
lis eſt ꝯſenſus ad opus mechie ſed etiā ꝯſenſus ad delectandū ¶ No
ta ꝙ ꝯcupiſcere ex ſubito motu veniale eſt. ſȝ ꝯcupiſcere ex deliberati=
one perficiendi mortale eſt. Predicta tria ꝯſilia ſunt ſpūalia ⁊ ſubſtā=
tialia oīs ꝑfecte religionis. q2 ſuos obſeruatores elongant a malo. nō
ſolum q̄ntum ad culpam ſed etiā q̄ntum ad cauſam. Omne nanqȝ malū
oritur ex triplici radice. ſcȝ ex ꝯcupiſcentia carnis. ⁊ ꝯcupīa oculoꝝ. ⁊
ſuperbia vite. Predicta vero tria ꝯſilia perfecte nos elongāt ab hac
radice triplici ¶ Quartū ꝯſilium eſt charitatis. Math. Diligite inimi
cos veſtros. Illud q̄ntum ad dilectōem affectus eſt ꝑceptum. ſed q̄ntū
ad dilectōem effect9 eſt conſilium. q2 inimico velle grām ⁊ glām neceſ
ſitatis eſt. ſed oñdere illi ſigna beniuolentie hoc ꝑfectōis ⁊ conſilij ē.
Vñ ad hoc nō omnes tenentur. Sane negare homī ſigna familiarita
tis qñ veniā petit/ vel qñ neceſſitas expoſcit/ vindicta eſt. Vel qñ/ ſi il
le qui hoſtis habet̄ ad familiaritatem ingerit. ſi habeat̄ ꝑſumptio ꝙ
non ſimulate vel irriſorie faciat. q2 tunc diligit. ⁊ inter amicos depu=
tandus eſt. Sed qd̄ aliquis vltro ſe ad familiaritatē inimico ingerit/
hoc ꝑfectionis eſt. Vñ ꝙ aliquis iniuriam paſſus recōciliacōem q̄rat
⁊ amicitiam/ non eſt debitum neceſſitatis ſine quo nō eſt ſalus. ſed eſt
perfectionis ⁊ conſilij/ quo magnum expectat̄ ꝑmium ¶ Quintū ē mā
ſuetudinis. Math. Si quis te percuſſerit in vnam maxillam prebe et
ei aliam. Hoc ſic intelligitur. Paratus ſis aliam patienter ſuſtinere.
Et illud conſilium eſt patientie reſpectu leſionis corporum Sȝ ad idē
pertinet illud quod eſt patientie reſpectu ablationis rerum. Sicut eſt
illud. Qui tecum vult iudicio ꝯtendere ⁊ tunicam tollere. relinque ei
⁊ pallium. ¶ Nota ꝙ ꝯtingit ſua repetere coram iudice fideli dupl'r.
Aut cum ꝯtentione ⁊ fraude. Aut cum charitate. Primum nulli licet.
ſecundum vero licet infirmis ⁊ imperfectis. perfectis aūt non. Vnde
non repetere conſilium eſt infirmis. perfectis vero preceptum. Illis
aūt qui abrenunciauerunt ꝓprietati non licet repetere ſua vt ſua. ſȝ vt
congregationis. Nec ꝓpter ſe/ ſed ꝓpter ꝯmune bonum ¶ Sextum ꝯ
ſilium eſt miſericordie ⁊ erogationis. Vt illud. omni petenti te tribue

Et illud. ſi vis perfectus eſſe\ vade ⁊ vende oīa que habes ⁊ da paꝑi
bus ¶ Nota ꝙ dare ſuperfluum in extrema neceſſitate eſt neceſſitatis
ſed dare quibus egemus eſt conſilij. Aug⁹. Melius eſt minus egere
ꝙ̄ plus habere. ꝙ aūt dicit dn̄s. Omnia que vultis vt faciant vobis ho
mines vos facite illis. Sic intelligendum eſt. Quecūqꝫ vultis rationa
biliter ⁊ dictante caritate vt faciant vobis ⁊c. Unde ſi peteremus rem
aliquam ⁊ non indigeremus\ non vellemus rationabiliter dari nobis
¶ Septimum conſilium eſt de ſimplicitate verboꝝ. vt ibi Sit ſermo
veſter eſt eſt\ non non Cui ſenſus eſt. Si affirmatio vel negatio eſt in
ore ſit ⁊ in corde. Ad hoc ꝯſilium reducit̄ ⁊ illud. Audiſtis q꞉ dictum
eſt. non ꝑiurabis. Ego aūt dico vobis non iurare omnio. ¶ Nota ꝙ iu
rare quantū ad infirmitatem ꝑtinet\ ꝑmiſſionis eſt. non iurare aūt ꝙ̄
tum ad perfectionē pertinet\ cōſilij eſt. Prohibet aūt dominus iurare
per creaturas ſcꝫ per celum\ per terram\ vel per capillum ꝓpter ydo
latriam ne ſcꝫ credamus aliquid numinis eſſe in illis. Fiunt tn̄ inter
dum iuramenta per euangelium vt cruces. i. per eum cui hec ſunt dedi
cata. ¶ Octauum eſt de vitanda occaſione peccati. Unde dicitur. Si
oculus tuus ſcandaliſat te er. eū ⁊ p. ſm̄ Augu. Nullum membrum ad
literam erui precipitur\ ſed occaſio peccandi. Poteſt em̄ occaſio eſſe ex
aſpectu. ⁊ tunc oculus ſcandaliſat Cum aūt fit bona intentione tūc ocu
lus dexter eſt. Uel poteſt eſſe occaſio ex ꝯtractu ⁊ cum bona intencōe
tunc manus dextra ſcandaliſat. Item poteſt eſſe occaſio peccandi ex a
lio\ ⁊ hoc a conſiliario qui dicitur oculus. vel ab adiutore qui dicitur
manus. Et dexter qui eſt conſiliarius ſcꝫ adiutor in ſpiritualibus. Hu
iuſmōi ergo ſi ſcandaliſat abijcienda ſunt. q꞉ occaſiones peccandi ſunt
fugiende. ¶ Nonum conſilium eſt de rectitudie intentionis ac ſimpli
citate finis. Unde dicitur. Attendite ne iuſticiam veſtram faciatis co
ram hominibus vt videamini ab eis Item illud Neſciat ſiniſtra tua qd
fa. dex. tua Item ſic luceant opera veſtra coram hoībus vt glorificent
patrem veſtrum\ qui eſt in celis ¶ De his nota ꝙ ꝯtigit ꝯſtituere du
os fines ſcꝫ temporalem ⁊ eternum. Sed ſi eternus eſt finis vltimus
hoc bene licet. Actio autē ſpiritualis\ vt predicatio\ nō poteſt referre
ad finem tempalem\ ita etiam ꝙ illud tempale referatur ad deum. q꞉
non ſunt facienda mala vt eueniant bona quecūqꝫ Et hoc eſt quod ait
Aug⁹. Non debemus euangeliſare vt manducemus. ſed manducare
vt euangeliſemus ¶ Nota etiam ꝙ tenemur illos actus referre ad de
um. quoniam habemus dominū ex imperio rationiſ. vt eſt manducare
eligere cogitare ⁊ ſimilia. Sed non tenemur referre actus virium in
obedientium rationi. vt eſt nutritiua. reſpiratiua ⁊ huiuſmodi. ¶ De
cimum conſilium eſt de conformitate operis ad doctrinam. vt ibi. alli
gant onera grauia ⁊ importabilia. digito autem ſuo nolūt ea mouere

Dicunt enim ⁊ non faciunt. Ad idem ypocrita. Eijce primum trabem de oculo tuo. ⁊ tunc feſtucam in oculo fratris tui. ¶ Nota quoniam predi= catione aſſeritur aliquando intencio generaliter ſcꝫ de his que perti= nent ad ſtatum ſalutis. Aliquando vero aſſeritur intentio ſm ſtatum perfectionis \ vtpote religionis ¶ Primo modo tenetur predicator fa cere quod dicit \ cum aſſerit omnes ad hoc teneri. Secundo modo nõ tenetur niſi ⁊ ipſe perfectionem illam vouerit Vtrum aũt malus peccet predicando \ diſtinguitur. quia exiſtens in peccato notorio peccat \ quñ predicat. ſiue ex neceſſitate officij hoc faciat. ſiue ex voluntate quia ſcã dalizat. Exiſtens aũt in peccato occulto ſi predicat ⁊ non ſtudet ex di= cto ſuo compungi. adhuc videtur peccare \ quia videtur contemnere. ¶ Vndecimum conſilium eſt de vitanda ſolicitudine. vt ibi Nolite ſo liciti eſſe. Et ibi Nolite cogitare de craſti. ⁊c. ¶ Sciendũ igiť quod triplex eſt ſolicitudo. Prima eſt laudabilis. ⁊ eſt prudentie ſpiritualis. Vnde Ap's ad Corint. Qui ſine vxore eſt ſolicitus eſt que ſunt domini quo= modo placeat deo. Item ad Roma. de prelatis. Qui preeſt in ſolicitu= dine. Secũda eſt tolerabilis. ⁊ iſta ſolicitudo cure temporalis quo ad corpus. Lu. Martha martha ſolicita es. ⁊ tur. erga plu. Tercia eſt vi= tuperabilis \ ⁊ iſta eſt ſuperflue theſauriſacõis quo ad auaritiam. Ec cleſiaſtes. Peccatori dedit deus afflictionem vt addat et congreget. Et hec vanitas ⁊ caſſa ſolicitudo mentis. Solicitudo prima precipiť. ſecunda permittitur. tercia prohibetur. ¶ Duodecimum eſt fraterne correctionis. Vt ibi. Si peccauerit in te frater tuus corripe illum ⁊c. Nota quod corripere fratrem quandoqꝫ eſt conſilium. vt quando corripi tur ſuper venialibus Quandoqꝫ eſt preceptum \ vt corripere de morta libus. Et iſto ſecundo modo omnis pertinet ⁊ obligat ſemper. ſed nõ ad ſemper. quia pro loco ⁊ tempore ſcꝫ quando vacat ⁊ licet ⁊ crediť. quod vtilis fit correctio. ¶ Sciendum quod triplex eſt correctio. ſcꝫ amoris. timoris. pudoris. Hunc ordinem fraterne correctionis docet dominus in euangelio. Primo em̃ innuit fratrem reuocandum amore \ cum iubꝫ eum ſingulariter conuenire. dicens. Corripe eum inter te ⁊ ipm ſolum Si hoc non vult. docet eum ſecundo eſſe reuocandum timore. vbi ait. Si te non audierit adhibe tibi vnum vel duos teſtes. Tercio docet vt ſi nec hoc valuerit quod reuoceť pudore. Vñ dicit. quod ſi nec illos audierit dic eccľe. ſi ñ ecľam ſit tibi ſic ethnicꝰ ⁊ publicanꝰ. i. excommunicari dꝫ. ⁊ ſic deuitari. Sane predictus ordo fraterne correctiõis intelligitur tm̃ de criminalibus. quia de culpis communibus ſolent clauſtrales ſe ĩ ſuis ca pitulis accuſare nõ pmiſſa admonicõe. Veruntñ accuſans alium caueat diligenter ne hoc faciat ad infamandum ſed ad corrigẽdum. quoniam ſi quis ex deliberatione contrarium faceret mortaliter peccaret.

Explicit liber Quintus.

Incipit Prologus Sexti libri.

Celeſtis medicus\humani generis reparatoꝛ tali modo ſa-
nauit egrotum\ſicut optime competebat egrotanti\⁊ egri-
tudini\⁊ occaſioni egrotandi\⁊ ipſius egritudinis curacōi
Egrotus igitur homo eſt. Moꝛbus aūt oꝛiginalis culpa eſt
Oꝛigo vero iſtius culpe\licet pꝛincipaliter fuerit ex conſenſu rationis
occaſionem tamen ſumpſit ex ſenſibus carnis. Ad hoc ergo ꝙ medici
na reſpōderet moꝛbo opoꝛtuit ꝙ non tantum eſſet ſpiritualis. verum
etiam aliquid haberet de ſenſibilibus ſignis. vt ſicut ſenſibilia ſigna
fuerunt anime occaſio labendi ita eſſent ei occaſio reſurgendi. Pꝛopte
rea medicina noſtri vulneris conſiſtit in eccleſiaſticis ſacramentis

Incipiunt Tytuli ſexti li.

Diffinitiones ſacramenti j
De inſtitutione ſacramētoꝝ ij
De effectu ſacramētoꝝ iij
De numero ſacramentoꝝ iiij
De diſpenſacōe ſacramtoꝝ v
De caractere ⁊ iteratione ſa-
cramentoꝛum vj
De differentia ſacroꝝ vij
De baptiſmo viij
De kathecíſmo ⁊ exoꝛciſmo. ix
De ꝯfirmatione ~~eukariſtie~~ x
De ſacr̄to eukariſtie xj
De dignitate eukariſtie ⁊ mi-
rabilibus in ea xij
De effectu eukariſtie xiij
De ſumentibus eukariſtiam ⁊
modo ſumendi xiiij
De abſtinentia ⁊ ꝯmuniōe xv
De officio miſſe xvj
De negligentijs que fiunt in
miſſa xvij
De ſacramēto penitētie xviij
De qualitate penitentie xix
De effectu penitentie xx
De partibus penitētie in com-
muni xxj
De contritione xxij
De confeſſione xxiij
De qualitate ⁊ effectu confeſſi
onis xxiiij
Cui debeāt fieri ꝯfeſſiōes. xxv
De ſigillo ꝯfeſſionis xxvj
De ſatiſfactione xxvij
De partibus ſatiſfactionis in
communi xxviij
De ſingulis partibus ſatiſfa-
ctionis xxix
De iuſtificatione impij xxx
De penitentia venialium. xxxj
Per q̄d dimittatꝛ veīale. xxxij
De extrema vnctione xxxiij
De ſacramēto oꝛdinis xxxiiij
De q̄litate oꝛdinandoꝝ xxxv
De ipſa oꝛdinatione xxxvj
De matrimonio xxxvij

Expliciunt Tytuli ſexti libri

Incipit Liber Sextus. De diffinitione ſacramenti. Caplm. i

Sacramentum eſt\ vt ait Auguſtinus\ inuiſibils gratie\
viſibilis forma. Hec diffinitio generalis eſt. ꝛ conuenit
ſacramentis tam noue legis ꝙ veteris. quia tam illa ꝙ
iſta ſunt ex ſimilitudine repreſentantia. ꝛ inſtitutione ſig
nificantia. Scdm autem ꝙ eadem diffinitio conuenit ſa=
cramentis noue legis\ ſic ſupplenda eſt ita vt eius ſimilitudinem ge=
rat\ ꝛ cauſa exiſtat. Quia nō ſolum ex ſimilitudine repreſentant. vel ex
inſtitutione ſignant. ſed etiam ex virtute diuina ſanctificant ꝛ gratiaꝫ
conferunt. per quam anima creatur ab infirmitatibus viciorū. Et hoc
eſt quod Auguſtinus inſinuat in alia diffinitione dicens. Sacramen
tum\ inquit\ eſt illud ī quo ſub tegumēto rerum viſibilium diuina vir
tus ſalutem ſecretius operatur. Eſt ꝛ tercia diffinitio Hugonis de ſan
cto victore\ qui ait Sacramentum eſt materiale elementum. extrinſecꝰ
oculis ſuppoſitū. ex inſtitucōe ſignificans. ex ſimilitudīe repreſentans
ex ſanctificatione aliquam gratiam inuiſibilem conferens ¶ Tria tan
guntur hic que ſunt ex ratione ſacramēti ſtricte ꝛ proprie accepti. Pri
mum eſt naturalis ſimilitudo ex qua habet aptitudinem ſignādi. Se
cundum eſt actualis inſtitutio ex qua habet ordinationem determina
tam reſpectu huius ſignati. Tercium eſt ſpiritualis ſacrificatio ex qua
habet virtutem efficiendi illud ſignatum. Item dicit Augꝰ. ꝙ ſacra=
mentum eſt ſacre rei ſignum. Illud autem non eſt diffinitio. ſed potiꝰ
eſt ethimologia ſacramenti.

¶ De inſtitutione ſacramentorum. Capitulum .ii.

Sacramenta legis gratie xp̄s inſtituit tanꝙ noue legis lator
in qua vocauit ad premia. dedit precepta. inſtituit ſacramēta
Xp̄s em̄ verbum patris cum ſit ſumme virtutis. ſumme verita
tis. ꝛ ſumme bonitatis. Ratione bonitatis promiſit premia beatifican=
tia. Ratione veritatis dedit precepta dirigentia. Ratione virtutis inſti
tuit ſacramenta adiuuantia. vt ſic per ſacramēta raperetur virtus ad
implenda precepta. ꝛ per precepta veniatur ad premia ¶ Inſtituit au
tem xp̄s ſacramenta in verbis ꝛ elementis. Vt ait Auguſtinus. Ac=
cedat\ inquit\ verbum ad elementum ꝛ fit ſacramentum. Et eſt ibi ele
mentum pro materia. ꝛ forma verborum pro forma. Ad hoc vero in=
ſtituta ſacramenta in verbis ꝛ elementis vt haberent euidentiam ſig
nificandi. ꝛ efficaciam ſanctificandi. Quia dum elementa oculis. ꝛ ver
ba ſe auribus offerunt. qui ſunt duo ſenſus precipue cognoſcitiui. quia
dant euidentiam ſignificationis. Deinde verba ſignificant elementa
vt plenior fiat hūane curatōis efficatiua ¶ Inſtituit aūt deꝰ ſacramēta
diuerſimode. Quedā ſcꝫ ante aduentū ſuū\ vt mr̄imoniū ꝛ penitentiā

Sed hec duo confirmauit ⁊ conſumauit in lege euangelica\tum pe-
nitentiam predicauit\ ⁊ nuptijs interfuit. Alia quinqꝫ ſacramenta ſolꝰ
Xp̄s iniciauit. Confirmationem quidem manum paruulis imponendo
Vnctionem vero diſcipulos ad curandum mittendo qui infirmos vn
gebant oleo. Sicut dicitur in Marco. Baptiſmum ſuſcipiendo deinde
formam dando. Ordinem vero primo poteſtatem ligendi ⁊ ſoluendi
tribuendo. et conficiendo altaris ſacramentum Eukariſtiam autem cō
parando ſe grano ſynapis ⁊ conficiendo ac dando diſcipulis ſuis im
minente paſſione ſacramentum corporis ⁊ ſanguinis. ¶ Inſtituta ſūt
ſacramenta multiplici de cauſa. Primo propter humiliationem\ qua
homo querit ſalutem in inferioribus ſe. Secundo propter erudicionē
qua homo per viſibilia ad cognoſcenda inuiſibilia rapiatur. Tercō ꝓ
pter exercitationem qua noxiam homo declinet occupationem ⁊ ociū
Quarta eſt propter congruitatem medici ad medicinaꝫ. quia cum me
dicus ſit deus ⁊ hō. ꝯgruenter medicina cōtinere debet aliq̄d diuinū
ſcꝫ inuiſibilē grām ⁊ aliq̄d hūanū. ſcꝫ viſibilē gratie formā. Quinta ꝯ
gruitas ex parte infirmi. quia cum infirmus ſit homo conſtans ex cor
pore ⁊ ſpiritu. Spiritus autem in corpore non bene capit ſpiritualia.
niſi in corporibus congruum fuit dare medicamenta ſpiritualia in re
bus corporalibus. ſicut pillule ⁊ inebula. Sexta propter augmentum
meriti. Multum enim valet ad meritum quando deo creditur in hijs
vbi humana ratio non prebet experimentum. Patet ergo ex predictis
que ſit ſacramentorum cauſa efficiens\quia diuina inſtitutio. Que for-
malis\quia gratie ſanctificatio. Que finalis\quia humane infirmita
tis cauſatio vel curatio.

¶ De effectu ſacramentorum. Capitulum .iij.

Effectus ſacramentorū noue legis multiplex eſt. Primo a pec
cato mundant. Secundo in bono confirmant. Tercio corpori
Xp̄i miſtico incorporant. Quarto iuſtificant. Quinto ad futu
ram vitam preparant. Sexto erudiendo illuminant. Septimo a malo
preſeruant. Iſta patent in ſeptem ſacramentis per ordinem. Nam pri
mum operatur baptiſmus. Secundum vero confirmatio. ⁊ ſic de alijs
¶ Sacramenta dicuntur gratie vaſa ⁊ cauſa. non ꝙ in eis gratia ſub-
ſtantialiter contineatur. vel cauſaliter efficiatur\cum in ſola anima ha
beat collocari. ⁊ a ſolo deo infundi. Sed quia in illis ⁊ per illa grati
am curationis a ſummo medico Xp̄o oportet hauriri. licet non alliga-
uerit potentiam ſuam ſacramentis. quin ⁊ per alias vias gratiam ſuā
conferre valeat ¶ Sacramēta ſemꝑ habent ſignificationem veritatis
ſꝫ nō ſꝑ efficaciā curationis. Nō ꝓpter defectū ex ꝑte ſui ſꝫ ex ꝑte ſuſci
piētis. quia gr̄a nulli datur repugnanti ⁊ impugnanti fontem gratie.

Unde ⁊ ſacramenta non ſanctificant / niſi accedentes digne ⁊ abſqꝫ omni fictione. Nonnunꝙ cū virtute ſacramentoꝝ fit de attrito ꝯtritꝰ ita ꝙ defectꝰ dignitatis vel pꝛepationis ex pte ſuſcipiētis ſuppleť vir tute diuīa in ſacramētis. dūmō accedat ſciēs in moꝛtali vľ ꝓpoſito peccā di ¶ Unde ſciendū ꝙ quidam ſuſcipiunt ſacramētum tantum / vt ficte accedentes. Quidam re tm̄ / qui per contritionem ⁊ fidei deuotionem recipiunt gratiam poſtꝙ veniunt ad ſacramenta. Quidam ſuſcipiunt ⁊ ſacramentum ⁊ rem vt digne accedentes. ¶ Sacramentum dicit a ſa turando. Et hoc poteſt fieri tripliciter. aut ſanctitatem efficiendo tm̄. aut ſignando tantum. aut ſimul efficiendo ⁊ ſignando. Pꝛimo modo conuenit ratio ſacramenti rebus ſignatis per ſacramenta tam veteris ꝙ noue legis. Secūdo modo conuenit ſignis veteris legis. Tercō mō ꝯuenit ſacramentis noue legis. Huius exemplum habemus in natu ris. quia medicina dicitur ſanare efficiendo tantū. ſed pꝛima ſanat indi cando tm̄. Efficatio vero ſanat efficiēdo ⁊ ſignando ¶ Quinqꝫ ſunt q̄ animam iuſtificant ſed diuerſimode. Deus em̄ iuſtificat autoꝛitatiuē Gratia iuſtificat foꝛmaliter expellens moꝛbum ſpiritualem. impletio mandatoꝛum iuſtificat vt dieta. Sacramenta vero tanꝙ vaſa medici nalia in quibus confertur gratia. ſacerdos aūt miniſterio. Exemplum hoꝝ habemus in curatione moꝛbi coꝛpoꝛalis. Deus em̄ ſanat coꝛpus autoꝛitatiue. medicina vero effectiue. Dieta conſeruatiue. vas medici ne contīnetiue. vt dicitur vulgariter Pixis iſta ſanauit me. medicus ve ro ſanat vt miniſter

¶ De numero ſacramentoꝛum. Capitulum iiij.

Sacramenta noue legis ſunt ſeptem / ſm̄ diuerſitatem hoīm ī eccleſia. Pꝛimū eſt intrantiū vt baptiſmus. Secundū pugnan tium vt confirmatio. Tercium vires reſumentiū vt eukariſtia Quartū reſurgentium vt penitentia. Quintum exeuntium vt extrema vnctio. Sextum miniſtrantium vt oꝛdo. Septimum nouos milites introducē tium vt matrimoniū ¶ Sacramenta figurata ſunt ſeptem in ſeptē ſig naculis. quibꝰ fuit veteris legis pagina ſigillata. q̄ agnus / qui habet clauem dauid qui claudit ⁊ nemo aperit / reſerauit. Item in ſeptem tu bis quibus angeli cecinerunt. Item in ſeptem ſtellis quas habebat ſi milis filio hoīs in dextra ſua. Item in ſeptem panibus quibus domi nus turbam ſatiauit. Item in ſeptē oculis ſuper vnum lapidem. Item in ſeptem lucernis tabernaculi ſuperpoſitis candelebꝛo Item in ſeptē circuitionibus iericho Item in ſeptem lotionibꝰ naaman in ioꝛdane ¶ Sacramenta ſeptem ſunt que diſponunt ad ſeptem virtutes habēdaſ Nam baptiſmus eſt ſacramentū fidei. Cōfirmatio ſpei. Eukariſtia ca ritatis. Penitētia iuſticie. Extrema vnctō pſeuerātie q̄ ē foꝛtitudis cō plemētū. Oꝛdo prudētie. mr̄imoniū tpātie. Alia ē rō numeri ſacramtoꝝ

Sapientia edifica-
uit domum . excidit
inea columnas sep-
tem Pro ix

quia ordinatur contra triplicem culpam. ⁊ contra quadruplicem penā
Unde baptiſmus ordinatur contra peccatum originale. Penitentia ꝯ
tra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiā
Eukariſtia contra malitiam. Confirmatio contra impotentiam. Ma-
trimonium contra concupiſcentiam quam temperat ⁊ excuſat. ¶ Alia
eſt ratio numeri, quia ſacramēta ſunt cauſe ſanatiue morbi ſpūalis ad
medelam corporalium. ¶ Medicina vero corporalis triplex eſt. ſcꝫ cu
ratiua. conſeruatiua. pſeruatiua melioratiua. Simili modo ⁊ ſacramē
ta curant. Baptiſmus em̄ curat ſimul ⁊ totaliter. Penitentia vero cul
pam curat palatim quantum ad penam quouſqꝫ nullius pene homo
debitor ſit. Extrema vero vnctio curat a morbis leuioribus ſcꝫ a venia
libus. ſicut baptiſmus ⁊ penitentia curant a morbis letalibus. Sicut
ergo predicta tria ſacramenta ſunt quaſi medicine curatiue. confirma
tio eſt medicina conſeruatiua ſanitatis ſpiritualis, in qua datur ſpiri-
tuſſanctus ad robur. ⁊ ad conſeruationem gratie date in baptiſmo.
Matrimonium eſt medicina preſeruatiua. Ordo eſt medicina meliora
tiua, in quo augmentatur gratia. Eukariſtia hec omnia ſimul facit. Cu
rat em̄ venialia que ſunt ruine occaſio maioris. Conſeruat etiam grāꝫ
inuentam in homine ⁊ augmentat. Sicqꝫ meliorat ⁊ nihilominꝰ a pec
cato preſeruat

¶ De diſpenſatione ſacramentorum Capitulum .v.

Poteſtas diſpēſacōis ſacramentoꝝ regulariter ſpectat ſolum
ad genus humanum. In omnibus aūt ſacramentis diſpenſan
dis neceſſaria eſt in diſpenſante intentio. qua quis intendat
facere quod Xp̄us inſtituit ad humanam ſalutem. Uel ſaltem facere
qd̄ facit eccl'ia, in quo claudit̄ in generali intentio p̄dcā. Quia eccleſia
ſicut ſacramenta a xp̄o accepit, ſic ad fidelium ſalutem diſpenſat Rur
ſum qꝛ ordo dignitatis exigit vt maiora maioribus. minora minoribꝰ
comitantur. Quedam reſpiciunt excellentiā dignitatis vt ſacramētum
ꝯfirmacōis ⁊ ordis. Vn̄ ꝯferunt̄ ab epis. Quedā vero reſpiciūt indi
gentiā neceſſitatis vt baptiſmꝰ ⁊ mr̄imoniū. quoꝝ vnū regenerat alteꝝ
vero generat. Et hoꝝ diſpenſatio etiā perſonis inferioribus ꝯceditur
maxime in articulo neceſſitatis. quod dico ratione baptiſmi. Quedam
aūt ſacramenta ſunt quaſi media, vt eukariſtia et penitentia ⁊ vnctio
extrema. Et iſtoꝝ diſpenſatio ad ſolos ptinet ſacerdotes. qui ſunt q̄ſi
in medio inter ep̄os ⁊ minores pſonas ꝯſtituti. Sacramēta diſpēſari
pn̄t a bonis ⁊ malis. a fidelibꝰ ⁊ infidelibus. intra eccleſiā ⁊ extra ec-
cleſiam. Quia ſi diſpēſari poſſꝫ tm̄ a bonis nullus eſſet certꝰ de ſuſcep
tiōe ſacramēti. cū nullus ſit certus de bonitate miniſtri. ſic nec de ꝓp̄a. ⁊
ita ſp oporteret iterari ſacramēta. ⁊ malicia vnꝰ hōis p̄iudicaret ſaluti
aliene. Idcirco ſacramentoꝝ diſpēſatio ꝯmittit̄ homi nō rōe ſcitatis

que variatur·ſed ratiōe autoꝛitatis que ſemper manet q̄tum eſt de ſe
¶ Sciendum aūt ꝙ ſacramenta quedam habent ſubſtantialia· quedā
vero ſacramētalia·q̄tum aūt ad ſubſtantialia nō plus valet oꝑacō bo
ni miniſtri q̄ mali·qꝛ deus ibi operat᷑ vt auctoꝛ\homo vt miniſter Sʒ
in ſacramentalibus\ſicut ſunt oꝛacōes\ plus p̄t valere oꝛatio boni q̄
mali·hoc aūt eſt ꝑ accidens non per ſe·i·q̄tum ad effectus accn̄tales·
non q̄tum ad eſſentiales·Quāuis ergo apud hereticos ſint ſacramen
ta vera\non tn̄ recipientibus vtilia\niſi ad eccl'ie redeāt vnitatē· Vn̄
Aug⁹ Eccl'ia ꝯparata paradiſo indicat poſſe baptiſmū hoīes foꝛis ac
cipe·ſed ſalutem non tenere · Nam ⁊ flumina de paradiſi fonte foꝛis
largiter manauerūt\nec tn̄ in meſopotamia\nec in egipto quo illa flu
mina ꝑuenerūt eſt felicitas vite que de paradiſo ꝯmemoꝛatur·

¶ De caractere\⁊ iteratione ſacramentoꝝ Capitulum vj

Triplex eſt ſtatus fidelium in acie eccleſiaſtice ierarchie \ ſcilʒ
fidei genite·fidei roboꝛate·fidei multiplicate Scōm pꝛimum
fit diſtinctio fidelium ab incredulis in baptiſmo Scōm alium
fit diſtinctio foꝛtium ab infirmis\⁊ hoc in ſacramento ꝯfirmationis·
Scōm tercium fit diſtinctio clericoꝝ a laycis ꝑ ſacramentū oꝛdinis·
Hinc eſt ꝙ hec tria ſacramenta caracteres impꝛimūt ꝑ quos indelibi-
liter impreſſos ſemper diſtinguunt vnde nullatenus iterari poſſunt·
Caracter igitur baptiſmalis eſt incipientiū· ꝯfirmacōis ꝓficientium·
ſed oꝛdinis eſt perfectoꝝ Predicta triplex diſtinctio fit ad ſil'itudinē
diſtinctionis alic⁹ exercitus·Prima eſt ꝯmunis ſcʒ totius exercit⁹ ab
alio exercitu·Et hoc fit hic ſpūaliter per baptiſmum Secunda eſt ſpe
cialis ſcʒ militum a ppl'aribus·hoc aūt fit per ꝯfirmacōem· Tercia eſt
ſpecialiſſima ſcʒ ducum ab vtriſqʒ·⁊ hoc fit per ſacramentū oꝛdinis·
Preterea qꝛ caracter eſt ſignum diſtinctiuum ſpeciale indelibile·ideo
non ꝯfertur in ſacramentis que ſolent iterari\ ſicut eſt penitentia ma
trimonium ⁊ huiuſmōi· ¶ Notandum etiam ꝙ caracter baptiſmalis ē
fundamētum oīm caracteꝝ alioꝝ·⁊ ideo illo nō habito nō pn̄t ceteri
caracteres impꝛimi·⁊ ꝓ hoc optet de nouo fieri vt illi caracteres ha-
beātur·Unde ſi quis oꝛdinatur non baptiſatus nihil pꝛoꝛſus agitur·
Quamuis tria ſacramenta\vt dictum eſt\ꝓpter caracteris impꝛeſſiōꝫ
non iterent᷑·tn̄ ꝯmune eſt hoc omnibus non iterari ſuper eandem per
ſonam ⁊ materiam ⁊ ex eadem cauſa·Et hoc eſt ideo ne fiat ꝯtumelia
ſacramento·Ex hoc em̄ credi poſſet ꝙ ſacramenta pꝛius diſpoſita fu-
iſſent inefficacia ⁊ inepta Quedam ſunt de ſacramentoꝛum ſubſtantia
Quedam de congruentia·Si ea que de ſubſtantia ſunt obmittantur\
euacuantur ſacramenta·⁊ ſunt iteranda · Obmiſſio vero illoꝛum que
de congruentia non euacuant ſacramenta·

De differentia ſacramentorum. Capitulum .vij.

AB inicio conſtituta ſunt ſacramenta ad curacōem hominum\⁊
ſemꝑ cum morbo cucurrerunt. In lege em̄ nature fuerunt ob
lationes\ſacrificium\⁊ decimacōes In lege aūt ſcripta introducta eſt
circūciſio.⁊ adiuncta eſt expiatio.atqȝ ſuꝑaddita oblatio\decimatio\⁊
ſacrifitioꝝ multiformis diſtinctio. In lege aūt noua inſtituta ſunt ſa.
cramenta numero pautiora.vtilitate potiora.virtute efficatiora.⁊ pre:
minentia digniora.atqȝ ſignificatione euidentiora. In quibus eſt im.
pletio ſimul\⁊ euacuatio oīm predictoꝝ. Sicut dicit Hu.de ſan.vict.
Primi temporis ſacramenta fuerunt ſicut umbra. Medij temporis ſic
ymago. Poſtremi tꝑis ſcȝ gratie ſicut corpus\quod intra ſe veritatē
ↄtinet ⁊ grām.quam ſignificationē repn̄tant ⁊ pn̄tialiter ↄferunt ac
ꝓmittunt. Predicta patent\qꝛ eiuſdem mundacōis ſili̅tudo in oblatio
ne legis nature.ſed oculte inuenitur. In circūciſione vero euidentius
exprimit. Per baptiſmum aūt manifeſtius declaratur. Item ſacramē
ta veteris legis nutriebant paruulos.exercebant ꝑfectos.⁊ duros o.
nerando domabant. Sed ſacramenta noue legis ↄferunt quod vete
ra de longinquo monſtrabant. Unde priora ſacramenta ꝑparauerunt
et ꝑduxerunt ad noua\ſicut via ad terminum.ſicut ſignum ad figurā
ſicut figura ad veritatem.⁊ ſicut impꝑfectum ad ꝑfectum Eſt ⁊ alia
differentia\qꝛ ↄmune eſt omnibus ſacramentis ꝙ ↄſiſtant in rebꝰ ſen
ſibilibus inuiſibilem grām ſignantibus. Sed ſpeciale eſt in ſacramen
tis noue legis ꝙ ↄſiſtāt etiam in verbis. Item ſacramenta noue legis
etiam in verbis. Item ſacramenta noue legis efficiunt quod figurant
ſed hoc non faciunt ſacramenta veteris legis. Item ſacramenta noue
legis iuſtificant quantū ad opus operans\⁊ q̄tum ad opus operatum.
Sed veteris legis ſacramenta iuſtificabant ſolum q̄tum ad opus o.
perans.qꝛ non valebant facientibus niſi q̄tum ſe illorum caritas ⁊ de
uotio fidei extendebat. Iſtud non intelligitur de circūciſione \ que cū
non fuerit in lege data.nequaq̄ inter legalia ↄputatur.quia ipā in ꝑ
uulis tollebat originale\⁊ grām ↄferebat.quod non faciebant ſacra.
menta legalia. Item in lege diſtinguebat circumciſio populum dei ab
alijs gentibus. Sed nunc diſtinguit caracter baptiſmalis. Item lega
lia ſm Augu.fuerunt ante paſſionem domini viua.⁊ ſtatim poſt paſſi
onem mortua. Et poſtq̄ claruit veritas euangelij ſunt ſepulta Noſtra
vero ſacramenta vſqȝ ad finem mundi ſemꝑ in ſuo vigore manebunt.

De baptiſmo Capitulum .viij.

BAptiſmus eſt ianua omnium ſacramentoꝝ .qꝛ nulli ↄfert an
ipm in eccleſia aliquod alioꝝ. De ſubſtantia baptiſmi ſunt
quinqȝ. Primū eſt expreſſio forme vocalis a dn̄o inſtitute. Que eſt hec
Ego te baptiſo in nomine patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti. abſqȝ obmiſſione

vel additione dictionis abſq; ꝑpoſteratione ordinis\ ⁊ abſq; ꝯmutati
one nominis. ¶ His em̄ quatuor modis forma verboꝝ violatur. ſcȝ ob
miſſione\ addicõe\ tranſpoſicõne\ ⁊ ꝯmutatione. ſcȝ ſi ponitur loco pa=
tris ⁊ filij ⁊ ſpiritusſancti ſcȝ nomen potentis ſapiētis ⁊ benigni. q2 in
quocunq; ydeomate baptiſet\ non debent poni appropriata tribus p=
ſonis. ſed expſſa nomīa perſonaꝝ. Similr̄ loco\ baptiſo\ non debȝ dici
īmergo vel intingo. Secundū eſt ablutio p elementū aque in toto cor
pore. vel ſaltem in digniori parte. Tercium eſt ꝙ immerſio illa fiat ab
vno ⁊ eodem tempe quo forma verboꝝ exprimit. ita ꝙ nō vnus pueꝝ
īmergat. ⁊ alius verba ꝓferat. Quartum eſt intentio\ vel ſpecialis vł
generalis. Specialis aūt intentio eſt. vt iſte baptiſand9 mundetur. Ge
neralis aūt eſt facere id quod facit eccl'ia. Intentio quoq; illi9 requi=
ritur qui baptiſat ſi eſt adultus. q2 qui inuiti baptiſantur nō recipiūt
ſacramētum Quintum eſt fides ipſi9 ſacramenti baptiſandi. q2 in adul
tis requirit fides ꝓpria. ſȝ in paruulis aliena. q2 paruuli in fide eccl'ie
baptiſant ¶ Baptiſmus merito fit in aqua ⁊ non in alio liquore. q2 cū
homo per pc̄m̄ primi parentis incurrerit īmundiciam ⁊ ignorantiaȝ
⁊ ꝯcupiſcentiā. p baptiſmum ab his tribus malis liberamur. Et hoc
notatur in ꝓprietatibus aque. ſcȝ puritate. pſpicacitate. ⁊ frigiditate.
Nam baptiſmalis aqua ſua puritate nos mūdat. ſua pſpicacitate nos
illuminat. atq; ſua frigiditate nos ab eſtu ꝯcupiſcentie temperat Iteȝ
baptiſmus fit in aqua nequaꝙ inopia excuſaret. ⁊ ne ꝓpter defectum
periculum ſalutis homīes incurrerent ſi in alio liquore fieret. Et vt a=
pud omnes inueniat ꝯmunis materia baptiſandi. ¶ Triplex eſt bapti
ſmus. ſcȝ fluminis flamīs ⁊ ſanguinis. Inter hec eſt talis dr̄ña. Bap=
tiſmus flumīs a tota pena liberat ⁊ a culpa. ⁊ gr̄am in habitu infūdit
⁊ caracterem imprimit. Baptiſmus flamis delet culpam nō ſemel tm̄
ſed pluries. ⁊ habet gr̄am in vſu in quo ꝯſiſtit meritum Baptiſm9 ſan
guinis liberat ab omni temptacõe. ⁊ ꝯfert ſtatim premium. q2 ꝓpriuȝ
eſt martiꝝ ſtatim euolare. Ex his ptȝ quis ſit melior inter hos baptiſ
mos. q2 ſe habent vt excedentia ⁊ exceſſa. In baptiſmo quoddā eſt ſa
cramentum tm̄ vt ablutio exterior. Quoddam res tm̄ vt gr̄a interior.
Quoddam res ⁊ ſacramentum vt caracter. ¶ Octo ſunt de ſolenni=
tate baptiſmi que non ſunt de ſubſtātia Vnde verſus. Sal. oleum. criſ
ma. cereus. criſmale. ſaliua. Flatus virtutē baptiſmatis iſta figurant.
Hec cum patrinis non mutant eſſe ſed ornant. ¶ In quatuor locis ba
ptiſandus inungit. ſcȝ in fronte vt fidem publice ꝓteſtetur In vertice
vt agenda ſubtilius in eo intelligant Inter ſcapulas vt iugum xp̄i ſua
uius portetur. In pectore vt dulci corde deus diligatur ¶ Baptiſm9
fuit inſtitutus Materialiter qn̄ baptiſatus eſt Xp̄s. Formaliter qn̄ di
xit. Ite docete omnes gentes. Finaliter qn̄ ait Nicodemo. Niſi quis

renatus fuerit ex aqua. Effectiue qn̄ xp̄s paſſus eſt. ¶ Effectus bap-
tiſmi multiplex eſt. Ad ſacramenta p̄parat. q2 baptiſmus eſt ianua et
ſacramētū intrantium. A peccato mundat. quod ſignatum eſt in mari
rubro vbi ſubmerſi ſunt egiptij ¶ Nota aūt q̄ in baptiſmo delet̄ origi
nalis culpe macula. Fomes vero non tollit̄ ſed remittit̄ Penam rela
xat. Vnde puer induitur veſte candida. Rōnalem vim aīe illuminat.
Vnde ponit̄ ſal in ore pueri. Concupiſcibilē ad bonum inflamat. Vn̄
datur candela puero. Iraſcibilem confortat. Vnde iſrael vicit amalech
poſt tranſitum maris rubri. Gratiam tribuit Quod ſignat̄ p columbā
que ſedit ſup xp̄m baptiſatum. Caracterem imprimit. Hoc ſignat̄ p
mare vitreum in Appc̄. Fomitē mitigat. quod ſignat aque frigiditas
Cōmunionem eccl'e p̄ſtat. Sicut Ihere. Circūciſio quāuis ſanctificat9
fuerit in vtero. A ſatiſfactione exteriori liberat. q2 baptiſmus non re-
quirit gemitum nec planctum. intellige exteriorem. Nam interior exi-
gitur in adulto ſcz contritio poteſtatem dyaboli minuit. quod ſignat ex
ufflatio. Januam celi aperit. quod ſignat̄ q2 xp̄o baptiſato aperti ſūt
celi. ¶ Notandū aūt q̄ paſſio xp̄i aperuit ianuam paradiſi per cauſaz
merito iā ꝛ ſatiſfactoriā generalem. Baptiſmus aūt aperit per cauſā
efficientem ſingularem. Facit em̄ iſtum ſingularē euolare. Os ad lau
dandum. aures ad audiendum aperit. Vnde ponitur ſaliua in ore ꝛ ī
aure pueri. Templū xp̄i efficit. Vnde dicitur baptiſato. Exi immunde
ſpūs ꝛ da locum aduenienti ſpū iſancto. Laudabilem coram deo red-
dit. Vnde balſamus eſt in criſmate. Solent pueri baptiſandi vſqz ad
paſca ꝛ penthe. niſi vrgeat neceſſitas vel timeatur periculū reſeruari
Ad ſignandum q̄ in baptiſmo fit reſurrectio ſpiritualis. Et q̄ grā ſpi
rituſſancti datur ¶ Baptiſmus xp̄i ꝛ iohannis conueniunt in materia ꝛ
in modo mergēdi. Sed dn̄t in forma. q2 baptiſmus Johannis trade-
batur in nomīe venturi. Differebant etiā in effectu. q2 baptiſmus xp̄i
iuſtificat Johannis nō. Item in fine. q2 Johānis baptiſm9 aſuefecit ad
baptiſmū xp̄i ¶ De kathecíſmo ꝛ exorciſmo. Capitulum ix.

Kathecíſm9 ꝛ exorciſm9 tāq̄ p̄paratorij p̄mittunt̄ in baptiſmo vt
in ip̄o grā efficati9 opet̄. Trib9 de cauſis kathecíſm9 inſtitut9
eſt. Prio ꝑpter inſtructōz de articl'is cōmunib9 ad fidei ſuſcep
tionē. Secūdo ꝑpter rn̄ſionē ad fidei ꝓfeſſionē. Tercio ꝑpter ſpōſionē
ad fidei obſeruacōem. Quia vero adult9 pc̄tm̄ ꝓprium hz. ꝛ p ſe rn̄de
re p̄t requirūtur hec ab eo. Paruul9 aūt q2 nō hz pc̄tm̄ actuale. nec p
ſe credere p̄t. requirunt̄ hec ab eo p vicariū qui p ip̄o rn̄det ad fidei
obſeruantiā ¶ Exorciſm9 ideo ſtatut9 eſt vt a baptiſando poteſtas dia
boli pellat̄. Nā ꝑpter pc̄tm̄ hois dyabol9 p̄tatem accepit in hoiem. et
etiā in illa q̄ conueniunt in vſum hois. Vn̄ tam adulti q̄ paruuli exorci
ſari debent ad expulſionem tam noxie poteſtatis.

De confirmatione· Capitulum ·x·

Confirmatio ſacramētum eſt pugnātium·De ſubſtantia ↄfir=
macōis ſunt ſex·Duo ex parte ſacramēti in ſe ſcʒ materia criſ=
matis·⁊ forma verboꝝ·Que talis eſt\ſm morē magis ↄmunē Signo
te ſigno crucis·ↄfirmo te cariſmate ſalutis·in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſpi
ritusſancti\amen Duo ex parte miniſtri ſcʒ dignitas pōtificalis· ⁊ intē
tio debita·Duo ex parte ſuſcipientis·ſcʒ frons in qua debet fieri criſ=
matio·Et ꝙ ↄfirmandus ſit baptiſatus Vnctio criſmatis triplex fit
in tribus ſacramentis·quoꝝ diuerſitas in fine accipiť Jn baptiſmo fit
in vertice·ad ſignādum fidei ſuſceptionē·qꝛ vertex eſt locus cellule ra
tionalis·Jn ↄfirmacōe fit in fronte·ad ſignandum audaciā ↄfirmati=
onis·cuius impedimentū eſt timor ⁊ verecundia·Que ſpecialr manife
ſtantur in pallore vel rubore frontis ex ꝓpinquitate cellule ymaginať
Jn ordine fit in manibus ad ſignandum poteſtatē ↄſecrandi ſacramē
tum dominici corporis· Huius ſacramenti multiplex eſt vtilitas·qꝛ
grām in baptiſmo datam ↄfirmat·Pſal·Confirma hoc deus qđ opa
tus es in nobis·i·in baptiſmo·Ad militiam ſpūalem preparat·Vnde
ↄfirmandi tanꝙ pugiles pugnaturi inunguntꝰ ne ab inimicis defacili
teneantur·Et qꝛ omnes xp̄iani in bello xp̄i eſſe tenentur·ꝓpterea ⁊ om
nes hoc debent recipere ſacramentum vt facilius poſſint ↄtra mūdū
carnem ⁊ dyabolum pugnare· Ad ↄfirmacōem ↄſtantem nominis xp̄i
animat qm̄ oportet veꝝ deum et veꝝ hoīem ↄfiteri·Primo vt ↄfitea
mur eum ſm diuinā naturā patri ⁊ ſpūiſancto coequalem·Quod nota
tur in forma verboꝝ vbi fit expreſſio trinitatis·Scđo vt ↄfiteamur eū
ſm humanā naturā crucis ſupplicium ꝑtuliſſe·qđ notať in crucis ↄſig
nacōe·Jntꝰ ⁊ extra ſpūali decore nos ornat Jntꝰ quidē ꝑ ↄſcie purita
tem·ſʒ extra ꝑ odorē bone fame·Et hec duo ſignātur in criſmate qđ ↄ
ficitur ex oleo ꝓpter primū·ex balſamo ꝓpter ſcđm Jn bonis agendis
⁊ malis ſuſtinēdis roborat Datꝰ enī ſpūſſanctꝰ ad robur Jn ↄfirmacōe
aīam ⁊ corpꝰ armat·Aīam quidē ꝑ impſſionē caracteris ↄtra puſilla=
nimitatis vicium Corpꝰ vero armat ꝑ clipeum crucis ↄtra inſultus de
monum·Cōtra verecundiā ⁊ timorē noīs xp̄i· Jn ↄfeſſiōe audaciā p̄=
ſtat Primū notatur in criſmate frōtis impoſicōe·q̄ eſt locꝰ verecundie
Scđm in p̄tate miniſtri·Poſt pugnā coronat· qđ notatur in vitta que
circa caput ↄfirmati ligať Quedā ſunt circa ↄfirmacōem q̄ nō ſunt de
ſacrī eſſe ·ſʒ de bū eſſe·vt ſunt hec·ꝙ ieiunis a ieiuno detur·ꝙ ꝑ aliquē
ep̄o p̄ntetur qui ⁊ p̄imus efficiatur·ꝙ vitta capiti circūligetur Per iſtō
ſacrūm fiunt fideles pleni xp̄iani·plenitudie dico copie· qui tū in bap
tiſmo pleni facti ſunt plenitudie ſufficiētie Sacramēta hn̄t ſe ī dig
nitate vt excedētia ⁊ exceſſa Nā eukariſtia p̄eminet in eſſe·baptiſmꝰ in
effectu·mr̄imonium in miſterio·Signat enī ↄiunctōnem xp̄i ⁊ eccleſie

Confirmatō in dignitate miniſtri. q̄ non ɔfertur niſi ab epiſcopiſ. pe
nitentia in frequenti peccatoꝝ remiſſione. Et ſic de alijs ſacramentis.

¶ De ſacramento eukariſtie. Capitulum .xj.

Ekariſtia eſt ſacramentum caritatis tam diuine q̄ noſtre. q̄
deus in hoc ſacramēto magne dilectionis nobis ſignū oñdit
⁊ noſtre dilectionis affectum per idem ſacramentum ſpēalr
erga ſe inflamauit. ¶ De ſubſtantia hui9 ſunt quatuor. Primū eſt ꝙ ɔ
ſecrans eukariſtiam ſit ſacerdos. Secundū eſt ſpēs panis ⁊ vini. Ter-
cium eſt intentio ɔſecrantis. Quartum eſt forma verboꝝ. Hec videlicꝫ
Hoc eſt enī corpus meum. Et iſta ſuper calicē. Hic eſt enī calix ⁊c̄. Ad
intelligendum iſta pleni9 Nota circa intentionē. ꝙ aliud eſt intentio. a
liud eſt attentio. q̄ intentio ſemper eſt neceſſaria. vel ſpecialis vel ge-
neralis. ſicut dictum eſt de baptiſmo. Attentio aūt non eſt de ſubſtan
tia. ſicut qn̄ rapitur mens in ꝓlatione verboꝝ ad aliqua. Quod qn̄qꝫ
ɔtingit ex infirmitate. qn̄qꝫ ex negligentia vel incuria. ⁊ tunc pc̄m̄ eſt
¶ Sciendum preterea ꝙ non ſolum requiritur intentio ɔſecrantis. ſꝫ
etiam intentio illud ſacramentum inſtituentis. Unde ſi aliquis ſacer-
dos ſtaret in foro ⁊ ſuper omnes panes ꝓferret formam verboꝝ. et
cū intentione ɔſecrandi. ibi non fieret tranſubſtātiatio. ⁊ hoc non eſſꝫ
ꝓpter defectum virtutis verboꝝ. cum ſacerdos vna vice ɔſecrare poſ
ſet tot hoſtias ꝙ toti mundo ſufficerent. ſi eſſet neceſſitas eccleſie. Sꝫ
eſt ꝓpter defectum intentionis illius qui hoc ſacramentum inſtituit. q̄
non intendit ꝙ cum tali ludibrio vel ſtultitia fieret ɔſecratio. ſed pro
vtilitate ⁊ neceſſitate eccleſie generalis vel particulis. ¶ Circa for-
mam quoqꝫ verboꝝ ſciendum \ ꝙ cum dicitur. Hoc eſt enī corpus meū
Iſta ɔiunctio \ enim \ non eſt de ſubſtantia forme. ſed de bene eſſe ipi9
vnde obmitti non debet. Aliud nanqꝫ eſt forma neceſſaria ſine qua n̄
poteſt tranſſubſtantiacō fieri. Et aliud eſt forma debita ſine qua non
debet fieri. Eodem modo de ſpeciebus vini ⁊ panis Unde notatur ꝙ
materia eukariſtie alia neceſſaria. alia debita eſt. Materia neceſſaria
eukariſtie panis frumentinus. ſine qua non poteſt fieri ɔſecratio. Ma
teria vero debita eſt ꝙ panis ille ſit aſimus. quia licet in fermento po
ſſit confici. Tamen hoc non debet fieri duplici de cauſa. Prima cauſa
eſt ꝙ panis aſimus congruit inſtitutioni Xp̄s enī dedit diſcipulis ſuis
corpus ſuum confectum in tali materia. Secunda cauſa eſt quia talis
panis conuenit etiam ſignato. Xp̄s enī ſine omni fermento peccati fuit
Similiter dicendum eſt de materia calicis. quia alia eſt materia ne-
ceſſaria. alia debita. Materia neceſſaria caliciſ eſt vinum quia ſanguiſ
xp̄i non poteſt in materia alia confici q̄m in vino. Materia vero debita
eſt ꝙ aqua vino miſceat̄. Et hoc duplici ratiōe. Primo quia talis ma
teria conuenit inſtitutioni. Xp̄s enī ſanguinem ſuū ſub ſpecie tali dedit

Secundo quia talis materia etiam conuenit ſignato quia eccleſia que
p aquam ſignatur\xp̄o per fidem ꝛ caritatē iungit̄ Sciendum p̄terea
ꝙ in aceto ꝛ in agreſta non conficitur·qꝛ acetum nō eſt vinum\ſꝫ fuit
ſic etiā agreſta non eſt vinum ſed erit· In ↄfectione ſanguinis tā mo=
dicum aqua debet miſceri vino ꝙ abſorberi poſſit ab illo. alioquin im
peditur ↄſecratio·ſcꝫ ſi vinum ab aqua vincitur· Iſtud deſignat ꝙ cū
ad xp̄m ↄuertimur non ipſe in nos\ſed nos in ip̄m mutamur·qꝛ corpi
ſuo miſtico incorporamur·Si vna gutta vini impoītur ex aliqua negli
gentia ſanguini\non ꝓpter hoc deſinit eſſe ſanguis·Neqꝫ ꝓpter admi
xtionem ſanguis in ſanguinē mutatur·ſed vtraqꝫ ſpecies in ſua natura
ꝑmanet·Sed ſi multum de vino ponitur ad vnam guttam ſanguinis
ſicut qn̄qꝫ fit in ablutione·tunc ibi deſinit eſſe ſanguis· qꝛ ſpecies vini
illius gutte ſub qua eſt ſanguis abſorbet̄ a multo vino adiuncto·¶
Circa eukariſtiam quoddam eſt ſacramētū tm̄·vt ſpecies panis ꝛ vini
Quoddaꝫ eſt ibi res tm̄ vt corpus xp̄i miſticum·Quoddaꝫ eſt ibi res
ꝛ ſacramentum vt corpus xp̄i verꝫ quod traxit de virgine · Illud eſt
em̄ res primi\ꝛ ſacramentum ſecundi· ¶ Sub vtraqꝫ ſpecie xp̄s totꝰ
eſt indiuiſus\corpꝰ ſcꝫ et anima ꝛ deus·Ac per hoc vtrobiqꝫ eſt vnuꝫ
ꝛ ſimpliciſſimum ſacramentum·Sub ſpecie nanqꝫ panis eſt corpus cri
ſti per ↄuerſionem·ꝛ ſanguis p ↄnexionem·ꝛ anima per ↄiunctionem
ac deitas per vnionem·Iſta em̄ quatuor non p̄nt diuidi nec ab inuiceꝫ
ſeparari·Eodem modo dicendū eſt de ſanguine Preterea totus xp̄us
ſic eſt in tota ſpecie ꝙ in qualibet eius parte ſiue ſpecies illa ſit ītegra
ſiue diuiſa·ac per hoc non eſt ibi circūſpectus·vel occupans locū· vel
habens ſitum·vel perceptibilis per aliquem ſenſum corporeum·Exem
plum huius habemus in ſpeculo ꝙ ſi diuidatur in multas partes ī q̄
libet apparet ymago dei que prius apparebat in integro· Idem exem=
plum eſt de ſermone quem multis recito·quia quilibet auditorum re=
cipit illum totum Vnde quāuis ſermo ſit vnicus in ꝓferente·totus tn̄
eſt in quolibet audiente· ¶ Hoſtia frangitur in tres partes·ꝓpter mlͭ
tas rationes·Primo ꝓpter tres perſonas diuinas in vna eſſentia · ſic
tres partes in diuiſiōne hoſtie\vnus tn̄ xp̄s·Secundo ꝓpter ſtatus ec
cleſie ſcꝫ militantium triunphantiū\ꝛ in purgatorio ardentium Tercō
ꝓpter tres ſtatus xp̄i quibus fuit mortalis mortuus ꝛ immortalis ꝛc̄
Quarto ꝓpter tres partes in corpore domini tempore paſſionis ſcilicꝫ
manuum pedum ꝛ laterꝫ·Quinto ꝓpter tres ſubſtantias in xp̄o·ſcilicꝫ
deitatis anime ꝛ corpis ¶ Sacramentum corporis xp̄i p̄figuratum ē
multipliciter ſcꝫ in oblatione Melchiſedech·in qua figura habemus\
formam exteriorem ſacramenti·ꝛ primum effectum ſcꝫ refectionē· ibi
em̄ preceſſit figura ſpiritualis refectionis in pane ꝛ vino· In eukari=
ſtia vero eſt refectio ſpiritualis vite· Itē in mān̄a vbi figurat̄ effectꝰ

gratie. Item in agno paſcali quo ſignabatur liberatio a ſeruitute egi
ptiaca. Item noſter agnus eſt ſignum liberationis a dyabolo. Item ī
diuerſis ſacrificijs. de quibus habetur in Leui. quibus figurabat͛ ob
latio paſſionis xp̄i. Ubi fuit hoſtia quo ad recōciliationem. ⁊ victima
quo ad ſatiſfactionem pro peccatis noſtris. ⁊ holocauſtum quo ad to
tius corporis ſui leſionem. In oblatione manne. de qua legitur Iudi.
per quam ſignabatur in quo deberet fieri oblatio. ⁊ ſuper quem. quia
in fide iheſu xp̄i qui per petram deſignatur. In virga Ionathe melli
ca. vbi figuratur quis offerre debeat. quia Ionathas. Per fauum aūt
mellis deſignatur deuotio offerentis. Figura ſanguinis xp̄i fuit vinū
ad deſignandam refectionem. Canti. Introduxit me rex in cellam ſuā
Item aqua ad deſignandam ablutionem. Unde Uidi aquam egre-
dientem. Item ſanguis ad deſignandum redemptionem. Hebre. Si-
ne ſanguinis effuſione non fit remiſſio.

¶ De dignitate eukariſtie ⁊ mirabilibus in ea Capitulum .xij.

Dignitas ⁊ excellentia huius ſacramenti apparet in multis.
Primo quia ſicut iam p̄dictum eſt tam ante legem q̄ʒ in lege
fuit prefiguratum. Secundo q2 a ꝓphetis p̄nunciatum. Pſal.
Panem angelorum manducauit homo. preteritum ponit pro futuro
ꝓphetali certitudine. Tercio quia a xp̄o inſtitutum. Et hoc dupliciter.
ſcʒ verbo ⁊ facto. Uerbo vt patet in Iohan. Ego inquit ſum panis vi
uus qui de celo deſcendi. Facto vero vt ait in Math. Accipite ⁊ come
dite. hoc eſt eīm corpus meum. Quarto quia ab apoſtolis obſeruatum
Corinth. xi. Conuenientibus vobis in vnum. Quinto quia a ſummis
pontificibus ſolenniſatum. qui ordinauerūt tīn. ⁊ orationes ⁊ locum ⁊
tempus. ⁊ veſtimentum ⁊ vaſa diuerſa. q̄ oīa ſunt ad decorē huius ſa
cramenti. ¶ Maxima dignitas apparet in hoc ſacramento. quia cum
Xp̄s conſtet ex tribus ſubſtantijs deitate anima ⁊ corpore. Ipſa qui-
dem deitas excellit omnia. Pſal. Magnus dn̄s ⁊ laudabilis nimis ⁊c̄
Item anima eius precellit omnes animas cum ſit plena gratia ⁊ vir-
tute. i. perfectiſſima in affectiua ⁊ cogitatiua. Item corpus p̄cellit oīa
corpora. quod de ſanctificato corpore fuit ſumptum beatiſſime virgīs
⁊ deitate vnitum. Ergo in xp̄o nobiliſſimum in celo ⁊ nobiliſſimum in
terra vnita ſunt. ¶ Mirabilia multa ſunt in hoc ſacramento. Primum
eſt q̄ eſt corpus xp̄i in tanta quantitate ſicut fuit in cruce. ⁊ ſicut iam
eſt in celo. Nec tamen excedit terminos illius forme. Secundū q̄ ſunt
ibi accidentia ſine ſubiecto. Tercium q̄ panis ita conuertitur in corp9
xp̄i q̄ tamen non fit materia corporis xp̄i. nec etiaʒ anichilatur. Quar
tum q̄ corpus non augetur ex multarum hoſtiarum conſecratōne. nec
minuitur ex hoſtiarum ſumptione. Quintum q̄ idem corpus numero
in pluribꝰ locis eſt. id eſt ſub omibus hoſtijs conſecratis. Sextum eſt

ꝙ quando diuiditur hoſtia non diuiditur corpus xp̄i.ſed ſub qualibꝫ
parte totus eſt xp̄s.Septimum ꝙ quando tenetur hoſtia in manibus
⁊ videtur oculis corpus xp̄i\non tangitur nec videtur.Sed hec tantū
modo circa ſpecies ſunt.Octauum ꝙ ſtatim cum deſinunt iſte forme.
tunc etiam deſinit eſſe corpus ⁊ ſanguis xp̄i.Nonum ꝙ cum ibi nō ſit
panis ⁊ vinum.tamen accidentia habent eundem effectum vt pri⁹.ſcꝫ
ſatiare inebriare ⁊ huiuſmodi. ¶Nota ꝙ deo conuenit eſſe vbiqꝫ ſim
pliciter ⁊ proprie.Creature conuenit eſſe in vno loco tm̄ Corpus criſti
medio modo ſe habet.Cum enim ſit creatura non debet equari crea-
tori in hoc ꝙ ſit vbiqꝫ.Cum eīn ſit vnitum deitati\debet in hoc excel-
lere alia corpora.vt ſimul et ſemel in locis pluribus poſſit eſſe ſub iſto
videlicet ſacramento In ſacramento eukariſtie quoddam eſt ſm̄ natu
ram.vt hoc ꝙ ibi ſunt accidentia in loco determinato . Quoddam eſt
ibi ſupra naturam\ſed non ſuper intellectum.vt ꝙ ibi ſunt accidentia
ſine ſubiecto.Quoddam eſt ibi etiam ſuper naturam et intellectum.vt
ꝙ ibi xp̄s.eſt tantus quantus fuit in cruce.Nec tamen excedit termi-
nos illius parue forme ¶De mirabili tranſſubſtantiatione nota ꝙ tri
plex eſt mutatio.Vna eſt artificialis vt quando fit vitrum de cineri-
bus.Alia eſt naturalis.Et hec duplex eſt.ſcꝫ accidentalis ⁊ ſubſtantia
lis.Accidentalis eſt vt quando idē ſubiectum manet ſub diuerſis ac
cidentibus ſibi inuicem ſuccedentibus.Subſtantialis eſt vt quādo ea
dem materia manet ſub diuerſis formis ſubſtantialibus.ſicut patet in
tranſmutatione elementoꝝ in inuicem. Tercia mutatio eſt ſupernatu-
ralis\vt quando nec materia nec ſubiectum manet\ſed tantum accidē
tia ſine ſubiecto.Et talis mutatio eſt in tranſſubſtantiatione ¶In rex
mutatione poteſt conſiderari triplex difficultas.Vl' ex parte termini
a quo.Vel ex parte diſtantie terminorum adinuicē Primo modo cre
atio eſt mirabilior mutationibus omnibus.quia eſt in ens actu pri⁹ ex
iſtens.Tercio modo incarnatio eſt mirabilior quacunqꝫ mutatione. qꝛ
ibi eſt vnio in fine diſtantium.Raymundus diſtinguit quadruplicem
mutationem ſubſtantialem.Prima eſt ante entem in ens.⁊ hec dicitur
generatio.Secunda eſt ab ente in non ens.vt corruptio.Tercia ab en-
te in ens.quod modo non eſt\ſed iam erit.vt eſt productio.Quarta ē
ab ente in ens iam exiſtens.⁊ talis eſt conuerſio panis in corpus criſti
Hec mutatio non habet ſimilitudinem in natura.ſed eſt alteratōi qua
ſi contraria.Quia hic mutatur vna ſubſtantia in aliam ⁊ manent acci-
dentia.Sed in alteratione econuerſo eſt.quia ibi mutantur accidētia
⁊ manent in eadem ſubſtantia.ſicut patet in corporibus quando de al-
bo fit nigrum.⁊ in ſpiritualibus quando de iuſto fit impius.vel de ig

norante fit ſciens ¶ Nota q̄ hec prepoſitio\de\multipliciter ſumitur Quandoqꝫ notat cauſam. vt cum dicitur \ chriſtus conceptus eſt de ſpirituſancto. Quandoqꝫ materiam vt cum dicitur. chriſtus natus eſt de virgine. Quandoqꝫ idemptitatem ſubſtantie. vt cum dicitur\filius natus eſt de patre. Quandoqꝫ notat tranſſubſtantiationem ſiue cõuerſionem vt cum dicitur corpus chriſti fieri de pane. Quandoqꝫ ordinez vt cum dicitur creaturam eſſe de nihilo.

¶ De effectu eukariſtie Capitulum .xiij.

Digne ſuſcipientes corpus̄ chriſti bonum multiplex conſequũtur. Primum eſt chriſti commemoratio. Vnde Matheus. Hoc facite in meam commemorationem. ſcilicet mee dilectionis\liberationis limitationis. Item interior viuificatio quia nõnunq̄ per virtutem ſacramenti huius fit de attrito contritus. Geneſis Lignum vite comeſtum vitaꝫ preſtabat. ſic per gratiam illuminamur\purgamur\perficimur\reficimur\viuificamur. Et bene redit vita p cibũ per quem ⁊ mors intrauit. Corporis chriſti miſtici incorperatio. Vt dictum eſt a beato Auguſtino. Nec tu me mutabis in te ⁊c̄. Iſtud non intelligitur de vnione corporis miſtici de nouo facienda \ ſed de augmentanda. non enim vnit diſſimilia. Item ſpiritualis refectio. Vñ Pſalmiſta. In loco paſcue ibi me collocauit. ¶ Deus enim non tantuꝫ inſtituit ſacramentum q̄ nos in eſſe gratie generaret\ vt baptiſmum. vel q̄ genitos roboraret vt confirmationem. Verum etiam q̄ roboratos enutriet vt eukariſtiam. propter quod tria ſacramenta dantur omnibus qui ad fidem accedunt. Item deuotionis augmentatio. Pſalmiſta. Inpiguaſti in oleo caput meum ⁊c̄. Nutrimentum enim quod hic datur nobis quantum ad eſſe gratuitum in tribus attenditur. ſcilicet in conſeruatione deuotionis ad deum. ⁊ dilectionis ad proximum. ⁊ dilectionis intra noſmetipſos. Item fomitis mitigatio. Pſalmiſta. Super aquam refectionis eduxiſti me. Quia ſicut ipſa aqua refrigerat \ ſic ⁊ iſtud ſacramentum a feruore concupiſcentie. Gratie collatio. Exodi. Deſcendente manna deſcendebat pariter ⁊ ros. Item virtutum roboratio. Pſalmiſta. Cor panis hominis confirmet. Item peccatorum remiſſio. Quia per iſtum cibum ſemper fit reparatio deperditi. Vnde quia dicitur in oratione dominica. Panem noſtrum quottidianum da nobis hodie. Et ſtatim ſequitur. Et dimitte nobis debita noſtra ⁊c̄. Iſtud intelligitur de venialibus et non de mortalibus. quia ſicut alimentum naturale prodeſt viuenti ⁊ non mortuo. Similiter alimentuꝫ

ſpirituale. Item contra dyabolum armatio. Pſalmiſta. Paraſti in cō=
ſpectu meo menſam aduerſus eos ⁊c. Item ſpei eleuatio. Apoſtolus.
Quomodo cum illo omnia nobis donauit. Item amorum excitatio. vñ
Bernardus. Diſce chriſtiane quantum debeas diligere chriſtum.
Qui dedit nobis carnem ſuam in cibum. ſanguinem in potum. animam
in precium. aquam lateris in lauacrum. Item fidei comendatio. Quia
in hoc ſacramento eleuamur ſupra naturam ⁊ ſupra ſenſum/ ⁊ ſuper in
tellectum. Apoſtolus. Captiuantes omnem intellectum in obſequium
chriſti Item angelica conuiuatio. Pſalmiſta. Panem angelorum man
ducauit homo. Item celeſtis regni collatio. Johannes. Qui mandu=
cat meam carnem/ ⁊ bibit meum ſanguinem habet vitam eternam.
Spiritualis delectatio. Sapientie. Panem de celo preſtitiſti eis ⁊c.
Item intellectus illuminatio. Regum. Guſtauit Jonathas de melle. et
illuminati ſunt oculi eius. ¶ De effectu eukariſtie dicit Bernardus.
Corpus chriſti eſt egrotis medicina. peregrinantibus dieta. Debiles
confortat. valentes delectat. languorem ſanat. ſanitatem ſeruat. Fit
homo manſuetior ad correptionem. patientior ad laborem. ardentior
ad amorem. Sagatior ad cautelam. Ad obedientiam promior. ad gra=
tiarum actionem deuotior. ¶ Sicut rite communicantibus multa bo=
na proueniunt/ vt dictum eſt/ ſic indigne corpus chriſti ſumentib9 mul
ta mala occurrunt. Nullius enim opus placet deo niſi placeat ipſe pri
us. Indigna nanqz communio peccatis hominem illaqueat. Damnati
onem preparat. proximum ſcandaliſat. mentem excecat. temptationem
ſubiungit. Deum irritat. vitam temporalem breuiat. gratuitis ſpoliat
De his omnibus per ordinem dicitur in Pſalterio. Fiat/ inquit/ men=
ſa eorum coram ipſis in laqueum Ecce primum Et in retributiones ⁊c
Ecce ſecundum Et in ſcandalis Ecce tercium Obſcurentur oculi eoruz
ne videant. Ecce quartum. Et dorſum eorum ſemper incurua Ecce qui
tum. Effunde ſuper eos iram tuam. Ecce ſextum. Fiat habitatio eoruz
deſerta. Ecce ſeptimum. Et in habitaculis eorum non ſit qui inhabitat
Ecce octauum.

¶ De ſumentibus eukariſtiam ⁊ modo ſumendi Capitulum .xiiii.

Corpus chriſti quatuor modis ſumitur. Quidam accipiunt ſpi
ritualiter tantum/ vt qui accipiunt rem ſacramenti. id eſt gra
tiam ⁊ non ipſum ſacramentum corporis chriſti. De hoc mo=
do ſumendi dicit Auguſtinus. Crede ⁊ manducaſti. id eſt corpori cri=
ſti miſtico incorpatus es. Quidā ſacramētaliter tm̄/ vt communicātes

ĩ mortali peccato. Quidam ſpiritualiter ⁊ ſacramentaliter. vt ſunt
qui rem et ſacramentum accipiunt ſicut qui communicantes in gratia
Quidam nec ſpiritualiter\nec ſacramentaliter.vt qui nec rem nec ſa-
cramentum accipiunt. Primi non manducantes manducant. Secun-
di manducantes non manducant. Tercij manducantes manducant.
Quarti non manducantes non manducant. ¶ Circa communionem
committitur peccatum tribus modis. Primo modo cum quis ſtatuto
tempore communionem dimittit. Johannes. Niſi manducaueritis car
nem filij hominum ⁊c. Secundo modo cum quis ſuo tempore commu
nicans male accedit. Apoſtolus. Qui autem ſumit indigne\ iudicium
ſibi manducat ⁊ bi. Tercio cum poſt communionem a peccatis ſe non
cuſtodit. Et iſte multiplex malum incurrit. Primo quia chriſtum\queꝫ
ignominioſe ſuſcepit a ſe expellit. ⁊ certe turpius eijcitur ꝙ non admit
titur hoſpes. Secundo quia talis quodammodo ſimilitudinem inde
gerit. Judas enim poſtquā cum chriſto cenauit ipſum tradidit Sic ⁊
Abſolon fratrem ſuum ad conuiuium inuitauit. ⁊ poſt occidit. Tercio
quia ordinem honeſtatis percurrit. Venturo enim reuerentiam exhi-
bet preſenti nullam. Vnde ſimilis eſt illis qui cum ramis oliuarum ⁊
cum clamore chriſto occurrerunt. ⁊ ipſum poſtmodum crucifixerunt.
¶ Qualiter ad communionem accedendum ſit\ diſcere poſſumus in
eſu agni paſcalis. Comedebant enim eum iudei accinctis renibus. cal
ciatis pedibus. baculos habentes in manibus. cum lactucis aggreſti-
bus. ⁊ feſtinanter. Per primum ſignatur puritas caſtitatis. Lucas.
Sint lumbi veſtri precincti ⁊c. per ſecundum affectus deuotionis. Cā
ticorum. Quam pulcra es in calciamētis fi. p. per tercium memoria do
minice paſſionis. Geneſis. Jn baculo meo tranſiui Jordanem iſtum.
per quartum amaritudo contritionis. pſalmiſta. Cibabit nos pane la
crimarum. per quintum promptitudo bone voluntatis ⁊ operationis.
prouerbiorum. Vidiſti hominem velocem in opere ſuo coram regibꝰ
ſtabit. ¶ Jtem quales debeant eſſe communicantes oſtenditur in ve-
ſtibus ſacerdotalibus. Requiruntur enim iſta. Judicium diſcretionis
mundicia caſtitatis. mortificatio carnis. conſtantia fortitudinis. perſe-
uerantia longanimitatis. perfectio caritatis Primum notatur in ſuper
humerali. Secundum in alba Tercium in cinctura Quartum in fanone
Quintum in ſtola. Sextum in caſula. ¶ Corpus chriſti ſumitur vela-
tum accidentibus multiplici ratione. primo propter meritum quantuꝫ
ad bonos. Quia ſm Gregorium Fides non habet meritum cui huma
na ratio prebet experimentum. Secundo propter indignitatem ꝙtum
ad malos. Exemplum de bethſamitis qui percuſſi ſunt quādo archaꝫ

dōmiñ viderūt. Tercio propter imbecillitatem quantum ād ōmnes.
Non enim poſſemus videre claritatem corporis criſti ſcꝫ glorificati.
Exemplum de Moyſe. in cuius faciem non poterant filij iſrael inten=
dere quando reſplenduit Quarto propter vitandum horrorem crudi
tatis. ſi crhiſti carnem dentibus attrectaremus ¶ Tres ſunt cauſe q̄re
laycis non datur iſtud ſacramentum ſub duplici ſpecie. Prima eſt qꝛ
poſſent credere ꝙ totus xp̄s non eſſet ſub vtraqꝫ ſpecie. Secunda ꝑ=
pter periculum. quia defacili poſſet effūdi ſanguis. Tercio vt veritas
reſponderet vmbre. quia in lege nihil habebant etiam offerentes de li
bamine

De abſtinentia a communione Capitulum .xv.

Abſtinent quidam a communione propter culpam propriam
⁊ aliqui ſine culpa mortali. Sed propter ſacramenti reueren=
tiam. ſicut qui ſentiunt ſe minus mundos mente vel carne. vel
etiam indeuotos. Et iſti bene faciunt dummodo poſſunt ſine aliorum
ſcandalo. ⁊ iuſte ſuperſedere. Vnde vbi nō iſtat neceſſitas conſulendū
eſt talibus vt de communiōe expectent quouſqꝫ parati ⁊ deuoti ac cir
cumſpecti accedere poſſint. Nulla tamen neceſſitas debet compellere
vt aliquis in peccato mortali ſcienter communicet. ¶ Peccatum facit
indignum communione tribus modis. Aut in habitu quando quis ac
cedit non contritus de peccato preterito ⁊ inconfeſſus. Aut in actu vt
quando immutat formam ſacramenti. ⁊ irreuerenter ipſum tractat.
Aut in propoſito vt quando habet voluntatē peccandi in futo. Po
teſt etiam propter reuerentiam ſacramenti excluſio fieri a ꝯmunione
tripliciter. Primo ꝓpter reuerentiā ſacramenti exterioris. ſic excludit
pollutio ⁊ immundicia corporis. Secundo ꝓpter reuerentiam rei con
tente ſub formis. ſic excludit defectus iudicij ⁊ rationis in pueris et
amentibus. Tercio ꝓpter rei ſignificate. i. vnitatis corporis miſtici. ſic
excludit vinculum interdicti vel ſuſpenſionis vel excōicationis etiam
iniuſte. Sic igitur pro ſola reuerētia ſine omni culpa excludūtur multi
a cōmunione. Hoc primo patet in pueris. qui tñ \ ſi ſunt prope etatem
adultam ſcꝫ decimo anno vel vndecimo. ⁊ apparent in eis ſigna reue=
rentie ⁊ diſcretionis\ poſſunt ſumere. alias non Idem patet in furioſis
qui excluduntur ſine culpa. qui tamen communicare poſſunt quando
habent dilucida interualla. Item cum quis habet lutoſas manus licꝫ
hoc ſit ſine culpa cum pro ſola reuerētia non debet tangere corpꝰ xp̄i
¶ Tria genera hominum excludebantur in lege ab eſu agni paſcalis.
ſcilicet incircumciſi. qui ſignant eos qui accedunt ad communionem ir
reuerenter. Regum legitur. ꝙ percuſſus eſt Oza quia tetigit archam
domini. Item aligenigene. hy ſignant infideles. De talium commu=
nione dicitur in Geneſi. Fera peſſima deuorauit filium meum Ioſeph

Item immundi qui ſignant habentes mortale peccatum̄ · De his ait
ꝓpheta·Mundamini qui fertis vaſa domini·De his tribus nota ver-
ſus·Indigne ſumis ſi non ſumis reuerenter·vel non katholice·vl' ha
bens mortale ſcienter· ¶ Qui non ꝯmunicant ſuo tp̄e multa mala īcur
runt·Primo quia multiplici vtilitate priuantur· De quo habes ſupra
in effectu eukariſtie·Si em̄ Raab ſaluata eſt quia ſuſcepit nuncios do
mini·multo fortius qui ip̄m xp̄m ſuſcipit·Secundo quia conſtitutionē
eccleſie tranſgreditur·Statuit em̄ eccleſia ꝙ qui non communicat in
paſca viuens ab ingreſſu eccleſie arceatur·⁊ moriens eccleſiaſtica ca-
reat ſepultura·Tercio quia maledictionem incurrit·Prouerbi·Ve ſo
li quia ſi ceciderit non habet ſubleuantem ſe· Sed bene ſolus eſt qui
xp̄m non habet·Quarto qꝛ vices deo non rependit·Augꝰ·Verecun-
dum eſt illi hoſpicium denegare qui ſolet omnem pulſantem admitte
re·Quinto quia vires ſpirituales perdit·Quilibet em̄ qui eſt ſine pec
cato mortali eſt membrum corporis miſtici Membrum aūt debet ſuſtē
tari alimento corporis xp̄i veri·alioquin efficietur aridum·ſicut ⁊ mē-
brum corporeum ad quod non tranſmittitur corporalis cibi nutrimen
tum·

¶ De officio miſſe Capitulum xvi

Proprietates plurimas habet miſſa· Primo quia celebratur a
ieiunis·Secundo qꝛ tm̄ in eccleſia·⁊ ſup̄ altare·niſi ꝓpter cau
ſam qn̄qꝫ fiat ſub tentorio·vel in aliquo loco honeſto· Tercio
quia oportet celebrantem eſſe ſacerdotem·Quarto quia oportet eūtez
indutum eſſe ſacris veſtibus·Quinto quia tantūmodo fit in die ⁊ non
in nocte niſi in natiuitate domini·Sexto quia celebratur accenſo lumīe
etiam ſi mille ſoles lucerent ſuper terraꝫ·Septimo quia ibi ſonāt ver
ba diuina ⁊ angelica ⁊ humana·Diuina quidem quando dicitur vl' cā
tatur·pater noſter·Et leguntur verba in euangelio·Angelica vero qn̄
cantatur·gloria in excelſis·Humana autem ſicut ſunt in collectis ⁊ ali
is huiuſmodi·Octauo quia audiuntur ibi tria nobiliora ydeomata·q̄
mundus habet·ſcꝫ hebraicum vt ibi·Sabaoth ⁊ oſanna·Item grecuꝫ
vt cum dicitur Kyrieleyſou·Item latinum vt in alijs que ſunt ibi No
no quia miſſa ſuo modo tam plena eſt miſterijs\ſicut mare guttis·ſi-
cut ſol athomis·ſicut firmamentum ſtellis· ⁊ ſicut celum empireum
angelis Decimo quia ſacerdotes in ſolennibus eccleſijs habent ī miſſa
ſua plures miniſtros·ſcilicet dyaconum\ſubdyaconum acolitos in pre
ſentia tante maieſtatis·Vndecimo quia angelis ibi exiſtentibus ſuffi
cit in preſentia tante maieſtatis eſſe ſcolares· Duodecimo quia ibi eſt
omnipotens deus celi ⁊ terre ⁊c· ¶ Officium miſſe moraliter eſt ita\
Introitus ſignat inchoationem boni·ꝙ autem introitus duplicatur\
ſignat ꝙ in noſtra inceptione debemꝰ declinare a malo facere bonum

Kyrieleyſon. quod nouem vicibus variatur ſignat inuocationem miſe ricordie dei. qua nouem modis indigemus. Primo tribus modis quã tum ad remiſſionem peccatorum. que ꝑpetrauimus corde ore ⁊ opere Secundo trib⁹ modis q̃tum ad grẽ collacõz. ſcz fidei ſpei ⁊ caritatis Tertio tribus modis quantum ad glorificationem qua gaudebim⁹ ſu pra nos in deo. ⁊ intra nos de nobis. ⁊ iuxta nos in proximo. Gloria in excelſis ſignat gratiaꝝ actionem. Collecta deuotam ſignat oratiõz Epiſtola ⁊ Euangelium ſignant noue ⁊ veteris legis obſeruationem. Graduale ⁊ Alleluia notant vite actiue ⁊ contemplatiue perfectionẽ. Offertorium tribulati ſpiritus ſacrificium. Secreta ſignat ſtatum vie. Prefacio ſtatum patrie. Sanctus ſanctus ſanctus ſignat exultacõem angeloꝝ preſentium. Canon tranſitum membrorum in corpus xp̄i mi ſticũ. Pr nr̄ notat filiatõz p grãm Agn⁹ dei liberacõz p grãm diuinã Triplicat aũt agn⁹ dei vt liberemur a preteritis malis p̄ſentibus ⁊ fu turis. Complenda boni operis ſignat conſumationem. Circa quedã alia que ſunt in miſſa nota ſignificationem allegoricã. Intelligim⁹ eñ per altare crucem. per calicem ſepulcrum. per patenam lapidem ſuper poſitum. per corporale ſyndonem in quam corpus domini fuit inuolu tum. Nota ꝙ licet omnes miſſe ſint eque bone quantum ad opus o peratum cum in omnibus ſit idem xp̄s. Multum tamẽ differunt q̃tuz ad opus operans. Unde melius eſt audire miſſam boni ſacerdotis q̃ mali. ſicut in menſa corporali eundem cibum iocundius accipim⁹ a mũ do miniſtro q̃ jmmundo. Nota ꝙ periculoſum eſt ſi celebret cecutiẽs vel manus habens tremulas. aut caducum morbum. aut delyrus. aut nimis ydeota. Unde talibus iniungendum eſt ꝙ abſtineant a miſſa. Preterea quando aliquis bis celebraturus eſt ſicut ſacerdos non de bet ſumere ablutionem in miſſa priori. alioquin ad ſecũdam miſſam nõ accederet ieiunus

De negligentijs in miſſa. Capitulum .xvij.

SI per negligentiam euenerit ꝙ perlecto canone nec vinum. nec aqua reperiatur in calice ſtatim debet infundi vtrunqz. ⁊ ſacerdos iterabit conſecrationem ab illo loco. Simili modo. ⁊ perficiet vſqz in finem Ita tñ vt dimittat duas cruces que fieri ſingu lariter ſuper hoſtiam ↄſueuerunt. Unde melius poteſt dici ꝙ aliam hoſtiam ſumat ⁊ canonem a principio incipiat. Qd ſi de ſimplici vino vel aqua fuerit conſecratio facta vinum reputabitur pro ſacramento ſed aqua non. Si quid ceciderit de ſanguine ſuper corporale. vel ſu per pallam altaris. vel ſuper albam. vel calicem. pars illa recindatur. ⁊ in loco reliquiarum ſeruetur. prius tamen extrahatur ſacramentum quantum potuerit ⁊ ſumatur. Deinde abluatur. ⁊ illa ablutio iterum ſumatur. Si vero ſuper terrã lapidẽ vel lignum ceciderit. lingendus

vel extergendus vel radēdus eſt locus ille. ⁊ puluis ille iñ loco ſac'o
reſeuetur. Porro ſi in ipſum ſanguinem muſca vel aranea ceciderit vel
tale aliquid quod ſine vomitu vel ꝑiculo mortis ſumi p̄t ꝓfundat ⁊ la
uetur ꝗ̄to p̄t cautius in calicem. Et hanc ablutionem ſumat ſacerdos
Sed muſca ſiue aranea ſuper piſcinam cremetur. Qḋ ſi de corpore xp̄i
ſuper pallam altaris ceciderit vel ſuper aliud veſtimentum non incen
datur ſed p̄mo abluatur ⁊ a miniſtro ſumatur. Si infirmus corpus do
mini reijciat ſuſcipiatur prout diligentius poteſt ⁊ ſumatur.

De ſacramento penitentie Capitulum xviij

Penitentia eſt\ vt ait Ambro. preterita mala plangere. ⁊ plangē
da iterum non ↄmittere. Item Grego. Penitere eſt anteacta
peccata flere et iterū flenda non ↄmittere. Circa predictas
diffinitiones nota. ꝙ quedam diffinitiones dantur ꝑ eſſentiam. vt ho
mo eſt animal rationale. Quedam per cauſam. vt dies eſt ſol lucens.
Diffinitio autē penitentie data eſt per cauſam. non per eſſentiam. Ve
rumtñ penitentia diffinitur ꝑ duplicem actum. Unum qui eſt reſpectu
preteriti. ſcꝫ p̄terita mala plangere. Alterum reſpectu futuri. ſcꝫ plan
genda non committere. Et primus actꝰ eſt in re. vel in ꝓpoſito. Pe
nitentia duplex eſt. Quedā interior tm̄ ⁊ hoc de iure naturali. Quedā
exterior que fit ad arbitrium hoīs. prima non eſt ſacramentum ꝓprie.
Secunda vero ſacramentum eſt. Non em̄ penitentia per ſuſcepta dici
tur ꝓprie ſacramentum eccleſie cū talis etiaꝫ añ baptiſmū fieri poſſit.
Sed penitentia iniuncta ꝑ miſtros eccl'ie ſacr'tum eſt. Notādū quo
qꝫ ꝙ lugere ꝓ pct̄is ꝓprijs eſt actus penitentie. Sꝫ lugere ꝓ malis al
terꝰ virtutis eſt et miſericordie. Lugere vero ꝓ bonis eternis eſt actꝰ
tercius beatitudīs. De qua dr̄ Beati qui lugent ⁊c̄. De duracōe pe
nitentie ſciendum ꝙ exteriorem non oportet eſſe ꝑpetuaꝫ. ſꝫ circa interi
orē diſtinguit̄. Eſt em̄ pn̄ia interior ſm̄ habitum. ⁊ hec debet eſſe per
petua. Alia eſt ſm̄ actum. ⁊ hanc non oportet eſſe ꝑpetuam. Semper
em̄ tenetur quis ad interiorem penitentiam qua vellet non peccaſſe ⁊
vult decetero non peccare. Sed ad exteriorem non ſemper tenet̄ pe
nitentiam. Preterea alius eſt dolor rationalis qui eſt peccati deteſta
tio. Alius eſt ſenſibilis qui eſt paſſio. Et primus ſemper dolor debet
eſſe in penitentia. Secundus non eſt de neceſſitate. Item quamuis ho
mo nunꝗ̄ ſit certus de peccati remiſſione. tñ propter hoc non oportet
penitentiam eſſe exteriorem perpetuam. quia non exigitur in talibus
certitudo ſcientie. ſed ſufficit certitudo coniecture probabilis. vt eſt qñ
fecit homo ꝓbabiliter quod fuit ex parte ſua dolendo confitēdo ſatiſ
faciendo cauendo ⁊c̄. Cum in omni ſacramento noue legis ſit alia ma
teria viſibilis elemēti que ſit ſignū ⁊ cauſa gratie. Oꝑtet etiā in ſacra
mento eccl'ie ſcilꝫ penitētie ita eſſe. Sed tunc materia ſenſibilis large

accipitur pro omni re ſiue res illa ſit exterior ſubſtantia\ ſiue actio hu
mana·Unde ſm hoc in penitentia\prout eſt ſacramentum\ ſunt res ⁊
vba·Uerba quippe ſunt in confeſſiōe ⁊ abſolucōne·res aūt eſt ipā ratio
hūana ¶Ad intelligēdū iſta plenius nota ꝙ ſicut i medicinis corpalibus
Quedam conſiſtunt in ſola paſſione curati·vt eſt ſectio vulneris·Quedā
vero in actione eiuſdē\vt eſt exercitatio corporis Ita in ſacramētis qdā
conſiſtūt in paſſione eius qui ſanctificat\⁊ nō in actione niſi per accidens
vt baptiſmus confirmacō eukariſtia extrema vnctio ordo·Quedā conſiſtūt
eēntialr in actu ipſius qui ſanctificat vt alia duo ſacrta ſcʒ pnia ⁊ mrio
nium·In primis ergo q̄ ſine actu nr̄o operant requirit exterior mate
ria q̄ ſignat ⁊ cauſat rem ſacrti·In alijs vero ipe actus noſter eſt pro
materia ſenſibili·¶Ex p̄dictis patere pt ꝙ quoddā eſt hic ſacrtū tm̄
vt actus penitentis exterior·Quoddā eſt res tm̄ vt remiſſio peccatorum
Quoddā res ⁊ ſacramentum vt contritio interior

¶De qualitate penitentie Capitulum ·xix·

Est penitētia\quedam vera·Aug⁹· Penitentia vera eſt peni-
tenda nō admittere·⁊ cōmiſſa deflere·Quedā eſt falſa Iſido·
Irriſor eſt ⁊ non penitens qui adhuc agit qd penituit·Quedā eſt coa
cta·Pſal·Conuerſus ſum in erumna mea dū cōfi.ſpi· Quedā eſt ſera·
Aug⁹·Si tūc penites qn̄ peccare nō potes pctā te dimiſert nō tu illa
Quedā eſt iniqua·Math·Iudas penitētia duct⁹ laqō ſe ſu·Quedā eſt
deſperata·Sapi·Pre anguſtia ſpūs gementes intra ſe pniam agētes
Quedā ſancta ⁊ meritoria·Bern̄·O felix penitentiū hūilitas·O bona
ſpes cōfitentium·ꝙ facile vincis inuincibilē·ꝙ cito tremēdum iudicē cō-
uertis in piiſſimū prem·¶ Pnia debet eſſe amara Iher·Planctū vni-
geniti fac·t·Uoluntaria·Aug⁹· Cum gaudio debet facere imortalis
futurus q̄cunqʒ faceret p differenda morte moriturus·Perfecta Au
guſt·Nulla pnia eſt ſera dūmō eſt vera·Accellerata·Prouer·Ne tar-
das conuerti ad dn̄m·Ihero· Nauicule herenti in ſalo funem potius
ꝙ ſolue·Fortis·Ihero·Per calcatum perge prem·Perſeuerans Cāt·
Laui pedes meos quo ⁊c· Item iter ſpūale debet eſſe cum xp̄o ſemp
victuro\non cum Lazaro morituro· Penitentia debet eſſe prompta et
non diu dilata·Primo quia diu expectamur·Unde Expectaui vt face
ret vuas ⁊ fecit labruſtas·Secūdo quia ad magna vocamur·Geneſ·
Ego ero merces tua magna nimis·Tercio ne ab eternis nuptijs exclu
damur\ſicut fatuis factum eſt virginibus que differebant pparare ſe
Quarto ne ab hoſtibus impediamur\ſicut filij iſrael a Pharaone ne
egrederētur de egipto Quinto quia relinquere peccatum etiam penis
compellimur·Gregorius· Contemnendus eſſet hic mundus etiam ſi
rebus proſperis habundaret·ac cum tot aduerſitatibus animum pul-
ſat\cum tot calamitates ingemat quod aliud ꝙ vt non ametur clamat

Sextō ne blandis ſeducamur ſicut auis ꝑ fiſtulam aucupis.⁊ ſicut pi
ſcis ꝑ eſcaz in hamo.⁊ ſicut vrſus ꝑ mel.Septīo ne morte ꝑueniamur
Greg.Nihil certius morte.⁊ nihil incertius hora mortis.Octauo ne ꝯ
ſuetudinem teneamur.ſicut arbor de facili non euellit̃ cum bene radi-
catur.Ihere.Si poteſt ethiops mutare pellem ſuam ⁊ nos ⁊c. ¶ Ad
agēdum penitentiā mouent quatuor.de quibus. Bern̄.Nimis durum
eſt cor quod non emolliunt beneficia.nec terrent ſupplicia.nec alliciūt
ꝓmiſſa.nec caſtigant flagella. ¶ Impedimenta penitentie ſunt hec.
puſillanimitas aggrediendi. Tales ſunt ſicut vmbraticus equus qui
a trunco vel ab vmbra terretur.Pudor ꝯfitendi.Sed ſicut dicit Aug⁹
verecundia ꝯfeſſionis magna pars eſt ſatiſfactōis.Horror ſatiſfacien
di.Contra hos Apl'ს.ꝙ in p̄nti momentaneū ⁊ leue tribulacōnis eſt
eternum gl'iē pondus in nobis operat̃.Delectatio peccandi.Sed tem
porale eſt quod delectat.eternum vero quod cruciat.Spes diu viuē-
di.Sed dn̄s dicit.ꝙ ſecuris iam ad radicē arboris poſita eſt. Deſpe
ratio gr̄am obtinendi.Contra dicit Ezeciel.Quacūqz hora peccator in-
gemuerit oīm peccatoꝝ ⁊c.Timor recidiuandi.Aug⁹. Qn̄ cecidi erex
it me.qn̄ ſteti tenuit me.qn̄ iui duxit me.Ita loquit̃ de dn̄o. Exemplū
delinquendi.Sed ſtultus eſt qui videt aliquē cadentem ſi non fit in
eodem loco cautior.Conſuetudo peccādi.ſicut Balaam ꝯſuetis mon-
ſtris non curauit ꝙ aſina loquebat̃.Confidentia de dei miſericordia.
ipm qn̄ penituerit recipiendi.Sed hoc eſt peccare in ſpem.Origenes
Miſericordiam dei debemus erubeſcere ſi iuſticiam eius nolum⁹ for-
midare. ¶ De effectu penitentie   Capitulum .xx.

Per penitentiā ſoluit̃ homo a peccatis.reſtituit̃ eccl'ie.recōcili-
atur xp̄o.donis ſp̄ualibus ditat̃.de filio dyaboli filius dei ef
ficitur.paradiſus aperit̃.Hec eſt que angelos letificat.impiū
iuſtificat.amiſſa bona reuocat.penam eternam vitat. Item penitentia
eſt ſecunda tabula poſt naufragium ad quā peccator p̄t recurrere ꝙ-
diu eſt in ſtatu p̄ntis vite.qn̄cunqz ⁊ quotienſcūqz diuinā clementiam
voluerit implorare ¶ Duplex eſt em̄ naufragium ſcʒ peccati originalis
⁊ peccati actualis.Sed de p̄io liberamur ꝑ tabulā baptiſmi que vir
tutem ⁊ efficaciam accepit a tabula crucis xp̄i. De ſecundo aūt libe-
ramur ꝑ tabulā penitentie quā diuina clemētia ꝓuidet homi.q2ꝑ pec
cato actuali non poteſt iterꝝ baptiſari. Nota ergo ꝙ a reatu peccati li
beramur ꝑ gr̄am.a ſequelis aūt peccatoꝝ ꝑ penitentiā ⁊ ꝑ partes pe
nitentie. A miſeria vero ꝑ gl'iam. ¶ Nota qualiter opera mortificata
reuiuiſcant.q2 licet verꝝ ſit ꝙ a priuatione ad habitum non fit regreſ
ſus in vita naturali.non tn̄ verꝝ eſt in vita morali . Nam a priuatione
ad habitum voluntariū eſt regreſſus ſcʒ a morte culpe ad vitam gr̄e.
¶ Vnde notandū ꝙ ſicut peccata actualia tranſeunt actu ⁊ remanēt

reatu\ita bona opa tranſeunt actu et remanēt merito· Scd̄m autez ꝙ
manent dicuntur viuificari et mortificari· Bona igit̄ opera ꝗ̄ diu ſunt
cōiuncta radici merēdi dicūtur viuere· quādo aūt ab illa ſeꝑantur di
cūtur mori·qn̄ reuertūtur dicūtur viuificari· q2 redeūt ad ſtatum ſue
originis·ſ·caritatis\quia et valent ad maiorē radicatōem caritatis·

De partibus penitētie in cōmunī· Capitulum ·xxi·

Partes penitentie integrales ſunt tres·ſcʒ contritio\cōfeſſio et
ſatiſfactio· Quāuis em̄ complementū peccati poſſit eſſe ī actuʒ
cordis ſolius·vel cordis et oris ſimul·vel triū ſimul·tn̄ ad per
fectōem penitentie exigitur hoꝝ triū aggregatio·licet ad eſſe ſimplex
ſufficiat contritio in actu\et confeſſio et ſatiſfactō in ꝓpoſito· Non enīʒ
exigitur in his que habent eſſe ſucceſſiuū ꝙ partes integrales ſint ſi-
mul\ſed exigitur in toto ꝙ habet eſſe permanēs· Quod autē tres ſint
partes penitētie ſic oñditur· Penitētia em̄ eſt qd̄dam ſpontaneum iu-
diciū\in quo cōtritio eſt quaſi quedam citatio\vbi ſequit̄ rei apud iu-
dicem ſpontanea cōfeſſio· Deinde ſequitur\emende ꝑ iudicē impoſite
ſolutio· Sed in hoc differt iudiciū fori a iudicio poli· q2 ibi confeſſus
in iure condemnat̄ hic abſoluitur· Alia ſufficientia iſtarū partiū· quia
cū omne peccatū cōmittatur corde\ ore vel ope·iuſtū eſt vt iſta curent̄
ꝑ contrarium· ſcʒ vt peccator culpā animo deteſtet̄\ verbo accuſet\ et
facto puniet· Itē ꝑ peccatū offendit hō deū\eccleſiā\et ſeipm̄·ſed ꝑ cō
tritionem recōciliatur hō deo ꝑ cōfeſſionē eccleſie·per ſatiſfactōnem ſi
bi· Item ille tres partes pn̄ie tres ſunt dicte\quibus itur in terrā pro
miſſionis· De quibus Exodi· Ibimus viā triū dierū· Item ille tres ꝑ
tes viuificāt moraliter tres mortuos\quos dn̄s ſuſcitauit· q2 ꝑ contri-
tōem ſuſcitatur puella in domo· per cōfeſſionem iuuenis in porta· per
ſatiſfactōem laſarus de ſepulchro·

De contritione Capitulū·xxij·

Contritio eſt dolor volūtarie aſſumptus ꝓ peccatis cū ꝓpoſito
confitendi et ſatiſfaciendi· Hec diffinitio magiſtralis eſt·⁊ po
nitur ibi dolor ꝓ genere ·voluntarie aſſumptus ponit̄ ad diffe
rentiā doloris naturalis qui nō eſt meritorius cū non ſit in genere mo
ris·ſed voluntas eū ponit in genere morali· ꝓ peccatis ponit̄ ꝓ mate-
ria doloꝝ\ad differentiā doloꝝ inuidie\qui eſt de bono alieno· Sic er
go diffinitur cōtritio ꝑut eſt actus virtutis\ ſed ꝑut eſt pars peniten-
tie ſacramenti optet ꝙ aliquid in opatōe ad alias partes addatur· et
ideo ponitur cū ꝓpoſito cōfitendi et ſatiſfaciēdi Nota ꝙ cor dicitur
durū quādo diuine inſpiratōi ſe tangenti non cedit· ſed obuiat in affe
ctu peccati demorando · Frangi vero dicitur quando incipit a ꝓpoſito
peccādi reſipiſcere·licet nōdum totaliter conuertatur· Conteri aūt di-
citur quādo voluntas ꝑfecte ab effectu peccati reſilit · In contritione

duplex eſt dolor\vnus eſt volūtatis\qui nō eſt aliud ꝙ peccati diſpli
centia. Alius eſt ſenſibilis. Primus eſt de eſſentia contritōis. ⁊ de hoc
dolore intelligit illud Jere. Luctum vnigeniti fac tibi. qꝛ homo debꝫ
ex rōe magis velle nunꝙ peccaſſe ꝙ vnigenitū viuere. Scḋus vero do
loꝛ non requiritur de contritōis neceſſitate. ſed eſt de eius ꝑfectiōe. qꝛ
talis dolor nō eſt in noſtra ꝑtāte ¶ Nota ꝙ cōtritio pōt tantū intendi
ꝙ nō ſolum culpa ſed etiam tota pena dimittitur. Hoc aūt poteſt fieri
dupliciter. Vno mō ex parte caritatis que diſplicentiā pcti cauſat. qḋ
ſic patet. quia cōtingit tantū intendi caritatē in actu ꝙ cōtritio inde ſe
quens merebitur abſolutōeꝫ ab omni pena. Alio mō fit illud ex parte
doloꝛis ſenſibilis quam volūtas in contritōe excitat. quia enim ille do
lor pena quedā eſt tantū poteſt intendi ꝙ ſufficit ad deletionē culpe ⁊
pene. ¶ Differētia eſt inter attritōem et contritōem ſicut inter infoꝛ
me et foꝛmatū\ſm ꝙ dicit de fide infoꝛmi et foꝛmata. Vtrū auteꝫ at
tritio fiat cōtritio diſtinguendū eſt\qꝛ contritō dicitur cū gratia tritō
Hoc aūt poteſt eſſe duplr. Vno modo per cōcomitantiā\qꝛ gratia aſ
ſociatur motui exiſtenti in aīa\et illum infoꝛmat ꝙuis non eliciat. Alio
mō ꝑ cauſam\ita ꝙ motus a gratia eliciatur. Primo modo attritio fit
contritio\qꝛ actus ille ſimplex manēs in aīa foꝛmatur adueniēte grā ſi
cut coloꝛ adueniente luce. Scḋo modo impoſſibile eſt ꝙ attritio fiat ꝯ
tritō. Si queꝛit ꝙdiu q̄s de peccato dēat dolere. Rn̄deo ꝙ ſicut dicit
Hugo de ſancto victoꝛe. Deus qn̄ abſoluit hominē a vinculo peccati li
gat eum vinculo ꝑpetue deteſtatōnis. Sed deteſtatio peccati ꝑpetua
duplex eſt. Quedā eſt in habitu ad quam homo ſꝑ tenetur etiā poſt ꝑ
fectam peccati remiſſionē. de qua dicit Aug. loqueus de penitēte. Sꝑ
inquit doleat\et de doloꝛe gaudeat\et nō ſemꝑ doluiſſe doleat. Alia
eſt deteſtatio etiā in actu. ad hāc non teneꝛ homo ſꝑ ¶ Sciendū ꝙ dā
nati et beati\et hij q̄ ſunt in purgatoꝛio nō habēt contritōem ꝓprie hꝰ
hec eſt rō. qꝛ in cōtritōe ꝓprie ſumpta tria ſunt. ſcꝫ gratia\doloꝛ et effe
ctus meriti ſatiſfaciētis. In beatis aūt non eſt doloꝛ. In damnatis ve
ro nō eſt gratia. Et hij qui ſunt in purgatoꝛio nō merentur.

¶ De confeſſione Capitulum. .xxiij.

C Onfeſſio eſt vt ait Aug. ꝑ quam moꝛbus latens ſpe venie ape
ritur. Hec eſt ꝯfeſſio ſacramentalis que eſt pars penitētie que
cōueniēter deſcribitur\et ꝑ materiā que eſt peccatū. et ꝑ actuꝫ
qui eſt apire\et ꝑ finem qui eſt ſpes venie. Duplex eſt ꝯfeſſio. Quedā
eſt mentalis que fit deo. et hec eſt de iure naturali. Quedā eſt vocalis
que fit homini\⁊ hec non eſt de iure naturali. Igitur ante incarnatōeꝫ
xp̄i ſufficiebat confeſſio mētalis. qꝛ deus nōdū erat hō. ſꝫ poſtꝙ factꝰ
eſt homo debet confeſſio fieri homini vicario xp̄i. In hoc enim ꝙ mi
niſtris ſacramentoꝛuꝫ dedit poteſtatem ligandi et ſoluendi inſinuauit

confeſſionem eis tanꝙ̄ iudicibus debere fieri. ſic ergo xp̄us confeſſio
nem tacite/ſed apl̄i ꝓmulgauerunt expreſſe. Quãuis igitur in contriti
one dimittatur peccatũ/tñ cõfeſſio vocalis eſt neceſſaria/vel iure quã
do habetur importunitas/vel in ꝓpoſito qñ eã articulus neceſſitatiſ ex
cludit/et non cõtemptus religionis. Et iſta neceſſitas confitendi poſt
contritionẽ non eſt in tali caſu ꝓpter neceſſitatẽ remedij/ cũ peccatũ iã
cõmiſſum ſit/ſed ꝓpter obligatõem p̄cepti. Cõfeſſio em̄ et ſatiſfactio
neceſſaria eſt nõ ſolum ꝓpter reconciliatõem in iudicio dei/ ſed etiã in
iudicio eccleſie. ¶ Quas circũſtãtias teneamur confiteri. Nota ꝙ cir=
cũſtantiaꝝ quedã ſunt trahentes in aliud genus peccati/ vt coire cum
muliere cõiugata. et has tenetur homo cõfiteri. Quedã ſunt aggrauã
tes in eadem ſpecie. et harũ quedam ſunt aggrauãtes non notabiliter
ſicut ſcientia. et hmõi. has non tenetur quis confiteri. qꝛ ſunt quaſi ve
nialia peccata. Quedã ſunt aggrauãtes notabiliter. et has ſm̄ quoſdã
oportet confiteri. Non enim ſufficit illi qui centũ marcas de alieno ha
buit dicere. Ego accepi alienũ/cũ hoc poſſet verificari ſi accepiſſet tm̄
vnum denariũ. Scd̃m alios cõmunius/ſed non tutius opinãtes nõ op
tet. Que aũt ſint circũſtantie aggrauãtes peccatũ/ notant̃ in his verſi
bus. Aggrauat ordo locus mora cauſa ſcientia tp̄uſ. Lucta puſilla mo
dus culpe et ſtatus altus. Conditio numerus etas ⁊ ſcandala ſexus.
Quãuis peccata alicuius nota ſint ſacerdoti. tamen oportet ea confite
ri/qꝛ nõ ſunt ei nota vt iudici. ¶ Quãdiu poſſit aliquis differre cõfeſ
ſionem due ſunt opiniones. Quidam enim dicunt ꝙ peccator tenet̃ cõ
fiteri ſtatim habita oportunitate ſufficienti. Alij dicunt cõmunius ꝙ cũ
cõfeſſio ſit inter p̄cepta affirmatiua non obligat niſi ꝑ loco et tempore
Eccleſia autem determinauit in decretali ꝙ homo cõfiteatur ſemel in
anno/quia ſemel in anno habet quilibet de neceſſitate cõmunicari. In
quatuor tamen caſibus tenetur ante hoc tempus confiteri. Vnus rõe
ſacramenti. quia vult communicare vel celebrare. Alius eſt ratõe peri
culi. ut ſi in periculo mortis quis eſſet. Tercius eſt rõe conſcientie. ut ſi
dicat ſibi conſciẽtia ꝙ ſtatim teneatur cõfiteri. Quartus ratõne dubij
vt ſi non ſperat ſibi illo anno copiã confeſſoris occurrere quẽ nõ habꝫ
vel ſi habet caſum de quo ſolus papa habet abſoluere et modo habet
copiã penitẽtiarij domini pape. Si querit̃/vtrũ confeſſio facta i mor
tali valeat. dicendũ ꝙ confeſſio eſt in remediũ et in preceptũ. Inquan=
tum eſt in remediũ non valet in mortali ſuſcepta. tamẽ abſoluit̃ homo
a p̄cepto/ſicut etiã ficte baptiſmũ ſuſcipientes ¶ Vtrũ aũt cõfeſſio ſit
iterãda. Notãdum eſt ꝙ regulariter nullus tenetur cõfeſſionem ſemel
bona fide factam amplius iterare. Sunt autem quatuor caſus quibuſ
tenetur quis confeſſionem iterare. quorum duo ſunt ꝓpter confeſſorem
et duo ꝓpter confitentẽ. Primus eſt. ſi confeſſori deficit clauis potẽtie

eo ꝙ non habet auctoritatē ab illo peccato abſoluere. Secūdus ſi deficit in eo clauis ſcientie. q2 neſcit diſcernere vtrū hoc peccatū ſit venia le vel mortale. Tercius ſi confitens dimidiauit confeſſionem. Oportet enim ꝙ vni fiat cōfeſſio omniū que habentur in memoria. Si vero aliqua exciderunt a memoria non ideo reputari debet confeſſio dimidiata. Quartus. ſi contempſit ſeu neglexit. et oblitus eſt ſatiſfactionū. nā ſi ſciret et implere vellet non oporteret confeſſionē iterare. Si vero aliquis cadit in peccatū poſtꝙ bona fide fecit cōfeſſionē. queſtio ē vtrū teneatur cōfeſſionem prius factā iterū iterare. et eſt opinio cōmunior ꝙ non in ſpecie ſed in genere. licet aliter quidā dicant. ¶ Nota ꝙ confeſſio facta ꝑ nunciū vel ꝑ epſam licet ſit quoddā opus bonū et meritoriū\ tamen inquantū eſt pars ſacramenti non poteſt ſic fieri. quia determinatā habet materiā\ ſcz actum ſermonis quo cōſcientia hominis manifeſtari cōſueuit. vnde ſine neceſſitate non licet aliter cōfiteri. In neceſſitate vero poteſt defectus ꝑ actum equiualentē ſuppleri

¶ De qualitate et effectu confeſſionis. Capitulū. xxiiij.

Qualis debeat eſſe confeſſio\ notatur in hijs verſibus. Sit ſimplex humilis confeſſio pura fidelis. Vera frequens nuda diſcreta libens verecūda. Integra ſecreta lacrimabilis accelerata. Fortis et accuſans. et ſit parere parata. Ad multa valet confeſſio. A morte liberat. quia ſicut confeſſus in foro cōtentioſo damnatur. ſic ī ſpirituali liberatur. Deū homini manifeſtat. Aug. Si nollem confiteri non me tibi abſconderem. ſed te mihi. Vulnera mētis ſanat. Jeronim⁹ Vulnus non intellectū tardius ſanatur. Paradiſum aperit. Aug⁹. O breue verbum peccaui quod portas aperit ꝑadiſi. Exēplūm in latrone dextro. Peccatū regit. Vñ quedā gloſa. Si homo detegit deus tegit. Miſericordiā diuinā emollit. Gloſa ſuꝑ illud. Delictū meū cognitū tibi feci. Si homo agnoſcit. deus ignoſcit. Animū iocūdat. pſal. In voce exultatōis et confeſſionis ſonus epulātis. Interceſſores multiplicat. ſacerdotes enim orāt ꝑ ſuis confeſſis. Cōſcientiam mundat. Aug⁹. Confitendo fit homo de fedo pulcer. Fedus dyaboli rumpit. Sicut cū aliquis ſecretū alterius detegit. Deo cōiungit. Aug. Quid ꝓpius aurib⁹ tuis ꝙ cor confitēs\ et vita que ex fide eſt. In viam ſalutis dirigit. ꝓuer. Qui abſcondit ſcelera ſua nō dirigetur\ ergo ecōuerſo pctm̄ delet pſal. Dixi confitebor aduerſum me iniuſticiā meā ꝛc. Satiſfactōem ſuppleт. Gloſa ſuꝑ Math. Jubemur cōfi. pctā\ vt erubeſcentiā patiamur ꝓ pena. Malū precauet. Exēplū de dente putredo\ qui extrahitur ne alij putreſcāt ꝛc.

Cui debeat fieri confeſſio. Capitulū. xxv.

Generaliter teneas ꝙ confeſſio debet fieri ſacerdoti habenti claues. q̄ ſunt\ ſcientia diſcernendi. et poteſtas ligādi ꝛ ſoluēdi

Sciendum aūt ꝙ ſicut baptiſmus eſt ſacramentū neceſſitatis. ita ⁊ pe
nitentia. Unde ſicut baptiſmus duplicē habet miniſtrū. vnū cui bapti=
ſare ↄpetit ex officio. ſcʒ ſacerdotē. aliū cui cōmittitur diſpenſatio bap
tiſmi ratōne neceſſitatis. ita et miniſter penitētie duplex eſt. Unus cui
confeſſio fit ex officio/ ſicut eſt ſacerdos. alius autem eſt qui audien=
do confeſſionem vicē ſupplere poteſt ſacerdotis in neceſſitate/ ut eſt la
ycus. Dicunt tamen aliqui ꝙ cum deeſt copia ſacerdotis non oportet
layco confiteri. ſed ſufficit ſoli deo/ Q̄uis omnes ſacerdotes claueſ ha
beant. non tamen poſſunt omnes ligare et ſoluere/ ſicut excommunica
ti/ ſuſpenſi et heretici damnati. Non autē eſt hoc ꝓpter defectum ordi
nis. ſed quia non habent materiā ſcʒ ſubditos qui auferuntur eis cum
excōmunicantur. Poſſunt tamen tales baptiſare. quia hoc eſt ſacramen
tum neceſſitatis. Poſſunt quoqʒ tales eukariſtiam cōſecrare. quia hoc
ſubſtantialiter adheret ordini. Ligare autem et ſoluere adheret ac=
cidentaliter ordini. Dicendum etiā ꝙ nullus poteſt abſoluere confitē
tem niſi ſacerdos ꝓprius. Sed ꝓprius ſacerdos dicit̄ ſex modis. Pri=
mo ipſe paſtor eccleſie. Secundo per determinatōem ſuperioris/ vt vi
carij. Tercio per priuilegium quibuſdam indultum/ ut ſunt fratres pre
dicatores et minores. Quarto ꝑ licentiam ꝓprij ſacerdotis. non tamen
licentietur niſi diſcretis honeſtis/ ⁊ notis. Quinto ꝓpter neceſſitatem.
quia inſtante mortis articulo quilibet ſacerdos poteſt abſoluere. Et pe
regrini abſoluuntur ab illis apud quos ſunt. ergo ꝓpter defectum ſui
ſacerdotis/ quādo ſcilicet eſt ydeota vel proditor confeſſionis. vel ſolʒ
confitentes mulieres procari. Tunc enim ſi non inuenit aliquem qui au
ctoritatem habeat efficitur ei ſacerdos ꝓprius/ non quilibet. ſed diſcre
tus/ et qui eſt notus vel ex ordine/ vel ex perſona.

De ſigillo confeſſionis Capl̄m. xxvj.

Ea que geruntur exterius in ſacramentis ſunt ſigna rerū earuʒ
que interius contingunt. Et ideo confeſſio qua quis ſacerdoti
ſe ſubicit ſignū eſt interioris qua quis ſubicitur deo. Deus au
tem peccatum illius qui ſe ſibi ſubicit per penitentiam tegit. Uñ opor
tet de neceſſitate ſacramenti ꝙ ſacerdos confeſſionem celet. Sūt et
alie celatōnis vtilitates. quia per hoc homines magis ad confeſſioneʒ
attrahūtur. ſimplicius peccata confitētur. Sacerdos etiam non ſolum
debet celare peccatum quod in cōfeſſione recipit. ſʒ etiā oīa illa ꝑ que
poſſet peccator vel peccatū deprehendi. Poteſt autē penitēs facere vt
illud quod ſacerdoſ ꝓpter confeſſionem ſibi factam ſciebat vt deus.
ſciat etiam vt homo. Et hoc facit dū licētiat eum ad dicendum. ⁊ ideo
ſi dicat non frangit ſigillum cōfeſſiōis. Si autē queritur/ vtrum id
quod ſcit ſacerdos ꝑ confeſſionē/ ⁊ ſcit alio modo poſſit reuelare. ſuper
hoc diuerſe ſunt opiniōes. ſed hec eſt verior ꝙ ſiue ſacerdos ſciat illū

peccatum ante confeſſionem ſibi factam ſiue poſt nō tenetur celare ꝙ
tum ad illud quod ſcit vt homo. ¶ Nota ꝙ iſte modus dicendi dico
tibi in cōfeſſione non claudit tale dictū ſigillum cōfeſſionis . quia non
ſeruatur ibi forma confeſſionis.

De ſatiſfactōe. Capitulum. .xxvii.

Sicut in bello reſtituta amicicia non ſtatim remittitur debitum
damni illati.ita poſt remiſſionem culpe in cōtritōe remanet de
bitum pene ſatiſfactorie. Iniūgit autem ſacerdos quedam ad
ſatiſfactōnis fundamentum ſicut abſtinere a peccato\ et reſtituere ab
lata. Quedam iniūgit ad ſatiſfactōis expeditōem\vt eſt vitare cōſor
tia maloꝝ.Quedam iniungit ad ſubſtantiā ſatiſfactōnis\ ut ieiunare .
vigilare\dare elemoſinam.peregrinari\ et huiuſmodi opera penalia .
Quedā iniungit ad pfectionem ⁊ ſecuritatem ſatiſfactionis.ut ſunt o-
pera ſupererogatōnis.Satiſfactio debet culpe reſpondere in tribus .
ſcilicet in numero.Pſal.Lauabo per ſingulas noctes lectum meum la
cri.me.ſtra.me.rig.In pondere.Aug⁹.Libenter debet facere immor-
talis futurus quecūqꝫ faceret ꝓ differenda morte moriturus.In men
ſura.Grego.Tanto tempore debet in penitentia eſſe quanto fuit in cul
pa.Iſta tria requirūtur in penitentia ſm cōſcientiā nō ſm neceſſitatē.

De partibus eius in communi Capitulū.xxviii

Satiſfactionis quedam partes ſunt principales. ſcilicet oratio.
ieiunium\et elemoſina. Quedam vero ſunt ſecundarie\que ad
has reducuntur.vt vigilie\peregrinatōes et diſcipline.Dicen
dum igitur ꝙ opera omnia carnē affligentia reducūtur ad ieiunium.
Omnia vero opera ſpiritualia ad orationem.Omnia autem opa miſeri
cordie ad elemoſinam.Sufficientia partiū principaliū poteſt accipi re
ſpectu termini a quo eſt motus ſatiſfactōnis.quia per ieiunium reuoca
mur a concupiſcentia carnis.per elemoſinā a cōcupiſcentia oculorū.per
orationem a ſupbia vite. Alio modo ſumitur ſufficientia iſta ex parte
termini ad quē.quia per ieiuniū bene ordinatur homo in ſeipo.per ele
moſinam ad ꝓximū.per oratōem ad deum. ¶ Tercio ſumitur hec ſuffici
entia ex parte materie de qua fit ſatiſfactio.quia per elemoſinā de bo
nis exterioris ſubſtantie fit ſatiſfactio.per ieiuniū de bonis corporis.ꝑ
oratōnem de bonis mentis.Quarto ſumitur hec ſufficientia ex pte mo
dorum ſatiſfaciendi. Fit enim ſatiſfactio tribus modis. vel ꝑ punitio-
nem vel ſm redemptōnem.vel per ſupplicationem. Primū facimus ie
iunando.Secundum elemoſinaſ dando.Terciū orādo. Quinto ſumitur
hec ſufficiētia ex parte effectus.Per ſatiſfactōem enim tria magna bo
na nobis ꝓueniunt.ſcꝫ impetratio gratie.remiſſio pene.expurgatio re
liquiarum culpe.Ad primū videtur valere elemoſina ꝓpter multiplica
tionem interceſſoꝝ.Ad ſecundū ieiuniū.Ad tercium oratio

De ſingulis partibus ſatiſfactionis Capitulum·xxix·

Elemoſina dupliciter poteſt accipi· aut intentõe ſubleuandi neceſſitatem ꝓximi·et ſic eſt opus miſericordie· aut intentõne recompenſandi ꝑ debito offenſe diuine·⁊ ſic eſt opus iuſticie· Unde primo modo pertinet ad meritũ vite·Secundo modo ad meritũ dimiſſionis pene·quia elemoſina ſic data eſt ꝓprie ſatiſfactoria· De ieiunio quoqꝫ ſciendum ꝙ in carne duo ſunt· Unum eſt natura que debet ſuſtentari·Aliud eſt vicium ꝙ debet domari· Jeiuniũ ergo ꝙ naturam ſeruat et viciũ domat bonum eſt et ſatiſfactoriũ· aliud vero non· Oratio dupliciter habet fieri·Aut pro impetratõe bonoꝝ· et ſic eſt pars contemplationis· Aut ꝑ amotõne maloꝝ·et ſic eſt ꝓprie pars ſatiſfactõis·

De iuſtificatõe impij Capitulum·xxx·

Juſtificatio eſt motus ab iniuſticia ad iuſticiã· Jn iuſtificatõe impij quatuor requiruntur·ſcilicet motus liberi arbitrij/ et cõtritio·et infuſio gratie et remiſſio culpe·Horũ prima duo ſunt ex parte ſuſcipientis·Alia vero duo ex ꝑte agẽtis · Predicta quatuor ſũt ſimul tempore·non natura· Prioritas autem et poſterioritas q̃ ſm ordinem nature eſt reducitur aliquo modo ad ordinẽ cauſe et cauſati · Jnter iſta videtur hic ordo cauſalitatis eſſe·Cauſaliter enim motus liberi arbitrij prior eſt alijs tribus·quia requiritur cõſenſus voluntatis in hmõi mutatione·Voluntas autem et liberũ arbitrium ſumuntur hic pro eodem·Propterea motus iſte appellatᷣ motus liberi arbitrij· Jſte quoqꝫ motus q̃ liberi arbitrij conſentit deo vt primo motori vocatur motus fidei/ quia habet aliquid cognitõnis et aliquid affectõis ſicut fides· Dicimus ergo ꝙ motus liberi arbitrij ſiue motus fidei in deũ cauſaliter eſt prior q̃ motus quo de peccato quis cõteritur· qꝛ ſicut in generatõe peccati prior eſt cõuerſio q̃ auerſio/cũ cõuerſio cauſet auerſionem· Jta in eius deſtructione prior eſt conuerſio ad deum ꝑ liberũ arbitrium q̃ auerſio a creatura ꝑ contritõnem de peccato·Quod enim primum eſt in compoſitione vltimum eſt in reſolutione · Jſti vero duo motus ſcilicet liberi arbitrij et contritõnis ſunt priores q̃ gratia infũ datur·quia ſunt preparatiua cauſa/vt gratia dei· Quãuis enim deus ſine vlla preparatõe poſſꝫ impiũ iuſtificare· tamen requiritur preparatio ex parte noſtra·quoniam ſicut requiritur preparatio ex parte materie in naturali mutatione ad recipiendum formam·ita in mutatõe volũtaria·et hoc nõ eſt ex impotẽtia agẽtis ſed ſuſcipientis· Alia eſt ratio qꝛ in iuſtificatõe pctõris fit introductio vni⁹ forme et expulſio ↄtrarie· Jdeo requirũtur p̃dicta duo ſcꝫ motus liberi arbitrij diſponẽſ ad grẽ

ſuſceptioné.et cõtritio.i.deceſſus a pctō diſponéſ ad culpe expulſioné. Gra vero prius infundit ꝙ culpa remittat. qꝛ ꝑ grãz culpa remittit ſicut in introductõe forme prior eſt naturaliter forma que expellit ex ꝑte agentis ꝙ illa que expellenda eſt remoueri poſſit. ¶ Qualiter aũt iuſtificatio fiat in inſtanti vel ſucceſſiue nota diſtinctõem. Poteſt enim iuſtificatio dupliciter accipi.ſicut ⁊ generatio. Vno modo vt dicat motum ad iuſticiam cuꝫ termino eiuſdem.et ſic fit ſucceſſiue\vt quãdo ſuccedit ſucceſſiua ꝑparatio. Alio modo poteſt accipi ut dicat ſolummodo mutationem ſine motu\ hoc modo fit iuſtificatio in inſtanti. et hoc triplici ratione. Prima quia fit virtute infinita et ſimplici immediate. Secunda eſt\quia fit in ſubſtantia ſimplici\ſcilicet in mente. Tercia qꝛ ipſa forma\tam que expellitur ſcilicet culpa.tam que introducitur.ſcilicet gratia ſimplex eſt omnino. Ad illud quod ait Aug9. ꝙ maius eſt iuſtificare impium ꝙ creare celum et terrã. Dicẽdum ꝙ maius eſt ꝙtum ad id quod fit quod melius eſt.ſed non quo ad modum faciendi. Quamuis in iuſtificatõne impij ſit reſiſtentia formalis .ſcilicet contrarij ad contrarium .non tamen eſt ibi reſiſtentia effectiua quo aliquid reſiſtat agenti\ſcilicet deo\cuius virtuti nihil reſiſtere poteſt In iuſtificatione impij aliquid eſt ex parte dei.et aliquid ex parte peccatoris. et aliquid ex parte eccleſie. Ex parte dei ſunt duo\ ſcilicet miſericordia qua reatũ indulget\et iuſticia qua emendã aliquãtulum exigit. vel hic vel in purgatorio.hoc ſignatur ꝑ ſuos diſcipulos quos miſit dominus in omnem locum quo erat ipẽ venturus. tunc quidem corꝑaliter\ nunc autem per gratiã ſpiritualiter. Ex parte etiam peccatoris ſunt duo. ſcilicet dolor et amor.et hec ſunt due mole quibus peccatum conteritur. que ſm legem non debent in pignore obligari dyabolo ¶ Ex parte eccleſie ſimiliter ſunt duo. Primum eſt meritũ\et precipue chriſti. cuius meritum eſt inexhauſibile\⁊ etiam alioꝝ ſanctorum\qui fecerũt opera multa ſupererogatõnis.que omnia ſub poteſtate clauium ſunt poſita. vt ſi quid minus in vno membro eccleſie inuenitur\ in alio recompẽſet Vnde ſi aliquis non eſt membrũ eccleſie non influit in ipſum merituꝫ predictum. ¶ Sciendum eſt indulgentia quam dat eccleſia per papã et epiſcopos.tamen vt ipſa indulgentia tantũ valeat quantum ꝓmittitur exigitur auctoritas et cauſa \ſcilicet cõmunis vtilitas ex parte dantis. Exigitur etiam fides formata\et obedientia.hoc eſt reſoluat illud propter quod datur ex parte recipientis.

¶ De penitentia venialium Capitulum. xxxi.

Penitentia eſt remedium inſtitutum ad expirandũ peccatũ que debetur pena ſenſibilis que cũ debeat peccato nõ ſolũ mortali ſed et veniali\pꝫ ꝙ pñia eſt remediũ ꝯtra vtrũqꝫ. Tñ pñia nõ ẽ ſimplr

de venialibuſ ſed etiam de mortalibus·qꝛ penitentia introducta eſt ad
reconciliandū amiciciā quā peccatū mortale tollit· Licet ergo peniten=
tia non ſit de venialibus ſimplr̄ tñ erit ꝑ accidēs\ꝛ hoc tribus modis·
Primo ratōe dubij·ut quando credūtur eſſe mortalia·Secundo ratōe
ſtatuti·ut eſt quando hō qui tenet̄ confiteri ſemel in anno nō habet ni
ſi venialia·Tercio rōe periculi· ut qñ venialis delectatio ad hoc perdu
cta eſt ꝙ niſi homo ſe auertat ab ea trahit in mortale· ¶ De remiſſiōe
peccati venialis ſciendū ꝙ in duobus caſibus nō remittitur · Primus
eſt ſi talis habeat mortale peccatū· quoniā ſine mortali peccato nunꝙ
dimittitur veniale·Licet econtra poſſit fieri\ſcꝫ ꝙ mortale dimittatur
ſine veniali·Cū enim mortale peccatū tollat caritatē que vniuerſa deli
cta operit·cōſtat ꝙ exiſtēti in peccato mortali nullū veniale remittitur
Scd̄us eſt quādo volūtas fixa manet in affectu alicuius peccati venia
lis determinati·quoniā idē illud tolli nō poteſt· Et hoc multiplici rōne
Prima eſt\qꝛ omne peccatū remiſſione indiget quo ad duo·ſcꝫ quo ad
culpā\et quo ad penam·ſed nō poteſt eſſe remiſſio ſecunda ſiue prima
qꝛ ꝙdiu homo culpam habet debitoꝛ eſt pene·Culpa aūt in deoꝛdina
tione voluntatis cōſiſtit·Vnde voluntas ſic manens reoꝛdinari nō po
teſt·alioquin duo oppoſita ſimul eſſent in eodē· Alia eſt ratio\qꝛ manē
te cauſa non poteſt tolli effectus·Sed voluntaſ inoꝛdinata ad aliquid
eſt cauſa peccati venialis·Vnde manente voluntate fixa in illo non re
mittitur ipm̄ peccatum veniale· ¶ Sciendū etiam eſt ꝙ vnum peccatū
veniale poteſt remitti ſine altero·quia peccatum mortale quod maioriſ
eſt adherentie poteſt remitti ſine veniali·Alia ratō eſt·qꝛ peccatū moꝛ
tale ita deo diſplicet ꝙ facit etiam ipm̄ peccantē diſplicere deo·ſed ve
niale ꝙuis deo diſpliceat cum inoꝛdinatū ſit\non tñ facit ipm̄ peccan=
tem deo diſplicere·qꝛ non priuatur gratia\ſed obnubilatur inꝙtuꝫ ei9
ꝓceſſus impeditur ad exterioꝛa·et ꝓpter hoc vnū veniale non impedit
quin aliud remitti poſſit·Tercia ratio eſt·quia venialia non habēt con=
nexionem adinuicem\nec ex parte auerſionis·quia non auertūt a ſum=
mo bono·nec ex parte cōuerſionis· Ideo vnum remitti poteſt ſine alio
Non vero ſic eſt in mortalibus\vbi vnū non dimittitur ſine alio· quia
mortalia connexionem habent adinuicem ex parte auerſionis·quodli=
bet enim mortale auertit a deo licet non habeant connexionem ex par
te conuerſionis·non poteſt tamen vnum remitti ſine alio· Ex predictis
collige ꝙ aliter ſe habent adinuicem venialia et aliter mortalia\ et ali
ter mortalia ad venialia·Mortalia enim ſic ſe habent ꝙ vnum non di
mittitur ſine alio·Venialia enim ſic ſe habent adinuicē ꝙ vnū dimitti
tur ſine alio· Mortalia autem ſic ſe habent ad venialia ꝙ remitti p̄t
veniale ſine mortali ·Cui9 duplex eſt rō· Prima eſt qꝛ mortale ꝛ veni
ale ſe hn̄t ſicut habitus et diſpō·ſꝫ ſublato hitu p̄t manere diſpoſitio·

et non econuerſo. Secunda ratio eſt\quia mortale opponitur caritati.
Veniale autem feruori eius. ſed ſublata caritate tollitur et feruor ei9.
et non econuerſo.

Per quid dimittatur peccatum veniale Capitu. xxvi.

Ad peccati venialis remiſſionē nō exigitur nouus caritatis ha
bitus. ſed ſufficit nouus motus quia peccatū veniale non tolle
bat virtutis habitū. ſed impediebat ipſius actū Nota ꝙ pec
catum veniale nō dimittitur ſine cōtritōe. Cuius hec eſt ratio. q2 quā-
diu manet volūtas in aliquo veniali nūꝙ̄ dimittitur. Sed voluntatem
auertere ab eo ꝙ quis priuſ volebat eſt diſplicere ei quod voluit. Ta-
lis autem diſplicētia dolor cōtritōis dicitur. Sed ſciendū ꝙ cōtritō
poteſt accipi dupliciter\vel in habitu vel in actu. vel medio modo. Cō
tritio in habitu non ſufficit ad peccati venialis dimiſſionē. q2 tunc qui
cūq3 haberet penitētie virtutis habitū. non poſſet habere veīale pec
catum. et ſic veniale peccatū nō poſſet eſſe cū gratia. Contritio in actu
nō ſp requiritur\q2 ſequeretur ꝙ pc̄tm̄ quod quis in memoria nō ha-
bet remitti non poſſet. ꝓpter hoc requirit̄ cōtritio medio mō\ſcilic3 vt
peccatū diſpliceat actualiter. vel explicite vł implicite. Dico aūt impli
cite. quia talis actus ſufficit. q2 diſpliceret explicite peccatū veniale ſi
cognitio ferretur ad illud. Notandum etiam ꝙ tam feruēs poteſt
eſſe motus caritatis in deū ꝙ omnia venialia peccata conſūit etiam ſi-
ne actuali cogitatōe ipſoꝝ. quia quando quis feruenter fertur in deu3
diſplicet ei omne quod a deo retardat. et ita licet explicite de peccato
veniali nō cogitet. tamen in illo motu continetur implicite diſplicentia
peccati venialis\vel vnius vel omniū. Sciendū etiam ꝙ in cōtritōne
de venialibus nō exigitur ꝓpoſitū nō peccādi venialiter. ſicut in contri
tione in mortali exigebatur. ſed ſufficit ꝙ diſpliceat ei etiam peccatum
p̄teritum\et infirmitas quo ad peccatū veniale inclinatur\ꝙuis ab eo
omnino immunis eſſe non poſſit. ita tamē ꝙ voluntas nō maneat fixa ī
vno veniali. quia illud ſic retentū nō dimitteretur in contritōe genera
li. Huius autē ſententie hec eſt ratio. q2 peccata mortalia ſunt in po
teſtate noſtra vt vitētur nō ſolū ſingula\ſed etiā omnia Venialia vero
et ſi ſingula vitari poſſint\nō tamen om̄ia. quod ex infirmitate nature
cōtingit. Multa ſunt ꝑ q̄ tollūtur peccata venialia que ꝑ tria cōpre
hendūtur. Primo ſunt omnia que gr̄am conferūt\ut ſacramēta eccleſie
Secundo illa quibus impedimēta feruoris et gratie tollūtur\ſicut eſt
aqua benedicta. que virtutem inimici reprimit. et ep̄alis bn̄dictio Ter
cio exercicium humilitatis ex parte noſtra\ſicut eſt tonſio pectoris.
oratio dominicalis. elemoſina\ieiunium\ et huiuſmodi. Ratio horum
eſt\quia cum venialia dimittantur per feruorē caritatis\ qui implicite
vel explicite cōtinet oīa illa q̄ nata ſunt de ſe feruorē caritatis excitare

dicuntur peccata venialia dimittere· Talia vero ſunt oīa q̄ p̄dicta ſunt
Unde cum ſm quantitatem feruoris ſit quātitas remiſſionis\patet ꝙ
ꝓut per iſta tria ꝑnumerata maior vel minor excitatur feruor qui vel
implicite vel explicite contritōem continet plura vel pauciora venialia
dimittūtur\non tamē ſemꝑ omnia·

¶De extrema vnctione Caplm·xxxiiij·

Mediator dei et hoīm nō ſolū vocať Jheſus\inq̄tū hʒ ſaluare·
ſed etiā xp̄us inquantū habet vnctōis grām in alios diffunde-
re·Tribus vicibus inunctus fuit dauid ·Primo in domo patriſ
ſui\in ſignū regni futuri·hec ſignat vnctōem in baptiſmo·Secundo in
ebron ſuꝑ iudam·et poſtea multa bella habuit· Hec ſignat vnctōem in
cōfirmatōe·Tercio iterū in ebron\ſuꝑ omnē iſrael·poſt hāc in pace re
gnauit·Hec ſignat vnctōem in extremis· ¶De ſubſtātia huius ſacra
menti ſunt quinqʒ·Primū eſt\ꝙ vnctōem faciēs ſit ſacerdos·Scōm ē
intentio·Terciū materia ſcʒ oleum infirmoꝝ·Quartū forma verboꝝ ſcʒ
hec·ꝑ iſtam vnctōem ꝛc·quā formā debet dicere inungēs · Quintū ē lo
cus inungendus·q2 fit ad oculos ad aures\ad nares· In hoc ſacramē
to forma verboꝝ eſt deꝑcatiua\q2 illud ſacramentū videtur valere q̄ſi
ꝑ modū ſuffragij·Datur eī ad effectū quem homo ꝑ opera ꝓꝓa poſ-
ſet conſequi niſi infirmitas impediret· ¶Un̄ notandū ꝙ in aliquo ſa-
cramento forma verboꝝ eſt in ſola oratōe ſicut hic·Dixit eī Jacobus
Inducāt preſbiteros ꝛ orent ſuꝑ eū· In quibuſdā ſacramentis cōſiſtit
in ſola enūciatōe ſicut pʒ in baptiſmo·Ait enim dn̄s· Baptiſantes eos
nō faciēs de orōe mentōeʒ· In alio ſacramēto ſic dicūt quidā conſiſtit
forma in orōe et enūciatōe·ut in ſacramento penitētie·Conſueuerūt eī
confeſſores primo orare dicētes·Abſolutōem et remiſſionē ꝛc· Poſtea
dicunt· Abſoluo te a peccatis ꝛc· Cū enim offendatur deus et eccleſia
in peccato cōtra primū merito fit orō et contra ſm abſolutio·Iſtud ſa
cramentum non datur niſi adultis qui peccata venialia videnť habere
cōtra que inſtitutū eſt·et ſic datur alijs q̄ꝫ infirmis in ꝑiculo mortis ꝯ
ſtitutis·Sanis enim nō datur illud ſacramentū·q2 habēt aliud remedi
um paratū ſcʒ penitentiā·nec debet dari niſi poſtulātibus·qui deuotōʒ
ſuā ſurſum erigāt·Si ſepe quis ad mortē infirmať· ſepe pōt inungi·ſʒ
in vna infirmitate non debet quis bis inungi\ niſi eadē infirmitas vl-
tra annum ꝓtrahatur·Ita ꝙ in vno anno ꝓpter vnam infirmitatē ne-
quaq̄ꝫ bis inungatur· Effectus huius ſacramēti eſt multiplex Prim9
eſt ſanitas duplex·vna principalis \ſcilicet liberatio ab infirmitate ſpi
rituali·que contrahitur per venialia· quibus anima debilis efficiť ad
exequendum actum gratie vel glorie· Alia eſt ſanitas ſecundaria que
eſt quaſi effectus et ſignum prioris ſanitatis\ſcilicet ſanitas corꝑalis
et hoc verum eſt quando ſanitas corporalis expedit ſanitati ſpirituali

Tunc enim iſtud ſacramentū cauſat vtrūqꝫ in ſuſcipientibus digne. In
terdum enim vtilis eſt ſanitas corꝑalis\ ſcꝫ ad meritū glorie cumulan
dum. Valet etiã ad deuotõem excitandū. et ad velociorē tranſitum ad
celū In hoc ſacramento ſicut in ceteris tria ſunt. Vnū eſt ſacramentuꝫ
tantū\ſcꝫ vnctio exterior. Aliud eſt res tantū\ſcꝫ effectus duplicis ſa-
nitatis vt dictū eſt. Tercium eſt ſacramentū et res .ſcꝫ quedam vnctio
ſpiritualis interior. i. mentis interior iocunditas et ſolaciū.

De ſacramento ordinis. Capitulum. xxxiiij.

QVinqꝫ ſacramenta de quibus dictū eſt ꝑtinent ad ſtatū ꝑſone.
ſed duo de quibus dicendū eſt ꝑtinent ad cõmunem ſtatum ec
cleſie\ qꝛ ordo ꝑtinet ad generatõem ſpūalem. Matrimonium
vero ꝑtinet ad generatõem carnalē. Ordinē ꝑcedet primo tonſura. qꝛ
in omni tranſitu de ſtatu ad ſtatū cõuenienter interponit̄ aliqua diſpo
ſitio media Vnde in tranſitu a ſtatu laycoꝝ ad ſtatū miniſtroꝝ dei cõ
ueniēter prima tõſura interponit̄. Fit etiã in hac tonſura aliquoꝝ capil
loꝝ reſectio in modū corone\ qꝛ in miniſteriū illius aſſumitur cui ſerui-
re regnare eſt. Eſt itaqꝫ duplex ſignū diſtinctiuū in ordinatiſ. ſcꝫ exteri
us tonſura\et interius caracter. Ad eſſe tñ ordinis tonſura nõ ꝑexigit̄
ſed ad bene eſſe\qꝛ diſpoſitio cõgruitatis eſt in ipa tonſura ad ordinē
et nõ neceſſitatis. Hugo de ſancto vic. ordinē ſic deſcribit. Ordo eſt ſi-
gnaculū quoddam in quo ptãs ſpiritualis traditur ordinato et officiū
Hic nota ꝙ in naturalibꝰ dedit deꝰ ſuꝑiora corꝑa in reginē inferioꝝ
ſic et in ſpūalibus quoſdã poſuit ſuꝑiores\et quoſdam inferiores. ut il
li ptãtem habeant ſuꝑ iſtos\ſicut ſunt clerici qui pſunt in ſpūalibus\ꝛ
principes ac iudices ſeculares qui pſunt in tꝑalibus. De ſubſtantia
huius ſacramenti ſunt ſex. Primū eſt poteſtas ordinãtis. qꝛ oportet ꝙ
ſit epūs. Scdm eſt materia ſcꝫ vnctio in ſacerdotibus\et tactus illoruꝫ
que tãgenda ſunt. Terciū eſt forma verborū. quartū eſt ſexus virilis.
qꝛ mulier non recipit caracterem ordinis. Quintū eſt intentio. ſextū eſt
ꝙ ordinandus ſit baptiſatus. Baptiſmus enim eſt ianua omniū ſacra
mentoꝝ. Quoddã eſt hic ſacramentū tantum\ut viſibile quo poteſtas
tradi videtur. Quoddã eſt res tantum\ſcꝫ gracia que cõfertur. Quod
dam eſt res et ſacramentū ſimul\ut caracter Septē ſūt ordines. Pri
mus eſt oſtiariatus. ſecūdus lectoratus. tercius exorciſtatus .quartus
acolitatus. quintus ſubdiaconatus. ſextus diaconatus . ſeptimus preſ-
biteratus\qui eſt omniū ordinum ꝑfectiſſimus et terminus alioꝝ. Alij
enim ſunt quaſi ſex gradus quibus ad thronū deſcenditur ſalomonis.
Actus oſtiarioꝝ eſt locum cuſtodire cõfectionis ſacramentoꝝ ab his
qui immundi determinati ſunt. ſcꝫ ab excõmunicatis. Actus lectoꝝ eſt
ꝓphetias legere. Actus exorciſtarum eſt arcere demones per cõiura-
tionem ne dñentur in corꝑe nondum baptiſato . Actus acolitarum eſt

deſignare lumen euangelij in corpali lumine .Actus ſubdyaconoꝝ eſt
oblatiões accipere ab offerētibus\et eas offerre dyacono .Legere au
tem epl̄am nō eſt actus eoꝝ principalis\ſed conueniens .Actus dya=
conoꝝ eſt ordinare hoſtias in altari.Predicare autem vel legere euā=
gelium eſt actus cōſequens.Actus preſbiteroꝝ eſt cōſecrare corpus ⁊
ſanguinem xp̄i.et hic eſt actus principalis.Alius eſt conſequēs\ſcȝ li=
gare et ſoluere .Per quē actum preparatur corpus miſticū vt ſit aptū
ac ydoneum ad ꝑceptōem corpis xp̄i veri ¶In quolibet ordine impri
mitur caracter.ſed quādo fiat hoc nunc dicendum eſt.Hoſtiarijs qui
dem imprimitur quādo datur eis clauis ligandi\ et dicitur eis.Sic a
gite tanq̄ ratōem deo reddituri ꝓ rebus que cū clauibus iſtis reclu=
duntur.Lectoribus caracter imprimitur cū ep̄us porrigit eis librū cuȝ
debita forma verboꝝ.Exorciſtis imprimitur cū datur eis liber exorciſ
moꝝ cum forma verboꝝ.Acolitis imprimitur in verbis que dicit ep̄s
cum dat acolitis candelabrū. Subdyaconis imprimitur qn̄ ep̄us cum
forma verborum dat calicem vacuū\et cetera vaſa quoꝝ vſus eſt in cō
fectōem eukariſtie.Dyaconis et preſbiteris imprimitur qn̄ ep̄us im=
ponit manus capiti cū verbis ad hoc conſtitutis ¶Predictos ordies
xp̄us exercuit.hoſtiarium quādo vendentes et ementes eiecit de tem
plo.Lectoratum exercuit cum in medio ſenioꝝ librū yſaie aperiens le
git.Exorciſtatuȝ qn̄ demoniacos ſanauit.Acolitatū quando dixit.Ego
ſum lux mundi.Subdyaconatū\quando lintheo ſe p̄cinxit et pedes di
ſcipuloꝝ lauit.Dyaconatuȝ quādo in cena diſcipulis corpus ⁊ ſangui
nem ſuum miniſtrauit.et dormientes ap̄los excitauit.Preſbiteratū qn̄
ſe in ara crucis obtulit. et quando in cena panem et vinū in corpus et
ſanguinem mutauit.

¶De qualitate ordinandoꝝ. Capl̄m.xxxv.

Qualitas ordinandoꝝ conſiſtit in duobus.ſcilicet in faciendiſ ⁊
vitandis.Facienda ſunt hec.Sit in moribus pudicus.xliij.di.
c.i.In habitu honeſtus.xxi.q.iiij.per totum.Cibo et potu tē
peratus.extra de vita et hone.cleri.a crapula.Cōpetenter q̄uis nō e=
minēter lr̄atus.extra de electōe cum nobis Manſuetus et modeſtus.
xlv.di.c.i.et.ij.per totum.Tonſuram deferant clericalem .extra de vita
et honeſtate clericoꝝ.Clericus.Hoſpitalis.xvi.q.i.Quoniam.Doctor
in predicatōe.xliij.di.c.i.Correctoꝛ viciorum per virgā diſcipline.lxxx
vi.di.c.ij.Exemplum prebeat bone vite.iij.q.i.¶in finem.Bone fame
l.di.c.i.Reſidentiā faciat in eccleſia ſua\vel beneficio.extra de cle.non
reſi.per totum.Vnicum ſufficiat beneficiū habens curam animarū. ex
tra de pre.de multa Bonus ſit gubernatoꝛ familie.xlviij.di. Neceſſe.
Hec ſunt clericis vitanda\ ſcilicet omne crimen mortalis culpe. extra
de tem.or.ex tenore.Non litigioſus.xlvi.di.c.v.Ecce.et.c.ſequēti.Non

Sacerdotis honestas servanda

Vitia que debz sacerdos vitare

affectus ſinceritatem\quia in pectore eſt affectus Tercium contempla
tionis claritatem\quia in capite perſpicacitas intellect9. Beata virgo
multis de cauſis fuit deſponſata viro. Prima vt deſignaret ip̄a bea=
ta virgo eccleſiam deſponſatam criſto\que ſimiliter virgo eſt Secun=
da vt per ioſeph origo eius oſtenderetur\ quia per viros geneologya
texitur. Tercia vt ioſeph eſſet teſtis caſtitatis ip̄ius. Quarta ne infa=
maretur ſi generaret nō habens viruz. Quinta ne velut incontinēs dā
naretur\quia de tribu erat ſacerdotali. et tales comburebant. Alie au
tem adultere lapidabantur. Sexto vt virgo viri ſolacio ſuſtentaretur
Septimo vt partus dyabolo celaretur. Octauo ne iudei xp̄m tanꝙ il
legitimū iuſte perſequi viderentur. Nono ne legi que amendat matri
monium cōtrariari dn̄s videretur. ¶ Nota ꝙ duodecim ſunt impedi=
menta matrimonij Unde verſus. Error conditio votū cognatio crimē.
Cultus diſparitas ius ordo ligamen honeſtas. Si ſis affinis ſi forte
coire nequibis. Hec ſocianda vetant cōnubia iuncta retractant.

Incipit Prologus Septimi libri.

Finale iudiciū quedam ſunt antecedentia\quedam quaſi cōco=
mitantia\et quedam ſequentia. Antecedentia iudiciū ſunt tria
ſcz pena purgatoria\et eccleſie ſuffragia\ac ꝑſecutio antixp̄i.
Concomitantia iudiciū ſunt duo\videlicz. cōflagratio mundi\et reſur
rectio corpoꝝ. Cōſequētia iudiciū duo ſunt\ſcz pena infernalis et glo
ria celeſtis. De quibus per ordinē dicendum eſt.

Incipiunt tituli capituloꝝ Septimi libri.

DE purgatorio. Cap. j.
De acerbitate pur. ij
De ſuffragijs ec. iij
Quoꝝ ſuffragia ꝓſint ⁊ q̄. iiij
Utrum indulgentie defunctis
valeant. Capitulum v.
De aduentu antixp̄i. Ca. vi.
De mala vita antixp̄i vij.
De quatuor modis quibus de
cipiet Capitulū viij.
De ſequacibus antixp̄i ix.
De gog et magog. x.
De helya et enoch xj.
De duratōe h9 ꝑſecutōis. xij.
De morte antixp̄i xiij.
De conflagratōe mundi. xiiij.
De reſurrectōe generali. xv.
De iudicio extremo xvj.
De iudicantibus xvij.
De iudicandis xviij.
De innouatōe mundi xix.
De penis inferni xx.
De diuerſitate penarum. xxj.
De gloria celeſti xxij.
De dotibus in cōmuni xxiij.
De dotib9 aīe ī generali. xxiiij
De eiſdem in ſpeciali. xxv.
De dotibus corporis in gene=
rali. Capitulum. xxvj.
De eiſdem in ſpeciali xxvij.
De aureolis in genere. xxviij.
De aureolis in ſpecie. xxix.
Enumeratio celeſtiū gaudiorū
Capitulum. xxx.

De purgatorio Capitulum.j.

Purgatorius ignis corporalis eſt ꝑ quem tantummodo ſpi
ritus iuſtorum qui in hac vita non impleuerunt penitentiā.
nec ſatiſfactionem condignā affliguntur. Hij qui ſunt in
purgatorio ſpem habent euaſionis. quia ſciūt ſe non eſſe in inferno/et
tamen ꝓpter penarū magnitudinem hoc aliquādo nō aduertunt. Mul
te ſunt rationes quare oportet eſſe purgatoriū. Prima ratio eſt/quia
ſm Auguſtinū tria ſunt genera hominū Quidam enim ſunt valde ma *Auguſtinus de Triplici habitaculo*
li quibus non proſunt eccleſie ſuffragia. Quidam valde boni. quib9 nō
ſunt neceſſaria. Quidam non valde mali/nec valde boni/ ſcʒ qui habēt
venialia/et his debetur pena purgatoria. Secunda eſt/quia ſicut ſum
ma bonitas non patitur ꝙ bonum remaneat irremuneratū. ita ſumma
iuſticia non patitur ꝙ malū remaneat impunitū. Tercia eſt/ quia diui
ne lucis tanta eſt dignitas ꝙ eam ſoli mūdi cordis oculi cernere pn̄t.
Unde oportet ꝙ quiſqʒ veniat ad mundiciā baptiſmalē anteꝗ̄ conſpe
ctui domini pſentetur. Quarta eſt/quia culpa eſt offenſiua maieſtatis
diuine. et damnoſa eccleſie/et deformatiua in nobis ymaginis diuine.
Sed offenſa requirit punitōnem /et damnū requirit ſatiſfactionem. ⁊
deformatio expurgationem. Propter hoc neceſſe eſt ꝙ peccato pena
vel hic vel alibi reſpondeat punitiua. Quinta eſt/quia contraria cōtra
rijs curantur. ſed peccatū oritur ex delectatione et libidine/ vnde dele
ri habet per penā. Sexta eſt/quia nulli debet negligentia ſuffragari.
ſed ſi talis non puniretur in futuro/videretur in futuro cōmodum re=
portari de negligētia penitētie dilate. Septima eſt/quia iuſtum eſt ꝙ
ſpiritus qui cōtempto ſummo bono ſe ſubiecit infimo. i. peccato ſubicia
tur poſtea inferiorib9. i. penis ¶ Nota ꝙ anime poſtꝗ̄ ſufficiēter in ig
ne fuerint purgate ſtatim euolant ad gloriā. et hoc patet multiplici ra
tione Prima ratio/quia poſt purgatōnem nulla remanet in anima diſ=
ſimilitudo ad gloriaʒ. Unde merito illi debet iungi. Secundo quia
ianua celi ſemꝑ illis eſt aperta qui obſtaculū nullum habēt. Tercio qꝛ
neceſſe eſt illos ſpiritus in quibus eſt caritas ſurſum eleuanſ/et nihil
retardans ad gloriam eleuari. Quarto quia cū deus ſit pronior ad mi
ſerendum ꝗ̄ ad puniendū/merito debet purgatos cōiungere glorie.
quos purgandos ſubiecit pene. Quinto/quia non punit deus bis i id
ipſum. Unde cum iſte ſufficiēter ſatiſfecerit in penis ignīū/non debet
amplius puniri in dilatione premiorū. Sexto quia poſt purgationem
non debet talis eſſe in purgatorio nec in lymbo/quia non eſt de nume
ro illorum puerorū nec in infernorum. quia non habet mortale pecca=
tum. ergo oportʒ eum eſſe in celo. quia poſt mortem nō ſunt alia recep
tacula animarum. Septimo quia efficacior eſt caritas ꝗ̄ iniquitas. ſed
iniquitas ſtatim ducit ad ſuppliciū/ergo caritas ſtatim ducet ad p̄miū

Octãuo quia ceſſante impedimento corpora grauia feruntur deorſum et leuia ſurſum / ſic ſpũs malorum remoto carnis onere feruntur ſtatim ad locum ſuppliciorũ ꝓpter peni peccati grauitatem. Spiritus vero bonorum ſi non ſit impedimentũ alicuius culpe vel pene debite ſtatim feruntur ad locum premiorum.

¶ De acerbitate purgatorij Capitulum. ij.

In purgatorio duplex pena eſt. Una eſt pena damni de carentia diuine viſionis. Alia pena ſenſus de afflictione ignis. et quantum ad vtrũqʒ minima pena purgatorij maior ẽ maxima pena mundi. Iſtud patet de pena damni / quia affectus quo deſiderat ſummum bonum poſt hanc vitã ab animabus ſanctis intenſior eſt ꝙ aliquis effectus rei temporalis. In vita iſta maxime cũ iam tempus habendi aduenerit. Ideo carentia eius modeſtius toleratur. Iſtud quoqʒ patet verum eſſe de pena ſenſus / quia cum dolor non ſit eſſentialiter ipſa leſio / ſed leſionis ſenſus / tanto magis dolet anima quanto magis ſentit ſenſitiuũ aliquod. Ideo ab igne in ipã agentẽ maxime leditur et affligitur. ¶ Nota cauſa acerbitatis pene purgatorij hec ẽ quia cum deus plus querat emendam ꝙ penam. plus ponderat in penitentia virtutem bone voluntatis ꝙ penam afflictionis. Unde plus ponderat deus modicam penam voluntariam in preſenti / ꝙ multã nõ ita voluntariam in futuro. ſicut plus valet modicum auri ꝙ multũ plũbi. Unde oportet vt illud quod deficit in voluntate ibi ſuppleatur in acerbitate. ¶ De igne qui purgat animas eſt loqui dupliciter. Uel ꝙtum ad id quod primo affligit / ſicut eſt corporeus. Uel quantũ ad illud quod proxime affligit / et immediate / ſic eſt incorporeus. Primo modo dicitur ignis nature. Secũdo modo dicitur ignis ſimilitudinarie / ſicut dicitur leo verus / et leo pictus. Utrũqʒ tangit Grego. quando dicit / in eo ardent dum ardorem vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter poteſt cõſiderari. Primo vt eſt inſtrumentũ nature. et ſic agere poteſt in corpus et non in animam. Secundo prout eſt inſtrumentum diuine iuſticie / ſic agit in animã imprimendo illi ſpeciem ſuã per quam affligitur. quia violenter ſpecie illa informatur. Sicut enim anima ſm ordinem nature vnitur corpori vt inſtituat vitã. ſic merito ſm ordinem iuſticie vnitur igni a quo ſuſcipiat penam. ¶ Nota ꝙ demones non puniunt animas in purgatorio. ſed illuc eas adducũt. vel etiã aſſiſtunt vt cõmuniter dicitur. Ex permiſſione tamen dei demones in hac vita quandoqʒ bonos affligũt. Cuius hec eſt ratio / quia in preſenti durat pugna inter hominẽ et demonem qui habet in eo poteſtatẽ exercicij. ſed poſt hanc vitam non ſic. Unde et aer iſte caligmoſus eſt aſſignatus demonibus magis ꝓpter temptandi officiũ ꝙ ꝓpter ſupplicium. ¶ De locis penalibus quot ſint et vbi ſint. quere ſupra libro q̃rto

in capitulo de deſcenſu xpi ad inferos ¶ Sciendū tamen de loco pur gatōis ꝙ dupliciter aſſignatur/aut ſm legem cōmunem. et ſic eſt in vno loco/ſcilicet in parte inferni circa lymbū patrum. Aut ſm diſpen ſationem ſpecialem/ſic purgantur anime aliquādo in locis diuerſis in quibus peccauerunt.hoc fit autem ꝓpter aliquam ſuā reuelatōnem ꝓ ter ſuffragia eorum quibus apparent in illis locis. vel etiam ꝓpter ali quam viuentiū edificationem. Ignis autem ille plus vel minus cruci at ſm ꝙ quis plus vel minus de cremabili ſecuꝫ tulit. Oportet enī pri uſꝙ̄ dei facies videatur.ꝙ lignum fenuꝫ ſtipula. maiora minora ⁊ me diocria venialia per crematōnem totaliter cōſummantur. ¶ Predicta vero pene diuerſitas non eſt ex diuerſitate ignis agentis/ſed ſubiecti patientis/ſicut ſub eodem ſole vnus plus eſtuat/ alter minus/vt dicit Grego. Neceſſe eſt autem vt dicit Aug .ꝙ tantum durat dolor q̄tuꝫ heſerat amor.Tanto enim quiſqꝫ torquetur diutius q̄to affectus eius venialibus adherebat fortius.

¶ De ſuffragijs eccleſie Capitulum iij.

Sicut pertinet ad ſeueritatē diuine iuſticie bonos ꝓpter venia-lia in purgatorio puniri ita pertinet ad bonitatem diuine miſe ricordie eoſdem per ſuffragia releuari. Proſunt ergo ſuffra-gia defunctis nō ad meritum vite/ſed ad abſolutōem pene. Et hoc vł ad penarum mitigationē vel ad celeriorem penarū liberationē. Sunt autem quatuor modi generales ſuffragiorꝫ/ ad quos omnes alie redu cuntur/ſcilicet oratio.ieiunium/elemoſina/et ſacramentum altaris quo rum numerus ſic accipitur. Quoniam defuncti poſſunt abſolui a pena duobus modis/ſcilicet per viam gratie/vel per viam iuſticie.Per viā gratie dupliciter fit. Primo per interceſſionem publicā capitis que ē in oblatōne ſacramenti altaris .Secundo per interceſſionē quaſi priua tam membrorum.ſcilicet per oratōes iuſtorum. Similiter per viam iu-ſticie dupliciter fit Primo per modū redemptionis pene.ſcilicet in ele moſinarum largitōe.Secundo modo per modū ſolutōnis pene. ſcilicꝫ in ieiuniorum afflictōne .Si autē queritur/quando incipiat valere de-functo illud quod pro ſe fieri mandauit. Dicēdum eſt ꝙ opus operāſ i.meritum actoris ſtatim cōſequitur mortuus de bonis que precepit ꝓ anima ſua fieri/ſed non opus operatū.i.fructū ipius opis/ quouſqꝫ o-pera fiūt.qꝛ primū valet ex merito abſoluto.ſed ſcōm ex merito condi-tionali

¶ Quorꝫ ſuffragia pſint et q̄bus Capitulum.iiij.

Ad hoc ꝙ valeant ſuffragia requiritur aliquid ex parte facien-tis.et aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte facientis requiritur ꝙ ſit in caritate.et ꝙ intentionē ſuam dirigat ad il los quibus vult vt opa ſua pſint.Diſtinguendū tamen ē hic/ ꝙ ſuffragia ꝓ malū poſſunt fieri dupliciter.Vel vt per auctorē. et ſic

non pꝛoſunt niſi foꝛte per accidens·ſcꝫ inꝙtū per elemoſinas mali hominis excitantur boni pauperes ad oꝛandū pꝛo defunctis·Vel vt per miniſtrū·et hoc dupliciter·vel quia facit ea vt miniſter publicus dei ⁊ eccleſie/ſicut quādo ſacerdos malus celebꝛat miſſam· vel agit exequias moꝛtuoꝝ/et talia ſemper ꝓſunt/quia malicia miniſtri non nocꝫ operi boni actoꝛis · ſicut patet in dn̄o iuſto dante elemoſinā per malū ſeruum· Si vero facit ea vt miniſter pꝛiuate perſone exiſtētis tamē in caritate ſiue defuncti ſiue alterius·et talia ſemper ꝓſunt·quia licet opuſ iſtud ſit moꝛtuum quo ad miniſtrū·non tamē quo ad actoꝛem· Sed ſi malus miniſter facit aliqua de mandato eius qui nō eſt in caritate nō pꝛoſunt· Aliquid etiā exigitur ex parte recipiētis ad hoc ꝙ ſuffragia ꝓſunt illi·Pꝛimum eſt ꝙ ipſe ſit in caritate Vnde non valent his qui ſunt ī inferno·quia ſunt a coꝛpoꝛe xp̄i miſtico ſeparati·Vnde nulla ſpiritualis influentia peruenit ad eos· ſicut nec influentia coꝛpalis valet membꝛis a coꝛpoꝛe ſeparatis· Secundum eſt indigentia·Vnde nō valent beatis/quia non ſunt adhuc ī via ſꝫ in termino ·nec poſſunt ad altioꝛa conſcendere/ſed potius ecōuerſo illoꝛū ſuffragia pꝛoſunt nobis vtrūqꝫ eſt in hijs qui ſunt in purgatoꝛio ſcꝫ caritas et indigentia· Vnde ſicut homo poteſt ſatiſfacere pꝛo alio viuente qui per ſe non valet ita poteſt etiam ꝓ defuncto ¶Nota ꝙ ſuffragia defūctis pꝛoſunt ſ̃m magis et minus pꝛo diuerſitate meritoꝛum in moꝛtuis·vel pꝛo caritate viuoꝛum qui magis ſollicitantur ꝓ aliquibus ꝙ̄ ꝓ alijs· Illa enim ſuffragia que ſpecialiter fiunt pro aliquibus plus valent illis ꝙ̄ alijs· licet etiam alijs aliquo modo comūicētur · Suffragia vero que cōmuniter fiunt pꝛo defunctis quāuis omnibus pꝛo modulo ſuo pꝛoſint· Illis tamen amplius qui dū eſſent in ſtatu vie magis meruerunt vt ſibi pꝛodeſſent · Quāuis autem vt dictum eſt ſuffragia non ꝓſint hijs q̄ ſunt in celo·nec illis in inferno·tamen aliquo modo pꝛoſunt etiam illis·Vn̄ notandum ꝙ ſuffragia valent illis qui ſunt in purgatoꝛio ꝑ modum purgationis·valent ſaluatis in celo per modū cōiunctionis·quia multiplicatio ſaluandoꝛum augmentat gloꝛiā accidentaleꝫ·Valent damnatis in inferno per modū diuiſionis quia quanto plures ſaluantur ꝑ meritum eccleſie/tanto paucioꝛes damnabuntur/ et ita minoꝛ erit pena ꝑ ſubtractionem conſoꝛtij illoꝛum· Valent etiam ipſis facientibus ꝑ modum meriti·Qd̄ pro paruulis moꝛtuis celebrant̄ miſſe defunctoꝝ hoc nō fit ꝓpter eoꝝ indigentiā cum ſtatim euolent ad celum/ſed ꝑ gratiarum actōne·

¶Vtrum indulgentie valeant pꝛo defunctis Capl'm·v·

Papales indulgentie ꝓſunt defunctis in purgatoꝛio/vt patet/quia crux datur aliquādo ꝑ duabus vel quatuoꝛ vel decē animabus. In eccleſia enī eſt theſaurus meritoꝝ tā xp̄i ꝙ̄ ꝑfcoꝝ

de quo ſolus papa qui claues habet hui⁹ theſauri ꝑ neceſſitatibus ec
cleſie poteſt accipere et diſpenſare. Alij aũt ſicut epi nõ habent in hijs
poteſtatẽ generalẽ. ſed limitatã et nõ niſi ꝑ ſummi põtificis diſpenſati
onẽ. Dicẽdũ ergo ꝙ papa ꝓprie nõ abſoluit defũctos a pena. ſed qua
ſi ꝑ eis ſoluit de cõi theſauro eccleſie ſicut aliter liberat creditor debi
torẽ dũ a debito eũ abſoluit et aliter amicus debitoris dũ pro eo debi
tũ ſoluit. Sed viuentes vtroqꝫ modo abſoluit papa. Illis autẽ quib⁹
dantur indulgentie nõ poſſunt eas vlterius dare nec viuis nec defun-
ctis. et hoc duplici ratione. Primo quia indulgentia nõ eſt donũ col-
latiuum gratie/ ſed priuatiuum pene. Priuatio autẽ cum nihil ſit alijs
cõmunicari non poteſt. Secundo quia dare indulgentiam auctoritatis
et iuriſdictõnis eſt quam nõ habent layci eo ꝙ indulgentias recipiũt.
Unde non poſſunt impendere defunctis indulgẽtiam per auctoritatẽ.
ſed ſolũmõ boni operis vel ſuffragiũ ꝑ caritatẽ. Papa vero vtrũqꝫ pt.

De aduentu anticriſti. Capitulũ. ·vj·

Anteꝙ veniat dñs ad iudiciũ regni romani fiet defectio. Nam
ſicut dicit gloſa ſuper apl'm. Pri⁹ erit diſceſſio ab vtroqꝫ im
perio/ qua impleta aderit antixp̃us. Hic ex parentũ ſeminibus
concipietur. ſed poſt conceptũ deſcendet ſpũs malignus in vterum ma
tris/ cui⁹ virtute et operatõe deinceps puer naſcetur et aletur ac ado
leſcet. propter quod filius perditõnis dicit̃. Naſcetur aũt in babilonia
de tribu dan. ſicut dicit gloſa ſuper Apo. Poſt hoc veniet in Jheruſa
lem. et circumcidet ſe dicens iudeis ſe eſſe xp̃m illis promiſſum. Unde
plebs iudaica ſpecialiter adherebit illi. ſicut dicit Haymo ſup Apoc.
Donec helya et enoch predicãtibus qui ex illis ſaluãdi fuerint ad cri
ſtum reuertantur. Angelus bonus primo deputabitur ad cuſtodiã an
ticriſto. ſed quando ita obſtinabitur in peccato ꝙ dicet ſe eſſe deum. et
extollit ſe ſupra omne quod dicitur deus aut colitur ſicut dicit Apoſto
lus. Tunc primo deſeret eum angelus ex toto. nec habebit eum poſtea
ad ꝓmotionẽ/ ſed ad accuſationem

De mala vita anticriſti Capitulum ·vij·

Anticriſtus erit luxurioſus et in cõcupiſcentijs feminarũ. vt di-
citur Danielis. xj. In aperto tamen per ypocriſim ſimulabit
ſanctitatem/ vt facilius decipere poſſit. Cor autem ſuum per
ſuperbiam magnificabit. Et ſicut dicitur Danielis. viii. Contra prin
cipem principum conſurget. id eſt contra deum/ vt dicit Gloſa ſuper
Daniel'. vij. In tantam eleuabitur ſuperbiam/ vt leges et ceremonias
mutare conetur. vel etiã curſus temporum. Tãte quoqꝫ p̃ſumptõis e-
rit ꝙ non putabit ſe a deo puniendũ propter hoc ꝙ iudicium differt̃.
Pſal. Auferuntur iudicia tua a facie eius. Erit etiam blaſphemus/ ſi
cut dicitur in Apoca. xiij. Unde Daniel'. viij. Sermonẽ ꝯtra excelſũ loqt̃

Ad maiorem autem dei cõtumeliã faciet ymaginẽ ſuam adorari.ꝛ om-
nes ſuo caractere ſignari in manu dextra.et in frontibus ſuis\ſicut ha
betur Apoca.xiij. ca. Confitebitur enim ſe filium dei verũ et filiũ ho
minis\ita vt in templo dei ſedeat tanꝙ ipſe ſit deus.et ſe faciet' ado-
rari. Judei nanqꝫ templũ quod romani deſtruxerãt reedificabunt Af
firmabit etiam nullum ante ſe fuiſſe xpianum.ſed omnes antixpos fu-
iſſe.Dicitur in gloſa ad Theſ.ij.ꝙ ſicut in xpo omnis plenitudo diui-
nitatis habitauit.ita in antixpo omnis plenitudo iniquitatis\qꝛ in ipo
erit caput omnium malorum.ſcilicet dyabolus.

De quatuor modis quibus decipiet Capitulum.viij

M Erito cõpatur anticriſtus in Geneſi Ceraſti\qui eſt ſerpẽs cor
nutus\quia quatuor cornibus armabitur.ſcilicet calida pſua-
ſione\miraculoꝝ operatõne.donorum largitione. tormentoꝝ exhibitõ
ne.Primus ergo modus ſubuertendi homines erit calida perſuaſio.
Predicabit enim legem nouã prauam eſſe\et legem xpi ꝓpoſſe deſtru
et. Predicatores quoqꝫ ſui diſcurrent per vniuerſas mũdi parteſ.Im
pedient nihilominus apti anticriſti ne ſcriptura ſꝫm veritatem expona
tur a catholicis doctoribus vel a fidelibus audiatur.Ipſi autẽ bonos
ſe ſimilabunt\et tamẽ mala ſuadebunt. Secundus modus ſubuertẽdi
erit per falſa miracula.quia per artẽ magicam faciet illa. Unde Glo-
ſa ſuper Apoca.xiii. Magica arte faciet ſtatuam loqui.ꝛ futura predi
cere.Faciet etiam ſicut legitur Apoca.xiii.ignem de celo ad terrã de-
ſcendere. Gloſa.i .malignum ſpiritum faciet ſuper ſuos deſcẽdere\vt
loquãtur varijs linguis. Spiritus enim malignus deſcendet in eos in
cõſpectu hominũ\ ſicut ſpiritus ſanctus deſcendit in apoſtolos criſti.
Unde ſe meliores iactabunt eſſe apoſtolis criſti.qui ſpiritũ ſanctũ ac-
ceperunt in cõclaui.Item per artem magicã ſimilabit ſe mortuum .et
feretur a demonibus in aera quaſi aſcenderit in celum.et ſic putabitur
a mortuis reſurrexiſſe. qui prius mortuus per triduum putabatur. et
tunc mirabuntur populi et adorabunt eum atqꝫ laudabunt.Eccleſia ve
ro tunc non faciet miracula.De hoc modo decipiendi dicitur in Pſal.
Inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua.Gloſa. Recte anti-
criſtus comparatur leoni exiſtenti in ſpelunca .quia in eo vis et dolus
operatur .Uis enim per leonem.dolus vero per ſpeluncam intelligit
Gregorius dicit.Penſemus que erit humane mẽtis illa temptatõ qñ
pius martir\ et corpus tormentis ſubijcit \et tamen tortor ante ocu-
los eius mirabilia facit. Sicut enim anticriſtus finget ſe a mortuis
reſurgere .ita quoqꝫ ſe finget ad celum aſcendere. Apocalipſis. tre-
decimo.Et plaga mortis eius curata eſt. Gloſa. Arte magica aſcen-
det antixps in aera ferẽtibꝰ eũ demõibꝰ.Faciet quoqꝫ arbores ſubito
florere et areſcere .mare turbari .naturas in diuerſas figuras mutari

Mortuos etiam in cõſpectu omnium ſuſcitabit· Tercio decipiet per mũ
nera· Ipſe nanqꝫ anticriſtus inueniet theſauros abſconditos per quoſ
ad ſequendum ſe inclinabit plurimos· Ditabit enim diuites huius ſe
culi·et tunc eorum falſam felicitatẽ ad decipiendum alios oſtentabit·
Quarto compellet per minas et tormenta quos aliter vincere non po
terit·Tanta vero ſicut ait dominus tunc erit tribulatio vt in errorẽ du
cantur ſi fieri poteſt etiam electi· Et hoc innuitur in Apoca· vbi dicitᷓ·
pedes eius ſimiles auricalco\ſicut in camĩno ardẽti· per pedes vltima
criſti membra·per caminum vero tribulatio vehemens deſignatᷓ· Ex-
hibebit enim cuncta que in precedentibus martiribus ſunt impleta ge
nera tormentoꝝ· Sed in illis religionibus tunc fideles ſunt vehemen
tius vexandi vbi dominus fuit crucifixus· Et ſicut dicit Haymo·ſuper
Apoca· Illa temptatio non per partes\ſed ſimul totũ examinabit mũ
dum· Soluentur enim demones qui modo ſunt ligati\nec poſſunt noce
re quantum vellent· Fideles illo tempore non p̄dicabunt\ quia tanꝙ̃
excõmunicati habebuntur boni·nec vendetur eiſ\nec emetur ab eis q̄c
quam niſi habeant caracterẽ.i·ſignum aliquod ad litterã vt adheren-
tes ſibi cognoſcantur et alij interficiantur· Aut nomen beſtie·ideſt cõ-
feſſionem oris· Aut numeruꝫ nominis eius·id eſt multiplicationẽ ope
rum·ut habetur in Apoca· Sicut autem anticriſtus crudelior erit omĩ
bus perſecutoribus\ita ſancti tunc temporis fortiores erunt omnibus
retro martiribus·

De ſequacibus antixp̄i· Capitulũ· ix·

Predictis quatuor modis anticriſtꝰ ſibi multos attrahet· Vñ
Apocalip·xij. Cauda eius trahebat terciã partẽ ſtellarum ce
li\et miſit eos in terram. Trahet autem malos ꝑ munera·bo
nos per tormenta·ſimplices per predicationẽ et miracula ·qui enim iu
ſti et ſancti credebantur adherebũt illi ꝓ ſuo arbitrio voluntatis· Ha
bebit igitur ſecum magos et maleficos reges quoqꝫ ⁊ principes· Vñ
Apoca·xiij· Vidi de mari beſtiam aſcendentem · Gloſa.id eſt anticri
ſtum habentem capitã ſeptem·i·principes vniuerſos·⁊ cornua decẽ·id
eſt eos qui impugnant decalogum· Nota igitur ꝙ anticriſtus pri-
mo veniet in benignitate \et miraculorum operatione\et tunc a iudeis
ſuſcipietur qui ei ſpecialiter adherebunt · Ad quorum conuerſionẽ ve
niet enoch et helyas· Et tunc anticriſtus in apertam perſecutionẽ cõ-
ſurget ·

De gog et magog· Capitulum ·x·

De gog et magog dicunt quidã ꝙ ſunt decẽ tribus vltra mon
tes capſios clauſe·tamẽ ita ꝙ bene poſſent exire ſi ꝑmitterẽtᷓ
ſꝫ nõ ꝑmittũtᷓ a regina amazonũ ſub cꝰ regno ⁊ ditõe viuunt·

Has dicunt iudei in fine ſeculi exituras et venturas in iherulalem. et cum ſuo meſſya eccleſiam deſtructuras. Alij dicunt ꝙ per gog et magog intelligitur exercitus antixp̄i\qui in fine ſeculi veniet eccleſiā expugnare. Per gog ſcd̄m gloſam illi ꝑ quos latenter dyabolus perſequitur fideles. Per magog autem illi per quos aperte vel idem q̄ prius tempore anticriſti occulte\et poſtmodum aperte eccleſiam perſequētur. Secundum Auguſtinū gog refertur ad gentes. magog ad dyabolum. quia gog occultatio interpretatur. magog detectio.

De helya et enoch. Capitulum xi.

INter occultum aduentū anticriſti\qui eſt per natiuitatem\ et manifeſtum eius aduentū\qui eſt per predicationem\et apertam perſecutionem venient helyas et enoch et conuertēt\ vt dicitur Malachie vltimo. corda patrum in filios. Gloſa. ad inſtructionem poſterorum de fide ſaluatoris in quem et ipſi crediderunt. Et corda filiorum ad patres eorum. Gloſa. quia ſuſcipient fidē quam illi habuerunt. Unde iudei et xp̄iani pari tunc religione in criſtum conſentient. De eorum predicatione et ſancta cōuerſatione dicit̄ Apocal'. xi. Dabo duobus teſtibus meis ſcilicet helye et enoch. et ꝓphetabunt. i. predicabunt diebus mille ducentis ſexaginta ſex. Gloſa. i. tribus ānis ſicut ipſe criſtus predicauit. Amicti ſaccis. i. predicantes penitentiā et exemplū oſtendentes. Hi ſunt due oliue. i. ſpiritu ſancto vncti\ et duo candelabra. i. dantes lumen alijs. Tandem anticriſtus occidet eos in iheruſalem\et iacebunt corpora eoꝝ in plateis tribus diebus et tribus noctibus\et dimidio\ quia nullus audebit corpora eorum ſepelire propter metum anticriſti. Occiſores autem eorum valde leti erūt ꝓpter mortem eoꝝ. poſt dies tres et dimidiū reſurgent\et occiſores eoꝝ audiēt vocem talem. Helya et enoch aſcendite huc. et aſcendent in celū in nube. Anticriſtus vero quindecim diebus regnabit poſt mortem illoꝝ.

De duratione huius ꝑſecutōis Capitulum. xij.

REgnabit anticriſtus\ ſicut dicit Gloſa ſup̄ Apoca. tribus annis et dimidiū. Unde Danielis. xii. Jurauit angelus per viuentem ineternuꝫ. quia in tempus ſcilicet vnius anni\ et tempora ſcilicet duoꝝ annorum et dimidiū temporis. i. dimidij anni. Gloſa Hoc ſpacio dicitur duratura deſolatio ſub anticriſto ꝛc̄. Niſi autem vt dicitur in Matheo. abbreuiati fuiſſent dies illi. non fieret ſalua omnis caro. Grego. Quia eniꝫ et ſuperbos nos et infirmos aſpicit de⁹ quos ſingulariter malos intulit miſericorditer breuiatos dicit ꝛc̄. Et glo. ſup̄ Math. dicit. Hec tribulatio quanto ceteris grauior. tāto breuitate moderatior

De morte anticriſti. Capl'm. xiij.

P Oteſtate ſua dominus occidet antixp̄m· Sicut dicit gloſa ſup
Apoca·ſiue per ſe ſiue per michaelem ·Occidet autē in monte
oliueti ī papiliōe et ī ſolio ſuo in loco illo circa quē dn̄s aſcēdit
Interfecto anticriſto non ſtatim veniet dominus ad iudiciū· ſed ſcdm
gloſam ſuper Danielem concedentur·xlv·dies ad refrigerium ſancto-
rum\et ad penitentiā ſubuerſorum· Quantum autem ſit ſpaciū inter
illos·xlv·et finem mundi nemo ſcit· Miniſtri vero antixp̄i poſt mortē
illius gaudebunt ducētes vxores et dicentes · Licet princeps noſter
mortuus ſit\tamen habemus pacem et ſecuritatē·et cum talia dixerint
repentinus eis ſuperueniet interitus · Judei vero tunc conuertent ad
fidem·et ſancta eccleſia vſq3 ad finem mūdi pacificata cōquieſcit·quia
extunc fraudulentia dyaboli penitus deficiet·

De conflagratōne mundi Capitulum ·xiiij·

I Gnis precedet faciem iudicis permaximus\ quia virtute di-
uina non ſolum ignis qui eſt in ſpera ſua\ſed etiam omnes ig
nes ꝛ qui in terra et qui ſuper terram ſunt concurrēt ad mun
di conflagratōem· Iſte autem ignis habebit officium quatuor igniū
ſcilicet ignis infernalis reprobos puniendo·et ignis purgatorij bonos
a venialibus purgando·et ignis terreſtris vegetabilia et ſenſibilia cō
ſumendo·et omnium hominū corpora incinerādo·et ignis elementaris
elementa ſubtiliando\et ad innouatōnem diſponendo · Per illum igit
ignem ita terre ſuperficies exuretur\ ꝙ figura huius mundi peribit·
ſicut et olim factum fuit per diluuium· Et primū dei iudiciū merito fu
it per aquam cōtra ardorē luxurie\que tunc viguit · Ultimum vero iu
dicium erit per ignem cōtra teporem caritatis\ que tunc quaſi ſeneſcē
te mundo frigeſcit· Ignis iſtius actio erit ſucceſſiua· Habebit enim ini
tium mediū et finem· Primo nāq3 iudicis aduentū preueniet\et quaſi
ſimul fiet per illum ignem purgatio iuſtoꝝ et punitio maloꝝ\et corpo
rum incineratio cum cōſumptōne terrenaſcentiū ſicut dictū eſt· Quo fa
cto ſtatim erit reſurrectio eorum corpoꝝ cum aduentu iudicis ad iudi
cium·et tunc inflammabitur totus mūdus per circuitū · Terminato ve
ro iudicio tota caliditas illius ignis exequitur ſententiam iudicis· In
uoluet enim peccatores et trahet in infernum·et ita patet ꝙ ignis ille
aduentum iudicis precedet et concomitabitur et ſequetur· Poſt predi
cta fiet mundi innouatio· Sed inter purgatōnem et innouationē multi
plex eſt differentia · Prima quia purgatio erit penalium qualitatū de
tractio·ſed innouatio erit pulcrioris forme inductio · Secundo qꝛ pur
gatio eſt elementoꝝ ab impuritate quam habent ex cōmixtione muta-
tio· Innouatio vero eſt celorū a ſtatu veteri in ſtatū nouū cōmutatio·et
hoc p ceſſatōz a motu In celis em̄ ꝓpter ipmixtōez nulla ipuritas ē ſ3
tm̄ impfectio mot9 Un̄ nō erit ī eis purgatō p ignē ſ3 ceſſatio a motu

Sic autem purgabuntur elementa ꝙ precidetur ab igne vis concupiſcibilis Ab aere obſcuritas. ab aqua glacialiſ frigiditas A terra vero grauitas et opacitas.

De reſurrectōe generali. Capitulum. xv.

Deus ſicut eſt potentiſſimus in cōſtitutōne naturarū/ ita eſt clementiſſimus in collatōne gratiarū/ et iuſtiſſimus in retributōne ſtipendioꝝ Quoniam igitur homo meruit vel demeruit in anima ſimul et corpore punietur/ vel premiabitur in vtroqꝫ. Unde in eiſdem oportet ipm reſurgere. Ad vocem autē tube reſurgent mortui ſicut dicit apoſtolus Dupliciter autem intelligitur illa vox Nam ſm quoſdam vox tube eſt manifeſta criſti apparitio Unde Grego. Tubaꝫ ſonare nihil aliud eſt ꝙ mundo iudicem filium dei demonſtrare. Reſurgent igitur omnes nulla in eis exiſtente differentia quantum ad ordinem temporis/ ſed magis ꝙtum ad ordinem dignitatis. Nam mali reſurgent deformes et paſſibiles. in bonis autem natura ſeruabitur/ et vicia detrahentur Omnes vero tam boni ꝙ mali reſurgent integri corpore debita ſtatura ſm etateꝫ plenitudinis chriſti. Reſurrectio igitur tria corriget in natura/ ſcilicet defectum/ ſicut in pueris et in mutilatis/ ſiue in diminuta natura membrorum Superfluum. ſcilicet vnguium/ crinium et huiuſmodi. Errorem/ ſicut in menſtruoſitate membroruꝫ Reſurgent quoqꝫ corpora eadem numero/ que prius erant ex eodem puluere in quem redacta fuerunt/ ita ꝙ in quaſcūqꝫ auras vel ſinꝰ puluis ille diſperſus fuerat ad eandē aīaꝫ redeat ꝗ ipſam primitus vt viueret et creſceret animauit/ nec ſolum reſurgent corpora quantum ad membra principalia. ſed etiam ſaluis capillis et ceteris membris que faciunt ad decorem Reſurgent enim homines quātum ad eſſe et quantum ad integrum eſſe/ et quantum ad decorum eſſe. Et reſurget vnum quodqꝫ corpus in optimo ſuo eſſe et primo. ¶ Duplex eſt mors anime per culpam/ et corporis per penam. His reſpondet triplex reſurrectō ſcilicet anime per gratiā/ et corporis per gloriam. et ſicut in primis parentibus mors culpe intulit mortem pene/ ita reſurrectio anime ꝑ gratiam cauſabit reſurrectōem corporis per gloriam. In reſurrectōe corporum concurrent quatuor cauſe/ ſcilicet efficiens. ideſt ipe deus. materialis/ ſcilicet pulueres. formalis/ ſcilicet coniūctio anime ⁊ corporis. finalis ſcilicet vt recipiat vnuſqꝫiſqꝫ prout geſſit in corpore ſiue bonum ſiue malum. Reſurgent tunc homines velociter/ integraliter/ ſocialiter et eternaliter. Erit illa reſurrectio iuſta quātum ad deum. perfecta ꝙtum ad reſurgētes/ et miraculoſa ꝙtum ad ipſam reſurrectōem.

De iudicio extremo Capitulum. xvi.

Poſt reſurrectionem ſtatim erit iudicium. ¶ Ipſum vero iudicium precedet trina citatio. Prima fuit per prophetas.

Unde vocaui et renuiſtis· Secūda per criſtum et ap̄los et p̄dicato-
res Luce·Miſit ſeruos ſuos hora cene ⁊c̄· Tercia erit p̄ vltimā vocem
tube\⁊ hec citatio erit pemptoria. Scd̄m Richardū triplex erit iudiciū
Primum eſt vniforme hoc eſt iudiciū preſentis eccleſie que nō iudicat
niſi de ſola qualitate retributionū et in genere tantū\ſcilicꝫ ꝙ bonā bo
nis et mala malis reddantur Et hoc in genere tantū ·ſecundum nume
rū et quantitatē retributionū neſcit Secundū erit multiforme\ſcilicꝫ ꝙ
quilibet experietur in morte accipiēdo ſentētiam de omnibus bonis vl̄
malis que geſſit Sed nō omnia bona vl̄ mala ſtatim recipit\q2 recipit
in anima tantū ⁊ nō in corpore Terciū dicit̄ omniforme\ſcꝫ vltimū iudi
ciū\quando ſcꝫ numerū et quantitatē recipiet quiſqꝫ bona vel mala in
corpe et in anima ¶ Vltimū iudiciū erit horribile ex omni parte\q2 ſu
pra erit iudex ſtrennuꝰ. ſubtus patens infernus. intus conſcientia re-
mordens.extra mūdus ardens\a dextris peccata accuſantia.a ſiniſtriſ
demonia terrētia Circa illos boni angeli in infernū ꝓpellētes Ibidē
omnes ſancti ſentētiam iudicis approbātes ·et oēs mali cū bonis pec
cata damnandoꝝ cognoſcētes ¶ De qualitate iudicij nota\ꝙ erit hor
ribile Luce·Virtutes celoꝝ mouebūtur·Intollerabile Job· Quis mi
hi tribuat vt in inferno ꝓtegas me et abſcondas me donec ꝑtranſeat
furor tuus ⁊c̄· Ineuitabile Ap̄lus Omnes vos oportet manifeſtari an̄
tribunal ⁊c̄· Inoppinabile Ap̄lus. Dies dn̄i ſicut fur in nocte ita veiet
Inexorabile·Prouer. Qui obturat aures ſuas ne audiat vocem paupe
ris\clamabit et non exaudietur ⁊c̄. Erubeſcibile. Ap̄lus·Quem fructū
habuiſtis tunc in illis in quibus nūc erubeſcitis· Predicta vero erube
ſcentia erit in duobus Primo in veniēdo ad iudiciū\q2 mali cū habeāt
corpora ponderoſa oportet eos illuc portari ab angelis\ſicut abacuc
portatus fuit ad lacū leonū in babilonā Secūdo inſtando corā iudice
quia peccata eoꝝ erunt omnibus manifeſta Unde illud·Reuelabo pu
denda tua\et oſtendā populis nuditatē tuā ⁊c̄ ¶ Locus iudicij erit in
valle ioſaphat\et hoc multiplici ratione Primo quia locus iudicij de
bet eſſe cōmunis.ſed iherusalem et terra adiacēs videtur eſſe cōmuniſ
cum ſit quaſi locus medius terre habitabilis ⁊c̄· Secūdo quia debꝫ eſ
ſe publicus. ſed locus predictus eſt famoſiſſimus\ꝓpter opa noſtre re
demptōis que ibi geſta ſunt et cetera Tercio cōpetit locus ille ratōne
negocij\quia tractandū eſt ibi opus miſericordie et iuſticie· Mons au
tem oliueti qui eſt apud vallem illā deſignat miſericordiam Ioſaphat
autem quod interp̄tatur iudiciū deſignat iuſticiā

¶ De iudicantibus Capitulum xvij·

Non ſolum ſecundum poteſtatem diuinam\ ſed etiam in forma
humana criſtus iudicabit\quia iuriſdictōe ordinaria iudicabit
vt deꝰ cū tota trinitate.ſꝫ iuriſdcōe delegata iudicabit vt hō

Unde notandum ꝙ quinqꝫ ſunt modi iudicandi Primus modus eſt
prime auctoritatis quo iudicabit tota trinitas. Secūdus eſt ſubaucto-
ritatis quo iudicabit xp̄us vt homo Tercius eſt aſſeſſorie dignitatis.
quo iudicabunt apoſtoli et ꝑfecti viri qui cū iudice eminentius inſide
bunt\et tanꝙ melius ſcientes leges et conſuetudines regni dei quibꝰ
totaliter implendis et ſciēdis opa dederūt Quartus eſt approbatōnis
quo iudicabunt ſancti et angeli. Quintus modus iudicādi eſt culpā iu
dicandoꝝ manifeſtare. ſic etiā mali iudicabunt. In iudicando criſtus
habuit oppoſitos actus. vnū ſcilicet actiue\et aliū paſſiue. Primus nā
qꝫ eſt infirmitatis et alius poteſtatis. In primo nāqꝫ aduētu xp̄us ve
nit ad iudicandū paſſiue. in ſecundo veniet ad iudicandū actiue. Prop
ter hoc in primo aduētu venit in forma infirma. in ſcđo apparebit ī for
ma glorioſa Hinc eſt ꝙ xp̄m in iudicio videbunt iuſti tā in natura di
uinitatis ꝙ humanitatis. a malis autem nullo modo forma diuina vi-
deri poterit\et hoc duplici rōe Primo ꝓpter defectū diſpoſitōis in ip
ſo vidente\quia natura ſine gratia nō ſufficit ad dei viſionē. Secundo
ꝓpter demeritū delectatōnis que eſt in viſione diuinitatis\ q2 videre
deum ſm̄ Johannē vita eterna eſt que non pōt cōmunicare reprobis
Ex predictis patet ꝙ criſtus apparebit blandus iuſtis\ſicut Greg. di
cit\et terribilis iniuſtis\quod ꝑfiguratū eſt in colūna nubis in die\ et
ignis in nocte. Videbūt enim mali hūanitatem criſti vt timeāt et non
diuinitatē ne gaudeant Boni aūt vtrāqꝫ naturam xp̄i videbunt. Stig
mata quoqꝫ criſtus mōſtrabit et inſignia paſſiōis ſcꝫ crucē\cla. ꝛc. Se
debit quoqꝫ criſtus ſupra in loco eminētiori cū ſanctis. mali vero ſub-
tus in terra quam dilexerūt. et merito tunc criſtus iudiciū exercebit.
tum quia noſcit merita ſinguloꝝ\cum ipē ſit in quo ſunt omnes theſau
ri ſapiētie et ſcientie abſconditi Tum quia non eſt reus de aliquo eoꝝ
ſuper quibus iudicabit. non enim fecit peccatū nec inuētus eſt dolus ī
ore eius. Et hec duo precipue decēt iudicē

De iudicandis Capitulum. xviij.

ORdines quatuor erunt in iudicio Quidem enim iudicabuntur
et damnabūtur\vt quoꝝ merita damnabilia ꝑmixta ſunt aliq
bus bonis ſicut illoꝝ qui habuerūt fidem ſine operibus. Qui-
dam iudicabūtur et ſaluabūtur\vt quoꝝ merita bona ꝑmixta ſunt ali-
quibus malis venialibus Quidā autem non iudicabūtur et damnabū
tur\vt quoꝝ mala merita omnino imꝑmixta ſunt bonis\vt qui carue-
runt fundamento fidei. Quidam nō iudicabūtur ſed iudicabūt et ſalua
būtur\vt quorum merita bona imꝑmixta ſunt malis. ſicut perfectorum
pauperum criſti\de quibus Math. xix. Vos qui ſecuti eſtis me ſedebi
tis ſuper ſedem iudicantes duodecim tribus iſrael ꝛc. De predictis q̄
tuor ordinibus nota ꝙ oēs homines iudicabūtur iudicio retributōnis

ſed nõn iudicio diſceptiõnis. Infideles enim\quia non fuerunt cives
civitatis tanq̄ hoſtes ſine ulla meritorum diſcuſſione ⁊ audientia dā
nabuntur. Fideles vero mali tanquam cives cum meritorum diſcuſſi
one ⁊ audientia punientur. Iſti autem non ideo iudicabuntur ut meri
ta eorum de novo diſcutiantur an bona vel mala ſint ſed ut bonorum
premia vel preeminentia omnibus manifeſtentur. Et ut circa melos
iuſta appareat ſententia damnationis. ¶ Due ſententie ferentur in iu
dicio. una pro bonis. alia contra malos. Sententia bonorum continet
ſeptem clauſulas. Prima eſt amabilis vocatio ibi. venite Secunda eſt
diuid benedictio ibi. benedicti. Tercia paterna dilectio ibi. patris mei
Quarta remunerationis retributio ibi. percipite. Quinta regni aſſig-
natio ibi. regnum. Sexta glorie preparatio ibi. quod vobis paratum
eſt. Septima eterna predeſtinatio ibi. ab origine mundi. ¶ Item ſen-
tentia contra malos continet ſex clauſulas. Prima a deo ſeparationē
cum dicitur. Ite. Secunda maledictionem ibi maledicti. Tercia incar
cerationis incluſiõem ibi. in. Quarta pene acerbitatem ibi. ignem. Quī
ta liberationis deſperationem ibi. eternum. Sexta demonum aſſociati
onem ibi. qui paratus eſt dyabolo ⁊ angelis eius.

¶ De innovatione mundi. Capitulum .xix.

Terminato vero iudicio ſtatim erit innovatio mundi. que nõ cõ
plebitur q̄diu peccator eſt in mundo. i. quouſq̄ retrudat̄ in
infernum. Sicut em̄ ille maximus ignis elementa purgabit cū
habeat virtutem expulſivam forme extrinſece. Sic mundum innova-
bit cum habeat virtutem ſubtilitativam. ¶ Mundum autem innovare
id eſt pulcriorem formam induere debere \oſtenditur multiplici rõne
Primo quia ſicut dignum fuit ut elementa purgarentur pro eo q̄ in-
fecta erant ꝓpter peccatum hoīs. ita dignum erit ut mundus inno-
vetur ꝓpter glorificacõem hoīs. Secundo ut creature remunerent̄
pro labore quo homini ſervierunt. Tercio ut totus mundus\ꝑut ē poſ
ſibile\conformetur homini glorificato. Quarto quia mundus factus ē
ut homo nunc per ſpeculum creature deum cognoſcat. quem in ſua na
tura videre non poterat. Unde in futuro oportet ſpeculum meliorari
⁊ purgari. ut in pulcritudine creaturaruꝫ amplius reſultet ſpecies cre-
atoris. Hoc autem non erit ad neceſſitatem quaſi deus aliter videri n̄
poſſit ſicut modo. ſed ad iocunditatem ut videlicet delectationi intel-
lectualis viſionis addatur delectatio viſionis ſenſibilis. ¶ Orbes ce-
leſtes ⁊ ſidera propter impermixtionem nullam habent impuritatem
ſicut habent elementa. ſed tantūmodo motum in perfectionem Et ido
innovabuntur. ſed non purgabuntur. Innovatio em̄ in illis duo requi
rit. ſcꝫ motus ceſſacõem\⁊ claritatem ſplendoris ampliorem. q̄n ſtabit
ſol in oriente. ⁊ luna in occidente\ſicut creati ſunt. Huius dicti hec eſt

ratio. Quia corpa superiora facta sunt ad vsum hominis dupliciter Vno modo ꝓpter necessitatem corporis scꝫ ad statum generationis. ꝛ corruptionis. Et ideo cessante illo cessabit motus. Alio mō ꝓpter delectationē in pulcritudine creature. ꝛ ꝓpter ꝯgnicōem dei in illis. ꝛ idō lux eoꝝ non cessabit sed augebiꝰ ¶ Circa elementa nota ꝙ terra erit sicut cristallus. ꝛ planabiꝰ. Aer erit clar or. nec habebit impssiones q̄s habet mō. qꝛ non erunt nubes nec venti nec pluuie nec ros nec grādo nec nix nec tonitrua nec fulgura. Ignis etiā ꝛ aqua fient puriores. et manebunt non solum ſm substantiā ſꝫ etiā ſm suas qualitates. quas quidem habebunt quantū ad habitum ſꝫ non quantū ad vsum Quia cū in duobus elementis magis vigeant qualitates actiue. scꝫ frigiditas in aqua. ꝛ caliditas in igne magis sunt generationis ꝛ corruptionis principium. Et talis effectus ipoꝝ nō erit ampliꝰ. Et ꝓpter hoc dicūꝰ interire. Vel ideo ſm alios dicunꝰ hec duo elementa interire. qꝛ dn̄s tunc intercidet in illis. Teste Basilio sup Psal. Vox dn̄i intercidētis flamam ignis. ita ꝙ calidum pstiuum ꝛ frigidum glaciale tendet inferius. Perspicuū aūt in aqua ꝛ lux in igne manebunt. qꝛ de omnibꝰ elementis ignobile tendet deorsum. sicut grossum terreum ꝛ opacum et tenebrosum ac huiusmōi. Patꝫ igiꝰ ꝙ celū ꝛ terra transibunt q̄tūꝫ ad formam sed non quantum ad substantiā. Ptꝫ etiā ex p̄dictis terminari transmutacōem elementoꝝ. ꝛ generacōem aīalium ꝛ plantaꝝ. qꝛ cause istoꝝ cessabunt. Propter ista dicūꝰ elemēta interire nō q̄tū ad subām ſꝫ q̄tum ad actōem ꝛ passionē. Corpa vero celestia habita quiete ꝛ lumie clariori dicunꝰ remunerari. Vertū illa q̄ sic dcīn est intereūt saluantur in homine qui similitudinē habet cū omni genere creaturaruꝫ ꝛ ꝓpter hoc in homis innouacōe ꝛ glorificacōe possunt dici omnia innouari et renouari

¶ De penis inferni. Capitulum .xx.

Sicut ptꝫ diuiā potentiā in creādo. sapiā in gubernādo ꝛ clemētia in repando. sic patebit eiꝰ iusticia in pumēdo. Dignū em̄ ē vt nō remaneat dedecꝰ peccati sine decore iusticie. Licet autē pc̄m̄ sit transitoriū. tn̄ pena erit ppetua multiplici rōne. Pria rō est qꝛ hō peccauit in suo eterno. ideo punietur in eterno dei iudicio. Secūda qꝛ materia ignis infernalis eterna est. scꝫ peccati macula. ideo ꝛ pena Tercia qꝛ pc̄m̄ est ꝯtra illum qui est infinitus. vn̄ ꝛ pena debet esse infinita. nō quidē acerbitate ſꝫ duracōe. Quarta qꝛ sicut hō p pc̄m̄ pimit in se bonū p quod posset viuere in eternū. sicut patebit in eternuꝫ dei iusticia in puniendo. Quinta qꝛ mala volūtas reproboꝝ eterna est Vellent em̄ in peccato si possent in eternū delectari Ideo ppetuo seu eternaliter debet puniri. Sexta qꝛ in infinitū errat ronalis cū ppōit finitū infinito in iudicādo. silr ꝯcupiscibilis in appetendo ꝛ irascibilis

in adherendo·vnde ⁊ pena erit infinita·Septima qꝛ damnatꝰ de pc̄tō ꝑpetrato nunq̄ habebit veram penitentiam·ideo deus nunq̄ mutabit punitionis ſententiā·Octaua qꝛ peccatum a vita perpetua ſeparat ſcꝫ a deo·ideo mortem perpetuam peccatoꝛ incurrit·¶ Poſt rationes inducantur exempla de eadem materia·Videmus em̄ ꝙ emptio momētanea dat ius poſſidēdi perpetuū·Item vulneratio momentanea moꝛtem inducit perpetuam·Item caſus in foueam eſt tꝑalis·detentio vo ꝑpetua·Item crimen leſe maieſtatis tempꝛale eſt·ſeruitꝰ vero ꝑpetua Item plaga temporalis eſt·liuoꝛ vero perpetuꝰ·Quoniā in pc̄tō ē delectatio cum ꝯtemptu merito p̄cipitat̃ peccatoꝛ in locū infimum ⁊ deſpectum·ac maxime a ſtatu glorie elongatum ſcꝫ in infernum·vbi a deſpectis rebus puniat̃·ſcꝫ a fetoribꝰ corpoꝝ mundanoꝝ·qꝛ in innouacōe mundi quicquid eſt ignobile in mundo ad locum penaꝝ confluet·et ibi horroꝛem carceris multiplicabit

¶ De diuerſitate penarum Capitulum ·xxi·

Cum in damnatis ſit diuerſitas peccatoꝝ\ erit etiam diuerſitas penaꝝ·Vnde cum in peccato ſit auerſio a creatoꝛe·⁊ conuerſio ad bonum ꝯmutabile·⁊ deoꝛdinatio voluntatis contra dictamen recte rationis·merito pena variabit̃ ꝓpter iſta·Vnde ꝓpter auerſionem fit carentia viſionis dei·Sed ꝓpter ꝯuerſionem fit pena materialis incendij·Propter inoꝛdinacōem aūt rationis ⁊ voluntatis erit pena vniuerſi·que ꝯſiſtit in afflictione varia ⁊ acerba atqꝫ eterna Ignis infernalis non omnes equaliter cruciabit·qm̄ ab eodem igne alij plus alij minus torquebunt̃·ſm̄ ꝙ plus ⁊ minus peccauerūt·Sicut ab eodem igne aliter vritur palea·aliter ⁊ aliter lignum·Quāuis aūt ignis ille ſit coꝛpoꝛeus·nec poſſit agere in ſpūm ipm̄ calefaciendo agit tn̄ in ipm̄ vt inſtrumentum diuine iuſticie ipſum ledendo·Et ille doloꝛ eſt maximus·Tum ꝓpter potentiam diuine manus illum ignem mouentis·Tum ꝓpter ſenſibilitatem patientis·Tum propter inmediationem ꝯiunctionis·¶ Infernus eſt locus tenebroſus cum ſit locus triſticie·Lumen aūt licet ſit delectabile·tn̄ lumen ingerit triſticiam per accidens ſcꝫ inq̄ntum oñdit aliquod triſte·quoniam in inferno erit aliquid obſcuri lumīs quo damnati videre pn̄t vnde doleant non vnde letent̃·Reprobi vident vſqꝫ ad diem iudicij gloriam beatoꝝ in vniuerſali non in particulari·qꝛ vident eos in magna gloria·ſed non in quali De hmōi vero viſione nō letant̃ ſꝫ triſtant̃·tū ꝓpter inuidiā aliene felicitatis·tū ꝓpter carentiā ꝓprīe btitudinis·Poſt iudiciū vero ad penas ꝓprias ita deflectet̃ eoꝝ ꝯſideracō·ꝙ gl̄am ſanctoꝝ nō cogitabūt vel hoc ipm̄ eis ſubtrahet̃ in penā eoꝝ cū videbūt̃ huic gl̄oſo ꝯſpectui indigni reputari·In damnatis vero erit fletus ſpūalis·ſcꝫ doloꝛ interioꝛ·⁊ nō fletus coꝛpalis\ qui eſt cum reſolucōe lacrimaꝝ qꝛ ceſſante

motu celi iam nulla erit generatio vel corruptio. tunc erunt ibi etiam
illa que corporaliter nunc ſunt in fletu. ſcilicet compreſſio cerebri. ⁊ de
formatio faciei ⁊ huiuſmodi ¶ Vermis quem dominus comminatur
in euangelio nequaquã materialis erit. quia nullum animal/ preter ho
minem/ remanebit. Erit autem ibi vermis conſcientie rodens animã
⁊ non corpus. In loco ſummo ſola eſt leticia. In loco infimo ſola triſti
cia. In medio id eſt in mundo hec ſunt modo permixta ¶ Poſt diem
iudicij tantummodo tria loca erunt inhabitata. ſcilicet infern⁹ celum
⁊ lymbus. Quot ſint loca penalia require libro quarto de deſcenſu cri
ſti ad inferos. ¶ Octo genera penarum in lege eſſe conſcripſit Tulli⁹
ſcilicet dampnum. vincula. verbera. talionem. ignominiam. exilium. mor
tem. ſeruitutem. Hec omnia poſſunt penis infernalibus adaptari Pri
mum patet quia damnati amiſerunt deum/ ⁊ omnia bona tam gratie
ꝙ glorie. non ſolum in re ſed etiam in ſpe. Iſayas. Non manebit te-
ſta ad hauriendum pauxillum aque de fouea ſcilicet diuine miſericor-
die. ⁊ igniculus de incendio ſcilicet caritatis. Quia ſm Ieremiam Fi
nita eſt eſtas. conſumata eſt meſſis. De ſecundo. Ligatis manibus et
pedibus ⁊c. De tercio prouerbiorum. Mallei percutientes impiorum
corda. Iſtud non intelligitur de malleis materialibus. ſed de diuerſi-
tate penarum quibus impij malleãtur. De quarto Apokalipſis. Quã
tum glorificauit ſe ⁊ in delicijs fuit tantum date ei de tormentis. De
quinto Ieremie. Facies combuſte vultus eorum. ymmo tam ignomino
ſum erit corpus peccatoris ꝙ anima reſumens ipſum ſtupebit quando
illud videbit. ⁊ vellet habere tale ſicut fuit quando dimidium erat cõ
meſtum a vermibus. De ſexto proijcite eum in tenebras exteriores ⁊c.
De ſeptimo Gregorius. Ibi mors ſemper viuit. Et hoc ſicut dicitur
in apokalip. erit mors ſecunda. De octauo Trenorum. Princeps proui
ciarum facta eſt ſub tributo ¶ Nota ꝙ damnati ſub tributo penarum
ſemper ſeruient. ⁊ tamen nunquam perſoluent. Ex predictis collige ꝙ
erit ibi/ calor ignis. ſtridor frigoris. tenebre fumus. lacrime interiores
aſpectus demonum. clamor imbroperiorum. Aripitas ſitis. fetor ſul-
phuris. vermis conſcientie. vincula. carcer. timor. dolor. pudor. inuidia
rancor triſticia. carentia viſionis dei. Ablatio ſpei omnis ſalutis. Ip-
ſum etiam eſſe ꝙ omnis creatura appetit/ pena eſt eis. quia querent
mortem ⁊ non inuenient. Ibi erit/ vt ait Dyoniſius. proterua fantaſia
demens concupiſcentia. ⁊ furor iraſcibilis

¶ De celeſti gloria Capitulum .xxij.

Vnumquodqȝ tanto perfectius eſt quanto magis coniungitur
eſſendi principio. Homo autem qui perfectum eſſe expectat/
duplicem habet finem vltimum. Vnum videlicet extrinſe-
cum. qui eſt beatitudo creata/ que nos in patria beatificat formaliter.

Alium habet finē intrinſecū. qui eſt beatitudo increata que nós beatificat effectiue. ſcz ipm deum. Prima beatitudo ſcz creata eſt tanꝙ finiſ in quo quieſcitur. Secunda vero ſcilicet increata tanꝙ finis in quo quieſcitur. Alio modo iudicabūt philoſophi de beatitudine. ſed male. Dicebant enim ſtoyci beatitudinē in virtute anime cōſiſtere. Perypatetici autem in cognitōe veritatis. Sed epycurici in voluptate. Nos aūt dicimus duplicem beatitudinem\ſicut prius dictū eſt. Deus remunerat ſuos ſm merita Apoſtolus. Vnuſquiſqz mercedem accipiet ſm ſuū laborem et ꝓpter merita. Job. gratiam ꝓ gratia. Math. Ite et vos ī vineam. Et ſupra merita. Vnde. Menſurā bonam et cō. ac coa. et ſup ef. da. in ſi. ve.

De dotibus in cōmuni. Capitulum xxiiii.

Dos in patria eſt illud quod immediate et primo aīam deo cōiungit. vt eſt viſio dilectio\comprehenſio. Sunt enim quedaz dona patrie\ſicut eſt ſapientia et intellectus\ que licet animaz deo coniūgant. non tamen ſine habitu medio. et ꝓpter hoc non dicūtur dotes\ſed anime premiatōnes. Dotes autem non appellantur dona q̄libet que dantur anime in introductōnem ſui ad gloriam. ſed dona precipua per que ad actū vite glorioſe diſponitur. ſicut et in preſenti non appellatur ꝓprie dos quodcūqz donum datū ſponſe in ſua traductione ſed donum precipuum de quo ſuſtentari debeat. Dotes ſunt duplices. quedam enim ſunt aperte anime quibus deo tāꝙ principium vite ſue ſine habitu medio cōiungitur. et per quas traducitur in amplexus ſponſi indiſſolubiles et fruibiles. Quedam vero dotes ſunt ex parte corporis quibus ipm corpus ſubijcitur anime tanꝙ principio vite ſue. ne per ipm anima ab actu glorie retardetur. Notādum etiā ꝙ dotes anime ſunt de premio ſubſtantiali. dotes autem corpis de premio accidentali. Criſtus dotes non habet\quia ſponſus eſt. Dos autem poſſeſſio ſponſe eſt que vſum eiuſdem habet poſt mortez viri ſui. Similiter nec angeli dicūtur habere dotes\quia cum in nuptijs conſenſus ſit animorum et vnio naturarū. Secundum non eſt in angelis licet primuz habeant. vnde et angeli non poſſunt dici ſponſe. ergo nec dotes habebunt ꝓprie. Spōſis carnalibus dantur tria. ſcilicet dos donatio ꝓpter nuptias\et parafernalia. Dos autem eſt donatio facta ſponſe ex parte patris\et hoc ad vſum ſponſi ꝓpter onera matrimonij. ſed ad poſſeſſionem ſponſe. In diuinis autem deus pater dat ſponſe dotē ad poſſidēdum. ſed ſponſo criſto ad gloriam et honorem. et non ad vſum\qz bonorum noſtrorum non eget. Donatio autē ꝓpter nuptias eſt que a ſpōſo datur ſpōſe. et hoc erit in futuro gaudium quod habebit anima in viſione criſti hominis. Parafernalia eſt quod habet ſponſa preter dotem\ſicut ſunt munera que ſibi dantur ab amicis ⁊ hmōi. Iſtud erit

in patria p gaudium quod habebitur de societate beatoꝝ\ꝛ de cógra tulatione felicitatis eorum.

De dotibus anime in generali Capitulum .xxiiij.

Dotes anime ſunt tres.ſcꝫ cognitio\dilectio\inheſio\ſiue tentio que a quibuſdam appellatur cóphenſio.a quibuſdam etiá frui tio. Harum dotuꝫ numerus multipliciter accipitur. Primo ex parte virtutum theologicarú\quia cognitio ſuccedet fidei. Dilectio ve ro ſiue inheſio caritati.comprehenſio autem ſpei. Accipitur alio modo ex parte potentiarú anime. Cognitio náqꝫ poteſt appropriari intelligé tie.dilectio voluntati.comphenſio memorie. Appropriantur etiam a q buſdam tribus alijs potentijs.ſcꝫ rationabili\iraſcibili \et concupiſci bili\ſed iſtud de concupiſcibili et iraſcibili et ſenſitiua non poteſt intel ligi.quia deus non eſt obiectuꝫ potentie ſenſitiue\ſed intellectiue. Poſ ſunt etiam predicte dotes accipi ſm tria que tribus perſonis appropri antur\ita vt comphenſio reſpiciat potentiam patris.cognitio vero ſa pientiam filij.et dilectio bonitatem ſpús ſancti. Circa iſtas dotes nota ꝙ cognitio ponit rei in ſe pñtiam .comphenſio ponit rei cótingenti am.dilectio ponit amantis ad rem amatá colligátiam.

De eiſdem in ſpeciali Capitulú. .xxv.

Prima dos anime eſt cognitio qua diuina eſſentia videbit ab omnibus tota\ſed non totaliter.ſcilicet put eſt infinita. Vide bitur tamen eſſentia diuina lympidius ab vno ꝙ ab alio. Et iſte defectus erit ex parte videntis et non viſi.quia idem erit viſú. Be atitudo nanqꝫ conſiſtit in perfecta opatione potentie altiſſime ſcilicet intellectiue.et circa obiectú altiſſimuꝫ ſcꝫ deú. Ex parte ergo obiecti cú ſit vnum ſimpliciſſimú nulla poteſt eſſe diuerſitas\ſed ex parte poten tie. Nam inquantum vna potétia magis erit perfecta lumine glorie ꝙ altera tanto pfectius opabitur circa vnú et idem ſubiectú.ſicut idé ſol diuerſimode a diuerſis aſpicitur.vel eadem lra a diuerſis legétibꝰ ſe cundú ꝙ oculus magis vel minus eſt diſpoſitus ad videndú Tribꝰ modis cognoſcitur aliquid.ſcꝫ ꝙ eſt.vel ſicut eſt.vel quid eſt. Primo mó cognoſcitur deus in via etiá a malis. Secundo modo videbitur in patria a bonis. Vnde Joh. Similes ei erimus.quoniá videbimus euꝫ ſicuti eſt.i.ſuam maieſtaté bonitaté.claritaté. Tercio modo nec a bonis videbitur nec a malis.nec in via\nec in patria\quia finitú nunꝙ capiet infinitum.ſed tantú ſecúdo modo ſicut dictú eſt. Videbimus deum in ſe\et deum in nobis\et nos in deo\et deum in creaturis\et creaturas í deo Cognoſcere auté deum in ſua eſſentia eſt viſio meridiana. Cogno ſcere vero creaturas in verbo eſt viſio matutina. Sed cognoſcere crea turas in ſe hoc eſt in pprio genere,appellatur viſio veſpertina. Vide bit em vnuſqſqꝫ cogitatóes alterius put vult ipe cogitás maifeſtare

Unde Grego. Uniuſcuiuſqȝ mentē ab oculis alterius cōrpulentia nō
abſcondet. Uidebūt itaqȝ iuſti deum vt gaudeant. Uidebunt glori=
am ſanctoꝝ vt guſtent. Uidebunt quoqȝ penas reproboꝝ\ vt de peri
culorum euaſione gratias agant. ¶ Ad ſciendū qualiter deus videat
ſine medio. Nota ꝙ triplex eſt medium. ſcȝ deferēs\obnubilans\et di
ſponens. Sine medio igitur deferēte videbitur deus. quia dei viſio nō
eſt per diſtantiā. ſed per preſentiā\cum ip̄e deus eſſentialiter ſit vbiqȝ
Uidebitur etiam ſine medio obnubilāte\quia tolletur ſpeculū et enig
ma\que ambo ſunt in via. Cum enim viſus noſter in pn̄ti non poſſit ꝓ=
ter debilitatem in tā excellenti luce figi\neceſſe eſt habere ſpeculū me
dium ſcȝ creature. Quia vero infinita eſt diſtantia inter ſpeculū et reȝ
viſam. ꝓpter hoc obſcure relucet ibi ſimilitudo. Unde videmus in eni
gmate. i. obſcure. Uidebitur quoqȝ ſine medio ſimulacri\quia deus co
gnoſcetur ſeip̄o\et non ꝑ aliquā abſtractam ſimilitudinē\ alias creatu
ra eſſet terminus\et deus non eſſet vere finis omniū. Non aūt videbi
tur deus ſine medio diſponente qḋ eſt gratia et gloria. Oportet enim
ꝓportionem eſſe inter viſibile et viſum. Hec autem diſpoſitio eſt ex par
te videntis. et non rei viſe. ¶ Sciendum ꝙ multiplex eſt mediū. Pri
mum eſt mediū peccati. yſaie. Peccata veſtra diuiſerūt inter vos ⁊ de
um noſtrū. Iſtud eſt mediū impioꝝ. Scḋm eſt mediū creature. Ap9.
Inuiſibilia dei a creatura mundi per ea que facta ſunt intellecta con=
ſpiciuntur. hoc medium eſt philoſophorum. Terciū medium eſt figu=
re. Apo. Omnia in figura cōtingebant illis. Iſtud fuit mediū patriar
charum et ꝓphetarum. Quartū eſt mediū ſcripture. Pſal. Declaratio
ſermonum tuoꝝ illuminat ⁊ intellectū dat paruulis. hoc eſt mediū the
ologorum. Quintū eſt medium fidei. Apoca. Eſto fidelis vſqȝ ad mor
tem. hoc eſt mediū fideliū quo tanꝙ in enigmate vident deū. Secūda
dos anime eſt dilectio. Sed inter dilectōem\virtutē et dilectōem do=
tem duplex eſt differētia. Una eſt ſm habitum\quia virtus eſt id eſt
ꝓprie ꝙ tranſit de ſtatu gratie in ſtatum glorie. Dos autem eſt qḋ ſu=
pra merita datur introductōe ſponſe. Alia eſt differeutia penes obie
ctum. quia licet obiectū vtrobiqȝ ſit deus. nō tamen ſm ꝙ deus. ſȝ erit
obiectum virtutis dilectōis\inquantum eſt ſumma bonitas. Obiectuȝ
autem dotis dilectōis inquantum eſt vnibilis in vnū ſpiritū. ¶ Nota
ꝙ fides et ſpes ſm rem euacuabūtur in patria. Caritas vero nec ſm
rem nec ſm actum euacuabitur ſed ſolummodo ſm modū. quia imꝑfe
ctio ip̄ius tolletur. Dicit etiam Aug. ꝙ fidei ſuccedet ſpes quā vide=
bimus. Spei vero ſuccedet beatitudo ad quā ꝑuenturi ſumus. Sed ca
ritati nihil ſuccedet. quia potius augebitur. Tercia dos aīe eſt compre
henſio\que eſt tentio viſi vel amati. vel eſt tentio veri ⁊ boni primi. Et
iſtud verum eſt prout comprehendere ſumitur ꝑ attingere. et nō circū

plecti diuinam immenſitatem.

De dotibus corporis in generali Capitulū. xxvi.

Vnaqueqȝ pars perfectius habet eſſe in ſuo toto ꝙ̄ per ſe. Vn̄ ſicut anima nunc a corpore corruptibili ſeparata perfectius habet eſſe ꝙ̄ ei cōiuncta. ſic in futuro re cōiuncta corpori incorruptibili perfectius habet eſſe ꝙ̄ modo ſeparata maxime cum non impediatur tunc a corpore ſicut modo. Quin potius de glorificatōe corporis habeat tūc gaudiū ſpeciale. Dotes corporis ſunt quatuor. Quoꝝ numerus ſic habetur. Nam ad hoc ꝙ corpus perfecte ſubiectū ſit anime nec eam impediat in opibus glorie quatuor requirūtur. Quoꝝ duo ꝑtinent ad ſenſum. duo ad motū. Quo ad ſenſuȝ duo requirūtur. Vnum vt ſit facile receptibile ſpecieꝝ ſenſibiliū ad qd̄ diſponit claritas. Alterum vt non ſit receptibile paſſionum ignobiliū. ad quod diſponit impaſſibilitas. Quo ad motum etiam duo requirūtur. Vnum eſt vt ꝑ cōtrariam inclinationē nō reſiſtat ſuo motori, ad quod diſponit agilitas. Aliud eſt vt corpora per que mouetur nō reſiſtant ei, ad quod diſpoīt ſubtilitas. Alia ſufficiētia talis. quia in homine quadruplex eſt cōpoſitio. Prima eſt qualitatū contrariarū. Hec compoſitio tunc erit perfecta quādo qualitates ita equantur vt nulla pugnet cōtra aliam. et hoc faciet impaſſibilitas. Secūda eſt compoſitō materie cū forma. Hec autem compoſitō erit perfecta quādo materia tota vincitur a forma. Penes hanc imperfectōem ſumiť ſubtilitas. Tercia eſt compoſitio corpis organici cū anima. Perfectio iſtius compoſitōnis eſt ꝙ omnia organa ſine impedimēto ſint mobilia ab anima. penes hanc ꝑfectōem ſumitur aiglitas. Quarta eſt compoſitio corporis cū ſpiritibus lucidis quibus mouetur corpus ab anima. et huic cōpoſitōni ſm̄ perfectum ſtatum reſpondet claritas. Tercio ſumitur numerus predictoꝝ ſm̄ ꝓprietates q̄ ſunt in elementis. Nam penes aque trāſparentiam ſumitur claritas. penes terre ſoliditatē ſumitur impaſſibilitas, penes ſubtilitatē ignis ſumitur ſubtilitas. Penes mobilitatē aeris agilitas. Quarto ſumuntur iſte dotes ſm̄ quatuor defectus quos habet corpus humanū a quatuor elementis de quibus componitur. Habet enim corpus humanuȝ ab igne caliditatem, et inde nigredinē. A terra groſſitiem. Ab aere paſſibilitatem. ab aqua frigiditatē, et inde tarditatem. ſed iſta tolluntur ꝑ quatuor dotes corporis. Xp̄us aſſumpſit quatuor dotes corpis an̄ paſſionem ſuam, ſicut dicit Hugo de ſancto victore. Claritatē in trāſfiguratione, agilitatem quādo ambulauit ſupra mare. ſubtilitatem in natiuitate. quia ſalua integritate virginali matris natus fuit. Impaſſibilitatem in cena, qn̄ corpus ſuum diſcipulis ad manducādū dedit. qd̄ intelligitur ſm̄ actum ⁊ non ſm̄ habitum. quia aliter derogaretur diuinis miraculis.

De eiſdem in ſpeciali Capitulum ·xxvij·

PRima dos corporis eſt claritas· Sed nota ꝙ dicitur ali=
quid clarum dupliciter· Aut quia peruiū\ſicut dicitur vitrum
clarum· Aut quia lucidū·ſicut dicitur ſtella clara· Corpus aūt
glorificatū erit peruiū et lucidū· vnde vtroqꝫ modo erunt clara corꝑa
Duo enim ſunt que nunc cauſant obſcuritatē in hūano corꝑe · Vnū eſt
materie impuritas· Alterū eſt luminis paucitas· Tunc vero tollet vtrū
qꝫ·ſcꝫ illa impura denſitas et obſcuritas que ex modicitate lumis eſt·
et ideo erunt corpora clariſſima· Nota ꝙ corpora ſepties erunt tam
clara ſicut ſol·quia dicit dominus ꝙ iuſti fulgebunt ſicut ſol· Sed te=
ſte yſaia· Erit lux lune ſicut lux ſolis·et lux ſolis ſeptēpliciter ſicut lux
ſeptem dierum· Sciendum quoqꝫ ꝙ corpora ſanctorū non equaliter
erunt clara \quia melior anima corpus habebit lucidius · Vnde licet
corpus criſti ſupra modum excellat claritatē·alioꝝ tñ in comparatōe
ſanctoꝝ poteſt claritas eius aſſimilari claritati ſolis\ſm illud· Vobiſ
timentibus nomen meum orietur ſol iuſticie·i·criſtꝰ · Sed claritas ſan
ctoꝝ poteſt reſpectu xp̄i cōparari lumini ſtellarum· Vnde apoſtolus ·
Stella a ſtella differt in claritate· Hoc eſt ꝙ ſancti pluſ vel minus lu
cent ſm differentiā meritoꝝ· Claritas vero pueroꝝ qui poſt baptiſ=
mum moriuntur anteꝙ venīūt ad annos diſcretōis comparari pōt lu=
mini lune·quia ſicut luna non habet lumen a ſe ſed a ſole·ita iſti nō ha
bent gloriam ex ꝓprio merito\ſed ex merito xp̄i · Baptiſmus enim ex
paſſione criſti habet efficaciam· Secūda dos corporis eſt impaſſibi
litas\que reſultat ex virtute anime ſuum corpus potēter continentis ·
ita vt a nullo exteriore agente valeat immutari Preterea ꝙuis cor=
pora ſanctoꝝ ſint compoſita ex contrariis·illa tamen contrarietas erit
ad omnimodam equalitatem et concordiam redacta· Dixerūt autē qui
dam ꝙ impoſſibilitas ſanctoꝝ reſultabit ex natura quinti corporis·ſed
hoc non eſt verum \quia nihil de quinto corpore venit in compoſitōem
materialem corpoꝝ inferioꝝ· Differentia eſt inter impaſſibilitatem
ſanctorum et ade in ſtatu innocentie\et puerorum in lymbo· Quia im=
paſſibilitas ſanctoꝝ erit non poſſe pati\ſed impaſſibilitas ade fuit poſ
ſe nō pati · Impaſſibilitas vero puerorum in lymbo erit nihil pati· et
hoc non eſt ex potentia reſiſtendi leſioni extrinſece\quam non habe=
bunt\ſed ex ordinatione diuine miſericordie\que non permittit eis ali
quid adhiberi per quod poſſent ledi· Ex quo patet ꝙ ſi tales pueri
poſt reſurrectionem in ignem ponerentur lederentur ab eo niſi obſta=
ret iuſticia diuina Secus eſt de corporibus glorificatis que ſi etiaꝫ in
infernum ponerentur nō lederentur· Subtilitas eſt tercia dos que

aufert groſſitiem corꝑis cauſatã ex materialitate ex ꝯpoſitõe q̃litatũ
Nota autem ꝙ duplex eſt ſubtilitas. Vna ſcilicet ex raritate partium
ſtantium non ꝓpinque. et ex tali ſubtilitate efficitur corpus facile diui=
ſibile\et non erit in corporibus glorificatis. Alia eſt ex perfecta victo
ria forme ſuper materiã\et hmõi ſubtilitatis eſt vnire. ſic celum dicit
ſubtile. Et hoc modo erũt corpora noſtra ſubtilia. ¶ Sciendum etiã ꝙ
ſicut duo corpora non glorificata non pñt ſimul eſſe in eodem loco. ſic
nec duo corpora glorificata. alioquin ſequeretur inconueniens. ſcꝫ ꝙ in
vno corpore glorificato eſſet potentia agendi et intrãdi partes alteri⁹
corporis. In alia vero eſſet impotentia reſiſtẽdi. Corpus vero glorio
ſum poteſt eſſe ſimul in eodem loco cum corꝑe non glorificato ſecundũ
dictum antiquoꝝ quorundã. quod tamẽ nec fides habet\nec auctoritas
et rõ demonſtratiua cõtradicit. Habẽt tamen aliquid apparẽtie per ſe
Nam ſicut in corporibus glorioſis ipa groſſities impedit ne duo cor=
pora in eodem loco eſſe poſſunt. quia vnũ alteri reſiſtit\ita groſſities ꝑ
glorie ſubtilitatem tolletur adeo ꝙ corpus non glorioſum nõ poſſit re
ſiſtere glorioſo. ita ꝙ corpora glorioſa penetrabũt alia corpora nõ illa
diuidendo. ſed ſubintrãdo manente diſtinctione dimenſionũ vtriuſqꝫ
corporis. Quarta dos corporis eſt agilitas\que tanta erit\ſicut ait
Augustinus\ꝙ ꝓtinus vbi vult ſpiritus erit et corpus. Verũtamen ſi
cut melior anima corpus habebit lucidius. ſic ⁊ agilius. ita tamẽ ꝙ vo
luntas ſanctoꝝ erit omnino cõiuncta ratõi. Vnde voluntas eorum nun
ꝙ appetet quod non debet. ſed voluntas anime melioris volet ratio=
nabiliter moueri corpus ſuũ citius ꝙ alterius. et ſpũs minoris glorie
non volet corpus ſuum tam cito moueri ſicut alterius. Vnde patet ꝙ
in omnibus verificabitur dictũ Aug. ſcꝫ ꝙ vbi volet ſpus\ibi erit et
corpus ¶ Queritur quare corꝑa ſint modo tarda et tunc agilia. hec eſt
ratio\quia nunc in corpore duplex eſt motor. ſcilicet naturã elemẽti p̃=
dominans\que mouet ad determinatũ locũ\et voluntas anime que mo
uet indifferenter ad quemlibet locũ. Nunc ergo corpora tarda ſunt ex
contraria inclinatione nature ad voluntatẽ. quia terra predominãs na=
turaliter deorſum trahit. In futuro autem natura erit totaliter ſubdi=
ta voluntãti. vnde et mouebitur corpus ad imperium ſpũs.

¶ De aureolis in generali Capitulum xxviii

Aureola eſt mentis ſpeciale gaudiũ veniens ex opere precellen
ti et priuilegiato ¶ Sciendũ aũt ꝙ ſicut ex gaudio eſſentialis
premij quod eſt aurea redundat in corpus quidam decor\qui
eſt gloria corporis. ita ex gaudio aureole reſultat aliquis decor ĩ cor=
pus\ut ſic aureola principaliter ſit in mente\ſed per quandã redundã
tiã fulgeat etiam in carne ¶ Sciendũ tñ ꝙ decor cicatricũ qui in mar
tirum corꝑibus apparebunt nõ poteſt dici aureola\qꝛ martires aliqui

cicatrices non habebunt/vtpote qui ſunt ſubmerſi/ vel famis media, vel ſqualore carceris interempti·et iſti tamen habebūt aureolam· Tribus generibus hominū debetur aureola/quod patet multiplici ratōne Primo ex operibus excellētiſſimis trium anime potentiarū· Excellētiſſimum autem opus rationalis eſt predicatio veritatis·Excellentiſſimū opus concupiſcibilis eſt obſeruatio caſtitatis virginalis·Excelleſitiſſimum opus iraſcibilis eſt perpeſſio mortis· Vnde patet ꝙ predicatoribus virginibus et martiribus debetur aureola· Secundo patet horū numerus et ſufficientia ex hoſtibus quos per pugnas magnificas vincimus·qui ſunt mundus/caro/demon·Martires enim vincūt mundum virgines carnem·predicatores dyabolū·quoniam non ſolū de ſe ſʒ etiam de cordibus alioꝝ eum expellunt·Tercio patet idē per victoriā triplicium paſſionum·Sunt enim paſſiones innate illate ⁊ in cordibus alienis/ſed paſſiones innatas ſuperant virgines· illatas vero martires· Illas autem que ſunt in alienis cordibus vincūt predicatoreſ·Quarto diſtinguuntur aureole ſm ea quibus criſto nobiliſſime cōformamur· Criſtus enim fuit doctor ſm ꝙ veritatē mūdo manifeſtauit· Fuit quoqʒ martir ſm ꝙ pro mundo paſſionem ſuſtinuit· Fuit etiam virgo ſm ꝙ puritatem ſeruauit· Quinto ſumuntur aureole ſm prefiguratōeʒ in teſtamento veteri·Tria nanqʒ habebant aureolas ſicut legitur in Exodo·ſcilicet altare incenſi·archa federis/et menſa ꝓpoſitōnis· Prima ſignat aureolam martirū/qui corpora ſua ſuper altare paſſionis immolauerunt· Secunda ſignat aureolam virginum·que ſicut archa federis auro fuit intus et extra decorata·ita virginitas mentē et corpus ornat Tercia ſignat aureolā predicatoꝝ· qui ſicut menſa ꝓpoſitōnis miſtrāt panes doctrine·Aureola diminutiuum eſt·et dicitur hoc in comparatōne ad auream· Vnde notandum ꝙ inter aureā et aureolā/et palmaʒ differentia eſt· Aurea enim eſt premiū ſubſtantiale quod methaphorice dicitur corona·Tuʒ ex parte meriti/quia non reſpōdet generi operis·ſed radici caritatis·tuʒ ex parte premij/qꝛ per hoc efficitur homo particeps diuinitatis/et per cōſequens regie poteſtatis·Tū etiam rōe perfectōnis quod ſignificat figura circularis·Aureola vero eſt premium accidētale/non tñ quodlibet accidētale/ ſed qđ reſpondet operi excellenti et priuilegiato·ſcʒ martirio/virginitati/et predicatōni·Palma eſt premium accidentale quod nec radici nec operi debetur ſed voluntati·Tale premium habuit ſanctus Martinus/eo ꝙ martirū deſiderauit·licet opus non fuerit ſubſecutum·Vnde cantatur de ipo· O ſanctiſſima anima/quam ſi gladius perſecutoris non abſtulit· tamen palmā martirij non amiſit· Hec autem palma nec aurea neqʒ aureola debet dici·

¶ De aureolis in ſpecie Capitulum·xxix·

Aureola prima debetur martiribus/in quibus ꝑfectiſſima vi-
ctoria eſt de impugnatõe exteriori. Et hec perfectio victori eõ
ſideratur ex duobus. Primo ex magnitudine paſſionis. qꝛ in-
ter omnes paſſiones illatas exterius precipue mors tenet locum. Et p̃-
terea dolor tactus omnibus aliis doloribus p̃eminꝫ. et ideo in hoc glo
rioſior victoria eſt. Secundo conſideratur ex cauſa pugne que ipe xp̃s
eſt. Pena enim non facit martirẽ/ſed cauſa ideſt mors. ¶ Sciẽdum ꝙ
in martirio nõ debetur premiũ ſed hoc quod ab exteriori affligitur. ſꝫ
ſꝫm hoc ꝙ voluntarie ſuſtinetur. qꝛ nõ meremur niſi per ea que ſunt in
nobis/et non per ea que ſunt extra nos/ſicut non demeremur niſi p ea
que ſunt intra nos. Quanto aũt illud quod quis ſuſtinet volũtarie dif
ficilius eſt voluntati ſuſtinere. tanto voluntas que ꝓpter criſtũ illõ ſu-
ſtinet oſtenditur firmiꝰ in xp̃o fixa. et ideo excellentius ei p̃miũ debe
tur. Aureola ſecunda debetur virginibus ꝓpter ſingularẽ victoriam/
quam de carne obtinẽt/contra quam cõtinue bellum geritur. Quamuiſ
autem et vidue pugnent cõtra carnem. perfectius tamen virgines tri
umphant/qꝛ nobiliſſimũ genus victorie eſt nunꝙ̃ hoſti ceſſiſſe. Illis
virginibus tantũmodo aureola debetur que ꝓpoſitũ habuerunt virgi
nitatem ꝑpetuo conſeruandi. Q̃uis hoc ꝓpoſitum fuerit interruptũ/in
tegritate tamen carnis manente dũmodo in fine vite inueniant̃ ad pri
mum ꝓpoſitum rediiſſe. quia virginitas mentis recupari poteſt ſed nõ
virginitas carnis. Si autem aliqua ut virgo carne/ que ſi ꝓpoſitũ nõ
habuit perpetuo virginitatem ſeruandi. non eſt tamen dubiũ quin ha
bitura ſit ſpeciale gaudium de incorruptõne corporis ſuper eſſentiale
gaudium. Sicut etiam innocẽtes de hoc gaudebunt ꝙ immuneſ a pec
cato fuerunt/Q̃uis peccandi oportunitatem non habuerint. Nota ali-
qua poteſt corrumpi carne/nec tamen aureolã amittit ſicut illa que vi
olenter opprimitur. Unde dixit lucia. Si in vitam me corruperis mer-
ces mihi duplicabitur ad coronam/quod non eſt intelligendũ de aure
ola duplicata. ſed quia premium duplex reportabit. Unum de virgini
tate cuſtodita/et aliud ꝓ iniuria quam paſſa eſt. ¶ Sciendum inſuper
ꝙ virginibus debetur fructus centeſimus. et hoc qꝛ celeſtem vitã du-
cũt/que ſignificatur per centũ. quia numerus ille de leua trãſit ad dex
tram. Viduis vero debetur fructus ſexageſimus. quia tales exercere
ſe debent in operibus miſericordie que ſignificantur per. lx. Coniuga-
tis autem debetur fructus triceſimus/quia talibus ſufficit implere de
calogum trinitatis. Ex ductu enim trinarii in denariũ fiunt triginta.
Unde verſus. Cum ſexageſimum fructum capiant viduati. triceſi-
mus dabitur vxoribus aſſociatis. virginee dabitur centeſimus inte-
gritati. Aureola tercia ẽ predicatorum. quia perfectiſſima victoria ob
tinetur ꝯtra dyabolũ quando aliquis non ſolum dyabolo impugnanti

cedit · ſed etiam eūm de regno ipſius expellit · ⁊ non ſolum a ſe ſed
etiam ab alijs· Nec etiam eſt dicendum/ vt quidam volebant/ ꝙ aure
ola predicatorum debeatur prelatis tantummodo · quibus competit
ex officio predicare ⁊ docere·ſed quibuſcunqꝫ qui exercent actum iſtū
licite· Prelatis autem non debetur hec aureola/ quamuis habeant of
ficium predicandi/ niſi actu predicent· Quia aureola non debetur ha=
bitui/ ſed actui pugne· Scd̄m illud Apoſtoli Non coronabitur niſi qui
legittime certauerit· Notandum quoqꝫ ꝙ predicare ⁊ docere cū ſint
actūs miſericordie inter ſpūales elemoſinas ꝯputanť

Enumeratio celeſtium gaudiorum   Capitulum ·xxx·

Vltimo celorum gaudia ſub epilogo numeremus·non quidem
ſingula generum ſed genera ſingulorum· Tot enim ſunt gau=
dia particularia que quilibet habet in ſe vel in alijs ꝙ ea ſoli
us dei noticia comprehendit ⁊ illi quos ſumma ſapientia voluerit ea
ſcire Tantum enim gaudebit quiſqꝫ de bono alterius quantum de bo
no proprio· Quod tamen non eſt intelligendum de intenſione gaudij·
ſed de numero gaudiorum· Tot igitur ⁊ tanta ſunt ibi gaudia ꝙ om=
nes ariſmetrici huius mundi non poſſent ea numerare Omnes geome
tri non poſſent ea menſurare· Omnes gramatici / dyaletici ⁊ rhetorici
non poſſent ea ſermonibus explicare·quia quod oculus non vidit nec
auris ⁊c· Gaudebunt igitur ſancti ſupra ſe de dei viſione · infra ſe de
celi ⁊ aliarum creaturarum corporalium pulcritudine· intra ſe de cor=
poris et anime glorificatione· Extra ſe de angelorum ⁊ hominum aſſo
ciatione· Deus omnes ſenſus ſpirituales ineffabili delectatione refici
et·cum ipſe obiectum omnium ſenſuum ſpiritualium ſit futurus · Erit
nanqꝫ deus ſpeculum viſui·cythara auditui·mel guſtui·flos tactui ·
Ibi erit candor lucis eſtiualis·amenitas vernalis·habundantia autū
nalis·requies hyemalis Ibi/ teſte Auguſtino/ fulget quod non capit
locus·ſonat quod non capit tempus·olet quod non ſperget flatus ·ſa=
pit quod minuit edacitas·ibi heret quod non diuellet ſocietas· Ibi/
ſicut ait Auguſtinus/ deus ſine fine videbitur·ſine faſtidio amabitur
ſine vatigatione laudabitur· Ibi videretur ſtulticia Salomonis ſapi=
entia· Ibi eſſet deformitas pulcritudo abſolonis Ibi eſſet tarditas ve
locitas Aſabelis· Ibi debilitas iudicaretur fortitudo Samſonis Ibi
eſſet mortalitas longa vita Matuſale Ibi paupertas eſſet regnum au
guſti· Ibi ſm̄ Augu·nihil obeſt·nihil deeſt·nihil effluit·nihil defluit
nihil eſt extra qd̄ appetať·nihil intra quod faſtidiať· Ibi ſm̄ Bernar
dum· Deus erit ratōni plenitudo lucis·voluntati multitudo pacis·me
morie continuatio eternitatis· Auguſtinus in libro de corporis et aīe

miſera vita dicit. O caro illem vitam amplecti debueraſ. vbi vita ſine morte. iuuentus ſine ſenectute. vbi lux ſine tenebris. vbi ꝭ aut ii m ſine triſticia. vbi pax ſine diſcordia. vbi volūtas ſine iniuria. vbi regnū ſine commutatione. Bernardus. Merces ſanctorum tam magna eſt ꝙ non poteſt menſurari. tam multa ꝙ non poteſt numerari. tam copioſa ꝙ ñ poteſt finiri. tam ꝓcioſa ꝙ non poteſt eſtimari. Aug9. Id quod ꝓmittit deus fide non capitur. ſpe non attingitur. caritate non ꝯpret endit. deſideria et vota tranſcendit. Acquiri poteſt. eſtimari non poteſt. pmia non deficiunt. Ibi nihil quod amatur deerit. ibi nihil deſideratᷣ quod non aſſit Illa beatitudo ſicut ait Aug9. in duobus ꝯſiſtit ſcʒ in neceſſaria preſentia omnis boni. et in neceſſaria abſentia om̄is mali. De iſta gl̃ia ſic loquitᷣ Aug9. O vita vitalis dulcis et amabilis et ſemper memorialis. vbi ſumma ſecuritas. ſecura tranquillitas. tranquilla iocūditas. iocunda felicitas. felix eternitas. eterna beatitudo. cui ſine fine viſio atqʒ laudatio deus. Ibi affluentia diuitiarum. influentia deliciaꝝ et confluentia humoꝝ. Deniqʒ de gaudijs celeſtib9 nota verſus M̄es cognoſcendo dotatur amore fruendo. Eſt ſubtile citum clarum corp9 patiens nil. Corpora ſanctorum. cita. libera. fortia. ſana. Pulcra voluptatis plena. ſed abſqʒ pati Senſus. amicicia. concordia. plena poteſtas Pax ſecura. decus. et gaudia ſunt animab9 Gaudia. pax. requies. liber et ſecura iuuentus. Non peccat ſapiens. ſanus. diues. redolens. laus. Aureolam martir. doctor. virgoqʒ meretur. Fructus centenus ſexagenuſqʒ tricenus. Virginibus viduis et coniugibus tribuetur ¶ Ex omnibus premiſſis collige quedam gaudia ſolum ſpectare ad animam quedam ad corpus. quedam ad coniunctum. que tñ felici fine quiſqʒ beatus ſm merita recipiat ſine fine Amen

¶ Explicit liber vltimus huius compendij.

Deo gratias.

Nota

Quidam senex (cum in Comitijs principes convenissent)
interrogatus, quid in hijs idoneum instituere deberent
et observare, Respondit, quatuor. Primum, Spiritus sancti
devote unanimiter implorare suffragium, secundum,
utterum in vivendo et scribendo ne omittere mo-
dum, Tertium reipublicae prosperitatem vel defectum
semper intendere et providere. Quartum ne quis
libet sciriam particularem suae voluntati dimittere.

EGo Thómas Dornberg de Memmyngen Decretorum
artiumqꝫ liberaliū doctoꝛ Et ꝯſulatus.inſignis ciuitatis
Spirenſis aduocatus.Multoꝝ ſtudioſoꝝ clericoꝝ pre-
cibus pluries inſtigatus Vt ꝯpendium theologice ve-
ritatis materias ꝯmuniores\magiſqꝫ neceſſarias ⁊ vti-
liores ad ordinem alphabeticum redigerem.Ac ex eiſdem regiſtꝝ de
bito ordine ꝯficerem.Matura ſiquidem ⁊ diligenti huiꝰ opis lectōne
ꝑhabita ꝯſideraui ꝙ pn̄s liber\qui ꝯpendium theologice veritatiſ in
titulatur\nonſolū curā animaꝝ habentibus. verꝝ etiā omnibus viris
eccleſiaſticis.cuiuſcūqꝫ ordinis\dignitatis\aut ſtatus exiſtant\ vtilis
⁊ neceſſarius exiſtit.Et merito inter omnes alios libros eiſdem preci
puus eſſe debeat ⁊ familiariſſimꝰ. Cum ſuccinctim breuiterqꝫ ac ma-
giſtraliter totius theologie fideiqꝫ katholice ꝯplectatur fundamētuꝫ
⁊ principia.Sine quoꝝ ꝯgnitione nemo recte clericus\aut vix criſtia-
nus nuncupari meruit. Hanc que ſequit̄ tabulā remiſſoriam confeci.
Autoritates ⁊ materias notabiliores ſignando. Quibus habitis reli
qua mox abſqꝫ difficultate haberi pn̄t.cum totius huiꝰ opis materie
cohereant\ꝙ vna reperta ſtatim ſe alia aſpectui prebeat. Hinc opus
eſſe non cenſeo vt ſingule autoritates huic operi inſerte\tabule iſti in-
ſerantur.cum fere innumerabiles ſint.⁊ ſic potius ꝯfuſionem ꝙ dire-
ctionem inducerent.¶ Depoſt ſciendū ꝑmitto ꝙ pn̄s liber in ſeptē di
uidit̄ libros partiales.Et quiuis libroꝝ in plura partit̄ capitula\ ſm
ꝓprios capl'oꝝ titulos.Vt patet circa quorūlibet ſeptem libroꝝ inicia
Primus ſiquidē liber.xxxiiij.Secundus.lxvj.Tercius.xxiiij. Quartꝰ
xxiiij.Quintus.lxviij.Sextus.xxxvij.Septimꝰ.xxx.ꝯtinet capl'a.Pre
terea ſciendū ꝙ ꝓpter ꝓlixitatem capituloꝝ ſingula diſtinxi capl'a in
tres partes.principiū videlꝫ mediū ⁊ finem. ne pigeat quēꝗ̄ ſemꝑ vi
dere aut ꝑcurrere totum capl'm ꝓpter certam autoritatem ſiue allega
cōem.Ideo partes capituloꝝ ſic diuiſi.remittendo qn̄qꝫ ad principiū
qn̄qꝫ ad medium.qn̄qꝫ ad finem capituli.Nōnunꝗ̄ etiā vſus ſum illis
verbis circa principium.ſimilr̄ poſt principium.citra vel ante medium
Et tunc querendum eſt in prima parte capituli vſqꝫ ad medium.Cum
vero in hac tabula remiſſoria inuenitur circa medium.aut poſt mediū
vel vltra ſiue prope medium.Tunc querendum eſt in ſecunda parte ca
pituli ad quod remittit̄.Si aūt in hoc regiſtro ſignat̄ circa finem aut
prope vel ante finem. Tunc querendū eſt in vltima parte capituli de
quo memorat̄. ¶ Vltimo notandum ꝙ ſepius in hac tabula regiſtrali
in fine alicuius autoritatis addit̄ eodē libro.⁊ qn̄qꝫ vbi ſupra vel ibi-
dem.Qn̄ inuenit̄ eodem libro\ tunc videndum erit in allegatione ſeu
autoritate ꝑcedenti in quo libro inueniat̄ ⁊ in eodem libro inuenit̄ illa
circa quā addit̄ eodē libro.Exemplū accipe circa lrām A.Vt amoris

conditiones libro.v.capitulo.xxiiij.circa mediū. Et habetur in registro alia allegatio imediate sequens. Amoris distinctōnes eo.li.ca.xxiij. a prin. quare in hoc querendum erit libro.v.ꝓpter autoritatē ꝑcedentē que ibidem reperitur. Et ita fac in omnibus similibus. Ubi autem ponitur in fine alicuius autoritatis siue allegationis. vbi supra\ vel ibidem\ tunc querendum erit eodem libro ꝛ capitulo cuius comp̄hendi-tur ꝑcedens autoritas vel allegatio. Exemplū de lr̄a A post illam autoritatem seu allegacōem Amoris distinctōes. habetur imediate Amor karitas ꝛ dilectio dn̄i. Et addit\ vbi supra quasi circa medium. Ideo de hoc querendō est li.v.ca.xxiij.q2 ibidē inuenitur allegatio ꝑcedēs immediate. nisi adderetur\ in fine ibidem\ vel vbi supra\ aliud capl'm q̄ id qō positum est circa allegacōem ꝑcedentem. q2 tunc querendū esset in libro signato circa ꝑcedentem allegacōem ꝛ in capl'o addito Exemplū accipe de lr̄a a. q2 ibidē inuenitur Acidia qn̄ sit pc̄m̄ mortale ꝛ qn̄ veniale. addit in fine vbi supra ca.xxij. Ergo de hoc querendū erit li.iij.ꝛ in ꝑdicto.xii. eiusdem libri capl'o. q2 in tercio libro repitur allegatio imediate ꝑcedēs. ꝛ ita seruandū erit in alijs ꝑ oia. Sequitur de lr̄a A.

Absoluere quis possit li.vj.ca.xxv.vltra medium
Accidentia aīe quō trāsmutent corp9 li.ij.ca.xv.citra me.
Actio corporalis vel spūalis in quē finem referri debet li.v.ca.xv.versus finem
Acidia quid sit\ ꝛ de filiab9 ei9 li.iij.ca.xviij.a prin.vsqz ad medium
Acidia multa mala facit vbi supra a medio capl'i vsqz ad finem
Acidia qn̄ sit pc̄m̄ mortale ꝛ qn̄ veniale vbi.s̄.ca.xxij.circa medium
Aduent9 xp̄i in carnē q̄lis fuit\ ꝛ plr̄a alia de hoc li.iiij.ca.iiij.circ̄ me.
Aduerbijs ꝛ nō verbis meremur li.v.ca.xxxiiij.circa medium
Aduentū xp̄i ꝑcedet ignis li.vij.ca.xiiij.a principio
Agilitas gloriosi corpis qualis erit. Et quare corpa humana sint mō tarda li.vij.ca.xxvij.quasi ad finem .Et ca.ix.eo.li.ꝑ to.
Aer quid sit Et de eius impressionibus libro.ij.ca.viij.circa medium.
Amoris ditiones li.v.ca.xxiiij.circa medium
Amoris distinctiones eodem libro ca.xxiij.a principio
Amor karitatis ꝛ dilectio dn̄i vbi supra quasi circa medium
Angelus quid sit li.ij.ca.xj.a principio
Angelis attribuuntur quatuor. vbi supra circa medium
Angelus in quatuor differt ab anima vbi supra
Angeloꝝ ditiōes in ꝯmuni eodem li.ca.xij.ꝑ totum
Angeloꝝ officia ꝛ ꝓprietates in spēali eo.li.ca.xiiij.quasi ꝑ totum
Angelis quō assimilari debeam9 vbi supra circa finem capituli
Angeloꝝ ꝯgnitio ꝛ status qualis sit vbi supra a principio

Angeloꝝ motus qualis ſit eodem libro ca·xv·poſt principium
Angeli boni ꝛ mali quibus preſunt ꝛ an poſſint amittere placões ſuas
eodem libro ca·xvj·quaſi per totum
Angeli quomō ꝯfirmati ſunt in gratia\ ꝛ quomō non hn̄t dotes eodē
li·ca·xvij·per totum
Angeloꝝ cuſtodia eſt circa nos\ ꝛ ei⁹ effect⁹ eo·li·ca·xviij·a prin·vſqз
Angeloꝝ caſus vnde venerit eo·li·ca·xxj·ꝑ totum ad mediuз
Angeloꝝ ruina qualis fuerit ꝛ quō reſtaure꜀ eo·li·ca·xxiij·ꝑ totum
Angeloꝝ locutio qualis ſit\ ꝛ qualr̄ angeli loquan꜀ hoībus eo·li·ca·
xix·a princi·vſqз ad medium capl̄i
Angeloꝝ pc̄tm̄ quare ſit irremiſſibile eo·li·ca·xxv·ꝑ totum
Angeli an pn̄t accēdere vl̄ incēdere affectū hūanū e·li·ca· xxiij·a pri·
Angeli q̄re ſeruiāt nobis\ ꝛ de triplici actu eoꝝ eo·li·ca·xvij·circ̄ me·
Angelica ſalutatio qualis fuerit\ ꝛ eius expoſitio li·iiij·ca·j· a princi·
ꝛ quaſi in fine eiuſdem capituli
Aīa quid ſit ſm̄ diffōem li·ij·ca·xxix·quaſi a principio vſqз ad fi·ca·
Anima quid ſit ſm̄ rem eodem libro ca·xxx·per totum
Aīa quō diuerſis noībus noīatur vbi ſupra ca·xxxj·ꝑ totum
Anime actus triplex eſt eodem libro ca·xxxij·ꝑ totum
Anima vegetabilis tres habet potentias eo·li·ca·xxxvj·ꝑ totum
Anima ſenſibilis duas habet potentias eo·li·ca·xxxiij·ꝑ totum
Anima rōnalis tria habet in ſe eo·li·ca·xlij per totum
Anima rōnalis habet omnes potentias aīe vegetabilis ꝛ ſenſibilis
eodem libro ca·xlvj·a medio vſqз ad finem
Anima quot modis aliene꜀ a ſenſibus eodem li·ca·xxxv·ꝓpe finem
Aīa quare vnita ſit corpi humano eo·li·ca·lix·per totum
Anima quanta patia꜀ incomoda a corpe ſuo vbi ſupra
Aīa quō ſit in deo multiplr̄ li·j·ca·xxv·quaſi in fine
Aīe rōnalis potentie que ſunt ſepabiles ꝛ que inſepabiles libro ij·ca·
xlvj·a principio hn̄t ꝯgnicões·eo·li·ca·lij·a prin·ꝑ totum
Aīe opacões ſunt multiplices\ ꝛ ꝙ ſm̄ diuerſas potentias diuerſas
Aīe quantitas\ ꝛ quō eſt in corpe eodem li·ca·lvj·per totum
Aīe imortalitas ꝛ rōne ꝛ auc̄te oñdit̄ vbi ſ̄·ca·lvij·per totum
Anime ſufficiēterp urgate euolant ad gloriam li·vj ca·j·circa mediuз
vſqз ad finem libro·vij·ca·vj·vij·ꝛ·viij·per totum
Anime per que iuſtificantur li·vj·ca·iij·quaſi ad finem
Anthicriſtus quando veniet\ de vita\ conuerſatione ꝛ deceptione ei⁹
Anthicriſtus multos ſeducet\ ꝛ quādiu regnet \ ꝛ quō occida꜀ li·vij·
ca·ix·xij·ꝛ·xvj·per totum
Anthicriſtus habet ꝓprium angelum li·vij·ca·vj·quaſi ad finem

Angelorꝝ apparitio ꝗlis fuerit ⁊ opiniões aliquorꝝ li·ij·ca·xix·circ̄ m·
Appropriata diuinarꝝ pſonarꝝ que ſint li·j·ca·xxvj·per totum
Apoſtoli ꝗd ꝯſecuti fuerint ex accepcõe ſpũſancti li·j·ca·ix·circa me·
Aque elementalis ꝯditio li·ij·ca·viij·circa medium
Articuli fidei quot ⁊ a quibꝰ ſint ꝯpoſiti li·v·ca·xx·quaſi per totum
Aſcenſio chriſti qualis fuerit ⁊ plura alia de hac materia · libro·iiij·
Aſcenſiõis aſſumptõis ⁊ euolacõis dñe vbi·ſ̄· ca·xxiij·per totum
Attentionis ⁊ intentionis differentia·li·vj·ca·xj· quaſi a princi·
Attritionis ⁊ ꝯtricõis dr̃ia·li·vj·ca·xxij·circa medium
Auaricia cum filiabus ⁊ quando ſit mortale peccatum li·iij· capitulo
xix·per totum
Aureola quid ſit ⁊ quibus debeatur ⁊ per que ſignetur libro·vij·ca·
xxvij·⁊ſequenti
Aureola aurea ⁊ palma differunt vbi ſupra
B Aptiſmus eſt triplex ⁊ quomodo differant ⁊ plura de hoc
li·vj·ca·viij·per totum
Baptiſmus eſt ianua omnium ſacramentorꝝ vbi ſupra
Baptiſmatis ſubſtantia ꝯſiſtit circa quinqꝫ vbi ſupra
Baptiſmatis ſolennitates ſunt octo ꝗ nõ ſunt de ſubſtantia eiꝰ vbi·ſ̄·
Baptiſmi effectus eſt multiplex vbi ſupra
Baptiſmus ⁊ paſſio chriſti quomodo differenter in nobis aperiant ia
nuam paradiſi vbi ſupra
Baptiſmi chriſti ⁊ iohannis eſt differentia vbi ſupra
Baptiſmus qualem gratiam conferat li·iiij·ca·nj·quaſi a principio
Baptiſmi noſtri vtilitas eodem libro ca·xij·a principio
Beatitudines quot ſint ⁊ de earum effectibus li·v·ca·xlvj·ꝑ totum
Beatitudines curant ſeptem peccata mortalia vbi ſupra
Beatitudo patrie celeſtis quid ſit ⁊ in quibus conſiſtat li·vij·ca·vltio
Beneficium eccleſiaſticum ſibi ꝯferri ꝓcurant ad quod eſt indignus
mortaliter peccat li·iij·ca·xxij·circa medium
Bonum multipliciter diuiditur li·v·ca·ij·poſt medium
Bonum operari tria nos incitant eodem libro ca·j·prope medium
Bonit tis ſumme triplex effluxus li·ij·ca·j·a principio
Bruta animalia ꝯtius recipiunt influxiones primi motoris ꝗ homĩes
Et quare li·ij·ca·xxxix·poſt medium
C Aligo quid ſit li·ij·ca·ix·citra medium
Cardinales virtutes quot ⁊ que ſint Et de earum effectu li·
v·ca·xxxij·per totum
Caritas tribus modis ſumitur li·j·ca·ix·quaſi a principio · Et li·v·ca·
xxiij·quaſi ad finem
Caritas quid ſit quiditatiue ⁊ diffinitiue li·v·ca·xxij·per totum

Caritatis ꝛ amoris differentia ibidem
Caritas multipliciter diffinitur ſeu notificatur\ ꝛ de eius effectibus. eo.li.ca.xxij.xxiij. ꝛ xxiij.
Caritatis ſeu dilectionis ſigna ꝛ gradus eo.li.ca.xxvj. ꝛ ſequenti
Caritatis ordo in quo ꝯſiſtat eodem li.ca.xxix.per totum
Caritas quando dicatur eſſe perfecta eo.li.ca.xxviij.ad finem
Caſus angeloꝝ duplex eſt li.ij.ca.xxij. ꝛ ſequenti ꝑ totum
Caſtitatis ꝯſilium\ ꝛ alia ꝯſilia euangelica li.v.ca.lxix.ꝑ totum
Cauſa omnium rerum deus eſt tripliciter li.ij.ca.j.poſt principium
Catheciſmus quid ſit\ ꝛ quare ſit inſtitutus li.vj.ca.ix.
Celum quid ſit libro.ij.ca.iiij.a principio
Celeſtium corpoꝝ diuiſio\ ꝛ de eoꝝ opacōibus vbi.ſ.prīn. vſqꝫ ad fi.
Celum ꝛ terra quomō dicunť tranſire li.vij.ca.xix.vltra medium
Ceraſti ſerpenti comparať anticriſtus li.vij.ca.viij.a principio
Circūſtātias aliquas teneamur ꝯfiteri ꝛ quas li.vij.ca.xxiij.poſt prī.
Circūciſio noſtra ſpūalis eſſe debeat li.iiij.ca.xj.poſt principium
Circumciſionis legalis efficacia li.vj.ca.vij.a principio
Claritas corpoꝝ glorioſoꝝ qualis erit\ ꝛ quid cauſet obſcuritatem li. vij.ca.xxviij.a principio
Compoſitio non eſt in deo li.j.ca.xx.vltra medium
Compoſitio quadruplex eſt in homine li.vij.ca.xxvj.quaſi a principio\
Cometes quid ſit li.ij.ca.ix.a principio
Communio ſacramenti qualis eſſe debeat li.vj. ca.xiiij. vltra medium
Cognitio mali quomō ſit in deo li.j.ca.xxix quaſi ad finem
Cognicio duplex de deo.libro.prīo.ca.xvj.a principio.et.li.v.ca.xviij. poſt medium
Cognoſcibiliū dīa eodē libro primo .ca.xvj.quaſi a medio vſqꝫ ad fi.
Cognoſcendi modus multiplex.quia aliter ꝯgnoſcit deus.aliter angelus.et aliter homo libro primo ca.xvj.et libro.ij.ca.xliiij.a principio. et libro.iiij.ca.xiiij.a principio.articuli.vij.ca.xxv.poſt principium
Cogitacionē immittere vel incendere vel mentem illumīare quid ſit.ꝛ de eorū differencia.li.ij.ca.xviij.quaſi ad finē
Confirmatio gratie tria requirit li.iiij.ca.nj.in prima parte capituli
Confirmationis ſacramentum quid ſit\ ꝛ ad quid ſit inſtitutum li.vj. ca.x.quaſi per totum
Concupiſcentia quot modis fiat\ ꝛ quando ſit mortale peccatū li.iij. ca.xxij.ſub verbo auaricia
Concupiſcentia prohibetur li.v.ca.lxvij.
Concupiſcentia luxurie in ſeptem modos diſtinguitur libro.iij.ca.xxij quaſi ad finem

Concupiſcentia in viro ſtudioſo domatur li·ij·ca·xlj·ad finem
Confeſſio quid ſit ⁊ quas circūſtantias ↄfiteri oportet li·vj·ca·xxiij·a principio vſqꝫ ad medium
Confeſſio qualis eſſe debeat\⁊ de eiꝰ vtilitate li·vj·ca·xxiiij·p totum
Confeſſio cui ſit facienda\⁊ plura de hac materia eodem li·ca·xxv· a principio vſqꝫ vltra medium
Confeſſionem quamdiu quis poſſit differre eo·li·ca·xxiij·circa medi·
Confeſſio quando ſit iteranda vbi ſupra
Cōiugalis ↄcubitus qn̄ ſit pctm̄ ⁊ qn̄ non li·iij·ca·xxj· poſt principiū
Conſcientia quid ſit ⁊ vnde dicatur li·ij·ca·xv·a principio
Conſcientia ⁊ timor ↄſcientie in quo differūt\ ⁊ qn̄ ligant vbi ſupra\ circa medium\⁊ li·vj·ca·xij·poſt principium
Conſilium euāgelicū quid ſit\⁊ quō differat a p̄cepto\⁊ que\⁊ quot ſint talium li·v·ca·lxviij·⁊ ſequenti per totum
Conſilium quot modis dicatur li·v·ca·xviij·per totum
Conſenſus peccati eſt duplex li·iij·ca·xj·quaſi a principio
Contemplatio quomō pficiatur li·v·ca·lv·per totum
Contritio quid ſit\⁊ quātus dolor eius eſſe debeat li· vj·ca·xxij·p to·
Contritio tripliciter accipitur eodem li·ca·xxxij·
Contricōis ⁊ attritionis dr̄ia eo·li·ca·xxij·poſt principium vſqꝫ ad fi·
Contritio in quibus ſit ibidem
Conuerſatio bona tria requirit li·v·ca·xliij·quaſi a principio
Corona impreſſio aeris quid ſit li·ij·ca·ix·circa principium
Corpus criſti quomō ſit in diuerſis locis li·j·ca·xvij·a principio
Corpus criſti quatuor modis ſumit̄\⁊ quot modis circa eius ſumptionem peccetur li·vj·ca·xiiij·vſqꝫ ad medium
Corpus criſti digne ſumentes quid ↄſequant̄\⁊ que mala incidāt indigne ſumentes eo·li·ca·xiij·quaſi ad finem
Corpus criſti quare velatum ſub ſpeciebus accipiamus·Et cur laycis non detur ſub vtraqꝫ ſpecie eodem li·ca·xiiij·quaſi ad finem
Corpus criſti verū ex quo ſit formatum li·iiij·ca·v ij·prope finem
Corpus glorioſum poteſt eſſe ſimul in eodeꝫ loco cum corpore nō glorioſo li·vij·ca·xxvij vltra medium
Corpus humanum ex quibus conſtituatur li·ij·ca·lvj· prope medium Et li·vij·ca·xxvj·prope finem
Corpora noſtra quare modo ſint tam tarda li·vij·ca·xxvij· circa fineꝫ
Corruptio ſpeciei modi ⁊ ordinis per peccatum efficitur li·iij·ca·vij· vltra medium
Correpcōis ↄſilium\ſiue correctionis fraterne ↄſilium\ ⁊ de ordine ipſius li·v·ca·vltimo prope finem
Coruſcatio vnde cauſetur li·ij·ca·ix·vltra medium

Creator a creatura ad plenum cognoſci non poteſt li.j. ca.xvj. a prin.
Creatura quō prius exiſtat in deo q̄ in ſeipſa eo.li.ca.xxv. in medio
Creatio mundi qualis fuerit li.ij.ca.j.in principio
Creationis factionis ⁊ generationis differentia vbi ſupra
Creature triplex diſtinctio eſt eodem li.ca.ij.in principio
Credere deū/deo/⁊ in deū drīt li.j.ca.j.xpe prin. Et li.v.ca.xx.ad fi.
Criſmatis vnctio fit in tribus ſacramentis li.vj.ca.x. poſt principium
Crux criſti q̄le fuerit ſuppliciū/⁊ quibꝰ rebꝰ ꝯpet li.iiij.ca.xx.a princi.
Crucis brachia quid ſignificent/⁊ de quibuſ lignis vbi ſupra poſt me
dium capituli vſqꝫ ad finem
Cupiditas quō radix dicatur oīm maloꝝ li.iij.ca.xv.poſt principium
D Amnati quare puniuntur eternaliter li.j.ca.xxxiij.poſt princi
pium Et li.vii.ca.xx.ꝑ totum
Damnandoꝝ pena erit multiformis Et quōmō puniant li.vii
ca.xxxiiij.quaſi per totum
De/illa prepoſitio quot modis ſumatur li.vj.ca.xij.quaſi ad finem/et
li.j.ca.v.prope finem
Delectatio qn̄ dicat moroſa li.iij.ca.xj.per totum
Delectatio qn̄ eſt mortalis culpa/⁊ de ꝯſenſu ⁊ de multiplici delecta
tione vbi ſupra ⁊ eo.li.ca.j.ꝑ totum
Deus accipitur tripliciter li.j.ca.ij.quaſi ad finem
Deū eſſe multis mōis oñdit ⁊ ꝓbat li.j.ca.i.per totum
Deꝰ eſt incōprehenſibilis Et quid de deo ſcire poſſumus li.i. ca.xvi.
a principio/⁊ li.vii.ca.xxv.poſt principium
Deus quō eſt vbiqꝫ/⁊ quō in creaturis ⁊ quō in aīa fideli li.i.ca.xvij
Deus eſt eternus eodem libro ca.xviii.a principio .per totum
Deus eſt immutabilis eodem li.ca.xix.in principio
Deus eſt ſimplex eodem li.ca.xx.a principio
Deus eſt ineffabilis eodem li.ca.xxiiij.a principio
Deus dupliciter operat li.ij.ca.j.quaſi ad finem
Deus quomodo cognoſcatur in patria libro.vij.capitulo.xxv.quaſi a
medio vſqꝫ ad finem
Deus quare creauit primum hominem cum ſciret eum caſurum li.ij.
ca.lxiiij.circa medium
Deus quomodo cognoſcatur eodem li.ca.xliiij.poſt principium
Deoꝝ multoꝝ adoratio ꝓhibetur li.v.ca.lix.per totum
Dyabolus qn̄ ceciderit in celo li.ij.ca.xxiij.per totum
Dyabolus quō loquat homini eodem li.ca.xix.poſt medium
Dyabolus quid ſit/⁊ eius proprietas eodem li.ca.xxvj.per totum
Dyabolꝰ nocet homini multipliciter Et quomodo eius malicia impe
ditur eodem libro ca.xxvij.quaſi per totum

Dyaboli peccatum quare ſit irremiſſibile eo·li·ca·xxv·per totum
Dyaboli poteſtate artes magice exercentur eo·li·ca·xxvij·ꝓpe finem
Dyabolus duas manus habuit li·iiij·ca·xv·poſt principium
Dyalogos duos inuenimus in ſcriptura eodem li·ca·ij·in principio
Dilectionis dei ⁊ proximi differentia li·v·ca·xxiij·prope medium
Dilectionis ſigna que ſint eo·li·ca·xxvij·a principio
Dilectionis virtutis ⁊ dotis differentia li·vij·ca·xxvij·vltra medium
Dilectio inimicoꝝ quō ſit in p̄cepto ⁊ pl'a de hac materia li·v·ca·xxxi
Diligere deū ⁊ pximū q̄d ſit eo·li·ca·xxiij·circa medium q̄ſi p to·
Diliguntur tria generaliter eodem li·ca·xxviij·ad medium
Diligere quare ſe debeant homines\ ⁊ ꝙ melius eſt diligere q̄ͣ dili
gi eodem li·ca·xxx·per totum
Diligitur aliquid plus alio multipl'r eo·li·ca·xxix·poſt principium
Diligere amicū vel inimicū quod illoꝝ ſit magis meritoriū eo·li·ca·
Diſpēſatores ſacroꝝ qui ſint li·vj·ca·v·per totum xxxi·vltra me·
Dos aīaꝝ in patria quid ſit Et ꝙ criſt⁹ nō habuit dotē li·vij·ca·xxuj·
Dotes aīe quot ſint\ ⁊ eaꝝ ſufficiētia eo·li·ca·xxuj·p totū a prin·
Dotes corporis glorioſi quot ⁊ que ſint\ ⁊ eaꝝ ſufficiētia· Et quomō
criſt⁹ has dotes aſſumpſit añ paſſiōꝫ eo·li·ca·xxvj·p to·⁊ ſeqñti a pri·
Dona ſpiritusſancti quare ſint ſeptem numero\ ⁊ plura de hac mate·
ria li·v·ca·xxxvij·per totum
Doctrine ⁊ opationis ꝯformitatis ꝯſilium li·vj·ca·xxvij·poſt medium
Dolor de peccato quantus\ ⁊ quamdiu durare debeat eod li·ca·xvuj·
poſt principium\ ⁊ ſequenti in principio
Draco impreſſio aeris quid ſit li·ij·ca·ix·poſt principiuꝫ
Dulia quid ſit li·v·ca·lvij·a principio
Ebrietas qñ ſit mortale pc̄m̄ li·iij·ca·xxij·ante finem
Eclipſis quid ſit li·ij·ca·v·poſt principium
Edificium auri feni ⁊ ſtipule ſuper fundamento fidei quid ſi
gnificet li·v·ca·xix·poſt principium
Elimenti ⁊ elimentati differentia li·ij·ca·ij·poſt principium
Elementa quō purgabūt̄ añ iudiciū extremū li· vij·ca·xix·circa mediū
Emanatio duplex eſt in diuinis\ ⁊ quō q̄libet noīat̄ li·j·ca·vij· p totuꝫ
Enoch ⁊ helyas quō p̄dicabūt ⁊ quō occident̄ li·vij·ca·vj·⁊·xj· p totū
Erogationis ⁊ miſericordie cōſilium li·v·ca·lxix·prope medium
Equalitas diuinaꝝ pſonaꝝ oſtendit̄ li·j·ca·xij·per totum
Error ꝯſcientie quot modis cauſetur li·ij·ca·lj·vltra medium
Errores quatuor circa creacōem mundi eo·li·ca·j quaſi circa medium
Errores circa motum angeloꝝ eo·li·ca·xv·prope finem
Eſſentia diuīa vtꝝ generet vl' generet̄ p quatuor ꝓpoſicōes li·j·ca·iiij
Eſtimatiua potentia quid ſit li·iij·ca·xxxvij·per totum per totum

Eſuries iuſticie quid ſit li.v.ca.l.per totum
Etates mundi ⁊ hominis quid ſit li.ij.ca.x.poſt principium
Eternitas quid ſit li.j.ca.xix.poſt principium
Eukariſtie ſacramentum vt ſit/que requirantur/⁊ de eius materiali.
vj.ca.xix.poſt principium
Eukariſtie dignitas/⁊ de mirabilib9 q̄ circa eā fiūt eo.li.ca.xij.a prin.
Eukariſtie ſacramenti effectus eodem libro ca.xiij.quaſi per totum
Eukariſtie ſacramentū aliqui nō ſumētes bene faciūt eo.li.ca.xv.a pri.
Eukariſtie ſacramētū ſuo tpe nō ſumētes q̄ mala incurrāt vbi.ſ.an fi.
Ex/ꝓpoſitio quid ſignificet ibi ex quo oīa ꝑ quē oīa li.j.ca.xj.circ me.
Excellētia dei quid ſit/⁊ ꝙ nullo exēplo ſe egeat eo.li.ca.xxij.ꝑ totum
Exēplar libri vite ⁊ ſpeclm quō differūt eo.li.ca.xxvj.ꝓpe finem
Exorciſmus puerorꝫ quid ſit li.vj.ca.ix.per totum
Fantaſia animi potentia quid ſit ⁊ quō in ſomno opat li.ij.ca.
Fantaſia ipedit intellectū vbi.ſ.ꝓpe finē captli xxxix.a prin.
Falſum teſtimonium ꝓhibetur li.v.ca.lxvj.ꝑ totum
Fides quid ſit ⁊ ꝙ multipliciter dr eodem li.ca.xviij.a principio
Fides ſcientia ⁊ opinio in quo differāt vbi ſupra circa mediū capituli
Fides vna eſt hoim fideliū pñtiū p̄teritorꝫ ⁊ futurorꝫ vbi.ſ.ꝓpe finez
Fidei pfectio in quibus ꝯſiſtat vbi ſupra circa medium capituli
Filius dei quomō ſit ymago patris li.j.ca.vj.a principio
Fili9 eſt in diuina eñtia/⁊ qualis ſit illa generatio eo.li.ca.v.ꝑ totum
Filius quomō eſt in patre/⁊ quot modis dr filius vbi ſupra
Filij excellentia eodem li.ca.vj.circa medium
Filius in diuinis tm̄ eſt incarnatus ⁊ non pater vel ſpiritusſanctus/⁊
quare li.iij.ca.v.a medio vſqꝫ ad finem
Finis ⁊ finitum dicunt tripliciter li.j.ca.xv.circa medium
Finis multplex ⁊ quomō ratione finis opus eſt meritorium vel nō li.
v.ca.xuj.a principio Et li.vj.ca.vltimo vltra medium
Fomes peccati quō corp9 ⁊ naturā inficiat li.iij.ca.uj.circa medium
Fortitudo virt9 quid ſit ⁊ que partes eius ⁊ quis effect9 li.v.ca.xxxv
Fortitudo in qb9 ꝯſiſtat q̄ eā adiuuāt vbi.ſ.a medio captli vſqꝫ ad fi.
Fragilitas hoīs in quibus ꝯſiſtat li.ij.ca.lx.prope finem
Fragor diurnus vnde cauſetur li.ij.ca.ix.poſt medium
Fructus diuine incarnacōis li.iij.ca.viij.poſt principium
Fructuum ſpiritus enumeratio li.v.ca.lvi.
Fletus quō ſit in damnatis li.vij.ca.xxj.quaſi ad medium
Fulmen vnde cauſetur li.ij.ca.ix.poſt medium
Galaxia quid ſit li.ij.ca.v.poſt principium
Gaudium celeſte quale ſit li.vij.ca.vltimo per totum
Gloria ſanctorum qualis erit/vbi ſupra

Gog et magog quid significent eodem libro ca. x. per totum
Gratia gratum faciens quomodo necessaria sit homini / et a quibus oritur li. v. ca. j. a pri.
Gratiarum distinctio eodem li. ca. ij. a principio
Gratia abilitatem seu dispositionem preexigit eodem libro capitulo. j post medium
Gratiam primam nullus potest mereri proprie / sed ipsa meretur augeri / eodem libro ca. xiij. post principium
Gratia et virtus quomodo sunt in anima eo. li. ca. iij. circa medium
Gratia an cadat sub merito / et de preparacione ad ipsam li. v. ca. j. statim post medium Et eo. li. ca. x. a medio et sequenti
Gratie effectus quid sit eodem li. ca. iij. a principio
Grando et glacies vnde causentur li. ij. ca. ix. circa medium
Gula quid sit / et de filiabus eius / et remedijs li. iij. ca. xix. per totum
Gula quando sit peccatum mortale vel venale eo. li. ca. xxij. post medium
Habitus quomodo sit in anima li. ij. ca. xlij
Habitus acquisiti et infusi quomodo differunt ibidem
Habilitatio ad gratiam siue karitatem quando cadit sub precepto li. j. ca. xxxij. post principium
Habilitatio ad gratiam quid sit li. v. ca. xj. a principio et li. vij. capitulo xxx post principium
Homo quomodo est ymago dei li. j. ca. vj. a principio Et libro. ij. ca. lxj. circa principium
Homo ex quatuor elementis constat secundum corpus li. ij. ca. lvj. post medium
Homo quare compositus sit ex anima et corpore eo. li. ca. lix. a principio
Hominis proprietates que sint et plura alia de homine eo. li. ca. lx. per totum
Homo vbi / et qualis creatus sit a deo Et quod potius factus est ad imaginem dei quam angelus eodem li. ca. lxj. in principio
Hominis dignitas / et status qualis fuerit ante peccatum ibidem post principium Et li. iiij. ca. vij. ante finem
Homo quomodo lapsus sit / et qualis post lapsum effectus li. ij. ca. lxiij. in prin.
Homo quare sit pronior ad malum quam ad bonum li. iij. ca. x. ante finem
Humane nature in christo assumptio quare potius incarnatio quam animatio nominetur li. iiij. ca. vj. prope finem
Homicidium prohibetur li. v. ca. lxiij. per totum
Honor parantum precipitur eo. li. ca. lxij. per totum
Hostia quare frangatur in missa li. vj. ca. xj. vltra medium
Humilitas cristi apparet in circumcisione et baptismate li. iiij. ca. xj. a principio. et eodem libro ca. xij. a principio
Ieiunium quid sit li. vj. ca. xxix. in medio
Ierarchia quid sit et quot sunt talium li. ij. ca. xij. per totum
Ignis conditiones eodem li. ca. viij. a principio

Ignis quō agat in aīam vel ſpūm li·vij·ca·ij·poſt principium Et eodē li·ca·xxij·in principio
Imago triplex eſt li·j·ca·vj·in principio
Iheſu nois dignitas li·iiij·ca·xj·poſt principium
Inanis gloria quid ſit ⁊ que eius filie li·iij·ca·xv·ante medium
Inanis gl'ia qn̄ ſit pc̄m̄ mortale vel veniale eo·li·ca·xxij· circa princi·
Incarnacōem xp̄i multe figure p̄ceſſerant li·iiij·ca·iiij·per medium
Incarnacōis xp̄i racōnes eodem li·ca·v·per totum
Incarnationis modus eodem li·ca·vj·per totum· ⁊ ca·ſequēti in prīn·
Incarnationis xp̄i vtilitas eodem li·ca·viij·per totum
Incarnatus eſt filius tm̄ non pater aut ſpirituſſanctus eodem li·ca·v a principio·⁊ poſt medium capituli
Infernus qualis ſit·li·vij·ca·xxj·poſt principium
Inferni diſtinctio ⁊ quare cantemus animas liberari de inferni vorag ine libro·iiij·ca·xxj·circa medium
Inferni pene multiplices li·vij·ca·xxj·a medio vſqȝ ad finem
Infinitus eſt de9·⁊ quot modis ſumat infinitū li·j·ca·xv· a principio
Inimicum duplicem habemuſ li·v·ca·xxxj·poſt principium
Innocētia criſti in quo appeat li·iiij·ca·xiij·p to·⁊ p̄cipue in fine capti
Inimicoꝝ dilectio p̄cipit li·xv·ca·xxxj·a principio
Inimicoꝝ dilectio ꝯſulit·⁊ ꝙ ipius teneamur attendere familiarita tem ⁊ qualem eodem libro ca·vltimo poſt principium
Indulgentie qn̄ valeant ⁊ quibus li·vii·ca·v·per totum ⁊ ca·xxx·per ꝯſus finē
Iniuriā qn̄ ⁊ quō teneamur remittere ⁊ pximo ſatiſfacere ca·xiiij·per totum li·v·ca·xxxj·ante finem
Immenſus eſt deus Et quomodo lōgitudo ⁊ latitudo in eo dicat li·j ca·x·per totum
Impreſſiones aeris multe ſunt li·j·ca·x·per totum
Impaſſibilitas gl'oſoꝝ corpoꝝ q̄lis ſit li·vij·ca·xxvij·poſt principium
Impaſſibilitatis ade ⁊ pueroꝝ in limbo dn̄a ibidem
Intellectus paſſibilis ⁊ agens in quo dn̄t li·ij·ca·xlv·per totum
Intellect9 vt aliquid intelligat trib9 indiget li·ij·ca·xviij·circa mediū
Intellectiue v̄tutis quatuor aſſignant dn̄e eo·li·ca·xliij·p totum
Intellect9 practicus ⁊ ſpeculatiu9 in quo differāt eo·li·ca·xlvj· p totū
Intencōis rectitudo ꝯſulit li·v·ca·vltimo vltra medium
Iocoſa v̄ba ꝯponēs ꝓpter lucꝝ an peccet li·iij·ca·xxij· vltra medium
Inuidia quid ſit ⁊ que eius filie eodem li·ca·xvj·per totum
Inuidia multa mala facit vbi ſupra
Inuidia qn̄ ſit mortalis vel venialis culpa eo·li·ca·xxij·in principio
Ira quid ſit Et de gradibus reat9 ire eodē li·ca·xvij·a pri·vſqȝ me·
Ire filie que ſint vbi ſupra circa medium
Ira qn̄ ſit mortalis vel venialis culpa eodem li·ca·xxij·ante medium

Ira que mala ⁊ quãta faciat Et de remediis eodẽ li·ca·xvij ꝑpe me·
Iris quid ſit libro·j·ca·ix·poſt medium
Irremiſſibile quot modis dicatur li·iij·ca·xxiij·poſt principium
Judicium duplex eſt li·v·ca·xxxiij·poſt principium
Judicium finale que ꝑcedant li·vij·ca·xvj·
Judicium finale quale erit·⁊ de loco ipſius ibidem
Judicij finalis quatuor erunt ordines eodem li·ca·xviij poſt pncipiuꝫ
Judicij finalis due erunt ſententie ibidem
Judicãdi aliquẽ quinqꝫ ſunt modi eodẽ libro ca·xvij a principio
Jupiter planeta li·j·ca·vij·poſt principium
Juſticia miſcdia quõ inueniant̃ in oibꝰ dei opibꝰ li·j·ca·xxxiij·a princi·
Juſticie cõicatiue ⁊ diſtributie diña li·v·ca·x·poſt principium
Juſticia quid ſit\que partes\⁊ quis effectus eius\aut in quo ꝯſiſtat\
li·v·ca·xxxij·a prin·Et eo·li·ca·xxxvj·per totum
Juſticia peruertitur tripliciter ibidem
Juſtificatio quid ſit Et ad impij iuſtificacõꝫ q̃ requirant̃ li·vj· ca·xxx·
Jurare ꝓhibemus li·v·ca·lx·ꝑ to·⁊ eo·li·ca·vltio circa me· ꝑ to·
KAritas ſiue amor tribus modis dr̃ li·j·ca·x a principio
Karitatis excellẽtia\⁊ quibꝰ rebꝰ ꝯpet̃\⁊ quid in nobis opet̃
Karacter quid ſit li·vj·ca·vj circ̃ prin· ·li·v·ca·xxv·ꝑ totum
Karacter in quolibet ordine imprimit̃\⁊ qñ eodem li·ca·xxxiiij·pꝰ me·
LAcrime damnatoꝝ quales erunt poſt reſurrectionem libro
vij·capitulo·xxj·poſt principium
Latria quid ſit libro·v·ca·lvij·a principio
Libido quid ſit libro·iij·ca·xv·poſt principium
Liberꝝ arbitriũ quid ſit ⁊ a q̃ coactõe ſit liberꝝ li·ij·ca·lv·a principio
Libertas triplex eſt ibidem
Licita nõ ſunt facienda in quinqꝫ caſibꝰ li·ij·ca·vltimo ante finem
Limbus quid ſit li·iij·ca·xxj·circa medium
Loco eſſe dr̃ aliquid tripl̃r li·j·ca·xvij·a principio
Locoꝝ diuerſoꝝ diſtinctio li·ij·ca·x·a principio
Locutio dei angl̃oꝝ aiaꝝ ⁊ demonũ ad inuicẽ q̃lis ſit eo·li·ca·xix·ꝑ to
Lumen qđ videt̃ de nocte quid ſit eo·li·ca·ix·circa principium
Lucifer in quo ordie fuerit\⁊ q̃ ꝑ pctõ peccauerit eo·li·ca·xxvij·ꝑ to·
Luctus ꝓut eſt btitudo quid ſit li·v·ca·xlix·per totum
Luna quid ſit ⁊ eius ꝯcurrens eodem libro ca·vij·ante finem
Lux quid ſit\⁊ de eiꝰ vtilitate eodem libro ca·vj·ꝑ totum
Luxuria quid ſit ⁊ de eius ſpẽbus li·iij·ca·xxj·a principio
Luxurie filie que ſint\⁊ q̃ multipl̃r nocet vbi·ſ·poſt mediũ capituli·
Luxurie remedia ibidem
Luxuria qñ ſit mortale eodem libro capitulo·xxij·ante finem

Machina mundi in quibus ɔſiſtat\libro·ij·ca·iij·a principio
Mali diſtinctio\ꝛ eius vtilitas li·iij·ca·j·per totum
Manſuetudinis ɔſilium ponit li·v·ca·vltimo circa medium
Maria virgo quare fuerit deſponſata li·vj·caplo vltio añ finem
Maria vgo ſepte vbaptuliſſe legit Et d rñone angli li·iiij·ca·ij·p to·
Maria virgo vnde ɔcepit eodem libro capitulo·iiij·ante finem
Maria fuit vera mater xpi eodem libro ca·vij·ante finem
Maria quid nobis protulerit in natiuitate xpi eodem libro ca·x· añ fi·
Marie ſanctificatio qualis fuerit\ꝛ quante puritatis extiterit eodem
libro ca·iij·a principio ꝛ etiam poſt medium illius capituli Et libro·v·
capitulo·xxvij·prope finem
Matrimoniũ qd ſitEt pla de hac ma·li·vj·ca·xxxvij·a pri·vſqз ad me·
Mechia phibetur libro·v·ca·lxiiij·p totum
Medium eſt tenendum virtutis eodem libro ca·v·circa principiumEt
eodem libro ca·xxxiij·a medio vſqз ad finem
Medium multiplex inuenitur libro·vij·ca·xxv·ante finem
Melancolici ꝛ infirmi multas hñt fantaſias li·ij·ca·xxxix·circa mediũ
Memoria quid ſit\ꝛ quomodo differt a reminiſcentia eodem libro\
capitulo·xl·a principio
Mendacium fit tribus modis libro·v·ca·lxv·per totum
Mercurius ꝛ mars planete libro·ij·ca·vij·poſt principiũ ꝛ ante finez
Mercurij phi ſententia de deo li·j·ca·xviij·poſt principium
Meritum quid ſit et eius diſtinctio libro·iiij·ca·xv·per totum Et li·v
capitulo·x·a principio
Mereri an quis poſſet primam gratiam vbi ſupra circa medium capli
Mereri quando poſſint peccatores ibidem
Membra triplicia hois li·ij·ca·lvj·circa medium
Miſſio filij ꝛ ſpiritusſancti duplex libro·j·capitulo·ix· poſt principium
Miſſe dignitas Et eius mirabilis expoſitio li·vj·ca·xvj·per totum
Miſſe tres qre cantent in die natiuitatis xpi li·iiij·ca·x·circa prin·
Miſſe quomodo ſint equales Et de negligentijs que fiunt in ea quō
emendent li·vj·ca·xvj·poſt prin·ꝛ ca·ſequenti p totum
Miſericordia\put eſt beatitudo\quid ſit li·v·ca·l·p totum
Miſericordia put eſt ɔſilium eodem libro capitulo vltimo circa mediũ
Miſericordia dei quo in eiꝰ affectibꝰ cppet li·j·ca·xxxv·poſt principiuz
Miſericordia dei multiplex eſt vbi ſupra in principio capituli
Miraclm qd ſit ꝛ dña inter miraclm mirabile ꝛ mir eo·li·ca·xxviij·
Mitis quis dicat li·v·ca·xlvij·p totum ·a principio
Moſayca lex que continebat ꝛ quomodo differt a noua lege libro·v·
ca·lxvj·per totum·Et libro·vj·ca·vij p totum

Pax quid ſit libro·v·ca·liij·per totum
Peccator quare puniatur pena eterna ꝑ peccato momentaneo li·j·ca·xxxiij·poſt principium Et li·vij·ca·xxj·ante finem
Peccatum angeli quare ſit irremiſſibile li·ij·ca·xxv·per totum
Peccatum facit indignum ꝯmunione tribus modis li·vj·ca·xv·pꝰ pri̅·
Peccatum veniale qualem penitentiam requirat Et an vnum poſſit remitti ſine alio eo·li·ca·xxxj·per totum\ꝛ li·iij·ca·xiij·per totum
Peccatum plura habet nomina li·iij·ca·iiij·per totum
Peccata mortalia ꝛ venialia quō ſe hn̄t adinuicē li·vj·ca·xxxj·circ̄ me·
Peccatum noſtꝝ ꝛ primoꝝ parentum quomō conformanꝰ libro·ij·ca·vltimo per totum
Peccata cordis que ſint li·iij·ca vltimo a principio
Peccati diffinitio\et quare do delectari in creatura ſit peccatum vł nō eodem li·ca·j·per totum
Pcc̄m quomō oriꝰ\eius cauſa\ꝛ ipſius ꝑgreſſus eo·li·ca·v·q̄ſi ꝑ totū
Peccatum quare nihil dicitur\ꝛ quomō reatus peccati manet in aīa\eodem li·ca·iij·per totum
Peccata operis que ſint eodem li·ca·vltimo circa medium
Peccatū dr̄ maius altero multis modis eo·li·ca·v·ante finem̄
Peccatum quomodo eſt pena peccati ibidem
Peccati venialis multiplex eſt effectus eo·li·ca·xiij·a principio
Peccati mortalis ꝛ venialis differentia eo·li·ca·xij·poſt principium
Peccatum demonis quale fuit li·ij·ca·xxviij·per totum
Peccati multiplex diuiſio eſt\ꝛ qō ſit mortale vel veniale li·iij·ca·vj·quaſi per totum
Peccata oris enumeranꝰ eodem li·ca·vltimo circa medium
Peccatum facit homini multa mala\ꝛ ꝙ vnum ex alio naſcitur eo·li·ca·vij·vſqꝫ ad medium\et li·iiij·ca·viij·a principio
Peccata mortalia quibus beſtijs comparantur li·iij·ca·xiiij·ante finē\
Peccata omiſſionis eodem li·ca·vltimo ante finem
Peccatū ꝙtū noceat\etiā deteſtatū ꝑ penitentiā eō·li·ca·vij·circa me·
Peccatum multis nocet iteratum vbi ſupra poſt medium capituli
Peccatum in ſpiritumſanctum quare dicatur irremiſſibile\eodem li·ca·xxiij·per totum
Pcc̄m quō dicaꝰ aliquid mereri a deo li·v·ca·x·prope medium
Pena tpali quare aliqui puniūꝰ li·j·ca·xxxiij·circa medium
Penitentia quid ſit ꝛ de duplici penitentia li·vj·ca·xviij·a principio
Pnīa ꝙdiu durare debeat\ꝛ q̄ ſit materia ꝛ forma ſacr̄ti pnīe vbi·ſ̄·poſt prin·ca·
Penitentie effectus quis ſit eo·li·ca·xx·per totum
Penitētiam que impediant\ꝛ quot multiplex ſit eo·li·ca·xix per totū

Penitētie partes integrales que ſint eodem libro cā·xxi·per totum
Penalia loca animaꝝ quot ſint\ꝛ vbi li·vij·ca·ij·ante finem
Per\ꝑpoſitio quot modis accipiat li·j·ca·vj·poſt principium Et eod
li·ca·viij·ante fi·Et ca·x·circa medium libro predicto
Perfectio mltiplex eſt eo·li·ca·iij·aū fi·Et eo·li·ca·v·poſt principium\
Et dicto li·ca·xlvj·cir·me·Et li·vj·ca·xxxvij·p9 prin·necnō li·j·ca·xviij
Perſecucō ꝓpter iuſticiā eſt annexa paci li·v·ca·lmj·ꝑ totū vltra me
Perplexitas quid ſit li·ij·ca·lj·ante finem
Perſona quōmodo diffinitur li·j·ca·xiij·prope finem
Perſonaꝝ diuinaꝝ equalitas in quibus ꝯſiſtat eo·li·ca·xij·per totum
Perſona vna quō ꝓcedat ab alia in diuinis eo·li·ca·x·a principio
Perſona an aſſumpſerat pſonā vide ꝑ quatuor ꝓpoſicōes li·iiij·ca·vij
Perſois ecclīaſticis theſauriſare ñ licȝ\ꝛ qr̄ li·iij·ca·xix·cir·m· aū m·
Pietatis donum in quo ſiſtat li·v·ca·xlij·per totum
Philoſophia moralis quō diuidit in ꝓhemio li·j·ꝛ li·v·ca·xv·p9 pri·
Et eo·li·ca·xxxiij·a principio
Philoſophi quō ꝯgnouerūt deum li·v·ca·xviij·vltra medium
Philoſophi qualem beatitudinem poſuerunt\ibidem
Phiſonomia hoīs ꝑ ſingula membra\ꝛ accidētia li·ij·ca·lvij·per totū
Phiſonomie regule generales\ꝛ ꝙ nō imponunt neceſſitatē actibus
humanis eodem li·ca·lviij·a principio
Planete quot ſint li·j·ca·v·circa medium
Plenitudo grē multiplex eſt li·iiij·ca·xiij·per totum
Pluuia vnde cauſetur li·j·ca·ix·circa medium
Potentia dei duplex eodem li·ca·xvij·a principio
Potentie aīe ſenſibilis quot ꝛ que ſint li·ij·ca·xxxvij·ꝛ tribus ſeqñtib9
Potentie eedeȝ quō ſint in aīa e·li·ca·xlij
Precepta primoꝝ parentū qualia fuerint e·li·ca·lxij·per totum
Precepta decalogi quō obligētꝛ q̄ ſit eoꝝ ſufficiētia li·v·ca·lviij·ꝑ to
Predeſtinatio quid ſit ꝛ in quo differunt ꝑdeſtinatio vocatio ꝛ mag
nificatio li·j·ca·xxx·vltra medium
Predeſtinatio non imponit neceſſitatem predeſtinantis ibidem
Predeſtinatio ꝛ preſcientia differunt ꝛ in quo vbi ſupra
Predicatores qualē aureolā habituri ſint li·vij·ca·penultimo aū fineȝ
Predicator an peccet in mortali ꝯdctō ꝑdicando li·vj·ca·vltīo vltra m·
Prelacōes in hoībus euacuabunt li·ij·ca·xvj·in fine
Primi hominis quinqȝ ſtatus li·iiij·ca·vij· ante finem
Prohibetur aliquid multipliciter li·ij·ca·lxij·ꝑ totum
Proprietates diuinaꝝ perſonaꝝ li·j·ca·xxij·a principio
Prudentia virtus quomō deſcribitur\ꝛ de partibus eius
Pruina quid ſit li·ij·ca·ix·poſt medium

Purgatorius ignis qualis ſit\⁊ multa de hoc li·vij·ca·j·a principio
Purgatorium duplicem penam in ſe includit eo·li·ca·ij·a principio
Quatuor reperiuntur in creatura libro·j·ca·iij·circa medium
Quatuor vocabulorum diuinorum differentia ſcilicet eſſentie ſubſtantie ⁊ perſone eodem li·ca·viij·per totum
Quinta eſſentia quid ſit li·ij·ca·ij· circa medium
Ratio quid ſit ⁊ quomodo diuidatur in partem ſuperiorem et inferiorem li·ij·ca·xlvij·per totum
Ratio cauſalis ſeminalis ⁊ naturalis quid ſint\⁊ earum differentie li·j·ca·xxviij·ante finem
Radices peccatorum que ſint li·iij·ca·xv vſqꝫ ad medium
Reatus peccati ſeu macula quid ſit li·iij·ca·iiij·per totum
Redemptio hominis qualis fuerit li·iiij·ca·xix·vltra medium
Regnum romanoꝝ prius deſtruetur ꝙ iudicium extremum compleat libro vij·ca·vj·per totū
Relationes quot ſint\⁊ que in diuinis li·j·ca·xxij·circa medium
Reminiſcentia quid ſit li·ij·ca·xl·prope medium
Religioſus ſeu perfectus an grauius peccet in eodem genere peccati ꝙ ſecularis li·iij·ca·v·ad finem
Reprobatio quid ſit li·j·ca·xxxj·a principio
Rerum cauſa eſt deus triplici modo li·ij·ca·j·poſt principium
Res ſacramenti quid ſit
Res quot modis ſit in loco li·j·ca·xvij·poſt principium
Reſurrexio mortuoꝝ qualis erit\⁊ plura de hoc li·vij·ca·xv·ante finē Et ca·ſequenti a principio
Res quid ſit libro·ij·capitulo·ix·poſt principium
Reuerentia quid ſit libro·v·capitulo·xxxviij·poſt principium
Sabbati ſanctificatio precipitur li·v·ca·lxj·ꝑ totum
Sacramentum quid ſit ⁊ a quo ſacramēta ſint inſtituta\⁊ q̄re li·vj·ca·j·⁊·ij·per totum
Sacramentum vnde dicatur eodem li·ca·iij·circa medium
Sacramentorum effectus numerus ⁊ efficacia vbi ſupra in principio capituli·⁊ capitulo·iiij·ꝑ totum
Sacramentoꝝ qui ſint diſpenſatoreſ eodem li·ca·v·per totum
Sacramentoꝝ legis nature ſcripte ⁊ grē dr̄ia eo·li·ca·vij·per totum
Sacramētoꝝ excellentia vnius ſup aliud eodem li·ca·x·ad finem
Salutatio angelica qualis fuerit\⁊ ſalutationum differentia libro·iiij capitulo·j·per totum
Sanctificatio criſti inuenitur eodem li·ca·iij·circa medium
Sctificatio in vtero qualē grām cferebat ibidē a prin·ca· vſqꝫ ad me·

Sanguis.criſti quinq꜡ vicibus eſt effuſus eo.li.ca.xviij ante finem
Sapia genita pater ſcꝫ in diuinis non eſt ſapiens li.j.ca.v. circa med.
Sapientia dei multipliciter nominať eodem li.ca.xxix. prope mediuꝫ
Sapientia ꝛ intellectus in quo dñt li.v.ca.xlv.per totum
Satiſfactio qualis debeat eſſe\ꝛ de partibus eius\ꝛ earum ſufficien
tia li.vj.ca.xxvij.ꝛ ſequenti per totum
Saturnus planeta libro.ij.capitulo.vii.a principio
Scientia dei angeli ꝛ hoīs in quo dñt li.j.ca.xix.poſt principium
Scientie magne debet correſpondere virtutum magnitudo libro .v.
capitulo.vj.ante finem
Scientie donum quid ſit\ꝛ eius effectus eo.li.ca.xliij.ꝑ totum
Scire plura poſſumus ſed ſolum vnum intelligere li.ij.ca.xlmj. añ fi
Scandalum prohibetur\ꝛ quottuplex ſit li.v.ca.lxix.circa medium
Senſus ſpirituales qui ſint eodem li.ca.lv.per totum
Senſus particulares quot ſint . ꝛ eorum differentia libro.ij. capitulo
xxxv.per totuꝫ
Semina iacienda ſunt qñ luna incenditur eo.li.ca.vij.ante finem
Senſus communis quid ſit eodem li.ca.xxxvj.per totum
Senſualitas quid ſit\ꝛ in quo differat a concupiſcibili ꝛ iraſcibili eo.
libro ca.xlj.poſt principium
Signa exteriora in membris vel in moribus non ſemper indicant in.
teriorem ſtatum hominis eo.li.ca.lxviij. circa medium
Simbolū quid ſit\ꝛ quot ſint ſymbola fidei \ꝛ eorū expoſitio libro.v.
Simplicitatis verboꝝ ꝯſilium eo.li.ca.lxix. ꝓpe mediū ca.xx.ꝑ totū
Sinderiſis quid ſit\ꝛ quis eius actus li.ij.ca.l.per totum
Societatis fraterne vtilitaſ li.v.ca.xxx.per totum
Solis magnitudo ꝛ eius eclipſis li.ij.ca.vij.poſt principium
Solicitudo nimia interdicitur li.v.ca.vltimo vltra medium
Spes q̄d ſit\ꝛ dñña inter fidē ꝛ ſpem eo.li.ca.xxj.a principio
Spei effectus\ꝛ quibus rebus ꝯparetur vbi ſupra crica medium ca.
Spiritus naturalis vitalis animalis quid ſit li.ij.ca.xlj. circa mediuꝫ
Spiritusſanctus eſt amor\ꝛ plura de hac materia li.j.ca.viij.ꝑ totum
Spūſſanctus quare dicať caritas ꝛ donum eodem li.ca.ix.a principio
Spūſſcūs quotiēs\quo tp̄e\ꝛ quo effectu datꝰ ſit vbi.ſ̄.pꝰ prin.capľi
Spiritusſanctus multiſ modis vocatur vbi ſupra poſt mediū capituli
Sponſis carnalibus dantur tria que animalibus glorificandis dabū
tur libro.vij.ca.xxiij.vltra medium
Status triplex fidelium li.vj.ca.vj.per totum
Status multiplex hominis li.ij.ca.lxiiij.ante finem
Stella quid ſit eodem li.ca.v.a principio
Stelle quō erūt poſt extremū iudicium li.vij.ca.xix.circa medium

Studium virtutis laudabiliꝰ eſt ſtudio ſcientie li·v·ca·viij· vltra me·
dium
Subtilitas corpoꝝ glorioſoꝝ qualis erit li·vij·ca·xxvij· poſt medium
Subſtantialis mutatio quadruplex eſt li·vj·ca·xij·ante finem
Suffragiorum quatuor genera\ ꝛ qñ incipiant valere defunctis libro
vij·capitulo·iij·per totum
Suffragia quibus defūctis proſint eodem li·ca·iiij·a principio
Superbia quid ſit\ ꝛ quare dicatur origo omnis peccati li·iij· capitu
lo·xv·a principio
Superbie ꝛ vane glorie differentia\ ibidem
Superbia multa mala facit vbi ſupra poſt medium capituli
Superbie quatuor ſpecies ꝛ duodecim gradus vbi ſupra prope me·
dium capituli
Tabule preceptorum quomodo fuerint conſcripte libro·v·ca·
lviij·circa medium
Theologie commendatio in prohemio huius libri a principio
Theophania quid ſit libro ij·capitulo·xv·poſt principium
Temptatio demonum multiplex\ ꝛ quō repellatur li·ij·capitulo·lx·a
principio
Tempus quid ſit eodem libro capitulo·x·a principio
Temporis incarnationis criſti congruentia libro·iiij·capitulo·iiij·circa
medium
Temptacōis carnis ꝛ dyaboli drīa li·ij·ca·lxv·ante medium
Temptationum quatuor genera vbi ſupra circa medium
Tempantia quid ſit q̄ ptes ſpecies ꝛ dignitas eiꝰ li·v·ca·xxiiij· ꝑ totū
Termogeſtus pulcre ponit in quo conſiſtat meritum eodem libro ca·
xij·circa medium
Terra elementum quid ſit libro·ij·capitulo·viij·ante finem
Terra dicitur maria\ ꝛ quare li·iiij·capitulo·x·ante finem·
Terremotus vnde cauſetur libro·ij·capitulo·ix·prope finem·
Theſauriſare an ſit licitum libro·iij·capitulo·xix·poſt principium
Timor quid ſit ꝛ quot eius ſpecies ꝛ effectus li·v·ca·xxxviij· per totū
Timor inicialis quid ſit\ ꝛ eius effectus eo·li·ca·xl·per totum
Timor filialis quid ſit\ ꝛ quō differat ab iniciali vbi·ſ̄·ca·xlj·ꝑ totum
Tonſura quare fiat in clericis li·vj·ca·xxxiiij·circa principium
Tranſſubſtantiatio triplex li·vj·ca·xij·circa medium
Trinitas multiplex inuenit̄ in ſcripturis li·j·ca·x·ꝑ totum
Trinitas perſonarum in diuina eſſentia declaratur eodem libro ca·x·a
principio
Trinitas perſonarum tribus modis nobis innoteſcit vbi ſupa poſt
principium

Triſticia quid ſit libro·iiij capitulo·xviij·circa principium
Tonitruum quid ſit libro·ij·capitulo·ix· prope medium
Torneamenta exercentes peccant mortaliter libro·iij·capitulo · xxij·
poſt principium

Vallis ioſaphat erit locus iudicij extremi·libro· vij·capi· xvj·
ante finem
Vana gloria quando ſit mortale vel veniale peccatum li·iij·
capitulo·xxii·circa principium
Vana gloria ſeptem filias habet eodem libro ca·xv·ante medium
Veniale peccatum quot modis dicitur Et an poſſit ex toto vitari eo·
li·capitulo·xij·a principio
Veniale peccatum poteſt fieri mortale li·iii·ca·xij·poſt principium
Ventus quid ſit ꝛ quot ſint venti li·ij·ca·ix·poſt medium
Venus planeta eodem libro capitulo·vij·circa medium
Verbū patris quare dicatur filius in diuinis li·j·ca·vj·vltra medium
Verbum triplex inuenitur li·ij·ca·xix·a principio
Verbum caro factū eſt quinqꝫ modis li·iiij·ca·vj·circa medium
Vermis infernalis qualis erit libro ſeptimo capitulo·xxi·prope medi
um capituli
Veſtigium trinitatis quomodo reluceat in creaturis libro primo capi
tulo·x·vltra medium
Vicia quomodo ſe palliant ſub virtutibus libro·iii·capitulo· xiiij·circ
medium
Virgines qualem aureolam ꝛ qualem fructum habiture ſint libro·vij
capitulo·xxix·poſt principium
Vicia non ſunt connexa li·v·ca·vij·ante finem
Virtus quid ſit ꝛ quomodo in medio conſiſtat eodem libro capitulo
iiij·per totum·ꝛ capitulo·v·a principio
Virtus quibus rebus comparetur ꝛ de conditionibus eius vbi ſupra
poſt principium capituli vſqꝫ ad finem
Virtutes quomodo ſint connexe li·v·ca·vij·a principio
Virtutes quomō diuiduntur eo·li·ca·xv·a principio
Virtutes pcellunt ſcientiam ꝛ gaudium mundi eo·li·ca·viij· a medio
vſqꝫ ad finem·ꝛ ca·ix·a principio
Virtutes quomodo ſint informes vel formate eodem libro capitulo
xv·poſt principium
Virtutes theologice ꝛ cardinales in quibus differunt libro·v· capi-
tulo·xvj·per totum

106

Virtutes theologice non habentur ſine donis\vbi ſupra
Virtutes theologice quomodo rectificant animam\⁊ quomodo inter ſe differant vbi ſupra ca.xvij.per totum
Virtutum equalitas\⁊ quare vſus vnius manifeſtius ſe oſtendit ꝙ alterius. Et quomodo creſcant li.v.ca.vj.quaſi per totum
Virtutum operationes ſiue effectus generales ⁊ ſpirituales eodem li.ca.ix.per totum
Virtutes quatuor matres. Et de emendatione earum li.v.ca.vij.ante finem.⁊ capitulo ſequenti per totum
Virtutum donorum fructuum ⁊ beatitudinum differentia eodem li. capitulo.xv.ante finem Et ca.liiij.eiuſdem libri per totum
Viſus ſpiritualis ⁊ corporalis impeditur tripliciter libro.j.ca.xvj.circa medium
Vita creature quomodo ſit in deo li.j.ca.xxv.circa medium
Vitam eternam meremur ex condigno libro.v.ca.xiiij.vltra me.
Unctio extrema quid ſit\quibus detur\⁊ quis ſit eius effectus libro vj.ca.xxxiij.per totum
Unctio quotiens ſit accipienda\⁊ qui vngantur\ibidem
Unum quot modis dicatur\⁊ ꝙ tria genera hominum multiplicant diuinitatem li.j.ca.ij.per totum
Unum ſolum principium omnium rerum oſtenditur eodem libro.capitulo.iij.per totum
Uniuerſalia quomodo cognoſcuntur per particularia\⁊ econuerſo\libro.ij.ca.xliij.poſt medium
Volūtas dei qualis ſit in ſe ⁊ ad merita noſtra libro.j.capitulo.xxxij a principio
Voluntas quomodo alijs potentijs dominetur libro.ij.capitulo.xlix. quaſi per totum
Voluntas quare non cogatur vbi ſupra ante finem capituli
Voluntas noſtra poteſt cogi a deo libro primo capitulo.xxvij.poſt principium
Voluntatis diuine quot ⁊ que ſint ſigna eodem libro capitulo.xxxij. poſt principium
Voluntas noſtra conformare ſe debet diuine voluntati\ibidem ante medium capituli
Voluntatis diuine cōformitas conſideratur quadrupliciter vbi ſupra poſt medium capituli
Voluntatis noſtre ꝯformitas in quo ꝯſiſtat vbi.ſ.ante finem capituli
Vox tube in iudicio qualis erit li.vij.ca.xv.circa principium
Vulgur vnde generetur libro.ij.capitulo.ix.vltra medium

Uxor quot modis cognoſcitur\vel quando cum vel ſine peccato li·iij·
capitulo·xxi·poſt principium
Uxor dimiſſa propter fornicationem reconciliatur multiſ modis libro
vj·capitulo vltimo ante finem
Xps non habuit angelum ſibi ad cuſtodiaꝫ deputatum libro·ij
capitulo·xviij·poſt principium
Xps quomodo ſit ſub ſacramento altaris\ ſiue ſub ſpeciebus
hoſtie libro·vj·capitulo·xi·vltra medium
Xps quomodo conceptus ſit\ꝛ quādo libro·iiij·capitulo·iiij·circ̄ me·
Xpriſtus quando ꝛ quare incarnatus ſit eodem libro capitulo·v·vſqꝫ
ad medium capituli
Xpus eſt vna perſona\ꝛ triplex in eo vnio Et plura de hoc libro·iiij·
capitulo·v·poſt principium
Xpriſti corpus quomodo\ꝛ ex quo formatum eodem libro ꝛ capitulo\
ante finem
Xp̄us quibus rebus comparetur Et quibus nominibus nominetur li·
iiij·capitulo·viij·poſt principium
Xp̄i incarnatio quomodo excellat noſtram conceptionem eodem libro
capitulo·ix·per totum
Xp̄i triplex natiuitas figuratur per tres miſſas\Et de eius vtilitate\
vbi ſupra capitulo·x·quaſi per totum
Xp̄us quare circumcidi voluit\ꝛ quot modis fuerit circūciſus libro
iiij·capitulo·xi·a principio
Xp̄us non habuit fidem ꝛ ſpem eodem libro capitulo·xiij·circa princi·
Xp̄us quare baptiſari voluit eodem libro capitulo·xij·a principio
Xp̄us habuit plenitudinem gratie Et quomodo eſt caput eccleſie eod̄
libro capitulo·xiij·per totum
Xp̄s non ad menſuram accepit ſpiritumſanctum ibidem
Xp̄i excellentia patet libro·iiij·capitulo·xij·ante finem
Xp̄us quomodo habuit plenitudinem ſapientie ꝛ plures modi ſue ſci·
entie eodem libro capitulo·xiiij·quaſi per totum
Xp̄us quomodo dicatur profeciſſe ibidem
Xp̄us quomodo meruit ꝛ quid nobis libro·iiij·ca·xv·per totum
Xp̄us habuit duplicem voluntatem eodem libro·ca·xvj·per totum
Xp̄s quos defectus aſſumpſerat\ꝛ quos non ꝛ quare eodem libro ca
pitulo·xvij·per totum
Xp̄s fuit ſimul viator ꝛ comprehenſor li·iiij·ca·xv·a principio
Xp̄i paſſio qualis fuerit li·iiij·ca·xviij·quaſi per totum
Xp̄s an defeciſſet ex ſenio vbi ſupra ante finem capituli
Xp̄i paſſionis multiplex effectus li·iiij·ca·xix·quaſi per totum

Xp̄s quomodo ſit mediator. ⁊ quomodo ſuſcepit medicinam noſtre in firmitatis ibidem ante finem capituli
Xp̄s quare dicatur lux libro. iiij. capitulo. xiiij. prope finem
Xp̄s ſeptem verba protulit in cruce eodem li. ca. xx. crica medium
Xp̄s quare deſcendit ad inferos eodem li. ca. xxj. vſqꝫ ad medium
Xp̄s qualiter reſurrexit\ ⁊ quare\ Et plura de hoc libro. iiij. capitulo xxij. per totum
Xp̄s quare non ſtatim aſcendit poſt reſurrexionem ibidem
Xp̄us quomodo ſacros ordines exercuit libro. vj. capitulo. xxxiiij. vltra medium
Xp̄us non habet dótes ſm animam li. vij. ca. xxiij. circa principium
Xp̄s quare aſcendit\ ⁊ quomoco libro. iiij. ca. xxiij. circa medium
Xp̄s quomodo dicitur ſedere ad dextram patris Et plura de hac ma teria eodem libro capitulo vltimo. p totum
Xp̄us ſm quam naturam iudicatur⁹ ſit. Et quomodo videbitur in iu dicio extremo li. vij. ca. xvij. per totum
Idolatria fit multis modis li. j. ca. ij. circa medium
ydea quid ſit\ ⁊ quomodo ydee rerum ſint in deo eodē libro capitulo. xv. a principio
ymago ſanctorum quomodo honoretur libro. v. capitulo. lvij. circa me dium Et eodem libro ca. lix. per totum
ymago dei quomodo aliter eſt filius\ aliter homo\ ⁊ aliter angelus\ ſiue mundus libro. ij. capitulo. vj. a principio
ymaginatiua potentia quid ſit libro. ij. ca. xxxvij. per totum
yperdulia quid ſit libro. v. capitulo. lvij. circa medium

Suſcipite igitur queſo ómnes theologice veritatis fideiqꝫ katholice amatores hunc laborem grato animo\ gratias agentes cunctipotenti deo. Cuius munere ac ſingulari adiutorio hec ego Thomas Dorni berg prefatus feliciter perfeci ⁊ compleui. Anno Domini Milleſimo quadringenteſimoſeptuageſimotercio. In vigilia Sancti Bartholo mei Apoſtoli

Explicit Regiſtrum
Deo gratias

198

Amor habet plagas suas vi q. v. Ultra consulto

Si quis suadente diabolo huius sacrilegii reatum incurrerit
quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit
anathematis vinculo subiaceat. et nullus episcoporum
illum presumat absolvere nisi mortis urgente periculo. Donec
apostolico conspectui presentetur et eius mandatum suscipiat. xvii q. iiii.